

IDEA
Principis Christiano-Politici
Symbolis CI. expressa,

á DIDACO SAAVEDRA FAXARDO,
Equite, &c.

Ab innumeris priorum editionum mendis expurgata.

PARISIIS,
Apud FRIDERICVM LEONARDVM. 1660.

AD SERENISSIMVM HISPANIARVM PRINCIPEM,

clementissimum Dominum nostrum.

SERENISSIME PRINCEPS, Offero *Serenitati Vestræ* Ideam Principis Politico-Christiani cælo elaboratam & calamo, eo fine, ut visu pariter & auditu (quos duos sensus sciendi instrumenta appellat Philosophus) *Serenitatis Vestræ* animus gubernandi peritiam hauriat; & figuræ istæ pro artificiali memoria eidem deserviant. Quia vero in rebus ejusmodi politicis facile fallitur humana mens, nisi ab experientia robur illi accedat; nec quicquam aliud reperiri potest efficacius ad recte formandum Successorem, quam Majorum exempla, his ipsis in præsenti quoque hoc opere mihi potissimum utendum duxi. Qua proinde in re blandiri nemini cupio, dissimulando defectus, si qui forte à nonnullis commissi sunt: nam si id facere esset animus, haud assequerer finem mihi propositum, quem

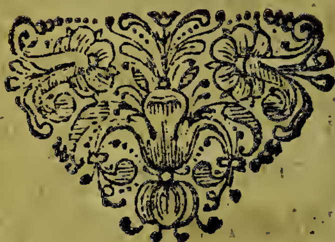
alium non esse profiteor libere, quam ut ab iis, quos in regimine & imperio *Serenitas Vestra* Antecessores habuit, bene laudabiliterque gubernandi scientiam perdiscat. Quare nemo me accuset, quasi in eorundem honorem injurius sim: nulla enim libertas aut Regibus, aut regnis utilior est, quam quæ sincere absque malitia & omni pravo affectu eventus observat præteritos, ut corrigat deinde & moderetur præsentes juxta ac futuros. Habet unum hoc commodum Princeps malus, quod ejus postea cadaver per anatomiam quasi introspicere prudentiæ liceat, & Reipublicæ male administratæ rimari morbos & caussas, atque iis parare remedia. Ita pictores sculptoresque in suis ipsi officinis picturas varias, & statuarum fragmenta sibi proponunt ante oculos, ut quid scite elaboratum, quid secus, curiose observent. Atque ex hoc eodem fonte illa Historiæ in scribendo libertas nascitur; *ne* [a] scilicet *virtutes sileantur, utque pravis dictis, factisque ex posteritate & infamia metus sit.* Idem ego nunc specto, adeoque actiones Progenitorum *Serenitatis Vestræ* quasi iterum produco in scenam, ut quæ

a *Tacit. lib.* 3. *Annal.*

quæ cum laude geſta ſunt ab iis, ad æmulationem glorioſam *Serenitatis Veſtræ* inflamment animum; quæ contra minus recte, inhoneſtum ruborem dent: illa, ut amplectatur & imitetur; hæc, ut deteſtetur & fugiat. Singularem ſane poſtulat induſtriam illa bene prudenterque gubernandi ars, quam ego maxime periculoſam reor atque difficilem; ex hoc præcipue capite, quod ex unius ſolius regimine & omnium ſalute dependeat. Eum in finem multa præſtantiſſima ingenia elaborarunt, ut certa quædam ſtatuerent imperandi præcepta, in quibus Princeps velut in chartis hydrographicis ſcopulos omnes ac ſalebras proſpiceret, iiſque devitatis navem Reipublicæ ſalvam in portu collocare poſſet. Sed quia non æque omnes Cynoſuram illam cæleſtem ac divinam, æternam atque immotam habuerunt ante oculos, accidit nonnumquam, ut in vias deducerent periculi plenas; quæ Principes bene multos in ſyrtes deinde & exitium traxere. Acus nauticæ ſi impietate, ſi fraudibus, ſi malitia fuerint illitæ, viam abſque errore deſignare non poſſunt. Pietate itaque, ratione, & juſtitia eos tingat *Serenitas Veſtra*, uti à glorioſiſſimis ejuſdem Majoribus

factum est, & constantia quadam ac fortitudine regia firmet animum adversus grandiores regiminis futuri tempestates, quando post multos, eosque felicissimos annos hujus præsentis Deo Opt. Max. *Serenitatem Vestram* in emolumentum totius Reipublicæ Catholicæ ad illud evehere placuerit. Datum Viennæ 10 Iulii, Anno partæ salutis 1640.

DIDACVS SAAVEDRA FAXARDO.

AD

AD BENEVOLVM
LECTOREM.

IN difficili & laborioso otio tot susceptarum à me per Germaniam, aliasque complures Provincias peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per triennium in Germania, centũm isthæc concinnavi Symbola, quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-CHRISTIANI exhibeo,

hibeo, ſcribendo per intervalla quietis tempore; quæ per viam in itineribus cum animo fueram meditatus, quoties aſſidua illa cum Rege noſtro Catholico, ejusque Miniſtris per litteras communicatio & negotia alia publica, quæ mihi incumbebant, otii aliquid & ſpatii conceſſerant. Crevit ſenſim hoc opus; & tametſi ſatis viderem multa ei ad perfectionem deeſſe, propterea quod ea animi quiete & continuata ingenii contentione elaboratum non ſit, quanto opus foret, ut partes illius omnes aptæ inter ſe, & numeris ſuis expletæ eſſent; licet etiam nec illud me lateret, [a] *præcipere, qualis debeat eſſe Princeps, pulchrum quidem, ſed onerosum, ac prope ſuperbum:* debui tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum ſemper valent apud me) ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amorem illum à natura inſitum diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes comparati ſic ſumus, ut non ingenii minus, quam Naturæ partus, quoad fieri poteſt, fovere & vindicare ab interitu cupiamus Non ego hæc ſcribo, ut errores excuſem: quomodo enim ſatis id potero? ſed ut facilius apud alios veniam merear, qui non niſi bono inductus zelo inter tot ac tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcunque percolui ſcriptionem, ut ſi quis forte ex ea enaſci poſſet fructus, is Principi ac Domino meo cederet; & ne una mecum emorerentur tot longo rerum uſu à me partæ experientiæ, per annos quatuor & triginta, quos poſt exacta quinquennalia in Vniverſitate Salmanticenſi ſtudia in præcipuis Europæ aulis tranſegi, publicis ſemper negotiis occupatus: nam binæ Pontificum electioni Romæ aſtiti; interfui Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Auguſtiſſimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus eſt; octo deinde Conventibus in Helvetia; rurſum Ratisbonæ Comitiis Imperialibus Sereniſſimæ Domus & Circuli Burgundici cum plena poteſtate Legatus. Quam ob rem ſi vel unum ex libri hujus monitis & documentis Politicis ei quoquo modo profuerit, quem regendo utrique orbi natum gaudeo, facile credo, huic meæ libertati dabitur venia.

Nec cuipiam peregrinum videri debet, quod figuris & Symbolis uſus ſim: nam hæc Deum ipſum auctorem habent. Serpens æneus [a], Rubus

[a] Plin. Iun. lib. 3. ep. 18.

[a] Num. 21.

Rubus ardens *a*, Vellus Gedeonis *b*, Leo Samsonis *c*, Vestimenta Sacerdotis *d*, Sponsi blandi Amores *e*, ecquid aliud, quam Symbola sunt?

Illud imprimis conatus sum, ut nova esset inventio, num assecutus omnino fuerim, nescio; multa enim sunt ingenia, quæ elaborarunt ea in re, & facile est, ut in cogitationes easdem etiam inscii conspirent plures, quod mihi in hoc ipso opere non raro accidit, dum ea Symbola quæ à me primum inventa existimabam, apud alios postea reperi, adeoque prorsus omittenda duxi, licet non absque aliquo finis mihi propositi dispendio: nam qui scripserunt ante nos, optimis quibusque figuris & sententiis usi sunt, quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minùs commodas necesse est nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monita quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii mei ingenii, quoad inventionem saltem, essent partus, alios tamen posteà eorundem longe antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco adscripsi in margine, ut suus etiam antiquitati honos haberetur. Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus sæculis floruerunt, felicitas, ut præripere possent Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi suopte Marte & industria erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si telæ huic fila quædam è Cornelio Tacito intertexerem, optimo sanè principum Magistro, quo accuratius de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo differit. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu duco Principem, quem hisce Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & spinis, quæ aut nativum solum iis confert interdum, aut horum temporum admiscet malitia. Porro præcipuas Status regulas in hac secunda editione Scripturæ sacræ etiam illustro testimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demum vere dici potest, Davide teste: *f* *Argentum examinatum probatum terræ, purgatum septuplum.* Cui enim bono Magister aut profanus aut impius, ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipsis Emblema-

a Exod. 3. *b* Iud. 5. *c* Iud. 14. *d* Exod. 2. *e* Cant. Cant.

f Psal. 11. 7.

blematum figuris longus non ſum, ut jucundiùs Lectori accidat, ſi eas per ſe ipſe intelligat. Et ſi quid fortè in diſcurſu inſpergam eruditionis, id non eſt ad oſtentandam doctrinam, ſed ad illuſtrandum Principis animum, atque ut inſtitutio aliquantò ſuavior ſit.

Opus totum non niſi ſententiis conſtat, & Regulis Statûs: eæ ipſæ enim lapides ſunt, è quibus politica conſtrui oportet ædificia. Non eas tamen ſic nude & ſparſim propono, ſed diſcurſui inſero, & certis applico caſibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creari ſolent.

Dedi præterea operam, ut ſtylus eſſet cultior, abſque tamen affectatione, brevis item & conciſus, ſed ſine obſcuritate; id quod perdifficile olim judicabat a Horatius, & cujus ego exemplum hactenus non vidi in idiomate noſtro Caſtellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus ſcribitur, in eo nec clauſulis otioſis, nec verbis ſuperfluis eſt locus. In pretio illis tempus eſt, ut proinde haud paullum in bonum peccet publicum, qui inani & futili diſcurſu eos à curis gravioribus avocat.

In inſtitutione & regimine Principum non ita me occupo, quin etiam ad Reſpublicas deſcendam, ad earundem incrementa, conſervationem & ruinas, ad formandum Miniſtrum Status, & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ ſit gratia, non adulandi; à quo longiſſimè abeſſe me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in æs etiam inciſas toti orbi proponere, aut illius ipſius me facere reum, quod tantopere reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberius proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitus inſedit in hominum animis, ut aliter, quam ferro & igne, curari haud poſſit. Doctrina generalis eſt, ſi qui tamen reperientur, b *qui ob ſimilitudinem morum aliena malefacta ſibi objectari putent*, quive exiſtiment, culpari in ſe, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accidet.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut ſolum de ipſa Principatus Natura: nihil enim novum aut inſolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Conſiliariis regitur.

a *Dum brevis eſſe laboro, obſcurus fio.* Horat. Art. Poët.

b Tacit. lib. 4. Annal.

Atque illud ipſum de Rebuspubl. velim intelligi, ſi qua in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri aſſolet, aut certe non loquor de Rebuſpublicis illis coronatis, aut bene conſtitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur. Exemplis uſus ſum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his vero, partim quia ad perſuadendum efficaciora ſunt; partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minus eſt immutatus rerum ſtatus, & minori cum periculo imitari ea poſſumus, aut majori cum ſecuritate judicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua ferè eſt Hiſtoriæ utilitas. Accedit illud etiam, a *non adeo virtutum*, rerumque præclare geſtarum *ſterile* eſſe hoc *ſæculum, ut non & bona* nobis & poſteris *exempla prodiderit.* Et profecto b invidiæ labes eſſet, *ſi vetera extolleremus, recentium incurioſi.*

Sat ſcio, Lector benevole, libros ejuſmodi, qui de ratione Status tractant, truncis aut ſtatuis (Hiſpanis *Eſtafermos*) eſſe ſimiles, quas in haſtiludiis omnes lanceis impetunt, omnes feriunt. Sat ſcio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtrectationis eſſe ſubeunda (id quod præſenti ſymbolo declarare volui;) ſed & illud non ignoro, quod quanto fuligo illa, qua typi imbuuntur, obſcurior eſt, & prælum, quo premuntur arctius, tanto clariores deinde ſplendidioreſque in lucem prodeunt.

a Tacit. lib. 4. Hiſt.

b Idem ibid.

ERYCI PVTEANI

Consiliarii ac Historiographi Regii

AD

GVIL. DE BLITTERSWYCK,

Exscabinum Bruxellensem, Regi deinceps à supremis Geldriæ & Zutphaniæ Consiliis,

De Ideâ Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Christiani, amœnissimis Symbolis, doctissimisque Dissertationibus ornatam accepi; dubius, postquam inspicere cœpi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc singulare & eximium planè est, omnisque prudentiæ, ac doctrinæ facundissimum simulacrum. Ille omni laude major, humani modum ingenii excedit. Minus est; quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen singulis summum SAAVEDRAM esse, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior Paci tractandæ erat? Rex noster tali Viro potens est; quia tota, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma esse, hæc SYMBOLA prorsus divina ostendunt. Eæ igitur deliciæ meæ erunt; & vel ipsas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum compellare meis audebo Litteris, ac cœleste ingenium ejus familiarius incipiam venerari. Aliudne jam scribam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octobris, ∞ IↃC XLIII.

EIVS-

EIUSDEM

AD AUCTOREM IDEÆ PRINCIPIS POLITICI CHRISTIANI.

Illustrissime ac Excellentissime Domine,

Palladis Decus, Spes & Fiducia Pacis!

SCribendi libertatem ab ingenio tuo plane divino, & ab humanitate blandissimo virtutum omnium ornamento sumo. Ingenium quidem cœlesti quodam lumine in SYMBOLIS POLITICIS *resplendens, ita pectus penetravit meum, ut inflammatus sim, Amorisque delicias ab hoc igni derivem. Humanitas accedit, illa Sapientiæ aura, Eruditionis anima, & Amorem ad familiaritatem impellit. Video, video, quidquid Sapientiæ est, quicquid Eruditionis, in his Imaginibus, in his Dissertationibus; nec minus doceor, quam oblector. Cedunt picturæ aliæ: hic nobis Apelles est, qui ingenio & lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri: hic nobis Scriptor est, qui in eloquio totam complexus Sophiam unus perfectam* PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI IDEAM *efformat. Nihil amœnius, nihil utilius: ubi flores, simul fructus sunt: in horto horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi delicias suas, divitias animus, & expleri potest. Quam nihil igitur* PARADINUS, *qui Symbola scripsit Heroica passimque æstimatur, in medium protulit: quam multa etiam male. Reliqui, constituere hanc amœnitatem conati sunt, vix ausi usurpare. Nimirum summo hic ingenio opus, quod Natura* TIBI *dedit; summa eruditione, quam industria, rerum, & studiorum usus. Tua hæc gloria est, ô Virorum Phœnix, qui uno Volumine, centumque Symbolis comprehendere potuisti, quod aliorum mille libri non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est, quicquid vetu-*

sta, & nostra tempora habent, sacra & profana. Exempla velut lumina sunt, sententiæ velut gemmæ, Opus totum non nisi aurum, in omni doctrinæ censu & ab omnibus, etiam posteris, æstimandum. Prodeat igitur, ut publicum sit; ut Principes omnes doceat, quomodo verè Principes sint: se, aliosque regant; felices sint, felices vero alios suo non minùs Exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc meum nunc votum est; sed tuum beneficium, quod tuo ingenio, tuæque Eruditioni & Principes, & Populi acceptum ferent. Ita vale, EXCELLENTISSIME DOMINE, *& ut Amorem Cultumque Æternitati tuæ dedicem, hoc ingenii mei munusculum, velut pignus, admitte. Lovanii, in Arce Regia, Pridie Nonas Octob.* ∞ IↃC XLIII.

AVCTORIS RESPONSVM.

AMplissime & Clarissime Vir, *Musarum unica Gemma,*

Hæc perlustrantis Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova fulgentia sydera, ita in celebres, & illustres viros incidat, prout mihi jam contigit. Etsi enim divinum tui animi vultum doctissima opera depinxerant (calamus enim genii & ingenii penecillus est) cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; sed cum in has Provincias perveni, propiusque ad te accessi, hæc à benigna humanitate tua merui, & jam Amicum experior, tuâque doctissimâ & amabili epistolâ decoratus sum, eá elegantiâ, ac venusto styli cultu exaratâ, ut si ab eâ laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, millies legerem: sed prohibet pudor. Laudari à laudato, magnæ existimationis est; sed à te laudato & Eruditissimo Viro maximæ quidem,

quidem, velut gloriosum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avidè *Typi Plantiniani* excipiunt, & æternitati vovent, & consecrant. Sed licet impares laudes potius oneri quam honori sint, has tamen velut tuæ ardentis benevolentiæ & amicitiæ indices veneror. Abundas laudibus, & tibi & aliis, & non absque fœnore & usurâ famæ eas impertiri potes; quia cum reliquos laudas, ipsomet singulari laudandi stylo & facundiâ te omnibus laudandum præbes.

Vnâ cum epistolâ tuâ accepi Libellum DE BISSEXTO, munus quidem cæleste, mihi gratissimum. In eo arbiter cælorum & temporum vias Solis metiris, annumque componis, & licet superni illius Orbis fabrica magis opinioni quàm scientiæ subjaceat, ita compositam crediderim: sin minus, divinæ sapientiæ æmulus, quomodo posset aliter construi, ostendis edocesque. Nec minus mihi gratus alter libellus simul compactus, cujus titulus VNVS ET OMNIS. Symbolum enim est tui divini ingenii, in quo uno omnia sunt: scilicet quidquid doctrinæ & scientiarum singuli docti viri hucusque labore, studio, & ingenio, imbiberunt, in te collectum suspicimus & miramur. Vive igitur feliciter, diuque, ô hujus ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ XIII. Octob. M. DC. XLIII.

LE-

LECTORI
Liberali ſed temporis Avaro.

Didacus, *ut populi Regumque* Monarchida; cœtu
Effugium humano *jam properare* videt:
Quo te diva refers? quorſum deduceris? inquit
Hoſpitii hoc *noſtri te remoretur,* Ave.
Dixerat illa ſubit tectum revocata, Savedræ
Hoſpitis & cari traditur obſequio;
Ille DEAM reverenter *habet, cœtuque redonat*
Priſtino; & has *Orbi* ſpargit *amicus, opes*
Has lege, *quiſquis* aves: *grati neque Munera ſperne*
Hoſpitis, à tantâ munera tanta DEA.

Anno Chriſti nati 1649. ſextili exeunte Chriſt. Adauctus Thuldenus Populo-Martius. Canonicus Diaconus ad Gradus B. Mariæ Virg. Coloniæ, profeſſor Laurentianus.

ALIVD.

Symbola, *qua rarâ arte* Politica *doctè poliſti:*
DAS VERA & *libri fronte* SAVEDRA *probas.*
Mundus ut exerret, Liber *ac* Impreſſio *ſignant:*
Quando tuum hac typico crimine fœdat opus.
Ergo typum excuſa, Lector, fors labe notatum:
Si non erraſſet, fecerat ille minus.

Typographiæ Woringeno-Hildenſianæ
à Correctura

PETRVS HILDEN I. S.

DIDA-

DIDACI SAAVEDRÆ SYMBOLA POLITICA.

SYMBOLVM I.

NAscitur animus fortis, non arte paratur aut industria. Interior animæ dos est robur illud, atque adeo cum ipsa anima pectori inditum, mox sese exserit. Ambobus fratribus Iacobo & Esau uterus ipse maternus arena

arena fuit. *a* Inter gemellos Thamaris filios alter natura animosior, cum fratrem prævertere nascendo non posset, ruptis tamen secundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam qui fratri primogenituram vellet præripere. *b* Nec in cunis præstanti animo deesse potest gloriæ & laudis seges. Quid; suas nonne Hercules elisis anguibus illustres reddidit? Ex eo sane die invidiæ telis sese objicere, & Fortunam virtuti suæ faventem experiri visus est. Generosi pectoris indoles, vel in ipso naturæ & actionum suarum primordio, siquid occurrerit arduum, emicat. Conflictum ad Nordlingam prius ferme, quam ipsa vidit castra Sereniss. Hispaniarum Infans Serenitatis Vestræ Patruus, gloriosissimæ memoriæ, & jam tum norat prudenter mandata dare, & agere fortiter.

c *L'eta precorse, e la speranza, e presti*
Pareano i fior, quando n'usciro, i frutti.

Cyrus admodum puer, & à coætaneis electus in Regem, in ea ætatula & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet naturæ partus, ipsi sese suopte nutu produnt. E rudi etiam & nondum expurgata metallorum massa scintillat adamas, & resplendet aurum. Leunculus simul ac lucem aspicit, suos explorat ungues, & regium velut ostentans animum adhucdum humentes colli jubas concutit, & præludit pugnæ. Lusus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio est, ne ad momentum quidem; quin ab ipso prolis exortu solertem adhibet operam, ut corpus una atque animus formentur probe. Ea re amorem illum tam vehementer parentibus indidit, qui curam acuat liberos recte honesteque educandi; ne vero ipsi, quod fieri nonnunquam solet, simul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imbiberent, matres ipsas eadem provida dispensatrix natura duplici quasi instruxit fonte candidioris sanguinis, unde alimenta supperent fœtui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non raro in caussa est, cur matres non absque insigni Reipublicæ detrimento suo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abusus cum ita facile corrigi nequeat, danda minimum est opera, ut magnus ea in re habeatur delectus. *Esto es* (verba sunt sapientissimi Regis Alphonsi, qui terræ cæloque præscripsit leges) *en darles Amas sanas y bien acostumbradas, e de buen linaje, ca bien asi como el ninno se govierna, e se cria en el cuerpo de la madre, fasta que nace, otro si se govierna,*

a *Sed collidebantur in utero parvuli* Gen. c. 25. 22.

b *Instante autem partu apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium unus protulit manum.* Gen. c. 38. 27. Torquat. Tass. Gofr.

na, e se cria del Ama, desde que le da la teta, fasta que gela tuelle, e porque el tiempo de la crianza, es mas luengo, que el de la Madre, por ende non puede ser, que non reciba mucho del contenente, e de las costumbres del Ama.

§. Altera parentum obligatio est institutio liberorum, & disciplina. *a* Vix ullum est reperire animal quod fœtum suum ante destituat, quam satis instructus ille sit. Nec minoris momenti est, quod ab educatione proficiscitur, quam quod natura ab initio contulit: præterquam quod documenta & correptiones parentum facilius, quam aliorum admittant filii. *b* Ii cumprimis, qui illustribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque renuunt. In prima sui procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque solum Deum authorem habet, quam nisi deinde magis magisque excolat erudiendo pater, *c* veri absolutique patris nomen vix merebitur. Nec in Scriptura novum, magistrum appellari patrem. Iubal exemplo sit, qui primus Musicam edocuit. *d* Et quis obsecro, melius ipso Principe erudierit filium, quomodo conciliare oporteat majestatem, quomodo decorum servare in omnibus, tueri authoritatem, & regere subditos: *e* Qui ipsemet sedit ad Reipublicæ gubernacula, usu atque experientia isthæc omnia condidicit, quæ alii ex parte solum, & speculando assequi potuerunt. Nec immerito Salomon Rex multa sese è disciplina patris hausisse gloriabatur. *f* Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi satis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certe curæ isti vacare non possunt. *g Quærendi sunt liberis magistri, quorum inculpata sit vita & mores:* eruditionis item, & experientiæ laude insignes, quales in suis legibus describit Alphonsus Rex, dum ait: *h Onde por todas estas rasones deben los Reyes querer bien guardar sus Hijos, e escoger tales Ayos, que sean de bien linaje, e bien acostumbrados, e sin mala sanna, e sanos, e de buen sese, e sobre todo, que sean leales, derechamente amando el por del Rey, e del Reyno.* Addo fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militiæque in rebus tam belli quam pacis optime versatos, qui Principem Reipublicæ præesse recte docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideo Agrippina Neroni instructorem dedit. *i Vt Domitii*

a *Filii tibi sunt? erudi illos.* Eccl. 7. 25.

b *Educati siquidem recte à parentibus, per sanctos & justos mores merito boni evadent.* Aristot. Oecon. lib. 2.

c *Sapientia filiis suis vitam inspirat.* Eccl. 4. 12.

d *Pater canentium cithara & organo.* Gen. 4. 2.

e *Prabe, fili, cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant.* Prov. 23. 26.

f *Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre mea, & docebat me.* Prov. 4. 3.

g Plutarch. de educ.

h Lib. 4. tit. 7. part. 2.

i Tacit. lib. 12. Annal.

mitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur. Non potest, mihi crede, qui abjecto & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aquilam instrueret noctua, non oculos doceret in solem intendere, non altas cedros volatu transcendere; in tenebris, intra depressiores arborum ramos disciplina tota consisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec alia de causa Iosephum *a constituit* Pharao *Dominum & Principem omnis possessionis suæ*, quam *ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum.*

§. Qui filiis Principum magistri & rectores præsunt, à tenera ætate curare illos sic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas ante etiam, quam è terra protuberent, muniunt sepimentis, ne pede cujusquam aut manu offendi possint. E delineatione prima ultima picturæ pendet perfectio; haud secus bona educatio ab iis, quæ tenerior hauserit ætas, prius quam affectus vires sumant, & rationis detrectent imperium. *b* E minutissimo semine ingens arbor enascitur, sed sub initium non nisi tenella virgula est, quæ in omnem se flecti partē facile patitur; post ubi induerit corticem, & in ramos sese effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritia veneno haud multo sunt absimiles, quod ubi semel ad cordis interiora pervaserit, nullum postea pallori relicto superest remedium. Virtutes quæ cum ipsa ætate incrementa capiūt, non aliis præstant solum, sed quod mireris, etiam seipsis. *c* E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiel, aquila ex hoc ipso numero una, omnibus iis quatuor ferebatur sublimior; *d* nam quia ipsa ex primo suo statim ortu alas habere occœperat; aliæ vero non nisi longe post; non supra has solum, sed se ipsam etiam eminebat. Id quia non æque omnes, ac par est, expendunt; hinc fieri reor, quod filios suos bene multi mox ab incunabulis muliercularum curæ committere soleant, quæ inani umbrarum metu pro genio sui sexus parvulorum deinde effœminant animos, aliasque muliebres iis imprimunt affectiones, quæ altas cum tempore radices agunt. *d* Optimus olim Regum Persarum mos, ut *e nutriretur puer non à nutrice muliere parum honorifica; verum ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.*

Potissimum vero jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, absque cujus notitia educatio recte institui

a Psal. 104. 21. & 22.

b *Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, cum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Eccl. 30. 12.

c *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua; sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit super se.* Thren. 3. 27. & 28.

d *Et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor,* Ezech. 1. 10.

e *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Prov. 22. 6.

tui non poteſt; ſed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnis adhuc doli aut ſimulationis expers *a* ſincere ſe ipſam detegit, atque in fronte, in oculis, in riſu, in manibus, aliiſque corporis motibus ſuos ſine fuco prodit affectus & inclinationes. *b* Bearnæ Legati facultate ſibi facta ab Illuſtriſſ. Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipſius filiis legerent Principem, cum unius manus in pugnum clauſas, alterius contra explicatas in palmam obſervaſſent, hunc præ illo elegerunt, quod liberalitatis & munificentiæ ſignum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans generoſo & excelſiori ſit animo, ad ſuas laudes frontem exporrigit, ſerenat oculos, ſubridet ore; contra ſi qua in re vituperetur, triſtitiam præ ſe fert, ſuffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infracto, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuſcula reſpuit, aut prompte largitur iterum aliis. Si appetens vindictæ, fovet iras, nec lacrymis facile ponit modum, donec ſibi ſatisfiat. Si biliofus, exardeſcit levi de cauſa, deprimit ſupercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, ſuaviter arridendo, & blandientibus ocellulis ſibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit conſortia, amat loca ſola, multus eſt in ejulatu & lacrymis, in riſu parcus, fronte ut plurimum triſtiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato oculorum obtutu lucem amœnam ſpargit, nunc eoſdem blande inflectendo, & palpebris ſuaviter connictantibus animi ſerenitatem prodit. Pari modo cæteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contegere noverit. In ipſis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Veſtra cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas ſimul & decora majeſtas, qua manus oſcula admittebat; & vero ſupra ætatem erat illa morum gravitas & præſentia animi, quam eadem Veſtra Serenitas id temporis præ ſe ferebat, cum duo regna Caſtellæ & Legionis obedientiæ juramento ſeſe illi adſtringerent.

§. Hæc tamen ego dici ſic velim, ut iſta de ætate infantili judicia non rata ſemper habeantur & certa: etenim recedit quandoque à communi lege natura, & fallit animum curioſius iſta perquirentem. Sunt, qui à prima ſtatim infantia ab honeſto deflectant: aſt ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitiis ſevocant; quod ideo fortaſſis accidit, quia generoſus & excelſior animus, dum debilior eſt ad reſiſtendum recta ratio, educationem defugit, adeoque naturæ ſuccumbit affectibus, quod ipſa ratio facta robuſtior ſuos deprehendit errores, & effica-

a Plut. Primo Alcib.

b *Iuvenes non ſunt maligni moris, propterea quod nondum viderunt nequitias.* Ariſt. Pont. Heut. in Gen. Com. Bear.

efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à partu mensem proles suas, si quæ deterioris naturæ in iis sese proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in silvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui easdem in profluentem Taygetem abjiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solet, tribuere visi sunt. Illud etiam monstro simile censeri potest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inseri solent diversi surculi, qui de eadem viventes stirpe diversos plane, imo contrarios, amaros nimirum & dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo merito dubitaveris, magisne vitiis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem naturæ sunt opera, priusquam sese ipsa nosse cœperit; sed ratio postea & industria ea emendant, expoliunt, perficiunt.

§. Denique cum propositum mihi sit, per isthæc Symbola à cunabulis ad tumulum usque recte formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & stylum ad singulas ipsius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Aristoteles fecere. Nunc illa summatim moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarum sibi compararet. Quod si forte membra ob teneritudinem intorqueantur, artificiosis quibusdam instrumentis in rectum poterunt porrigi. *a* Res aspectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; neve sinatur obliquis oculis transversum aliquid contueri. Ad inclementiam aëris pedetentim assuefiat. Nec desint moduli Symphoniaci, ad excitandum subinde spiritum. Lusitatiunculæ ipsius sint libri & arma, ut iis sensim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmius phantasiæ imprimunt.

a Cæterum ne propter teneritatem membrorum torqueantur, Nationes nonnullæ artificiosis instrumentis utebantur. Aristot. 7. Polit. 17.

SYMBOLVM II.

Coloribus & penicillo ars scite omnia exprimit. Ea de causa si ars pictoria Natura non est, ad eam certe tam prope accedit, ut in suis sæpe operibus fallat oculos, atque adeo manus ipsæ in judicium adhibendæ sint. Animam corporibus impertiri non potest; at venustatem, motus atque affectus ipsius animæ non raro iisdem tribuit. Tametsi vero corpora ipsa materiæ defectu plene effingere nequeat, artifice tamen penicillo ita venuste ea delineat in tabula, ut præter ipsam vitam non sit, quod

porro

porro desideres. Æmularetur, credo, arti Natura, si quo modo id posset. Nunc vero adeo benigna ea est, ut artis etiam opera in multis uti consueverit: quæcunque enim hujus beneficio & industria possunt perfici, iis supremam manum Natura ipsa non imponit. Sic hominem nasci videmus omnis omnino idiomatis & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rasa quadam tabula, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inscri-

inscribat educatio; non absque insigni humanæ societatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. *a Omnibus Natura fundamenta dedit semenque virtutum; omnes ad ista omnia nati sumus, cum irritator accessit, tunc illa animi bona velut sopita excitantur.* Sed statim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus est, atque ad disciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiscendo ad eas recolere videatur, quam primum addiscere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato astruebat. *b* Quod si ea cura in ætate prima negligatur, affectus sensim vires sumunt, & inclinationes suas pravas adeo firmiter imprimunt voluntati, ut nulla post educatione valeant corrigi. Vrsa mox ab ipso partu informem fœtum, dum mollis adhuc est, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem alias perditura operam si indurescere sineret. Sapientissime meo quidem judicio Persarum Reges iis præceptoribus & magistris filios suos ab incunabulis committebant, quibus primo ætatis septennio efformandi corporis, altero dein ejusdem porro corroborandi armorum & pugillationis exercitio cura incumberet; tum demum quatuor alios viros selectiores iis adjungebant, qui eos effecturi quam optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude insignis literas tradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens regere docebat, & frænare appetitus. Tertius, æqui rectique amans justitiæ administrandæ normam inculcabat. Quartus denique, egregie fortis, & rerum bellicarum apprime peritus in disciplinis militaribus instruebat, maxime vero imbellem metum & formidinem, additis etiam ad gloriam stimulis, eorundem animis studebat adimere.

§. Est vero hæc bona educatio in Principibus cumprimis necessaria, quippe qui instrumenta sunt felicitatis politicæ, & publicæ salutis. In aliis neglectæ bonæ educationis dispendium officit singulis, aut certe non nisi ad oppido paucos pertinet; in Principe vero non solius ipsius tantum, sed commune omnium malum est, dum is aliis facto nocet, exemplo aliis. *c Homo rectam nactus institutionem, divinissimum, mansuetissimum animal effici solet, si vero, vel non sufficienter, vel non bene educetur, eorum quæ terra progenuit ferocissimum.* Quid, obsecro, de Principe à teneris male educato, & suprema jam potestate armato tibi polliceri ausis? Alia Reip. damna longùm durare haud solent, hoc non nisi cum ipsa Principis vita terminatur. Quanti ad virtutem intersit, bene honesteque educari, probe perspectum habuit *d* Philippus Macedonum Rex, hinc

a Seneca Epist. 10.
b Plato de An.
c Plato lib. 3. de leg.
d Gell. lib. 9. noct. Att. cap. 3.

hinc cum Alexandrum filium fuſcepiſſet, datis ad Ariſtotelem literis, multum Diis ſe debere teſtabatur; non tam quod natus ſibi is eſſet, quam quod eo potiſſimum tempore, quo tali uti magiſtro liceret. Et ſane nunquam expedit naturam alias bonam ſibi relinquere, & ſinere, ut per ſe ipſa operetur, quando ea etiam, quæ melior haberi ſolet, imperfecta eſt, & induſtria aliena opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad bene vivendum neceſſaria. Ita abſque labore & ſudore nihil fere ei obvenit, quæ pœna eſt ex prima protoparentum noxa etiamnum debita. Ab arbore fructus dulciores qui ſperes, niſi aut eam transplantes, aut inſitionibus in ſtirpes magis cultas, & generoſiores ſylveſtrem naturã corrigas? a *Educatio & inſtitutio commoda bonas naturas inducit, & rurſum bonas naturas, ſi talem inſtitutionem conſequantur, meliores adhuc & præſtantiores evadere ſcimus.* Hæc cauſſa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaſerit inſignis, quia ſcilicet ad indolem non malam induſtria acceſſerat, & bona directio Plutarchi præceptoris. Nec unquam immanitatem illam induiſſet Petrus Rex cognomento Crudelis, ſi Ioannes Alphonſus Albuquercius, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animum dextre mitigare ſciviſſet, & frangere. Eadem ſcilicet ingeniorum differentia eſt, quæ metallorum, quorum alia igni reſiſtunt, alia cedunt, & in eo colliqueſcunt; ſcalpro tamen & malleo omnia domari poſſunt, & in tenuiſſimas duci laminas. Ita nullum prorſus ingenium eſt adeo durum, in quo cura & correctio non promoveant aliquid. Tametſi fateor, ſolam inſtitutionem ad inferendas virtutes non ſemper ſufficere, eo quod ſub purpura tanquam inter vepres & ſylvas nonnunquam pullulent in excelſioribus animis quædam vitiorum monſtra, quæ corrigi ſe deinde non ſinunt. Et quæſo te, quid proclive magis, quam corrumpi juventutem deliciis, libertate & adulationibus in Principum aulis, in quibus plerunque ſubnaſci ſolent multi affectus pravi & vitioſi; haud ſecus atque in agris male cultis ſuccreſcunt ſpinæ, & herbæ noxiæ atq; inutiles. Quæ proinde aulæ, ſi bene formatæ & inſtitutæ non ſint, cura bonæ educationis perparum proficiet: ipſæ namque formis fuſoriis videntur ſimiles, adeoque ſic formant Principem, prout bene vel male affectæ ipſæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ ſemel in ipſis cœperunt invaleſcere, per miniſtros ad ſucceſſores transmittunt. Vix rationi vel diſcurſui locus eſt in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in agendo libertatem deprædicant aulici, aut res ab iisdem præclare & cum laude geſtas, ac familiæ quaſi proprias illi proponunt ante oculos. Quinimmo ex hoc fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios, ſucceſſione continua propagentur, non tam innati ſanguinis vi, cum nec diuturnitas

a Plato Dial. 4. de leg.

tas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos soleat, quam quia in ipsis aulis vigent, ubi infantia eos imbibit, & quasi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii; uti nunc in Hispania Gusmanii putantur boni, Mendozæ humani, Manriquesii formidabiles, Toletani severi & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familia semel excellere cœperint, facile id postea transfundunt in posteros, quos artis suæ habent spectatores, quibusque opera sua & laborum monumenta post se derelinquunt. Accedit ad hæc, quod adulatio errori mixta sub specie virtutis quandoque commendet in puero, quæ virtutis nomen haudquam merentur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindicta, & alia istius modi generis vitia; dum falso sibi nonnulli persuadent, magni Principis ea esse indices; quo etiam fit, ut porro iis insistat ardentius, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, si ab animositate laudetur, aut agendi libertate, magis sese ad ista dat, quam ad modestiam & honestatem præcipuas sexus istius dotes. Etsi vero ab omni omnino vitio juventutem arceri deceat, ab iis tamen vel maxime, *a) quæ vel turpitudinem habent, vel odium pariunt*, eo quod ista facilius sese in animos penetrent. Cavendum itaque, ne turpe quid, aut lasciviumPrinceps inaudiat, multominus permittendum, ut loquatur ipse: nam *b facile turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant.*

Quare huic malo vitando solebant Romani matronam aliquam è sua familia annis & moribus gravem deligere, quæ filiis præesset moderatrix, & bonæ eorum educationi omni cura intenderet, *c coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhonestum factu videretur. Qua disciplina ac severitas eo pertinebat, ut sincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuscujusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas* Atq; hanc educandi curam suo jam tempore negligi cœpisse: liberos vero inter servos educari solitos, quorum vitia discerent imitari, graviter idem ille auctor conqueritur. *d Nec quisquam*, inquit, *in tota domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes, nec probitati, neque modestiæ parvulos assuefaciunt, sed lasciviæ & libertati.* Id quod hodie dum in plerisque Principum aulis usu venit. Nec aliud isti malo remedium est, quam ut submoveantur aulici tales vitiis dediti, & in eorum locum surrogentur alii probatæ virtutis, qui Principis animum ad honestiora, & ea, quæ veram pariunt gloriam, inflammare possint. *e Neque enim auribus jucunda convenit dicere, sed ex quo aliquis gloriosus fiat.* Ubi aula à virtute semel defecerit, mutari ipsa solet, non corrigi.

a Aristot. Polit. 7. c. 17.

b Ibid.

c Quintil. dial. de Orat.

d Quint. ibid.

e Eurip. in Hippol.

gi, nec Principem meliorem desiderat. *a* Ita *Neronis aula*, ut Taciti verbis utar, *in Othonem prona erat, ut similem.* Quod si tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potius ab ista aula censeo, uti fecisse meminimus Iacobum *b* Primum Arragonum Regem: cum inique se opprimi cerneret ab iis, qui ipsum educabant, & constrictum quasi tenebant in carcere. Neque aliter aulas istas appellaverim, ubi in eo potissimum elaboratur, ut voluntas & atbitrium Principis in turpem redigatur servitutem, neque in ullam sese ultro partem, & pro libitu is flectere sinitur; sed vel invitus trahitur, quo volunt aulici: ad eum ferme modum, quo aqua per occultos canales solo usu & agri beneficio ducitur. Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, si Principi videre, audire, scire, alia non licet, quam quæ cupiunt ii, qui latera ipsius stipant? Quid miri *c* Regem Henricum, ejus nominis Quartum, Casteilæ Regem, tam evasisse socordem, tam in aliis omnibus Ioanni Secundo Patri suo Regi similem, posteaquam inter eosdem adulatores enutritus fuit, qui eidem ipsius Patri regni male administrati caussa extitere? mihi hoc modo, tam ἀδύνατον est, in aula male instituta Principem formari bonum, quam rectam duci lineam ad distortam regulam. Nullus ibi est paries, quem manus lasciva obscœnitatibus suis non denigret. Nullus angulus, qui perditam vivendi licentiam per modum echus non resonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magistri, & velut ideæ sunt Principis: longo enim usu & conversatione singuli in eo inprimunt aliquid, quod aut prodesse possit, aut nocere; & quanto natura in ipso magis est docilis, tanto facilius citiusq; mores domesticos imbibit. Ausim pæne dicere, tum Principem fore bonum, cum bonos habuerit ministros; malum, cum malos. Galba Imperator testis est: *d Amicorum, libertorumque, ubi in bonos incidisset sine reprehensione patiens; si mali forent, usque ad culpam ignarus.*

§. Nec satis erit sic in aula reformasse figuras vivas atque animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc est, ut statuas & picturas: quamvis enim cœlum aut penicillus non nisi mutæ sint linguæ, experientia tamen docuit ad persuadendū multò esse facundissimas. Quam ad gloriæ cupiditatem exstimulat Alexandri Magni statua! Quam inflammant ad libidinē impuri Iovis amores depicti in tabula! Quin immo in ejusmodi plerisq; rebus magis, quam in honestis naturæ nostræ corruptæ vitio triumphat ars, & primum quidem excellentia artificii opera ista æstimari facit, post vero lascivia ad oculos etiam oblectandos iisdē parietes vestire gestit. *e Cum autē, ne quis talia loquatur, prohibetur; satis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas spectet.*

a Tacit. lib. 1. hist.
b Mar. hist. Hisp. lib. 12. cap. 5.
c Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 15.
d Tacit. lib. 1. hist.
e Arist. 7. polit. c. 17.

spectet. Heroica majorum facinora referant tabulæ, æra, marmora; illa inspiciat horis omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim statuæ & picturæ sunt fragmenta quasi historiarum semper ante oculos obversantia.

§. Postquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correcta sic fuerint, & indoles atque inclinationes Principis probe cognitæ, enitantur magistri & præceptores eas sic moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generosiora sunt, ferri incipiant, spargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ semina, ut cum excreverint, dijudicari satis nō possit à naturane, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuant, vitia infamia notent & ignominia, æmulationem exemplo accendant. Multa ista possint in omni indole, etsi plus in una, quam in alia. In iis, qui generosioris sunt animi, potentior gloria est; in melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatio; in inconstantibus, metus; in prudentibus, exemplū, quod apud omnes semper efficacissimum est, præsertim si à majoribus sit: nam sæpe quod sanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nēpe liberis accidit, quod novellis arbusculis recens natis, quibus ramum ab ipso patre recisum oportet inserere, ut ad perfectionem perveniant. Surculi hi insititii exempla sunt insigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in posteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructorum desudet industria, ut illa per omnes quasi sensus immissa in animum, altas ibi agant radices; adeoq; non in cohortationibus solum & repræhensionibus ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ incurrunt in sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria, à Scriptoribus æternitati consecrata. Nunc harmonia musica (suavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo spiritum excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat: quæ ipsum ad virtutum æmulationem cohortentur & incitent, quin easdem subinde etiam ipse recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum facinora quasi in scena exhibeat, ad inflammandum animum: vis enim actionis istius atque efficacia sensim sic illi imprimitur, ut ipsissimus esse videatur, cujus personam repræsentat. Præ se ferat denique cum iisdem Regem se agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, struere aciem, signa cū hoste conferre. In ejusmodi experimentis Cyrus à pauxillo puero educatus, insignis postea belli imperator extitit.

§ Quod si in ætate prima aliquæ emicuerint inclinationes, quæ Principem minus decent, iis associandus erit, qui virtutibus pollent oppositis, ut istos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbusculæ oblonga pertica, cui ea alligatur, emendari cernimus.

Quare si Princeps avarus sit, aliquis natura liberalior comes lateri hæreat; meticuloso jungatur animosior; imbelli ardentior; socordi & ignavo, gnavus ac diligẽs: habet enim hoc ætas illa, ut non ea solum, quæ videt & audit, sed & sociorum mores facile imitetur.

§. Abstinendum denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis asperis, quia contemptus genus quoddam istud est. Rigor nimius dejicit animos, nec decet, ut serviliter sese subjiciat alteri, qui præesse aliis debet. Recte Alphonsus Rex: a *Los que de buen lugar vienen, mejor se castigan por palabras, que por feridas: e mas aman porende aquellos, que asi lo fazan, e mas gelo agradessen, quãdo an entendimiento.* Iuventus pullo equino similis est, qui pastomide duriori læditur, molliori fræno facile regitur. Accedit, quod animos generosiores plerumq; comitetur tacitus quidam horror eorũ, quæ per metum addidicerunt: contra vero desiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritia illis fuere prohibita. Affectus nimis compressi violenter (præsertim quos natura principi indidit) in desperationes tandem abeunt, uti exhalationes intro nubes constrictæ in fulgura. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in caussa est, cur per fenestas tentent aditum. Aliquid dandum humanæ imbecillitati, honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, qua potissimum arte usi sunt ii, quibus Neronis educandi cura commissa fuerat; eo scilicet fine, b *Quo facilius lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent.* Principem moderator privatim, non in publico corripiat; alias enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissime versibus duobus comprehendit Homerus, qua ratione Princeps & instrui & parere debeat:

> c *At tu recta ei dato consilia; & admone;*
> *Et ei impera: ille autem parebit, saltem in bonum.*

a Lib. 8. tit. 7.

b Tacit. lib. 13. hist.

c Hom. Iliad. 11.

SYMBOLVM III.

INdustria solertis & impigræ manus, nunc irrigantis, nunc cæli ventorumq; arcentis injurias, succrescit rosa, & gemma hiante folicula sua in orbem explicat: flos mire elegans, sed quæ solis blanditur oculis, totque est obnoxia casibus, ut in hac tanta sua teneritudine maximo in periculo sit. Idem ipse Sol, qui nascentem eam vidit, videt & morientem, nec alio quidem fructu, quam quod suam orbi venustatem ostenderit; cæterum tot mensium ludit operam, quin ipsam persæpe cruentat manum, à qua est consita; nec fieri potuit aliter, quam ut cultura tam lasciva acutas una spinas produceret. Corallii (marini fruticis) dispar est ratio: illud enim natum sub aquis, & continua fluctuum,

tempeſtatum, ventorum vi agitatum, magis magiſque indureſcit, & pulchrius enitet, immo tum primum poſt tot elementorum expertas vires ad illuſtriores hominum uſus aptius deſervit. Tam oppoſiti inter ſe oriuntur effectus è diverſo naſcendi & creſcendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nã qui ſic molliter, & velut in capſula, quod ajunt, educantur, ut nec ſol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum poſſit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandum minus idonei, contra qui laboribus ſolidis exercent corpus, ſo-

robusti & habiles. *a Est etiam utile, statim ab ineunte ætate frigoribus assuescere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodissimum est.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluptatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contra malleo fabre factum, malleo resistit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum interest, si delicatus sit; at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, sustinere debet, fortis ac robustus sit oportet. Ad solum spectaculum non opus habet Respublica Principe, sed in pulvere etiam, & inter arma. *b* Et sane Rex effœminatus, Scriptura teste, pœnæ divinæ genus quoddam est.

Disparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in regibus *c* Ioanne Secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aula, hic in castris; ille in gynæceo, hic inter milites enutritus fuit. Ille ad Reipub. clavum admotus, mare sibi incognitum ingressus videbatur, & gubernaculum deserens ministris suis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut insolens, sed in alieno etiam dominari regno, & subditos ad officium cogere optime noverat. Ille despectui omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum pessundedit; hic evexit in Monarchiam. Quæ perpendens cum animo suo *d* Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Alphonsum & Ferdinandum filios inter arma educari voluit. Et quænam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine vere Magnum reddidit? an non peregrinationes continuæ, & indefessi labores? Nec alia *e* Tiberio mens, qui quatuor potissimum de caussis, ambos filios suos Germanicum & Drusum in castris inter arma adolescere, consultum putabat: ut nimirum militiæ assuescerent; ut exercitus studia pararent; ut procul aulæ deliciis educarentur; & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipse, & securior viveret.

Qui in castris ætatem traducit, multa experiundo, temporis lucrum facit; qui in aula, luxu, cæremoniis & inanibus oblectamentis illud male perdit. In palatio magis commendo corpori, quam animo excolendo Princeps invigilat. Et tametsi hoc postremum curandum potius sit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet: nam cultus ille oculos; hic oris decor, & oculos rapit & animum. Spiritus sancti de Saule Rege oraculum est: *f Stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum. Et ait Samuel ad populum: Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.* Æthiopes, & nonnulli Indiæ populi eos in Regem eligunt, quos formæ dignitas potissimum com-

a Arist. polit. l. 7. c. 17.
b Et effœminati dominabuntur eis. Isai. c. 3. 4.
c Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 11.
d Mar. hist. Hisp. lib. 13. c. 1.
e Tacit. l. 2. Annal.
f 1 Reg. 10. 23. & 24.

commendat; uti & apiculæ eam, quæ ex omni numero grandior eſt, & coloris ſplendore præcellit aliis. a *Ipſa ætas Galbæ, & irriſui & faſtidio erat aſſuetis juventæ Neronis, & Imperatores forma ac decore corporis (ut eſt mos vulgi) comparantibus.* b Titi Veſpaſiani *augebat famam ipſius decor oris cum quadam majeſtate.* Enim vero pulchritudo apta membrorum compoſitione, & coloris ſuavitate velut blandis quibuſdã jaculis ferit oculos, quæ in animum demiſſa profundius, ſtudia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea eſt, ſuavis affectuum domina, atque animi optime diſpoſiti indicium. Et quamvis ſacrarum literarum monitum ſit: c *Non laudes virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo: brevis in volatilibus eſt apis, & initiũ dulcoris fructus illius*; illud tamen diffiteri non poſſumus, quod auguſtiorem animum ſemper fere auguſta quoque corporis ſpecies comitetur. Plato dicebat, ſicut circulus abſque centro eſſe non poteſt, ita neque exteriorem corporis pulchritudinem abſque interiori virtute facile poſſe conſiſtere. Recte idcirco Alphonſus Rex Principi uxorem formoſam dari voluit: d *Porque los fijos, que della uviere, ſeran mas fermoſos, e mas apueſtos; lo que conviene mucho a los fijos de los Reyes; que ſean tales, que parezcan bien entre los otros omes.* Multarunt Lacedæmonii Regem ſuum Archiadinum, quod uxorem duxiſſet parvulam, quantumvis non illepide excuſaret, è malis duobus minus ſe elegiſſe, e *Species corporis ſimulacrum eſt mentis, figuraque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores ſunt, obliviſcatur. Petro Crudeli ſic uſu venit, cujus ingenium ferox & aſperum ſub grata oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facile virtutum nervos elidunt, adeoque cavendum Principi ſedulo, ne venuſtatem muliebrem & affectatam, alienæ laſciviæ incitamentum, conſectetur; ſed eam, quæ veras animi virtutes comitari ſolet; neque enim ornatus animæ à corporis pulchritudine; ſed contra hujus decor ab illius ornamentis proficiſci debet. f *Omnis gloria ejus ab intus in fimbris aureis.* Interior animæ perfectio, non exterior ſpectanda in Principe, ut bene Reip. præſis; licet magno ornamento futurum ſit, ſi illa utraque polleat; Sic Palmæ ſingularis laus eſt, tum ſtirpis & frondium elegantia; tum ſuavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximiæ; tantas enim arbor illa ad communes hominum uſus affert utilitates, ut Plutarcho teſte, Babylonii trecentas & ſexaginta ejuſdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum cœleſtis Sponſi alloquium, g *Statura tua aſſimilata eſt palmæ.* Iis

a Tacit. l. 1. hiſt.
b Idem l. 2. hiſt.
c Eccl. 11. 2.
d Lib. 1. ti. 6. p. 2.
e D. Amb. 2. de vir.
f Pſal. 44. 14.
g Cant. cap. 7. 7.

Iis enim verbis non solam corporis formam in sponsa collaudare voluit, sed & animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ justitiæ & fortitudinis est Symbolum; justitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis vero propter admirabile ramorum robur, qui quo magis gravantur ponderibus, eo validius in sublime nituntur; addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quod ex ea arbore solerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores essent. Similis honor cupresso nunquam habitus fuit, quantumvis amœnum semper vireat, & obelisci instar procera in cœlum assurgat; inanis enim illa species est absque singulari virtute, quæ in ea insit, quin immo admodum lentè succrescit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit Principem forma & corpore esse eleganti, si oculis solum faciat satis, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generosi & bene dispositi sit indicium, & cui ars deinde atque industria motum vigoremque tribuant, sine quibus languet omnis actio Principis, & risum potiùs ac contemptum, quàm auctoritatem apud subditos conciliat. Sed interdum ne hæ quidem eximiæ animi dotes amari facient Principem, ut si fortè Reipublicæ status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet, quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoque etiam virtus ipsa infelix, & Princeps minimè malus odio esse solet. Quid? quod & vitia in illo nonnunquam placeant: certè a *studia exercitus raro cuiquam bonis artibus quæsita perinde adfuere, quam* Vitellio *per ignaviam.* Cæterum voluntas humana plerunque amplectitur id, quod perfectius est, adeoque Princeps tam in exercitiis privatis, quàm publicis multum ponere debet operæ, ut iis naturæ dona aut suppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, spiritus generosiores in animo suo suscitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam b *persona Principis, non solum animis, sed etiam oculis servire debet civium*, qui ei plerunque parere malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conspiciunt. Quantam Catholicissimo nostro Regi Serenitatis Vestræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & solutus à curis animus: illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas, illa in actionibus publicis gratia singularis & vivacitas! Quàm amati fuere à subditis, æstimati ab exteris c Ferdinandus Sanctus, Henricus Secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis dispositio cum indu-

a Tacit. lib. 3. hist.
b Cic. Phil. 8.
c Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 8.

ſtria, cum virtute, cum excelſo & forti animo conjuncta erant!

§. Verum exercitia iſta melius in ſocietate & contubernio addiſcuntur, ubi æmulatio incendit animum, & induſtriã excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorum Hiſpaniæ filios in ſuis educabant aulis; non eo ſolum, ut familias ipſas arctius ſibi obſtringerent, ſed etiam ut una cum iiſdem proprii ipſorum filii formarentur, & honeſtiores artes addiſcerent. Idem Macedonum Reges factitare conſueverant, apud quos a *hæc cohors velut ſeminarium Ducum, Præfectorumque fuit.* Qui laudabilis mos aut in oblivionem abiit, aut certe in pretio hactenus non fuit in aula Hiſpanica, cum aptiſſimum alias ſit medium devinciendi ſibi exterorum Principum animos, iſtiuſmodi inſtituere ſeminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii, in artibus & exercitiis viro principe dignis inſtruantur. Ex quo illud etiam oriretur commodi, quod Regum filii ſenſim ſine ſenſu moribus & genio nationum aſſueſcerent, haberentque ex iis non paucos, qui ſingulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ inſtitutionis viciſſim præſtarent obſequium.

§. Ad eum finem Rex Alphonſus dictus Sapiens in optimis ſuis legibus longam prætexit ſeriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maxime convenit. Verba ipſa ſubjicio: b *Aprender debe el Rey otras maneras, ſin las que diximos en las leyeſantes deſta, que conviene mucho. Eſtas ſon en dos maneras: las unas que tañen en fecho de armas para ayudarſe dellas quando meneſter fuere: e las otras para aver ſabor, e placer, con que pueda mejor ſofrir los trabajos, e los peſares, quando los oviere. Ca en fecho de cavallerias conviene, que ſea ſabidor, para poder mejor ampárar lo ſuyo, e conquerir lo de los enemigos. E porende debe ſaber cavalcar bien, e apueſtemente, e uſar toda manera de armas, tambien de aquellas, que a de veſtir para guardar ſu cuerpo, como de las otras, con que ſe a de ayudar. E aquellas que ſon para guarda, a las de traer, e uſar, para poderlas meyor ſofrir, quando fuere meneſter, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro, ni en verguenza, e de las que ſon para lidiar, aſi como la lanza, e eſpada, è porra, e las otras, con que los Omes lidian amanteniente, a de ſer muy mañoſo, para ferir con ellas. E todas eſtas armas, que dicho avemos, tambien de las que a de veſtir, como de las otras, ameneſter, que las tenga tales que el ſe apodere dellas, e no ellas del. E aun antiguamente moſtravan à los Reyes à tirar de arco, e de balleſta, e de ſubir ayna en cavallo, e ſaber nadar, e de todas las otras coſas, que tocaſen à ligereza, e valentia. E eſto fazian por dos razones. La una porque ellos ſe ſopieſen bien ayudar dellas, quando les fueſe meneſter. La otra, porque los Omes tomaſen ende buen exemplo, para quererlo fazer, e uſar: onde ſi el Rey, aſi como dicho avemos, no uſaſe de las armas, ſin el daño, que ende le vernia, porque ſus gentes deſuarian dellas por razon del,*

a Curtius.
b Lib. 3. tit. 5. p. 2.

del, podria el mismo venir à tal peligro, porq; perderia el cuerpo, e caeria en gran verguenza.

Ad omnia ista exercitia nihil æque habilem reddit Principem, atque venationis studium. In illa siquidem juventus sese exserit, vires & agilitatem comparat; Illa occasionem dat exercendi artes militares, despiciendi terrena, discernendi tempus, quando sperare, aggredi, ferire oporteat; illa variorum casuum docet eventum, & usum commonstrat stratagematum. Ibi profusus sanguis, & trementes ferarum morientium artus oculis usurpata expurgant affectus, firmant animum, generosiores sufficiunt spiritus, qui metum contemnant & pericula. a *Nam & sylva solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt.* b *Y ayuda mucho la caza* (ut dixit Alphonsus Rex) *à menguar los pensamientos, e la saña, que es mas menester al Rey, que à otro Home: E sin todo aquesto da salud ca el trabajo, que se toma, se es con mesura, faze comer, e dormir bien, que es la mayor cosa de la vida del home.* Duo solum adverte: *Que no deve meter tanta costa, que mengue ne lo que ha de complir, nin use tanto della, que le embargue los otros fechos.*

§. Denique omnia ista exercitia cum eo moderamine usurpanda sunt, ne omnino efferatum aut torpentem reddant animum, neque enim minus labore nimio is indurescit, & quasi obducto callo stupefit, quam ipsum corpus. *Nam simul mentem & corpus laboribus fatigare non convenit, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes sunt. Labor enim corporis menti est impedimento, mentis autem corpori.*

a Plin. lib. 1. Ep. ad Corn. Tac.
b Lib. 22. tit. 5. p. 2.

SYMBOLVM IV.

AD imperandum scientia opus est, ad parendū prudentia sufficit naturalis, immo sola interdum ignorantia. In ædificii idea ingenium occupatur, in ipsa fabrica laborat manus. Imperium à cognitione manat, & perspicax est, obedientia rudis ut plurimum, & cœca. Hinc ex Philosophi mente, a *Dominus natura est, qui valet intelligentiâ prævidere.* Alii aut successione, aut electione, aut vi, in quibus casui locus est potius, quam rationi. Quare inter politica regnandi instrumenta, scientiæ quoque recensendæ. Iustiniano sic visum; b *Imperatoriam Majestatē,* inquit, *non solum, armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis recte possit gubernari.*

Hoc nimirum præsens Emblema exhibet sub figurâ tormenti ænei ad quadrantem directi, ut collineet certiùs, qui quadrans legum & justitiæ Symbolum est; hæc enim tam pacem, quam bellum moderari sic debet, ut justum semper ante oculos sit, atque ad

a Arist. l. 1. pol. cap. 1.
b In proœm. Instit.

ad rationis ſcopum per ſapientiæ & prudentiæ medium omnia colliment. Rogatus idcirco Alphonſus Neapolis & Arragoniæ rex, utri plus deberet, armis, an literis, reſpondiſſe fertur: a *Ex libris ſe arma, & armorum jura didiciſſe.*

Sed forte exiſtimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipſi Reip. corpori, quod Majeſtatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quam Principi, qui publicis diſtentus curis litteris operam navare non poteſt; & ſatis fore ad hoc, ut ſcientiæ efflorescant, ſi ingenia magna ipſe foveat & afficiat præmiis: quod eundem Iuſtinianum Imperatorem feciſſe meminimus, qui

a Panorm. l. 4.

qui omni destitutus eruditione insignem imperii gloriam consecutus est, doctissimorum virorum operâ, quorum familiaritate est usus. Ego verò tametsi facilè concesserim, eos etiam, qui litteris exculti non sunt, bene quandoque administrare Rempublicam; uti experientia magistra in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis solùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum usus erudiit, aut certè à natura ipsa tanto pollent judicii acumine, ut de unaquaque re facilè ipsa possint absque erroris periculo discernere. *a* Cæterum, *etsi prudentia quosdam impetus à naturâ sumat, tamen perficienda doctrinâ est*; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit, plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum, quàm præsentium observatio, quæ absque labore & studio perfectè obtineri haud possunt. Nihil itaque tam necessarium Principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium. b *Ca por la mengua de non saber estas cosas* (inquit Alphonsus Rex) *avria por fuerza à meter otro consigo, que lo sopiese. E poderle ya avenir, lo que dixo el Rey Salomon, que el que mete su poridar en poder de otro, fazese su siervo, e quien la sabe guardar, es señor de su corazon, lo que conviene mucho al Rey.* Regis scilicet officium ingenium perspicax, & literis egregiè perpolitum postulat. *Ca sin duda* (addit porro in eadem lege idem Alphonsus Rex) c *tan gran fecho, como este, non lo podria ningun ome cumplir à menos de buen entendemiento, e de gran sabiduria: onde el Rey, que despreciase de aprender los saberes, despreciaria à Dios, de quien vienen todos.* Scientias alias in multis infusas divinitus vidimus, politicam in solo Salomone.

Pro colendis agris regulas certas præscribit agricultura; suas item habet leges ars domandi feras: d *Omni tamen animali faciliùs imperabis, quam homini, ideo sapientissimum esse oportet, qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in subditis diversitas absq; grandi solertia, studio, & experientia discerni non potest; adeoque e *nullus est, cui sapientia magis conveniat, quàm Principi, cujus doctrina omnibus debet prodesse subditis.* Illa est, quæ Regem fortunatum reddit, quæ Principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potissimùm consecutus est, cum admiranda ipsius sapientia orbi innotuit. Nec errem, si dixero, scientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari. f *Rex sapiens*, Spiritu Sancto teste, *stabilimentum populi est.* g *Rex* verò *insipiens perdet populum suum.* E quibus rectè conficitur, barbaram omnino fuisse Licinii Imperatoris sententiam, qui scientias pestem publicam, Philosophos vero & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec absurdi minùs

a Quintil. l. 12. c. 12.
b Lib. 16. t. 5. p. 2.

c Ibid.
d Xenoph.
e Veget.
f Sap. 6. 26.
g Eccl. 10.

Gothi, qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quod filium literis faceret imbui, perinde quasi ea ratione ad negotia publica minus redderetur idoneus. Longe de sapientiæ disciplinis censuit aliter Æneas Sylvius, cum dixit, *eas in hominibus plebeiis argentum esse, in viris nobilibus aurum, in Principibus vero gemmas pretiosas.* Audiens aliquando Alphonsus Neapolitanus Regem nescio quem dixisse, literas haud quaquam decere Principem, illico subjecit: a *Ista vox bovis fuit, non hominis.* Recte idcirco Alphonsus Rex; b *Acucioso debe el Rey ser in aprender los saberes: ca por ellos entender à las cosas de Reyes, y sabrà mejor obrar en ellas.* De Iulio Cæsare memoriæ proditum est; sic eum formari & fingi voluisse à statuariis: globo insistebat terrestri, atque una manu gladium, altera libram tenebat, hoc insuper adjecto lemmate: *Ex utroque Cæsar*; ut significaret nimirum, tam eruditionem, quam arma ad acquirendum & conservandum imperium, magno sibi fuisse adjumento. Tanti literarum studia non fecit Ludovicus XI. Galliæ Rex: hic enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad ea se daret, propterea quod in semetipso comperisset, animum per ista sic obstinatum fieri & pertinacem, ut aliorum deinde consilia penitus respuat. Quæ caussa fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum postea minus esset idoneus, atque ab omnibus regi se pateretur, non absque insigni honoris sui jactura, & regni totius detrimento. Extrema itaque ea in re, uti in omni alia cavenda censeo. Supina ignorantia contemptum parit & risum, multis item erroribus est exposita; contra, nimia ad studia applicatio abripit animũ, & à gubernandi cura sevocat. Iucunda est admodum & amica illa cum Musis conversatio, quam ægre quis commutet cum molestiis iis & laboribus, qui in danda audientia, in consultationibus instituendis suscipiendi sunt c. Correxit Alphonsus sapiens motum trepidationis in cœlo, at regnum suum emendare non potuit. Orbes cœlestes ingenio suo penetravit, at oblatum sibi imperium & coronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus Ægyptius fama illius permotus, legatos ad ipsum misit cum amplissimis muneribus; interim in proprio ipsius regno omnes prope Castellæ civitates ab obedientiæ officio descivere. Nempe sic fieri assolet, ut Principes sapientiæ studiis plus æquo dediti, existimationem apud exteros sibi concilient, perdant apud subditos. Illis admirationi est Principum eruditio; his subinde etiam damno, quippe d *Hebetiores quam acutiores, ut plurimum melius Rempublicam administrant.* Animus contemplationi scientiarum nimiopere intentus, in rebus agendis tardior esse solet, atque in decernendo timidior: necesse enim est huic tali multæ occurrant rationes, pugnantes inter

a Panorm. lib. 4.
b Lib. 16. tit. 5. p. 2.
c Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 5.
d Thucyd. l. 13.

inter se & differentes; quæ judicandi libertatem aut adimunt penitus, aut impediunt. Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis solaris reflexionem, jam probe & distincte videt, qualia ea sint; at si in radios ipsos solares directe velit intendere, nimia luce perstringitur, ut colores rerum & figuras haud quaquam possit discernere. Ita prorsus ingeniis accidit, quæ sapientiæ & doctrinæ studiis impensius etiam, quam par est, sese dedunt, ad negotia publica pertractanda minus fiunt idonea. Melius tum judicat recta ratio, cum à disputationibus & subtilitatibus scholasticis libera est, & expedita. *a* Nec immerito sapientissimus Salomon occupationem illam vocat pessimam, quam expertus ipsemet fuerat. b *Sunt enim quædam ex liberalibus scientiis, quas usque ad aliquid discere honestius sit, penitus vero sese illis tradere, atque usque ad extremum persequi velle, valde noxium.* Quare omnino convenit, ut prudentia illum sciendi appetitum, qui in præstantioribus ingeniis esse consuevit vehementior, aliquantum moderetur, quomodo *c* Agricolæ matrem fecisse legimus, *d* quæ incensum & flagrantem filii animum coërcuit; quando in prima juventa Philosophiæ studium acrius, ultra quam concessum Rômano ac Senatori, haurire videbatur. e *Quemadmodum omnium rerum, sic literarum quoque intemperantia laboramus.* Tam hæc animo officit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes & scientias degustasse obiter, plus vero eidem proderit cognitio aliqua rerum practica, earum cumprimis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum belli negotia, adeoque ex scientiis seligat, quantum satis est ad collustrandum animum, & judicium formandum, relicta aliis se inferioribus in iis excellendi gloria. *f* Otium duntaxat fallat isthoc tam laudabili exercitio, uti Helvidium Priscum olim factitasse memorat Tacitus.

§. His ita positis, non semper optimi Principum Magistri censendi sunt ii, qui scientiæ & eruditioni laude magis florent; hi namque ut plurimum successus, atque otii literarii amantiores sunt, ab hominum conversatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minus apti; sed ii potius, qui rerum politicarum cognitione atque experientia præstent cæteris, quique una cum scientiis artem etiam bene gubernandi Principem edocere valeant.

§. Primus omnium vero instillandus à teneris Principi

a *Et proposui in animo meo quærere, & investigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.* Eccl. 1. 13.

b Arist. lib. 8. Polit.

c Tac. in vita Agric.

d *Retinuitque (quod est difficillimum) ex sapientia modum.* Ibid.

e Sen. Epist. 107.

f *Ingenium illustre altioribus studiis juvenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico otium velaret, sed quo firmior adversus fortuita Rempublicam capesseret.* Tac. l. 4. Hist.

cipi *Timor Domini, initium sapientiæ.* Qui adhæret Deo, omnium scientiarum fonti proximus est. Scire humanum ignorantia est potiùs, malitiæ filia, quâ Principes & Respublicæ pessum eunt.

§. Secundo loco necessaria est Principi eloquentia, illa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum suaviter attrahit, ut imperio sese lubentes & sponte subjiciant. *a* Sciebat magnus ille Propheta Moyses, quanti id referret, ideoque cum in Ægyptum mitteretur, ut populo Israëlitico Dux præesset, impeditiorem & tardiorem suam linguam Deo excusavit. Et vero accepit hanc caussam Deus, atque ut animum adderet, adpromisit, quod assistere vellet labiis ejus, & in ore ejus poneret, quæ effari apud Regem Pharaonem ipse deberet. Quid de sua eloquentia sibi non pollicebatur sapientissimus Salomon? b *In conspectu potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me; tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent.* Et sanè, si eloquentiæ solius tanta vis est, ut per se ipsa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, si armetur potentia regia, aut purpura vestiatur? Princeps, qui alterius eget opera, ut quæ secum ipse reputat, eloquatur, statua elinguis est potius, quã Principis dignus nomine; *c* quod vitium in Nerone primò omnium animadversum.

§. Historia *d* magistra est veritatis politicæ, & qua melius nemo quisquam Principem instruere poterit, quomodo oporteat regere subditos. In illa siquidem tanquam in lucidissimo speculo elucet experientia gubernationis retrô præteritæ, prudentia antecessorum, *e hominumque multorum mens in unum collecta.* Historia fidissimi consiliarii est instar, qui nunquam non præstô, & ad manum est.

E Iurisprudentia eam solùm partem attingat Princeps, quæ ad gubernandum pertinet, evolvendo scil. leges ac constitutiones sui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus usus approbavit.

In Theologico studio ne multum ponat operæ; quàm enim periculi plenum sit multa scire, atque unà potentem esse, in Iacobo Rege, magno suo malo experta est Anglia. Satis erit Principi, si in fide constans ipse sit, & alias viros sanctos juxtà ac eruditos penes se habeat, qui illam tueri noverint.

§. Astrologiâ denique judiciariâ multi Principes pereunt; est enim cupiditas illa noscendi futura in omnibus; quia namque magnam sibi ex eo pollicentur auctoritatem, si Diis pares habeantur, & quædam supra commu- nem

a *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudiustertius, & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum.* Exod. 4. 10.

b Sap. 8. 11.

c *Primum ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem alienæ facundiæ eguisse.* Tac. l. 13. An.

d *Verissimam disciplinam, exercitationemque ad politicas actiones, historiam esse,* Polyb. l. 1.

e Greg. Naz. ad Nic.

nem hominum sortem possint efficere, consectantur artes superstitiosas, & populo invisas: quin immo eo nonnunquam dementiæ procedunt, ut solis caussis secundis adscribant omnia, & providentiam divinam prorsus tollant è medio, in auspicia & sortilegia cuncta referentes. Quo demum fit, ut plus casui & fortunæ, quam prudentiæ & industriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remissiores sint; atque Astrologos sæpius, quam Consiliarios in deliberationem adhibeant.

SYMBOLUM V.

Radices *artium amara, fructus vero dulces*: eapropter defugit eas initio Natura nostra, nec ullus ei labor accidit gravior, quam quem in prima elementa impendi necesse est: magnis enim molestiis, & multo sudore ea res juventuti constat. Isthac igitur de caussa, & quia studia assidua deposcunt operam, quod valetudo, & aulæ negotia, atque oblectamenta non sinunt, oportet ut Magistri compenset industria, varia excogitando media, quibus molestias institutionis lusuum puerilium suavitate sic condiat, ut sensim sine sensu, quæ addiscenda sunt, Principis animus imbibat. Exempli caussa, ut legere is discat, hoc artificio utatur licet. Fiant taxilli omnino quatuor & viginti, quibus insculpantur totidem alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter se, & qui jactu uno plures expresserit syllabas, aut verbum formaverit integrum, victor præmium auferat; quo victoriolæ & oblectationis genere ille discendi labor longe fiet facilior: plus enim difficultatis habet chartarum lusus, quem tamen mox capiunt pueri. Nunc ut scribere etiam eodem compendio condiscat Princeps, suaserim literas in tenui incidi lamina, qua deinde chartæ superimposita ductus illos characterum, quasi sulcos quosdam, manu sequatur & calamo; præcipue verò in iis literis pingendis sese exerceat, è quibus formantur reliquæ; ita fiet, ut dum laminæ artificium suo tribuit ingenio, ac industriæ, paulatim laboribus illis magis incipiat affici.

§. Nec minus necessaria Principi linguarum peritia: nam interprete semper uti velle, aut non nisi in aliam linguam translata legere, res est deceptioni obnoxia, aut certe in caussa, quod de vi sua & energia multum deperdat veritas: ut sileam non posse non esse peracerbum subdito, si ab eo intelligi nequeat, à quo rebus suis afflictis solatium, levamen miseriis, obsequiis remunerationem sperare debet. Movit ea res Iosephum [a] Patriarcham, ut cum Ægypto præficeretur, ante omnia iis linguis addiscendis, quarum isthic loci vigebat usus, & quas ipse ignorabat, operam impenderet.

a *Linguam quam non noverat, audivit.* Psal. 80. 6.

ret. Quam hoc nomine Augustissimum Imperatorē Romanum Ferdinandum III. amant omnes & suspiciunt, quod linguarum tam gnarus sit, ut cuique proprio, & nativo suo idiomate responsa dare noverit. Verum notitia illa non via præceptorum comparanda est Principi, nam illa memoriam confundunt; sed asciscendi in ejus familiam illustrium virorum filii ab exteris exciti nationibus, quibuscum familiariter conversando, absque magno labore, & quasi aliud agens, paucorum mensium spatio tantum

tantum proficiet, ut linguis singulorum loqui assuescat.

Porro ut Geographiæ & Cosmographiæ (sine quibus cœca est quodammodo scientia politica) usum quoque aliquem acquirat, operæ pretium erit, vestiri palatii conclavia ejusmodi aulæis & peristromatis, quæ tectorio opere varie elaborata generalem quandam orbis delineationem, hoc est, quatuor mundi partes, & potiores provincias, una cum celebrioribus fluviis, montibus, urbibus aliisque insignioribus locis spectanda exhibeant. Pari artificio lacus etiam disponi poterunt; ut si forte navicula oberrare placuerit, in iis velut in chartis quibusdam nauticis, maris totius situm, portus, insulas videre se existimet. In globis & sphæris mathematicis contempletur ambitum utriusque hemisphærii, motus cœli, accessum discessumque solis, vicissitudines dierum ac noctium; suaviter tamen, & ad motum narratiunculæ duntaxat, aut recreationis, subtili ratiocinandi genere Mathematicorum scholis relicto. E geometricis satis fuerit assecutus, si locorum intervalla, altitudines, & profunditates instrumentis metiri noverit. Discat item, quomodo loca munire oporteat, adeoque animi causa ex argilla, aliave simili materia construat propugnacula, cum suis fossis tam interioribus, quam exterioribus, cum aggeribus, vallis, semilunis, aliisque ad ea tuenda necessariis; sic constructa deinde machinulis bellicis oppugnet rursus & impetat: ut vero istæ munimentorum figuræ & dispositiones firmius in memoria infigantur, similes aliquas in hortis è myrto aliisve herbis artificiose dispositis efformari juverit, prout in Emblemate præsenti licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet Principem, quomodo acies instruenda sit; in eum finem milites habeat omnis generis, tam equites, quam pedites è metallo fusos, è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico descriptæ. a *Itaque ludi magna ex parte imitationes esse debent earum rerum, quæ serio postea sunt obeundæ.* Atque ea ratione sensim, & absque molestia, artibus iis affici incipiet, & postea quam aliqua menti lux oborta fuerit, citius deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui caussas singularum & effectus exponent, b atque iis præsertim, qui in rebus tam pacis, quam belli haud mediocriter versati sunt & exercitati: istarum c enim rerum notitia hoc præsenti tempore magis utilis est, addiscitur facilius, & minus animum fatigat.

§. Nec inutiles cuipiam videri

a Arist. Pol. 7. c. 17.

b *Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit.* Prov. 1. 5.

c *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & narrationem virorum nominatorum conservabit.* Eccles. 39. 1. & 2.

deri debent iſtiuſmodi exercitationes ad recte educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magiſtra ſatis docet, multa ſuapte ſponte condiſcere pueros, quæ magiſtri inſtitutione non niſi difficulter fuiſſent aſſecuti. Multo vero minus exiſtimet aliquis media iſthæc tam varia educationi officere potius, quam prodeſſe. Si ad domandum & corrigendum equum, nunc fræno, nunc habena, nunc paſtomide, iiſque variis, multis item ad eam rem præceptis eſt opus, quantam putabimus requiri curam & ſolertiam ad recte formandum Principem, qui non imperitæ ſolum plebeculæ, ſed ipſis etiam ſcientiarum Magiſtris imperare debet? Non naturæ donum eſt: a *Videtur ars artium, & ſcientia ſcientiarum hominem regere, animal tam varium & multiplex:* Nec ullus unquam ſupremum artis illius faſtigium attingere poterit.

a S. Gregor. Nazianz. in Apol.

§. Sat ſcio, Princeps Sereniſſime, virum illum, quo Serenitas Veſtra Magiſtro nunc utitur, ab omnibus iis artibus & ſcientiis (quæ Monarchiæ hujus noſtræ eſt felicitas) tam probe inſtructum eſſe, ut Serenitatem Veſtram ad magnam in iiſdem perfectionem facili compendio perducturus ſit; iſta tamen documenta omnino præterire non potui, eo quod propoſitum mihi ſit, non Veſtræ ſolum Serenitati, ſed aliis etiam Principibus, qui ſunt, aut erunt deinceps, hac mea qualicunque ſcriptione, ſi quo modo poſſim, prodeſſe.

SYMBOLVM VI.

Emblematis hujus artificio cœleſtis Sponſus uſus eſt in ſacro epithalamio, ut ornamenta virtutum ſponſæ ſuæ exprimeret. a *Venter tuus*, inquit, *ſicut acervus tritici, vallatus liliis.* Et uidentur eodem alludere lilia, quæ coronabant columnas b templi Salomonici; ne qua iis deeſſet perfectio, illa item, quæ ſeptiramum c Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque nunc fuit occaſio, ut in præſenti Symbolo ſub tritici ſpecie ſcientias, liliorum verò artes atque literas humaniores, quibus illæ condecorandæ ſunt, adumbratas vellem. Nec abſque autore & fundamento; nam per d ſpicas jam pridem diſcipulos intellexit Procopius; per e lilia verò eloquentiam ipſe Sponſus. Et quæſo, quid politiores literæ aliud ſunt, quàm quædam ſcientiarum corona? Diadema f Principum eas Caſſiodorus appellat. Et quaſdam etiam Hebræi

a Cant. 7. 2.

b *Et ſuper capita columnarum opus in modum lilii poſuit, perfectumque eſt opus columnarum.* 3 Reg. 7. 22.

b *Ac lilia ex ipſo procedentia.* Ex. 25. 31.

d *Spicæ nomine, ut ego quidem ſentio diſcipulorum cœtum intellexit.* Procop. in c. 17. Iſa.

e *Labia ejus lilia diſtillantia myrrham primam.* Cantic. 5. 3.

f *Diadema eximium impretiabilis notitia literarum, per quam dum veterum providentia diſcitur, regalis dignitas augetur.* Caſſ. 12. var. 1.

Hebræi sertis floreis solebant redimire, Illud, credo, significant Poëtarum lauri, spiræ & cingula (*a* Hispani *Roseas de las vecas* vocant) flores item serici diversicolores, laureæ Doctoralis apud eosdem insignia. Animi centrum & meditullium scientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco mansuetiores literæ sint. Vnius notitia absque ornamento aliarum, ignorantiæ quædam species est: scientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter conficiunt circulum, *b* ac novem

a Aloys. Nov. Sch. proph. cap. 5.

b Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. Cic. pro Arch.

novem Musæ solent, cum choros ducunt. Quantum creat fastidium sapientia, si morosa nimium sit, & humaniorum literarum atque artium suavitate non aliquantum condiatur? Necessariæ ergo istæ sunt Principi, ut imperandi severitatem temperent, utpote quæ à sua, qua pollent, amœnitate humaniores dici consueverunt. Commune aliquid cum cæteris Princeps præ se ferre debet, & discurrendo de studiis variis comem se præbere & affabilem; neque enim regia dignitas est, quæ percellit animos, sed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux solis offendit, sed nimia ejusdem siccitas. Oportet itaque ut liberalioribus artibus scientia politica temperata atq; ornata sit. Neque enim illæ resplendent minus, quam rubini in corona aliqua, adamantes in annulo; atq; adeo haud dedecent Majestatem regiam artes istæ, quę ingenium pariter & manum desiderant: neque quicquam *a* auctoritati derogare poterit, aut curis obesse publicis, si temporis aliquid per vices, & animi caussa iisdem Princeps impertiat. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus Secundus sculptoriam; Theobaldus Navarrę Rex Poësin & Musicam adamabant, qua postrema etiam Philippus Quartus modernus Hispaniarum Rex, Serenitatis Vestræ Parens, oblectare animum solet, quoties à curis gravioribus utriusque orbis quies conceditur. In eadem & Spartani juventutem suam exercebant. Quin Plato etiam & Aristoteles exercitia ista collaudant, ut Reip. perquam utilia. Et licet non semper in iisdem conquiescat animus, assumere tamen illa aliquando etiam ratio status suadebit; eo quod populo mire placeat, si videat Principem interdum à curis gravioribus sevocare animum, & non semper in subditorū servitio cogitatione defixum esse. Quo nomine *b* Drusi deliciæ populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

§. Duo solum in ejusmodi artium exercitio & usu advertenda sunt. Vnum est, ut ne palam id fiat, sed intra privatos parietes, ut facere solebat Alexander Severus Imperator, tametsi de canendi peritia, seu voce id fieret, seu instrumentis musicis, nemini quicquam concederet. Facile plerique contemnimus, si cui sceptrum & imperium in manus tradita fuere, eum plectro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum nota censemus, si ætate provectiore jam sit, in qua negotia illi publica magis curæ esse debent, quam privatæ istiusmodi oblectationes; præsertim cum ita natura comparati simus, ut minime incusemus Principem temporis male perditi, si nihil omnino agat, aut otiosus sit; demus tamen ei vitio, si istiusmodi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum temporis

a Nec cuiquam judici grave, aures studiis honestis & voluptatibus concessis impertire. Tac. l. 14. Annal.

b Nec luxus in juvene adeo displicebat: huc potius intenderet, diem ædificationibus, noctem conviviis traheret; quam solus, & nullis voluptatibus avocatus, mœstas vigilantias & malas curas exerceret. Tac. l. 3. Annal.

poris aut operæ in iis ponat Princeps, aut præstare aliis cupiat, alias in vana illa excellentia magis, quam in Republica bene administrata aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, qui dimissis imperii habenis currum auriga malebat regere, aut mimus in theatro personam agere, quam in orbe Imperatorem. Prudenter sane malo isti ivit obviam Alphonsus Rex in præclaris legum suarum institutis, quando de ejusmodi Principum delectamentis discurrens, sic loquitur: a *E porende el Rey, que no su piese de estas cosas bien usar, segun de suso diximos sin el pecado, e la mal estanza, que le ende vernia, seguirle ya, aun de ello gran daño, que envilesceria su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas, por las viles.* Eundem abusum, quo fit interdum, quod Principes majori in pretio artes habeant, quam scientiam bene laudabiliterque gubernandi. Mantuanus etiā Poëta eleganter his carpit versibus:

b *Excudent alii spirantia mollius æra,*
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt caussas melius: Cœlique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memento,
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem
Parcere subjectis, & debellare superbos.

§. Et tametsi Poësis pars sit Musicę: quod enim in hac prętat tonus gravis & acutus, hoc in illa efficiunt accentus syllabarum, & consonantes: estque exercitium hoc præ illo longe nobilius, illud quippe manuum est; hoc solius ingenii; illud ad delectandum; hoc delectando ad instruendum. Vt tamen ita sit, non videtur omnino convenire Principi, propterea quod mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valde impediat; nam ubi semel conceptuum ejusmodi humana mens, velut philomela cantus sui suavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli sese non sinit, atque ita acuit se subtilitatibus Poëticis, ut postea hebescat penitus, & obcœcetur molestiarum duritie & asperitate, quas in regimine subire, necesse est. c *Vile autem exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quæcunque corpus, aut animam, aut mentem liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddant.* Vnde porro fit, ut si in gubernando non eam animi voluptatem, quam in pangendis versibus Princeps, reperiat, curam istam præcipuam in postremis habeat, & fugiat omnino, aut committat aliis: quomodo fecit Ioannes Secundus Arragoniæ Rex, qui tempus Poëtices studio inutiliter traducebat, evocando ad se è remotissimis provinciis, qui in eo excellerent; usque dum subditi muneris neglecti impatientes, concitato contra eum tumultu, otioso isti ipsius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cum Poësis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum sit, & valde mansuefaciat atque excolat animos, videtur ignorantiæ.

a Lib. 21. tt. 5. p. 2.
b Virg. 6. Æneid.
c Arist. lib. 8. Pol. cap. 2.

rantiæ alicujus notam Princeps omnino effugere non posse, nisi leviter tinctus ea sit; aut aliquam ejus notitiam usumve habeat. Quare aliquid studii ea in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum & ingenium acuendum satis fore putabitur. Quo in genere multa etiam præclara poëmata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Ecclesię gubernacula tenuerunt, idque non sine universali nationum omnium applausu & approbatione.

5 Sunt præterea inter Principes non pauci, qui artem distillatoriam factitent; quod exercitium etsi perhonestum sit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & secreta sese prodant: præstat tamen ab ea abstinere prorsus Principes, eo quod *a* curiositas facili negotio inde ad Alchimiam adjiciat animum, aut saltem sub illius colore cupiditas deinde periculum faciat consolidandi argenti vivi, & auri atque argenti conficiendi. Qua in re tempus omnium pretiosissimum male & inutiliter perditur, & consumuntur thesauri præsentes pro incertis & indubiis. Mera dementia est, & quæ non nisi morte curari potest, unum ex alio experimentum sumere, nec advertere tamen, meliorem lapidem Philosophicum inveniri non posse, quam bonam & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de scientia Chymica intelligi debet illud Salomonicum: b *Quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quam illa est artifex?* Hujusmodi commerciis cum incolis regionum Tharsis & Ophir Rex ipse Salomon ingentes congessit thesauros, ad quos advehendos numquam sane instruxisset tot & tantas classes, tot ac tantis expositas in mari periculis, si in catinis easdem parare potuisset. Cum vero de rebus omnibus copiose ipse *c* disputaverit, habueritque scientiam à Deo infusam & inditam, absque dubio illud etiam secretum, si quomodo potuisset fieri, fuisset assecutus, & reipsa usurpasset. Nec vero credibile est Deum id unquam permissurum: desinerent enim omnia gentium commercia ad quæ conservanda nihil æque conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioso & raro metallo conflata.

a *In supervacaneis rebus noli scrutari multipliciter*, Eccl. 3. 24.

b Sap. c. 8. 5. & 6.

c *Et disputavit super lignis à cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete.* 3 Reg. 4. 33.

SYMBOLUM VII.

NAscuntur una nobiscum affectus; ratio vero non nisi multis post annis subsequitur quando illi jam, imperium habent in voluntatem & hæc iis paret ut dominis, specie boni inaniter delusa, donec ratio, instauratis temporis successu & experientia viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à natura concessum, & affectuū tyrannidi obsistere inci-

ncipiat. Et solet hoc lumen in Principibus fere exoriri tardius, eo quod affectus in iis ob onsuetas aulæ delitias potentiores sint: cumque ii, qui Principum adhærent lateribus, ratiam quoq; eorundem plenamque aucupentur, eaque voluntatis beneficio potius, quam tionis potiri se posse sciant. Hinc omnes adulandi utuntur ificio, atque illam quidem sibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere satagunt. Habeat igitur Princeps perspectas artes istas, atque armet se in affectus suos proprios non solum, sed & in eos omnes, qui iisdem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§. Magna hic passim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles

& infrugiferas, quæ frugibus immiſcentur, radicitus cum tempore evellimus; & ſuccreſcere ſinimus affectus pravos ac paſſiones, quæ rationi bella movent. Curando Principum corpori Galeni complures præſto ſunt; animo ſæpe vix unus Epictetus: neque tamen minores pati infirmitates is ſolet, quam corpus, quin tanto graviores, quanto hoc ille præſtantior. Si vultus illi eſſet aſpectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies ſeſe poſſet prodere, multorum ſane doleremus vices, quos febrilis ille appetituum æſtus ſic miſere depaſcitur; interim quia aſpectum fugiunt, felices eos arbitramur. a *Neque fruſtra præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt; ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus; quando, ut corpora verberibus, ita ſævitia, libidine, malis conſultis animus dilaceretur.* Pro! quantis non ejuſmodi animus jactatur perturbationum tempeſtatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longe aliter, ac revera ſunt in ſe, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oppido pauci ſuis recte momentis ponderant ſingula, ſed pro luminis acceſſu vel receſſu diverſimode æſtimant. Nempe cum affectibus perinde ſe res habet, ac cum tubis opticis, qui una ex parte objectorum augent magnitudinem, ex altera minuunt. Eædem plane cryſtalli ſunt, res viſæ omnino eædem: hoc tamen diſcrimen eſt, quod incidentes in unam partem ſpecies, & radii viſuales à centro ad circumferentiam deriventur, unde magis ſeſe diffundunt & multiplicant; ex altera contra è circumferentia colliguntur ad centrum; ac proinde res viſas haud paullo minores offerunt. Tantum inter utrumque videndi modum intereſt. b Eodem prorſus tempore (tametſi in regnis diverſis) in coronam regiam, & ſucceſſionem paternam convertebant oculos, Infans Iacobus Iacobi Secundi Arragoniæ Regis filius, & Infans Alphonſus filius Dionyſii Regis Luſitaniæ. Sed ecce quam diſpari ratione ac modo: prior ille, invito etiam Patre, ultro oblatam reſpuit; alter contra pietatis jura, vi & armis eam Patri de capite detrahere aggreſſus eſt. Vnus curas ingentes, & regnandi pericula ſecum expendens, mundo valere juſſo, vitam monaſticam, tranquillam magis & feliciorem, præ aulica elegit; alter vitam abſque imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juri antetulit. Vnus in coronæ circumferentiam, quæ aſpectu jucunda in flores deſinit, intendebat oculos; alter punctum potius conſiderabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

c §. *Omnia quidem ejus, quod ſpeciem boni præfert, gratia omnes agunt*; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis noſtra potentia, quantumvis magna, nobis videtur exigua; aliena contra, grandis admodum & ampla. Noſtra non agnoſcimus vitia; aliorum facile

a Tacit. l. 6. Annal.

b Mar. hiſt. Hiſpa. l. 15. c. 16.
c Ariſt. l. 1. Polit.

facile cernimus. Defectus alieni gigantum videntur similes; nostri vix pumilionum instar nobis apparent. Quin vitia ipsa virtutum colore dextre tegimus: ambitio est, & animi excelsitatem interpretamur; crudelitatem, justitiam; profusionem, liberalitatem; temeritatem, fortudinem esse volumus. a *Pauci* scilicet *prudentia honesta à deterioribus, utilia ab noxiis discernunt.* Ita fallimur, si per illam tubi partem, ubi affectus & passiones obstant, res contueamur. Sola beneficia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, consideranda sunt. Ea quæ accipimus, grandia nobis semper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua. *b* Ita Rex Henricus Quartus consueverat; immo beneficiorum collatorum in alios ne meminisse quidem solebat; contra, quæ ipse accepisset, è memoria effluere nunquam sinebat, in id unice intentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quam primum exsolveret. Ne sibi imaginetur Princeps, beneficium, quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed tyrannidem potius, & quendam quasi mercatum, quo voluntates, haud secus ac mancipia servilia in Guineæ littoribus, gratiarum pretio Princeps mercaretur. Qui dat beneficium, existimare non debet, obligationem se imponere. Is qui accipit, obstrictum se credat. Princeps Deum potius imitetur, c *qui dat omnibus affluenter, & non improperat.*

§. In suscipiendis, gerendisque bellis; in pace concilianda & conservanda; in injuriis tam illatis, quam acceptis; iisdem semper rectę rationis utatur perspiciliis, per quæ æqualiter, sine fuco & fallaciis singula videat. Neminem illa in rerum æstimatione indifferentia & justitia magis decet ac Principem, qui in regno suo præstare id debet, quod examen in trutina, proindeque de rebus omnibus recte sincereque judicet, oportet; ut sua regno constet æquitas, cujus bilances nunquam in æquilibrio consistent, si affectui aut passionibus locus sit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem singularis Magistrorum cura requiritur atque industria, qui Principes mentem probe instruant, istos voluntatum errores, & persuasionum vanitatem detegendo, ut à passionibus liber & expeditus sincerum de quaque re judicium ferre valeat. Etenim si cum animis nostris consideraverimus tot imperia collapsa, tot status immutatos, tot Reges ac Principes de vita pariter ac regno exturbatos, primam fere originem fuisse deprehendemus, quod affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ subjecti sunt, parere noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est, quam appetitus indomiti, aut fines isti particulares, quos sibi quisque pro libitu statuit.

§. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tollantur penitus aut exscindantur in Principe: absque illis enim ad

a Tacit. lib. 4. Annal.
b Mar. hist. Hisp. l. 22. 15.
c Iac. 1. 5.

ad omnes actiones generosiores prorsus esset inidoneus, cum natura non frustra amorem, iram, spem, metum, aliasque passiones similes nobis indiderit, quæ etsi virtutes non sint, sunt tamen illarum comites & media, sine quibus illæ nec acquiri recte, nec exerceri possunt. Abusum solum earundem & inordinationem improbo; isthæc corrigenda sunt, ut Princeps in actionibus suis non affectibus ducatur, sed è prudenti politica omnia moderetur. a *Regum est ita vivere, ut non modo homini, sed ne cupiditati servias.* Carolus V. si quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando personam & majestatem Imperatoris sustinebat. Nempe tunc Princeps ideam Gubernatoris agit potius, quam hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis quam sui ipsius. Nihil tunc ex affectu statuendum; sed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, sed arte. Mores Principis politici magis sint oportet, quam naturales. Ejus consilia è corde Reipublicæ potius proficisci debent, quam suo ipsius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus suis omnia metiri solent; Principes bonum publicum præ oculis habere necesse est. In privato si passiones dissimulet, minus candidi & aperti pectoris putatur indicium; in Principibus etiam ratio status id quandoq; exigit. Nullius affectus signa tum dedit Tiberius, cum Piso post sublatum è vivis ejus jussu Germanicum, sese illi prætulit. Id quod deinde Pisonem solicitum habuit: b *Nullo* enim *magis exterritus est, quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum, clausumque vidit, ne quo affectu perrumperetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet; aut quantum fieri potest, immunem sese ab iis ostendere. c Illud denique conetur Princeps, ut una eademque hora, pro occasionum varietate, severum & benignum; justum & clementem; liberalem & parcum se exhibeat: d *Nam tempori aptari decet.* Qua in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facile quisquam dispicere potuit, e *adeo vertit & miscuit iræ & clementiæ signa.* Bonus Princeps sibi dominatur, & servit populo. Quod si naturales animi impetus aut frangere, aut dissimulare neglexerit, eundem semper tenebit in agendo modum: quo fiet, ut facile quivis visurus sit, quo consiliis suis collimet, contra præcipuam Politicæ regulam, quæ vel ideo suadet variare agendi rationem, ut ne mens Principis omnibus innotescat. Nec sane periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrent: nulla enim via facilior ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum servare semper & clausum aliis, si quidem recte imperio præesse desideret. Vbi Ministri Prin-

a M. Tull. in Orat. pro Syll.

b Tacit. l. 3. Annal.

c *Istuc est sapere, qui, ubicumque opus sit, animum possit flectere.* Terent.

d Sen. in Med.

e Tacit. l. 3. Annal.

Principis inclinationem semel perspexerint, mox idem adulari, & eosdem præ se ferre affectus incipiunt. Si qua in re Princeps obstinet animum, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi penes obstinatos imperium sit. Quod si aliquando è re fore videbitur, ut Princeps populi affectum plausumve captet, ita se potius gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

§. Porro inter affectus & passiones Aristoteles etiam Verecundiam numerat, quam negat virutibus moralibus accensendam, eo quod sit infamiæ metus, adeoque videatur cadere non posse in virum bonum & constantem, qui cum ex præscripto rectæ rationis agere omnia soleat, non est quod de ulla re verecundetur. S. Ambrosio tamen *a* virtus est quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honestiori fræni instar est, ne quid turpe aut indecorum admittat: estque optimæ indolis indicium, & argumentum haud leve, superesse adhuc in ejusmodi animo quædam virtutum semina, etsi nondum satis alte radicata. Aristotelem vero loqui crediderim de Erubescentia alia vitiosa, & immoderata, quæ virtutibus noxia est. haud secus ac ros lenior segetes fovet ac recreat; ast ubi pruinæ in modum cadit, adurit easdem ac destruit.

a *Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum prætergrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus.* S. Ambr.

Nulla virtus exerceri libere potest, ubi hæc passio invaluerit, neque ulla res Principibus magis perniciosa est, eo vel maxime, quod virtutis gerat speciem, perinde quasi candidioris sit animi (cum fracti & abjecti potius esse videatur) si negare, contradicere, reprehendere, castigare Princeps erubescat. Nimium in sua amplitudine hi tales se constringunt, umbras quodammodo metuunt, & quod caput est, aliorum sese reddunt mancipia, qui dominari debuerant. Illud vero quam indecorum, quod frontem ipsorum verecundię color occupet, quo adulatores, mendaces, facinorosos suffundi oporteret, quodque sui ipsorum obliti ab aliis regi se sinant ac decipi? Quicquid alii petūt, offerunt ultro & largiuntur, nihil pensi habentes, quid exigant merita, solis victi precibus. In sententias aliorum & consilia, etsi minime probata, lubentes abeunt. hoc solo nomine, quod contradicere ipsi non audeant, malintque victi videri, quam vicisse alios. Id quod gravissimorum malorum in Rep. seminarium est. *b* Nam *quorundam parum idonea est verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem desiderant.* Principibus itaque omni ope enitendum, ut hanc verecundiæ passionem, & pudorem naturalem moderentur fortitudine & constantia, firmando non animum solum, sed ipsum etiam exteriorem vultum contra adulationes, mendacia, fraudes & malitiam; ut ea corrigere & emendare, integritatem vero regiam in dictis & factis sartam

b Seneca.

fartam tectam tueri valeant. Quod quia Ioannes Secundus, & Henricus Quartus, ambo Reges, facere prætermiserunt; quid mirum, tam authoritatem, quam coronam ipsorum in tantum adducta fuisse discrimen? Verum in passione hac curanda, singulari cautione opus est: etsi enim alia vitia veluti spinæ radicitus extirpanda sint, hoc tamen amputandum est potius, ut id resecetur solum, quod superfluum est; relinquatur vero illa Verecundiæ pars, quæ virtutum est custos, moresque & actiones hominum componit: nam absque hoc fræno indomitus plane erit Principis animus, & nisi ad indecentiam atque infamiam subinde advertat oculos, passionum suarum sequetur impetum, accedente præsertim potentia, & præceps ruet. a *Si vix artibus honestis retinetur pudor*; quid fiet, si illum omnino exuerimus? Tiberius certe b *postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantum ingenio utebatur.* Hac de caussa Plato dixit, Iovem aliquando, cum generis humani ruinam metueret, Mercurium ablegasse in terras, ut Iustitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus sese ab interitu vindicarent.

§. Atque huic passioni, de qua nunc agimus, haud multum absimilis est, nec minus exitiosus Principibus affectus ille, quem commiserationis vulgo solemus dicere. Exitiosus inquam, qui ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec justitia recte suum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut reprehendendo, aut castigando ægre faciant, subditorum delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impune abire sinunt. Obsurdescunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, interim tanguntur misericordia trium aut quatuor hominum, à quibus ista proficiscuntur. In delictis alienis confusos se sentiunt, atque adeo, ut ne sibi aliorum caussa sit malè; connivere malunt potius, aut impunitatem concedere, quam in illa animadvertere. Iudicii imbecillitas hæc est, & prudentiæ defectus cum tempore corrigendus; eadem tamen moderatione adhibita, qua de Verecundia ante dictum est: ut scilicet ea solum commiserationis pars resecetur, quæ sic languere facit animum, & ita effœminat, ut fortiter & constanter agere nequeat; retento tamen misericordiæ affectu Principum proprio, *c* ubi recta ratio absque jactura tranquillitatis publicæ ita suaserit. Vterque iste tam Verecundiæ, quam Commiserationis affectus domari possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentisque imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, serviles istiusmodi metus ei eximendo. Quod si subinde Princeps conabitur (etsi in rebus minimis) animum firmum & constantem retinere, suæ item dignitatis & officii habere rationem, facile idem postea in rebus

a Tacit. lib. 14. Annal.
b Tacit. l. 6. Annal.

c *Principatus enim est proprium misereri.* S. Chrys.

rebus majoribus præstare poterit. Plurimum sane refert, si vel semel generose ea in re vincat sese ipse, & timeri se atque suspici ab aliis faciat.

§. Restant duæ aliæ passiones, juventuti nimium quantum noxiæ; Metus & Obstinatio animi. Metum dico, quando Princeps omnia pertimescit, & sibi ipse in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam, nec agere. Nihil unquam recte à se agi putat, veretur prodire in publicum, & successum magis amat ac solitudinem. Isthuc plerumque ex educatione muliebri, quæ à consortio hominum solet esse alienior, uti & ex defectu experientiæ nascitur, cujus etiam solius beneficio malum illud curari potest, si assuefiat nimitum Princeps ad audientiam prestandam tam subditis quam exteris, si sæpe foras in publicum, & in lucem producatur, ut homines & alia nosse discat, qualia ipsa in se sunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magistro & moderatore utitur. Ad Principis conclave liber semper pateat accessus Viris Illustribus ac Nobilibus, qui Patri ejus à cubiculis sunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientiæ laude præstantibus. Qui mos in Hispania observatus fuit, usque ad tempora Philippi Secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & accessum liberum restrinxit omnino ac sustulit: atque ita dum unum declinare voluit incommodum, in aliud incidit æque Principibus noxium; quale est, nimium sese ab hominum alloquio abstrahere: hoc enim dum faciunt Principes, facile postmodum fit, ut certæ alicui personæ affectu peculiari & favore ipsi adhærescant.

§. Obstinatio denique partim ex metu, partim ex ignavia quadam naturali nascitur; quando nimirum Princeps nihil omnino agere vult, sed contra institutionem præfracte obfirmat animum. Curari vero debet illa mentis segnities flammis & stimulis gloriæ; quemadmodum calcaribus equorum vitia solent corrigi: paulatim itaque ducendus in viam Princeps, & laudandi progressus, quos fecerit, tametsi sub initium laudes istæ supra meritum etiam sint, & ad solam speciem.

SYMBOLVM VIII.

IN Monocerote mire solers fuit natura ac provida. Inter ipsos oculos Iræ arma defixit. Prorsus necessum est, ut oculum utrumque intentum habeas in eam passionem, quæ tam imperiose actionibus & motibus animi dominatur. Eadem flamma, qua succenditur, lumen illi eripit. Ab insania & furore non nisi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem est qui antea; per iram enim quasi extra se ponitur. a *Non desiderat fortitudo adve-*

a Cicero.

advocatam iram. a *Quid enim stultius est, quam hanc ab iracundia petere præsidium, rem stabilem ab incerta, fidelem ab infida, sanam ab ægra?* Ad triumphandos hostes nihil opus levitate iracundiæ. Nec fortitudo est, quæ absque ratione commoveri se sinit. Verbo, nullum vitium magis Principem dedecet, quam istud; irasci enim contemptum supponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneri & officio ejus sic adversatur: nihil enim æque tenebras offundit judicio, quod clarissimum semper esse debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui ira, & stomacho leviter exardescit, cordis sui potestatem tradit irritanti, & arbitrio illius se subjicit. Si absque offen-

a Seneca.

offensione ne plica quidem in pallio regio disturbari posset à quopiam; quid erit denique, si animum illius quis conturbet?

§. Enimvero ita tinea quædam est, quam parit, & nutrit ipsa purpura. Pompa superbiam gignit, superbia iram. Et potentiæ quasi proprium est, nolle pati. Nimis quam delicatus est Principum sensus. Speculum, quod facillime maculam contrahit. Cælum, quod vapore tenui cito obnubilatur, & jacit fulmina. Vitium quod animos magnos plerumque generosos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantumvis vastum sit & potens, levissimo tamen ventorum flatu gravissimos patitur motus ac tempestates. Illud solum interest, quod hæ in animis Principum longe diuturniores sint, quam in ipso mari; præsertim ubi honor læsus fuerit, quem existimant absque vindicta recuperari non posse. Deus bone! quantillum erat; *a* Sanctium Navarræ Regem, pugna ad Alarcum habita, non salutato prius Rege Alphonso (hujus nominis Tertio, domum repetere? hic tamen ea re offensus sic fuit, ut inurbanitatis istius oblivisci nunquam potuerit, nec conquiescere, donec regno illum exuisset. Principum ira pulveri tormentario similis est, qui simul atque ignem concipit, mox vires suas exserit. Nuntium mortis *b* eam appellat Spiritus sanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere par sit. Turpe est eum, qui aliis mandata dat, huic passioni succumbere. Meminerint Principes, ideo sceptri loco nihil sibi in manus tradi, quo lædere quenquam possint; quod si aliquando gladius strictus Regibus præferri solet, id justitiæ, non vindictæ insigne est; & aliena tunc quidem portatur manu, ut noverint inter & executionem mandatum debere intercedere. E Principibus pendet salus publica, quæ facile in discrimen veniet, si Consiliario tam præcipiti, qualis est ira usi fuerint. Ecquis manus ejus effugit? nam fulminis instar est, quando suprema potestas eam impellit. *c* *E porque la ira del Rey* (ut ait in suis legibus Alphonsus Rex) *es mas fuerte, è mas dannosa, que la de los otros Omes, porque la puedo mas ayna complir, poren de debe ser mas apercebido, quando la oviere en saber sa sofrir.* Si Principes ira nonnunquam inflammati sese ipsi contuerentur oculis, speciem utique cernerent indignam tanta Majestate; cujus tranquillitas, & suavis tam verborum, quam actionum concentus, allicere magis debet, quam terrere; amorem conciliare potius, quam formidinem.

§ Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quod si id non possit, sustineat saltem furorem, & executionem ad tempus differat; nam uti dixit *d* idem Alphonsus Rex, *Debe el Rey sofrirse en la sanna, fasta que sea pasada, è quando lo fiziere seguirsele à gran prò, ca podra escoger la verdad, è fazer con*

a Mar. Hist. lib. 11. cap. 18.
b *Indignatio Regis, nuntii mortis.* Prov. 16. 14.
c Lib. 10. tt. 5. p. 2.
d Idem ibid.

con derecho, lo que fiziere. Theodosius Imperator in semetipso expertus id fuit; quare lege etiam cavit, ut sententiæ capitales ante, quam triginta dies abiissent, executioni ne mandarentur. Quod decretum prius *a* Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi Senatui nollet facere potestatem, sententiam semel latam revocandi. Recte illud quidem, si ideo factum fuisset, ut gratiæ locus esset, aut de caussa cognosci denuo posset; verum *b* Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Augusto item Cæsari suasit Athenodorus, ne quid iratus decerneret prius, quam viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recensuisset.

§. Cum itaque ira furor brevis sit; maturitati deliberationis directe oppositus, nullum illi aptius remedium est, quam prudens consultatio animi; ne scilicet cum executione præcipitet Princeps, donec consilio rem omnem expenderit. Non immerito contemptum se putabat *c* Assuerus Rex, quando Regina Vasthi ab ipso vocata venire renuit; & tametsi id graviter acceperit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui proceres in consilium adhibuisset.

§. De accepta injuria multum cum aliis colloqui, iram magis succendit; unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fodito:* agitatio enim flammam magis suscitat: neque efficacius pro ira remedium est, quam silentium & solitudo: seipsa sensim consumitur & interit. Quin immo blandissima sæpe verba frigidæ instar sunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ita magis magisque inflammant.

§. Hæc porro in auribus sedem habet, aut certe per eas quasi fores advigilat: *d* has ergo muniat Princeps, ne sinistros rumores facile hauriant, qui animum irritare possint. Hinc factum reor, quod statua Iovis Cretensis auribus careret; nam iis, qui cum imperio sunt, damni plus adferunt sæpe, quam emolumenti. Ego necessarias eas judico Principibus, si circumspectæ sint, & cum prudentia consilium capiant, neque ad primos quosque rumusculos commoveri se sinant. Tunc ira laudabilis est, quando eam ratio suscitat, & lenit prudentia. Vbi hæc ira *e* non est, justitia esse non potest. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia est, aut servitus, hominis de se parum sentientis. Iram fovere, ut offensioni fiat satis, aut exemplum statuatur de injuria in authoritatem regiam admissa, non vitii, sed virtutis est, idque lenitati, & mansuetudini nil quicquam dero-

a *Idque vitæ spatium damnatis prorogaretur, sed non Senatui libertas ad pænitendum erat,* Tac. l. 3. Ann.

b *Neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.* Tac. lib. 3. Ann.

c *Quæ renuit, & ad Regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire contempsit. Vnde iratus Rex, & nimio furore succensus, interrogavit sapientes qui ex more regio semper ei aderant.* Esth. 1, 12.

d *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.* Iac. 1. 19.

e *Nunc irasci convenit justitiæ caussa.* Stob. ser. 20.

derogat. Ecquis magis mitis & mansuetus, quam *a* David, vir secundum *b* cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira moderatus; ut cum Saulem infensissimum sibi hostem in sua teneret potestate, satis habuerit oram *c* chlamydis illi præcidere; cujus facti adhuc illum pœnituit postea. Et tamen quanta severitate injuriam ultus est, qua Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miserat eos David ad consolandum Regem de obitu Patris sui, ille vero sinistre suspicatus, ad explorandum regni statum potius venisse, barbis semirasis, & vestibus indecore decurtatis eos abs se dimisit. Non tulit hanc injuriam David, homo cætera mitissimus: sed bello illum adorsus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditus evertit; incolas vero earundem (ut cum Scriptura hoc dicam) d *adducens serravit, & circumegit super eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum.* Immanitas quædam, atq; iræ immoderatio cuipiam ista videri possent, qui forte nesciret, injuriarum vulnera interdum curanda sic esse, ut ne cicatrices quidem maneant reliquæ. Ferro & igni interminatus est civitatibus & & provinciis quibusdam *e* Artaxerxes, ni cuidam suo decreto essent obsequentes, daturus alias tam hominibus, quam animantibus brutis puniti contemptus & inobedientiæ severissimum exemplū. Iustissimus Deus isthanc politicam nos docuit, quando extremo cum rigore, salva tamen misericordia, à Syrorum *f* exercitu pœnas sumpsit, eo quod se Deum montium blaspheme vocitassent. Suprema Principum authoritas & potestas pars est Reipublicæ, adeoque offensas & injurias acceptas dissimulare semper non possunt.

§. Illa porro ira in Principibus laudabilis, & Reipubl. perutilis, quam suadet ratio, quæque gloriæ stimulis incitata, ad ardua & sublimiora impellit animum, etenim sine illa nihil egregium, nihil magnum moliri quis potest, nedum ad exitum perducere. Illa, illa est, quæ generosioribus spiritibus cor pascit, & supra se erigit ad contemnendas & spernendas difficultates. Cotem virtutis eam appellavere Academici, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

§. Maximè vero sub Principatus initium ita deponere debet Princeps, & oblivisci injuriarum antea illatarum; uti fecit *g* Rex Sanctius, cognomento Fortis, cum per successionē Castellæ regnū indeptus esset. Cum imperio Naturam velut immutat Princeps; quid-

a *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus.* Ps. 131.1.

b *Inveni David filium Iesse, virum secundum cor meum.* Act. 13.22.

c *Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. Post hæc percussit cor suum David, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul.* 1 Reg. 24. 5. & 6. 1. Paral. 19.

d Reg. 12. 31.

e *Vt non solum hominibus; sed etiam bestiis in via sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobedientia,* Esth. 16. 24.

f *Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, non est Deus vallium: dabo omnem hanc multitudinem grandem in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus.* 3 Reg. 20. 28.

g Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 18.

ni ergo immutet affectus etiam & passiones? Abuteretur sane dominatu, qui vindictam de eo sumeret, qui jam subditum se agnoscit. Illud offenso sit satis, quod in eum nactus sit imperium, qui prius læserat. Nobiliorem vindicandi rationem Fortunæ largiri non potest. Ita secum reputabat Ludovicus XII. Galliæ Rex, quare suadentibus nonnullis, ut ultum iret injurias, quas id temporis accepisset, cum Ducis Aurelianensis solum titulo gauderet, respondisse fertur: *Regem Franciæ non decet ulcisci injurias Aurelianensis Ducis.*

§. Offensas privatas in personam, non dignitatem admissas extrema sua potentia ne vindicet Princeps: etsi enim una ab alia videatur secerni non posse, expedit tamen non raro illas distinguere, ne Majestas exosa fiat, aut nimium formidabilis. Eo tendebat *a* Tiberii responsum, cum diceret. Si Piso nihil peccasset aliud quam quod de morte Germanici, & suo luctu lætatus esset, privatas inimicitias ulcisci se velle, non Principis. E contrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quæ aut muneri ejus, aut statui publico irrogantur: ita ut passione abreptus, de sua existimatione aut honore actum putet, nisi confestim ultionem paret, præsertim quando in aliud differre tempus magis expedit; etenim ira Principum non motus animi esse debet, sed utilitatis publicæ. Hanc præ oculis habuit *b* Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Granatæ tributum nollet pendere, contra ac ejus majores fuerant soliti; atque una insolentius renuntiaret, jam pridem eos decessisse, in suis autem officinis monetariis non aurum aut argentum elaborari, sed enses fabricari & lanceas. Dissimulavit tamen ad tempus libertatem istam & arrogantiam Ferdinandus Rex, & inducias cum illo pactus est, differendo vindictam, usque dum in statu quietiori res essent; qua in re bono publico *c* magis quam affectui suo consuluit.

§. Nec minoris prudentiæ est iram tunc dissimulare, cum præsumi merito potest, fore aliquando tempus, quando nocebit eam ostendisse. Ea de caussa Rex Catholicus Ferdinandus, tametsi Primoribus regni graviter offensus esset, quando tamen abdicato Castellæ regno, se recepit in Aragoniam, prudenter admodum istam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atque adeo amicum & benevolum omnibus sese in suo discessu exhibuit, tanquam jam tunc præsentiret, denuo se regno isti aliquando præficiendum, uti revera postea accidit.

§. Generosa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu

a *Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, & luctu meo lætatus est, odero; seponamque à domo mea, & privatas inimicitias, non principis, ulciscar.* Tac. lib. 2. Annal.

b Mar. hist. Hisp. l. 24. cap. 16. Anton. Nibriss. Dec. lib. 7. cap. 9.

c *Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat injuriam, callidus est.* Proverb. 12. 16.

impetu abolere eas satagit, sed egregiis facinoribus potius, optimo sane, & vere heroico vindicandi genere. *a* Cum Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hispalim obsideret, Vir quidam nobili loco natus exprobrabat Garsiæ Peresio de Vargas, quod scuto undulato, contra ac familiæ isti liceret, uteretur. Dissimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tentanda esset. Ibi inter primos adeo strenue dimicavit, ut scutum infixis missilibus telis undique coopertum è pugna referret. Quare ad suum reversus æmulum, qui loco tum sibi caverat, & scutum ostentans sic eum allocutus est: *Non absque caussa tu quidem hoc scutum nostræ abjudicasti familiæ, qui illud tantis objicimus periculis; tibi verò præ aliis deberi, quis neget, qui tanto studio illæsum illud servas?* Solent plerumque calumniarum magis esse patientes ii, qui ab isto maledicendi genere alieniores sunt; neque minor virtus est, istam triumphare passionem, quam hostem.

§ Iram Principis accendere, haud minus periculosæ plenum opus est aleæ, quam ignem cuniculis, aut tormento portis insititio (petardam vulgo dicunt) subjicere; & licet in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamen est illam moderari, præsertim si contra potentiores ea sit: ejusmodi enim iræ redundant plerumque in caput illius, qui primus auctor & incentor extitit. *b* Hæc caussa fuit, cur Mauri Toletani tantopere laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonsi Sexti animum, contra Archiepiscopum Toletanum & Reginam; propterea quod hi absque illius mandato Mosqueam iis eripuissent. Ex quo duo eruo documenta: Vnum est, debere Ministros, quando officii ratio postulat, quàm blandissime fieri potest, ea proponere Principi, quæ ei aut fastidium creare possunt, aut bilem commovere: *c* facile enim accidit, ut animus furore correptus in eum deinde desæviat, qui rem enarrando exposuit, quamtumvis omni culpa is vacet, aut optimo zelo id fecerit. Alterum est, ut dextrè conentur non moderari solum Principum iram, sed tegere etiam & occultare. Seraphini isti (amoris Ministri) quos coram Deo assistere viderat Isaias, *d duabus alis velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus*; ne videlicet noxa alicujus rei ira ex oculis emicante, sic perterrefierent, ut montibus mallent opprimi, quam iratum Dei vindicis *e* vultum intueri.

Vbi vero iracundiæ calor deferbuit, jam dolent etiam Principes, & indignantur, si quos aut iræ suæ testes, aut executionis habuere spectatores; utrumque enim istud à regia dignitate alienum est. Et propter hoc Deus ipse uxorem Lothi *f* in statuam salis convertit.

a Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 7.
b Mar. hist. Hisp. lib. 9. cap. 17.

b *Cuncta tamen ad Imperatorem in melius relata.* Corn. Tacit. lib. 4. Annal.
c Isa. cap. 6. 2.
d *Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni.* Apoc. 6. 16.
e *Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis,* Gen. 19. 26.

SYMBOLVM IX.

CVm proprio suo damno trophęis & gloriæ Herculis sese opponit invidia. Si pręacutam ejus clavam morsibus impetat, quid efficit aliud, quam ut proprias cruentet fauces? Nimirum suiipsius vindex est. Ferro nihil videtur similius, quod à sanguine, quem fundit, rubiginem trahit, & ab eadem post exeditur. Alia omnia vitia, ab alia boni specie, aut delectatione ortum habent; hoc contra ex dolore interiori, & boni alieni odio nascitur. Vitia

alia pœna ultrix à tergo sequitur; huic etiam præire ea solet. Invidia prius in propria sævit *a* viscera, quam in honorem proximi. Vmbra virtutis est: hujus lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare voluerit. Quod noctua Solis radios suis captet oculis, illud est, quod aliarum avium odium suscitat & invidiam: si intra noctis tenebras, & sua se abderet latibula, nullum illi à reliquis esset periculum. Inter æquales æmulationi haud facile locus, fortuna unius assurgente, alterius crescit invidia. *b* *Insita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere modumque fortunæ à nullis magis exigere, quam quos in æquo videre.* In felici *c* lolio invidia similis est, quod tum primum prehendit segetem, quando ea altior est, & in fructus maturuit. Famam itaque, dignitates, & officia honoratiora defugiat quisquis invidiæ tela experiri non vult. *d* *Ex mediocritate fortunæ pauciora pericula sunt.* Regulus in tanta Neronis sævitia agebat securus, *e* *quia nova generis claritudine, neque invidiosis opibus erat.* Attamen indignus esset hic metus generoso pectore. Quod alii nobis invideant, excellentiæ nostræ præ iis signum. At nullos sentire æmulos, non optima nota. Melius sane est, invidiam pati, quam æquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis stimulus est, perinde enim ut rosa spinam conservat, sic virtutem invidia. Facile illa negligeretur, si obtrectatores deessent & lividi. Multos æmulatio evexit supra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanam auxit gloriam, uti & famam Caroli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis. Ecclesiæ Romanæ, immo & universæ Sixtum Quintum invidia peperit, prima fortunæ ejusdem origo. Nihil hic melius, quam ista flocci pendere, & conniti semper altius; donec invidum oculi deficiant, ut aspectu ultra sequi non possit. Terræ umbra ad imum usque è cælestibus orbem elementis citimum pertinet, & lunæ splendorem inficit; altioribus Planetis nihil officit. Vis solis, si vehementior sit, nebulas dispellit & dissipat. Æmulatio locum non habet, ubi magna est inæqualitas, atque adeo hoc unicum illi remedium est. Quo citius quis conscenderit altius, eo minus invidiæ erit expositus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur subito. Interea, dum colluctantur quasi inter se merita, nascitur invidia, & contra eum arma sumit, qui supra cæteros extollitur. Superbia & aliorum præ se contemptus, illa sunt, quæ in successu prospero invidiam conciliant, miscent odia. Modestia contra illam reprimit: Nemo enim ei invidet ut felici, qui seipsum pro tali non æstimat. *f* Hac de caussa Saul, postquam in regem unctus fuit, mox in domum suam se recepit; atque ut palam faceret, non efferri se dignitate regia, sceptro tantisper

a *Putredo ossium, invidia.* Prov. 14. 30.

b Tacit. lib. 2. hist.

c *Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.* Matt. c. 13. 26.

d Tacit. lib. 14. Annal.

e Idem ibid.

f 1 Reg. 10. & 11.

per repoſito, aratro admovit manum.

§. Aliud item remedium eſt, non domi Fortunam ſuam ampliorem facere, ſed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natum ante novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facile hanc illi felicitatem invidet. Per oculos *a* magis, quam per aures malum iſtud ſeſe in animum inſinuat. Multi clariſſimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, ſublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Conſul, ut invidiæ ſeſe ſubduceret oculis, ultro voluntarium elegit exilium. Valerius Publius tectis propriis flammam injecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius *b* Conſulatu ſe abdicavit, ſic inquiens: *Iam ſpero, Fabiorum gentem invidia infeſtare deſinet.* Hos tamen ego deceptos exiſtimo, propterea quod illud ipſum ſit vindictam concedere potius, aut ulteriorem anſam præbere invidiæ; quæ ubi ſemel perſequi aliquem inſtiterit, ante non deſinit, quam eum ad extremam detruſerit miſeriam. Sol umbras non jacit, quam diu in ſupremo cæli conſiſtit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum creſcunt illæ, & porriguntur longius. Sic prorſus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pronus jam eſt, aut labi incipit: & quoniam illa plerumque non niſi puſillanimes occupat, ſemper in metu eſt, ne rurſum in pedes ſeſe is erigat. Etiam poſtquam leonibus objectus fuiſſet Daniel, nondum tamen ſatis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favorem ei regium invidebant; adeoque hominum invidiam metuens magis, quam belluarum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obſtruxerat, *c obſignavit annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem.*

Interdum ad declinandam invidiam, ejuſque incommoda, conſultum erit in eandem Fortunæ navim eos admittere, quorum timeri poterat æmulatio. Ita *d* remora, quæ deforis navi adhæreſcens, curſum ejus ſiſtit; recepta intro, vires perdit.

§. Invidia non ſemper proceras arrodit cedros; nonnunquam in humilibus ſpinis, quas natura ipſa odiſſe quodammodo videtur, ſuos fatigat dentes, & cruentat labra, uſque adeo ut miſerias etiam aliorum & calamitates abſque livore & indignatione intueri nequeat: ſive hoc eo accidat, quod ejus malitia amens prorſus ſit; ſive quia ferre non ſuſtinet animi robur & conſtantiam illius, qui iſta patitur, aut illuſtrem famam, quæ ex fortunæ injuriis naſci ſolet. Habet præſentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus merito aliquis doleat; nihil vero, aut pauca certe, cur in invidia eſſe poſſit apud alios: eſt tamen, qui has illi curas, labores

a *Vt effugiamus nomen invidiæ, quod verbum ductum eſt, à nimis intuendo fortunam alterius.* Cic. in Tuſc.

b *Non enim poterimus ulla eſſe in invidia ſpoliati opibus; & illa Senatoria poteſtate.* Cic. ad Att.

c Dan. 6. 17.

d *Peculiariter miratum, quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in navigium receptus.* Plin. l. 32. c. 1.

res & fatigationes assiduas, non æstimatas satis, aut remuneratas invideat. Et sane videtur fatalis hæc adversus eum æmulatio. A se ipsa oritur absque culpa & sæpe ea etiam illi affingit, quæ auditione prius ipse ab aliis accipit, quam vel imaginari sibi potuisset. Sed tamen tantum abest, ut animus ejus tam candidus suęque obligationis memor turbari istis se sinat, ut invidiam illam & indignationẽ amet potiùs; quippe quibus se veluti stimulis quibusdam incitari, & ad ulteriora impelli quotidie sentiat.

§. Principes itaque, qui gradu & dignitate tanto subli miores sunt aliis, hoc agant potissimum, ut superent invidiam. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit satis, ut Princeps sit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis esset plane imprudentis. Monstra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certe gratia plebs obtrectare desinit: quicquid enim præstiteris, debitũ credit; quin majora semper sibi pollicetur, quam accipiat. Obtrectationes extinguere non debent in Principe gloriæ studium: nec ulla res in susceptis negotiis ejus terrere animum. Canes lunam allatrant; sed hæc latratus illos facile despicit, & institutum iter insistit. [a] *Ars prima regni est, posse invidiam pati.*

§. Nec valde nociva est Monarchiis invidia: enimvero virtutem plerumq; magis accendit, & illustriorem reddit; præsertim si Princeps justus sit & constans, nec facile calumniis fidem adhibeat. In Rebuspublicis tamen, ubi singuli partis rationem obtinent, & passionum suarum desideria opitulantibus consanguineis & amicis possunt exequi, perquam periculosa est: concitat enim discordias, & clandestinas conspirationes; unde postea bella nascuntur civilia, ex his vero dominiorum immutationes. Illa est, quæ superioribus sæculis Hannibalẽ aliosque illustres heroës profligavit; hoc nostro vero in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem Angeli Baduerii Clarissimi Veneti, quem merito gloriam & ornamentũ Reipublicę istius dixeris. Vir fuit profecto boni publici tam amans & studiosus, ut ejectus etiam in exilium, & injusta æmulorum persecutione oppressus, in omnibus tamen conservationi & saluti patriæ mire studuerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebuspublicis est communis omnium ęqualitas, ut scilicet omnis pompa & ostentatio prohibeatur: nihil enim sic æmulationem excitat ac divitiarum splendor & amplitudo. Ea de caussa tantam adhibuit operam Respublica Romana, ut superfluis conviviorum sumptibus modum poneret; agros item, aliasque possessiones sic divideret, ut vires & facultates civium æquales essent.

§. Invidia haudquaquam decet principes, tanto cæteris sublimiores, tum quia inferioris vitium est adversus majores; tum etiam, quia exigua gloria sit oportet, quæ inclarescere aliter non potest, nisi obscuret alias. Pyramides in Ægypto

a Seneca.

Ægypto inter septem *a* orbis miracula censebantur, eo quod incidentem lucem ab omni latere sic exciperent, ut nullam in corpora vicina umbram jacerent: Imbecillitatis signum est illius laborare penuria, quod aliis invidemus. Sed nihil magis indignum principe, quam si ipse præstantiæ & prudentiæ suorum Ministrorum invideat; hi enim ejus quodammodo partes sunt ac membra; neque vero caput pedibus invidet quod robore polleant ad sustentandum corpus; aut brachiis, quod laborent; in eo gloriatur potius, quod ab instrumentis talibus instructum sit. Amor tamen proprius interdum in caussa est, ut sicut Principes potestate præstant aliis, ita etiam donis tam animi, quam corporis iisdem cupiant excellere. Etiam fama carminum *b* Lucani Neronem affligebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur Quare caveant sedulo, qui cum Principibus agunt, ne cum iisdem de scientiæ aut ingenii laude videantur velle contendere, quod si casus aliquando ita tulerit, cedant potius, & palmam iisdem ultro deferant. Vtrumque non prudentia solum est, sed reverentia etiam Principibus debita. In illo Dei palatio, quod vidit Ezechiel, coram astabant *c* Cherubini, (scientiæ & sapientiæ spiritus) insigni cum modestia manus alis suis cooperientes. Illud ego optarem, ut Princeps invideret cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam ambitiose deposcunt, hoc nomine, quod apud eum gratia plus valeant, & illi chariores sint, atque adeo ut hos suos favores nimios aliquantum moderetur. Verum nescio quo pacto gratia illa & favor fascinent animum Principis, & invidiam exoculent. Saul *d* non rectis oculis aspiciebat Davidem; cum præclara ipsius facinora etiam in obsequium suum gesta, præ suis tamen celebrari conspiceret. Contra Assuerus *e* Rex facile ferre poterat Amanum, quem singulari affectu prosequebatur, ut Regem coli ab omnibus & suspici.

§. Nulla invidia plus habet periculi, quam quæ est inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis esse hæreditaria, sed ab una transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletiores occupentur in officiis, quæ pompam aliquam & sumptus postulant; per pauperiores vero in iis, per quę ad lautiorem redire fortunam, & nobilitatis suæ splendorem tueri valeant.

§. Æmulatio aliqua gloriosa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, sed ea destitui se dolet, & egregiis experimentis qua fortitudinis, qua ingenii ad eam aspirare contendit, illa, inquam,

a *Pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consumens, ultra constructionis spatia nulla parte respicitur.* Cassiodor. l. 6. var. epist. 16.

b *Lucanum propriæ caussæ accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero.* Tac. l. 15. Annal.

c *Apparuit in Cherubin similitudo manus hominis subtus pennas eorum.* Ezech. 10. 8.

d *Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa.* 1 Reg. c. 18. 9.

e *Cunctique servi Regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman.* Esth. 3. 2.

inquam, meretur laudem: neque enim vitium censeri debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoso eminet. Gloria, quam Miltiadi victoria contra Persas peperit, ita accendit Themistoclis animum, ut quicquid in eo esset vitii, flammæ illæ illico absumerent; ipse vero in alium mutatus hominem, & quasi extra se positus, Athenas perambularet, ac diceret: a Nec *Miltiadis trophæis se è somno excitari.* Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à vitiis sese abstinuit; at simul ac illi defuere, *tum ipse exercitusque sævitia, libidine, raptu in extremos mores proruperunt.* Talis est æmulatio, quam Respublicæ fovere debent propositis præmiis, erectis trophæis ac statuis; anima enim est & spiritus, quibus illæ conservantur, & magis indies efflorescunt. Atque hanc caussam esse puto, cur Respublica Helvetica tam parum laboret suos fines ulterius extendere, & cur ex eadem tam rari viri illustriores prodeant, tametsi alias Natura virtutem & animi robur iis minime denegarit: nam præcipuum eorum institutum est, servare inter omnes & in omnibus æqualitatem: quo casu cessat omnis æmulatio, atque adeo virtutes egregiæ & militares veluti ardentes prunæ sub cineribus sopiuntur.

§. Verum quamvis illa inter Ministros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo. *Populus* enim, b *qui neminem sine æmulo sinit*, variè affectus est; unde dum isti uni, illi alteri plausum dant, contentio inter utrosque oritur, & partium studio concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quod ambitionis ardor, & cupiditas efferendi se supra alios ad fraudes, artesq; illicitas impellere soleat, & quæ honesta primũ erat ęmulatio, in odium tandem atque invidiam degeneret. Offensus olim Metellus, quod in Hispania Citeriore Pompejo successor nominaretur, & glorię Pompejanæ invidia stimulatus, milites exauctoravit, robur exercitus imminuit, & provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cum rescisceret Marcum PopiliũConsulem sibi succenturiandum; & ne forte triumphatis Numantinis gloriam is adipisceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probrosam. Hoc nostro tempore Grolla in hostis potestatem concessit, non alia de caussa, quam quod inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur, de prærogativa esset contentio. Nihil æque perniciosum Principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo dissimulandum, sed puniendus non is solum, qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia caussam dedit; hic vero, quia non cessit juri suo, & occasionem rei bene gerendæ elabi passus est. Qui rigor, si cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facile excusari poterit. Nulla magna resolutio absque aliqua permixtione injuriæ. Prius ad obsequium Principis oculos reflectere debet subditus, quam ad existimationem pro-

a Tac. lib. 2. Histor.
b Tac. lib. 14. Annal.

propriam; postea satisfactionem postulet pro accepta injuria, & obsequium putet Principi præstitum, quod illam tantisper tolerarit. Insignis animi fortitudo est in tali casu patientem esse: debet enim generosus animus Regis obsequium suis anteferre passionibus, & *a privata odia publicis utilitatibus remittere.* Aristides & Themistocles capitali diffidebant odio, cum tamen ambo mitterentur una legati, & urbis portam attigissent, dixisse fertur Aristides. *Vis Themistocles, tantisper hic seponamus privatas nostras simultates, repetituri eas postea, ubi egreßi iterum fuerimus?* *b* Idem fecit Henricus Gusmanius Dux Assidoniæ, qui etsi alias Roderico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus consensus esset, boni tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cum Alhamæ à Mauris obsidione premeretur. Sed quia haud paullo facilius est, ea prævertere incommoda, quam corrigere postea, cavendum erit Principi, ne duos pari autoritate eidem muneri Ministros præficiat, nam *c arduum eodem loci potentiam & concordiam esse.* Tiberius sane, cum alium destinare deberet in Asiam æqualis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus. M. Alerum *delegit è prætoriis, ne consulari obtinente Asiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.*

a Tacit. lib. 1. Annal.
b Mar. hist. Hisp. lib. 25. cap. 1.
c Tacit. lib. 4. Annal.

SYMBOLVM X.

FAlco è vinculis emissus, nolas è pedibus appensas rostro dissolvere conatur, quippe libertati suæ noxias; siquidem tinnitus ille & clangor vocis instar est, quæ vel levissimo excitata motu Venatorem protinus advocat, atque adeo in caussa est, ut miser retrahatur in vincula, tametsi in penitissimas sese sylvas abdiderit. Heu! quam multis malo fuit, virtutum & rerum cum laude gestarum rumor! quam multos fama in invidiam adduxit, & durissimam iterum servire fecit servitutem! *a Nec minus periculum ex magna* seu bona *fama, quam ex mala.* Nunquam Miltiades vitam infelix amisisset in carcere, si fortis illius animus in tenebris delituisset incognitus, aut si spiritus suos altiores moderatus sufficere sibi putasset aliorum Atheniensium civium æquare fortunam. Crevit victoriarum plausus, cumque invidiæ oculi tam splendentes famæ radios ferre haud possent, à Republica illa in suspicionem vocari cœpit, quod æstimationem & gratiam mereri debuerat. Veriti nimirum sunt, ne suis tandem cervicibus jugum cogerentur admittere, quod ille hostibus imponebat; plusque futurum & incertum infidelitatis periculum formidarunt à Miltiade, quam præsens illud & longe gravius,

a Tacit. in vita Agric.

gravius, quod imminebat ab iis, qui aperte & palam civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suspicio rationem in consilium non adhibet, nec finit istiusmodi metus res, suis ponderare momentis, aut se à gratitudine debita corrigi. Maluit Respublica illa unius civis, licet de se optime meriti, carceres & infamiam, quam alios omnes in continuis suspicionibus vivere. [a] Carthaginenses Saphoni Hispaniæ administrationem abrogarunt, specie quidem Reipublicæ in patriæ procurandæ; re tamen vera, quia potentiam ejus, auctoritatemque amplius ferre non sustinebant. Pari modo & Hano-

[a] Mar. hist. Hisp. l.2, c.1.

Hannonem, ejus in Provincia successorem, tot tantisque navigationibus celebrem mulctarunt exilio; nulla justiore de caussa, quam quod ingenio & industria plus valeret, ac liberæ civitati tutum putarent. Viderant eum inter homines primum manu leonem tractare, & cicurare, & metuere cœperunt, ne & ipsos tandem subjugaret, qui ferarum immanitatem domuisset. Ita videlicet obsequia & egregia facinora remunerari solent Respublicæ. Nemo civium suum reputat honorem aut beneficium, quod in universam confertur communitatem, offensam tamen ejusdem & suspicionem omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio afficiendus aliquis, vix pauculi suffragantur; contra ut reum faciant, nemo non satagit. Qui inter alios eminet, is jam in periculo est: nam zelus, quem habet, boni publici, aliorum accusat inertiam; prudentia aliorum inscitiam detegit. Hinc ista in obsequio Principum à parendi studio pericula; hinc virtus & industria, perinde ac vitia, odio sunt. Salustius Crispus *a cui vigor animi ingentibus negotiis par suberat, eo magis ut invidiam amoliretur, somnium & inertiam ostentabat.* Sed illud pessimum, offendi quandoque Principem, si à vigilante Ministro excitetur, quem somno secum indulgere ipse potius cuperet. Eapropter uti hypocrisis quædam est, quæ virtutes fingit, & dissimulat vitia: ita alia nunc opus, quæ robur ac celsitudinem animi dissimulet, & famam compescat. Agricola certe invidiæ metu suam tantopere occultare studuit, ut qui tantam in illo animi demissionem & modestiam cernerent, nisi aliunde de fama ejus inaudiissent, eam ex primo viri aspectu nequaquã potuissent *b* augurari. Sensit cum tempore incommodum hoc Germanicus: sed ferre maluit, quam corrigere, quando, nationibus multis debellatis, trophæum erexit quidem, nomen tamen suum ob famæ periculum eidem *c* inscribere noluit. Sanctus item Ioannes tacito suo nomine refert insignem illum favorem sibi à Christo Servatore in suprema cœna exhibitum, quæ si humana politica non fuit, prudentem tamen fuisse *d* modestiam non negarim. Sola etiam somnia de eminentia propria invidiam inter fratres suscitant. Capitis discrimen prope Iosephus adiit, dum ingenue magis, quam prudenter percensuit somniũ de spicarum manipulis, qui suo inter alios erecto se inclinaverant: nam vel excellentiæ umbra, immo solum posse excellere, invidiam habet sollicitam. Gloria tam ob virtutes proprias, quam aliorum

a Tacit. lib. 5. Annal.

b *Viso, aspectoque Agricola quærerent famam, pauci interpretarentur.* Tacit. in vita Agric.

c *Debellatis inter Rhenum, Albimque nationibus exercitum Tiberii Cæsaris ea monimenta Marti, & Iovi, & Augusto sacravisse, de se nihil addidit metu invidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse.* Tacit. lib. 2. Annal.

d *Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Iesu, quem diligebat Iesus.* Ioan. 13. 23.

rum *a* vitia, in periculo est. Vitium non æque in hominibus timetur, quia servos eos reddit; ac virtus, quia dominos efficit; Dominium quippe habet ab ipsa Natura sibi concessum in alios; quod tamen nolunt Respublicæ penes unum solum esse, sed æqualiter inter omnes dispertitum malunt.

Enimvero virtus, velut voluntaria quædam animorum tyrannis, non minus in eos habet virium, quam vis ipsa & coactio: & quidem ad accendendam Reipublicæ æmulationem, perinde omnino est, sive ad obediendum uni alicui impellat ratio, sive vis adigat: quin prior illa tyrannis quo justior, eo periculosior est, & minus illi resistitur. Atque hæc ipsa res Ostracismo, seu exilio tessulato, ut Latini vocant, caussam dedit, quo Aristides inter alios mulctatus fuit; cui vitio datum, quod vir bonus & justus communi omnium suffragio haberetur. Amicus virtuti maxime periculosus est populi favor: illius quippe plausus atque admurmuratio haud secus, ac delictum castigari solet, uti in *b* Galeriano videre licuit. *c Breves* itaque *& infaustos* semper fuisse *populi Romani amores*, etiam Germanicus experimento didicit. Nec Principes, nec Respublicæ valde cupiunt, ut Ministros habeant admodum excellentes, sed ut tractandis negotiis ii pares sint. Et hanc fuisse caussam ait Tacitus, cur Poppæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procurationem obtinuerit, *d nullam* scilicet *ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.* Magna ergo prudentia est, nosse suam occultare famam, atque adeo omnem ingenii, fortitudinis aut excellentiæ cavere ostentationem, & altiores cogitationes quasi sub cineribus abdere; tametsi fateor animo generoso difficile sit, intra pectoris angustias flammam cohibere, quæ undique emicat, & novam indies appetit materiam, quo magis accendatur, & luceat. Sed persuadere id nobis possunt Illustrium Heroum exempla, qui à Dictatura ad Stivam aliquando reversi sunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere haud potuêre; sed ingressi sunt triumphantes per dejecta urbis mœnia, trophæis inclyti, quique post devictas nationes receperunt se in viles & humiles casas, ubi subinde revisit ad eos Respublica.

Nec sane tam cito eos in lucem denuo produxisset, nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugitantes: umbræ enim illa similis est, quæ insequentem fugit, sequitur fugientem. Major illius fama est & opinio, qui plus eam celare contendit. Rubellius Plautus mereri imperium eo nomine videbatur, quia vivebat

a occul-

a Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorum in ipsam gloriam præceps agebatur. Tac. in vita Agric.

b Nihil ausus, sed nomen insigne & decora ipsi juventa, rumore vulgi celebrabantur. Tac. lib. 4. hist.

c Tacit. lib. 2. Annal.

d Tac. lib. 6. Annal.

a occultior. At non ita in Monarchiis, ubi ascenditur altius, quia semel ascendi cœptum est. Viros fortes & animosos Princeps in pretio habet; Respublicæ timent potius. Ille præmiis & muneribus eos ad majora incitat; hæ sua ingratitudine eosdem deprimunt. Nec timor solum est, quo suæ metuunt libertati; sed titulus etiam, quem invidiæ prætexunt & æmulationi. Favor omnium & applausus, si uni soli civi fiant, suspecta haberi solent & invidiam conciliant. Quod raro in Principibus evenit, apud quos subditi gloria non facile in invidiam adducitur: quin si quid laude dignum ab eo gestum fuerit, illud sibi vendicant, tanquam à suo profectam imperio. Animadversum hoc in Othone Imperatore *b gloriam in se trahente, tanquam & ipse felix bello, & suis ducibus, & suis exercitibus Rempublicam auxisset.* Debent itaque Ministri prudentiores felices rerum successus tribuere Principi; facti cautiores exemplo Silii: qui malam propterea à Tiberio iniit gratiam, quod gloriaretur, se legiones continuisse in officio; adeoque dictitare soleret, Tiberium nemini alteri, quam sibi debere imperium: *c Destrui* nimirum *per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque tanto merito rebatur.* Nec alia de caussa Vespasiano Antonius Primus displicuit, quam quod esset *d nimius commemorandis, quæ ipse meruisset.* Prudentior longe Agricola, qui *e nunquam in suam famam gestis exultavit, ad auctorem & ducem; ut Minister fortunam referebat. Ita virtute in obsequendo, verecundia in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat.* Illustre ea in re exemplum dedit omnibus belli ducibus Ioabus; qui quoties urbem aliquam ad deditionem compulisset, Davidem Regem admonebat ante, ut novas adduceret copias, adeoque ipsius auspiciis tribueretur *f* deditio. Habuerunt hanc præ aliis laudem Germani veteres, apud quos *g Principem suum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloria ejus assignare, præcipuum sacramentum erat.*

5. Istis de caussis securior erit de præmio, qui Principi, quam qui Reipublicæ aliqua præstitit obsequia, & facilius illius, quam hujus demerebitur *h* gratiam. Minus quoque periculi est, si in illum delinquat aliquis, quam in istam: multitudo enim nec dissimulat, nec veniam largitur, nec misericordia commove-

a Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia, ipse placita majorum colebat habitu severo, casta & secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Tac. lib. 14. Annal.

b Tacit. lib. 1. hist.

c Tacit. lib. 1. Annal.

d Tacit. ibid.

e Tacit. in vita Agric.

f Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne cum vastata à me fuerit urbs, nomini meo adscribatur victoria 2. Reg. 12. 28.

g Tac. lib. de Germ.

h Tarda sunt, quæ in commune expostulantur, privatam gratiam statim mereare, statim recipias. Tacit. lib. 1. Annal.

movetur. Æque ad audendum prompta, sive cum periculo tentandum aliquid sit, sive injuste: quia enim seu metus, seu culpa ad multos pertinet, facile sibi persuadent singuli periculum illud non suo imminere capiti, nec sibi istam inurendam *a* infamiam. Communitas frontem non habet, quæ possit erubescere; quemadmodum Princeps, qui sibi cum primis, tum deinde suæ ac posterorum famæ non immerito metuit. Principi omnes fere adulari solent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad gloriam faciunt: in Rebuspublicis b *paucis decus publicum curæ, plures tuta differunt*. Princeps curare hoc debet, ut subditis suis faciat satis; in communitate cessat cura ista & solicitudo: quicquid enim illa molitur aut agit, communi omnium consilio fit, adeoque id omnes pertinere creditur. Atque hinc fieri arbitror, quod Respublicæ (non de iis nunc loquor, quæ Regibus pares sunt) in fide pactorum tuenda plerumque haud satis constantes sint & fidæ: nam illud solum pro justo habent, quod ad earundem conservationem, amplitudinem, & libertatem, quam profitentur, videtur conducere; qua in re admodum illæ superstitiosæ sunt. Veram se colere libertatem autumant, & plurima tyrannorum idola servili submissione venerantur. Nemo non imperare se credit, & omnes obediunt. Contra dominatum unius, tanquam venenum aliquod, omnes theriaca sese muniunt, & multorum imperium avide ac securi hauriunt. Tyrannidem exterorum reformidant; illam domi suæ natam non agnoscunt. Multus ubique de libertate sermo, & nusquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reapse nemo eam possidet. Instituant nunc comparationem confœderatæ Belgarum Provinciæ inter libertatē, qua fruiti sunt quondam, & istam præsentem, & expendant diligenter, utra ex his major sit; num item eam olim experti sint servitutem, ea perpessi damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & sentiunt. Cogitent quarumdam Rerum publicarum Subditi, vel ipsi etiam Magistratus; qui in alios habent imperium, ullusne Tyrannus esse potuerit, qui duriori eos servitute opprimeret, quam iidem illi, quos sibi ipsi tuendæ libertatis constituerunt Patronos; cum nullus omnino sit, qui ea sincere fruatur, aut cui in actionibus suis libero esse liceat. Omnes suspitionum suarum miserrima mancipia sunt. Sui ipsius Tyrannus est ejusmodi Magistratus, & vere de iis dici potest, quod c *magis sine Domino vivant, quam in libertate*, quanto enim magis ē servitutis vinculis sese conantur eximere, tanto magis iisdem sese *d* illaqueant.

a *Ita trepidi, & utrinque anxii sunt; nemo privatim, expedito consilio, inter multos, societate culpæ tutior.* Tac. lib. 2. Hist.
b Tac. lib. 12. Ann.
c Tacit. lib. 2. Annal.
d *Sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur.* Tacit. lib. 1. Annal.

SYMBOLVM XI.

Lingua instrumentum est, quo sensa sua mens exprimit. Nam aut illius beneficio sese explicat, aut calami, qui velut lingua quædam muta alterius vicem subit, interdum, & verba efformat in charta, quæ voce oporteret eloqui. Ex utraque porro animi cujusque dotes & magnitudinem licebit conjicere: a *In lingua enim sapientia dignoscitur, & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati.* Quamobrem Alphonsus Rex dictus Sapiens dum suis persequitur legibus qualem in sermone se gerere quav

a Eccl. 4. 29.

quave moderatione in loquendo Princeps uti debeat; sic ait inter cætera : a *Ca el mucho fablar faze en vilescer las palabras, fazele descubrir las poridades, e si el no fuere ome de gran seso, por las sus palabras entenderàn los omes la mengua, que à del. Ca bien asi como el cantare quebrado se conoze por su sueno, otro si el seso del ome es conozido por la palabra.* Et sane videtur Alphonsus Rex comparationem istam ex his Persii carminibus mutuatus :

b --- *Sonat vitium, percussa maligne* (*delia limo.*
Respondet viridi non cocta fi-

c *Oratio vultus animi est, si circumtonsa est, si fucata & manufacta, ostendit illum non esse sincerum, & habere aliquid fracti* Ad quod declarandum alio nobiliori, magisque accommodato Emblemate uti placuit : Campana scilicet, quæ Principis Symbolum est ; illa siquidem suspensa ex editiori urbis loco, omnes civium actiones gubernat ac dirigit; & si vel metallum probatum non sit, vel aliud lateat vitium, è sono *d* illico dignosci potest. Ad eundem fere modum Princeps universale quoddam suorum subditorum horologium est, tanquam qui è motu verborum ipsius magnam partem dependeant; per ista aut existimationem sibi apud illos conciliat, aut deperdit : nemo enim quisquam est, quin è Principis sermone de ejusdem natura, ingenio & affectibus augurari velit : Nullum est verbum, quod non studiosissime captent audientes. Manent alta mente reposta singula, quæ narrata dein aliis multorum subjacent examini, & à variis varie explicari solent. Addo illa etiam, quæ in secessu & non cogitanti forsan excidunt, profunda censeri, & mysteriorum plena, nec casu solum dicta, aut fortuito. Eapropter decet omnino, ne mentem illa præveniant, sed *e* ut præmeditata sint, & non nisi prævia temporis, loci, personarum consideratione proferantur. Nam

--- *Nescit vox missa reverti*,

f Vt ait Horatius; cui suffragatur Alphonsus Rex. *g E porende todo Ome, e mayormente el Rey, se debe mucho guardar en su palabra, de manera, que sea acatada, e pensada, ante que la diga, ca despues, que sale de la boca, no puede Ome fazer, que no sea dicha.* Vnde gravissima oriri possunt incommoda; Regum enim *h* verba præcipua sunt gubernandi instrumenta. *Mors & vita in manu linguæ*: honor & ignorantia: prosperitas & ruina subditorũ. Ideo Callisthenem monebat Aristoteles, cum eum ad Alexandrum Magnum mitteret, ut pauca cum eo colloqueretur, & non nisi de iis, quæ placere eidem possent; eo quod res plena esset periculi, cum eo agere, qui in lingua

a Lib. 5. tt. 2. p. 2.
b Pers.
c Seneca Epistol. 115.
d *Vas fictile ictu & sono, homo mone probatur.* Meliss. serm. 48. m. 5. bibl.

e *A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis.* Eccl. 19. 11.
f Hor.
g Lib. 1. tit. 4. p. 2.
h *Et sermo illius pote... ... plenus est.* Eccl. 8. 4.

ſua vitæ neciſque circumferret poteſtatem. Nullum ex ore Principi exit verbum, quod non ſingularem habeat emphaſin. Si de negotiis loquatur, mandata ſunt: ſi de delictis, ſententiæ decretoriæ: ſi de promiſſis, obligationes. Per iſtiuſmodi verba aut recta incedit via, aut ab eadem deflectit obedientia. Videant itaq; Principes, quomodo utantur hoc linguæ inſtrumento, quã Natura non mero utique caſu dentibus ceu firmo quodam muro ſecluſit & circumſepſit. Neque minus ad domandam linguam, quam ad equũ coërcendum fræno *a* opus eſt. Modicum quidem corporis membrum eſt; ſed gubernaculo ſimile, in cujus motu totius navigii ſalus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico ſita eſt, facillime labitur, niſi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetæ petitio: *b Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.*

§. Quod ſi eo etiam ſeſe demittat Princeps, ut cum quovis familiarius colloquatur, id exiſtimationem ejus, atque autoritatem prorſus proſtituit, aliaq; accerſit incommoda, niſi tamen forte notitiæ alicujus capiendæ cauſſa id fieret. Quiſquis enim negotia pertractanda habet, Principem aliquem cuperet apprime prudentem, & de rebus ſuis inſtructum quam optime: quod fere eſt impoſſibile, eo quod *c* Princeps ſua ſcientia cuncta complecti nequeat, & ſi forſan minus apte ad propoſitum reſponderit, negotiorum minus capax judicabitur, aut incurioſus. Præterquam quod nunquam fere dotes ac talenta Principis tanta eſſe deprehendantur, quanta eſt exiſtimatio, quæ de iis à pleriſque ſolet concipi. Et propter ejuſmodi pericula malebant olim Romani Imperatores per codicillos ſecũ agi, atq; ipſi poſtea in ſcripto reſponſa dabant; tum ut tempus mature deliberandi ſuppeteret, tum etiam, quia calamus minus periculi conjunctum habet, quam lingua. Hęc ſiquidem reſponſum diu differre commode non poteſt, poteſt autẽ calamus. Sejanus, quantumvis *d* Tiberio gratioſus, ſcripto tamen eum adibat. Quædam nihilominus ſunt negotia, quæ oretenus tractare præſtat, quam ſcriptione, tunc præſertim, quando haud ſatis videtur tutum in aliorum relinquere manibus ſcripturam, quæ perpetuum quoddam eſt teſtimonium, & pluribus obnoxium explicationibus, quam verba ore prolata; quæ ſicut celerrime tranſeunt, nec tenaciter hærent in memoria: ita ad dandam actionem certam minus idonea ſunt. Cæterum ſive hoc, ſive iſto mod[o] reſpondeat Princeps, illud ſem[per] tenendum, *e multum bre[vi] ſermoni ineſſe prudentiæ*, & v[...] hoc nomine eum Princip[...] decere majeſtatem; unde *f Imperatoriam veritatem* v[...] c[...]

a *Aurum tuum & argentum conſta, & verbis tuis facito ſtateram, & frænos ori tuo rectos.* Eccl. 18. 29.

b Pſal. 140. 3.

c Tac. l. 3. Ann.

d *Componit ad Cæſarem codicill[os] moris quippe tum erat, quamqu[am] præſentem, ſcripto adire.* Tacit. lib[...] Ann.

e Sophocl.

f Tac. l. 1. hiſt.

cat Tacitus. Enimvero lingua utendum, ut gladio, hoc est, ita ut ne apertum pectus ferienti exponas; qui totum aperit animum, periculo sese objicit. Discursus breviores efficaciores sunt, & multa in recessu habent animo ponderanda. Nihil æque regii muneris est, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minus convenit nosse tacere, quam nosse loqui. In hoc homines habemus Magistros; in illo ipsum Deum, qui semper silentium nos docet in suis mysteriis. Ad divinitatem accedit propius, qui tacere didicit. a *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur, & si compresserit labia sua, intelligens.* b *In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum.* Illud prudentiæ est, neutra ex parte transgredi limites, utrumque enim periculosum.

——*Vt universu sibi, vicinaque culpa est, (lens.*
c *Multa loquens, & cuncta si-*

Tunc loqui convenit, cum silentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majestas solo etiam nutu sese abunde explicat. Silentium mutũ opportuno tempore magna in Principibus facundia est; & significantius animi sensa solet exprimere sola morũ gravitas & modestia, quã ipsa verba: quod si his aliquando utendum, sincera sint oportet, cum regia quadã in sentiendo libertate. d *Liberi sensi in semplici parole.* Etenim cum exaggerationibus nimiis, cum juramentis & testimoniis non necessariis fidem aut amittunt omnino, aut certe suspectam faciunt. Gravia ergo sint absque fastidio, gratiosa absque sollicitudine, constantia sine asperitate, communia denique absque vulgaritate. Quin & apud Deũ plus ponderis ac momenti habere videntur e verba apte composita.

§. Verum tamen nulla alia in re prudentiori linguæ & calami moderatione opus est, atque in promissis, in quibus Principes aut ex innata quadam animi generositate, aut ad intentos fines facilius assequendos, aut ad evitanda pericula, consueverunt esse liberaliores; sed dum fidem liberare postea nequeunt, perit autoritas, & aliorum sibi accersunt inimicitias, adeo ut satius f fuisset nunquã ita largiter polliceri. E promissis non fideliter exsolutis plura exorta sunt bella quam ex illatis injuriis: in his siquidem non æque semper locum habet utilitas; atque in illis, & Principes plerumque magis proprio moventur commodo, quam acceptis injuriis. Polliceri prolixe, & promissa non solvere, superior contumeliam interpretatur; inter æquales injustitia; apud inferiorem tyrannis censetur. Ne ergo præceps sit lingua ad pollicendum, antequam certo constet g præstari posse quod promittitur.

a Prov. c. 17.
b Eccl. 21. 29.
c Auson.
d Tasso.

e *Non parcam ei, & verbis potentibus & ad deprecandum compositis.* Iob. 41. 3.
f *Multo melius est, non vovere, quam post votum promissa non reddere.* Eccl. c. 5. 4.
g *Noli citatus esse in lingua tua; & inutilis, & remissus in operibus tuis.* Eccl. 4. 34.

§. Sed & in comminationibus lingua limites facile transilit; nam iracundiæ calor celerrime illam commovet; cum vero vindicta deinde passioni animi par esse non possit, necesse est prudentiæ, immo & potestatis supremæ auctoritatem haud parum imminui. Consultius ergo fuerit, dissimulare tantisper offensas, ut satisfactionis effectus ante expendi queant, quam illam Princeps comminetur. Qui minis utitur prius, quam manibus, iis solis ulcisci se cogitat, aut hostem commonefacere. Nulla comminatio gravior, quam mutum silentium. Ignes cuniculis subjectos, sed jam displosos, nemo amplius metuit; qui autem sub aggeribus adhuc abditi delitescunt, semper magis formidabiles sunt: nam effectus imaginationis longe solent esse majores, quam sensuum.

§. Obmurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ propriæ admixtum habet, & solius ferme Inferioris est adversus Superiorem, atque adeo indigna omnino Principe, à cujus labiis nullius cujuspiam honori periculum creari debet. Si vitia grassari videat, ea puniat oportet; si defectus alios leviores, aut corripiat, aut dissimulet.

§. Laus virtutis, rerum bene gestarum & obsequiorum, pars quædam est præmii, & ad ulteriorem sui ipsius æmulationem laudatum exstimulat; quin & aliis quoque calcar admovet. Collaudare tamen promiscue subditos, periculo non caret: cum enim judicium illorum varium sit atque incertum, illa vero laus sententia quædam quasi definitiva, deprehendi cum tempore poterit, temere prorsus hanc illis datam fuisse laudem, interim honoris tuendi gratia Princeps id, quod semel approbavit, revocare facile non audebit. Magna igitur prudentia, tum hac ipsa de caussa, tum ut ne invidiæ occasionem det aliis, in personis laudandis opus habet; quod & S. Spiritus est oraculum: a *Ante mortem ne laudes hominem quenquam.* Propria fuit Stoicorum præceptio, neminem temere ornandum laudibus, eo quod nulla pene res omnino certo affirmari possit, & nos quoque in iis, quæ laude videntur digna, falsa sæpe opinione deludamur.

a Eccl. 12. 30.

SYMBOLVM XII.

Cor humanum sapiens architectrix natura in intimum pectus abdidit; ne tamen propterea forte, quod occultũ & sine testibus sit, contra rationis præscriptum quippiam ageret, una homini indidit nativum illũ colorem, aut flammam sanguineam, qua Verecundia frontẽ succenderet, & reum cor faceret, si qua in re abiret ab honesto, sentiretur aliter, ac lingua loqueretur, cujus utriusque idem semper deberet esse motus, & mutua in omnibus consensio. At si gnur

gnum illud, quod à prima ſtatim pueritia ſeſe prodit, ſenſim obducit malitia. Quam ob rem, cum minime ignorarent Romani, quanti momenti eſſet veritas, ad ſtabiliendas in Republica hominum ſocietates & commercia mutua, adeoque nihil magis cuperent, quam ut Verecundia ab ea deſciſcendi inter mortales ſarta tecta ſervaretur, ſuſpendebant è parvulorum collo cor aureum, (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum, Auſonio teſte, à Pythagora inventum, ad ſignificandam ingenuitatem, quam in ſermone profiteri debent homines, & ſinceritatem veritatis, geſtando in pectore detectum quaſi & apertum cor, genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipſum eſt, quod

quod communiter indicare volumus, cum de homine verace dicimus, eum cor suum in manibus gerere. Idem & sacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant, quem locabant in pectore Principum ad eandem veritatem symbolice repræsentandam: quemadmodum & Ministri justitiæ aliquam ejusdem effigiem gestare consueverant. Neque tamen ideo cuipiam videri debet, si Princeps tam simplex & apertus fuerit veritatis cultor, deceptionibus forte & fraudibus per hoc ansam dari: nam contra potius nihil illa efficacius ad dolos istos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audet. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat monitum, ut ne aversus à sole quis loqueretur; quo quidem significare voluit, nihil dicendum unquam, quod à vero alienum sit: nam qui sibi non temperat à mendacio, ferre non sustinet lucidissimos veritatis radios, duplici nomine per solem adumbratæ; tum quod solus & unicus ille sit, tum quod tenebras dissipet, & fuget umbras, restituendo rebus omnibus veram lucem, & nativos suos colores, uti Emblema præsens exhibet; in quo simul ac supra Horizontem fax ista ascendit, mox noctis diffugiunt tenebræ, & obscura sylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ alias ea absente, & noctis -- *per amica silentia* suas tantisper captabant prædas, dum volucres aliæ quieti indulgerent, & somno. Quam confunditur noctua: si casu aliquo in solis conspectum veniat! In clarissima ejus luce hic illic offendit, & sese implicat: excœcat eam omnino splendor iste, omnesque illius eludit artes. Ullusne esse potest ingenio tam versuto aut vafro, quem in præsentia ingenui Principis, & cui sincera veritas maxime cordi est, nō illico fraus omnis atq; astutia destituat?

--- a *Magni præsentia veri*, ait ille. Nulla tam potens vis est, quæ candidioris animi consilia penetret, si candori isti prudentiæ quidam quasi recessus non defuerint. Quicquamne mundi hujus oculis magis patens atque apertum, quicquamne lucidius, magisve umbris ac tenebris oppositum, quam Sol? Et tamen, si quis in ejusdem radios aciem velit intendere, abyssos quasi deprehendet, nescio quas & lucis obscuritates, quæ sic obfuscant, & hebetant oculos, ut quid viderint, edicere ipsi nequeant. Haud aliter ad candorem veritatis occœcatur malitia, & suis evertitur fundamentis, nec jam viam aut modum reperit, quo artibus suis porro fallat. Dignissima Principe victoria, fraudes & technas ingenuitate, veritate mendacium triumphare. Mentiri servorum est; atq; adeo generosum Principis animum *b* haudquaquam decet; cui vel maxime danda opera, ut Deo, qui ipsa est Veritas, quam simillimus sit. *c Onde los Reyes* (ait

a Virgilius.

b Non decent stultum verba composita, nec Principem labium mendax. Prov. 1.

c Lib. 3. tt. 4. p. 2.

(ait de illa Alphonsus Rex sæpe laudatus) *que tienen su lugar en la tierra, a quien pertenez̧e de la guardar mucho, deben parar mientes, que no sean contra ella diziendo palabras mentirosas.* Et paullo infra in eadem lege aliam ejus rei adfert rationem: a *E de mas, quando el mintiesse en sus palabras, no le creerian los Omes, que le oyesen, maguer dixesse verdad, e tomarian en decarrera para mentir.* Expertus hoc fuit b Tiberius, qui *ad vana, & toties irrisa revolutus, de reddenda Republica, utque consules, seu quis alius regimen susciperet, vero quoque & honesto fidem demsit.*

§. Quanto Monarchiæ sunt grandiores, tanto vanitati & mendaciis c magis expositæ sunt. Fortunæ benignioris radii obtrectationum contra se nebulas facile attrahunt. In magnis imperiis omnia in sinistram trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxia. Quod vis aperta nequit efficere, sæpe calumnia molitur, aut cuniculis occultis, aut insertis etiam cuneis, quá in re forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne cursum suum immutet, aut importunis calumniantium vocibus ab eodem retardari se sinat. Nunquam non eminuit constantia ista, & firmitas animi in Hispaniæ Regibus, quibus quasi proprium semper fuit, invidiam & æmulorum obtrectationes despicere; quo uno prope artificio plurimæ istiusmodi dispulsæ sunt nebulæ, quas sicut imperii majestas excitat, ita easdem vi veritatis vicissim discutit, haud secus ac vapores Solis calor attenuat. Quam infames libellos, quam manifestá mendacia, quæ figmenta, quas calumnias contra Hispaniæ Monarchiā sparserunt sæpe malevoli! Neq; tamen æmulatio ista ullā aspergere potuit maculam administrationi tam justæ regnorum, quæ in Europa possidet, quod palam illa fit, & in oculis omnium. Inter alia, ut novis artibus, & confictis mendaciis dominatio ejus magis invisa redderetur, adeoq; provinciæ rebelles ad reconciliationem minus adjicerent animos, autor nescio quis nomine Chapensis cujusdam Episcopi librum divulgavit, in quo multis persequitur, quam inhumaniter & male ab Hispana gente tractati fuerint Indiarum populi. Atq; ut ea mendacia facilius fidem invenirent, primum in ipsa Hispania sparsus fuit liber iste, tanquam Hispali typis editus, & in alias deinde linguas translatus est. Ingeniosa sane inventio, & acuta malitia, magisque noxia, quam forte credi possit: quippe quæ in sinceris quibusdam animis plurimum operata est mali; etsi prudentiores pleriq; mox fraudem agnoverint, siquidem ista omnia satis confutat insignis Religionis zelus & justitia; quam Hispana Natio ubivis terrarum constantissime semper exercet ac tuetur, nec sibi ipsa in solis Indiis dissimilis est. Illud tamen non diffiteor, sub primam Americæ invasionem quædam non omnino probanda accidisse; sed eorum

D 5

a Tacit. Ibid.
b Idem lib. 4. Annal.

c *Cuncta magnis imperiis objectari solita.* Tac. l. 4. An.

eorum duntaxat vitio, qui cum orbem hunc cognitum animi sui amplitudini nimis etiã angustum crederent, ausi fuere permissu magis sui Regis, quã jussu, aut electione, suam alibi experiri Fortunam, & novas hactenus incognitas inquirere regiones, ubi populos offendêre barbaros, idolorum cultui superstitiose deditos, ipsis etiam feris immaniores, qui ferino more humana carne vitã propagabant, quorum inhumanitas, præterquam vi & extremo rigore, domari non potuit. Attamen mox incommodis istis provisum de remedio à Regibus Catholicis; hi namque eas in oras certos cum potestate ablegarunt commissarios, qui in eos, quos deliquisse deprehenderent, severe animadverterent, & justitiæ apud Indos integritatem tuerentur; multa deinde paterne ordinarunt, quæ pro eorundem facerent conservatione: inter quæ illud non in postremis numerandum, quod eos à gravissimis eximi voluerint laboribus, quibus tum in metalli-fodinis, tum aliis in rebus exercebantur quotidie, antequam regiones istæ detegerentur. Miserunt præterea viros Apostolicos, qui fidei Christianæ mysteria eos studio maximo edocerent; quin & propriis suis ac Regiis sumptibus fundarunt Episcopatus, erexerunt templa, & sustentarunt religiosas familias, in Ecclesiæ istius recens plantatæ utilitatem & gratiam: ita quidem, ut ab eo tempore, quo provinciæ tam vastæ in Hispanorum concessere potestatem, etiam in novorum Dominorum absentia, nihil tamen eorum, quæ regii sunt muneris, desiderari ipsi passi sint. Quo in genere imperii hujus procuratio, & Ministrorum vigilantia, ipsius etiã Solis, Lunæ, stellarumque in hæc inferiora dominium & operationes superare quodam modo videri possunt: quoties enim vel per solas pauculas horas, ut quotidie accidit, Solis hujus præsentia uni subtrahitur Hemisphærio, perturbatur & confunditur alterum, dum malitia nocturnis sese vestit & contegit tenebris, ac sub caliginis istius, velut larva, homicidia, furta, adulteria, aliaq; nefaria admittit flagitia; quibus omnibus incommodis providentia Solis cavere satis non potest; esto, supra mundi horizontem nocturno etiam tempore crepusculi spargat aliquid, aut muneris sui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ, ac Stellis veluti Ministris suis interim deferat, iisque radiorum suorum auctoritatẽ communicet. Ex hoc itaque nostro orbe moderantur pariter alterum Hispaniæ Reges in Iustitia, in Pace, in Religione, cum eadem omnino felicitate politica, qua Castellæ regna fruuntur & gaudent. Ne tamẽ his suis artibus triumphent æmuli, & hostes Monarchiæ Hispanicæ; atq; ut omnes istius libri calumniæ penitus elidantur, faciamus omnia ista mala, quæ confinxit malitia, Indos perpessos esse, & componamus cum iis, quæ hac nostra memoria in bellis variis tam contra Genuam, quam in Germania, Burgundia, & Lotharingia reipsa experti sumus, & luce clarius apparet

pa-

parebit, mendacium illud ad horum veritatem neutiquam accedere. Quæ unquam crudelia tormenta contra Innocentiam à Tyrannis fuere excogitata, quæ his noſtris temporibus uſurpari non vidimus, non jam adverſus gentes inhumanas ac barbaras, ſed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hoſtiles eas ſemper, ſed contra ſeipſas etiam; nulla habita ratione aut propinqui ſanguinis, aut pietatis in patriam. Quoties vidimus ipſas auxiliares copias in eum, à quo ſubmiſſæ fuerant, arma ſua convertere? Magis cruenta defenſio fuit, quam aperta læſio. Nihil inter protectionẽ interesrat, & ſpoliationem; nihil inter amicitiam, & hoſtilitatẽ. Non illuſtribus ædificiis, non locis ſacris à ferro & flammis parcitum. Intra breve tempus pagos innumeros, caſtella, urbes ſuis vidimus ſepeliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in deſertiſſimas verti ſolitudines. Nec tamen illa humani ſanguinis ſitis expleri aut ſatiari potuit. Nihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde ac arborum truncis, ſclopetorum atque enſium vim experiri, non in ipſo pugnæ ardore ſolum, ſed poſtea etiam, quam primus Martis furor deſævisſet. Iucundiſſimum oculis erat ſpectaculum, deformes morientium vultus, & trementes artus contueri. Quoties diſſecti hominum ventres præſepiorum fuere loco? Nonnunquam (horrendum dictu!) intra ipſa Matrum viſcera latentes adhuc, & permiſti cum avena & paleis tenelli fœtus equis ceſſerunt in pabulum. Cum vitæ ipſius jacturâ experimentum ſumebatur, quantum aquæ humanum caperet corpus, aut quamdiu abſque alimento vitam producere quis poſſit. Virgines Deo dicatæ fuerunt violatæ; conſtupratæ honeſtiores filiæ; Matronarum pudicitiæ illata vis, in ipſo parentum & maritorum conſpectu. Mulieres, æque ac aliæ prædæ & ſpolia, aut pretio venibant, aut vaccis commutabantur & equis, ad uſus minus honeſtos atque illicitos. Agricolæ juncti curribus, equorum inſtar vehere cogebantur onera, atque ut reconditas opes proderent, è pedibus, imo & verendis (ſine pudore loqui) pendulos in ardentes fornaces ſic demittebant. Ante parentum oculos miſere trucidabant liberos, ut paternus amor in alieno chariſſimorũ pignorum operaretur dolore, quod non poterat proprius. In nemoribus & ſylvis, quæ latibula feris præbent, hominibus locus non dabatur, quo ſeſe tuto abſtruderent; nam canibus venaticis eos perveſtigabant, & veſtigiorum indicio producebant in lucem. Non profundi lacus à tam ingenioſa cupiditate & rapina ſecuri erant; uncis & retibus inde extracta ſæpe ſunt utenſilia. Nec demortuorum oſſibus quietis manere licuit, tumuli everſi, & marmora, ut ſcrutarentur, quid ſub iis lateret abditum. Nulla ars magica eſt aut diabolica, quá uſi non fuerint, ut aurum atq; argentum è latebris eruerent. Sævitia & cupiditate multæ ho-

nominum myriades periere, non animi vilitate; quemadmodum Indi, quorum extirpationem divina permisit justitia, eo quod tot sæculis contra conditorem suum rebelles extitissent. Non ego isthæc recenseo, ut ullam incusem Nationem, scio enim plerasque fere omnes in barbara isthac atque inhumana tragœdia suas egisse partes:sed solum, ut à calumnia gentem Hispanam vindicem. Mitissimus etiam animus, & formatus optimè, aliquando in periculo est, ne extra limites abeat. Imbecillæ naturæ nostræ vitium est, quod nulla actio tam bruta sit, qua se contaminare non possit, si Religionis aut Iustitiæ fræno careat.

SYMBOLVM XIII.

ABsentiamSolis suppletLuna, dum nocti præsidet. E variis illius motibus, augmento & decremento rerum harumce inferiorum vigor & conservatio dependet, & tametsi tanto pulchrior illa sit, quanto hæ obscuræ magis, & de se imbecilliores, utpote quæ esse suum ab illius luce hauriant; nemo tamen est, qui vel ea de caussa, vel propter alia innumera ejus beneficia magnopere ad eam advertat, ne tum quidem, cum lumine plenam sese exhibet. Quod si vero interdum terræ interjectu Eclipsin patiatur, & corporis sui non jam illustrati à Sole, ut paullo ante spectantibus sese offerebat, sed opaci & obscuri, pandat defectus, omnium illico notatur & observatur oculis;quin longe etiam ante,quam eveniat, prævertit curiositas, & omnes illius passus gradatim & minutatim in numerato habet. Quid Principes aliud sunt, quam Planetæ quidam terrestres & Lunæ, in quas divinus ille justitiæ sol suos diffundit radios pro terreno regimine? *a* nam si astra illa rebus dominantur? hi animis imperant. Hanc causam fuisse reor, cur Persarum Reges ementitis quibusdam radiis Solis & Lunæ formam imitarentur, ut nimirum astris haberentur suppares. Inter eosdem Rex Sapor *b* ad Constantium Imperatorem scribens, Solis & Lunæ Fratrem sese nuncupabat. Splendescit inter reliquos homines Principum dignitas, tanquam qui in sublimioribus potentiæ & imperii orbibus constituti, adeoque omnium censuris sunt expositi. Colossi sunt, qui à decoro deflectere nequeunt, quin mox in aliorum id incurrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant: eos enim universus hic mundus attentus observat; & licet, quæ facta ab iis bene, non notet interdum, ad errores tamen advertere animum nullo unquam tempore desinet.

Centum oculis, & auribus longe pluribus advigilat curiositas, ut in secretissima Principum cogitata penetret.

a Chrys. serm. 120.

b *Rex Regum Sapor, particeps siderum & frater Solis & Lunæ, Constantio fratri meo salutem.* Amm. Marcel. l. 7.

Lapidis illius apud Zachariam *a* videntur similes, supra quem septem erant oculi. Nempe *qui magno imperio præditi, in excelso ætatem agant, eorumque facta cuncti mortales novere: ita maxima fortuna, minima licentia est.* Manus Principis mensura est concentus illius musici, quem bona & prudens gubernatio efficit; qua in mensura si casu aliquo æquabilitatem non servet, vocum oritur confusio, & turbatur harmonia in aliis: omnes enim illius sequuntur motum. Vnde porro fit, quod status plerumque Principibus suis cupiant esse consimiles, flagitiosis

a Super lapidem unum septem oculi sunt. Zach. 3. 9.

gitiosis tamen citius, quam probis: cum enim vitia illorum perquam sollicite attendere soleant subditi, infixa hærent animis, & facile ea postea æmulatur adulatio. a *Vitiosi* quippe *Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem, plusque exemplo, quam peccato nocent.* Et experientia ipsa docet, malos mores plus communiter adferre nocumenti, quam prosint etiam optimi: nam ea est naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potius, quam virtutes imitari studeat. Quantæ, & quam eximiæ erant illæ, quæ in Alexandro Magno eminebant! Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suosque mores transferre conatus est, præter hoc unicum, quod caput in latus sinistrum inflecteret. Tametsi vero quædam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Reipublicæ mala sint, quemadmodum in Vitellio & Othone observatum à Tacito; quorum b prior *ventre & gula sibi ipsi hostis; Otho luxu, sævitia, audacia Reipublicæ exitiosior ducebatur:* nullum tamen est, quod propter exemplum non gravissime noceat subditis. c *Flexibiles quamcunque in partem ducimur à Principibus, atque ut ita dicam, sequaces sumus.* Haud multum absimiles rotis illis in visione d Ezechielis Prophetica, quæ Cherubinorum motum examussim, & in omnibus sequebantur. *Ea conditio Principum; ut quicquid faciant, præcipere videantur.* e Existimant fere subditi, gratum se obsequium præstare Principi, si flagitia illius imitentur, cumque ea voluntati dominentur, facile sibi persuadet adulatio, hac demum via sese illa potituram. Ita *validior in dies Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus si Principem* (Neronem) f *societate scelerum obstringeret.* Qua ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus confunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam; tales sint ipsius mores, ut ad virtutem, ad honestatem exemplo omnes provocent; quod documentum Rex Alphonsus, cognomento Sapiens, Principibus dedit: g *E otro sapara mantener bien su pueblo, dandole buenos exemplos de si mismos, mostrandoles los errores, para que fagan bien: ca no podria el conoscer à Dios, nin lo sabria temer, nin amar, nin otro, si bien guardar su corazon, nin sus palabras, nin sus obras (segun diximos de suso en las otras leyes,) nin bien mantener su pueblo, si el costumbres, e maneras buenas non oviesse.* Nam si vitia virtutis lucernam extinguant in Principe, qui facem prælucere omnibus debet, & securiores commonstrare navigationis vias, in saxa & scopulos Reipublicæ navim impellet; neque enim fieri potest, ut gubernatio succedat recte, ubi Princeps in

a Cic. de Leg.
b Tacit. lib. 2. Histor.
c Plin. in Paneg.
d *Cum ambularent Cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea, & cum elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ juxta erant,* Ezech. 10. 16.
e Quintil.
f Tacit. lib. 14. Annal.
g Lib. 6. tit. 5. p. 2.

in flagitia sese pronum effuderit. *Ca el vicio* (verba sunt ejusdem *a* Alphonsi Regis) *hà en si tal natura, que quanto el Ome mas lo usa, tanto mas lo ama, e desto le vienen grandes males, e mengua el seso, e la fortaleza del corazon, e por fuerza a de dexar los fechos, que l convienen de fazer por sabor de los otros, en que halla el vicio.* Facile leges contemnit ac despicit populus, si videat non observari ab eo, qui eandem est anima. Quare sicut eclipses Lunæ terræ obsunt, ita peccata Principis pessundant regnum: illorum enim pœnas à Deo immissas plerumque luere debent etiam subditi, quia exemplum secuti eorundem sese scelerum faciunt quoque participes; uti sub Ieroboamo *b* Rege à populo Israëlitico factum Scriptura memorat.

Vna sola umbra impurioris delicti, quæ Regis Roderici famam obscuravit, multis sæculis Hispaniæ libertatem tenebris oppressam tenuit. Quamobrem excusari aliquo modo poterit barbarus ille *c* Mexicanorum mos, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, jusjurandum ab illo postulabant, quod justitiam esset administraturus; non oppressurus subditos; futurus in bello fortis ac strenuus, curaturus denique, ut Sol cursum suum ac splendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertim suos proferret fructus. gi sanctoSol ipse obe præstat; ut Iosuë que expertus est, in præmium virtutis, & tellus fœcundiores edit partus, ut grata quodammodo sit pro administrata in populum justitia. Illud ipsum est, quod Homerus his versibus indicat:

d *Sicut percelebris Regis, qui numina curat,*
In multisque probisque viris jura æqua ministrat,
Ipsa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, segetesque, & pomis arbor onusta est,
Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces;
Ob rectum imperium populi sors tota beata est.

§. e *Annus bonus, non tam de bonis fructibus, quam de juste regnantibus existimandus.* Estque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum suorum & prosperitatum caussam esse eos, qui cū imperio sunt; quin fortuita ipsa sæpe ad culpam trahit Principis, uti populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

§. *f* Ne in animum suum inducat Princeps, tum demum vitia sua minus notatū iri, si ea impune permittat aliis, aut cum populo communia faciat; id quod de Witiza memoriæ proditum est: etsi enim vitæ licentiam ament subditi, at non autorem; quæ caussa fuit, cur factum morte luerit postea, homo ob deterrimos suos mores omnibus inuisus. Quod in aliis vix turpe ac vitiosum notare

a Lib. 5. tit. 3. p. 2.
b *Propter peccata Ieroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israël.* 3. Reg. 14. 16.
c Pop. Gamar.
d Hom. Vlys. *e* Boëtius.
f Tacit. l. 4. Annal.

...iemus, hoc in ...e commune ac pro... ipsi non agnoscimus. In ...is ipsis facile quemcunque dissimulamus defectum, in speculo tamen, in quo vultum nostrum contuemur, ne atomum quidem ferre possumus. Ejusmodi speculum Princeps est, in quo sese contemplantur subditi, nec quicquam iis molestius, quam si vitiis deturpatum videant. Nihilo propterea minus infamis erat Nero, quod *a ratus dedecus amoliri, si plures fœdasset.*

§. Non securos se arbitrentur Principes, si in secreto rei bene prudenterque gestæ conscii sibi sint: quoties enim plebs ipsa actiones eorundem non omnino assequitur, discutere eas curiose incipit, & in deteriorem semper partem interpretatur: quare non sufficit, quod ipsi perperam non agant, sed opus est etiam, ut ne media, quibus utuntur, speciem mali habeant. Et quomodo rem ullam secretam habebit is, qui suam ipsius Majestatem, & comitatum aulicum à se abdicare non potest, nec solus quicquam agere; cujus libertas tot compedes secum trahit, & catenas aureas, quarum strepitum nemo non percipit? Hoc Summo Sacerdoti significabant tintinnabula illa aurea, quæ ex ima ejus veste circum dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes suos gressus auribus *b* omnium esse expositos. Quotquot custodes sunt sive domi, sive foris extra palatium; quotquot Principi intra secretiora assistunt conclavia; totidem exploratores sunt eorum, quæ facit, aut dicit; immo & quæ animo cogitat, attenti ad omnes illius gestus, ad oris vultusque conformationem & motum, quibus cor sese prodit: ita semper oculos suos *c* in ejus manibus defixos habent. Quod si vitium aliquod notent in Principe, tametsi dissimulare illud se fingant, prodere tamen gestiunt, ut aut prudentiores & intimi, aut zelosi etiam habeantur. Hic unus alium intuetur, & palam eloqui non ausi, nihil loquendo, loquuntur maxime. Ebullit atque æstuat secretum intra præcordia præ ferventi manifestandi desiderio, donec tandem supereffluat. Linguas ipsas per aures volitare diceres. Hic accepto silentii sacramento revelat illi, iste vicissim alicui alteri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes: adeo quasi in momento obtrectatio è cubiculis secretioribus migrat in culinas, inde in plateas, & compita publica. Quid porro mirum, si hoc inter domesticos accidat, cum à seipsis etiam satis securi Principes non sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta habere cupiant: nam vel conscientia propria reos eos agit, uti Tiberio contigit, quem *non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipse pœnas fateretur.*

§. Ve-

a Tacit. lib. 14. Annal.

b Et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo, Eccl. 45, 10.

c Oculi servorum in manibus dominorum suorum, Psal. 122, 2.

§. Veruntamen ne animo cadant Principes, si forte industria sua ac diligentia non videantur satisfacere omnibus; pares enim omnibus esse non possunt, neque unquam continget, ut passio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus rite consentiant, multo minus, ut Natura hæc nostra tam imbecilla absque defectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, quis perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis, Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchritudinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio quas in eo maculas & obscuritates deprehendit curiositas, nil obstantibus lucidissimis ejus radiis.

§. Atque ista Principis sollicitudo, ut vitæ suæ rationes juste laudabiliterque instituat, ad vitam etiam actionesque Ministrorum, qui personam ejus sustinent, extendi debet; siquidem ad has non minus, quam ad illas rite moderandas Deus hominesque eum obligatum censent. Non Lunæ defectus est is, quem in Eclipsi illa patitur, sed terræ, quæ illam inter & Solem umbram suam interjicit; nihilo tamen minus, nemo quisquam est, qui defectionem illam Lunæ non tribuat; eaque unica sufficit ad offuscandos ejus radios, & creanda rebus hisce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus; at Ministris scelerum impunitatem concedere, animi quædam censetur vilitas. Peccata propria aliquam merentur excusationem, ob affectuum & passionum vehementiam: sed si per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excusationi est locus. Nil prohibet Principi vitioso bonos esse Ministros: si tamen connivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitiosi erunt. Hinc nonnunquam accidit, quod Principis minime boni bona tamen sit gubernatio, dummodo ipse caveat, ne alii suum sequantur exemplum: rigor enim ille non sinit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, qua quisque Principibus similium actionum studio se conformare desiderat. Esto pro se ipse sit malus, pro Republica tamen bonus erit: Omnem Ministris indulgere libertatem, est imperii abjicere habenas, sine quibus nullus etiam equus recte secureque incedit.

§. Mali Principes æque sunt curatu difficiles, ac pulmones affecti male; ex eo capite, quod remedia iis applicari nequeant: hæc namque in audiendo consistunt, at ipsi audire renuunt; consistunt in videndo, at ipsi videre non sustinent, neque ut audiant *a* vel videant alii, aut certe illud ipsum non sinunt domestici proprii ac Ministri; qui Principum vitiis applaudunt potius: & quemadmodum

a Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aspicientibus, Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt; loquimini nobis placentia. Isa. 30. 10.

dum antiqui olim ære & cymbalis omnia personabant, dum luna a laboraret; ita isti animum Principis modulis musicis, aliisque oblectamentis demulcere satagunt, in eo præcipue elaborantes, ut aures semper habeat occupatas, ne aut murmur obtrectationis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad eas penetrare possint; & demum, ut ea ratione, dum Princeps juxta ac illi iisdem se immergunt vitiis, nemo reperiatur, qui eos reprehēdat & corrigat.

a *Igitur æris sono, tubarum, cornuumque concentu strepere prout splendidior, obscuriorve, lætari aut mœrere.* Tac. lib. 6. Annal.

SYMBOLVM XIV.

NVllum prope instrumentum est, quod artis opera se solo cum omni perfectione elaboret. Quod præstare non potuit malleus, lima perficit. Textrinæ defectus tonsoriæ corrigunt forfices (icon præsentis Emblematis) & panno nitorem addunt ac elegantiam. Aliena censura proprios componit mores. Maculis pleni essent, nisi eas detonderet lingua. Quos lex ipsa in officio continere aut emendare nequit; solus sæpe coërcet obtrectationis metus, quæ stimulus quidam est virtutis, & frænum, ne à recto tramite ea deviet. Obtrectationes in auribus obsequentibus prudentis Principis inaures b sunt aureæ, & fulgentissimi quidam uniones (ut dixit Salomon) qui mire exornant illum & perficiunt. Nullus capitalior vitii hostis est, quam censura. Longe hæc efficacior, quam cohortatio & doctrina: cohortatio enim famam & gloriam in futurum proponit; censura, quod turpe est & indecorum, mox accusat, & castigat illico infamiæ divulgatione. Illa incitat, ut agamus recte; hæc, ut ne operemur male, & facilius sese abstinet animus ab eo, quod ignominiam adjunctam habet, quàm suscipiat id, quod arduum est & honestum. Merito itaque constitutus est honor in opinione aliena, ut scilicet in metu simus, cumque actiones nostræ ab aliorum dependeant judicio, omnibus satisfacere studeamus. Tametsi vero obtrectatio in se mala sit, bona tamen est pro Republica, quia nulla alia supra Magistratum aut Principem major potestas & vis est. Quid potentia non auderet, si obtrectatio non obsisteret? in quos illa non laberetur errores, si hæc non esset? Consiliarii optimi sunt obtrectationes, siquidem è damnorum experientia nasci solent. Eas si audirent Principes, multa dubio procul succederent rectius. Satyras, & libellos probare omnino non ausim: nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut scandala, tumultus ac seditiones concitant; aliquid tamen indulgeri ea in re ob effectus tam bonos forte expedit. Libertatis in Republica

b *Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem.* Prov. 25. 12.

publica signum est obtrectatio; in ea enim, quam tyrannis oppressam jam tenet, neutiquam permittitur. a *Rara temporum felicitas, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Iniquum prorsus esset, si qui imperat, subditorum labiis claustra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, sub duro servitutis jugo. Sine eos murmurare, sine obloqui, dum præcipere nos sinunt ajebat Sixtus V. Pontifex, cum nonnemo ad ipsum referret, quod male de eo nonnulli per urbem loquerentur. Obtrectationibus omnino non tangi, non moveri; hoc demum esset omnem

a Tacit. lib. 1. hist.

omnem honoris existimationem abjecisse, quo nihil pejus in Principe, si quidem eo venerit, ut jam infamia voluptati illi sit.: veruntamen sic iis afficiatur, ut discat inde aliquid, non ut eas ulciscatur. Qui isthæc leviora dissimulare *a* nescierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroë Consalvo de Corduba querimonias tolerare exercitus, & oblocutiones ad Lirim fluvium, quam in periculo tam evidenti intrepidum consistere. Quis licentiam populi, libertatemque reprimat? Frustra sunt Principes *b qui præsenti potentia credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam*, quive existimant tantam esse suam majestatem, ut actiones etiam malas ea honestare queat. *c Non ope humana, non largitionibus, aut Deum placamentis, Neronis decedebat infamia, quin jussum incendium crederetur.* Illud adulatio cavere potest, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut vero nemo omnino sit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus suis sermonem prohibet, suspectas eas facit; cumque prona semper sit in deterius vulgi persuasio, palam pro malis haberi solent. Minus exaggerantur ea, quæ non curantur magnopere. Prohibuerat Vitellius, ne quis de rebus male à se gestis per urbem loqueretur, hinc *d plures, si liceret, alias narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgabant.* Per laudes atque obtrectationes ita transeundum Principi, ut illis non titilletur, non succumbat istis. Si laudibus capiatur, iisque aures det, omnes eidem adulando animi occupandi periculum facient. Quod si obtrectationibus conturbetur, absistet à rebus arduis & gloriosis, & in gubernando socors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, judicii levitas est: quacunque etiam re offendi hominum est privatorum; multa dissimulare, Principum; nihil ignoscere, tyrannorum. Norant hoc optime magni illi Imperatores Theodosius, Arcadius & Honorius, quando Ruffino Præfecto Prætorio dabant in mandatis, ne populi contra se obtrectationes illico pœnis castigarent; *e quoniam*, ajebant, *si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum.* Cum Carolo V. Imperatori aliquando Barcinone versanti accusatio adversus nonnullos, qui sinistre de ejus actionibus locuti fuerant, offerretur in scripto, ut de sententia ferenda cum illo deliberaretur, porrigenti indignatus, mox chartam in vicinum focum, cui tum forte astabat, injecit, & flammis tradidit. Ad officium Principis pertinet, intelligere omnia; velle tamen verba *f* singula vocare ad examen,

a Magnarum rerum curas non dißimulaturos, qui animum etiam levißimis adverterent. Tacit. lib. 13. Annal.

b Idem lib. 4. Annal.

c Idem lib. 13. Annal.

d Tac. l. 3. Histor.

e L. unica. C. si quis imperat. maledix.

f Omnia scire, non omnia exequi. Tacit. in vita Agr.

men, indignum est magnanimo pectore. In Republica Romana sola *a facta arguebantur, dicta impune erant.* *b Vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt.* Spinosa nimis corona esset, si re quacunque lædi se crederet. Aut omnino non offendit, aut leviter certe ea injuria, quam is, contra quem fieri putatur, pro injuria non agnoscit. Nimia est in Principe facilitas, & exigua sui æstimatio, ad quosvis commoveri rumores. Conscientia mala stimulare solet animum ad sumendas de eo pœnas, qui obtrectat; pura atque integra mens, contemnit ista. Si verum est, quod in Principe carpitur, emendatione eluat; si falsum, seipso evanescet. *c Namque spreta exolescunt; si irascare, agnita videntur.* Exuri jusserat Senatus Romanus Cremucii annales; sed quia eos ipse occulerat, accensa magis est, & vulgata legendi cupiditas; quomodo & libellis infamatoriis Vejenti accidit; *d conquisitis, lectitatisque, donec cum periculo parabantur, mox licentia habendi, oblivionem attulit.* Curiositas judicibus non paret, nec pœnas metuit. Quod vetatur maxime, in id maxime connititur. Prohibitione augescit Satyricorum æstimatio operum, & *e punitis judiciis glíscit autoritas.* *f Neque aliud externi Reges, aut qui eadem sævitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.* Nunc sicut perutile est Principi, scire quid alii loquantur male; ita haud parum nocet, faciles obtrectatoribus præbere aures: quia namque lubentes credimus, quod accusatur in aliis; proclive est fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut inique aliquid statuat, aut erret in ferendo judicio. Est ea res periculi plenissima, in aulis præsertim, ubi invidia, & præmiorum, favoris ac gratiæ Principum prensatio calumniam acuunt, & solent aulici locustis illis in Apocalypsi esse similes, habentes facies hominis, dentes autem leonis, quibus honoris spicas *g* corrodunt & depascunt. Gladio *h* acuto linguas eorum Spiritus sanctus comparat, uti & *i* sagittis, quæ in occulto feriunt innocentes. David *k* eos ut hostes persequebatur. Nulla aula quieta esse potest, ubi isti tolerantur. Nec minus occupabunt Principem eorum susurrationes, quam negotia publica. Remedium est, nolle eos audire, duos ponendo aurium janitores, rationem scilicet & judicium, ut absque gravi caussa eas non pandant. Sane pro auribus non minus custodia opus est, quam pro aulæ & palatii foribus; & de his tamen admodum solliciti sunt Principes, pro illis parum aut nihil curant. Qui obtrectantibus facile aures præ-

a Tacit. l. 1. Annal.
b Idem l. 3. Annal.
c Idem lib. 4. Annal.
d Idem lib. 4. Annal.
e Idem lib. 4. Annal.
f Tacit. 16.

g Dentes earum, sicut dentes leonum erant. Apoc. 9. 8.
h Et lingua earum, gladius acutus. Psal. 56. 5.
i Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde. Psal. 10. 2.
k Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar. Psal. 100. 5.

præbet, in caussa est, cur obtrectare ii audeant. Nemo de aliis loquitur male, nisi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam ejusmodi blaterones cum eo, quem accusant, coram committere, publicando id, quod ipsi referunt, ut dissidiorum esse autores eos postea pudeat. Hoc, nî fallor, Spiritus sanctus intendebat, cum diceret: a *Sepi aures tuas spinis*: ut nimirum sese ipse læderet, atque adeo pœnas daret, qui cum malevolis obtrectationibus os suum aliorum auribus admovere tentaverit. Suspectus debet esse Principi, qui palam veretur dicere, quod in aurem b loquitur. Et tametsi ista quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variæ ad Principem non deferantur: multa quippe sunt domestica, quæ ignorare satius est sæpe, quam scire; & vero longe præstat, calumnias ex aulis universim proscribere. Quando tamen accusationes non ex malitia fiunt, sed ex zelo quodam erga obsequium Principis, omnino audire eas decet, & examinare sedulo, nec putare aliter, quam eas ipsas admonitionem quandam esse plane necessariam, ad bene gubernandum non solum, sed & ad securitatem propriam. Hinc Constantinus Imperator lege peculiari etiam præmium iis statuit, qui Ministros ipsius & domesticos criminis alicujus veraciter accusare possent. c *Si quis*, inquit, *est cujuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque Iudicum, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeste probare posse confidit, quod non integre atque juste gessisse videatur, intrepidus atque securus audeat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo.* Prorsus hoc necessarium est, ut Principem nihil lateat eorum, quæ geruntur in ejus aula, in consiliis, in tribunalibus, ubi timor ora obstruit, & gratiæ ac beneficia Principis per Ministros collata in alios interdum elingues eos reddunt, ut Ministrorum defectus & errores non audeant prodere; perinde quasi hoc demum sit beneficii esse memorem, & gratum se exhibere, quæ infidelitas potius, & proditio censeri deberet: ea enim obligatio, qua obstricti illi sunt ad commonendum Principē, quem decipi à suis, aut cui non recte ministrari animadverterint, fidelitatis est obligatio naturalis, multoque arctior quam ulla alia. Gravissimum hoc damnum est, si Princeps gratias suas & favores per eorum dispertiat manus, quos eximie & singulariter habet caros; sic enim isti gratiarum beneficio quasi pretio quodam mercantur alios, qui neglecti ab iis officii sese participes faciunt, aut certe approbant illud, ac defendunt; atque ita, Principe misere decepto, in caussa sunt, cur iis affectu amoreque singulari porro adhæreat.

Anti-

a Eccl. 28. 28.

b *Et hanc velim generalem tibi constituas regulam, ut omnem, qui palam veretur dicere, suspectum habeas.* S. Ber. l. 4. de consid. ad Eug. c. 6.

c Lib. 4. C. de accus.

Antiquiores Respublicæ non nesciæ omnino, quantum conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ metu vitia: in theatris publicis illas permiserunt, sed paullatim à communi morum reprehensione ad obtrectationes particulares ventum est, non sine gravi honoris quorundam læsione; unde exortæ factiones, & ex iis seditiones populares: quia *a* Spiritu Sancto teste, lingua maledica turbat pacem, & familias integras, ac civitates evertit. Ea de caussa, ne morum correctio ex malitia linguæ penderet, aut calami, Censorum munus institutum fuit, qui auctoritate publica singulorum notarent mores, atque corrigerent. Perquam utile tunc fuit istud officium, & diu multumque viguit; quia verecundia & animorum modestia ejus tuebantur jurisdictionem; hoc nostro tamen tempore effectui dari non posset: superbiæ enim & morum licentia mox sese modis omnibus illi opponerent, sicut nunc ipsi resistunt Magistratui, quantumvis optimis legibus & autoritate publica armato, adeoque risui & ludibrio forent Censores, non absque insigni regiminis periculo: nihil enim nocentius, nihil quod vitia magis insolescere faciat, quam si talia adhibeantur remedia, quæ delinquentes despiciunt ac rident.

§. Sicut autem censura morum corrigendorum caussa introducta fuit, ita & propter civium facultates, ut scilicet opes ac fortunas singulorum referret in tabulas, & personarum certum iniret numerum; & quamvis magno Reipublicæ bono, cum apud Græcos, tum apud Latinos diu ista consuetudo floruerit, hodie tamen id valde esset odiosum, & grandia pareret incommoda; quia scire tam accurate subditorum numerum, & facultatum conditionem, ad nihil deservit aliud, quam ut tributis & exactionibus ii magis onerentur. Tanquam peccatum gravissimum vindicavit Deus illam populi Israëlitici per capita recensionem, quam *b* David instituerat: c *Quid enim tam durum, tamque inhumanum est; quam publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi utilitatem, & invidia exponere divitias*, cupiditati & rapinæ eas objiciendo. Quod si in illis Rebuspublicis Censura sine his incommodis exerceri olim potuit, ideo factum est, quia in primæva sua institutione recepta fuit ab omnibus, aut quia animi minus elati tunc erant, minusque contra rationem rebelles, quam his nostris temporibus.

a Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem; Civitates muratas divitum destruxit, & domus Magnatum effodit. Ecc.28.15.

b Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto. 2.Reg.24. 10.

c L.2. C.quaud. & quib.quart. pars.

SYM-

SYMBOLVM XV.

QVam vellem præsentis Emblematis symbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium Principum, atq; ut quẽadmodũ ignes missiles, per aërem volitantes astrorũ imitantur splendorem, lucentque mox atque emittuntur è manu, donec in cineres abeant; ita in illis quoque (nam Spiritus sanctus *igni effulgenti* a eos comparat) nunquam non arderet famæ desiderium, &

> ---- b *fax mentis honesta*
> *Gloria*;

nec quicquam pensi haberent, quod pastu flamma ista indigeat, quodve id, quod ardet vehementius, citius etiam consu-

a *Quasi ignis effulgens*. Ecc. 50, 9. b Sil.

consumatur. Nam tametsi communis sit homini cum animantibus omnibus cupiditas illa prorogandi vitam; harum tamen finis alius non est, quam sui conservatio, hominis vero recte agere. Non felicitas est vivere, sed nosse vivere. Nec plus vivit, qui vivit diu, sed qui melius vivit. Etenim vitam, non tempus metitur, sed usus. Illa quæ a *quasi Stella matutina in medio nebulæ, & quasi Luna plena* radiis beneficentiæ *lucet* aliis *in diebus suis*, longa est semper; uti contra brevis ea, quæ in seipsa consumitur, licet diutissime duret. Beneficia & incrementa, quæ a Principe proficiscuntur in Rempublicam, illa dies b vitæ ejus numerant. Qui sine illis transeunt, eos de summa educit c oblivio. Titus Vespasianus Imperator d *recordatus aliquando super cœnam; quod nihil cuiquam illo die præstitisset, memorabilem illam, & merito laudatam vocem edidit: Amici, diem perdidi.* Et Petrum Lusitanum Regem dicere solitum accepimus: e *Non mereri esse Rex, qui non gratiæ aliquid, aut beneficii in dies singulos confert in Rempublicam.* Nulla enim brevis vita est, cui ad agendum fortiter non sat temporis suppetat. Vnico momento facinus heroïcum decernit generosa mens, nec multo ...ribus opus, ut effectum illud det. Quid refert cum illo vitam desinere, si in aliam æternam commutetur, memoriæ post se relictæ beneficio? Quæ intra famæ continetur limites, sola vita nominari potest; non ea, quæ in corpore consistit, & vitali calore, quæ simul ac oritur, mori incipit. f *Mors omnibus ex natura æqualis, oblivione apud posteros, vel gloria distinguitur.* Qui moriendo famam pro vita substituit, esse desinit; vivit tamen. Mira virtutis vis, quæ vel repugnante natura, quod caducum est, reddit immortaliter gloriosum. Non videbatur Tacito parum vixisse Agricola, g *quanquam medio in spatio integræ ætatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longissimum ævum peregerat.*

§. Nemo famam posthumam, ut vanam; spernat aut negligat: eo ipso enim, quod eam appetat animus, agnoscit, posse se aliquando ista frui. Falluntur vero, qui satis esse putant, si in statuis, aut posteris eam post se derelinquant: nam in illis caduca ea est, in his etiam aliena; illa sola est propria, quæ ex factis oritur. Hæc si mediocria solum sint, laudem non habebunt: famam enim admiratio parit. Nasci aliquem, ut numerus sit, vulgaris plebeculæ est; ut inter alios singulariter emineat, Principum. Illud ergo tenendum, h *cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* i *Argentum quidem, & pecunia est communis*

a Eccl. 50. 6.
b *Bona vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum.* Eccl. 41. 16.
c *Et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.* Iob 15. 20.
d Sue.
e Mar. hist. Hisp.

f Tacit. lib. 1. Histor.
g Tacit. in vita Agric.
h Idem lib. 4. Annal.
i Polyb.

omnium possessio; at honestum, & ex eo laus & gloria, Deorum est, aut eorum, qui à Diis proximi censentur.

a *Igneus est nostris vigor, & cœlestis origo*
Principibus.

Generosa indoles ad extrema semper contendit, aut Cæsar esse vult, aut nihil; aut stella, aut favilla. Non minus hæc lucebit obeliscis imposita, si gloriose consumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus est spiritus qui salis nitri instar optime præparati, & incensi non illico disrumpit corpus, cui includitur. Flagranti animo angustus nimis campus pectus est. Garsias Sanctius Navarræ Rex prælium initurus, omnibus artubus tremebat; in ipsa tamen pugna fortem se gerebat ac strenuum. Horrebat nimirum corpus confertam hostium turbam, in quam animus parabat irruere. Vitam itaque gloriosam consectetur Princeps, ut Lux *b* sit in hoc Mundo. *c Cætera Principi statim adsunt: unum insatiabiliter parandum, prospera sui memoria,* & fama. Quod si sub regiminis initium bonam existimationem perdiderit, ægre eam postea recuperabit: quod enim semel de eo conceperit populus, semper deinde hærebit animo: in hanc curam incumbat unice, ut gloriam sibi pariat, etiam si capitis discrimen adeundum sit. Qui cupide nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, sine quibus duobus Fama obtineri non potest. Observavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui regno exutus, segnis & turpiter otiosus in Italia d *consenuit, multum immutata claritate, ob nimiam vivendi cupidinem.* Ita Principi navigandum, seu mare tranquillum habeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissimam gloriæ pharum nunquam dimittat ex oculis; illud identidem animo volvens (ut ne quid persona sua indignum admittat aut cogitet) de illa, deque ejus actionibus & operibus, sæculis omnibus, & omnibus Nationibus locuturam Historiam. Principes alios superiores non habent, nisi Deum & Famam: ii soli, pœnæ & infamiæ metu ad honeste operandum eos obligant; quo fit, ut ab Historicis sæpe magis, quam à suis sibi metuant hostibus, magisque calamum formident, quam gladium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthasar *e* viderat, & licet nondum sciret, quid scripturi essent, ita tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremisceret, & compages renum ejus solverentur. Verum, si & Deum & Famam susque deque habeant, nihil ab iis recte geri poterit: nam absque Deo quicquid est, ignorantia est; & qui famam negligit, virtutes negligit. Honesta gloriæ cupiditas omnem à vitio aut injustitia cavet maculam. Nec ulla immanior bellua illo

a Virgil.
b *Sic luceat lux vestra coram hominibus; ut videant opera vestra bona.* Matth. 5. 16.
c Tacit. lib. 4. Annal.
d Tacit. lib. 2. Annal.
e *Facies Regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.* Dan. 5. 6.

illo Principe, quem nec conscientia stimulat, nec incitat gloria.

§. Attamen etiam existimationi & statui à gloria periculum est: hujus enim splendor excœcare solet Principes, & in temeritatem dare præcipites. Quod honestum iis videtur & gloriosum, vanitas est, aut stultitia, interdum superbia, aut invidia, ambitio sæpe, & mera tyrannis. Grandia agitant animo, Ministrorum persuasi adulationibus, qui multa sæpe sub specie gloriæ iis præponunt ante oculos; quam injusta vero, & quam incommoda sint media, dissimulant interim: unde abrepti longius Principes illusos se postea & perditos sentiunt. Recte idcirco monuit Alphonsus Rex, quod [a] *Sobejanas honras, e sin pro, non debe el Rey cobdiciar en su coraçon, ante se debe mucho guardar dellas; porque lo que es ademas, non puede durar, e perdiendose, e menguando, torna en deshonra. E la honra, que es desta guisa, siempre previene daño della al que la sigue, nasciendole ende trabajos, e costas grandes, e sin razon, menos cabando lo que tiene por lo, al que cobdicia aver.* Illa gloria secura est, quæ à generosa nascitur indole, atque intra rationis & potentiæ limites sese continet.

Quare cum Fama honesta pariter atque infamia fortissimi sint ad bene agendum stimuli, utraque autem historiæ beneficio æterna fit, utile foret, Historicos propositis etiam præmiis ad scribendum allicere; & favoribus prosequi Typographiam, vera gloriæ æraria, ubi recte factorum præmia in futura etiam sæcula quasi maneant deposita.

[a] Lib. 3. tit. 3. p. 2.

SYMBOLVM XVI.

VEtus verbum est. *Purpura juxta purpuram dijudicanda.* Isthoc significabant antiqui, tunc melius cognosci res posse, quando una confertur cum alia; præsertim si ejusmodi eæ sint, quæ seipsis ita facile discerni nequeunt. Mercatorum hic mos est, qui purpuram componunt cum purpura, ut hujus præ illa excellentia magis emineat, & certior de utraq; fiat æstimatio. Erat in templo Iovis Capitolini pallium (Regis alicujus è Persia munus) è lana coccinea tam præstanti, ut collatæ cum illa Matronarum Romanarum, immo & ipsius Imperatoris Aureliani purpuræ, cinerei vix colorem viderentur attingere. Si explorare & nosse voluerit Serenitas Vestra, ad regnum aliquando evecta, valorem virtutemque regiæ suæ purpuræ, ne eam exponat ad lucem adulantium, & assentatorum: hæc enim luminibus officiet potius, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne item amori credat proprio Serenitas Vestra: is enim oculis similis est, qui cum alia videant omnia, seipsos tamen videre non possunt. Necessum igitur foret, ut quemadmodum ii per species suas, & quasi imagines in speculo crystallino repræsentatas cognoscuntur; ita Serenitas Vestra gloriosissimorum Parentum & Avo-

rum ſuorum purpuris opponat ſuam, attendatque deinde ſedulo, num qua in re à purpura virtutum, quæ in majoribus extitere, ea deficiat, contemplando ſe in illis, tanquam in *a* ſpeculo. Comparet, inquam, Serenitas Veſtra actiones ſuas cum Progenitorum ſuorum geſtis & factis, & videbit facile, quantum inter hæc & illas interſit, ut aut ſuarum quoque actionum colorem magis perficiat, aut certe virtute ſua propria tanquam præmio gaudeat, ſi qua in re Majoribus ſuis præſtare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas Veſtra, num generoſo ſuo Patri par ſit animi fortitudine; num pietate adæquet Avum; prudentia Phi-

a *Tanquam in ſpeculo ornare; & componere vitam tuam ad alienas virtutes.* Plutarch. Thim.

Philippum Secundum; magnanimitate Carolum Quintum; comitate Philippum Primum; scientia politica Ferdinandum Catholicum; liberalitate Alphonsum illum, qui ideo à manibus pertusis nomen invenit; justitia Regem Alphonsum Vndecimum; religione denique Regem Ferdinandum Sanctum, & generosa quadam æmulatione ad honestam imitandi cupidinem sese porro Serenitas Vestra exstimulet. Quintus Maximus, & Publius Scipio, si quando Majorum suorum imagines intuerentur, inflammari animos suos ajebant; & ad virtutem incitari; non quod cera illa aut effigie moverentur, sed quia facta propria ad aliorum comparantes, ante conquiescere non poterant, donec rerum à se gestarum fama & gloria eos omnino exæquarent. Elogia, quæ tumulis inscribuntur, non illi loquuntur, qui vivere desiit; sed iis potius, qui etiamnum supersunt inter vivos. Summaria quædam sunt, quæ memoriæ juvandæ caussa Antecessoris virtus derelinquit Successori. Illorum recordatione futurum ajebat Mathathias, ut filii sui gloriam in hoc mundo, & famam immortalem *a* colligerent. Ea quoque de caussa Summi Sacerdotes (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcharum Antecessorum *b* suorum virtutes, totidem insculptas lapidibus, gestabant in pectore. Cum Majoribus suis nimirum æmulatione gloriosa concertare decet Principem, non cum aliis se inferioribus: hos enim si superet, redditur odiosus; si contra ab iisdem superetur, ipse injuriam accipit. Tiberius certe Imperator omnia *c facta dictaque* Augusti Cæsaris *vice legis observabat.*

§. Instituat præterea Serenitas Vestra interdum comparationem purpuræ suæ præsentis cum præterita: nam cupimus oblivisci, quales ante fuerimus, ne incusemus nosmetipsos de eo, quod nunc sumus. Expendat secum Serenitas Vestra, defeceritne, an profecerit potius: plerumque enim fieri videmus, ut Principes sub regiminis initium animum egregie attentum ad munus suum adferant, postea vero negligentiores sint. Plerique omnes magnis excelsisque animis gubernationem ordiri solent; sensim tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum moles eos deprimit, aut perturbant deliciæ, quibus leviter capi se sinunt, immemores obligationis qua partam semel gloriam tueri ac conservare tenebantur. Animadvertit hoc ipsum in Tiberio Imperatore Tacitus, quod tandem *post longam rerum experientiam vi dominationis convulsus & mutatus fuerit. d* Imperium diuturnum superbiam gignit, superbia vero odium parit apud subditos, quemadmodum idem autor observavit in Rege Vannio, qui *e prima Im-*

a *Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus suis; & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.* Mach. lib. 1. c. 2. 51.

b *Et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta.* Sap. 18. 24.

c Tacit. lib. 4. Annal.

d Tacit. lib. 6. Annal.

e Idem lib. 12. Annal.

perii ætate clarus, acceptusque popularibus: mox diuturnitatem in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus fuit. Multi cum insigni modestiæ & justitiæ laude regimen auspicantur, sed perseverant pauci, quia Ministros circa se habent adulatores, à quibus docentur audacius quædam & injuste agere; uti Vespasiano accidit, a *inter initia Imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato: donec indulgentia fortunæ, & pravis magistris didicit, aususque est.*

§. Atque hanc collationem non de suis tantum virtutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed actiones etiam suorum Antecessorum conferat inter se, opponendo invicem quorundam purpuras vitiis defœdatas, alias item aliorum egregiis facinoribus resplendentes: nunquam enim magis exempla movent, quam si contraria juxta ponantur à latere. Comparet Serenitas Vestra Regis b Hermenigildi paludamentũ regium, cum paludamento Petri Secundi Regis Aragoniæ: illud stellis coruscum, & purpuratum sanguine, quem in bello adversus Regem Leuvigildum Patrem suum, Arriana infectum hæresi, gloriose profuderat: hoc vero equorum protritum calcibus in pugna ad Garumnam, cum is Albigensibus sectariis in Gallia tulisset suppetias. Convertat, obsecro, Serenitas Vestra, oculos ad sæcula retro præterita, & videbit Hispaniam afflictam & perditam, ob vitam licentius actam à Regibus c Witiza & Roderico: erectam vero rursus, & restitutam pietate & fortitudine Pelagii. Videbit vita pariter exutum ac regno Regem Petrum ob nimiam animi feritatem: contra ad gubernacula evectum Hermannum ejus fratrem, ob singularem, quæ in eo inerat, mansuetudinem. Videbit gloriosum Infantem Ferdinandum, & multis de cœlo auctum coronis, quod suam Regi Ioanni II. Nepoti suo salvam esse servare & voluerit, tametsi essent, qui hanc illi ultro offerrent; contra Infantem Sanctium à suomet Parente de inobedientia & ingratitudine postulatum coram Martino Quarto Pontifice, quod ipso vivente regnum appetiisset. Isthæc collatio magistri erit instar, quem Serenitas Vestra, ut fidum ducem, in gubernando sequi tuto poterit: licet enim Serenitas Vestra etiam discurrendo facinorum heroïcorum splendorem ac lucem, uti & actionum malarum turpitudinem agnoscere satis valeat; ea tamen omnia in se considerata non ita movent, atque in iis, quos aut gloriosos in hoc mundo, aut inglorios effecere.

a Tacit. lib. 2. Histor.
b Mar. hist. Hisp. lib. 5. c. 12.
c Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 19. & 21.

SYMBOLVM XVII.

ARbor trophæis onusta non ideo truncus esse desinit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipsi non nisi oneri sunt. Ita prorsus egregia Antecessorum facinora ignominiæ & de-

& dedecori sunt Successori, nisi eadem imitetur. Nec in illis hæres fit gloriæ, sed actionis solum, qua eandem obtineat æmulandi studio. Perinde ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fundum reperit, vitrum vero, quod pellucidum est, celerrime pertransit: ita si Successor vir fortis sit ac strenuus, lucem illi adferet, ac splendorem Antecessorum gloria; si contra vile ac tenue sit vitrum, fulgorem istum sustinere non poterit; quin hic ipse vilem abjectumque ejus animum prodet magis ac deteget. Quæ aliis exemplo sunt, hunc etiam legis instar videntur obstringere. His porro fundamentis tota Nobilitatis æstimatio nititur ac pri-

privilegium, omnes quippe existimamus, Nepotes Avorum suorum actiones æmulaturos. Qui has superbe jactat, nec imitatur tamen, satis ostendit, quantum inter ipsum & illos discriminis sit. Nemo vitio vertit alteri, quod virtutem illius, cui sanguine junctus non est adæquare non studeat. Idcirco apud Nobiles Romanos olim fumosæ illustriũ virorum imagines & statuæ antiquæ locabantur in vestibulis ædiũ, ut suas Successoribus obligationes continuo in memoriam reducerent. Boleslaüs Quartus Poloniæ Rex, Patris sui effigiem, in numismate aureo, è collo suspensam circũferebat, & quoties majoris momenti negotium aliquod decernendum occurreret, ori illam admovebat, & venerabunde deosculans solebat dicere: *Avertat benignissimus Deus ne quid ego indignum regio tuo nomine statuam.* O quot ejusmodi numismata heroïcorum Patrum & Avorum suppetunt Serenitati Vestræ; quæ nunquam sinent, ut indignum regio eorum sanguine committat aliquid; quin immo animos ei addent potius, & stimulos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt, omni contentione enitatur.

§. Quod si in omnibus Nobilioribus Viris incensa flagraret illa Majorum æmulatio, primas sane in Republica seu domi seu militiæ mererentur partes: utique enim a *par est meliores esse eos, qui ex melioribus*, in quorum etiam favorem præsumptio est atque experientia: nam,

b *Fortes creantur fortibus, & bonis.*
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et plerumque magnos in animo suscitat spiritus æstimatio propria, & infamiæ metus. Fateor tamen, fallere nonnunquam hanc regulam, aut quia c Natura, quod voluit efficere non potuit; aut propter malam educationem & deliciarum mollitiem; aut quia ipsæ etiam hominum animæ non æque nobiles omnes sunt ac generosæ, sed pro affectione corporis in quod quasi demerguntur, aliter atque aliter operari solent: & sunt nonnulli, ad quos sola trophæorum, non una virtutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo toto ab iis distant. Exemplum in iisdem aquilis est; quæ licet communiter non nisi aquilas procreent; sunt tamen, qui putent, Struthiones quandam esse earundem speciem, sed plane degenerem; in qua proinde non amplius inest illa cordis generositas, robur illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cum volucris tam pernix, tamque elegans in animal fœdum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix potest, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ munera, si absque discrimine, & meritorum examine Nobilitas sola præ oculis sit, perinde quasi una cum san-

a Arist.
b Horat.

c *Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonam generari putant. At hoc quidem Natura sæpe efficere vult, non tamen potest.* Arist. l. 1. Pol. c. 4.

sanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes semper posteros descenderet. Languescet industria, otiosa erit virtus, si sola nixa Nobilitate debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque illam ad recte agendum acuant, aut isthæc amittendi metus, aut spes obtinendi; quibus ipsis argumentis Senatui persuasit Tiberius; ut ne sublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cum esset a nobilissima, paupertate pessum ibat. Anteferri recte poterunt aliis Viri sanguine illustriores quod ad suprema pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiæ splendor atque auctoritas: aliud est in officiis militaribus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis tum animi postulant. Quod si hæc in illis etiam reperirentur, etsi non ea forte cum perfectione, atque in aliis, facile reliquum compensabit Nobilitas, aut antecessorum meritis, aut communi hominum æstimatione; omnem tamen defectum supplere illa nequaquam poterit. Atque eam ob rem merito risit Tacitus electionem Vitellii, cum ad gubernandas Germaniæ inferioris legiones mitteretur, nulla habita ratione, quod ad id muneris minus esset idoneus: b *quod Censoris Vitellii ac ter Consulis filius, id satis videbatur.* Non ita Tiberius sub prima imperii sui initia, sed c *mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritudinem militiæ, illustres domi artes spectando; ut satis constaret, non alios potiores fuisse.*

§. Multum fateor, in bello potest auctoritas sanguinis; non illa tamen hostem fundit; sed fortitudo atque industria. Germani olim d *Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute sumebant.* Tunc arma efflorescunt, cum virtus & animi robur præ aliis omnibus in pretio sunt. & honoratiora in bello occupant munera, quibus Nobilitatem aut adipisci primum, aut jam adeptam augere porro, magisque illustrare valeant. Spes illa magnos orbi heroas dedit, & insignes duces præteritis sæculis; ubi vero ea defuerit, contemnitur militia: sola enim munerum militarium gloria belli incommoda & pericula solari potest. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, illustriorem scilicet sanguinem majori in veneratione esse, aut eidem obediri promptius: nisi enim virtutis accedant ornamenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis, omnis submissio exhibita sanguini, exterior solum cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excelsitatem mentis, quæ sibi ipsæ fortunam fabricantur, illas suspicit animus & admiratur. Oceano Magno Columbus leges posuit; & Orbi novo Hermannus Cortesius, qui licet illustribus natalibus orti non fuerint, suis tamen Successoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares

a *Languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves.* Tac. l. 2. Annal.

b Tac. l. 1. hist.

c Idem l. 4. Ann.

d Idem de mor. Ger.

pares esse possent. Celebriores fluvii à tenuioribus fere rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen post intervallo à suomet alveo nomen sortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis æstimantur, expediet ad altiores honorum gradus evehere eos, qui rebus præclare gestis id fuerint promeriti, etsi forte splendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore,[a] *si Rempublicam gnaris, & non magni pretii hominibus committat* Princeps,*statim & Nobilium, ac strenuorum iram in se provocabit, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patietur.* Quod tum potissimum accidit, cum Subditus rarioribus à natura donis instructus est, non vero cum inclaruit jam apud populum, & ore omnium celebratur, adeoque ipsa Natalium obscuritas à præstantia & dotibus animi satis illustrata est. Multos videmus, qui [b] *ex se videntur nati*; uti de Curtio Ruffo dicere solebat Tiberius. In hos tales optimè convenit illa laus bonæ electionis Ministrorum apud Claudianum:

-- Lectos ex omnibus oris
Evehit, & meritum nunquam cunabula quærit,
Et qualis, non unde satus.

§. Quod si Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, suadendum potius, ut exercitio & præmiis illa instauretur, quam alia condatur plane nova. Argentum & aurum facillime expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immensi laboris est, & in quo frustra desudet Alchimistarum ars atque industria. Quare pessimum fuit consilium, quod Regi Henrico Quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut opprimeret, scilicet potentiores regni sui proceres, aliosque è mediocri fortuna ad altiorem eveheret. Etsi libertas & inobedientia Nobiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimantur: magna enim præ aliis eminentia superbiam gignit, neque Superiorem ferre sustinet. [c] *Nobilitas, cui in pace durius servitium est.* [d] *Imbecilliores semper æquum & justum quærunt, potentioribus autem id nihil est curæ*; & tunc quietiores fere sunt subditi, cum deest potentia, quæ eos tueatur & novitates [e] eorum foveat. Ea de caussa non permittunt Castellæ leges, ut duæ amplæ & potentes [f] familiæ coalescant in unam; tum ideo etiam, ut bona magis divisa maneant, nec apud alios zelum & invidiam excitent. Artes certe non deessent, quæ sub specie honoris aut gratiæ singularis moderari possent divitiarum copiam, quærendo opportunitatem eas in obsequium Principis & boni publici impendendi. Attamen sumptuum vanitas eo progressa jam est, ut iis artificiis opus non sit: potentissimi enim quique maximis onerantur debitis, & necessitatibus premuntur, ut media amplius non

a Dion. Cass.
b Tacit. lib. 11. Annal.
c Tacit. lib. 11. Annal.
d Arist. lib. 6. Polit. c. 2.
e *Nihil ausuram plebem Principibus amotis.* Tacit. lib. 1. Ann.
f *Commodum est etiam, ut hæreditates non donatione, sed jure agnationis tradantur, utque ad eundem una, non plures hæreditates proveniant.* Arist. lib. 5. Polit. c. 8.

non suppetant, quibus tam sublimia cogitata exequi possint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem plus esse cupiunt, quam possunt, minus etiam, quam sunt, fieri incipiunt. a Certe *dites familiæ Nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ prolabi* solent. Cæterum etsi divitiæ nimiæ periculosæ sint, idem tamen in extrema etiam inopia locum habet: nam b *cum ex primariis aliqui bona dissiparunt, hi res novas moliuntur.*

a Tac. l. 3. Annal.

b Arist. l. 6. Polit. c. 12.

SYMBOLVM XVIII.

MVltis Imperium virtus contulit, paucis malitia: in his sceptrum usurpatio fuit violenta, & plenâ periculi, in illis titulus justus, & constans possessio. Occulta quadam pulchritudinis suæ vi ad sui amorem & cultum virtus allicit. Elementa cœlorum parent imperio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; homines quoque non nisi eum qui justitia, cæterisque virtutibus præstat aliis, suprema potestate & dominatu dignum reputant. Ea de caussa Cyrus c *non censebat convenire cuiquam Imperium, qui non melior esset iis, quibus imperaret.* Subditi magis observant, & reverentur Principem, in quo insigniores animi dotes inesse conspiciunt. Quanto hæ fuerint majores, tanto major auctoritas erit atque æstimatio: omnes enim existimant, Deum Principi tali magis esse propitium, & cura peculiari adesse in omnibus, ejusque gubernationem dirigere. Hoc ipsum est, quod toto orbe Iosue nomen d fecit inclarescere. Boni Principis actiones omnes & consilia cum plausu accipit populus, & pia quadam cum fiducia prosperos eorum successus sibi pollicetur; quod si evenerit aliter, plane sibi persuadet, ob fines quosdam altiores & incognitos ita magis conducere. Eandem ob caussam apud Nationes quasdam Reges e summi Sacerdotes erant, ut dum populus cæremonias sacras, & cultum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem naturam quandam sublimiorem, magisque propinquam ac familiarem ipsi Deo, qua tanquam mediatrice in precibus suis uti posset, & contra quam nihil temere attentare f præsumeret. Corona Aaronis super mitram g attollebat oculos, & desideria omnium. Iacob venerabatur Iosephi h sceptrum, cujus apicem Ciconia insidebat, pietatis & religionis Symbolum.

E 6 §. Nemo

c Xenoph. l. 8. Pædag.

d *Fuit ergo Dominus cum Iosue, & nomen ejus divulgatum est in omni terra.* Ios. c. 6. 21.

e *Rex enim Dux erat in bello, & judex, & in iis quæ ad cultum Deorum pertinuerunt, summam potestatem habebat.* Arist. l. 3. Pol. c. 11.

f *Minusque insidiantur eis, qui Deos auxiliares habent.* Arist. Polit.

g *Corona aurea super mitram ejus, expressa signo sanctitatis, & gloria honoris, & opus virtutis, & desideria oculorum ornata.* Eccl. 45. 14.

h *Et adoravit fastigium virgæ ejus.* Paul. Ep. ad Heb. c. 11. 21.

5. Nemo exiſtimet, male perdi tempus illud, quod Princeps in virtutum ponit exercitio, immo Deus interim vel maxime rerum eventus moderatur ac dirigit. Sanctiſſimo Sacrificio piè intererat Ferdinandus Antolineſius, dum ad Durium amnem Comes Garſias Fernandeſius cum Mauris decerneret prælio, & ecce Angelus aliquis os habituque illi ſimilis, vicem ejus tantiſper in pugna obiit, quo factum, ut infamiam ipſe non effugeret ſolum, ſed & potiſſimam victoriæ laudem & gloriam indipiſceretur. Simile quippiam refertur de glorioſiſſimo Archiſtratego Comite Tillio, Ioſue vere Chriſtiano, non minus ſancto, quam forti ac belli-

bellicoso, ab alio aliquo personam ejus referente, instructam fuisse aciem, dum ipse Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam. Ferdinando Secundo Imperatori sub ipsis officiis divinis plura oblata fuêre vexilla, victoriæ insignia & monimenta, quam multi ex Antecessoribus hosti eripuerint. Otiosus stabat Israëliticus *a* populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternum lucebit Corona, quæ sicut illá *b* Ariadnæ fulgentissimis virtutum stellis radiaverit. Septimius Imperator filiis suis dixit moriens: *firmum sese iis derelinquere Imperium, si boni essent; lapsurum brevi, si mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus suis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iisdem regni sui gloriam auxit, & Successoribus stabilivit. Tanta is erat pietate, ut cum corpus S. Isidori Hispali Legionem transferretur, ipse & filii ejus suos oneri subjicerent humeros, & sacras reliquias à fluvio Durio usque ad ipsum urbis templum *c* D. Ioanni sacrum nudis pedibus prosequerentur. Etenim cum Deus sit, d *per quem Reges regnant*, & à quo omnis eorum potestas & felicitas dependet, falli nunquàm poterunt, si ad ipsum suos identidem reflectant oculos.

a *Nolite timere: state, & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie.* Exod. 14. 13. *Dominus enim Deus Israël pugnavit pro eo.* Iosf. 10. 42.

b *Neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus.* Deut. 17. 20.

c Mar. hist. Hisp.

d Prov. 3. 15.

Lunam Solis radii non destituunt; ea siquidem minime ignara omnem sese à Sole lucem accipere, continuo eum respicit, ut ab eodem illuminetur: quod Principibus sic imitandum ut oculos semper fixos habeant in æterno illo Luminari, quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta sua & decrementa sumunt Imperia, prout in Emblemate præsenti per sceptrum innuitur, in cujus vertice Luna visitur respectans Solem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia res ad ejusdem omnipotentiam accedit propius, tum etiam quia solus ille lucem & vigorem rebus omnibus tribuit:

e *Quem, quia respicit omnia solus,*
Verum possis dicere Solem.

Non est enim potestas, nisi à Deo. *f* Prius in æterna ejus mente, quam hic in terris, Reges coronis redimiri solent. Qui cælestes orbes primo mobili circumdedit, idem illud regnis etiam & Rebuspublicis impertit. Qui Regem constituit apibus, non solius fortunæ reliquit arbitrio, aut electioni humanæ has caussas inferiores Principum, qui in regimine hoc terrestri vicem ejus sustinent, aut illi quam simillimi *g* sunt, adumbrati in Apocalypsi per septem illos Planetas, quos Deus *h* in manu sua habebat. In illos

e Boëtius.

f Roman. 13. 1.

g *Principes quidem instar Deorum esse.* Tacit. lib. 3. Annal.

h *Et habebat in dextera sua stellas septem.* Apoc. 1. 16.

vibrat divinos suos radios, qui reflexi deinde supremum jus atque auctoritatem in subditos iis tribuunt. Sine splendore illo ac luce cœca quodammodo est potestas omnis, quantumvis ampla. Si Princeps, spreta illa luce, in aliam apparentem boni forte alicujus, quod commoditas illi propria, non recta ratio offert, intenderit oculos, mox potentiæ suæ orbem deficere videbit, & obscurari. Quicquid Solem præsentem fugit, tenebris involvatur necesse est. Luna etsi subinde luce se videat destitui, non tamen ideo sese à Sole avertit, quin potius longe jam alacrior, graciliorque continuo eundem respicit, donec luce illius denuo compleatur. Fixum ergo firmumque sceptrum suum Princeps teneat, oculos semper conjiciendo in virtutem, in omni fortuna, seu prospera, seu adversa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad castigandum, aut ad cumulanda merita, aliquod ejus decrementum permisit, in constantiæ præmium non omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem ejus augebit iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinando II. Imperatori usu venit: quippe qui non raro Fortunam tam adversam habuit, ut de imperio pariter & vita desperare posse videretur. Verum, qua erat animi constantia, numquam spem omnem abs se abiecit, neque avertit oculos suos à Sole illo increato, rerum omnium effectore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longe etiam altius supra omnes suos hostes extulit. Virga Moysis[a], quæ sceptri erat Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam cœlum versus erectam manu sua tenebat; at simul ac illam abjiciebat in terram, in venenatos serpentes, ipsimet a Moysi formidandos conversa fuit. Dum sceptrum instar scalæ Iacobéæ summitate cœlum tangit, sustentat illud Deus, & Angeli descendunt b subsidio. Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in supremo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religiosæ, ac piæ in parentes, solebant effingere; in inferiori vero parte pedem Hippotami, animalis impii & ingrati erga suum patrem, cujus vitæ struit insidias, ut tanto liberius propriæ suæ matris frui possit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quam quod Principes pietatem semper impietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavellus, suum quoque Principem instructum vellet, sed alio plane fine: in uno enim sceptri extremo pietatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut pro libitu illud vertere posset, eamque partem sursum erigere, quæ ad conservationem & incremen-

a *Projecit, & versa est in colubrum ita ut fugeret Moyses.* Exod. 4. 3.

b *Vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam: & Dominum innixum scalæ.* Gen. 28. 12.

mentum Statuum magis conduceret. In quem finem putat ille, virtutes Principi necessarias non esse, sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim si veræ illæ essent ac solidæ, & si ex præscripto earundem agere is semper vellet, ait pernitiosas illi fore; contra vero profuturas quam plurimum, si putetur saltem, quod iis præditus sit: hac enim ratione ita eum fore dispositum, ut pro re nata immutare eas sciat & possit, adeoque sic in rebus omnibus agere, prout expedire judicaverit, & tulerit occasio. Atque hoc ipsum cumprimis necessarium esse ait in iis Principibus, qui noviter ad Reipublicæ gubernacula accesserunt, quos paratos semper & expeditos esse oportet ad utendum velis, prout Fortunæ venti spiraverint, & postularit necessitas. Impium prorsus, & imprudens consilium, quod virtutes suadet non genuinas, sed confictas solum & putatitias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbra præstet, quod veritas? quænam ars, quæve industria crystalli naturam sic perficiet, ut claritate sua ac luce adamantem exæquet? ecquis non illico, ad primum aspectum & explorationem, rei agnoscet vanitatem, & ridere incipiet? a *Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, neque simulatum quicquam potest esse diuturnum.* Nulla tanta est astutia, quæ naturam aliquam malam vestire sic possit, ut usquequaque bona appareat. Nam si in ipsis veris virtutibus, tam naturæ nostræ & inclinationi, accedente præsertim habitu, conformibus tam facile deficimus, quid in fictis & putatitiis fiet? quomodo Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre poterunt fœtorem illum, è discooperto jam vitiorum sepulchro, tam detestabili, absque omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, si detracto jam b velo, sub quo delitescebat, palam sese illud conspectui offerat? unde porro fiet, ut Princeps suis domi contemptui futurus sit, & ludibrio; extraneis vero suspectus in omnibus. Vtrisque certe odio erit, nemini enim ab illo licebit securo vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit principis tyrannidem, quam si virtutes ipse fingat: ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia, quomodo multi c Othonem metuebant, cum ambiret Imperium. Malam Principis naturam, si cognita sit, declinare facile quis potest, virtutes falsas & simulatas non item. In apertis vitiis fragilitati locus est; fictis virtutibus dolus & fraus commisceri solent; neque hoc fortuito solum & casu; sed

a Cic. lib. 2. de Off. c. 32.

b *Quasi pannus menstruatæ universæ Iustitia nostra.* Is. 64. 6.

c *Otho interim, contra spem omnium, non deliciis, neque desidia torpescere, dilata voluptate, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii composita. Eoque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura.* Tacit. lib. 1. Hist.

sed ad malos plerumque fines, atque adeo magis noxiæ illæ sunt, quam ipsa vitia, quemadmodum in *a* Sejano notavit Tacitus. b *Extrema est perversitas, cum prorsus justitia vaces, ad id niti, ut vir bonus esse videaris.* Labi in apertum scelus, imbecillitas quædam est; virtutes simulare, mera malitia. Vitia alia facilius ferunt homines; at hypocrisin abominantur omnes: nam illis nosmetipsos solum decipimus, hac vero etiam alios. Quid? quod actiones etiam bonæ contemni solent, si ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam fauoremque populi aucuparetur, sed c *quæ grata sane fuissent & popularia, si à virtutibus proficiscerentur, memoria vitæ prioris*, & quia nemo non videbat: ficta ea esse, *indecora & vilia accipiebantur.* Et quæso, cui bono virtutem fingere, si eadem solertia atque industria ad eam rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas? si hæ ipsæ ob morum pravitatem vix roboris habent satis ac virium, quia fictæ subsistent & umbratiles? Non Deo coronam, ejusque conservationem acceptam refert, nec præmia eum, aut supplicia credit decernere, quisquis his artibus potius, quam divinæ confidit providentiæ. Si vitia Principis ab imbecillitate, non ab affectatione essent, facilius secreta ea haberi pateret, ne malo exemplo sint; nam ideo ea occultare, hypocrisis censeri non debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; sed prudentia potius naturalis & honor virtuti debitus. Nullum frænum illi restat potentiæ, quæ tyrannides suas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores *d* Tiberium timuerunt magis quam cum absque dissimulatione eum conspicerent. Et tametsi de Pisone scribat Tacitus, quod d *claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes*: hoc tamen non sic intelligendum, quasi perinde sit in Principe, seu veris virtutibus polleat; seu eas simulet; sed quia populus nonnunquam judicio fallitur, & hypocrisin pro virtute habet. Quanto igitur firmior constantiorque Pisonis fama, si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.

§. Eadem nascentur incommoda, si Princeps veras virtutes habeat quidem; sed quas ipse pro temporis occasionum varietate facile mutet: virtus enim esse nequit, quæ non est habitus firmus & constans, aut in eo inest animo, cui religio non est, in vitium illam convertere, aut ad improborum sese partes adjungere, modò

a *Haud minus noxiæ, quoties parando regno finguntur.* idem lib. 4. Annal.

b Plat.

c Tac. lib. 2. hist.

d *Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet Nepotem sub verberibus Centurionis, inter servorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem.* Tacit. lib. 6. Annal.

e Idem lib. 15. Annal.

modò aliqua utilitatis spes inde affulserit. Et amabo te, quomodo istud unquam Principi expediet? a *Ca el Rey contra los malos, quanto en su mandad esto vieren* (verba sunt Alphonsi Regis, in ejusdem legibus) *siempre les debe haver mala voluntad, porque si de esta guisa non lo fizi esse, non podria fazer cumplidamente justicia, nin tener su tierra en paz, nin monstrarse por bueno.* Et quis casus exigere illud poterit his nostris præsertim sæculis, cùm dominatus & imperia certis constituta sunt legibus, neque jam amplius dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & insolentia militari? Nullum unquam tantum potest esse periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eo quod Princeps à sceleribus sibi paret subsidium. Si quando Princeps aliquis virtutibus illustris pessum iit, non eo accidit, quod bonus esset, sed quod bonus esse haud satis didicerit. Non tenetur Princeps justitiæ amans confestim & imprudenter sese sceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certe evidenter periculosa videtur isthæc diligentia: quin immo magnæ prudentiæ est *b* permittere, quod contra nitendo impedire non potes. Dissimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari possit; bonos interim præmiis erigat, coërceat pœnis malos, aliisque utatur mediis, quæ prudentia suggerit. Quòd si ea non sufficiant, Successori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cum perspiceret *c* temporis sui mores corrigi à se, & emendari non posse. Etenim si Princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam male agendo sese vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque una bonos perderet, adeoque in utrisque malitiæ fieret accessio. Virtus in Principe nihil creare solet periculi; creat tamen zelus & rigor, si absque prudentia sint. Non abominantur Principem scelerati, quod probus & frugi sit, sed quia per nimiam ejus severitatem improbis iis esse non licet. Nemo non Principem justum desiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut justitiæ locus sit, qua non ab aliis solum, sed & à se invicem securi degant. Seneca eo intendebat, cum ut Neronem ab incestuosa cum Matre consuetudine abduceret, eidem comminaretur, *d pervulgatum esse incestum glorianite matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium.* Adeo necessariæ Principi virtutes sunt, ut sine quibusdam ne vitia quidem possint subsistere. *e Nec aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit*, quam quod virtutes insigniores improbis facinoribus conjungeret. *f Corpus illis laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in*

a Lib.5. tit.5. p.2.

b *Permittimus, quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non possumus.* S. Chrys.

c *Non id tempus censuræ, nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.* Tacit. lib. 2. Annal.

d Tacit. lib.14. Annal.

e Idem lib.4. Annal.

f Idem lib.1. Histor.

in alios criminatur, juxta adulatio, & superbia, palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido, ejusque causa, modo largitio, & luxus, sæpius industria, ac vigilantia. Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de causa *ambigua de Vespasiano fama erat:* nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multo securiorem futuram fuisse Sejani apud Tiberium gratiam; Vespasianum item & Mucianum in longe perfectiores evasuros fuisse Principes, si *a* demptis eorum vitiis, solæ virtutes remansissent. Si vitia prosint Principi ad dignoscendos à bonis improbos satis erit, quod notitiam eorum aliquam, non vero usum aut consuetudinem habeat. Polleat itaque virtutibus, sed juxta circumspectus sit, ac prudens, ut nulla fraus esse possit aut dolus, qui eum fugiat, nulla malitia, quam ipse non penitus perspiciat, singulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc sensu admitti posset eorum sententia, *b* qui *eo munitiores Reges censent, quo illis, quibus imperitant, nequiores fuêre.* Ista enim nequitia quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquam habere rationem recte quis noverit. Dura nimium est, & periculosa pro regimine severa virtus absque ista notitia. Ex quo porro fit, ut magis conveniant Principi virtutes heroicæ imperii propriæ, non illæ monasticæ, & solitariæ, quæ meticulosum illum reddunt, tardum ac difficilem in statuendo, ab humana conversatione alienum, magisque attentum ad perfectionem suam privatam & propriam, quam ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo posita est, ut satisfaciat obligationibus principis, quibus à Deo obstrictus fuit.

§. Nec voluit solum Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; sed Politicam etiam ipsi malitiæ superstruere conatus est, commonstrando quomodo hujus beneficio ad supremum gradum illa posset evehi, & diserte asserendo, ideo pessum ire homines, quod mali esse nescirent, perinde quasi certa ea de re haberi posset scientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita est, non ideo pereunt homines, quod mali esse ignorent; sed quia flagitia ipsa tueri sese in longum nequeunt: nulla enim tam astuta, & prudens est malitia, quæ satis cavere sibi possit, quin suismet artibus tandem irretiatur. Quæ scientia erudire satis poterit, ut judicium in delictis servet integrum & incorruptum, quem suorummet maleficiorum conscientia stimulat, quæ etsi in nobis sit, sine nobis tamen operatur, impulsa vi quadam interiore divina; cum

a *Egregium Principatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur.* Idem lib. 2. Hist.

b Salust.

n arbitra sit, & carnifex ionum nostrarum, cujus ty-nidem Nero quondam ex-tus fuit, postquam Matrem li jussisset è medio: nam *celeris demum intellecta ma-tudine, reliquo noctis, modo per ntium defixus, sæpius pavore rgens, & mentis inops lucem riebatur, tanquam exitium al-uram.* Hæret nonnunquam mus maxime generosus, & nsilio destituitur ad scele-n conspectum. Ita Sejano enit, cum Tiberii fami-m cogitaret extinguere: m b *magnitudo facinoris me-n, prolationes, diversa inter-n consilia adferebat.* c *Ap-hendit*, nimirum Deus, *sa-ntes in astutia eorum, & silium pravorum dissipat.* Vi-m ignorantia est, prudentiæ posita; violentia est, quæ m ipsius ruinam molitur idue. Periculosa fabrica est, æ mox in illius cervicem rruit, à quo constructa fuit. ullum tantum est judicium, od sufficiat ad tyrannides nores aliis majoribus corri-ndas: & quousque moles a assurget, ut homines fe-ido sint? Illud ipsum exem-im Ioannis Pagoli Tyranni rusiæ, quo Machiavellus uti-ad stabiliendam suam do-inam, abunde satis edocere tuisset, quam periculi ple-m sit, per istiusmodi ince-e præcipitia, cum elusa tan-m ejus malitia, procurata am morte Iulii Secundi ntificis, ad exitum perduci quaquam potuerit. Idem oque Duci Valentino acci-, quem velut Ideam aliis oponit Principibus: is enim, ut ab obitu Papæ Alexandri Sexti rebus suis securius pro-spiceret, Cardinalibus factio-nis contrariæ venenum pro-pinavit; sed permutatis per er-rorem lagenis, ipse & Alexan-der venenum hauserunt, quo Pontifex extinctus est subi-to; Valentinus vero ita cor-reptus, ut ob corporis imbe-cillitatem electioni interesse non potuerit (quem casum tanta illius astutia non præ-verterat:) quo porro factum, ut quem ipse vellet, Pontifex minime fieret, atque una per-deret fere omnia, quæ in Ro-mania violenter occuparat. Non finit utique providentia divina, ut Tyrannorum artes suis multum prosint *d* aucto-ribus. Habet hoc sola virtus, ut Deum cœptis nostris pro-pitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus aliquis in usurpatione violenta diu-tius perstitit, id à magna ali-qua profectum fuit virtute, aut excellentia naturali, quæ vitia occuluit, & volunta-tum studia ei paravit apud subditos; malitia tamen istud tyrannicis asscribit artificiis, & ex istiusmodi exemplis im-pias quasdam & erroneas ma-ximas Status eruit, quibus præcipitantur Principes, & ru-unt imperia. Præterquam, quod non omnes imperent, qui sceptrum in manu gestant, aut coronam in capite, eo quod justitia divina, relicto iis regno, imperium tamen iisdem eripiat, permittendo, ut è Dominis mancipia fiant passionum suarum ac Mini-

stro-

Tac. l.14. Annal.
idem l.4. Annal. c Iob 5.13.

d *Qui dissipat cogitationes mali-gnorum, ne possint implere manus eo-rum, quod cœperant.* Iob 5. 12.

ftrorum, atque ab eventibus minus prosperis, & seditionibus opprimantur. Quomodo in Saüle completum fuit, quod Samuel illi dixerat; non mansurum scilicet eum Regem, in pœnam, quod Deo fuisset *a* inobediens: tametsi enim Rex viveret, & moreretur, ex eo tamen tempore regnum ipsius mera fuit servitus.

a *Pro eo, quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis Rex.* 1 Reg. 15. 23.

SYMBOLVM XIX.

IN ludis Vulcani & Promethei diversi certis constituti locis in hunc sese modum exercebant: prodibat primus ac-

censam

censam facem manu præferens, quam deinde porrigebat secundo, tum iste tertio, & sic deinceps de manu in manum. Vnde natum proverbium: *Cursu lampada trado*; de iis dici solitum quæ tanquam per successionem ab uno ad alios transeunt, quo sensu Lucretius cecinit:

Et quasi cursores vitai lampada trado.

Quod à Platone mutuatus cum suadendo hominibus naturæ propagationem, eam necessariam esse ait: a *ut vitam, quam ipsi à majoribus accepissent, vicissim quasi tædam ardentem, cæteris tradant.* Ecquid aliud est sceptrum regium, quam ejusmodi facula: quæ ab uno successore transit ad alium? Quid ergo majestas sibi sumit in hac sua eminentia tam brevi, & ad solum usum concessa? Multa Principi cum hominibus aliis communia sunt, una illa res eaque accidentalis eandem differre facit. Et propter illa quidem animum non dimittit; ob hoc tamen solum & unicum superbe sese effert supra alios. Meminerit, hominem esse se, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, se amplissimum hoc Mundi theatrum subire, ut Principis personam sustineat; decedenti vero de vita illum deinde cum eadem successurum purpura, quam ipse deposuerit; de utroque deinum solam hanc superfuturam memoriam, quod fuerint. Illud denique sciat, ne hanc quidem purpuram, qua amicitur, suam esse, sed Reipublicæ, quæ non nisi usum ei indulget, ut capitis tantisper fungatur officio, & boni publici conservationi, incremento & prosperitati consulat, ut alibi expendimus.

§. Vbi igitur in vitæ hujus stadio decurrere semel Princeps cœperit, tæda ardente sui Status instructus, non id solum agat, ut cursum istum producat longius: jam enim terminum præfinitum habet, quem transgredi non licebit; & quis novit, num forte ab eo jam absit proxime, cum illa cuique etiam levissimo vento sit exposita. b Tegula una eam Regi Henrico I extorsit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapsus, inter ipsa nuptiarum tripudia, Principem Ioannem Regum Catholicorum filium prohibuit, quo minus eam prehendere potuerit.

§. Ponderet præterea Princeps habilitatem suæ manus: occasionem & jus, ne plures temere faces suscipere audeat, quam aut successio, aut electio legitima illi concesserint. Si consideraffet istud cum animo suo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis suis ac honoribus tam infeliciter excidisset, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et sane longe melius suum confecisset curriculum Rex Carolus Neapolitanus si regni sui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentasset, ubi idcirco veneno interiit.

§. Nemini alteri eam facile committat Princeps, neque sinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum autoritate nimia.

a Plato.

b Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 6.

mia. Imperium enim societatem non patitur; *a* suo etiam patri Regi Alphonso Sapienti tædam hanc è manibus eripere conatus est Infans Sanctius, ea potestate & dominatione, quam ab ipso acceperat. Nec infanti Lusitano defuere rationes apparentes, cur idem contra Parentem, Regem Dionysium moliretur.

§. Istæ regnorum faces malis artibus accensæ cito plerumque extinguuntur: b *nam nulla quæsita scelere potentia est diuturna.* *c* Garsias Rex Patrem suum Alphonsum Magnum coëgit, ut regno se abdicaret, sed ultra triennium Corona sic parta ei frui non licuit. Froila Secundus non nisi menses quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quam electione fuerat adeptus. Consilia violenta non semper optatum sortiuntur exitum. *d* Navarræ coronam certo jam ad se perventuram hæreditate sperabat Ramon, si fratrem suum Sanctium tolleret de medio; at Respublica sceptrum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepisset, adeoque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patrueli illud obtulit.

§. Ne temere facem isthanc è manibus dimittat Princeps, quoad vivit, ne si facti illum pœnituerit postea, ei forte accidat, *e* quod Regi Alphonso hujus nominis Quarto; qui postea quam Regnum in fratrem suum Ramirum semel resignasset, recuperare deinde nunquam potuit; quantumvis vellet. Ambitio, dum in possessione est, justitiæ non paret: semper enim rationes in promptu habet, & causas quibus se tueatur. Et quem non moveat discrimen, quod inter imperandum, & obediendum interest?

§. Tametsi vero istæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos transeant, illud tamen Reges semper meminerint, à Deo se accepisse, eidemque suo tempore restituere debere, ut norint, cui acceptas eas referre debeant, & quam stricta de iis reddenda sit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus cognomento Magnus, qui sub extremum vitæ spiritum, sic Deum fertur allocutus: f *Tua Domine, est potestas, tuum est imperium. Tu supremus es Dominus super omnes Reges, & omnia tua subsunt providentia. Regnum, quod de manu tua accepi tibi restituo.* Totidem pene verbis, in eodem mortis articulo usus est alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

§. Illustre sane, sed laboris plenum vitæ curriculum cælum ipsum descripsit Serenitati Vestræ, conficiendum non cum una solum, sed pluribus variorum regnorum facibus quæ Soli per omnia similes (hoc uno excepto, quod his sese per intervalla subducat oculis) ab oriente usque in occidentem suam longe lateque diffundunt lucem. Sævissimi turbines erumpentes undique eas moliuntur extingue-
re

a Mar. Hist. Hisp. l.14. c.5.
b Curtius.
c Mar. hist. Hisp. l.7. c.20.
d idem hist. Hisp. lib.7. c.2.
e Mar. hist. Hisp. lib.8. c.5.
f idem histor. Hispan. lib.9 cap. 6.

e.: verum cum Deus (sic
saias *a* videtur vaticinatus)
asdem eo fine incenderint, ut
nteeant vexillum crucis, &
entilitatem illuminent in sa-
ris Ecclesiæ altaribus, spera-
i merito poterit, quod hujus
d instar etiam illæ lucebunt;
ræsertim, si magis magisque
as inflammarit Serenitatis
Vestræ religiosa fides, & pius
elus, recta sursum erectus
emper tenendo, ut flamma
anto clarior puriorque ad cæ-
um, quo natura sua nititur,
ossit contendere: nam qui
bliqne eas inflexerit, in cau-
a erit, cur illæ ipsæ flammæ
as sensim depascent; quod si
ælo ita obverterit, ut ter-
am solum spectent, mox ex-
nguentur penitus: eadem e-
im materia, quæ pastum
lias datura erat, interitum iis
dfert. Enitatur itaque sedu-
o Serenitas Vestra, ut cum
is facibus vitæ suæ curricu-
um gloriose decurrat, easque
dhuc dum lucentes suo ali-
uando Successori porrigat,
ec solum quales eas accepit
rimum, sed potius novis au-
ctas & collustratas radiis: so-
et enim Deus regna Regem-
ue, cum primum Reipubli-
æ suscipiunt gubernacula,
elut ad trutinam expendere,
t tanto accuratiorem ab iis
tionem postea repetat, quo-
modo *b* Regi Balthasari fa-
ctum. Et si Otho *c* obstrictum
se credidit, ut Imperium, sicut
à Majoribus acceperat, sic po-
steris traderet, profecto non
minorem etiam obligationem
à gloriosis suis Antecessori-
bus ad se derivatam Sereni-
tas Vestra agnoscat necesse
est. Ita illas tradidit Caro-
lus V. Imperator, dum eas
adhuc superstes Philippo II
Filio suo detulit. Et tametsi
nonnullorum acciderit mali-
tia, quod finem curriculi sui
exspectare noluerit, ne forte
venti contrarii, quos jam tum
adversa Fortuna concitarat,
eas aut omnino extinguerent,
aut saltem obscurarent, uti fe-
cisse memorant Alphonsum
II Regem Neapolitanum, qui
cum Regi Franciæ Carolo
VIII resistendo non esset,
d Coronam in Filium suum
Ferdinandum Calabriæ Du-
cem transtulit: illud tamen
certum, voluisse ipsam tem-
pori, eam Deo restituere, se-
seque ad aliam disponere co-
ronam, non temporariam, sed
æternam, qua semel obten-
ta frui licet securo ab omni
metu, ne ad alia capita tran-
seat.

a *Ecce, dedi te in lucem Gentium, sis salus mea usque ad extremum terræ.* Isai.49. 6.

b *Appensus es in statera, & inventus es minus habens.* Dan.5. 27.

c *Urbis nostræ institutum, & à Regibus usque ad Principes continuum, & immortale sicut à Majoribus accepimus sic posteris tradamus.* Tac. l.2. Hist.

d Mar. hist. Hisp. lib.26. c.8.

SYMBOLVM XX.

INter solennes nuptiarum
ritus apud Athenienses pue-
lus aliquis Sponsum antei-
it, spinosis redimitus foliis,
& panem in canistro manu
præferens: Symbolum, quo
innuebant, opinor, matri-
monium non solius volupta-

tis gratia, ſed ad curas etiam & ad labores à natura inſtitutum eſſe. Eodem (ſi in Emblematibus figuris humanis eſſet locus) eum quoq; poſſemus adumbrare, qui naſcitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum ſpinis non circumdatur, qui ſtatus ſuos in juſtitia, in pace, in rerum ubertate tueri ſatagit? quas non experitur *a* difficultates, quibus non ſeſe periculis objicit, qui imperium tenet in illos? Illius labores, populi quies ſint oportet, pericula illius, hujus ſecuritas, illius vigiliæ, hujus ſomnus. Veruntamen idem illud oculis hic ſubjicere placuit ſub ſpe-

ci

cie elegantis coronæ quidem & aspectu jucundæ, sed spinis refertæ; cum adjecto lemmate è versibus Senecæ Poëtæ Tragici:

——— a *O fallax bonum!*
Quantum malum fronte, quam blanda tegis!

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illico sibi persuaserit, pulchrius longe & amœnius fore, quod intus latet abditum; & tamen merissimæ spinæ sunt, quæ assidue tempora, pectusque lancinant. Nullus est in corona unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud est, quam circumferentia absque quiete centro, Symbolum perpetui curarum motus. *b* Atque hæc caussa fuit, cur antiquiores quidam Reges corona navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad repræsentandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probe hoc ille perspectum habuit, qui ultro sibi nescio quo oblatam coronam humi deposuit, his usus verbis: c *Tollat, qui te non norit.* Coronarum loco primum fasciis *d* utebantur, non signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Usque adeo graves sunt capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim regnare aliud esse dixero, quam tria perpetua suspiria, conservandi nimium, acquirendi, & amittendi. Idcirco & Marcus Antonius Imperator ajebat: *Regnum grandissimam esse molestiam.* Ad labores nati sunt Principes, æquum igitur, ut ad istos se parent. Apud Persiæ Reges in more erat positum, ut cubicularius, qui eos mane excitaret è somno, altum eis sic inclamaret: e *Rex surge, ad tractanda Regni negotia.* Non ferrent hoc nostro tempore quidam Principes excitatorem tam molestum, *multi enim hæc principatus præmia putant, quorum libido ac voluptas penes ipsos sit; rubor ac dedecus penes alios.* Quod Principes nonnulli à suo turpiter descifcant officio, ideo fere accidit, quod (ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate & possessione habeant proprietaria, qua pro libitu iis uti liceat, existimentque suam præ aliis excellentiam & supremam potestatem nullis subjectam esse legibus, sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cumque adulatio optime norit, quo illa inclinatione propendeat, facile eis deinde persuadet, absque libertate ista & vivendi licentia Principatum non nisi durissimam fore servitutem, magisque infelicem, quam infimam etiam subditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese totos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad gubernationem prorsus fiant inidonei.

§. Hinc esse reor, quod ex tanto

a Seneca.
b Strab.
c Val. Max.
d *Ponite cidarim mundam super caput ejus.* Zach. 3. 5.
e Tac. lib. 1. Hist.

tanto Principum numero oppido pauci boni evadant Reipub. moderatores. Non quod à naturæ donis instructi non sint, nam in his excellere solent potius præ aliis, utpote qui è sanguine melius enutrito descendunt; sed quia in otio & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici, qui facilius suam fabricantur fortunam apud Principem rerum suarum negligentem, quam attentum ad omnia. Remedium adversus isthæc incommoda in duobus potissimum consistit. Primum est, ut Princeps à primis pueritiæ annis, simul ac rationis usus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensim assuescat, etiam ante prædecessoris obitum, uti Deus fecit cum Iosue; & si forte in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minus expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo à me commemorandas, in aliis tamen sit, ut oculos prius ad gubernationem, quam ad vitia aperiat; quæ caussa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem consultationibus suis interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tametsi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem Pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum usu proficiunt. Alterum est, ut qui circa Principem sunt, inanes quasdam persuasiones ei ex animo eximant, eumque sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ coronæ auctoritatem, & potestatem sceptro tribuat; Natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus foret, fundere *a* oporteret; non ideo concessam, ut ea scelerum tineis nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, Principem, *generari & nasci à Principibus, fortuitum esse*: solam *b* *virtutem proprium hominis bonum*. Rectorem eum esse, non dominatorem, subditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius *c* Imperator Persarum Regi Meherdati dedit. Persuadeant Principi, sic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba *d* Pisonem instruxit, cum ipsum adoptaret in filium. Nemo in Principem electus fuit, ut caput aliorum esset duntaxat, sed ut pro tali agnitus omnium commodis inserviret. Perpendens illud cum animo suo Rex Antigonus, filium suum monuit, ne abuteretur potestate, neve sese nimium efferret, aut subditos tractaret male, sic eum affatus: *An ignoras, fili mi, nostrum Regnum nobilem esse servitutem?* Eodem pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori excusanti sese aliquando, quod nunc aures ei vacuas dare non posset, respondit: *Quin ergo*

a *Consulares fasces, prætextam, curulemque sellam nihil aliud, quam pompam funeris putent: claris insignibus velut infulis velatos ad mortem destinari.* Liv. lib. 2. Hist.

b Tac. l. 1. hist.

c *Ut non dominatorem, & servos, sed rectorem & cives cogitaret.* idem lib. 12. Annal.

d *Cogitare, quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris.* idem lib. 1. Hist.

ergo, inquiens, *imperare desinis?* Subditi non propter Regem nati sunt, sed Rex subditorum gratia. Nimis etiam iis acerbum foret, omnem suam Regi libertatem vendidisse, nisi vicissim de eodem justitiam & tutelam sibi pollicere possent, quæ caussa iis fuit, cur imperio ejus sese ultro subjicerent. Propriis suis coronati clypeis in circuli formam elaboratis Romani triumphabant, unde introducta diademata Sanctorum, qui contra communem humani generis hostem insigni victoria *a* potiti essent. Non meretur coronam Princeps, nisi pariter subditorum illa clypeus sit, qui fortunæ sævientis impetus excipiat. Regnare officium est potius, quam dignitas. Imperium quoddam *b* paternum in filios; quod si subditi affectum illum paternum & sollicitudinem non experiantur in Principe, nec amorem, nec obedientiam filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, imperium non aliter atque officium habuit, quod positum esset in subditis tuendis, in administranda justitia, in vitiis castigandis, & remunerandis virtutibus, in procurando denique regni sui incremento; ita ut pro majori ejus bono, nulli parcendum labori existimaret; nec aliter reipsa fecit. Principes montium consimiles sunt (ut alibi dicimus) non tam, quod cæli favoribus propiores sint, quam quod omnes temporum injurias ipsi excipiant: veluti depositarii quidam pruinæ & nivium, quæ colliquefactæ deinde defluant ab iisdem ad moderandam æstivo tempore agrorum sitim, & valles irrigandas; atque ut evecti altiùs corporibus suis umbram faciant aliis, & à solis ardoribus *c* eos tueantur. Ideo sacræ paginæ Principes Gigantes *d* vocant: grandiori enim statura opus habent, quos natura in lucem edidit, ut gubernandi onus humeris suis sustineant. Gigantes sunt, ut labores ferant, & gemant (quemadmodum Iobus *e* loquitur) sub aquis, quibus *f* populi & gentes significari solent; anguli denique *g* sunt, quibus Reipub. ædificium innititur. Princeps, qui natum se non credit, ut idem præstet subditis, neque se parat ad tolerandas pro eorum commodo temporum injurias, montis dignitatem exuat, & vallem potius præoptet agere; si tamen ad otium privatum aspirare ei liceat, quem cælum ipsum ad aliorũ gubernationem jam semel destinavit. Wambæ electo in Regem, & coronam recusanti è Gothis Proceribus Dux quidam gladio

a *Domine, ut scuto bonæ voluntatis coronasti nos.* Psal. 5. 13.

b *Vt enim gubernatio patrisfamilias est regia quadam potestas domi: regia potestas est civitatis & gentis unius, aut plurium quasi domestica quædam gubernatio.* Arist. l. 3. Pol. 11.

c *Quia factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes à turbine, umbraculum ab æstu.* Is. 25. 4.

d *Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Isti sunt potentes à sæculo, viri famosi.* Gen. 6. 4.

e *Ecce gigantes gemunt sub aquis.* Iob. 26. 5.

f *Aquæ, quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ.* Apoc. 17. 15.

g *Applicate huc universos angulos populi.* 1 Reg. 14. 38.

gladio districto, ni morem gereret, minitari cœpit. a *An unus*, inquiens, *totius gentis voluntati repugnes, tuaque tranquillitati communem omniũ salutem posthabeas?* Eadem de caussa nec Regi Ioanni Secundo in Parlamento Caracensi permissum fuit, ut regnum Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic admodum erat juvenis; ille vero ea adhuc corporis constitutione, ut pręesse porro cum laude posset. E quibus liquido apparet, Principes esse partem Reipublicæ, & certo quodam modo ei subordinari, tanquam instrumenta ad ejus conservationem necessaria, ita ut bona malaque eorundem ad Rempublicam pertineant; quemadmodum Tiberius b ad filios suos ajebat. Qui Davidem poscebant Regem, sic illi acclamabant: c *Ecce nos os tuum, & caro tua sumus*; ut significarent, ipsum esse, qui viribus suis sustentare eos debeat, omnesque eorum dolores ac labores in semetipso quodammodo experiri.

§. Porro Principem à puero sic informare oportet, ut dominationis equum, dum tener est, domare discat ac regere: nam si ad solius arbitrii libitum enutrire eum voluerit: una cum ipso præceps ruet. Rationis fræno hic opus est, habenis scientiæ politicæ, virga justitiæ, & calcaribus fortis generosique animi; opus, inquam, ut Princeps prudentiæ stapedibus firmus semper insistat. Non quicquid ei in mentem venerit, faciendum est illi, co, sed quod honestum est solum, ne forte pietatem lædat, aut existimationem, aut verecundiam, aut contra bonos mores d committat aliquid. Ne existiment Principes, potestatem suam omnino absolutam esse, sed obstrictam bono publico, & communi Status utilitati: non immensam, sed certis arctatam finibus, & multis casibus expositam. Insignem apparatum navalem Regis Philippi Secundi adversus Angliam unicus ventus dissipavit.

§. Nôrit præterea Princeps autoritatem suam ita supremam non esse, quin aliquid illius in ipsis remanserit subditis, quod aut ab initio ii sibi reservarunt, aut iisdem concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defensionem & conservationem propriam contra Principem palam injustum, aut tyrannum. Principibus bonis non omnino displicet libertas aliqua in subditis. Tyrannorum e est absolute dominari velle. A moderata subditorum libertate salus imperii & conservatio dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui potentior, sed qui major cum ratione potentior est. Nec minus supremam obtinet potestatem, qui subditorum jura tuetur ac privilegia, quæ justo titulo possident. Prudentiæ potius est sinere, ut iis fru-

a Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 12.

b *Ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempublicam pertineant.* Tacit. lib. 4. Annal.

c 2 Reg. 5. 1.

d *Facta, quæ lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos credendum est.* lib. 15. ff. de condit. inst.

e *Quomodo pessimis Imperatoribus sine fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere.* Tac. L. 4. Annal.

c gaudere possint libere: nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, nisi aut honorem suum iis lædi putet, aut a omnino tollere cogitet. Satis illi sit Coronam suam eadem tueri potestate, qua Majores ipsius fecerant. Hoc ipsum forte Deus per Ezechielem Principes monere voluit (tametsi in alio sensu) cum ei dixit: *a Corona tua circumligata sit tibi*, si quis eam laxet nimium, ei de capite facile decidet.

a Ezech. 24. 17.

SYMBOLVM XXI.

E Iustitiæ centro Coronæ circūferentia ducitur. Neuquam hac opus foret, si absque illa vivere liceret. *(creati,*

Hac una Reges olim sunt fine
Dicere jus populis, injustaque tollere facta.

Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœna & coercitionibus agebant; neque præmiis opus erat; cum honesta suopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. Attamen crevit paulatim cum mundi ætate malitia, & cautiorem virtutem reddidit, quæ sincera alias, & omni sollicitudine libera in terris morabatur. *Postquam nimirum exui æqualitas, & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incedebat, provenêre dominationes.* Nā prudentia urgente necessitate, & naturali suadente lumine homines in civilem coëgit societatem, ubi & virtutes exercerent, ad quas ipsa impellit ratio, & uterentur voce articulata, quam Natura iis largita fuerat, ut sensa mentis & consilia invicem verbis explicando, alter alterum *b* instrueret, juvaret, defenderet.

a Tacit. l. 3. Ann.
b *Sermo vero datus est homini ad [utile], & inutile, ac proinde justum & [inju]stum declarandum.* Arist. lib. 1. [Po]l. c. 2.

Constituta itaque civili ista Societate, simul communi & tacita omnium consensione, in tota illa Naturæ lumine illustrata, exorta est Potestas quædam altior ad partiū conservationem necessaria, quæ nimirum sua sceleribus supplicia, & virtutibus præmia decernendo in justitia, & pace omnes tueretur: quia tamen Potestas ista per universum corpus diffusa esse non potuit, ne alias summa in statuendo & exequendo nasceretur confusio; quia item necesse erat, ut alius imperaret, obediret alius, ultro sese ipsi ea abdicarunt, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ sunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Aristocratia, & Democratia. Et prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initio in suis quique familiis; deinde apud universum aliquem populum eum sibi homines præficiebant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram (crescente paulatim auctoritate) sceptro honorarunt, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & supremæ in alios potestatis quam in ipsum contulerant; quæque in justitia potissimum consisteret, qua mediante po-

pulum sibi subjectum in pace tueretur ac conservaret. a *Vbi enim leges non tenent imperium, nulla est Respublica*, & cessat omne Regis officium, quemadmodum in b Castellana Provincia accidit, quæ propter injustitias Ordonii & Froilæ exactis Regibus, per Iudices deinde gubernata fuit.

a Idem Polit. l. 4. c. 4.
b Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 3.

§. Iustitia isthæc sola lege Naturali, absque insigni Reipublicæ periculo, recte administrari non posset: cum enim illa sit *constans & perpetua voluntas suũ cuique* c *jus tribuendi*, multis exposita foret periculis, si ab opinione & judicio Principis dependeret, & scripta non

c *Iustitia enim perpetua est, & immortalis.* Sap. 1. 15.

non esset. Neque sola ratio naturalis (quantumvis ab affectibus & passionibus libera) sufficeret ad recte semper judicandum in tanta casuum varietate, qui passim incidunt, atque adeo necessum fuit, ut longo rerum usu atque experientia certis quibusdam legibus tam pœnalibus, quam distributivis sese armarent Respublicæ. Illis quidem ad castiganda delicta; his vero ad suum cuique tribuendum. Pœnales leges adumbrantur per gladium, justitiæ Symbolum, id quod Trajanus significare voluit, cum strictum aliquando ensem Præfecto Prætorio in conspectu omnium porrigeret, diceretque: a *Accipe ferrum hoc, & siquidem recte imperium gessero, pro me; sin aliter, contra me hoc utere.* Æqualis illi utrinque acies est tam pro divite, quam egeno. Non ex una parte obtusus, acutus ex altera, ut uni parcat, & lædat alterum. Leges vero distributivæ denotantur per regulam seu amussim, quæ promiscue actiones omnium & jura b demetitur. Ad hanc justitiæ regulam res omnes dirigere oportet, non contrà, Regulam rebus accommodare, quemadmodum regula Lesbia, quod è plumbo esset, inflexa facile omnibus lapidum figuris sese aptabat. Utrisque legibus spiritum atque vigorem Princeps tribuere debet. Rex Alphonsus Sapiens dicere solebat, Regem cor & animam esse Reipublicæ: c *Ca asi como yaze el alma en el corazon del Ome, e por ella bive el cuerpo, e se mantiene; asi en el Rey yaze la justicia, que es vida, e mantenimiento del pueblo, i de su Señorio.* d Et alibi ait, Regem idem esse ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: *Ca asi como por ella se conozen todas las torturas, e se enderezan, asi por el Rey on conocidos los yerros, e emendados.* Rex & Lex non nisi unica discrepant litera. Et aliquid aliud Rex, quam Lex e loquens? quid Lex aliud, quam mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut sola esset dominatura, si ipsa sese explicare posset. Prudentia politica divisit quodammodo Principum potestatem, & tametsi in personis ipsis maneat integra, ex parte tamen eam subtiliter in chartam transtulit, ut scriptam reliquit, atque oculis omnium expositam Majestatem, pro justitiæ exercitio, ut anticipatis hac ratione per leges, ante ipsos etiam casus, æquitate & castigatione, sententiæ non asscriberentur arbitrio, aut passione & commodo Principis, neve is in odium offensionemque subditorum incurreret. Lex rigoris excusatio est, elevatio gratiæ, invisibile Principis brachium, quo Reipublicæ habenas moderatur. Nec alia via melior ad conciliandam auctoritatem, & subditos ad officium cogendos. Quare à legum præscripto non recedendum. f *neque utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quod si via g facta procedat Princeps, vim suam ac

F 4 robur

a Nic. Call. l.3. Ec. hist. c.23.
b *Legem scimus justi, injustique regulam e.* c. Sen.
c Lib.5. tit.1. p.2.

d Lib.6. tit.1. p.2.
e *Vere dici potest Magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum Magistratum.* Cic. de leg.
f Tac. lib.3. Annal. g *Minui jura, quoties gliscat potestas.* Ibid.

robur perdunt leges. Culpa *a* pro innocentia habetur, & justitia *b* pro tyrannide; immo Principis potestas haud parum imminuitur: plus enim semper cum lege, quam absque illa efficere poterit; Lex Principem constituit, tuetur, armat ac roborat. Nisi lex esset, nihil inter dominationem & subjectionem discriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petræ, non soli arbitrio vera innititur Politica. Regulæ sunt bonæ gubernationis, & viæ regiæ rationis Status, per eas, tanquam per certas quasdam lineas, Reip. navis secura navigat. Muri sunt Magistratus: oculi & anima civitatis, vinculum populi, ac frænum (figura præsentis Emblematis) quod eum regit *c* ac corrigit. Quin ipsa etiam tyrannis absque iis subsistere non potest.

Instabilitati voluntatis, quæ tot affectibus & passionibus est obnoxia, immo per se cœca, rectè committi haud potuit justitiæ judicium; sed necessum fuit ut certis quibusdam decretis & fixis statutis à ratione & prudentia profectis, quæ perinde omnes, & absque discrimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales sunt leges, quas pro casibus futuris præteritorum dictavit experientia; cumque ipsæ semet explicare nequeant, sed nuda corpora sint duntaxat, quæ vitam & intelligentiam mutuari debent à judicibus, quorum linguis loquuntur, aut calamis declarantur, & certis applicantur casibus (nam omnes universim comprehendere possibile non fuit) advertant sedulo Principes, quibusnam hominibus eas exponendas committant: neque enim hoc aliud est, quam vitam suam, & præcipua gubernandi instrumenta iis concredere; facta autem semel electione, prout oportet, exercitium & cursum justitiæ ordinarium ne impediant, sed Magistratui totum permittant. Etenim si Principes interpretari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia finit, aut Epiikia, totum ædificium politicum corruet, & quæ firmare illud & sustentare debuerant, ruinam accersent potius. Neque enim tyrannis aliud est, quam quædam legum oblivio & despicientia, dum Principes auctoritatem illarum sibi temere arrogant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam potissimam servitutis suæ caussam, quod nimirum *d* Augustus legum munia ad se traxisset, ut Imperium tyrannide premeret:

> *e* *Postquam jura ferox in se communia Cæsar*
> *Transtulit, elapsi mores, desuetaque priscis*
> *Artibus, in gremium pacis servile recessi.*

Dum

a *Inauditi, atque indefensi tanquam innocentes perierant.* Ibid. lib. 1. Hist.

b *Opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium & securitas usque in sempiternum.* Is. 32. 17.

c *Factæ sunt autem leges, ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia; & in ipsis improbis reformidato supplicio, refrænetur audacia, & nocendi facultas.* Isid. lib. 2. etymol. L. legibus C. de Leg.

d *Insurgere paulatim, munia Senatûs, Magistratuum, legum in se trahere.* Tac. l. 1. Annal.

e Claud.

Dum legibus Princeps os obstruit, malitiæ & vitiis illud laxat, ut Claudii *a* Imperatoris temporibus accidit.

5. Tametsi verò leges salus sint Rerumpublicarum, utpote quibus hæ fundari solent & conservari; grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illæ aut à pietate & ratione deflectunt, aut justum excedunt numerum: nam dum nimium multiplicantur, pariunt confusionem & oblivioni traduntur, aut certè si servari omnes nequeunt; abeunt in contemptum. b *Corruptissima Respublica, plurimæ leges.* Aliæ aliis adversantur, atque ansam præbent interpretationibus malitiosis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & dissensiones. Major populi pars in tribunalibus distinetur. Desunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Pauculi probi multos improbos suis sustentant sumptibus, & mali quam plurimi bonis dominantur. Fora sinus sunt piratarum, & tribunalia latronum nemora. Ii ipsi, qui custodes juris esse debuerant, durissima catena, *c* servitutis sunt populo. Neque minus gravantur Respublicæ nimia legum *d* copia, quam ipsis vitiis. Qui multas condit leges, multos spargit murices, in quò omnes offendant. Ita Caligula, qui innocentiæ struebat insidias, varia sanciebat edicta, minuto scripta charactere, ut difficulter legi possent: & *e* Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum sic obruebat, ut plus laboris esset ea memoria comprehendere, quam reipsa dare effectui. Idcirco Aristoteles dicebat paucas leges sufficere; pro gravioribus casibus, reliquos judicio naturali relinquendos. Nullum damnum intestinum Reip. gravius, quam nimia Legum multitudo. Hinc in gravissimorū delictorum pœnam Deus olim minitabatur *f* Israëli, quod multiplices iis leges daturus esset. Cui bono ita facile novas antiquis adjicere, si nullus sit casus, qui non evenerit alias, nec ullum incommodum, quod ante non expenderit, aut cui non paraverit remedium observatio diuturna, atque experientia? *g Super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum.* Quæcunque nunc remedia in Hispania arbitrium pro recens inventis habet, omnia in antiquis regni Legibus reperientur. Harum custodia gratior erit populo, & minus odii conciliabit Principi, quam aliarum novarum promulgatio. In illis conquiescit judicium; in his vacillat & fluctuat. In illis elucet cura; per has in discrimen venit existimatio. Illæ cum securitate innovantur; hæ sine periculo induci non possunt. Nova expe-

a *Nam cuncta legum & Magistratuum munia in se trahens, materiam prædandi patefecerat.*

b Tac. l. 11. Annal.

c *Deditque jura, queis pace & Principe uteremur: acriora ex eo vincula, inditi custodes,* id. l. 3. Ann.

d *Utque antehac flagitiis, ita nunc legibus laborabatur,* ibidem.

e Tranch. in Claud.

f *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: facta sunt ei aræ in delictum; scribam ei multiplices leges meas.* Os. 8. 11.

g Tacit. lib. 14. Ann.

experiri remedia, est salutem, & vitam in discrimen abducere. Multæ herbæ antequam sciretur, quomodo præparandæ essent ad usum, venenum fuere. Melius gubernatur respublica, quæ statas habet leges, etsi imperfectas, quam illa, quę frequenter easdem immutat. Vt significarent antiqui *a* Leges debere esse perpetuas, tabulis æreis eas consignabant, & Deus insculpsit in *b* lapide æterno digito suo exaratas. Has ob caussas etiam Augustus sic Senatum hortatus est, *c Positas semel leges constanter servate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in suo statu, eædemque manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt Reipublicæ his, quæ per innovationem, vel meliora inducuntur.* Nullum est regnũ, quod Legibus sufficientibus instructum non sit: illud solum cavendum; ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obscuras, ac lites suscitet; cui rei ante omnia parandum remedium: id quod facile fieret in Hispania, si Rex aliquis, non minus hoc nomine illius reparator, quam Pelagius, controversias omnes ad breves contraheret terminos, & relicto jure civili Legibus patriis uteretur non minus prudentibus & doctis, quam justis. Illud est, quod Rex Reccesvinthus intendebat, cum diceret in quadam lege sui libri, quem *Fuerojuzgo* inscripsit: *d E nin queremos, que de aqui adelante sean usadas las leyes Romanas, nin las estrañas.* Rex quoque Alphonsus Sapiens Iudicibus serio præcepit: *e que los pleitos ante ellos los libren bien, e lealmente lo mas aina, e mejor que supieren, e por las leyes deste libro, e non por otras.* Idem postea confirmarunt Rex Ferdinandus & Ioanna, *f* uti & Rex Alaricus, qui graves intentavit pœnas judicibus, si allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque supremæ jurisdictioni parum derogat, alienis gubernari Legibus. Video duo contra dici posse: unum est, cum Leges istæ lingua Castellana conscriptæ sint, fore ut Latina pessum iret, si Iurisprudentiæ professores in illis solis perdiscendis & explicandis omne ponerent studium. Præterquam quod absque notitia juris civilis, unde istæ trahunt originem, recte intelligi nequeant. Alterum est, cum in omnibus pene Europæ Nationibus commune sit jus civile, secundum quod caussæ decidi solent, & dijudicari in Parlamentis & Curiis exteris jura & controversiæ Principum, plurimum proinde referre, si Viros habeant in dicto jure probe multumque exercitatos. Verum istis incommodis facile occurri poterit aliter, si nimirum aliquas juris civilis cathedras in universitatibus doceant & erigant, quemadmodum in hoc ipso genere fecit (tametsi

a *Vsus æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatus est tabulis æreis, in quibus constitutiones publicæ inciduntur.* Plin. lib. 34. cap. 1.

b *Deditque Dominus Moysi, completis hujuscemodi sermonibus, in monte Sinai, duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei.* Exod. 31. 13.

c Dion. l. 52.

d L. 8. & 9. tt. 1. l. 2. For.

e Lib. 6. tit. 4. p. 3.

f L. 3. tit. 1. lib. 2. Recop.

(tametsi aliis de caussis) Rex Ferdinandus Catholicus, sic inquiens: *Empero bien queremos, y suffrimos, que los libros de los derechos, que los sabios antiguos hizieron, que se lean en los estudios generales de nuestro Señorio, porque aien ellos mucha sabiduria; y queremos dar lugar, que los nuestros Naturales sean sabidores, e sean porende mas honrados.* Quod si tamen illud omnino fieri nequeat, duo memorati abusus corrigi sic poterunt: Primus quidem, hoc est, nimia illa librorum multitudo, qui in Hispaniã asportantur, simpliciter illud vetando: magis quippe est ad oculos emungendos, quam ad doctrinã comparandam, neque Typographiæ aliud hodie sunt, ac nundinationes & mercaturæ. Varietate illa confunduntur ingenia, intricatur judiciũ, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, si deficientibus Legibus scriptis pro controversia aliqua decidenda, Ratio ipsa naturalis tanquam lex viva præ oculis esset, quam rimari justitiam in tam obscura nocte tot opinionum diversa sentientium, pro utraque parte; unde fit, ut res plane arbitraria fiat; & corruptelis ac passioni locus sit. Alter abusus est litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani fieri cupiebat Rex Philippus II. quando ea super re cum Senatu deliberationem instituit. Quo in negotio non communi solum subditorum utilitati consulere voluit, sed etiam, ut in statu illo, qui quasi propugnaculum est Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores rogati essent, quam qui saga sumerent. Idem cônati sunt Imperatores, Titus, & Vespasianus, Carolus V. Reges Catholici, Rex Petrus Lusitanus, & Rex Aragoniæ Iacobus Primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc institutum ad effectum omnino perducere potuit, nec sperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eo quod ad corrigenda tribunalia opus sit in consilium vocare ipsos judices, quorum interest semper, lites proferri longius, non secus ac militum; ut bella diutissime durent. Sola necessitas Serenissimam Reginam Isabellam, a dum Hispali moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio isto remedio uteretur: longas enim moras pertæsa, lites omnes corã opitulantibus doctissimis & expertis Viris, componebat, absque forensi strepitu, absque processuum & informationum accumulatione, feliciter sane, ut experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. suam moderantur, quia nulli inter eos Iureconsulti. Oretenus in consilio causæ proponuntur: audiuntur testes; & absque ullius rei scriptione, præterquam sententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cita condemnatio, quam sententia etiam propria, post longam multorum annorum contentionem. Qui hodie serit litem, palmam serit; quæ cum fert fructum, pro alio fert. b *Non fuerint concordes unquam, aut inter amantes cives, ubi mutua multa lites judiciales sunt, sed ubi ea brevissima &* pau-

a Anton. Nebriss. dec. 1. c. 6.
b Plato.

paucißima. Minimum ergo pauci ſint Iureconſulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quieta eſſe poterit Reſpublica, in qua multi, ut vitam ſuſtentent, lites excitant? Quam reſtitutionem ſperare ſpoliatus poterit, ſi tam multi eum ante expolient? Et licet omnes viri probi eſſent, non tamen ideo inter multos ſincerior erit juſtitia, ſicut nec ſemper unam infirmitatem felicius curant plures Medici. Nec è re boni publici eſt, ut cum jactura tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimia cum diligentia jura cujuſque vocentur in examen, mediocris ſufficit & moralis.

§. Nec minus detrimenti adfert multitudo ſanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum veſtium, & ſumptus ſuperfluos: nam plerumque ejuſmodi edicta cum contemptu excipiuntur, & vix unquam executioni mandari poſſunt. Luna eadem, quæ ea ſancit, viciſſim abolet. Sibyllarum reſponſa ſunt in foliis arborum, ventis tradita. Inobedientia, ſi ſemel obtinuerit, magis *a* inſolentem & ſecuriorem luxum faciet. De Principis exiſtimatione agitur, quando remedia, quæ ipſe præſcripſit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Auſtriacæ Ducis Parmenſis, quia executio defuit, plurimum de auctoritate ejus detraxere in Provinciis Belgicis. Quare dubitari merito poſſet, num tolerabilius malum ſit luxus *b* moderatus, quam prohibitio, cui nemo paret; aut num ſatius ſit diſſimulare *c potius prævalida & antiqua, quam hoc aſſequi, ut palam fiat, quibus flagitiis impares ſint* Principes. *Si prohibita impune transcenderis, neque metus ultra, neque pudor eſt.* Si leges haſce & pragmaticas circa mores corrigendos in ſemetipſo exprimeret Princeps, fieri fortaſſe poſſet, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, qua minor majorem, ſubditus Principem facile æmulatur, plus efficeret, quam ipſe legum rigor, ſine auctoritatis periculo. Parſimoniam, quam introducere non potuerunt leges Sumptuariæ, ſolo ſuo exemplo introduxit Veſpaſianus *d* Imperator. Principem imitari ſervitus eſt, quam ſuaviorem reddit adulatio. Facilius Naturam in ſuis errare operibus, ajebat Theodoricus Gothorum Rex, quam Rempublicam à moribus ſui Principis deſciſcere. In hoc tanquam in ſpeculo actiones ſuas componit populus.

——— Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quam vita Regentum. *e*

§. Con-

a Tot à majoribus reperta, tot quas Divus Auguſtus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemptu abolita ſecuriorem luxum fecêre. Tacit. l. 3. Annal.

b Num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quam indecorum attrectare, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illuſtrium poſceret. ibid. l. 3. Annal.

c ibid.

d Sed præcipuus adſtricti moris autor Veſpaſianus fuit; antiquo ipſe cultu victuque. Obſequium inde in Principem, & æmulandi amor validior, quam pœna ex legibus & metus. ibid. *e* Claud.

§. Consuetudines Leges sunt, non in charta scriptæ, sed in animo, & memoria omnium, & tanto gratiores, quanto minus mandata sunt aliorum, sed arbitrium potius spontaneum, & certa quædam libertatis species; atque adeo eadem communis consensio, quæ eas in Rempublicam introduxit primum, & quasi usu ipso præscripsit, ut loquuntur, earundem est tenacissima; neque ullo modo cedit hic populus, quantumvis malæ sint, & ideo immutari eas deceat; eo quod plus ea in re communis valeat opinio, qua, postquam ab Antecessoribus approbatæ semel fuerunt, certo sibi persuadet, justas eas esse, & rationi consentaneas; quam alia quæcunque argumenta, immo quam illa ipsa incommoda, quę in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ est tolerare eas, quam penitus tollere. Ii Principum a *tutissime agunt, qui præsentibus moribus, legibusque, etiam si deteriores sint, minimum variantes Rempublicam administrant.* Si tamen aut Virtuti, aut Religioni adversantur, magna cum dexteritate corrigere eas oportet, & sensim disponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quod consuetudinem, qua Clericis matrimonia permittebantur, abrogasset jam ante introductam à Witiza & Græcorum exemplo roboratam.

§. Si Respublica bene constituta non sit, neque dociles aut disciplinæ capaces animi, parum leges *b* proficient. Quo, credo, innuit Solon, quando rogatus, ecquęnam Leges essent meliores, respondit, *Illæ, quibus utitur populus.* Medicinæ morbis incurabilibus adhibitę, nihil quicquam prosunt.

§. Vanæ denique erunt leges, quas Princeps, qui promulgat, non etiam exemplo suo & vita firmet ac roboret. c *Digna vox est Majestate Regnantis, legibus alligatum se profiteri.* Suavis populo videtur lex illa, cui Legislator ipse obedit.

In commune jubes si quid, censesve tenendum,
Primus jussa subi, tunc observantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipsum
Autorem parere sibi. d

Leges, quas tulit Servius Tullius, non pro populo erant solum, *e* sed *queis etiam Reges obtemperarent:* per illas controversiæ Principem inter & Subditos dijudicari debent, uti de Tiberio *f* refert Tacitus. *g Tametsi legibus soluti sumus, tamen* (dicebāt Severus & Antoninus Imperatores) *secundum illas vivimus.* Non obligat Principem vis legis præcise sed ratio, cui innititur, quando ista naturalis est, & communis omnibus, non peculiaris subditis, ad bonam eorundem gubernationem: quia in tali casu legum custodia ad hos solos pertinet; quanquam, si res permiserit, valde conveniat etiam Principem iis se conformem gerere, ut aliis tanto suaviores sint. In isto positum videtur myste-

a Thucyd. b *Quid leges sine moribus vanæ proficient?* S. Aug.

c l. 4. C. de Leg. d Claud.
e Tac. l. 3. Ann.
f *Si quando cum privatis disceptaret forum & jus.* idem lib. 1. Ann.
g l. 3. C. de test.

rium mandati illius, quo Deus quondam præcepit Ezechieli, ut volumen *a* comederet, ut nimirum videntibus aliis, quod ipse primus leges deguſtaſſet, & inſtar mellis dulces expertus eſſet, omnes tanto facilius iſtud imitarentur. Adeo ſubjecti ſunt Legibus Reges Hiſpaniæ, ut Fiſcus in cauſſis patrimonii regii eandem aliam ſubire debeat, quam quivis alius ſubditus, & in caſu dubio pro condemnato habeatur. Ita ſtatuit Philippus II. & cum aliquando ejuſdem Nepos Philippus IV. Seren. Veſtræ Pater coram præſens adeſſet, & in Conſilio regio ſingulorum exquirerentur ſuffragia in cauſſa aliqua ad Cameram pertinente, neque in Iudicibus integritas defuit, aut conſtantia ad illum condemnandum; neque in ipſius Majeſtate rectitudo animi, ad audiendum illos benigne & abſque omni indignatione. Felix Reſpublica in qua cauſſæ *b* Principis deterioris conditionis ſunt.

a *Fili hominis comede volumen iſtud. Et comedi illud; & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.* Ezech. 3. 1. & 3.

b *Quæ gloria tua eſt præcipua, ſæpe vincitur Fiſcus, cujus mala cauſſa nunquam eſt, niſi ſub bono Principe.* Plin. in Pan.

SYMBOLVM XXII.

TAmetſi populi conſenſus juſtitiæ poteſtatem contulerit in Principes, immediatius tamen illam à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vicarii. Aquilæ regiæ ſunt, Iovis Miniſtri, qui fulmina ejus adminiſtrant, & vicem ſuſtinent, ad decernenda vitiis *c* ſupplicia, & juſtitiam exercendam: qua in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent; Acie oculorum ad delicta cognoſcenda: alarum levitate, pro executione: robore unguium, ne in illa deficiant. *d* In receſſu Galæciæ penitus abſtruſo & abdito effugere non potuit acutiſſimos oculos Regis Alphonſi Septimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricolæ cuidam intulerat nonnemo ex Hiſpaniæ Nobilibus; quin incognitus abiit è veſtigio ſumpturus ab illo pœnas; celeritate tanta, ut prius homini manus injiceret, quam ille de adventu ejus quicquam reſciſcere potuerit. O vivam & ardentem legis animam! ſeipſum judicem & executorem conſtituere, ut vindicetur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbe animadvertere. *e* Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cum aliquando Medinæ Campi degeret, clam Salmanticam profectus comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in caſtro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges tranſgredi auderet, ſi ſemper in metu eſſet, ne ſimile quid ſibi accideret? Vnus iſtiuſmodi caſus regnum integrum erudire poteſt, & rite componere. Attamen non ſemper expedit Majeſtatem regiam

c *Dei enim Miniſter eſt; vindex in iram, ei qui malum agit.* Rom. 13. 4.

d Mar. hiſt. Hiſp. lib. 10. c. 2.

e Mar. hiſt. Hiſp.

giam ejuſmodi imitari exempla. Quando ſtatus Regni bene diſpoſitus eſt; quando ſedent pro tribunalibus cauſarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo caſu ſufficit, Principem elaborare in eo, ut miniſtrorum adminiculo juſtitiæ ratio habeatur. At vero, ubi turbata ſunt omnia, quando jacet & ſpernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat temporibus; non obeſſet ſimilis aliqua ſubita & gravis animadverſio, ut ſubditi potentem Regis manum formidare incipiant, intelligantque, perinde atque in corpore humano, ita in Regno animam Majeſtatis eſſe totam in toto, & totam in qualibet parte. Ad-

modum

modum tamen expediet moderari rigorem, quando Respublica male affecta est; & vitia consuetudine roborata; nam si virtus nimis etiam acerbe errata ferat, & uno quasi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potius, quam justitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cœpit. Præcipitare cum medicina, periculosa res est, & quæ facit interdum, ut furorem concitatæ multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus dissimulatione & dexteritate efficitur, qua in re mire excelluit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus forte fuit Rex Petrus, quod viam severitatis solum insisteret, unde Crudelis nomen adeptus est. Tametsi vero una simplex virtus sit justitia, pro temporum tamen varietate, varios operatur effectus. Nonnunquam populus illam omnino respuit; immo per illam magis magisque insolescit: alias idem agnoscit nimiæ suæ licentiæ damna, & quoad potest, collaborat cum Principe, ut medelam adferat, quin ipsemet asperrima quandoque suggerit media contra suam libertatem, quo modo absque ullo periculo Princeps Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat Princeps paucorum scelera in Rempublicam commissa: si multorum sint, condonet facilius. Agrippa Tiberii jussu è vivis sublato in Insula Planasia (in quam fuerat relegatus) servus quidam cineres ejus clandestine sustulit, & Agrippam se finxit, cui forma erat simillimus. Fidem habuit Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus est cum præsentissimo motuum civilium periculo. Sed Tiberius mox servum comprehendi jussit, & clam omnibus extremo supplicio affici. a *Et quanquam multi ex ejus domo equites ac Senatores sustentasse opibus, juvisse consiliis dicerentur*, noluit tamē, ut ea de re quisquam loqueretur. Triumphavit crudelitatē Prudentia; & silentio ac dissimulatione tumultum omnem sedavit.

§. Minoribus delictis Princeps veniam det; grandiora pœnis coerceat. Pœnitudine interdum contentus sit, id quod Tacitus b in Agricola collaudavit. Non imperat melius, qui acrius castigat, sed qui excusat cum prudentia, eaque moderatione, ut ne plectendi ansam porro præbeat; prorsus sicut chirurgo nemo honori tribuit, si multa brachia & tibias resecet. Nemini odio est Princeps, qui castigat, si cum animi dolore, & invitus id faciat; sed quem puniendi delectat occasio, quive illam studiose captat, & prensat. Castigare ad exemplum & correctionem, est misericordiæ; culpam vero inquirere ex passione, & ad Fiscum ditandum, tyrannis est.

§. Non permittat Princeps, ut ullus tam potentem ac legibus solutum se existimet, ut opponere sese audeat iis, qui Ministri sunt justitiæ, & potestatem ejus, ac munus repræsen-

a Tacit. lib. 2. Annal.

b *Parvis peccatis veniam, magnis severitatem commendare; nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentus esse*, Ibidem in vita Agric.

præſentant; alias diu firma non conſiſtet columna *a* Reipublicæ. Vbi ſemel audacia illa invaluerit, paulatim corrodet eam contemptus, & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hiſpanicæ fundamentum, & quod eam tantopere evexit, ac etiamnum tuetur, eſt inviolata illa Iuſtitiæ cuſtodia, & rigor, quo Reges ſanctiſſime ſemper curarunt, ut in honore & pretio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impune, quantumvis magna ſit delinquentis dignitas vel auctoritas. Cordubæ Iudex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat, quem cum deinde Marchio de Puego conjeciſſet in vincula, *b* tantopere offenſus fuit Rex, ut tot inſignia obſequia totius familiæ iſtius de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter & ſevere in eum animadverteret, poſtquam ſe totum manibus ejus regiis permiſiſſet, hortatu Magni Ducis, qui probe perſpectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis conſtantiam in tuenda auctoritate & exiſtimatione juſtitiæ, & Miniſtrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes ſe ſupplex advolveret: quod ſi faceret, promittebat fore, ut delictum ea ratione expiaret; ſin minus, ſciret certo, ſibi pereundum.

§. Nec ſolum punire debet Princeps offenſas contra perſonam ſuam propriam, aut ſupremam Majeſtatem ipſo gubernante, factas; ſed eas etiam, quæ ſub regimine præterito commiſſæ fuere, tametſi id ſub hoſtium poteſtate tum fuerit: exempla enim inobedientiæ aut contemptus diſſimulata, aut etiam coronata præmiis, periculoſa ſunt etiam Succeſſoribus. Dignitas ſemper eadem eſt, ſponſa ſemper illius, à quo poſſidetur; quare cauſſam ſuam facit, quisquis pro honore ejus ſollicitus eſt, tametſi is ante læſus fuerit. Nullam Princeps poſt ſe derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam iſtam ſeſe opponendi Magiſtratui impune tulerit. Nam ſi ſemel ſibi perſuaſerint ſubditi, poſſe ſeſe ſuam ſtabilire Fortunam, aut paſſioni ſuæ facere ſatis morte aut offenſa Principis, nemini ſecuro vivere licebit. Punitio audaciæ adverſus Anteceſſorem commiſſæ, Succeſſoris eſt ſecuritas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici juſſit, quotquot libellos ſupplices illi obtulerant; quibus mercedem flagitabant præſtitæ operæ in occiſione *c* Galbæ. Vt quiſquis alios habet, ſic viciſſim haberi ſolet. Dum Iulius Cæſar præciperet, ut Pompei ſtatuæ erigerentur, firmavit ſuas. Niſi conſpirent Principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§. Quando in caſibus delicti par eſt omnium conditio, conniveant

a *Hanc P. C. curam ſuſtinet Princeps, hac omiſſa funditus Remp. trahet.* Tac. l. 3. Ann.

b Mar. hiſt. Hiſp. l. 29. c. 13.

c *Non honor Galbæ, ſed tradito Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum ultionem.* Tac. lib. 1. Hiſt.

niveant Reges cum aliis, alios *a* puniant: nihil enim eos magis reddet invisos, quam ista æqualitas. Vnde Ægyptii paritatem, quæ servanda est in justitia, per pennas Struthionis significabant ex utraque parte æquales.

§. Magna Principis prudentia est, eo uti castigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expietur culpa, & offensa facta Reipublicæ. Turbabant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametsi capitis rei essent, accersivit eos ad se Rex Ferdinandus IV. *b* & in muneribus militaribus occupavit; quo factum, ut nonnullos castigaret hostis, alios belli asperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti pristinæ restitueretur.

§. Quemadmodum Pacis tempore prosunt quam plurimum Iustitia & Clementia, ita in bello præmiũ & pœna: quia grandia ibi pericula, quæ sine spe magna superari non solent, nec solo metu licentia morum & dissolutio coërceri possunt. *c* *E sin todo esto* (ajebat Rex Alphonsus Sapiens) *son mas dañosos los yerros, que los Omes fazen en la guerra, ca assaz abonda à los que en ella andan de averse de guardar del daño de los enemigos, quanto mas del, que les viene por culpa de los suyos mesmos?* Ea propter Romani diversis pœnarum & infamiæ generibus afficiebant milites, qui officio suo deessent, aut in periculis, aut in disciplina militari; quo fiebat, ut punitionem magis, quam hostem metuerent, mallentque in prælio gloriosam mortem oppetere, quam honoris postea aut vitæ facere jacturam cum ignominia perpetua. Nemo istis temporibus signa sua turpi fuga audebat deserere, quia nusquam in Imperio securus degere poterat. Hoc nostro tempore milites fugitivi non solum non puniuntur ad patrios reversi Lares; sed pugnæ etiam se subducentes, Milano Neapolim abeunt, & tanquam sub alio Principe hactenus meruissent stipendia, cum insigni damno tam obsequiorum suæ Majestatis, quam factorum sumptuum, in Regis militiam denuo adscribuntur. Qua in re Vice-Regibus, vellem, ante oculos propositum esset exemplum Romani Senatus, qui tametsi post prælium Cannense vel maxime egeret copiis, induci tamen nunquam potuit, ut sex illa Romanorum millia, quæ Hannibal offerebat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui si gloriosam mortem voluissent occumbere, non cum infamia capi se permisissent.

§. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimulanda sunt potius, quam punienda, ne pœnę aut reprehensionis metus eos reddat timidiores. Accedit, quod insignis etiam prudentia in casibus bellicis falli quandoque soleat; unde misericordia digni sunt magis, quam castigatione. Varro ad Cannas victus fuerat prælio, & Romam redeunti Senatus obviã processit, gratias acturus, quod in tanta clade non penitus rem omnem desperasset.

a *Cavendum est, ne iisdem de caussis alii plectantur, alii ne appellentur quidem.* Cic. de offic.
b Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 9.
c In Proh. tt. 38. p. 2.

§. Si

§. Si quando dissimulare non licet, sed omnino exercenda justitia, animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur, Sicario similior est, quam Principi. Qui suam ipse auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & constringit, aut de potestate sua, aut suis meritis dubitat. E diffidentia, qua Princeps sibi ipse in agendo diffidit, contemptio nascitur apud populum, cujus talis fere est opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de se ipse concipit. Perdidit existimationem suam apud subditos Rex Alphonsus Sapiens, *a* quando justitiam secreto exercere visus est. Tunc expediret fortasse, cum ea est perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, nisi punitos ante videat populus, quam comprehensos seditionis auctores. *b* Ita *Tiberius pœnam* servi *illius*, qui Agrippam se finxerat, *palam non ausus, in secreta palatii parte interfici jussit, corpusque clam auferri.* In aliis casibus fortiter Princeps suo fungatur officio, quod Dei & populi nomine sustinet. Iustitia namque fuit, quæ sceptrum illi in manus dedit, & porro conservatura est. Illa mens est Dei: harmonia Reipub. & Majestatis præsidium. Meminerint tamen Principes in locum Patrumfamilias se successisse, immo revera tales esse adhuc ratione subditorum, proindeque Iustitiam Clementia temperent. Oportet, ut bibant peccata populi, quod Deus S. Petro significavit per vas illud animalium immundorum cælitus demissum, è quo comedere *c* illum jussit. Struthionis stomachum Princeps habeat oportet, tam misericordia calidum, ut ferrum digerat; & simul Aquila sit cum Iustitiæ fulmine, quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes, qui delinquunt, puniendi forent, nemo superesset, cui Princeps imperaret: *d vix enim quisquam adeo mali expers, ut non aliquam mortem mereatur.* *e Ca como quier* (verba sunt Alphonsi Regis) *que la Iusticia es muy buena cosa en si, e deque debe el Rey siempre usar: con todo eso faze se muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Misericordia.* Non minus periculi est Coronæ, vitæ & Statibus à justitia, si extrema illa sit, quam ab injustitia, Rex Ioannes II. exemplo sit, qui quod plus æquo severus esset, valde se populo invisum reddidit: & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vita propterea exutus fuit. Nexis semper manibus incedant Iustitia & Clementia, copulatæ inter se quasi partes sint unius ejusdemque corporis, nec unquam una istarum aliter uti liceat, quam ut ne offendatur altera. Hac reor de causa non dedit Deus gladium igneum, (quo paradisus custoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor est & misericordia; sed Cherubino, spiritui scientiæ, qui melius nosset Iustitiam cum Clementia

a Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 6.
b Tacit. Lib. 2. Annal.

c *In quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cœli: & facta est vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca.* Actor. 10. 12.
d Tacit. lib. 2. Annal.
e Lib. 2. tt. 10. p. 2.

tia *a* temperate. Nihil perniciosius Principe, ultra quam par est, clemente. Nervæ temporibus dici solebat, pejus esse Principi subjici, qui omnia, quam qui nihil permitteret. Quare haud minus crudelis est, qui omnibus veniam dat, quam qui nemini. Nec minus noxia est Populo clementia nimia quam *b* crudelitas; & gravius interdum impunitate & indulgentia peccatur, quam ipso delicto. Nimiam etiam audaciam sumit Malitia, cum veniam sibi pollicetur. Æque cruentum fuit Regis Henrici Quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (nisi tamen omissio dicenda sit potius) quam illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejusdem immanitatem, Clementia, & Severitas, illa effusa; hæc moderata, amari *c* faciunt Principem. Qui ita dextre & prudenter virtutes istas miscere noverit, in gubernatione errare non poterit, immo tota illa suavis quidam concentus erit, & harmonia, sicut quæ ex sonis acuto & gravi inter se contemperatis *d* conficitur. Cœlum fruges procreat roris sui benignitate, & rigore pruinæ ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non esset, vereretur illum quidem timor, at non observaret cultus. Vtraque virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Alphonsus Aragonius dicere solebat: *Iustitiæ beneficio probos mihi devincio; Clementia improbos.* Vna ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptū, gignit irreverentiam, & pessundat Respublicas.

a *Collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium.* Gen. 3. 24.

b *Feliciores enim sunt improbi, supplicia luentes, quam si eos nulla justitiæ pœna coërceat.* Boet. lib. 4. Phil.

c *Mirumque amorem assecutus erat effusæ clementiæ, modicus severitate.* Tacit. lib. 6. Annal.

d *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Psal. 100. 1.

SYMBOLVM XXIII.

NVlli Alchimistæ majores, quam Principes, qui rebus pretium ponunt, quod de se non habent, hoc ipso, quod eas in virtutis *a* præmium proponant aliis. Invenerunt Romani Coronas varias, Murales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude gestarum gloriosa essent insignia: & licuit hæc ex ipsius naturæ sinu & thesauro depromere, quæ gramen, palmas & lauros affatim suppeditabat, unde sine sumptu coronas illas contexerent. Non suffecissent æraria ad remuneranda obsequia, nisi excogitatum fuisset politicum illud coronarum inventum, quæ præmii loco donatæ in publicum fortitudinis testimonium, pluris etiam, quam ipsum aurum argentumque æstimabantur: nam ultro sese milites ad labores & pericula

a *Imperator aliquando torquibus, murali, & civica donat: quid habet per se corona pretiosum, quid prætexta, quid fasces, quid tribunal, quid currus? nihil horum honor est, sed honoris insigne.* Sen. l. 1. de ben.

cula offerebant, ut iis potiundi daretur occasio. Eodem plane consilio Hispaniæ Reges fundarunt Religiones militares, quarum insignia non solius Nobilitatis, sed virtutis etiam essent indicium. Atque adeo ante omnia danda est opera, ut ejusmodi præmia porro habeantur in pretio; quod fiet, si magna habita ratione meritorum conferantur. Enimvero in tantum æstimari solent, in quantum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quod si absque delectu & discrimine ea instituetur distributio, vilescent paulatim & contemnentur, & poterit Arminius, jure merito ridere fratrem suum Flavium (qui Romanam sequebatur factionem,) quod

cum

cum oculum perdidisset in prælio, *a torquem, coronam, aliaque militaria dona memoraret, vilia servitii præmia.* Probe intelligebant Romani; quanti ad commune bonum interesset, æstimationem præmiorum istorum in hominum animis conservari; ideo de dotibus, quibus instructum esse oporteret militem, ut coronam è quercu commereri posset, cum Tiberio Imper. consultatum fuit. In insignibus S. Iacobi (præsentis Emblematis icone) multę exprimuntur dotes, quas ante considerare oportet, quam præmii loco tribuantur. Nam imprimis supra concham efformantur, quæ à mari procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, in cujus candido sinu resplendet unio, ob puritatem suam, & quia de rore cœli concipitur, Virtutis ac Nobilitatis Symbolum. Si insignia ista infantibus in cunis conferentur, aut iis, qui nondum præstiterunt obsequia, gratia erunt, non præmium. Quis obsequiis ea promereri conabitur, si diligentia obtinere possit? Pro militia instituta fuere, non pro pace; adeoque inter solos eos distribui oporteret, qui in armis suam probassent industriam, aut quatuor minimum annis sic meruissent stipendia, ut digni essent centuriis *b* præfici: quod si fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum, magisque artes militares efflorescerent. *E por ende* *c* dixit (Alphonsus Rex) *antiguamente los Nobles de España, que supieron mucho de guerra, como bivieron siempre en ella, pusieron señalados gualardones à los que bien fiziessen.* Hoc quia facere neglexerunt Athenienses, omnibus fortunis & dignitate expoliati fuere à *d* Macedonibus. Alexander Severus Imperator, cum probe nosset referre quam plurimum, ut remunerentur milites, immo fundamentum & securitatem imperii in eo pene consistere, *e aurum & argentum raro cuiquam nisi militi divisit, nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas & suorum converteret, id quod provinciales dedissent.*

Reliqua præmia communia sint omnibus, qui seu domi seu militiæ florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus sceptrum dotatum fuit; nec negata tamen etiam Iustitiæ auctoritas, ut hac nimirum Princeps delicta puniat, illis vero Virtutem & animi excelsitatem remuneret. Etenim (uti dixit *f* Alphonsus Rex) *Bien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes, segun su merecimiento, es Iusticia, que faze mantener las cosas en buen estado.* Rationem infra dat: *Ca dar gualardon à los que bien fazen, es cosa, que conviene mucho à todos los Omes, en que ha bondad, e mayormente à los grandes Señores, que*

a Tacit. lib. 1. Annal.

b *Honoris argumentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit pervenire.* l. contra public. C. de re milit.

c Lib. 2. tit. 27. p. 2.

d *Tunc vectigal publicum, quo antea milites, & remiges alebantur, cum urbano populo dividi cœptum, quibus rebus effectum est, ut inter otia Græcorum, sordidum & obscurum antea Macedonum nomen emergeret.* Trog. lib. 6.

e Lamp. in vita Alex.

f Lib. 2. tit. 27. p. 2.

que han poder de lo fazer. Porque en gualardonar los buenos fechos muestrase por conoscido el que lo faze, e otro si por justiciero. Ca la Iusticia no es tan solamente en escarmentar los males, mas aun en dar gualardon por los bienes. E demas desto nasce ende otra pro, ca da voluntad à los buenos, para ser toda via mejores, e à los malos para emendarse. Vbi pœna & præmium deficiunt, ordo Reip. deficit, quia spiritus sunt, qui eam conservat, alit ac fovet. Sine neutro illorum diu salva non posset consistere: nam spes præmii ad cultum obligat; metus autem pœnæ ad obedientiam, vel invita etiam naturali libertate servituti opposita. Hinc antiqui Imperium symbolicos per flagellum significabant, ut in Monetis quibusdam Consularibus videre est, & dominationis Augusti prognosticon fuit, cum Cicero per quietem vidisset flagellum ei à Iove porrigi, interpretatus hoc omine Romanum ei portendi Imperium, quod pœnæ & præmii beneficio crevisset hactenus, & stetisset. Quis à vitiis se abstineret, si pœna non esset? Quis caput suum periculis objiceret, si præmium sperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & Pœna. Binos in mundo Deos esse, dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, persuasus nempe, absque his eum gubernari non posse. Hi duo poli sunt orbium Magistratus: duo Reip. luminaria, quæ si deficerent, obscuris illa immergeretur tenebris. Duo ista solium *a* Principum sustentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliaq; insignia Regia deponeret, quod iis indignus videretur, qui præmia cum *b* justitia non distribueret. Dum Princeps agnoscit merita, præmium agnoscit: referuntur enim ad se invicem, & nisi illud largiatur, injustus est. Hanc Præmii Pœnæque utilitatem non bene expenderunt Legumlatores & Iurisconsulti, qui toti fuere in solis pœnis & suppliciis statuendis, Præmiorum vero vix uspiam meminerunt. Majorem ejus rei rationem habuit Sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate *c* *Partidas* inscribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titulum de Præmiis.

§. Cum ergo tam necessaria sint Principi Pœna & Præmium, ut sine hoc æquilibrio per gubernationis funem secure incedere nequeat, magna utiq; consideratione est opus, ut iis recte utatur. Ea de causa colligati erant Lictorum fasces; coronæ vero, cum è viridibus foliis fierent, quæ cito marcescunt, post obtentam victoriam primum texebantur; ut interim, dum dissolverentur illi, & hæ necterentur, inter delinquendum & puniendum, merendum & præmiandum temporis aliquid intercederet; & merita atque delicta rite expendi possent. Præmia inconsiderate collata gratiarum actionem vix merentur. Cito

a *Iustitia firmatur solium.* Prov. 16. 12.

b *Aufer cidarim, tolle coronam: Nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit?* Ezech. 21. 26.

c Lib. 5. tt. 1. p. 1.

Cito facti eum pœnitet, qui temere largitur aliis, nec virtus ſecura eſt ab eo, qui tam in pœnis eſt præceps. Si in his procedatur ultra limites, excuſat Populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium Virtuti tribuatur & Vitio, illa injuriam, hoc vero robur accipit. Si uni (ubi paria ſunt merita) majus Præmium detur, quam alteri, invidia hic ſtimulabitur, & ingratum ſe præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in una ſimul ſede morari non poſſunt. Attamen illud etiam conſiderandum, quomodo Præmium, & Pœnam diſpenſare oporteat: differri tam diu non debent, ut Præmia tanquam deſperata vileſcant, aut pœnæ deberi deſinant, temporis diuturnitate jam compenſatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non ſunt; eo quod nulla amplius delicti ſuperſit memoria. Rex Alphonſus Sapiens è Seren. Veſtræ Progenitoribus magno cum judicio Poſteros ſuos admonuit, quomodo in Præmiis & Pœnis gerere ſe deberent, cum dixit: *Que era meneſter temperamiento, aſi como fazer bien do conviene, e como, e quando; e otro ſi en ſaber refrenar el mal, e tollerlo, e eſcarmentarlo en los tiempos, e en las ſazones, que es meneſter, catando los fechos, quales ſon, e quien los faze, e de que manera, e en quales largares. E con eſtas dos coſas ſe endereza el mundo, faciendo bien à los, que bien fazen, è dando pena, e eſcarmiento à los, que lo merezen.*

§. Expediet nonnunquam differre præmiorum diſtributionem, ne ex juſtitia deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, ſpe iſta erecti, majori cum ſtudio præſtent obſequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quam quæ Præmiorum expectatione emitur. Et certe magis ad ſerviendum allicit ſpes futuri, quam præmii accepti memoria Atque hinc facile apparet, quam noxiæ ſint ſucceſſiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat Tiberius, cum ſeſe Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui ſucceſſuri eſſent in legationibus legionum, & Præturis: ita enim fore dicebat, ut obſequia & induſtria aliorum plane *a* deſinerent. Qua in re non iſtud ſolum damnum ponderavit Tiberius, ſed etiam quod occaſionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatus ſui vires conſiſtere *b* autumabat.. *Atque ita favorabili in ſpeciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratia in aulis valent, incerti quam potentia eorum futura ſit diuturna, animum advertere haud ſolent ad incommodum iſtud ſucceſſionum futurarum, ut ex iis actiones ſuas moderentur: hoc enim ſpectant ſolum, ut Principis poteſtatem imminuant, & à Candidatorum importunitate ſeſe liberent.

a *Subverti leges, quæ ſua ſpatia, exercendæ Candidatorum induſtriæ, quærendiſque aut potiundis honoribus ſtatuerint.* Tacit. l.2. Annal.

b *Haud dubium erat, eam ſententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari.* idem. l.2. Annal.

Cum Princeps veluti cor
it sui status (quemadmodum
Rex Alphonsus dicere sole-
bat) per illum utique vitales
piritus opum & præmiorum
n membra alia dispertiri o-
portet. Etiam quod longissi-
me abest, tametsi Principis
præsentia destitutum sit, ejus
amen favoribus fruitur. Ist-
æc consideratio perraro a-
ud Principes locum invenit.
Plerique omnes solos eos affi-
iunt præmiis, quos præsen-
es vident, victi importuni-
ate petentium, aut domesti-
orum adulatione, aut quia
d negandum desit animus. Et
cut fluvii non nisi solum,
uod alluunt, madefaciunt:
a illi solos præsentes, quos
nte oculos habent, gratiis &
eneficiis cumulant, nec co-
tant, quod Ministri absen-
s innumeris cum laboribus
periculis dignitatem eorum
eantur, & faciant, quod per
ipsi non possunt. Gratiæ
mnes in eos conferuntur,
i in Palatio & aula versan-
r. Illa obsequia æstimantur
lum, quæ moschum redo-
nt, non ea, quæ pulvere re-
ersa sunt & sanguine: ea,
æ oculis usurpantur, non
æ hauriuntur auribus: tum
ia assentatio facilius oculos
pit, quam aures; tum et-
n, quia mox animum ti-
lat inanis gloria ex submis-
ne præsenti, & gratitudi-
indiciis. Eam ob rem in
is servire, lucrum est po-
s, quam meritum: ambitio
tius, quam zelus: magis
nmoditas, quam molestia
labor. Splendor, qui sibi
satisfacit. Qui absens ob-
uia præstat, approbationes
& plausus promereri poterit,
non gratias & beneficia. Vi-
vet spe & inanibus promissis
lactatus, morietur vero cum
desperatione inglorius. Illud
remedium est, ut hi tales per
intervalla ad aulam revisant:
nullæ enim literæ aut libelli
supplices, tam ad persuaden-
dum efficaces sunt, quam
præsentia. Spe sola & expe-
ctatione haustra & canales
non implentur, nisi in ipsas
etiam aulæ aquas demergan-
tur. Præsentia Principum fœ-
cunda est, sicut & Solis. Præ-
sente hoc florent, absente
marcescunt & exarescunt om-
nia. Ei, qui sub arbore con-
sistit, fructus in manus deci-
dunt. Hinc est, quod bene
multi ad aulas aspirent, & ab-
sentiâ detrectent munera, u-
bi tamen vel maxime Prin-
ceps Ministris suis indiget.
Occurri huic malo poterit, si
illicium præmiorum projicia-
tur longius, ut nimirum ibi
dispensentur, ubi præcessere
merita, non ubi petuntur præ-
mia, absque eo, quod aut li-
bellis supplicibus, aut impor-
tunitate præsentiæ opus sit.
Theodoricus b Italiæ Rex ab-
sentes solabatur, dicendo se
ex aula sua eorum intueri ob-
sequia, & discernere merita;
& Plinius de Trajano testa-
batur: c *facilius esse, ut oculis ejus vultus absentis, quam animo charitas*, qua in illum fer-
retur, *excideret*.

§. Isthoc tamen consilium,

G ut

Ibid. 5. Lib. 3. tt. 1. p. 2.

b *Abunde cognoscetur, quisquis fama teste laudatur: quapropter longissime constitutum mentis nostræ oculus serenus inspexit, & vidit meritum.* Cassiod. lib. 9. c. 22.

c Plin. in Pan.

ut ſcilicet Miniſtri abſentes interdum ad aulas accedant, in effectum deduci ſic poterit, non miſſionem ab officiis flagitando, ſed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem impetrent ad tempus aliquod Principi ſuo coram ſe ſiſtendi. Ibi enim curare poterunt melius, quod ſperant, retinendo tantiſper, quod Princeps in alium conferre poſſit. Multi aut ſuo male contenti officio, aut majoris alicujus ambitioſe cupidi, illo ſe abdicarunt, quos facti pœnituit poſtea, cum ſpes ſuas & cogitationes viderent cadere irritas; Principes enim illud pro contemptu habent, & quaſi violentiam interpretantur. Nemo quiſquam ſibi, aut ingenii ſui viribus tantum tribuat, ut exiſtimet, Principem ſine ipſo vivere non poſſe: nunquam enim inſtrumenta deſunt pro obſequiis Principum, & ſpreti ſemel ſæpe etiam Miniſtrorum præcipuorum obliviſci ſolent. Atque hæc omnia iis ſolum dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognita vanitate, ad vitam ſolitariam & privatam adſpirant. Hoc tamen iis conſiderandum relinquo, magnos animos à Natura ad imperandum factos, non ſemper in ſolitudine & ſeceſſu eam reperire quietem, quam ſibi pollicebantur, & poſtquam eo uſque proceſſiſſe ſe vident, ut mutare amplius non liceat, vivunt, moriunturque infelices.

5. In Gratiis & Præmiis captandis plurimum Modeſtia poteſt, & Prudentia cum quadam dexteritate, ut id fieri potius videatur ad præſtanda meliora obſequia, quam ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quam cor docile; neque enim hoc ſolum largitus eſt, ſed divitias *a* etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quaſi ex Iuſtitia; nam Virtus ſibi ipſa pulcherrimum & ampliſſimum præmium eſt; & quamvis merito illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes ſibi acceptum referri potius, quam quaſi ex merito eſſet. Vnde porro fit, ut Principes promptiores fere ſint, ad large & liberaliter remunerand[um] obſequia exigua; majora vero parcius, quia plus gratitu[dinis] ab illis ſibi pollicentur quam iſtis. Quare qui multa[s] gratias à Principe abſtulit, majores indies ſperare pote[rit]: nam largitas ſemel exhibita ad ulteriora provocat be[neficia]; præterquam quo[d] mavelit Princeps alium agno[ſcere] debitorem, quam ſe[ſe] talem fateri: hoc enim ip[ſi] minus honorificum eſt. L[u]dovicus X I. Galliæ Rex d[i]xiſſe fertur, magis ſe erg[a] eum affici, qui pro obſequi[is] exiguis magna accepiſſet be[]neficia, quam erga aliquo[s] alios, qui cum longe majo[ra] pr[æ]...

a *Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi, divitias ſcilicet, & gloriam, ut nemo fuerit ſimilis tui in Regibus cunctis retro diebus.* 3. Re[g.] 3. 13.

præstitissent, perparum tamen remunerationis fuissent consecuti. Theodoricus Imperator, ex ambitione oriri ajebat, quod gratiæ alicui exhibitæ mox germinarent, absque eo, quod conferenti crearent fastidium; immo eum provocarent ad majora ei largienda, cui jam semel favorem suum cœpisset *a* impendere. Exemplum est in iis, qui Principi præ cæteris chari sunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis pæne obstinationis quædam species est.

a Amamus nostra beneficia germinare, nec semel præstat largitas collata fastidium; magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt: novis enim judicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur. Caſ. l. 2. ep. 2.

SYMBOLVM XXIV.

TAmetsi (ut ostensum est hactenus) Iustitia Legibus armata, Præmium item ac Pœna, columnæ sint Reipublicæ molem sustentantes; columnæ tamen erunt in aëre, nisi basi Religionis, quæ Legum est vinculum, innitantur. Enimvero Iustitiæ jurisdictio solos externos actus complectitur legitime probatos; occulti vero & interni ad forum illius non pertinent. In sola corpora auctoritatem habet, non in animos; adeoque magnopere pœnam pertimesceret Malitia, si occulte injurias, adulteria, & rapinas exercendo cupiditati suæ indulgere posset; immo illuderet Legibus, si Lex alia invisibilis non esset, quæ intus, & in animo male agenti minas intentaret. Tam necessarius est in Republica timor iste, ut multis impiis Religio non nisi inventum videatur politicum. Quis absque eo egestate sua & sorte contentus viveret; quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in administrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ securitas vitæ? Paucos Præmium alliceret, si mediis occultis illud assequi contingeret, nulla habita injustitiæ ratione. Pauci eximia virtutis specie caperentur, nisi immarcessibilem sperantes Coronam potius, quam illam temporariam, strictis continentiæ legibus sese sinerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, sublato jam fine principali felicitatis, quæ in virtute consistit, & fundamento illo ac propugnaculo Religionis, quæ sustentat Magistratum ac tuetur, nisi in animum suum inducerent cives, aliud supremum esse tribunal pro solis mentis cogitatis, quæ vel suppliciis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes isthæc & metus à Natura cuivis, quantumvis impio ac barbaro, indita, componunt

hominum actiones. Cajus Caligula Deos irridebat; dum tamen cœlum tonaret, aliam agnoſcebat potentiorem manum, à qua caſtigari poſſet. Nemo eſt, qui eam ignoret; neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum ſe non ſentiat: & ſicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & conſenſu, quam συμπάθειαν Græci vocant, in perpetuo motu eſt, donec ſeſe firmet ad lucem ſtellæ illius polaris, circa quam volvuntur cœleſtes orbes: ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoſcamus & veneremur increatum illud Sidus, in quo vera eſt requies, & unde rerum omnium motus proficiſcitur. Ecquis magis eo intendere debet oculos, quam Princeps, qui Na-

va-

varchi instar Rempublicam moderatur, ut salvam in portu sistat? neque sufficit, quod respicere illud se simulet, si astra alia vana & nebulosa contueatur; sic enim deerrabit à via, Reipublicæ navim in Syrtes & scopulos allidet; & naufragium faciet. Populus in opiniones dispares primum, deinde in diversa trahetur voluntatum studia, unde seditiones orientur & conspirationes, ex his denique mutationes Rerumpublicarum & dominatuum. *a* Plures Principes dissensionibus in Religione periisse vidimus, quam armis. *b* Eam ob rem Concilium Toletanum VI. sapientissime ordinavit, ut nemini Coronæ possessionem adire liceret, nisi prius dato jurejurando adpromitteret, nullum sese in regno suo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei mysteriis rite imbutus non esset. Hispania quieta esse non potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes Religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit universo Populo, ut cum postea Rex Wetericus eandem sectam postliminio conaretur denuo introducere, intra ipsum palatium miserrime fuerit trucidatus. Verum non obstantibus quam plurimis exemplis similibus & experientiis, fuit nonnemo, qui impie docere ausus est Principem, posse eum pro libitu Religionem aut dissimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam est politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multo id præstabit melius vera Religio, quam falsa: hæc enim caduca est, illa æterna, & immortalis.

Multa Imperia fundata in Religionibus falsis, sed ab ignorantia profectis, longo tempore Deus conservavit, remunerando isthac ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & victimas barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quod hæ illi gratæ essent, sed ob religiosam simplicitatem, qua eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitia, aut arte, quam ex ignorantia, Religionem dissimularent. S. Isidorus moriens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à vera Religione ipsa desciscerct, opprimeretur ab hostibus; sin in ea constans persisteret, contra supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipsa evenit in durissimo Arrianorum jugo, *c* quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiza Summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo enim tempore libertas cultus, & vitiorum licentia quietem publicam perturbarunt, & periit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejusque filiis, ac Regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata *d* Hispania errores suos agnosceret, & Numen cœleste experiretur iterum propitium in exigua illa Christianorum manu, cum

a Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 6.
b Concil. Tolet. c. 3.
c Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19.
d Idem hist. Hisp. lib. 7. c. 2.

cum qua in Ausenæ montis speluncam, cui nomen de Covalonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ & lapides missi à Mauris insigni miraculo reflecti in ipsos jacientes visi sunt, eosque magno numero vulnerare & sternere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursum erigere cœpit Monarchia illa, & assurrexit (quanquam post longam annorum seriem) ad eam amplitudinem, qua etiamnum hodie fruitur in præmium Constantiæ suæ in Religione Catholica.

§. Cum itaque Religio sit anima Rerumpublicarum, omni studio ad eam conservandam incumbere debet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instillarunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas instituerunt, & erexerunt. Religio *a* fuit: hæc enim magis, quam ipsa necessitas copulat animos, Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proscriptis Religionibus peregrinis dederunt operam unice, ut propriam sartam tectam conservarent, quomodo & fecere Theodosius, & Constantinus, sancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide Catholica deficerent. Reges Ferdinandus & Isabella nunquam aliud Religionis exercitium tolerarunt; qua in re laudabilis fuit constantia Philippi II. ejusque Successorum, qui nunquam induci se passi sunt, ut ad componendas seditiones in provinciis Belgicis, conscientiæ libertatem concederent, tametsi hac ratione dominia illa integra conservare potuissent, & tot parcere sumptibus, quos in bellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei honorem & gloriam æstimarunt, quam felicitatem suam propriam, secuti exemplum Iovii Flaviani, qui cum ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec decere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non essent: qua in sententia ita perstitit, ut donec milites omnes promitterent, Christi fidem se amplexuros, Coronam non admitteret. Quanquam hanc tam constantem pietatem etiam à suis Majoribus hæreditare potuerit, cum idem illud de Rege Recesvintho, *b* Concilium Toletanum VIII. memoret. Ea in re insigne pietatis exemplum Serenitati Vestræ Filio suo præbuit Parens gloriosissimus Philippus IV. Cum enim post suscepta regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quo Consiliarii quidam vehementer propendebant, è ratione status esse arbitrati, ne aut bellum susciperet, aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit, dicendo: *Nolle se hanc nomini suo notam inurere, ut vel horam unam*

a *Omnium primum, rem ad multitudinem imperitam efficacissimam, Deorum metum injiciendum ratus.* Livius.

b *Ob hoc regni sui apicem à Deo solidari præoptaret, si Catholicæ fidei pereuntium turmas acquireret, indignum reputans Catholicæ fidei Principem sacrilegis imperare.* Conc. Tolet. VIII. c. 11.

nam *Pacem servaret cum iis, qui Deo & Corona sua rebelles essent;* atque inducias rupit illico.

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholica promeruere Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primum Recaredo datus fuit; uti & Christianissimorum (longe etiam antequam Regibus Franciæ) *a* in Concilio Toletano Tertio, & Barcinonensi, quem titulum conservarunt Reges Sisebutus, & Ervigius, licet posteri eorum eundem deseruerint, donec Catholici titulum assumpserit denuo Rex Alphonsus Primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis secerneret.

§. Etsi vero ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipsius gloriam, & subditorum incolumitatem dirigant; illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ Spirituale directe pertinet, cui soli hanc potestatem concessit Christus: Regibus sola executio, custodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso decreta & ordinata fuerint. Oziam *b* Regem graviter increpabant Sacerdotes, & severe castigabat Deus, quod incensum adolevisset: cultum divinum in toto orbe Christiano uniformem esse, & unam eandemque in omnibus partibus Sponsam, illud est, quod ejus puritatem conservat. Brevi nos deficiet Veritas, si unicuique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut populus miserandum in modum confusus plane nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ inter se jurisdictiones sunt, Spiritualis & Temporalis. Hæc illius auctoritate ornatur; illa vero hujus se tuetur potestate. Obedientia heroica est, quæ ultro sese submittit Vicario illius, qui sceptra largitur, & adimit. Glorientur in eo licet Reges, quod Statutis patriæ subjecti non sint, aut Legibus alienis; attamen decretis Apostolicis parere eos oportet. Quin teneri se sciant, ut robur iis dent, & sancte in Regnis suis servari faciant: præsertim, quando non solum ad bonum spirituale, sed etiam temporale ita expedit, ut quod sacra concilia decrevere, mandetur executioni; neque permittant, ut ob fines quosdam particulares, decreta eorum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præjudicium subditorum, & ipsiusmet Religionis.

a Conc. Tolet. II. Ioann. Biel. in chron. Roder. Tol. l. 2.

b *Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum.* 2 Par. c. 26.

SYMBOLVM XXV.

SVpra turrim templi nidum suum Ciconia construit, & loci sanctitate successionem suam reddit securiorem. Princeps, qui triangulari Ecclesiæ lapidi Monarchiæ suæ ædificium superstruit, firmabit illud, & stabiliet. Oraculum Delphicum consultum aliquando ab Atheniensibus, qua

qua ratione se contra Xerxem tueri possent, qui cum ingenti classe mille ducentarum triremium illis imminebat, respondisse fertur: tum eos victores fore, si civitatem suam muro ligneo circumdarent. Interpretatus hoc responsum Themistocles, dixit; velle Apollinem, ut cives omnes naves conscenderent; quod ubi factum, evasere superiores, & victoria contra classem tam ingentem potiti sunt. Idem usu veniet Principi, qui Majestatem suam navi Ecclesiæ commiserit: nam si hæc, teste alio Oraculo, non incerto & fabuloso, sed divino & infallibili, submergi non potest, nec ille unquam poterit, qui ea vectus fuerit. Hæc caussa fuit, cur gloriosissimi Majores Serenitatis Vestræ partem spoliorum, quæ hostibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint soliti, tanquam victoriarum Domino, quo in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipsius cultum amplissimos reditus & possessiones, unde ortum habuere innumeræ pene Ecclesiarum *a* dotationes, & fundationes ædium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut in Hispania plusquam septuaginta Templorum millia illi erexerint: inter quos solus Iacobus Primus Aragonius Rex construxit mille, Immaculatæ Virginis Deiparæ honori consecrata, cujus suæ munificentiæ amplissimam tulit remunerationem tot insignibus provinciis, quas in suam redegit potestatem, tot victoriis, quas reportavit. Nam triginta tribus vicibus prælio cum hoste congressus, totidem pariter vicibus felicissime eundem triumphavit. Pia ista opera religiosæ fuerunt Coloniæ, non minus potentes armis suis spiritualibus, quam militares: neque enim tormenta bellica tantum per mœnia patefaciunt aditum, quam ipsa Oratio. Ad septem dierum preces, quibus Populus Israëliticus Dei opem implorabat, muri Ierichuntini *b* concidere. Melius itaque in Templis, quam in ærariis, divitiæ deponuntur: non pro extrema necessitate solum, verum etiam, ut efflorescente per illas Religione, Imperium una efflorescat. Athenienses thesauros suos asservabant in templo Delphico, cujus custodiæ eos aliæ etiam Nationes committebant. Quæ custodia melior quam illius, qui Regnorum arbiter est? Minimum in Templis cor nostrum erit, si in iis thesauri *c* nostri fuerint. Quare non impium minus, quam imprudens consilium est, sub levissimo necessitatis publicæ prætextu expilare Ecclesias. Providentia divina dignus non est, quisquis potentiæ Dei diffisus, in omni casu mox ad supellectilem domus ipsius adjicit oculos. Regi Ferdinando *d* Sancto Hispalim obsidenti

a Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 2.

b *Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt.* Iof. 6. 20.

c *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Matt. c. 6. 21.

d Mar. Hist. Hisp.

ſidenti pecunia deerat ad continuandam obſidionem, cumque ſuaderent alii, ut ærarii tenuitatem & inopiam Eccleſiarum theſauris tantiſper ſublevaret, reſpondet ille: *Plus ego mihi de precibus & ſacrificiis Sacerdotum, quam divitiis eorundem polliceor.* Quam pietatem & fiduciam die proxime ſequenti deditione urbis cumulatiſſime Deus compenſavit. *a* Reges alii, qui ſecus fecerunt, graves ſacrilegæ ſuæ audaciæ dedere pœnas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum ſpoliare parantem, in ipſo templi limine mors repentina oppreſſit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonſus Aragonius conflictatus fuit, Numinis vindictam plerique interpretabantur, quod ædes ſacras diripuiſſet. Sereniſſima Regina Vraca ad ipſas portas templi S. Iſidori, quod eſt Legione, & in cujus theſauros temere involarat, diem ſupremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quod bonorum Eccleſiæ invaſione manus non ſemel temeraſſet, in obſidione quadam ſagitta ex muro emiſſa ſub axilla confixus interiit. Et tametſi ipſe aliquot annis ante Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii humillimo corporis habitu, cum gemitu, & lacrymis publice veniam precatus fuiſſet, omnia, quæ ablata fuerant, integra fide reſtituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc ex iſta pœna innoteſceret ad exemplum aliorum. Rex Ioannes I. in prœlio ad Aliubarrotam, cæſus fugatuſque fuit cum ſuo exercitu, propter invaſos, ut credebatur, templi Guadulupéi theſauros. Poſtquam Fridericus Rex Neapolitanus Cajetam ad deditionem compulerat, ingreſſi inde Galli *b* binas naves templorum ſpoliis oneraverant; ſed ambæ (quod pro miraculo habitum) periere.

§. Atque in his omnibus caſibus neceſſitas extrema locum non habuit: in illa ſiquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro ſui conſervatione uti poſſint iis opibus, quas pia liberalitate in locis ſacris depoſuerunt; ea tamen lege, ut tantundem ſuo tempore, meliore Fortuna adſpirante, reſtituere parati ſint; *c* uti fecere Reges Catholici Ferdinandus & Iſabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactũ fuir, facultate, ut aurum argentumque Eccleſiarum in neceſſarios belli uſus tantiſper impenderent. Qua in re ſacri Canones, & Concilia certos definiverunt caſus, neceſſitatem item & pericula, in quibus Eccleſiaſtici teneantur ſubſidiis ſuis Rempublicam ſublevare. Et ſane grandis eſſet avaritia, quæ excuſari non poſſet, ſi neceſſitates communes nollent agnoſcere. Quid enim? Ipſi nobiliſſima & præcipua pars ſunt Reipublicæ, & ſi pro hac & Religione vitam exponere obſtricti ſunt, cur non & ſuas fortunas? Si eos ſuſtentat & alit

a Mar. hiſt. Hiſp. l.5. c.3.

b Mar. hiſt. Hiſp. l.22. c.14.
c Idem hiſt. Hiſp. l.24. c.8.

alit Respublica, æquum omnino est, ut mutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium pro sua conservatione & defensione. Durum erit Populo, decimas semper persolvere, & pia facere opera, si in communi necessitate non sit, qui in oneribus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam pietatem exacerbitur, & refrigescet zelus illius & devotio, ne porro novas oblationes, donationes, & legata Ecclesiis faciat. Valde itaque rationi consentaneum est, ut Clerus in ejusmodi casibus reditibus suis impensas publicas adjuvet, non eo solum, quod periculum aut beneficium commune omnibus sit; sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita graventur, ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera desinant. Majores opes videntur tempore necessitatis extremæ aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetaria, quam in vasa aut supellectilem sacram in templis.

§. Atque hæc obligatio status Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniæ: cum enim ab horum pia liberalitate omnes fere fundationes & dotationes Ecclesiarum profectæ sint, tenentur eæ vicissim ex justitia, Patronis suis in necessitate venire subsidio, & sic eosdem obstringere, ut munifici esse pergant alias, ubi tempus & occasio tulerint. Hæ & plures aliæ rationes sacram Sedem Apostolicam impulerunt, ut adeo liberalem sese erga Reges Hispaniæ sæpe præstiterit, concedendo iis usum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sanctii Romani Aragoniæ Regis arbitrio permisit decimas & reditus Ecclesiarum, quæ aut recens extructæ fuissent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere. *a* Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejusque Successoribus, & Primoribus Regni Vrbanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius III. Bullam Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod Sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici IV. ad vivos pariter, & vita functos extendit Papa Calixtus. Gregorius X. Regi Alphonso Sapienti permisit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse cœpit temporibus Regis Ioannis II. & extendit illud Alexander VI. etiam ad Regnum Granatense. Ioannes XXII. decimas redituum Ecclesiasticorum & Cruciatam indulsit Regi Alphonso XI. Vrbanus V. Regi Petro Crudeli tertiam partem decimarum ex beneficiis Ecclesiasticis Castellæ. Pontifici Sixto Quarto placuit, ut Clerus una vice centies mille Ducatos pro bello Granatensi contribueret, & Cruciatam impertiit; quam gratiam deinde plures alii Pontifices prorogarunt. Iulius II. Regi Emanueli Lusitano concessit ter-

G 6

a Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 2.

tertiam fructuum partem, quæ ad Ecclesiæ fabricam pertinebat, & ut eidem ex reliquis Ecclesiarum reditibus decima eorum pars cederet.

§. Hæc tamen subsidia in necessitatibus, & usus publicos, quibus destinata fuerint, impendi debent; qua in re tam religiosa fuit Regina Isabella, *a* ut cum collectos videret è Bulla cruciata nonaginta milliones, jusserit illico in eos converti usus, quos Bullæ Apostolicæ præscriberent. Magis elucescent gratiæ istæ, & majores ex iis nascentur fructus, si sic impensæ fuerint. Necessitas tamen, & periculum confundere solent omnia, & facile interpretari mentem Pontificum, si aliter fieri contingat, præsertim quando sumptus, qui aliunde in istum finem fiunt, majores sunt, cum perinde sit, ex hisne pecuniis sumantur, an ex aliis.

a Mar. hist. Hisp.

SYMBOLUM XXVI.

IMpia fuit eorum opinio, qui asserere ausi sunt, majori fortitudine Gentiles excelluisse, quam Christianos, eo quod illorum superstitio magis corroboraret animum, & ferociorem redderet tetro illo spectaculo tot cruentarum victimarum, quas Diis offerebant in sacrificiis; eosque solos pro Viris fortibus & magnanimis haberet, qui robore magis virium, quam ratione aliis Nationibus dominarentur: contra vero nostræ Religionis Institutum incusaret hoc nomine, quod demissionem commendaret, & mansuetudinem, quæ duæ virtutes animos facere solent abjectiores. Impia prorsus opinio, & à veritate nimium quantum aliena! Sanguis profusus animum barbarum magis, & crudelem reddere potest, fortiorem ac magis strenuum non potest. Fortitudo & excelsitas animi mox cum ipso pectore nascitur, non oculis hauritur. Nec generosiores sunt, qui magis sanguine & cæde animantium capiuntur, uti nec illi, qui humana carne victitant. Magnanimitatem non spernit nostra Religio; quin ad illam acuit potius. Non præmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit superstitio Ethnica; sed æterna, nullis unquam sæculis finienda. Quod si tunc Corona *a* aliqua è lauro, quæ simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit, tantopere incendit animos: quid non faciet nunc sempiterna illa stellarum, & immortalis? Ac fortasse majoribus sese objecerunt periculis Gentiles, quam Christiani? Si quando illi urbem aliquam aut castrum armis impeterent, clypeis & testudinibus muniti id factitabant. Nunc vero Christianis per densos glandium imbres, per fulmina pulveris pyrii tentandus est aditus. Non adversantur

a *Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptam,* 1 Cor. 9, 25.

tur fortitudini demiſſio animi & manſuetudo ; quin ita junctæ ſunt inter ſe, ut abſque his exerceri illa nequeat ; neque fortitudini locus eſt, ubi non ſunt manſuetudo, tolerantia, & reliquæ virtutes. Namque is ſolum vir fortis eſt, qui ab affectibus vinci ſe non patitur, & à perturbationibus animi liber eſt, in quo genere plurimum elaborarunt Stoici, & majori poſtea cum perfectione Chriſtiani. Perparum ex ſua parte facit, qui iracundia aut ſuperbia ſe ſinit abripi : illud heroicum, proprias ſuas paſſiones & cupiditates frangere. Inter difficiliores arenas animus eſt, ubi

ista vigent certamina. Qui eo usque sese demittere didicit, ut alteri inflectat genua, facile in occasione contemnet periculum, & cervice constanti securim excipiet. Tulerit sane Religio Ethnica Magnos Duces, quales fuere Cæsares, Scipiones, & alii complures; at certe haud minores nobis dedit Catholica in Alphonsis & Ferdinandis Castellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Navarræ, & Lusitaniæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo esse potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. eminuit? Quem unquam Magnum Ducem celebravit antiquitas, cui pares, aut etiam superiores non fuerint Gonsalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Cortesius, Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Piscariæ Marchio, Alphonsus Davalus Vasti Marchio, Alexander Farnesius Dux Parmensis, Andreas de Oria, Alphonsus Albuquercius, Ferdinandus Alvarus de Toleto Dux Albanus, Marchiones de sancta Cruce, Comes Fontanus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii prope innumeri tam Hispaniæ, quam aliarum Nationum, nunquam laudati satis à fama. De quibus merito dici poterit id, quod Apostolus Paulus de magnis illis Ducibus, Gedeone, Barac, Samsone, Iephthe, Davide, & Samuele commemorat; a *Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.* Si Gentilium victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt Christiani, longe has fuisse majores videbimus. In prælio ad Navas ducenta Maurorum millia cecidere, è nostris non nisi homines viginti quinque. b Hastæ & sagittæ hostium tanta multitudine repertæ; ut duobus diebus, quibus victor exercitus iisdem in locis hæsit, lignorum usum exhibuerint excitandis ignibus; ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhibebatur. Altero tanto plures in pugna Saladana occubuere, desideratis Christianis solum viginti: & in illustri illa victoria navali ad Naupactum (Lepantum hodie) quam Ioannes Austriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triremes partim demersæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribuit Christianum pectus, sed vero Domino exercituum, quem veneratur & colit.

c *Que em caos tao estranhos claramente,*
Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.

Gloriosus animi triumphus. Non minus hostem confundit cor in Deo confidens, quam manus ense armata, uti Iudas Machabæus d experimento didicit. Deus est, qui corda regit, ipse animum & vires e sufficit, ipse tribuit, & negat

a Heb. 11, 33. & 34.

b Mar. hist. Hisp. lib. 11. cap. 24.

c Camoës Lus. Can. 3.

d *Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minus triginta quinque millia*, 2. Mach. 15. 17.

e *Ne diceres in corde tuo; fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires præbuerit*, Deut. 8. 17. & 18.

negat victorias. Impostoris notam incurreret, atque à malitia. & fraude excusari non posset, si ei adesset potius auxilio, qui falsum colit Numen, & impiis sacrificiis sibi propitium reddere satagit. Quod si etiam interdum iis largiatur victorias, id non invocationi, sed caussis aliis occultis Providentiæ divinæ asscribendum. In siti illa, qua exercitus Romanus laborabat in bello Marcomannico, placari haud potuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gentilium, donec tandem Legio Christianorum decima ejus imploraret auxilium: tunc enim copiosissimum iis imbrem impertivit, & fulmina in hostium direxit aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Legio illa postea Fulminatrix dicta est. Si viva semper esset fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur effectus; at enim, quia aut ista desunt, aut propter alios occultos fines permittit Deus, ut bello subigantur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt: quod dum fit, non triumphantium præmium est, sed eorum, qui vincuntur, castigatio ac pœna. Semper itaque in Principum manibus vexillum Crucis sublime volitet: significatum per ensem illum, quem Ieremias Iudæ Machabæo [a] porrexit, ut hostes suos fugaret; sumant item Religionis scutum, & sibi ponant ante oculos æternum illum ignem, qui Persarum Reges anteibat, Symbolum alterius incircumscripti, à quo radios suos Sol accipit. Hæc vera Religio est, quam milites adorabant, quoties provoluti in genua venerabantur vexillum, quod Labarum Constantini Imperatoris vocabatur. Cum enim Crux quædam lucis splendore in cœlo efformata cum inscriptione: *In hoc signo vinces*, victoriam illi contra Maxentium promitteret, vexillum ista forma fieri præcepit, quam præsenti Emblemate exhibeo, superne cum literis [b] X & P. charactere nominis Christi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt Symbolum, [c] principii & finis rerum omnium. [d] Vexillo isthoc usi sunt deinceps Imperatores usque ad tempora Iuliani Apostatæ. Ioannes quoque Austriacus in omnibus suis signis Crucem efformari jussit, cum isto lemmate: [e] *His armis vici Turcas, iisdem victurum me confido & Hæreticos.* Rex Alphonsus Magnus eadem verba Crucis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo, quod in templo Ovetano postea obtulit: & iis ipsis uti placuit, sicut & labaro Constantini pro præsenti Emblemate, ad imprimendam Principum animis fiduciam illam, qua vexillum Religionis contra hostes suos plantare eos oportet. [f] In prælio ad Navas Canonicus quidã Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine,

[a] *Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo dejicies adversarios*, 2. Mach. 2. 15. & 16.

[b] Euseb. l. 9. hist. c. 9.
[c] S. Amb. epist. 29.
[d] Genebr. lib. 4. Chron. anno 1572.
[e] Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 16.
[f] Idem hist. lib. 11. c. 24.

ne, Crucem quam Roderico Archi-Præsuli de more præferebat, per hostium cuneos semel atque iterum circumtulit, & evasit incolumis, tametsi omnium telis peteretur, multæque Maurorum sagittæ hastili infixæ hærerent. Latera vexilli istius spiritus cœlestes stipare solet. Gemini Angeli equis candidis vecti in prima acie pugnare visi sunt, [a] quando ad Septimancas Rex Ramirus II. Mauros devicit. In alio item prælio ad Clavigirim temporibus Regis Ramiri Primi, uti & in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonsi IX. divinum illud fulmen, filius tonitrui sanctus Iacobus Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferre visus est, quod rubræ Crucis figura distinctum erat. [b] *Nullus vobis resistere poterit* (dicebat Iosue ad Principes Israël, jam jam è vita discessurus) si in Deo spem & fiduciam collocaveritis. [c] *Vnus è vobis persequetur hostium mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit.* Plenæ sunt sacræ paginæ istiusmodi divinis subsidiis. Contra Chananæos stellas [d] ipsas Deus in acie disposuit; contra Amorrhæos Elementa [e] armavit, & lapides è cœlo depluit. Nec opus fuit alio creaturarum ministerio in fidelium favorem adversus Madianitas; [f] *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant.* In semetipsum ultionem provocat, quisquis Dei inimicus est.

[a] Idem hist. Hisp. l.8. c.5.
[b] Iof. c.23. 10.
[c] Iof. ibid.
[d] *De cœlo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine suo, adversus Sisaram pugnaverunt.* Iud. cap. 5. 20.
[e] *Dominus misit super eos lapides magnos.* Iof. c. 10. 11.
[f] Iud. c. 7. 22.

SYMBOLVM XXVII.

Quod neque vis, neque diuturna multorum annorum oppugnatio adversus Trojam efficere potuit, dolus tandem obtinuit sub specie Religionis, inferentibus in urbem Græcis arma sua intra alvum equi lignei abdita, tanquam si voti, quod Deæ Palladi fecissent, rei essent. Mirum dictu! neque interior armorum concussio & sonitus; neque advertentia prudentiorum civium; neque quod opus foret, dirutis mœnibus eum in urbem inducere, mox posteaquam Græcorum naves solvissent è littore; neque quod intra mœnia commorari deberet, Populo sufficere potuit, ut fraudes agnosceret: tanta Religionis vis est. Ea opportune usi sunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quintus Sertorius, Minos, Pisistratus, Lycurgus, & alii, ut actionibus suis & legibus conciliarent auctoritatem, & Populo imponerent. Phœnices in Hispaniam ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis forma construxerunt Herculi dedicatum, ajentes, per quie-

tem sic jussos se esse. Crediderunt Hispani, divinum esse cultum, quod stratagema erat; esse pietatem, qui dolus fuit: atque ita Phœnices sub Religionis prætextu, quo nihil ad speciem fallacius, oppressos deinde loci istius incolas bonis omnibus & fortunis spoliarunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianeo (ubi nunc est Denia) incolæ Insulæ Zacynthi machinationes suas clam habuerunt, cum Hispaniam sibi subjicere molirentur. Rex Sisenandus Suinthisam regno expulerat, atque ut dominatio-

nationem suam magis stabiliret, Concilium Provinciale septuaginta circiter Præsulum convocavit, sub specie quidem Ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vitio temporum collapsa erat, novis legibus astringendæ; sed revera præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum sententiis Suinthila, sibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem suam & abdicationem Regis VVambæ confirmare studuit. Non ignorat Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hac potissimum utitur ad exercendas suas technas, quibus simplicem populum facillime decipit, qui cum fines illius omnes penetrare nequeat, sibi persuadet ista solum tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna postea præmia conferat. Et quæso, in quas non impulit fraudes Nationes plurimas Religionis species, dum sese superstitiosis cultibus misere dederent? Quam serviles & truculentos mores ii non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ dispendio? Advigilent sedulo Principes & Respublicæ, hoc præsertim tempore, quando Politica larvam Pietatis induit, neque facile admittant illos Religionis equos, qui non civitates solum, sed integras etiam provincias, & regna funditus devastarunt. Quod si sub illius titulo ambitio irrepat, & cupiditas, & oneretur graviter populus, suave Dei jugum fastidiet, ob damna & detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & sensim in animum suum inducet, legem naturalem, ac divinam Religionis ad rationem status pertinere; Principes vero sub specie illius sua contegere artificia, quibus subditos contineant in officio, & fortunis suis expolient. Perpendant itaque apud se Principes cum omni diligentia, num quod de novo introducitur, Religionis caussa sit, an prætextus solum, in auctoritatis & potestatis illius præjudicium, aut injuriam subditorum, aut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine, quem sibi novitas ista propositum habet, perspicere poterunt, examinando quo spectent tales innovationes, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem; an ad bonum spirituale conducant, nec ne; aut num hoc ipsum non mediis aliis, quæ minus adferant præjudicii, procurari queat. In istiusmodi casibus, minori cum periculo damnum præcavetur, quam eidem postea paretur remedium, non dando locum ejusmodi prætextibus & abusibus. Si tamen introducti jam fuerint, magna cum suavitate corrigi eos oportet, non via facti, nec cum violentia & scandalo, nec jure extremo potestatis, præsertim si sub Principis jurisdictionem casus isti non cadant; sed singulari cum solertia, & habita personarum ratione, per manum illius, ad cujus forum

per-

pertinent, edocendo illum
incere de rei veritate, deque
amnis & incommodis. Ete-
im si Princeps sæcularis id
acere vi attentaverit, & abu-
us isti apud Plebem invete-
averint, hæc illud impietati
ribuet, & sacerdotibus obtē-
erabit potius, quam Princi-
i: contra vero, si Populum
nter & Sacerdotes non om-
iino optime convenerit, &
lle viderit auctoritatem Ec-
lesiasticam & sæcularem in-
er se diffidere, obedientiam
bjiciet, & contra ipsam in-
irget Religionem, declarata
'rincipis voluntate jam factus
udacior, & paulatim in eam
eniet opinionem, damna
jusmodi contentionum ad
ubstantiam Religionis perti-
iere; quo fiet, ut facili nego-
io animum pariter, & illam
mmutet. Atque ea ratione, si
'rinceps litibus & controver-
iis cum Magistratu Ecclesia-
tico; Populus vero novitate
pinionum implicatus fuerit,
ullus porro rebus sacris ha-
ebitur honos, & graves obo-
ientur errores, confusa illa
livina luce, quæ collustrabat
nimos, & uniebat: unde mul-
orum Principum interitus, &
statuum *b* immutationes nas-
i vidimus: Magna prudentia
pus est, ad recte gubernandā
n talibus materiis multitudi-
iem, nam pari facilitate, aut
as spernit, & impia est; aut
eviter credit & superstitiosa
st; quod postremum frequen-
ius accidit; ipsa enim tan-
uam imperitior specie reli-
giosi cultus & opinionum no-
vitate continuo capitur, ante
etiam quam recta ratio ista
omnia ad examen vocet. Qua-
re plurimum refert, omnem
illi paulatim ruinæ occasi-
onem præcidere, eas cum
primis, quæ oriri solent ex
inanibus disceptatiunculis de
materiis quibusdam subtiliori-
bus, (quæve ad Religionem
nihil omnino aut parum fa-
ciunt, non permittendo, ut
aut defendantur, aut typis
imprimantur; alias enim mul-
titudo in diversa trahetur stu-
dia, & opinionem suam,
tanquam de fide esset, tuebi-
tur mordicus. Quæ res non
minores turbas ciere posset,
quam ipsa Religionum diver-
sitas, aut iis ansam dare. Eo-
dem periculo territus Tibe-
rius concedere noluit, ut li-
bri Sibyllini *c* inspicerentur,
quorum vaticinia tumultus
concitare poterant: & in
actis *d* Apostolorum legimus,
libros igni fuisse traditos, qui
vanas curiositates contine-
rent.

5. Solet Populus sub specie
pietatis misere decipi, &
cœco quodam impetu sese de-
dere cultibus quibusdam su-
perstitiosis cum submissione
prorsus muliebri, quæ ho-
minem melancholicum red-
dunt & timidum, & imagi-
nationum suarum vile man-
cipium, quæ animum simul
&

a *Labia enim Sacerdotis custo-
dient scientiam, & legem requirent
ex ore ejus.* Malach. c. 27.

b *Nulla res multitudinem effica-
cius regit, quam superstitio.* Curtius.

c *Censuit Asinius Gallus, ut libri
Sibyllini adirentur; renuit Tiberius
perinde humana, divinaque obtegens.*
Tacit. lib. 1. Annal.

d *Multi autem ex eis, qui fuerant
curiosa sectati, contulerunt libros, &
combusserunt coram omnibus.* In Act.
Apost. c. 19. 19.

& ſpiritum opprimunt, faciuntque eum otioſum ſodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi ſæpe abuſus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa eſt, neque parum periculoſa veritati Religionis, & ſaluti publicæ, & niſi principiis quis obſtet, graviſſima creat incommoda & pericula; nam ſtultitiæ genus eſt, quæ ſub ſpecie boni temere præcipitat, & novas conſectatur Religionis opiniones, & artes diabolicas. Religioſa quædam ſubjectio utilis eſt, ſed ſine ſuperſtitione abjecta & humili: talis ſcilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorreſcat vitium, quæ ſtatuat laborem & obedientiam majoris eſſe apud Deum & Principem meriti, quam ſocietates & peregrinationes, quando ejuſmodi pietatem convivia, choreæ & luſus comitantur, quomodo Populus Iſraëliticus in dedicatione vituli *a* factitabat.

§. Quod ſi forte cœperit multitudo in rebus ad Religionem pertinentibus, nimium ſuæ tribuere opinioni, & novitates in illam voluerit introducere, extemplo parandum eſt remedium, & mala ſementis radicitus evellenda, priuſquam creſcat, & ſerpat longius, ut coaleſcat in corpus potentius ipſo Principe, contra quem deinde, ſi ejus ſe opinioni accommodare noluerit, pernicioſam regiminis mutationem machinari *b* audeat. Tametſi vero intelligendi vis in eo genere libera ſit, & ſalva ſua libertate, ad credendum cogi nequeat, adeoque Dei ſolius eſſe videatur, eum corrigere qui ſecus de ipſo *c* ſentit, a[...] oportet; graviſſima tamen inde naſcerentur incommoda, ſi deciſio de altiſſimis fidei myſteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ committeretur atque ideo valde convenit obligare ſubditos, ut quemadmodum veteres Germani ſolebant, ſanctius ac reverentius ducant; credere res *d* divinas, quam ſcire. Quis error tam inſanus aut fœdus, in quem non incidat regnum ali[...] quod, ſi de rebus Religionis illi dijudicare liceat? Hinc tanta cura caverunt olim Romani, *ne qui niſi Romani Dei, nec quo alio more, quam patrio colerentur.* Et Claudius graviter cum Senatu conqueſtus fuit, quod externæ ſuperſtitiones *e* introducerentur. Attamen ſi jam Malitia pedem fixerit, neque correctio adverſus multitu-

a *Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Exod. 32. 6.

b *Eos vero qui in divinis aliquid innovant, odio habe, & coërce, non Deorum ſolum cauſſa (quos tamen qui contemnit, nec aliud ſane magni fecerit) ſed quia nova quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, ſeditiones, conciliabula exiſtunt, res profecto conducibiles Principatui.* Dion.

c *Deorum injurias Diis curæ.* Tacit. lib. 1. Annal.

d *Sanctius ac reverentius viſum de actis Deorum credere, quam ſcire.* Tac. de more Germ.

e *Quia externæ ſuperſtitiones valeſcant.* Tacit. l. 11. Annal.

itudinem vim ac robur habere potuerit, Prudentia operetur necesse est, quod alias ferrum & flamma debuissent efficere: nam augescit interdum delictorum pertinacia, si remedia adhibeantur intempestiva, & plus æquo violenta; neque semper vi cedit ratio. Reccaredus Rex magna usum solertia, tempori tantisper cedendum ratus, nunc dissimulando, nunc blandiendo, sensim effecit, ut subditi ejus omnes Arriana perfidia abdicata ad Ecclesiæ Catholicæ castra commigrarent.

§. Magni heroës olim usi sunt superstitione (ut diximus) ut legibus suis auctoritatem parerent, atque animos adderent Populo, magisque eum in submissione & officio continerent, in hunc finem somnia fingebant divinitus sibi immissa, conversationes secretas & familiaritates cum Diis; & licet hæ artes apud simplicem plebeculam plurimum valeant, utpote cujus ingenium superstitionum rebus ejusmodi, quæ supra naturam esse videntur, facile capitur: non est tamen Principibus licitum, eam ementitis miraculis, & falsa Religionis specie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipsa frui possumus? Ad quid prodigia illa de cœlo fictitia, si tot ac tanta iis suppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præstolantur à Providentia divina? Quomodo justissimus Deus ejusmodi artibus successum bonum largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitudinem in rerum harumce inferiorum gubernatione incusant, quæ ipsis potentiam falso confingunt, quæque illi tribuunt, cujus ipse auctor non est? Quam certitudinem in Religione sibi pollicebitur Populus, si eam ad fines Principum particulares, detorqueri videat, eo quod tegumentum tantummodo sit, quo suas cooperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non est secura Politica, quæ dolis sese vestit, nec firma ratio status, quæ technis nititur.

SYMBOLVM XXVIII.

Regula & mensura virtutum Prudentia est, absque hac illæ in vitia degenerant. Jam ob rem in mente sedem suam habet, sicut virtutes reliquæ in appetitu: illinc enim omnibus præsidet. Magnam Deitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus est, quæ tres Reipublicæ formas constituit, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam; cuique singulis suas tribuit partes naturæ subditorum convenientes, intentos semper habens oculos in conservationem eorundem, & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora statuum Prudentia est; acus nautica Principis. Deficiente hac virtute, anima gubernationis deficit. a *Ca esta* (verba sunt Alphonsi Regis) *faze ver las cosas, e juzgarlas ciertamente segun son, e pueden ser, e obrar en ellas como deve, e non relate-*

a Lib. 8. tt. 5. p. 2.

batosamente. Virtus est Principum *a* propria, & quæ maxime facit excellere hominem, adeoque parce eam Natura dispensat. Multis magna dedit ingenia, magnam prudentiam oppido paucis. Abs-que illa, quo quique cæteri dignitate magis eminent; e[o] majori cum periculo præsun[t] aliis; facile enim rationi transiliunt limites, & pessum eunt; & in eo, qui aliis im-perat, judicio claro opus est quod res omnes, prout sun[t] in [...]

a Nam recte disponere, recteque judicare qui potest, is est Princeps, & Imperator. Menand.

n se dispiciat, & singula suis ite ponderare momentis noverit. Examen hoc magni in Principibus momenti est, & multum in eo potest Natura, plus tamen ipse rerum usus atque experientia.

§. Ea Prudentiæ virtus multis constat partibus, quæ ad tria capita reduci possunt; memoria scilicet præteriti, intelligentia præsentis, & providentia futuri. Omnes istas temporis differentias in Emblemate præsenti Serpens repræsentat; Prudentiæ Symbolum, supra clepsydram arenariam, quæ præsentis currentisque temporis est hieroglyphicum, sceptrum spiris suis ambiens, & contemplans sese in duplici speculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate vero ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora: *a Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.* In quæ intuens Providentia suas moderatur actiones.

Tria ista tempora speculum sunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præsentes observando, sese ornat & expolit, adjuta experientia propria, & ipso rerum usu comparata. De propria ago tibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, ut ex Historiis acquiritur. Communicatio cum aliis perquam utilis est, etsi restrictior; nam facilius comprehenditur, & abunde magis satisfacit dubiis omnibus ac quæstionibus, unde Principem melius instruit. Historia omnes quasi mundi ætates subjicit oculis, illiusque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, erudiunt. Quare necessum est, ut Princeps amicos fideles & veraces conquirat, qui sincere illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quam præsentibus; & quoniam isti, ut solebat dicere Alphonsus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quasi sunt historici, qui neque adulantur, neque celant aut dissimulant veritatem, eos potissimum in consilium adhibeat, observando negligentias & culpas Antecessorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; intestina & externa regnorum mala, & circumspiciat diligenter, num sibi quoque ab iisdem aliquod periculum sit. Optimus Principum Magister, tempus est. Sæcula præterita veluti Nosocomia quædam sunt, ubi cadavera Rerumpublicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inspiciunt & rimantur. Anatomici, ut præsentes tanto curent melius. Chartæ nauticæ sunt, in quibus cum alienis tempestatibus, & navigationibus secundis investigantur littora, bolide explorantur maria, brevia deteguntur, deprehenduntur scopuli, & regnandi lineæ designantur. Hinc Alexander Severus Imperator *b præficiebat rebus literatos, & maxime, qui historiam norant,*

a Virgil. b. Lamp.

rant, requirens quid in talibus caussis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent. Verum non omnes omnino libri boni consiliarii sunt: nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, quæ quia magis in usu sunt, quam veritas, bene multi eos *a* consulunt. Illi maxime securi, quos sapientia divina dictavit. In his reperire licebit Principi pro casibus omnibus politicam quandã perfectam, & documenta certa, quibus se *b* & alios rite gubernet. Ea de caussa Regibus Israël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum semper penes se haberent, & ex eo quotidie legerent *c* aliquid. Deum audimus, à Deo discimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

§. Cum hoc historico studio secure sese poterit Serenitas Vestra gubernationis mari committere, dummodo pro nauclero sit rerum præteritarum experientia ad præsentium directionem, quas Serenitatem Vestram ita moderari oportebit, ut oculos suos semper in futuro defigat, ipsumque ante prævideat, ad pericula declinanda, aut saltem, ut præventa *d* minus mali adferant. Iuxta has temporum affectiones judicare debet, & æstimare de futuris prudentia Serenitatis Vestræ, non illas Planetarum, qui cum admodum pauci sint, & status suos habeant motus, non possunt (quantumvis aliqua in illis inesset virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut casus invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque speculatio & experientia sufficiunt, ut certam aliquam & securam scienriam, de caussis tam remotis constituant. Conjiciat itaque oculos suos Serenitas Vestra in tempora retro præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Philippum Secundũ, & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc nostram ætatem usque effluxerunt, expendat Serenitas Vestra, num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sæculis. Num tantopere artes & arma floreant; num tam frequentes sint nundinationes, & agrorum culturæ; & si in hisce rebus quisdam defecisse animadverterit, incisionem corporis hujus instituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ sanæ ac integræ sint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates istæ suam trahant originem. Consideret apud animum suum Serenitas Vestra, num forte ex uno aliquo eorum nascantur, qu[illegible] fer[illegible]

a *Qui exquirunt prudentiam, quæ de terra est, negotiatores Merrhæ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ; viam autem sapientiæ nescierunt.* Baruch. 3. 23.

b *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* 2 Tim. 3. 16. & 17.

c *Leget illud omnibus diebus vitæ suæ.* Deut. 17. 19.

d *Scit præterita, & de futuris æstimat.* Sap. c. 8. 8.

ere ordinarii sunt. Ex dedutione subditorum in terras xteras; ex defectu propagaonis; ex multiplicitate Regiosorum ordinum; ex nimia festorum dierum frequena; ex multitudine Vnivertatum, & studiorum; ex etectione Indiarum; ex pa: non œconomica, ex bello viter suscepto, aut segniter lministrato: ex abrogatioe Magisteriorum ordinum ilitarium: ex raritate præiorum: ex oneribus camorum, & usurarum: ex peiniarum translatione in alieis provincias: ex disparita monetarum; aut aliis silibus caussis. Si viderit Senitas Vestra, quænam ex is mali fons sit & origo, fficile non erit parare remeum; & cognitis probe duo tempuribus, præterito & esente, una etiam Seren. stra de futuro æstimabit: *Nihil enim sub Sole novum. id est, quod fuit? ipsum quod urum est. Quid est, quod fam est? ipsum quod faciendum*. Personæ mutantur, non næ. Iidem semper mores modi sunt.

§. Post illam librorum eutionem plurimum quoque is dabit Viris Principibus nmunicatio cum tot ac tis ingeniis, quæ cum iis int quotidie, atque ad auntiam verba & rationes ltum ac diu cogitatas adint. Ideo Ioannes Secun- Lusitaniæ Rex dicere soat, regnum aut invenire ncipem prudentem, aut fa:. Amplissima est impeli schola, in qua Ministri mis ingeniis præditi, & experientia insignes, aut domestici, aut exteri, negotia cum Principe conferunt. Hic semper in assidua versatur exercitatione, cum speciali notitia omnium prope, quæ in mundo geruntur. Quæ schola cum maxime conveniat Principi, docet omnino, ut si non ex obligatione, discendi saltem studio, negotiis sese impendat, studeatque ea plene sapere & penetrare; nec satis esse credat, si Consiliariis suis ea committat, & ab illis decisionem expectet: nam si negotiis prorsus se abstineat, sylvescit paulatim ingenium, & odisse ea incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & viribus majora, adeoque aliorum mavult curæ relinquere, & industriæ. Quod si deinde ad ipsum referatur, quid aliis ea super re visum fuerit, inscius & imperitus pendet animi, rectene judicatum fuerit, an secus; qua in confusione, necesse est eum suimet pudeat, pigeatque, dum videt se muto simulacro haud multo esse absimilem, cui exterior fit reverentia, alius vero pro ipso responsa dat. Nec alia de caussa Zacharias Propheta eum Principem, qui similis Pastori, gregem suum deserenti, obligationis suæ est immemor, idolum *b* vocitat: Statua enim est, quæ repræsentat, non exercet Majestatem. Os habet, & non loquitur: oculos habet, & aures, & neque videt, neque *c* audit, cumque passim

H

Eccl. 1, 9, & 10.

b *O Pastor, & idolum, derelinquens gregem.* Zach. c. 11. 17.

c *Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient,* Psal. 113. 5.

passim pro idolo cultus solum habeatur, non quod efficere quicquam possit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus *a* despicitur, neque hoc damnum facile sarciet: negotia enim, è quibus usu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat; præterlabuntur sicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cum ipse ignoret, unde negotiorum tela inchoata sit, recte eam pertexere nunquam poterit.

§. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps simul atque Rempublicam capessit, animum suum ad negotia publica applicet, ut usu paulatim artem bene gubernandi condiscat: etsi enim illa initio mole sua absterreant Principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt postea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illum arceat errandi metus, quia nulla tanta est prudentia, quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus experientia nascitur; ex hac vero op-

a *Nihil est idolum in mundo.* 1 Cor. 8. 4.

timæ imperandi regulæ. E
si forte eum errare contigerit
illud solatio sit, minus inte
dum esse periculi, ipsum fal
Principem, quam si rem opti
me gerat per alium. Hoc nam
que calumniis obnoxium; il
lud vero facilius tolerat Popu
lus. Obligatio Principis in e
solum consistit, ut quam re
ctissime velit agere omnia
atque in id omnem suam
conferat operam, instructio
nem admittendo, & consi
lium; sine arrogantia & fidu
cia sui nimia: hæc enim igno
rantiæ & errorum mater est
Potentia una cum Princip
bus nascitur; non sapientia. S
audire voluerint, recte gube
nare scient. Cum Salomo
suam agnosceret infantia
pro gubernando Dei populo
petiit à Deo cor *b* docile: ho
enim solum sufficere putaba
ut recte suo fungeretur offi
cio. Principem zelosum,
qui honestum semper præ
culis habet, Deus quasi ma
ducit, ne uspiam in statum
suorum gubernatione offe
dat.

b *Dabis ergo servo tuo cor doci*
ut populum tuum judicare possit,
discernere inter malum & bonu
3 Reg. 3. 9.

SYMBOLUM XXIX.

Piscatores in insula Chio, cum jactis aliquando in mare retibus pisces se capturos crederent, tripodem extraxêre, quod vas quoddam erat sacrificiis destinatum aut (ut volunt alii) mensa tripes rotunda, opus admirandum magnique pretii, non tam ob

materiam, quamvis ex a
esset, sed ob Vulcanum a
ficem. Crevit in iisdem,
aliis ejusdem insulæ Pisca
ribus cupiditas, & spe v
inaniter delusi iteratis s
vicibus retia sua in prof
dum demisere. O quoties p
speri Principis unius succe
eid

em ipſi & aliis fraudi fue-
:, dum mediis iiſdem ſi-
em aliquam nanciſci For-
am conati ſunt! Non eſt
facile, alienos ſequi paſ-
aut relegere proprios, ut
em ſemper examuſſim
nas veſtigia. Exiguum
poris ſpacium tot even-
n varietate priora obdu-
& quæ de novo impri-
tur, diverſa ſunt, adeoque
eundem habent exitum.

Multos æmulos atque imitatores habebat Alexander Magnus, qui licet Virtute tum corporis tum animi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumulatam gloriam & felicitatem potuerunt adipiſci, aut certe tantum plauſum non tulerunt. In noſtra eſt poteſtate, bonos eſſe; non item, tales videri aliis. Etiam in rebus Famæ Fortuna ludit, neque ſemper eadem eidem

respondet facinori. a Quod Sagunto accidit, Estepæ quoque evenit, & hujus tamen vix aliqua superest memoria; tenuior nimirum civitas gloriam istam non obtinuit: nam in Majoribus laudari sæpe solet, quod in aliis minoribus nemo æstimat. Idem prorsus in virtutibus usu venit; propter easdem Princeps unus bene audiet, alius male: temporum hoc vitium est, & subditorum. Si Nobilitas excusso fræno solutior sit, & Populus licentior, mali Principis notam non effugiet, si illos in rationis gyrum reducere voluerit. Vnumquodque regnum Principem cuperet suis conformem moribus; unde fit, ut tametsi unus aliquis Princeps iisdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quibus alius gloriosissime eandem moderatus est, æque tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusque quoque Naturas æque probas esse contigerit.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum exempla solum se velit dirigere: est enim perdifficile ne dicam omnino impossibile, ut in uno aliquo casu conditiones eædem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæ caussæ secundæ cælestium orbium semper volvuntur, novosque siderum & astrorum formant aspectus, quibus suos producunt effectus, & rerum mutationes efficiunt: & sicut accessus recessusque stellarum semel facti non iterum eodem modo facile eveniunt, ita neque easdem in hæc inferiora habent operationes, & variatis quibusdam conditionibus, variantur ipsi successus, in quibus casus fere plus potest, quam prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuisse existimo, aliorum sequi exempla, quam plane nulla. Quare considerandum diligenter, quid evenerit aliis, ut Politica prudens evadat; non ut sua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo se dubiis & incertis casibus. Aliorum eventa documento b sint, non præcepto aut legi. Ea sola exempla secure imitari quis potest, quæ à caussis & rationibus intrinsece bonis, & Iuri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eædem sunt. Vti & sequi exempla eorum Principum, qui cum Religione, Iustitia & Clementia, aliisque virtutibus & actionibus moralibus se suaque conservarunt. Verum etiam in his casibus attentione opus est: mutari enim solent mores, & æstimatio virtutum, nec novum aut insolens, Principem aliquem per easdem, quarum beneficio uno tempore feliciter floruit, alio periisse. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat Prudentia, neque ipsa sibi nimium fidat, sed varios consulat casus, qui quotidie incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis satis cavisse videantur: non semper enim eventa respondent meritis, neque dependent

a Mar. hist. Hispan. lib. 2. c. 3.

b *Plures aliorum eventis docentur.* Tacit. lib. 4. Annal.

dent ab ordinaria caussarum connexione, in qua consiliis humanis aliquis solet esse locus; sed ab alia caussa superiore, quæ cæteras dirigit; ex quo fit, ut incertæ sint cogitationes nostræ, & spes in illis fundata facile fallat. Nemo opinione omniū longius ab Imperio aberat, quam Claudius, & cælum jam illum destinarat, ut in Tiberii locum *a* sufficeretur. Frequentius istud est in electione Pontificum, in qua humana industria in suis consiliis sæpe deluditur. Non semper Providentia divina naturalibus mediis utitur, aut si utatur, diversos cum iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cum non raro damno sit Principi, quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna ignea in deserto lucem præbebat Populo Dei, & hostium castra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Vnde salutem quis sperat, inde exitium sibi accersit interdum, uti Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci traditum historiæ referunt; quos ad Consulem Servilium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non facile credimus passuros nos denuo; at contra res secundas, aut duraturas nobiscum, aut certe redituras, illico nobis persuademus. Multis istæc confidentia perniciem attulit, quippe quæ Prudentiam armis suis exuit. Ingens quoddam eventuum mare est hic Mundus, variis & incognitis caussis quasi ventis quibusdam agitatum. Ne animo efferamur, si retia forte votis referta educamus in littus; nec contra dejiciamur, si fuerint vacua. Eadem animi æqualitate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quiete frui non potest, qui felicem rei exitum certo sibi pollicitus, secus evenire videt, & remedium in promptu non habet. Qui deteriora animo concepit, ei adversi casus inopinanti obtingere non possunt, neque ob frustrata desideria facile ludibrio fit aliis, quemadmodum Persis factum in bello adversus Athenienses; illi namque longe etiam ante ex insula Paro compararant marmora, quibus victoriam inscriberent, quam jam pridem spe devoraverant; sed cum postea ipsimet prælio vincerentur, iisdem marmoribus Athenienses usi sunt, ad erigendam Vindictæ statuam, perenne stultitiæ Persicæ monumentum. Præsumptio sciendi futura, rebellio quædam est contra Deum, & concertatio stolida cum Sapientia divina, quæ permisit quidem, ut Prudentiæ humanæ de rebus ejusmodi conjicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hac casuum incertitudine tanto se Deo conditori suo magis subjectum agnosceret. Ea etiam de caussa tam cauta ac provida est in statuendo Politica, quippe quæ probe perspectum habet, quam parum de futu-

a *Quippe fama, spe, veneratione omnes destinabantur Imperio, quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat.* Tacit. lib.3. Annal.

futuris prævideat Sapientia humana, & quam facile fallant judicia; quæ opinioni præsumptæ innituntur. Si Principes eventus futuros ante prospicerent, non toties male consilia caderent. Atque hinc factum reor, ut simul ac Saul in Regem electus fuit, Deus ei spiritum prophetiæ *a* infuderit.

Nunc ex iis, quæ hactenus diximus, illud conficitur. Tametsi antiquitas veneranda merito sit, & viæ plane regiæ, quas illa posteritati aperuit, ut per eas securo passu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porro insistere non liceat, adeoque non ita sibi ipse diffidere debet Princeps, aut tam anxie Majorum legere vestigia, ut non etiam alicubi, ubi præsens occasio tulerit, sua ponere audeat. Novitates non semper periculosæ sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quo ætate procedit longius, eo sapientior est. b *Quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuêre. Quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Quod nunc per experientiam sequimur, absque illa aliquando initium habuit. c *Nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest; nec omnia apud priores meliora:* sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt. A Majoribus abusus multi ad nos usque *d* manarunt: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & in melius *e* commutavit.

a *Et insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis,* 1 Reg. 10. 6.

b Tacit. lib. 11. Annal.

c Idem l. 3. An.

d *Vetusta autem pleraque rudiora sunt nobis.* Arist. l. 2. pol. c. 8.

e *Multa duritie veterum melius & latius mutata.* Tac. lib. 3. Annal.

SYMBOLUM XXX.

INgeniosa Roma, ut Virtuti & Fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rostratas adinvenit, è quibus suspensæ navium triumphantium proræ post longas navigationes & obtentas victorias, sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monumentum Consuli Duillio pro insigni victoria, qua Carthaginenses triumpharat, pro alia item Marco Æmilio positum fuit. Trophæum istud præsenti Emblemati occasionem dedit, in quo columnæ robur ac firmitas sapientiam repræsentat; proræ vero navium per tot rerum discrimina Oceanum pervagatæ, Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales ac perpetuas; illa vero actiones singulares. Vna speculatione & studio comparatur; altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarumque cognitione; partim exercitatione & usu. Ambæ simul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem

...orem efficiunt, una ſola non ...ufficit. E quo facile appa...et, quam periculoſum ſit; ſi ...rerum potiantur, qui ſoli ...ientiarum contemplationi ...vitæ ſolitariæ ſunt dediti: ...rdinarie enim hi tales uſu & ...axi rerum carent, adeoque ...ctionibus ſuis, quia aut te...merariæ ſunt, aut viles & ab...ctæ, nihil promoverent, ...æſertim ſi aut metus, aut zelus nimius eos tranſverſos egerit. Familiaritas eorum, & ſcripta (in quibus plus ingenium ſpeculativum valet, quam practicum) prodeſſe poterunt Principi, ut animum ejus excitent, & diſſerendi ſuppeditent materiam, ſi ea una cum tempore & experientia in conſilium adhibeat. Ars medica remedia præſcribit morbis, ea tamen

Medicus non applicat, nisi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & constitutionem ante consideret. Quod si isthac ratione arrogantiam suam barbaram temperasset Hannibal, non pro insano derisisset Phormionem, quod armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim speculatio sola ejus praxin neutiquam assequatur, quomodo Poëta ille Lusitanus cecinit:

a *A disciplina militar prestante*
Nào se apprende senhor na phantasia
Sonhando, imaginando, ou estudando,
Se nào vendo, trattando, e pelejando.

Perquam enim difficile est, ut manus accurate imitetur, quod delineavit ingenium aut satisfaciat oculis, quod idea proposuit; præsertim cum à casibus tam variis bellum dependeat, ut ne ipsa quidem experientia in iis interdum sciat, quid facto sit opus. Nihilominus tamen posset Phormio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & experto Duci) ut errores caveret ingenii sui fallacis ac subdoli, immaninitatis in devictos, & superbiæ erga eos, qui ejus se tutelæ & præsidio commiserant. Rectius uti novisset Cannensi victoria, fugere delicias Capuæ, & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religiosorum opera usus interdum fuit; sed nescio, an ad ipsam negotiorum tractationem, an ad introductionem solum; aut num ideo forte ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum sumptibus, aut occurreret incommodis, quæ ex contentione de jure præcedenti inter Magnates oriri solent. Per illos tamen secretorum securitati haud satis consulitur: magis enim ab obedientia suorum Superiorum, quam Principum dependent; & si forte cedant è vita, litteræ occultæ, & chartæ omnes in eorum deveniunt manus. Si officio suo desint, puniri nequeunt; exemplo eorum perturbatur religiosa quies, & candida eorum simplicitas artibus politicis inficitur. Meliores medici sunt pro spiritualibus, quam temporalibus. Sphæra quælibet suam habet activitatem sibi propriam. Illud interim non inficior, reperiri nonnunquam inter illos ingenia scientiarum disciplinis, & rerum usu sic exculta, enutrita in aulis, absque ea animi contractione, quæ vitam monasticam, & ab hominum consortio remotam plerumque comitari solet, ut majoris etiam momenti negotia rectè iis committi queant, ea præsertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Ecclesiæ Christianæ pertinent: nam modestia in conversando, moderatio virtutum; gravitas & existimatio religiosæ vestis, plurimum per se commendationis secum adferunt in aulis Principum, ad audientiam facilius obtinendam & disponendos animos.

§. Experientiæ è damnis & periculis alienis felices sunt; attamen non tam a- per-

a Cam. Lus. cant. 10.

ersuadendum efficaces, ac ropriæ: illas videmus, aut udimus tantum; has etiam entimus. In imo quasi incisæ ectore diu hærent. Naufraia conspecta è littore moent animum; non ita audia solum ex aliis. Quem semel x illis evadere contigerit, in emoriam rei sempiternam, lavum in Experientiæ temlo suspendit. Eam ob rem, tsi experientiis utrisque Prinipis juvetur animus, magis amen ad proprias debet adertere, illud diligenter obrvando, si ex culpa fiant, morem proprium solere eas xcusare; & veritatem sero, ut nunquam ad aures ejus ertingere, ut fraudes de- gat: quoniam aut malitia am in foribus palatii sistit, at velat adulatio; & tunc irtus larvam ei detrahere on audet, ne ipsa in discrien veniat: quia aut ad illam on pertinet, aut certe nil efcturam se videt. Atque ita nari Principes, ubi suo deierint muneri, aut quid & bi in consiliis & actionibus eccatum sit, errata emenare non possunt, neque exrientia cautiores fieri, & udentiores. Nullum delium, nullum damnum in epublica accidere oportet, cujus notitia non illico deliter & sincere ad Principem permanet. Nullus sens, aut dolor est in quacune corporis parte, qui non in omento, ad cor usque peneet, tanquam vitæ Principem, ubi anima potissimam dem suam habet, & taniam cujus plurimum intert, alia membra integra & illæsa conservari. O si Reges probe nossent, quibus potissimum malis regna sua laborarent, non utique videremus ea tantopere inveterasse. Nunc vero conantur oblectamentis quibusdam musicis Principis auditum in aulis avertere, ne percipiat subditorum gemitus, nec cum Saule dicere possit; a *Quid habet populus, quod plorat?* Quo fit, ut aut necessitates ejus & calamitates ignoret, aut certe tardius intelligere incipiat. Recentissimus erat casus Ionæ, quem vivum balæna ejecerat, & publicis ejus clamoribus in tota urbe Ninive, cui post dies quadraginta interitum comminabatur, personabant omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimus omnium ista resciscceret; cum jam cives omnes à maximo usque ad minimum saccis induti in luctu *b* versarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat Principi, aut detegere damna & ærumnas, quæ illi impendent? Vniversus Bethuliæ exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam sole, imminebat Holofernis tentorio, & qui ei à cubiculis erant, verebantur eum è somno suscitare; sed pedum strepitu signum dabant, ne altius illum *c* inclamarent; post-

 quam

a 1 Reg. 11. 5.

b *Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis à majore usque ad minorem. Et pervenit verbum ad Regem Ninive.* Ion. c. 3. 5.

c *Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut introeundo aperire,* Iudith cap. 14. 10.

quām vero periculum urgens eos introire coegit, jam caput à reliquo avulsum corpore hostis è mœnibus *a* suspenderat. Ita plerumque accidit, ut tunc primum Princeps suos agnoscat errores, quando aut nullum iis superest remedium, aut certe difficulter adhiberi potest. Ministri ei persuadent, omnia bene feliciterque evenire, unde omnem abjicit curam, nullam comparat experientiam, & disciplinam necessitatis negligit, quæ optima est Prudentiæ magistra. Nam etsi è prudentia felicitas nascatur; non tamen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentiæ munus in Principibus, aut aliis qui cum iis egerint, illud est, ut per experientiam nosse condiscant hominum singulorum naturas, quas ex amictu, ex aspectu, ex actionum, oculorumque motu, ex verbis denique licebit *b* perspicere: quod indicium tam humanæ conversationi conveniens duxit ipse Deus, ut illud in singulorum inscriptum frontibus palam intuentium oculis exponeret. Absque eo, nec Princeps recte imperare noverit, nec qui negotia curat, sine suo potiri. Hominum animi æque varii sunt, ac vultus; *c* & licet ratio in se una & eadem sit, diversæ tamen

sunt viæ, per quas ratiocina tio eam investigat: & solen illusiones vis imaginatrici tam esse grandes, ut homine nonnulli bruti prorsus & ra tionis expertes videantu Quare uno & eodem mod cum omnibus agi non potest sed variare eum oportet, pr diversitate naturæ illius, qui cum negotia tractanda sunt non secus ac oreas in fræni pro varietate oris equini mu tare convenit. Ingenia quæd generosa sunt, & ad magn connituntur: apud ista valen plurimum media honoris & gloriæ. Alia humilia & ab jecta, quæ utilitatibus solun & commodis propriis capi s sinunt. Quædam superba sunt & ad audendum projecta: cun his sic agendum, ut à præci pitio abducantur suavite Alia ignava ac timida, & hæ ad negotia ita mańuducer oportet, ut periculi vanitaten agnoscant. Quædam servi lis conditionis sunt: & apu ista plus virium habent, mi næ & pœnarum metus, quar preces. Alia arrogantia: at que hæc auctoritate in viar reduci possunt; submission omnino pessum eunt. Nor nulla ignea sunt, & in agen do tam expedita, ut eader celeritate, qua negotium a liquod peragunt, eosdem fa cti mox pœniteat; & hi consilium dare difficile es Alia tardiora sunt, & qua semper in ancipiti hærent hæc suismet damnis, cu tempore erudiri debent; na ista si urgeant, paulatim se demittunt. Aliqua rudia sun & stupida: hæc convincend non argumentis subtilibus

a *Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis.* Iudith. 14. 7.

b *Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo.* Eccles. 19. 27.

c *Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus,* Eccles. 19, 27.

ed quæ manibus tangi poſ-
int. Alia in diſceptationem
ocant omnia, & acumine ni-
nio extra limites abeunt:
æc ſibi relinquenda, ut in-
ar falconum, ita ſublime fe-
antur, donec defatigentur,
oſtea demum ad tintinnabu-
um rationis revocanda ſunt,
t ad negotium, quod præ ma-
ibus eſt. Quædam omne a-
orum judicium reſpuunt, &
uo proprio dumtaxat innixa
ſe dirigunt: his conſilium
are non expedit, ſed ſolum
uaſi digito in illa intendere,
ite iis rem omnem exponen-
o, ut ultro iis occurrant, &
unc tanquam fœtus ſuos pro-
rios, & approbent, & exe-
uantur. Alia nec agere quic-
uam ſciunt, nec ſine conſi-
o alieno certi aliquid ſtatue-
; apud ejuſmodi homines
uſtra eſt omnis perſuaſio,
deoq; quod cum iis tractan-
um fuerit, melius per eorum
onſiliarios, alioſve, quos ip-
præ reliquis caros habent,
curari poterit.

Eadẽ varietas, quæ in inge-
is cernitur, pariter in nego-
is reperitur. Quædam initio
cilia ſunt; poſtea vero flu-
orum inſtar incrementum
munt, variorum incommo-
orum & difficultatum, qua-
rivulorum acceſſu: hæc
leritate ſuperantur; ut per
mpus iis creſcere non li-
at. Alia contra ventis ſunt
milia, qui naſcuntur cum
npetu, & leniter deſinunt:
iis tolerantia conſtantia-
ue opus eſt. Alia non niſi
um incertitudine & periculo
ntantur; quia ubi minime
ites, difficultatum fundus
ſe aperit in his caute pro-
cedendum & fortiter, ſemper
cum conto in manu, & ani-
mo adverſus quemcumque ca-
ſum munito. In aliquibus ſe-
cretum expedit: hic cunicu-
lis clandeſtinis agendum, ut
ſucceſſus felicior erumpat an-
te, quam adverti poſſit. Alia
obtineri nequeunt, niſi certa
temporis opportunitate; in
his media omnia ad manum
habere oportet & diſpoſita,
ut ſimul atque ſecundiores
venti flare cœperint, mox
pandantur vela. Nonnulla
ſenſim radices agunt, & cum
tempore ad maturitatem per-
veniunt: in iis diligentiæ
ſpargenda ſunt ſemina, ex-
pectanda donec germinent,
& fructum faciant. Alia niſi
confeſtim bonum ſortiantur
exitum, nunquam ſortiuntur
poſtea: atque hæc facto im-
petu pertentanda, uno tem-
pore omnia ſimul applican-
do media. Quædam tam de-
licata ſunt & fragilia, ut
phialæ vitreæ ad inſtar fla-
tu unico & efformentur, &
rurſum diffringantur: pro iis
leni admodum manu opus
eſt. Alia ſunt, quæ ſi nimium
cupiantur & deſiderentur,
redduntur difficiliora: in iis
artes amantium uſui erunt,
qui ſpernendo & fugiendo a-
moris faces magis etiam ſuc-
cendunt. Negotia pauca recte
curantur cum impetu: in ali-
quibus vis valet: in multis
tolerantia: & in omnibus fe-
re ratio & utilitas. Importuni-
tas negotia multa evertit,
multa etiam obtinuit; quem-
admodum de muliere Cha-
nanæa dixit S. Hieronymus:
a *Quod precibus non potuit, ta-*

a S. Hieron.

dio impetravit. Tam homines petitis abnuendo fessi fiunt quam annuendo. Commoda temporis opportunitas, illa est, quæ ad negotia recte gerenda plurimum momenti adfert, vix unquam non rite & ex animi sententia ea conficit, qui uti illa tempestive noverit: agricola qui naturam soli, & seminandi tempus probe cognita habet, bonam aliquando messem sperare potest. Tempus est, quando omnia conceduntur; tempus item, quando denegantur omnia, prout dispositus fuerit animus, in quo negotiorum incrementa & decrementa facile licet dignoscere; quin amputata non secus ac arbores, luna propitia, succrescunt [a] felicius. Industria quædam in modo proponendi, & persuadendi ab honesto, utili, facili: prudentia in seligendis mediis, & aliæ plures dotes naturales ad negotia rite expedienda plurimum faciunt; præsertim, si ista naturæ munera prudens quædam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animos sibi blande devinciens; vultus enim quidam sunt, & modi agendi tam insuaves & asperi, ut petita etiam negare doceant. Tametsi vero ista media cum bono judicio & industria perquam efficacia sint ad negotia ex voto transigenda, in iis tamen nec nimium confidere oportet, nec etiam desperare. Levissima quandoque negotia grandes pariunt difficultates, & contra gravissima in caussis levissimis sæpe diu hærent. Maxima etiam prudentia in re clarissima cœcutit, & ludit in humanis negotiis Providentia divina, quæ æterno suo decreto, quid de re quaque futurum sit, jam ante disposuit.

§. Atque ex ista ingeniorum & negotiorum diversitate videre nunc licet, quantum intersit, Principem tales legere Ministros, qui ad ea tractanda idonei sint. Neque enim omnes ad quævis negotia apti sunt & habiles, quemadmodum nec omnia instrumenta pro qualibet re inserviunt. Ingenia violenta, meticulosa & diffidentia, dura & tetrica in conservatione, quæ nec inservire norunt tempori, nec sese ad naturas aliorum accommodare & mores, citius negotia dissipant, quam componant; facilius hostes pariunt, quam pacem concilient; melius accusatorum funguntur munere, quam negotiorum possint esse curatores. Variis naturæ dotibus pro negotiis opus est. Ille Minister pro iis aptissimus erit, qui in vultu & verbis animum veracem & candidum præ se tulerit: qui se ipso ad sui amorem alliciat: in quo suspicio & astutia ab arte sint, non à natura: qui tacita ea servet in imo pectore, quamdiu publicare non expedit: qui cum suavitate proponat, cum tolerantia audiat, cum energia obsistat, cum solertia dissimulet, cum attentione urgeat; qui liberalitate obliget, argumentis persuadeat, experientiis convincat: qui de-

[a] *Omni negotio tempus est, & opportunitas.* Eccl. 8. 6.

denique cum prudentia decernat, & cum efficacia exequatur. Cum istiusmodi Ministris potuit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter conficere negotia, quæ in votis habuit. Non minoris momenti est bona horum electio, quam conservatio & incrementum totius alicujus status; ex eo enim, quod singuli suo probe fungantur munere, omnia dependent. Plura regna per Ministrorum ignorantiam pessum iêre, quam Principum. In hanc itaque curam incumbat sedulo Serenitas Vestra, examinet diligenter, quibus naturæ bonis instructi sint subditi, & postquam iis munera quædam commiserit, identidem ad actiones eorundem suos reflectat oculos, neque confestim capi aut inescari se sinat ea delineatione, quam ipsi de curatis à se negotiis transmittunt: perpauci enim sunt Ministri, qui se ipsos ad vivum in iis depingant: & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illico fateatur, quid aut facere, aut prævertere forte prætermiserit, multum erit, si illud sincere referat, quod reipsa fecit; sunt enim, qui perscribant ad Principem, non quæ fecerint, aut dixerint; sed quæ facere, aut dicere debuissent. Omnia mente & animo præconceperunt, omnia designarunt ante, præviderunt, immo & executi sunt. Mirum dictu! negotia in eorum subintrant secreta conclavia velut informes trunci, sed mox inde prodeunt iterum, tanquam è fictorum officina, scite & affabre elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venustiora appareant, & æstimentur ab aliis. Illic judicia formantur, & variæ excogitantur præventiones, etiam post transacta jam negotia. Illic isti potentiores ipso Deo tempus præteritum faciunt esse præsens, & contra præsens præteritum accommodando in literis datum rerum à se gestarum, prout magis commodum sibi visum fuerit. Ministri sunt, qui imaginatione sola curant negotia; vani sectatores applausuum, & præmiorum falsis literis quæsitorum. Vnde gravissimi nascuntur errores, & incommoda; nam consiliarii, qui assistunt Principi, secundum instructiones illas & notitias sua moderantur consilia, & si à vero illæ aberraverint, erronea quoque erunt ipsa consulta & responsa, quæ iis innituntur. Sacræ literæ nos docent, quam Ministri, & nominatim Legati accurate de negotiis sibi commissis ad Principem referre debeant: siquidem Hazaël, qui missus fuerat à Benedado Rege Syriæ, cum mandatis, ut cum Elisæo Propheta de infirmitate Regis deliberaret, nec verbulum datæ sibi commissionis immutavit, nec in tertia persona loqui ausus *a* fuit.

§. Periculosi interdum sunt Ministri magna rerum experientia

a Filius tuus Benadad Rex Syriæ misit me ad te, dicens: si sanari potero de infirmitate mea hac? 4. Reg. cap. 8, 9.

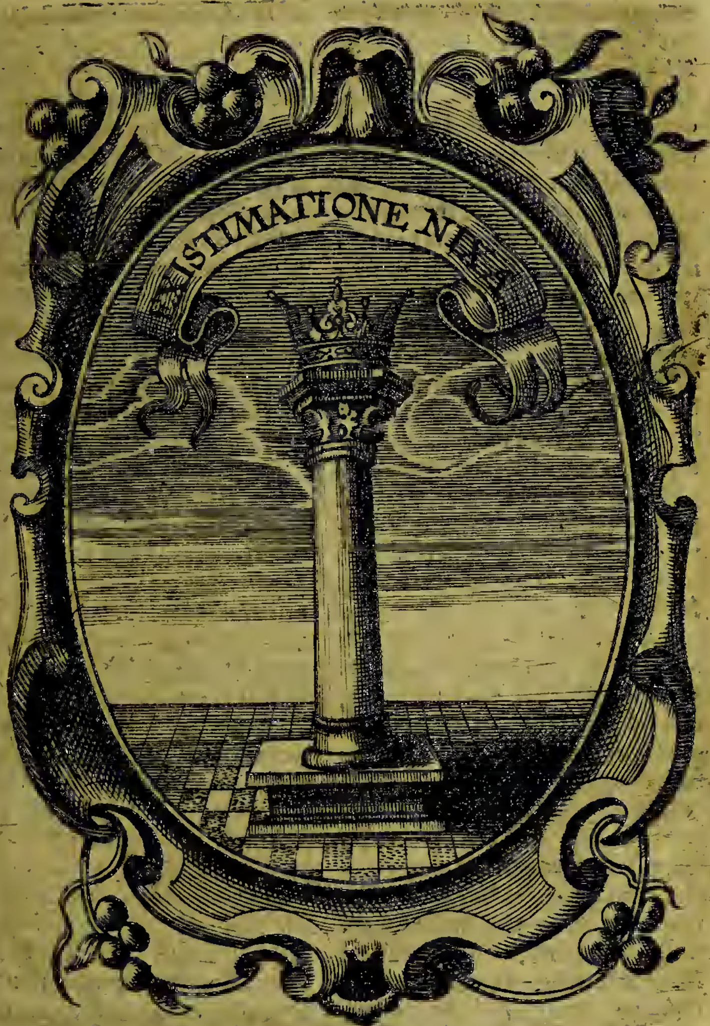
rientia præditi, aut quia Princeps nimium in iis ponit fiduciæ, aut quia ipsi decepti amore proprio, & sibi præsidentes, de negotiis raro & perfunctorie cogitant, & tanquam naucleri ad superandas tempestates nati, despiciunt nimbos, procellasque incommodorum & difficultatum; & periculis sese exponunt. Tutiores (in quibusdam casibus) ii sunt, qui navigandi nondum admodum periti, litora solum remis suis legunt. Ex utrisque autem optimum & tutissimum conflatur consilium: nam illorum experientiæ horum metu & sollicitudine temperantur; quomodo etiam fit, quando ad eandem consultationem concurrunt consiliarii phlegmatici, & cholerici: audaces, & circumspecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim mistione salubre quoddam consurgit sententiarum temperamentum, non secus atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

SYMBOLVM XXXI.

Columna seipsam sustentat, suo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corruit, idque tanto celerius, quo graviori fuerit pondere. Haud aliter suamet auctoritate & existimatione firma subsistunt, & conservantur Imperia. Mox ubi eam perdere cœperint, ipsa labi incipiunt, nec ulla tanta est potentia, quæ ea firmet ac sustentet; imo a *nihil rerum mortalium tam instabile, ac fluxum est, quam fama potentiæ sua vi nixa.* Nemo columnæ ad perpendiculum erectæ nimium confidat; ubi paululum inclinaverit, quivis etiam maxime imbecillus ejusdem ruinam promovet: nam illa ipsa inclinatio nescio quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, sustinuerit. Vna sola actio omnem interdum existimationem humi sternit; & ne multi quidem eam denuo possunt erigere: nulla enim fere macula ita plane eluitur, quin vestigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus est opinio, quæ integre & stirpitus evelli possit. Infamiam cures licet, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona fixa & firma non steterit supra perpendicularem existimationis columnam, brevi in terram decidet. Alphonsus V. b Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solum, sed & Neapolitano potitus est. Eodem tempore Rex Castellæ Ioannes Secundus, quia humili & abjecto erat animo, spernebatur à subditis, usque adeo, ut leges etiam ab iis acciperet, quas ipsi vellent. Provinciæ, quæ temporibus Iulii Cæsaris, & Augusti, Principum magnæ existimationis, constantes fuerant ac fideles, hostiles spiritus induerunt sub Galba, homine ignavo,

a Tacit. lib. 13. Annal.

b Mar. hist. Hisp. lib. 20. cap. 11.

vo, & contempto ab *a* omnibus. Sanguis regius, & Statuum amplitudo ad tuendam existimationem nequaquam sufficit, si desit Virtus, & magnitudo animi propria; perinde ut speculum non limbi exteriores æstimari faciunt, sed intrinseca ejus præstantia. In regia Majestate non plus inest virium quam in existimatione; quæ ex admiratione & metu nasci solet; ex utroque vero obedientia & subjectio, quæ si defuerint, non sese diu tuebitur Principis dignitas, in aliena opinione fundata; & purpura regia irrisionis

a Melius Divo Iulio, Divoque Augusto notos eorum animos, Galbam & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Tac. l. 4. Histor.

ſionis potius ſignum videbitur, quam eminentiæ præ aliis & Majeſtatis, uti in rege Henrico Quarto cernere licuit. Spiritus & nativus calor corpus humanum in pedes erectum ſuſtinent: ſola tibiarum baſis non ſufficeret. Et quid aliud eſt exiſtimatio, quam Spiritus quidam tenuis, in opinione omnium accenſus, qui ſceptrum recta ſurſum erigit, & ſuſtentat? Curet itaque Princeps, quoad fieri poteſt, ut omnes actiones ſuæ, & operationes tales ſint, quæ ſpiritus iſtos foveant, ac nutriant. In exiſtimatione fundabant Parthi petitionem ſuam, cum rogarent Tiberium, ut iis ſponte ſua Phrahaten Phrahatis Regis filium Roma *a* mitteret.

§. Iſthæc exiſtimatio & auctoritas majores etiam in militia effectus operari ſolet, ubi plus metus poteſt, quam gladius; & efficacior eſt opinio, quam ipſum aut animi aut corporis robur, adeoque non minus de illa laborandum, quam de armorum viribus. Eam ob rem prudentiſſime ſuadebat Othoni Suetonius Paulinus, ut Senatum Romanum in ſuam ſemper trahere partem conaretur, quippe *b* cujus *nunquam obſcura* poſſint eſſe *nomina, etſi aliquando obumbrentur.* Quæ etiam cauſſa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipſo ſpem ſuam & fiduciam *c* collocarent. In diſſidiis illis magnorum Ducum, Cæſaris & Pompei præcipuum utriuſque ſtudium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potius, quam arma: ſatis enim noverant animos, & perinde vires, famæ clamorem ſequi magis, quam ſonitum tympani. Rex Philippus Secundus eximius plane fuit in hac arte tuendæ exiſtimationis: ſiquidem in hujus beneficio è privato cubiculo Mundi utriuſque habenas ſic moderatus eſt, ut obſequentiſſimas eas ſemper habuerit.

§. Quin tum etiam, cum ruina ſtatuum præ oculis eſt, præſtat eorum permittere interitum, quam exiſtimationis jacturam facere: ſine hac enim illi in integrum reſtitui nunquam poſſunt. Quapropter in graviſſima illa tempeſtate conſpirationis Cameracenſis, etſi Reſpublica Veneta perditam ſe videret; prudentiſſimus tamen ille & fortiſſimus Senatus ſatius eſſe duxit conſtantem ea in re ſe præbere, quam aliquam prodere ignaviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libido ſerviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat Otho, paſſim *d protendens manus adorare vulgum videbatur, jacere oſcula, & omnia ſerviliter pro dominatione* gerere; hoc ipſo nimirum, quo ambiebat Imperium, quam eo indignus eſſet, palam omnibus faciens. Ne in inopia quidem & indigentia expedit mediis uti violentis, & minus decoris, aut ſubſidia ab extraneis petere; utrumque

a Nomine tantum, & autore opus, ut ſponte Cæſaris, ut genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Tac. lib.6. Annal.

b Tacit. l.2. Hiſt.

c Erat grande momentum in nomine urbis & prætextu Senatus. Idem l.1. Hiſt.

d Ibidem.

ne enim periculosum, & neutrum ad egestatem sublevandam sufficit. Quid? quod tenuitati isti existimatione consulitur melius. Tam quis opinione locuples est, ac alius multis reconditis & occultis opibus. Ita Romani sibi olim persuadebant; quare etsi in diversis occasionibus afflictæ fortunæ iis offerrent Provinciæ pecuniaria & frumentaria subsidia, gratiis tamen actis, ea noluerunt admittere. Perierant aliquando in mari duæ legiones; a *cæterum ad supplenda exercitus damna certavere Galliæ, Hispaniæ, Italiæ: quod cuique promptum, aurum, equos, arma offerentes; quorum laudato studio, Germanicus armis modo, & equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem juvit.* Binis item aliis temporibus, cum in maxima rerum calamitate & penuria Senatui Romano pateræ quædam aureæ magni pretii offerrentur, b una vice *legatis gratia acta pro magnificentia, curaque; patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta;* c & alia vice, rursum *gratia acta, aurum non acceptum.*

§. Auctoritas & existimatio Principis variis ex caussis nascitur. Aliæ ad personam ipsius pertinent, aliæ ad ejus statum. Quæ ad personam pertinent, aut corporis sunt, aut animi: Corporis, si apte conformatum illud sit, & dispositum, ut Majestatem sustinere valeat; etsi Naturæ defectus animi virtutes interdum supplere soleant. Erant illi sane non exigui in Carolo Emanuele Sabaudiæ Duce; excelsitas tamen animi & magnitudo, ingenii vivacitas, aptissimi pro aula mores, & urbanitas, suspici eum faciebant. Motus aliquis severus & gravis in caussa est, ut pro Principe habeatur is, qui absque eo spretus fuisset ab omnibus; cui tamen sic miscere oportet humanitatem, ut servetur auctoritas, non ut incurratur in odium, aut arrogantiæ nota contrahatur, quo nomine à Tacito collaudatur d *Germanicus, qui visu & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retineret, arrogantiam & invidiam effugerat.* Ad hæc pretium quoque & splendor vestium admirationem pariunt apud alios, & auctoritatem conciliant: plebs enim his exterioribus capitur, & cor humanum oculos non minus, quam intelligentiam in consilium adhibet; e quare optime dixit Rex Alphonsus Sapiens, *que las vestiduras fazen mucho conozer à los Homes por nobles, o por viles. E los Sabios antiguos est ablecieron, que los Reyes vistiessen paños de seda con oro, e con piedras preciosas, porque los Homes los puedan conoscer luego, que los viessen a menos de preguntar por ellos.* Rex Assuerus petentibus aures dabat, *indutus vestibus regiis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus.* Ideo Deus præcepit Moysi: *Faciesque vestem Sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Et fecit eam ex purpura auro intertexta, aliisque maximi pretii

a Tacit. lib. 1. Annal.
b Liv. l. 22.
c Ibid.
d Tac. lib. 2. Annal.
e L. 5. tt. 5. p. 2.

pretii rebus *a* exornata, qua usi sunt postea successores, uti & etiamnum faciunt summi Pontifices, etsi majori cum modestia minorique sumptu. Quod si Pontifex Dei brachium *b* est in terris, si tonitrui instar censuras fulminat, æquum omnino est (quicquid cavilletur Impietas) ut sicut Deus ornatur splendore *c* lucis (vestimento cæli) ita ipse quoque terrena vestiatur pompa, & sublimis in sede à succollantibus *d* deportetur. Eadem ratio in Principibus locum habet, qui Dei vicem in temporalibus *e* obeunt.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico ornatu *f* instructa: nobilitas & claritas *g* familiæ; custodiæ Nationum, quarum fidelitas exploratior *h* est, splendor & amplitudo aulæ, aliæque ostentationes publicæ, existimationem pariunt potentiæ Principis, & Majestatem addunt. Ejusdem excellentiam indicant illustriores tituli statuum aut industria, aut hæreditate acquisitorum, qui eidem solent tribui. Sic Isaias supremi rerum omnium effectoris ac Principis Majestatem variis nominibus ac titulis *i* explicat. Hisce itaque studeat Seren. Vestra personam suam regiam illustriorem reddere: modo tamen non ex levitate deferantur aut adulatione; sed ex universali omnium applausu, fundato in virtute & vera animi fortitudine, quales fuere, quibus honorati sunt olim Serenitatis Vestræ Antecessores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonsus Magnus, Sanctius Fortis, Iacobus Pugnator, Alphonsus Magnanimus, & alii.

§. Præstantia virtutum, aliæque naturæ perfectiones, quæ in bono Gubernatore requiruntur, existimationem & auctoritatem conciliant Principi. Vna sola, quæ reluxerit in illo, seu ad militiam pertineat, seu ad pacem, aliarum defectus abunde supplere solet, ut si seipsum impendat negotiis, tametsi non omnino satisfaciat: nam omnia ad Ministros remittendo, valde vis Majestatis imminuitur, quare & k *Sallustius Crispus Livium monuit, ne Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum revocando.* Vna aliqua res sapienter laudabiliterq; statuta à Principe opportuno tempore sine consultatione aliena: una indignatio, & potentiæ suæ vires vel leviter ostendisse, timeri eũ faciũt & suspici. Animi itẽ con-

a Ipsa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho & purpura. Exod.27.8. Esth. cap.15.9. Exod.28.2.

b Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas. Iob c.40. 4.

c Decorem induisti: amictus lumine sicut vestimento. Psal.103.2.

d Circumda tibi decorem; & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus. Iob.40.5.

e Ego dixi; Dii estis, & filii excelsi omnes. Psal.81.6.

f Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos. Eccles.2. 4.

g Nec erit ante ignobiles. Prov. 22. 29.

h Potestas & terror apud eum. Iob. 25. 2.

i Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Is. cap. 9. 6.

k Tacit. lib. 1. Annal.

nstantia in utraque fortuna: istimat enim vulgus supra mmunem esse naturam, cundis rebus non attolli, adrsis non dejici; immo divinū iquid in tali inesse Principe.

§. Æquabilitas in operando, agnam insuper existimatiem Principi comparat: jucii enim compositi & pruntis indicium est. Si favres suos intempestive imrtiverit aliis, aut offensas viter ulcisci voluerit, timetur quidem; sed non æstiiabitur, quomodo, a *Vitellium bitis offensis, aut intempestivis anditiis mutabilem contemnent, metuebantque.*:

§. Ad tuendam præterea istimationem etiam Pruentia conducit, ne videlicet netur Princeps, quod poentia obtinere non potest. mmensa ea sit oportet; si rinceps bellum suscipiat, in uo nulla victoriæ spes, aut lus à subditis deposcat; quam ceat, & fieri possit, nec taen occasionem iis det obeientiæ adjiciendæ. Attenare illud, nec posse ad effetum perducere, in Principe ndecorum est, temerarium in ubditis.

§. Tanti fiunt Principes, uanti semetipsi faciunt: etsi nim honor in existimatione liena positus sit; hæc tamen x præjudicata opinione fere e unoquoque formari solet, uæ major est, aut minor (si rudens saltem) prout animus pse aut spiritus sumit à fortiudine, quam in semetipso exeritur, aut eosdem perdit, si neritis careat. b *Optimi quippe ortalium altissima cupiunt*; ignavi vero nihil audent, & indignos se omni honore judicant. In his non semper demissio virtus est, & modestia, sed vilitas quædam animi; unde jure merito spernuntur ab aliis, dum dicunt ideo se altiora non appetere, quod sciant, se ea non promereri. Parum aberat, quin Blæsus Imperio indignus videretur, eo quod rogatus illud suscipere c contemneret. Infelix status, cujus caput aut Principis titulo indignum se reputat, aut plus etiam quam Principem æstimat. Primum illud, abjectio animi est, hoc alterum pro tyrannide habetur.

§. In istis animi dotibus etiā casus locum habet; contingit enim cum iis ipsis vilipendi Principem, quando Prudentia minus felix est, aut eventus non sat respondent consiliis. Gubernatio in se bona est, sed ita infausta, ut omnia minus recte sub manus succedant. Quod non semper providentiæ humanæ vitio accidit; sed divina potius sic disponit & ordinat, dū fines hi particulares hujusce inferioris regiminis, cū iis, quos gubernatio illa suprema & universalis sibi habet propositos, non omnino consentiunt.

§. Addo illud etiam, non sufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam Principis existimationem, si ipsa ejus familia dissoluta sit. Ab illa tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quam domum propriam habere bene compositam. Sane minus arduum plerisque videri solet

a Tacit. lib. 2. Hist.
b ibidem. l. 4. Annal.

c *Adeo non Principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur.* ibidem. l. 3. Hist.

foret integram gubernare Provinciam quam unam domum, eo quod Princeps curam istam in postremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obstat amor proprius, aut deest animi robur ad id necessariũ, aut est naturalis quædam ignavia, aut illi certe, qui circa Principem sunt, insolentias domesticas & famulorum delicta sic norunt tegere, ut remedium iis adhibere non possit. Non minima Agricolæ laus fuit, *domum suam primam coercuisse*, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut servi *a* publicis rebus se immiscerent. Multi Principes Status suos regere sciunt, pauci suas domos. Galba Imperator erat minime malus, suo tamen palatio non optime præfuit; neque enim in isto minora dominabantur vitia, quam in Neronis *b* aula. Laudi datum Tiberio Imperatori non exiguæ, quod *modesta* illi essent *servitia*. Nulla Gubernatio recte laudabiliterque institui poterit, *c* ubi domestici simul imperant, & prædas agunt; aut superbia sua aliisque vitiis auctoritatem ejus prostituunt. Si boni illi sunt, Principem quoque bonum efficiunt; si improbi, tametsi bonus sit Princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones Principis suum mutuantur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; siquidem aliorum virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant immo quo ad fieri potest, omnes ejus actiones ab error vindicant, & deprædicando magis illustres reddunt. Relatæ ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt Quicquid de Principe mana in publicum, id magnum judicatur à populo. Intra palati Principes aliorum hominum consimiles sunt; existimatio tamen majores eos fingit, & recessus ille atque à commun aliorum consortio segregatio segnitiem eorum & inertiam contegit: quod si famuli minus prudentes sint, & secret haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagat populus, & reverentiam exuit, qua eos antea suspiciebat & venerabatur.

§. Deniq; ex ipso etiam statu augescit existimatio Principis, si nimirum leges optime constitutas habeat, & Magistratus, si in eo Iustitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati supremæ honorem & obedientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma floreant, & eluceat in rebus omnibus ordo quidã constans, & æqualis harmonia, à manu Principis profecta; immo etiam si felicitas statuum ab ipsomet dependeat Principe: nam si absque hoc illa potiri possint, facile eum despiciunt. *d Aratores in Ægypto cælum non suspiciunt*; cum enim Nilus inundatione sua omnes late agros irriget, fœcundetque, nubibus haud quaquam indigent.

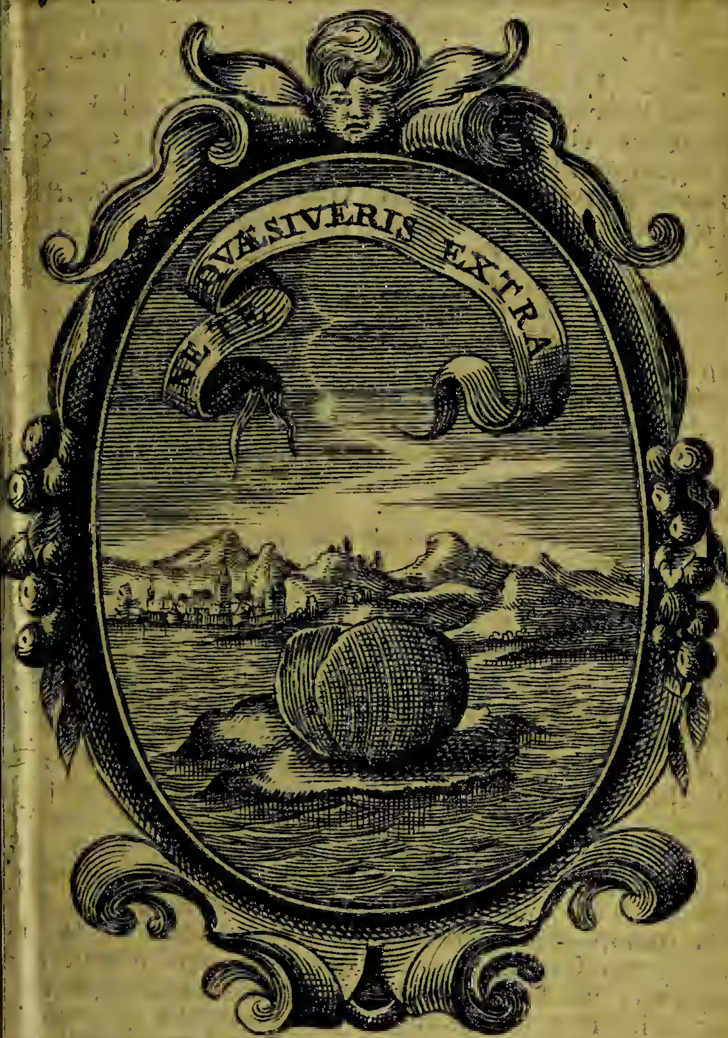
a Primum domum suam coërcuit, quod plerisque haud minus arduum est, quam Provinciam regere: nihil per libertos, servosque publicæ rei. Tac. in vita Agric.

b *Iam afferebant cuncta venalia præpotentes liberti, servorum manus subitis avidæ, tanquã apud senem festinantes* id. l. 1. Hist. c Tac. l. 4. Hist.

d Plin.

SYM-

SYMBOLVM XXII.

Oncha de rore cœli con-
cipit, & in candidiſſimo
us ſinu naſcitur, & ſeſe pro-
t pulcherrimus ille marga-
æ partus. Nemo tantam
us elegantiam ab exteriori
rma tam rudi & impolita
conjiceret. Haud aliter ſenſus falli ſolent in actionum exteriorum examine, ſi ſecundum extimam rerum faciem judicent ſolum, nec ad interiora penetrent. Veritas ab opinione non pendet. Aſpernetur

eam

eam Princeps, si è rationis præscripto egisse se sciat. Nihil magnopere arduum aut eximium audebit aggredi, si ad sensum vulgi cum metu suo velit in deliberationem descendere. In semetipso se quærat; non in aliis. Regnandi ars ob tenues istas existimationis umbras conturbari se non finit. in illo Rege hæc major est, qui pacis, bellique artes rite moderari noverit. Subditorum honos è quacunque re nævum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus est: durante hoc crescit; imminuto interit. Nimium etiam haberet periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis à levi vulgo institutis. Earum despicientia, animi magnitudo, & constantia est in Principe, cui pro suprema lege salus Populi est. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, *a* quod *offensionum pro utilitate publica non pavidum* se exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inanem spernit gloriam, vera solidaque fruetur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cum salutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus incusabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis *b* Valentini, qui etsi sese illius commisisset potestati, fidemque securitatis publicam ab eo accepisset, propter occultas tamen molitiones, quas denuo illum adversus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux rescierat, in custodiis eum detinuit, ratus nimirum incommodorum potius, quæ ex libertate illius oriri possent, habendam esse rationem, quam sermonum contra se, & querimoniarum, quasi datam fidem violasset; qua de re ut se purgaret *c* tunc palam, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, gloriosus fuit, & bellicosus, surdus tamen ad obtrectationes suorum Subditorum, prælium ad Cæsarianum (sic urbem vocant, quæ vulgo Xeres dicitur) detrectavit. Satius est, Principem ut prudentem timeri ab hostibus, quam ut præcipitem aut temerarium.

§. Hi discursus non eo spectant, ut Principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, adeo ut quacunque de caussa, aut utilitatis specie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipsi aut ejus Statui ullum accerset commodum, sed ruinam potius, & publicum pariet detrimentum; neque diu securum esse potest, quod honestum non est: uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque sæpe calamitatum, ac imminentium subditis miseriarum procellis agitato, eo quod Rex Petrus Quartus tam pacis quam belli tempore ad commodum magis, quam ad existimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honestas junctæ, & pari passu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior sententiam

a Tacit. lib. 4. Annal.
b Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 8.
c idem. hist. Hisp. l. 14. c. 2.

m a *nihil gloriosum, nisi tu-n, & omnia retinenda Domi-tionis honesta*; neque enim od indecens est, bonum edium esse potest ad illam endam; neque si fuerit, ideo nestum erit, aut excusan-m. Illud solum contendo, Principis animum opinio-ius vulgaribus superiorem iam, & constantem adver-vanas Populi obtrectatio-s. Vt sciat cedere tempori, dissimulare offensas, de-nere gravitatem regiam: ernari inanem famam, ocu-in vera illa & solida de-is: in arena denique ut int, ac necessitate consi-m capere, si ita expedire um fuerit ad status sui con-vationem; nec decipi se si-: vanis quibusdam gloriolæ ibris, pluris scilicet eam timando, quam utilitatem blicam; id quod Regi Hen-o Quarto vitio datum fuit, lenti eorum sequi consi-m, qui suasores illi fuerant, Ioannem *b* PaciechumVil-æ Marchionem compre-nderet, tumultuum & com-tionis inter regni Proceres ctorem & incentorem: ex-ando se, quod fidem illi pu-cam dedisset Madritum niendi; contra quam agere i non liceret. Frivola ex-atio, inanis fidei & clemen-: specimen vitæ suæ & sa-i publicæ anteferre, erga m præsertim, qui concessa i securitate abuteretur ad niciem ipsi personæ regiæ chinandam, unde gravissi-: ad ipsum Regem, & uni-sum ejus regnum mana-t damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæsar mora-batur, vitio sibi verti à non-nullis, quod tanto tempore in insula Capreis cunctaretur, in solos calumniatores intentos habens oculos, neque Galliæ laboranti succurreret, cujus bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin *tanto impensius in securitatem composi-tus, neque loco, neque vultu mu-tatus*, c *sed ut solitum per dies illos egit.* Constantia prudens audit, non curat magnopere judicia & sensus imperitæ multitudinis, sciens rebus bene gestis, obtrectationem postea in majorem cedere gloriam, & seipsa sensim evanescere. Diffidebat exer-citus electioni Saulis in Re-gem, eumque aspernando di-cebat: d *Num salvare nos po-terit iste?* Dissimulavit ta-men verba ista Saül, & sur-dis accepit auribus (neque enim Principes audire omnia convenit) & milites suum postea damnantes errorem palinodiam cecinerunt, immo & in obtrectationis aucto-rem inquisiverunt, infami mulctandum morte, si *e* de-prehenderetur. Non fuisset factum prudens, electionem suam in discrimen objicere, præ se ferendo notitiam sini-stri illius popularis judicii. Nimia viatoris esset levitas, si ab importuno locustarū stri-dore moras sibi in itinere inji-ci pateretur. Ex rumore vul-gi

a Saluft.
b Mar. hist. Hisp. 23. c. 7.

c Tacit. lib. 3. Annal.
d 1 Reg. 10. 27.
e *Quis est iste, qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros & interficiemus eos.* 1. Reg. 11. 12.

gi statuere vecordia *a* est. Timere illum, & quæ statuta sunt semel, revocare, prorsus indignum. Vix unquam firmũ esset ullum consilium, si à vulgo dependeret, qui caussas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non potest, neque eas publicare expedit: hoc enim esset sceptri auctoritatem illi tribuere. In Principe tota populi potestas sita est. Principis est agere, Populi jussa exequi, bona interim fide sibi persuadendo, recte ac juste ita præcipi. b *Si, ubi jubeantur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercidit.* Tam hæc ignorare oportet eũ, qui paret, quam scire c alia. Principibus *summum rerum judicium Deus dedit*, subditis *obsequii gloria relicta* d *est.* Illud solum postulatur à Principe, ut obligationi suæ in statuendo & decernendo faciat satis; quod si postea non omnia è voto succedant, animo ne cadat: satis enim est, nihil imprudenter egisse. Quod optimum etiam videtur consilium, infirmum est, & casibus variis obnoxium. Quo Monarchia est amplior, eo magis exposita est eventibus minus prosperis, quos aut casus secum trahit, aut judicium humanum præcavere satis haud potest. Grandia corpora grandes infirmitates pati solent. Nisi Princeps fortiter constanterque negotiis insisteret, quicquid obtrectent alii, infelicissimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis; nimis etiam potentiæ suæ coarctat limites multisque inanibus Phantasiæ terroribus sese objicit; id quod à persuasione quadam propria superstitiosa, aut melancholici humoris abundantia plerumque nascitur. Isthæc incommoda David agnovisse videtur, cum Deum precaretur, ut tolleret à se opprobria, quæ ipse sibi e imaginabatur. Constantia itaque sese armet Princeps adversus quoscunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem se præstet, in tuenda vera & solida existimatione personæ suæ, & animorum, quando illa amissa, aut violata, una secum Imperium in discrimen adducit. Optime hanc rem intellexit Rex Ferdinandus f Catholicus, quando monitus à suo Patre Rege Ioanne Secundo Aragonio, ut tempori, necessitatique cederet, & Coronam suam collocaret in tuto conciliando sibi animos Marchionis Villenæ, & Archi-Præsulis Toletani, Alphonsi Carrilii, honestissimis quidem mediis illud effectum dare studuit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem suam regiam subditorum furori ac violentiæ minus decen-

a *Non ex rumore statuendum*, Tacit. lib. 3. Annal.

b idem lib. 1. Hist.

c *Tam nescire militem, quam scire oportet.* Tac. l. 1. Hist.

d *Tibi summum rerum judicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est.* Idem l. 6. Ann.

e *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum*, Ps. 118. 39.

f Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 9.

center aut indecore inclina-, in hoc enim plus inesse pe-uli augurabatur, quam be-ficii in eo, quod voluntatum dia sibi pararet apud alios. mpus, optimus artium ma-ter est, & tale esse poterit, actiones humiles heroicas iciat, & ipsas etiam sub-missiones ac deditiones in al-ius potestatem fortitudini uat. Finis honestus ac li-us est, qui eas nobilitat. ellio a Tacitus exprobrat, od *sectari cantantem* Nero-ni fuerit *solitus, non necessita-quà honestissimus quisque, sed u & sagina mancipatus, emp-que.* Non minus constanti mo opus est, ad parendum cessitati, quam ad illam fu-andam, & quod abjectio erdum putatur, & vilitas, noris est studium, quando nirum ad hunc non amit-dum aut certe ad confer-ndum, dissimulantur ad npus offensæ. Qui illico ul-nem parat, magis passione i se finit, quam honore. cundiæ quidem fit satis; at ulgatur amplius, & publi-ar infamia. O quoties pro-us sanguis rubrica fuit, qua scriberentur injuriæ! quo-in ipso offendentis vultu neribus conciso legere li-cicatricibus quasi literis busdam exaratam offensi infamiam! Sæpius vindicta, quam dissimulatione deperdi-tus fuit honos: hæc oblivio-nem inducit, illa memoriam: magisque in eum conjicimus oculos, qui injuriam accepit, quam qui ultionem sustinuit. Qui prudens honoris sui æsti-mator est, in bilance eum pendit, ac librat cum vindicta, cui ille, adjecto quocunque sar-comate notitiæ publicæ mul-tum præponderat.

Tac. l. 2. Hist.

Etsi vero Principi suaserim, ut famam popularem insuper habeat; hoc tamen in casibus solum allatis velim intelligi, si nimirum jacturam illius bo-num publicum compenset, aut aliter impediret negotia ma-gni momenti, quæ Populus aut non capit, aut certe non recte intelligit: nam postea successus iste felicior & rei honestas, amissam famam cum usura etiam existimationis & honoris restituunt. Interim prudenter fecerit Princeps, si quoad fieri potest, semper actiones suas, ad popularem auram accommodare studeat: eosdem enim fere effectus, ac vera illa gloria operari solet. Vtraque in hominum imagi-natione est posita, & vox po-pularis nonnunquam, licet fal-sa sit, tantam meretur fidem, ut nullo unquam postea tem-pore, aut actione contraria obliterari valeat.

SYMBOLVM XXXIII.

Vod speculum integrum repræsentat, idem etiam fractum in qualibet sua ticula exhibet; sic Leo in que speculi fragmento sentis Emblematis se con-tuetur; fortitudinis, & gene-rosæ constantiæ Symbolum, quam in omni casu Princeps conservare debet. Speculum nempe publicum est, in quo Mundus se contemplatur, ut

recte dixit Rex Alphonſus Sapiens, agens de actionibus Regum, & expendens quales eas eſſe deceat. a *Porque los Omes tomen exemplo dellos, de lo que les ven fazer, e ſobre eſto dijeron por ellos, que ſon como eſpejo, en que los Omes ven ſu ſemejanza de apoſtura, ò de enatieza.* Eam ob rem, ſive eum fortuna ſecunda ſervet integrum, ſive frangat adverſa, idem ſemper in eo vultus appareat oportet. Quod quidem in ſecunda difficilius, quia affectus de ſe facile emicant, & ratio cum gloria evaneſcit. Attamen magnanimum pectus à ſumma etiam felicitate efferri ſe non ſinit; ut in Veſpaſiano videre licuit: nam etſi communi omnium conſenſione Imperator conſalutaretur, b *nihil* tamen *in ipſ*

a L. 4. tit. 5. p. 2.

b Tac. l. 2. Hiſt.

ſo tumidum, arrogans, aut in re-us novis novum fuit. Quiſquis na cum fortuna animum mu-t, fatetur etiam ſe non pro-eruiſſe;

a *Frons privata manet, non ſe meruiſſe fatetur,*
Qui creviſſe putat.

æc conſtans modeſtia etiam Piſone enituit: nam adop-tus à Galba, b *nullum turbati t exultantis animi motum pro-dit: ſermo erga patrem Impe-toremque reverens: de ſe me-ratus: nihil in vultu, habitu-e mutatus: quaſi imperare ſſet magis, quam vellet.* Sed & caſibus adverſis Fortitudini et eſſe periculum: illi enim mines plerumque nec opi-ntes obruunt; cum nemo iſquam fere ſit, qui cala-tates omnes, quæ accidere i poſſunt, ſerio cogitet. æ cauſſa eſt, cur pleroſque autos, & ex improviſo eæ primant, & cur tantopere ic conturbetur animus, aut pter nimium felicitatum orem, quas amittit, aut ob iculum vitæ, cujus proro-ıdæ deſiderium omnibus à ura eſt inditum. In aliis um habeant licet paſſiones e, non in Principe, cu-eſt regere alios tam in ad-ſa fortuna, quam proſpera, placidum ſemper ac com-itum præ ſe ferre vultum, verba intrepida; qualis 10 fuit, etiam Imperio exu-, c *Placidus ore, intrepidus bis, intempeſtivas ſuorum la-nas coercens.* In cruento il-prælio ad Navas Toloſæ x Alphonſus Nonus eadem per animi, vultuſque ſere-nitate inter arma perſevera-vit. Nullus unquam caſus Re-gis Ferdinandi Catholici affe-ctum aut paſſionem detegere potuit. Læſus aliquando gra-viter à furioſo quodam Barci-none, nihil ideo commoveri viſus fuit, illud ſolum præce-pit, ut invaſorem coërcerent. Carolus Quintus Imperator, cum Ingolſtadium obſideret, nec vultum immutavit nec lo-cum, quantumvis hoſtes con-tinua tormentorum exploſio-ne tentorium ejus dilaceraſ-ſent, & nonnulli juxta à late-re interfecti cecidiſſent. Non minori cum conſtantia Rex Hungariæ (Auguſtiſſimus nunc Imperator) & Sereniſſi-mus Infans Ferdinandus (am-bo fortitudinis & facinorum Caroli V. glorioſi æmuli) per-ſtitere intrepidi in prælio Nor-dlingano, nil quicquam territi Chiliarchæ cujuſdam morte, qui proxime illos tormenti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc loco exem-plum Maximiliani Bavariæ Ducis, & ſacri Romani Impe-rii Electoris, qui tot victoriis celebris, quas, dum exercitui Unionis Catholicæ ſumma cum auctoritate præeſſet, re-portaverat; non ideo ſuperbia elatus fuit, neque poſtea fortu-na adverſa animum ſuum he-roïcum frangi paſſus eſt, tam-etſi Status ſuos videret perdi-tos, & in Monacenſi ſuo pala-tio (digna fabrica tanto Prin-cipe) hoſpitantes Regem Sue-ciæ, & Comitem Palatinum Fridericum, ipſumque Fridt-landiæ Ducem non minus ſibi infenſum & hoſtem, quam duos illos experiretur.

Dividat ſane inſtabilitas

a Claud.
b Tac. l. 2. Hiſt.
c Tac. l. 2. Hiſt.

temporum atque invidia, & in diversas distrahat partes speculum statuum, in qualibet tamen illarum, quantulacunque etiam sit, Majestas semper integra perseveret. Quisquis ad Sceptrum natus est, mutari non debet ad quemcunque eventum & casum. Nec ullum tam gravem aut acerbum ducat, ut ideo à se ipso desciscat, aut personam, quam sustinet, dissimulet. *a* Rex Petrus, etiam postquam in manus Regis Henrici fratris sui & capitalis hostis incidisset celare noluit, quis esset; quin potius, cum dubitaretur, num ipsus esset, alta voce ultro exclamavit; *Ego sum, Ego sum.* Quid' quod hæc ipsa constantia servandi in rebus adversis decorum & Majestatem regiam, unicum & ultimum earum interdum remedium sit, uti Poro *b* Indorum Regi accidit, qui captus aliquando ab Alexandro Magno, & rogatus, quomodo tractari vellet, *Regie*, inquit. Subjicienti vero Alexandro; Nunquid etiam aliud? Respondit iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur, Regiè.* Quod heroïcum responsum sic affecit Alexandri animum, ut eum non modo in regnum suum restituerit, sed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitatibus & ærumnis cedere, est ad earum quasi partes sese adjungere. Fortitudo invicto etiam Victori placet, aut quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipsam virtutis vim. Animus violentiæ non paret, neque quicquam in eum potest Fortuna. Graves minas Carolus Quintus Imperator intentabat Ioanni Friderico Saxoniæ Duci, quem captivum tenebat, ut ad dedendum sibi Ducatum Wirtenbergicum eum compelleret; ipse vero libere respondit: *Poterit quidem sua Majestas Cæsarea statuere de me, quicquid libuerit; ut tamen timorem huic incutiat pectori nunquam efficiet.* Id quod in occasione alia longe difficiliori reipsa satis ostendit; contigit enim, ut dum latrunculorum lusui intentus esset, capitis sententiam in se latam intelligeret; quo nuntio neutiquam ille turbatus, perinde quasi nihil ad se pertineret, Ernestum Ducem Brusvicensem, quicum ludebat, libera voce cohortatus est, ut non obstante illo ludere pergeret. Quod heroïcum responsum infamem rebellionis notam detersit ali[...] quantum, & clarum eum red[...]didit. Actio unica generosio[...]ris animi, etiam cum vis ips[...] ad mortem rapit, vitam illu[...]strem relinquit & celebrem[...] quemadmodum hac nostr[...] ætate evenisse meminimu[...] Roderico Caldeionio Septer[...] Ecclesiarum Marchioni, cuju[...] Fortitudo vere Christiana, & heroïca constantia toti mun[...]do admirationi fuit, adeo u[...] æmulationem & odium com[...]mune tantæ ipsius fortunæ i[...] laudem & commiserationem verteret. Ignavia & timidita[...] animi è violentis casibus ne[...]minem eripiunt, nec quicqua[...] periculo turbatio detrahi[...] Constantia illud aut vincit, a[...] certe famosum efficit. E vul[...] Principis periculi gravitate[...] vulgus colligit, haud secus a[...] que ex naucleri oculis ii, q[...]

a Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 13.
b Plutarch. in apoph. Regum & Imp.

n eadem navi sunt, num tempestas grandis sit. Atque ob eam rem valde expedit æquam semper & serenam exhibere frontem, seu tranquilla sint tempora, seu turbida, ut neque metu Princeps concidat, neque superbia efferatur, neque alii de communi rerum statu judicium ferre valeant. Eadem de caussa Tiberius tristissima quæque maxime occultare *a* laborabat. Perturbatio & confusio rerum omnium oritur, quoties è facie Principis tanquam illa cæli, perspicere licet tempestates, quæ impendent Reipublicæ. Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram judicii levitas est, & ignavia animi. Constantia & æquabilitas vultus subditos erigit, & hostes in admirationem rapit. Omnes in Principe suos defigunt oculos, & si metuat, ipsi quoque metuere incipiunt: ita b *Othonis vultum intuebantur*, quotquot cum eo accumbebant in convivio, *utque evenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur*; ubi vero timori & diffidentiæ locus est, ipsa quoque fides facile c deficit. Hoc tamen in iis casibus velim intelligi, quando periculum dissimulare, & celare calamitates expedit: in aliis enim publicæ tristitiæ significatio Principem minime decet, ut sic affectum suum palam faciat subditis, & eorũ sibi conciliet animos. Carolus V. Imperator lugubri indutus veste mœrebat ob Romanæ urbis expilationem. d *Apprehendens David scidit vestimenta sua*, cum mortem Saulis & Ionathæ intelligeret. Idem fecit Iosue propter cladem ab incolis urbis Hai acceptam, & e *pronus cecidit in terram coram arca Domini*. Nec quicquam justius, quam in communi calamitate sic Deo se submittere; nam rebellionis quoddam genus esset, de manu illius bona solum velle suscipere, non autem *f* mala. Qui castigationi sese subjicit, Deum ad misericordiam commovet.

§. Controverti hic potest, an tum saltem illa animi constantia minus potenti suadenda sit, cum potentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari distinctione opus est. Qui oppressus ab hostibus petit suppetias, non se demittat nimium, nec nimis sollicite alienam imploret opem, alias Fortunam suam prorsus desperatam faciet. Nullus enim est Princeps, qui sola motus misericordia jacenti dexteram porrigat, aut qui tueri velit eum, qui de se ipse rebusque suis jam sperare desiit. Pompeji caussa haud paullulum in opinione Ptolomæi deperdidit, cum tantam legatorum ejus submissionem coram usurparet oculis. Majori animo Rex Cherufcorum fuit, qui postea quam regno pulsus esset, Tiberii favore sibi utendum ratus, ad eundem dedit litteras, g *non ut profugus, aut sup-*

a *Hac audita, quanquam abstrusum, & tristissima quaque maxime occultantem Tiberium perculere.* Tacit. lib. 2. Annal.

b Idem lib. 1. Histor.

c *Fides metu infracta.* Tac. lib. 3. Hist.

d 2 Reg. c. 1. 11.

e Ios. 7. 6.

f *Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus?* Iob. 2. 10.

g Tac. l. 2. Annal.

supplex, sed ex memoria prioris Fortunæ. Nec minus illustre est exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste, constantia plane regia sic eum fertur allocutus: [a] *Mithridates terra marique Romanis per tot annos quæsitus sponte adsum, utere ut voles, prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt.* Quæ res Eunonem permovit, ut ipse deinde pro Rege Mithridate apud Imperatorem Claudium [b] intercederet. Qui Principi suo fidelia præstitit obsequia, loquatur libere, si injuriam sibi fieri animadvertat. Ita fecere Hermannus Cortesius Carolo Quinto, & Segestes [c] Germanico. In casibus aliis Prudentia necessitatem, tempus, & res ipsas expendat, & sequentes diligenter observet maximas: quod potentior intrepidum inferioris animum pro injuria fere accipiat, perinde quasi hic sese illi æquare velit, aut eum præ se contemnat. Quod item inferiorem facile contemnat, si nimium is sese abjiciat & demittat. Ea de caussa Tiberius, Senatores nominabat, qui ad serviendum à natura facti essent; & tametsi his talibus opus haberet, illam tamen animorũ vilitatem ferre nullo modo [d] poterat. Norunt scilicet Principes cujusque alacritatem & animi robur, & facile in eos sunt injurii, quos sciunt id minime graviter accepturos. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Mario dignitatem consularem, quam Galba in eum contulerat, tanto tempore liberius distulit, quod [e] *mitem, & injuriam segniter laturum* eum crederet. Quamobrem modestia quædam fortis, & fortitudo modesta perquam utilis erit Principi, & si omnino pereundum illi est; præstat animo magno & generoso id fiat, quam abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hortalus [f] *avitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens*, cum Tiberius extremæ ejus necessitati remedium adferre nollet.

§. Quando is, qui potentior est, alteri honores debitos denegat (in actibus præsertim publicis) consultius est, etiam vi & astu quodam eos præripere aliis, quam ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito suo diffidit. Qui dissimulat, tacite suam fatetur indignitatem, & Modestia postea pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat & retinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, qui cum in Pompeji Theatro inter Senatores assistere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & constanti cum Romanis amicitia alias antecellerent, dixerunt, [g] *nullos mortalium armis aut fide* ante

[a] Tac. l. 12. Annal.

[b] *Mutatione rerum & prece haud degenere permotus.* Idem l. 12. Annal.

[c] *Simul Segestes, ipse ingens visu & memoria bonæ societatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere.* Idem l. 2. Annal.

[d] *Etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ servientium patientiæ tædebat:* idem lib. 3. Ann.

[e] Idem lib. 2. Hist.

[f] Idem lib. 2. Annal.

[g] Idem lib. 13. Annal.

ante Germanos esse, & inter eosdem Senatores sessum ceperunt. a *Quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatione.*

§. De favoribus & gratiis, quæ à Principis dependent arbitrio, tametsi aut meritis, aut virtuti videantur debitæ, Subditus conqueri non debet, quod in se illæ non conferantur, immo gratiæ potius agendæ sub honesto aliquo titulo, quomodo Vitelli tempore fecerunt nonnulli ab officiis suis b remoti: nam aulicus prudens omnes suos cum Principe sermones gratiarum actiones solet concludere. Seneca ista prudentia usus est, postquam cum Nerone collocutus esset de iis, in quibus eum nonnulli c accusabant. Qui querelis utitur, fatetur injuris se affectum; in eo autem, quem offensum credunt non valde confidunt Principes. Omnes ea in re Deo cupiunt esse similes, de quo in miseriis nostris non querimur, immo gratias potius pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accusationibus constantia plurimum prodest: nam qui confestim iis cedit, reum se constituit. Qui innocens suas negat actiones, sontem se contitetur. Mens recte conscia, & præsidio virtutis armata de æmulis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra casus adversos nitatur fortiter, eorum obruetur fluctibus, non secus ac fluvius aliquis aquarum impetu sternit arbores minus radicatas; eas vero, quæ altiores habent radices, movere loco non potest. Omnes Sejani amici, labente ipsius fortuna, ipsi etiam periere. Vnus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam se ambivisse & æstimasse constanter confessus est, eo quod illius beneficio gratiam Imperatoris Tiberii promeruisset, in judicio absolutus fuit, multatis exilio aut morte aliis qui eum d accusaverant. Dantur quidam casus, quando adeo constanti securitate opus est, ut nec conscientia se excuset, ne timidior videatur, nec commemorentur obsequia, ne exprobrari putentur; uti quondam Agrippa, cum accusaretur, quod Plauto imperium procurasset, e *nihil pro innocentia, quasi diffideret, nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit.*

§. Nec solum per se ipsum subditis suis speculum se Princeps exhibeat, sed & per statum suum, qui quædam illius est idea, atque adeo non minus, quam in propria ejus persona eluceant oportet Religio, Iustitia, Benignitas, & virtutes aliæ dignæ Imperio. Quia vero partes speculi illius sunt Consilia, Tribunalia, & Cancellariæ, etiam in his eædem virtutes reperiri debent, immo in Ministris singulis, qui speculum illud repræsentant: multum enim de Principis decedit existimatione, si ipse quidem beni-

a Ibid.

b *Actaque insuper Vitellio gratia consuetudine Servilii.* idem l.b.2. Hist.

c *Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) grates agit.* idem l. 14. Annal.

d *Constantia orationis, & quia repertus erat, qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores ejus, additis quæ ante deliquerant, exilio aut morte multarentur.* Tacit. lib 6. Annal.

e idem l.b. 13. Ann.

benignum se exhibeat gratiam postulanti, & bona spe promissisque plenum abs se dimittat; ex alia vero parte colludat cum iis, qui sibi à secretis sunt, aliisque suis Ministris, ut aspero suo agendi genere petentem absterreant. Dolus, qui facile & brevi tempore detegetur artificium, indignum generoso & regio pectore. Minister moneta publica est, Principis signata effigie, & nisi probata illa sit, & hunc ad vivum exprimat, tanquam adultera *a* rejicietur. Si caput, quod præest, aureum sit, manus quoque, quibus utitur, aureæ sint oportet, quales erant illæ sponsi in divinis *b* literis.

§. Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam Legati, qui Principis auctoritatem sustinent: & sane male consuleretur fidei publicæ, nisi istius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & sicut hi vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni casu eam præ se ferre sic debent, ac si Princeps ipse coram præsens adesset. Ad hunc modum egit *c* Antonius Fonseca, qui postquam Regem Carolum Octavum nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Iustitiæ, quis potior Iure esset, declararetur; nec quicquam se proficere videret, insigni cũ animi libertate palam edixit, Regem suum conscientiæ jam suæ satisfecisse, ut deinde liberata fide, viribus & copiis in eam partem se dare posset, quam æquiorem judicaret. Nec ultra moratus coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, initi antea fœderis tabulas laceravit. Sicuti Ministrum Principis sui maximis instructum esse decet, ita & Majestate illius, fortitudine, & præstantia animi,

a *Præfectus, nisi formam tuam referat, mali fati instar subditis efficitur.* Them. orat. 17.

b *Caput ejus aurum optimum, Manus illius tornatiles aureæ.* Cant. 5. 11. & 14.

c Mar. hist. Hisp. l. 16. c. 7.

SYMBOLVM XXXIV.

QVi fruticem rosaceũ spinis & sentibus asperum intuetur oculis, is persuadere sibi vix poterit, è tam spinosa matre, adeo bellam venustamque filiam, qualis est Rosa, progenerari posse. Magna utique fiducia opus est, ad irrigandum & expectandum, dum viriditatem induat, & protrudat admirabilem illam foliculorum pompam, quæ odore tam delicato nares recreat. Longa tamen spe, & tolerantia experiri tandem licet, laborem non fuisse inutilem, nec male collocatas spinas, quæ florem adeo bellum fragrantisq; odoris produxerunt. Spinosi & asperi sunt naturæ nostræ corruptæ primi virtutis rami; sed post pulchertimus illius flos tandem subnascitur. Ne Principem terreat primus rerum aspectus: per enim pauca sunt in regimine, quæ prima fronte jucunda appareant. Omnia spinis referta videntur, & difficultatibus. Sed experiundo multa fuere facilia, quæ segnibus ardua

ia videbantur. Ne itaque ani-
io cadat Princeps; nam si iis
viter cedat, à suamet appre-
ensione vincetur potius, quã
i veritate. Toleret fortiter,
eret patienter & constanter,
ec tamen interim media di-
ittat è manibus. Quisquis
erat, fideli & optimo utitur
omite, Tempore nimirum.
nde Regem Philippum Se-
undum dicere solitum acce-
pimus: a *Ego & tempus contra duos*. Impetus furoris effectus est, è quo grandia nasci solent pericula. Theobaldus Campaniæ comes successionem suam in Navarræ regnum valde reddidit dubiam, eo quod moræ impatiens in prestolanda morte Regis Sanctii patrui sui, adhuc ipso vivo regni occupandi

I 5   occulte

a Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 16.

occulte consilia agitasset cum Proceribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Iacobum Primum Aragoniæ Regem hæredem adoptaret. Patientia multis trophæis inclyta est, & excelluit in ea Scipio, qui etsi in Hispania multas haberet offensionum occasiones, adeo tamen fuit patiens, a *ut nullum ferox verbum* illi *excideret*, quare etiam illud effecit, ut quæ in animo intenderet, feliciter & è voto illi succederent. Qui sperat & sustinet, Fortunæ superat ludibria, & eam sibi obstrictam reddit: quippe quæ ejusmodi spem & fiduciam in tot tantisque suis mutationibus pro blanditiis habet. Incertis Oceani fluctibus non absque gravi periculo sese Columbus objicit, ut novas inquirat Provincias; neque eum terret inscriptio illa Herculis in columnis Caspes & Abyles, *Non plus ultra*; neque aquarum montes; quæ proposito ejus obstare videbãtur. Navigatione sua Solis passus numerat; atque anno dies, horas diebus suffuratur. Acum nauticam polus deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris comites patientia. Omnia contra eum conspirant, at ipse forti animo difficultates omnes & obstacula spe & tolerantia superat, donec tandem novus Orbis invictam ejus constantiam præmio coronavit. *Ferendum & Sperandum*, Empedoclis fuit dictum, & postea Imperatoris Macrini Symbolum, unde huic Emblemati lemma sumptum. Pericula quædam sunt, quæ superare facilius est, quam fugere; id quod probe scivit Agathocles, cum victus, & Syracusis in Sicilia hostilibus armis cinctus, non turpiter sese hosti dedidit, sed relicta ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem satis esset, cum exercitu adversus Carthaginem profectus est, & is, qui uno in bello victor esse non poterat, artificio isto, è bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vinci solet, & despicientia illius varias hosti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos post Cannense prælium auxiliares copias in Hispaniã mittere, potentiam eorum & vires formidare cœpit. Nemo rebus secundis nimium confidat, aut desperet in adversis. Inter utrasq; versatur Fortuna, tam prompta ad extollendum quam deprimendum. Servet itaque Princeps in omni casu animum constantem & robustum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari se sinat majorum tempestatum minis: nonnunquam enim fluctus quẽ exturbant è navi, quæ interitura est projiciunt in aliam, quæ salv portum tenebit. Animus mag nus & generosus cælum ipsum propitium habet. Ne temer desperet Princeps ob pericu la aliena, aut ea, quæ fortui ti casus secum afferunt. b *Qu observat ventum, non seminat & qui considerat nubes, nunquam metet.* Non existimet, affli ctionibus suis se quemquã ob ligare. Lamentis & lacrym sese turpiter dedere, muliebr est: non illis Fortuna placa solet. Animus excelsus sibi ip sati

a Tit. Liv.

b Eccl. 11. 4.

atisfacere satagit, aut solari ese actione aliqua heroica & generosa, uti fecit Agricola, filii sui morte intellecta; a *quem a'um, neque ut pleriqne fortium virorum ambitiose, neque per lamenta rursus, ac mœrorem muliebriter tulit: & in luctu bellum inter remedia erat.* Nihil omnino commoverit, aut vana gloria esse solet, aut nimia è casu consternatio.

§. In muneribus & honoribus petendis doctrina præsentis Emblematis utilissima est. Qui sustinere & sperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & submissionem animi vilitatem esse putat, contemptus jacebit, & derelictus ob omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, est nemini imperare velle. Media ex fine metienda. Si in hujus consecutione plus honoris insit, quam per illa amittatur, omnino iis uti convenit. Nolle sustinere patienter, animi excelsitatem arbitramur, & imprudens superbia est. Obtentis honoribus, mox obducuntur passuum vestigia, quibus ad illos ascensum fuit. Multa ferre & pati, ut postea ad altiores honorum gradus evehatis, non vilis abjectio est, sed eximium animi ad magna connitentis robur. Quædam sunt ingenia quæ moram ferre nequeunt, exiguo temporis spatio omnia volunt confici. Ita b *Brutidium artibus honestis copiosum, etsi rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum festinatio stimulabat, dum æquales, dein superiores, postremo suasmet spes anteire parat.* Isto abrepti impetu media securiora aspernantur, quia tarda & brevioribus, etsi magis periculosis, uti c malunt. His evenire solet, quod ædificiis subito & tumultuario opere extructis antequam tigna & trabes recte subsidere, & exsiccari potuerint, quæ mox iterum collabuntur.

§. In sperando & sustinendo maxima imperii præsidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest. Arbores, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, cito eosdem deperdunt, eo quod expectaverint, donec hyemis asperitas præteriisset. Negotiorum fructu gaudere non potest, qui ea manibus ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum caussa est, & pericula d creat; & quia ea patienter ferre non possumus, sed ex iis quam primum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumpserunt, consultius erit sinere, ut cursum suum teneant, & sensim curentur cum tempore, quam accelerare remedium, si plus inde periculi sit. Si ante prævidere ea non potuimus, tolerare saltē discamus postea. Ab oppositione incrementum capiunt: ea enim ratione fit, ut periculum, quod antea aut occultum erat, aut minus notabatur, palam fiat, & majora ei ponat

a Tacit. in vita Agric. b Tac. lib. 3. Annal. c *Multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cum securitate præmatura, vel cum exitio properant.* Tac. lib. 3. Annal. d *Impatiens operabitur stultitiam.* Prov. 14. 17.

ponat obstacula, quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus, contra superiorem potestatem, magis eam fatigat & spoliis suis illustriorem reddit. Eo modo Cerialis Trevirensium composuit animos, ne potentiæ Romanæ sese opponerent, dicendo: a *Octingentorum annorum Fortuna, disciplinaque, compages hac coaluit: quæ convelli sine exitio convellentium non potest.* Multa non æque caderent irrita, nisi timor noster & impatientia festinantius agerent. Metus & suspicio tyrannidis, ubi innotuerint, faciunt, ut jam esse re ipsa incipiat, licet antea tyrannis non fuerit. Vnde non minoris fortitudinis est in his talibus casibus nosse dissimulare, quam præcipitare cum remedio. Illud prudentiæ effectus proprius est, hoc vero ex metu oriri solet.

a Tacit. lib. 4. Hist.

SYMBOLVM XXXV.

QVanto spiritus in campestri tuba magis arctatur & comprimitur, tanto majori cum Harmonia & vocum varietate inde egreditur postea; ita prorsus b *multorum improbitate depressa.* Virtus *emergit, & innocentiæ defensio interclusa respirat.* Flamma generosæ mentis facile extinguitur, nisi Fortunæ adversæ ventus eam exsuscitet. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumspicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam rosa, è spinis & ærumnis nascitur. Victus fuerat in navali prælio contra Genuenses, & captus Alphonsus Quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res expeditionem ejus adversus regnum Neapolitanum retardatura videbatur, eandem majori cum felicitate, auctoritateque maturavit, facto nimirum fœdere cum Philippo Duce Mediolanensi, à quo captivus tenebatur, qui & libertati illum restituit, & vires ad occupandum illud regnum suppeditavit. Necessitas eum impulit ad conciliandum sibi hospitis animum; nam rebus prospere fluentibus, sibi ipsi quis vivit; in adversis tum sibi tum aliis. Illæ in apertum produnt passiones animi, suimet aliàs obliti; his vero factus cautior, idem animus c virtutibus sese munit, ut mediis ad veram constantemque felicitatem; ex quo illud etiam fit, ut haud paulo facilius sit ex adversa emergere Fortuna, quam conservare semet in prospera. In captivitate primum enituere insignes animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphonso eo usque latuerant abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit, & sic obstrictum abs se dimisit. Plus victus obtinuit, quam victor sperare potuisset. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentiæ suæ dare specimen, ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus est, quæ in casibus adversis non elucescat;

b Cicero.

c *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseria tolerantur, felicitate corrumpimur.* Tac. lib. 1. Hist.

ſcat; haud aliter, atque in obſcura nocte ſtellæ coruſcant lucidius. Pondus ſupra injectum tum palmæ oſtendit robur, cum una cum illo altius aſſurgit. Inter urticas diutius foliorum vigorem ſervat roſa, quam inter ipſos flores. Niſi virtus etiam in adverſis ſeſe exerceret, non victorias, non ovationes aut triumphos mereretur. a *Virtus, dum patitur, vincit.* E quo nemini non liquido apparet, quam impius ſit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui ſuadent Principi, ut abdicata tantiſper virtutum conſtantia, vitiis ſeſe accommodet, ubi neceſſitas

a S. Chryſ.

postulaverit, quo tempore vel maxime in illis constantem persistere oporteret, & majori cum spe successus melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando Secundo Imperatori, felicissimæ memoriæ, qui in maximis suis periculis constanter affirmabat, *malle sese imperio fortunisque omnibus exui, & cum universa sua Familia stipem ostiatim colligere, quam Majestatis tuendæ caussa contra jus fasque admittere aliquid.* Dignissima sane verba tam sancto Principe, cujus pietas singularis ac fides tantopere Deo placuit, ut ipse sceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hic in terris gerere voluerit, multas non absque insigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cum spes omnis deficeret, atque adeo fortitudo & prudentia humana omnibus destituerentur mediis, felicior semper, & majori cum triumpho eluctatus est. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, suarummet tamen passionum pressi tyrannide, & variis jactati formidinibus. At sanctus iste Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipsos sævientes fluctus, quos contra Imperium, & Augustissimam ejus domum rebellium furor concitarat. Cantat in ærumnis justus, & plorat impius in sceleribus suis. Pueris sane Babylonicis succensa fornax chori musici instat *a* fuit.

a *Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quicquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum*, Dan. 3. 50. & 51.

§. Miseriæ & ærumnæ magna secum emolumenta adferunt: nam corrigunt superbiam Principis, eumque in gyrum rationis revocant. Quam furioso impetu nonnunquam consurgunt venti! Quam arroganter exæstuat & fremit mare, tumentibus undis quasi montibus quibusdam terræ cæloque minitando! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malaciam reducit. Dum ærumnæ è cælo depluunt, elatio & jactantia Principis humi sternitur. Illæ è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum suarum negligente solertem ac providum: ipsa enim tum cogit necessitas, ut populi curam suscipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat Iustitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam in majori versatur discrimine, quam cum prospere, & ad nutum fluunt omnia: sepositis enim tunc curis, Consilium & providentiam nimia securitas facile jugulat. Plures Principes otio & quiete perierunt, quam labore & ærumna, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conservantur vegeta, absque eo vero facile languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quam in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam fere ea consectantes, quæ nobis magis sunt proficua. Fortunæ acerbitatem, rigorem & castigationem interpretamur, & nescimus admonitionem esse, & documentum. Munere illo inaurium & oviculæ, quo Iobum quondam donabant cognati ejus

jus & amici, innuere voluiſſe mihi viſi ſunt, æquo & patienti animo ferenda omnia, & pretioſa quædam Dei eſſe monita afflictiones illas, quæ ipſi in aurem *a* loquerentur. Mira Dei miſericordia eſt, ſi nos affligat interdū; & contra, dum præmia confert, caſtigatio eſt: nam præmio rationes debitorum expedit, & ſatisfaciendo aliquibus noſtris meritis manet offenſarum creditor; at quando nos affligit, ſibi ipſe ſolutionem præſtat, & nos ad emendationem exſtimulat.

a *Et dederunt ei unuſquiſque ovem unam, & inaurem auream unam.* Job. c. 42. 11.

SYMBOLVM XXXVI.

NAuta peritus ac ſolers non ſemper ad venti arbitrium navigat; quin potius illius beneficio navigii ſui vela ita novit diſponere, ut optatum portum teneat, atque adeo eodem omnino vento ad quamcunque è duabus oppoſitis placuerit partem, ſuam appellit navem abſque ullo itineris diſpendio.

b *Porque ſiempre por via yra direita,*
Quem do opportuno tempo ſe approveita.

At quando tranquillum eſt cœlum, velorum remorumq; ſubſidio ipſum etiam ventum navigando ſuperat. Non minori cum cura ac diligentia Princeps Reipublicæ navim moderari debet in imperii ſui procelloſo mari ad omnes tempeſtates gnaviter advigilando, ut iiſdem prudenter juxtà ac fortiter ſuo tempore & loco uti valeat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita ſaluſq; omnium commiſſa eſt, neque ulla navis periculoſior, quam Corona expoſita tot ambitionis procellis, tot ſcopulis hoſtiū, tot Populi tempeſtatibus. Magna induſtria Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit, ut adverſus Fortunam armaret ſeſe, & regni ſui jus in tuto poneret. In eo tota fere conſiſtit ſcientia politica, ut rectè diſcernere quis norit tempora, & iis uti; interdum enim citius in portum tempeſtas devehit, quam malacia. Qui Fortunæ adverſę impetum novit frangere, proſperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit, & tempus indulget, illud ſuperat. Vbi nauta animadverterit, fluctibus obſiſti non poſſe, ab iis jactari ſe ſinit; vela demittens; & quia reſiſtentia vim potius vento adderet, exiguo aliquo utitur ſinu, ut reſpiret aliquantulùm navis, & ſeſe ſupra fluctus elevet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Iacobus Primus Aragonię Rex, Nobilium, Populique contra ſe concitationem & odium; quia tamen nequaquam expediebat, importune obnitendo novum furori iſti robur adjicere, ſed tempus potius aliquod ei concedere, donec ſuapte ſponte deferveſceret; uti rivulis accidit, qui ſæviente aliqua tempeſtate, ſubitā aquarum inundatione altum intumeſcunt, falli ultrò ſe paſſus eſt, & tanquam in captivitate detineri, uſque dum in pri-

b Cam. Luſ. Cant. 1.

priſtinam quietem & ſerenitatem reſtituit omnia, & Regni habenis iterum potitus eſt. Simili prudenti moderatione uſa eſt Regina Maria, *a* quando accommodando ſe Regni Proceribus, & ambitionibus eorum ſatisfaciendo, Caſtellæ Coronam ſartam tectam conſervavit, in pupillari ætate filii ſui Regis Ferdinandi Quarti. Si nauta honori ſibi duceret, tempeſtati non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actum de eo foret. Conſtantia non in eo poſita eſt, ut intempeſtive quis obluctetur; ſed ut ſperet, atque ita toleret *b* periculum, ut

a Mar, hiſt. Hiſp. l, 15, c, 1.

b *Majori animo tolerare adverſa, quam relinqui.* Tac. lib. 2. Hiſt.

tamen à Fortuna superari non sinat. Gloria in ejusdi occasionibus in eo conit, ut quis evadat incolu. Quod in illis vilitas ani videbatur, magnanimitas postea, prospero successu onata. Videns aliquando x Alphonsus *a* Sapiens Re se privatum, spe fiducia in Regis Marrocii subsiposita, supplex petere non pitavit ab Alphonso Gusnio sancti Luciveri Reguqui tum in aula Regis illius acceptas quasdam injurias rabatur, ut earum oblitus, veteris amicitiæ suæque æ nobilitatis memor, opem us afferret, pecuniamque opias militares sibi in auum mittendi, Regi-Marroauctor existeret. Quæ li etiamnum in Illustrissi- & antiquissima illa Domo rvantur.

. Verumtamen non det reges violentiæ Subdito cedere, nisi forte in extredisperationis casibus: pa enim auctoritati suæ con,qui nimium sese demittit, bjicit. Iis de familia Laræ am attulerunt quietem ditiones minus decentes, ias Rex Ferdinandus San iis posuit, sua coactus miennitate. Neque Isabella icere potuit Alphonsum ilinum Archiepiscopum etanum, tametsi Alcalam ad eum ipsa inviseret. Sofateor, prudentia in extrepericulis omnes tentare ditiones, quas casus reddeotest possibiles. Magna ni fortitudo est & rationis in ejusmodi occasionibus generosæ indolis spiritus cohibere, & necessitatem præsentem periculique magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suæ magis retinens unquam fuit, quam Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Præfectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem mitteret, *c firmando velut fœdus, quo Princeps caterarum rerum potiretur, ipse Provinciam retineret*, & qui anteà suorummet filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen despectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset ejusmodi inobedientia, si foret impunita; verum si se illi opponeret, *d reputabat publicum sibi odium, extremam atatem, magisque fama, quam vi stare res suas.* Perparum Subditi fortitudini deberent Principis, cujus nutu gubernantur, si in adversa Fortuna necessitati illico cederet; parum item prudentiæ, si cum illa superari nequeat, ei tamen se opponeret. Fortitudinem solertia & sagacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficiant. Non minor gloria est evitare periculum, quam illud vincere. Fugere illud, semper ignavia est. Expectare vero, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omnino vecordia. *e Fortes & strenui viri etiam contra fortunam insistunt.* Ad officium aut finem Principis minime pertinet

Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 5.
Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5.

c Tacit. lib. 6. Annal.
d Idem lib. 6. Annal.
e Tacit. lib. 2. Hist.

pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in portum conservationis, salutisque deducere. Fortis sapientia illa censetur, quæ ex casibus adversis beneficium elicit; illa item, quæ contra nitendo fines suos assequitur citius. a *Reges Domini rerum, temporumque trahunt consiliis cuncta, non sequuntur.* Nulla est ædificii ruina, quæ fragmentis suis aliisque, quæ industria solet adjicere, non ad majorem fabricam possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortuna desertus, quem conservare & erigere nequeat Fortitudo, si Prudentiam super eventibus vocet in consilium, iisque recte uti noverit, aut certe eos in suum vertere commodum. Partiti inter se fuerant Regnum Neapolitanum, Rex Ferdinandus b Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus Duodecimus; cumque probe intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non nisi unum centrum esse posse, neque Imperium admittere socios, eam partem quæ ad Regem suum pertinebat, mox acquirere studuit, ut subortis postea offensarum difficultatibus, quas videbat forte inter ambos illos Reges, tanto esset expeditior, iisque deinde uti posset, ad vi ejiciendum (uti reipsa accidit) è divisa jam parte ipsum Regem Galliæ.

§. Vis aliqua inest in casibus; nos tamen hos aut majores facimus aut minores, pro eo ac in iis nos gerimus. Ignorantia nostra Deitatem, & vim fortunæ tribuit, quia

variis ejus mutationibus lev
ter nos sinimus abripi. Si qu
ties illa temporum mutat v
ces, nos mores mutaremu
& media, nequaquam tam f
ret potens, neque nos imp
rio ejus subjecti tantope
Vestium formas immutam
cum tempore; animum a
tem & mores immutare no
mus. Quo demum vento pe
tus nauta pro sua navigatio
non utitur? ut ille variat,
hic sua vela, adeoque omn
ad propositum illi finem co
ducunt & deserviunt. Habi
pravos Naturæ nostræ exu
nolumus, quia aut amor pr
prius id verat, aut non si
imprudentia, & postea ca
incusamus. Ante desperati c
dimus animis, quam rebus
flictis quæramus remediun
& pertinaces aut incauti à d
speratione nos sinimus opp
mi. Nescimus in ærumn
superbiam, iram, inanem gl
riam, maledicentiam, aliaq
vitia deponere, quæ prospe
tas in nobis aluit; nec ea fac
agnoscimus, quæ in statum
lum tam infelicem nos det
serunt. Omni momento,
omni negotio, cum quocun
subditorum egerit Princeps
seipso differre debet, & na
ram immutare. Neque ea in
magna scientia opus est:
solum dispositione aliqua, u
casibus accommodet, & p
dentia, quæ eos ante prospi
re noverit.

§. Vti autem in Fort
improspera naufragium fa
mus, eo quod affectuum
passionum vela contrahere
sciamus, & illi ad tempus
dere; ita etiam nobis ipsi
Principibus exitiũ accersim
d

a Livius.
b Mar. Hist. Hisp. lib. 27. c. 9.

m imprudentes, & obstina-
iorum commoda, affectus,
ssionesque commodis no-
is, nostraque natura meti-
volumus: cum fieri nequeat,
Minister ad liberalitatem
pensior, generosæ mentis
e consilia exequi possit,
n Principe avaro & tena-
aut Minister fortis & ani-
sus, cum Principe ignavo
timido. Agere oportet se-
ndum activitatem sphæræ
ncipis: is enim est, cui plà-
è illud debet, quive pro-
e illud habet, aut effectum
e. Peccavit ea in re Cor-
o: nam in obsequio cum
et Claudii Principis pusilli
abjecti animi, multa au-
bat temere, quibus fieri
n poterat aliter, quin præ-
vis illi esset, & a molestus.
us imprudens in Ministris
busdam erroris illius causa
solet, in aliis vero (quod
quentius evenit) amor pro-
us, vanitas & cupiditas
riæ, qua prudentes aliis
eri cupiunt, plurimum pos-
, perinde quasi per illos
os rem bene gerat Princeps;
et vero, quoties aut se so-
aut aliorum opera mo-
ur aliquid: atque adeo ze-
specie occultos gubernatio-
defectus in apertum pro-
unt, & Principis existi-
tionem violant, artes, quæ
umque in ipsius Ministri
tea redundant caput, dum
ia Principis excidit. Qui
is suis prospicere volue-
melius, & suam stabili-
Fortunam, velis remisque fugiat affectationes ejusmodi, Principi & aliis nimium quantum odiosas; plus obsequii præstet, quam verbis significet; naturæ & conditioni Principis sese accommodet, ad gyrum rationis & officium eum revocando obsequii specie, & animi submissione, quieta cum industria, absque rumore & *b* arrogantia. Ruina fortitudinis & virtutis est, si constantiæ suæ nimium tenaces sint, in eaque omnem existimationem collocent; præmia item & dignitates iis præripiunt interim alii, qui ingenio & moribus variis flectere sese norunt, & ad Principis naturam componere. His artibus ait Tassus Poëta Aletum ad maximos Regni honores grassatum fuisse:

c *Mà l'inalzàro à i primi honor del Regno.*
Parlar facundo, e lusinghiero, e scorto,
Pieghe voli costumi, e vario ingegno.
Al finger pronto, all' ingannare accorto.

Verum id fieri non debet animo fallendi, uti Aletus factitabat; sed ne quis seipsum in aulis imprudenter perdat, aut ut Principi meliora præstare possit obsequia: sunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino necesse sit, Ministrum naturam illorum induere, & quasi intra illosmet ipsos subin-

Cui hostem conciret? adversa in
sp. casura: sin prospere egisset,
idolosum paci virum insignem, &
vo Principi prægravem. Tac.
11. Annal.

b *Vis consiliorum penes Annium Bassum legionis Legatum. Is Silvanum socordem bello, & dies rerum verbis terentem, specie obsequii regebat, ad omniaque, quæ agenda forent, quieta cum industria aderat.* Idem lib.3. Hist.

c Tass. can.2.

ingredi, ut moveant ſeſe, & agant aliquid: a *neque enim alienis conſiliis regi ſe ſinunt, neque ſua expedire* norunt. Atque adeo Principi ſuaderi non debet id, quod magis expedit, ſed quod ratione muneris ſui tenetur exequi. Vana fuerunt fortia illa conſilia, tametſi optima, quæ dabantur Vitellio: nam cum ad exequendum deeſſet animus, ſurdis auribus ea b ſolebat accipere. Miniſtri quaſi vela ſunt, quibus Princeps navigat, quod ſi ampla illa ſint; navicul[a] autem principis exigua, & porro laxari velint potiu[s] quam contrahi, ejus ſe capacitati aptando, navem omnino demergent.

a Tac. lib. 3. Hiſt.

b *Surdæ ad fortia conſilia Vitellio au*[*res*]. Idem lib. 3. Hiſtor.

SYMBOLUM XXXVII.

Ut Princeps è tempeſtate emergat inſtructus de omnibus caſibus, in quos illum Fortuna adverſa poteſt conjicere, Emblemate præſenti ante oculos propono electionem damni minoris, quando majora evitari nequeunt. Ita Nauclerus ſolet, qui ab omni ſalutis ſpe derelictus, obluctando tempeſtati, aut dextre illa utendo, explorat litus, & navi terram petit, ubi ſi illa frangatur, vitam tamen & merces ſervat integras. Romanis, laudi datum fuit, quod ſaluti propriæ conſulerent, quoties Fortunæ ſeſe opponere c non liceret. Fortitudo Principis non in reſiſtendo ſolum conſiſtit; ſed in eo etiam, ut expendat pericula, & cedat minoribus, ſi majora ſuperari non poſſint. Etenim ſicuti Prudentiæ eſt prævenire, ita Fortitudinis & Conſtantiæ æquo animo tolerare id, quod Prudentia declinare non potuit. Qua in re eximius plane fuit Rex d Alphonſus VI, in rebus ſecundis modeſtus, forti[s] in adverſis, ad omnem eventum ſemper paratus. Inanis eſ[t] illa gloria Principis, qui major[a] cum temeritate, quam conſtantia animi eligit, mori potius in periculo graviori, quam in minori ſalvus evadere. Magis famam ſuam in conſilium adhibet, quam ſalutem publicam; niſi illud etiam ſit, quod deficiat animus ad ſpernenda[s] opiniones Vulgi, qui temere & abſque notitia caſuum, ea quæ prudenter ſtatuta ſunt, improbat, & dum in periculo eſt, nollet effectui dari, quæ tam periculoſa ſunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum, & ignavia eſt; cum enim fortitudo deſit ad ſperandum in periculo, no[s] in illud ipſum turbatio metu[s] e conjicit. Quando fortitudinem Prudentia comitatur, conſiderationi locus eſt, & ſi in minori periculo ſatis ſecura non ſit, majus ſubire no[n] veretur. Metu emori debilita[s] animi eſt. Nulla major fortitudo, quam quæ ab extrema neceſſitat[e]

c *Validam & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contra daret, ſaluti conſuluiſſe.* Tac. l. 11. Annal.

d Mar. hiſtor. Hiſpan. lib. 10. cap. 7.

e *Timidos & ignavos ad deſpera*[*tionem*] *formidine properare.* Taci[t.] lib. 2. Hiſt.

ſſitate *a* oritur. Remedium
c ſperare, nec deſperare,
imum rebus deſperatis ſo-
eſſe remedium. Sic navis
erdum ſervata fuit: nam
m litus, quod arenoſum non
et, ſecura petere non au-
ret, alto mari ſeſe commiſit,
vi fluctuum evaſit incolu-
s. Periculum unum alterius ſolet eſſe *b* remedium. Eo ſpectabant, ni fallor, ii, qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furori *c* occurreret. Armis propugnabat Garſias Gomeſius

a *Acerrima neceſſitas eſt, quam ul-a neceſſitas extundit.* Sen.

b *Imminentium periculorum remedium ipſa pericula ratus.* Tac. lib. 11. Annal.

c *Proinde intuta, quæ indecora: vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini.* idem lib. 1. Hiſt.

mêſius caſtrū MundanæCęſarianæ (cui temporibus Regis Alphonſi Sapientis is præerat Gubernator). & tametſi milites ſuos omnes aut interfectos cerneret , aut vulneribus ſaucios ; dedere tamen illud noluit, nec accipere conditiones quantumvis honeſtas ab Africanis ſibi oblatas: horum enim fidei non ſatis fidendum ratus, inter fidelitatis ſuæ brachia occumbere glorioſe maluit, quam inter hoſtiles manus; & quod mortem illi allaturum videbatur , mire illi conciliavit animos hoſtium , qui tantam generoſę mentis conſtantiam & fortitudinem admirati, injecto in caſtrum unco vivum inde extraxerunt, magna illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vulneribus, quæ obſidione durante acceperat. Tanta Virtutis vis eſt , ut ipſis etiam hoſtibus grata ſit. Longe pluribus vitam fortitudo dedit, quam metus. Neſcio quis Deus illam comitetur, qui eam è periculis eruat. Eo tempore, *a* quo Rex Ferdinandus Sanctus Hiſpalim armis cinxerat, Garſias Pereſius Vargas civis Toletanus, & alius quidam , divulſi à cæteris ripam Bætis fluminis inambulabant, cum ecce ex improviſo ſeptem ſibi Mauros equites imminere conſpiciunt : monet ſocius cedendum ; Garſias tamen , ne turpi fuga ignaviæ ignominiam ſuſciperet , diducta caſſide , & lanceam manu vibrans ſolus adverſum progreditur ; hoſtes cognito quis eſſet , & admirati imperterritum illum animum , tranſire illum ſinunt, & certamine abſtinent : ſaluti nimirum fui[t] heroica illa fortitudo ; nam [ſi] una cum ſocio ſe dediſſet i[n] fugam , inſecuti illum fuiſſen[t] hoſtes , & captivum abduxiſ[ſ]ent. Animo ſoluto ac libe[r]o opus eſt ad examinand[a] pericula , quoad rumorem pri[]mum , tum quoad eorum gra[]vitatem. Quoad rumorem qui[]dem , nam ob diſtantiam ple[]rumque æſtimantur majora; vulgus ad audita trepidat , & ſeditioſe eum augmento la[]tius ea ſpargit ac diſſeminat , exultans gaudio in malis ſu[i]s propriis ob caſuum novitatem , aut quia præſentem gubernationem improbat. Dece[t] igitur , ut Princeps conſtantem ſe gerat, & vanas ejuſmodi apprehenſiones auctoritat[e] ſua diſſipet. Exemplo Tiberius docuit : quicquid enim ferret rumor , de trium nobiliſſimarum Provinciarum Hiſpaniæ , Galliæ & Germania[e] defectione, ipſe tamen *b* *tant[o] impenſius in ſecuritatem compo[]ſitus , neque loco neque vultu mutato, ſed, ut ſolitum, per illo[s] dies egit : altitudine animi , a[n] compererat modica eſſe , & vulgatis leviora ?* Si Princeps ſemel ſuccumbat formidini , ni[l] deinceps certi ſtatuere poterit; *c* *quia in metu conſilia prudentium , & vulgi rumor juxta audiuntur.* Vti Vitellio accidit in bello civili cum Veſpaſiano. Pericula imminentia ideo majora videntur , quia metus horrore quodam ea veſtit, & præſentia grandiora efficit ; dumque evitare ea cupimus , in alia incidimus , longe graviora , quæ tametſi

lon-

a Mar. Hiſtor. Hiſpan. lib. 18, cap. 7.

b Tac. lib. 3. Hiſt.
c idem lib. 3. Hiſt.

nginqua appareant, vicina
nen postea experimur. Fal-
nur profecto, si putemus in-
jecto à nobis temporis spa-
differri aut arceri ea posse.
ulta evanuere, quia ultro
itum est obviam! contra
ultæ sese armarunt fortius
versus eos, qui ea fugere
gitabant, & reipsa pericu-
n esse cœpit, quod antea so-
fuerat imaginatio; quem-
modum Syriorum exerci-
accidit in obsidione ur-
a Samariæ. Plures periculi
stus sustulit, quam ipsum
riculum. Quid vanus timor
ssit, ante annos paucos Ma-
ti vidimus, in publico Tau-
um certamine, quando
sito exortus rumor, de lo-
, ubi concurrebant, pericu-
; percelluit aures civium,
ignorata causa omnes ti-
bantur. Formidini fuga
orundam vires addidit, &
ia rei certitudinem nole-
nt expectare, ideo multi
ortem reperere in iis ipsis
ediis, quibus vitæ suæ con-
ere cogitabant; & sane lon-
majus fuisset damnum,
i constantia Regis Phi-
pi Quarti, in quem om-
um conjecti erant oculi,
mota ad commotionem po-
larem, & rumorem peri-
li, trepidantes subditorum
imos erexisset. Nisi Prin-
s in rebus arduis & peri-
is vulgi metum coërceat,
bantur, consilia, omnes
præcipiunt, & nemo *b* exe-
quitur,

§. Nimia etiam periculorum fuga causa est sæpe, cur Status funditus pereant. Suis certe, & Electorali dignitate spoliatus non fuisset Fridericus Comes Palatinus, nisi post Pragensem cladem alas ei addidisset timor, ut linqueret omnia: facile enim aut Pragæ, aut alibi cum residuis copiis pedem figere potuisset, & cum Imperatore redire in gratiam, minus damnum, minusque periculum eligendo.

§. Sæpenumero metus sub aliena specie ita tecte nos decipit, ut prudentiam existimemus, & constantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam dubii hæremus & ancipites; nec satis statuere possumus, quid agendum, & periculum interim propius fit. Non timenda sunt omnia, neque semper tam matura deliberatione opus est; nam prudentiam inter & temeritatem, egregia sæpe facinora designat Fortitudo. Magnus *c* Dux fluvium Lirim aliquando ingressus cum exercitu, magna rerum penuria laborare cœpit, adeo ut miles male contentus delaberetur; cumque Centuriones auctores illi essent, ut receptui caneret, sic fertur respondisse: *Ego vero apud hunc animum statui, uno potius terræ passu potiri, ubi sepeliar, quam retrogredi, etiamsi annos centum vitæ possem adjicere.* Heroica vox, digna fortitudine

a *Dominus sonitum audire fecerat astris Syriæ, curruum, & equorum, exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adversum nos Rex Israel, Reges Hethæorum & Ægyptiorum, & venerunt super nos. Surrexerunt ergo & fugerunt in tenebris,* 4 Reg. c. 7. 6, 7.

b *Quæ jusserat, vetare, quæ vetuerat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi.* Tac. lib. 3. Hist.

c Mar. hist. Hisp. lib. 28. c. 5.

ne Viri tanti, & prudentia. Optime nôrat, absque temeritate aliqua se in eo casu sperare non posse, sed expendens periculum ad armorum existimationem, quæ sola & unica ejus factionem sustentabat in regno, quod à successu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prælii dare maluit, & suam tueri existimationem, quam absque ea regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur tempori, in causa sumus, cur vulnerum carcinoma grassetur longius.

§. Quædam pericula seipsis evanescunt; alia tamen augescunt per incuriam, atque adeo lenta quasi febri conficiuntur regna, & intereunt. Quædam ignota prorsus sunt, & adversus ista satis caveri non potest, quia citius ingruunt, quam parentur remedia. Alia nota sunt quidem, sed contemnuntur: & ab his plerumque pati solent negligentia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum aut exiguum, ideo sperni debet: tempus enim, & accidentia alia sæpe majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in superandis, quam in advertendis periculis consistit. Vivere in conspectu periculi, perinde quasi est, ac illud reipsa subire, & experiri. *Nemo mortalium juxta viperam somnos securos capit, quæ etsi non percutiat, certe sollicitat; tutius est perire non posse, quam juxta periculum non periisse.*

§. Nec minus fallere nos solet spes & fiducia, quam in aliena Clementia ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in ali[...] gravius, hostis nimirum a[...] bitrio nosmet committend[...] Contemplamur in eo gener[...] sitatem veniæ, non vindi[...] aut ambitionis impetum. Do[...] lore nostro, & afflictione i[...] lius metimur misericordiam[...] & facile nobis persuadem[...] fore, ut ad remedium mal[...] nostris adferendum commo[...] veri possit. Cum Iacobus Te[...] tius Majoricæ Rex viribus p[...] non esset Petro Quarto Arag[...] niæ Regi affini suo, qui nesci[...] quo prætextu sceptrum illi [...] ripere cogitabat, ejus sese com[...] misit arbitrio, existimans ha[...] sua demissione obtenturum [...] quod armis non poterat; ve[...] rum plus in Rege illo domi[...] nandi libido potuit, quam Cle[...] mentiæ virtus, adeoque regn[...] illum pariter & titulo regi[...] exuit. Ita nos fallunt pericul[...] & majus esse deprehendim[...] interdum, quod tanquam mi[...] nus aliis elegimus. Nullu[...] consilium securum, quod i[...] innititur principiis, quæ a[...] alieno dependent arbitrio. I[...] eo nosmetipsi decipimus, quo[...] putamus, nihil acturos alios[...] quod aut religioni aut justitia[...] aut consanguinitati, aut amici[...] tiæ, aut honori eorum propri[...] & utilitati adversatur; nequ[...] advertimus, non semper ea fa[...] cere homines, quæ magis è [...] ipsorum forent, aut quæ debe[...] rent; sed secundum animi pa[...] siones potius, & prout ipsi in[...] telligunt: atque adeo action[...] illorum non ad amussim ra[...] tionis examinandæ sunt so[...] lum, sed etiam ad malitiæ re[...] gulam, experientiam injust[...] tiarum & tyrannidum, qu[...] passim Mundus exercet.

§. P[...]

s. Pericula optimi sunt incipis magistri. Præterita cent curare præsentia, & fu- a prævenire : Aliena eru- nt, sed facile è memoria cidunt. Propria, damnorum na quædam & cicatrices re- quunt in animo; uti & me- n id, quod vim imagina- tem semel offendit. Ca- dum igitur, ne ea omnino ntemptus eradat aut obli- vio, præsertim quando ex uno erepti periculo existimamus nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certe si redierit, nobis non nociturum : etsi enim una aliqua circumstantia, quæ non facile iterum evenit, pericula dissipet : aliæ tamen, quæ sæpe accidunt plane novæ, sic eorum augent gravitatem, ut superari nequeant.

SYMBOLVM XXXVIII.

Natura manavit hæc universa rerum Respublica, & ctorum Imperium cujus summam potestatem ipsa sibi dicat; atque ut illud staret firmius, & securius retiet, tantopere amari ab iis uit, ut licet elementa punt inter se, admirabili tan quodam consensu in conrationem ejusdem conspient. Brevi ruerent omnia, & olverentur, si odio habet Naturam reru principem lominam, quæ mutuis benevolentiæ & amoris vincu- velut arctissimo quodam u illa jungit inter sese ac ulat. Amor iste est, qui ter- i suis libratam ponderibus inet, & circum illam cæle- orbes facit circumagi. Dist Principes ab ista rerum ditatum Monarchia, fun- i in primo illarum, esse se, que subditos tueri amoris eficio, quæ fidissima est *a* odia, qua gaudere possunt:

Non sic excubiæ, non circum-
stantia tela,
Quam tutatur amor.

Vnum inexpugnabile munimentum, amor civium. b Ea de caussa apes Regem legunt absque aculeo, quia armis non indiget, qui amari debet à subditis. Nequaquam vult Natura, lædere possit is, cujus est moderari Rempublicam, ne odio illi sit, & se perditum eat. *El major poderio, e mas cumplide* (ait Rex Alphonsus *c* in quadam lege) *que el Emperador puede aver de fecho en su señorio, es quando el ama a su gente, e es amado della.* Corpus defendit caput, quia charum hoc habet, ob directionem suam & conservationem : si illud non amaret, non objiceret brachium ut ictum venientem excipiat. Quis sese periculis offerret, nisi suum diligeret Principem? Quis coronam ejus tutaretur ac defenderet; *d* Totum Castellæ regnum Henrico Trastamaræ Comiti contra Regem Petrum Crudelem auxilio adfuit, quia ille in amore, hic odio erat omnibus. Initium primum eversionis Regnorum, & mutationũ in Re-

K bus-

Corporis custodiam tutissimam esse um, in virtute amicorum, tum in volentia civium esse collocatam, ad Nic. Claud.

b Sen. de Clem. l. 1, c. 19.
c L. 3. tit. 1. p. 2.
d Mar. Hist. Hisp.

buspublicis, odium eſt. Incurrerunt in hoc apud ſubditos ſuos Reges Ordonius & Froyla *a* Secundus, unde inviſo jam Regum nomine Caſtella Reipublicæ formam induit, diviſo inter duos judices Imperio, quorum alter paci præeſſet, alter militiæ. Luſitania nunquam adverſus Reges ſuos arma ſumpſit, nec ab eorum deſcivit obedientia, quia ſincero amore eos complectitur quod ſi aliquando unum exclusit, & admiſit alium, ide fuit, quia unum charum, alterum ob malam gubernationem habebat odio. Iacobus Primus Aragoniæ Re *b* Alphonſo Sapienti ſuadeba amari potius optaret, quam timeri à ſubditis, & Eccleſiaſticorum ac vulgi ſibi para ſtud

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 8. c. 3.

b Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 13. c.

idia, ut tanto majori cum
pore Nobilitati se possit op-
nere. Quod consilium si
sset secutus, Coronam non
didisset. Simul ac Nero
ari desiit, conjurationes
ntra eum fieri cœperunt, id
od in faciem illi exprobra-
Subrius Flavius: a *Nec quis-
im*, ajebat, *tibi fidelior mili-
n fuit, dum amari meruisti.
isse cœpi, postquam parricida
tris, & uxoris, auriga, histrio,
incendiarius extitisti.* Maje-
s & potentia Regis non in
met ipsius persona consi-
nt, sed in affectu & volun-
Subditorum. Si isti male
cti sint, quis hostibus se
iciet? Pro sua conservatio-
Populus Rege indiget, sed
n sperare non potest ab
qui invisum & odiosum se
lit. Prudenter sane hoc
viderunt Aragonii, quando
cato ad sceptrum *b* Petro
aresio Domino Borgiæ, à
descendit Illustrissima &
quissima Domus Ducum
idiæ, pœnitentia postea
ci, Regem eum habere no-
unt, eo quod viderent an-
ciam, quam eligeretur in
em, se asperius & minus
evole ab eodem tractari.
ntra ac fecit Ferdinandus
nus Aragoniæ Rex, qui
evolentia & amore om-
n sibi in illo Regno de-
it animos, uti & in Ca-
a eo tempore, quo habe-
llius moderabatur. Mul-
Principes periisse vidimus,
timerentur, nullum ad-
, quod amaretur. Curan-
itaque Principi, ut à sub-
diligatur, & formidetur ab

hostibus: nisi enim id fiat, tametsi victor evadat, illorum tamen manibus tandem morietur; id quod Bardano Persarum Regi *d* accidit. Amor & reverentia sociari possunt, non item amor & servilis metus.

e Quem metuunt, oderunt,
Quem quisque odit, periisse
expetit.

f Nec quenquam à multis metuendum esse arbitror, quin ad eum ex multis formido recidat. Quæ major infelicitas, quam imperare iis, qui per metum parent, & corporibus domi- nari, non animis? Illud inter Principem justum, & tyrannum interest, quod ille armis utatur ad tuendos in pace Subditos; hic vero, ut suæ adversus illos securitati consulat. Si vires & potentia Principis invisi tenues sint, periculo apud Subditos sunt expositæ; si magnæ, multo etiam amplius: quo enim metus est major, eo majori cum sollicitudine saluti suæ prospicere satagunt; tanquam qui verentur, ne una cum Majestate augescat ferocitas, quomodo in Bardano Persarum Rege videre fuit, qui *ingens gloria, atque eo ferocior, & subjectis intolerantior* extitit. *g* Attamen si non periculi caussa, ob gratitudinem saltem cavendum Principi, ne metuendus sit iis, à quibus habet, quod Principis fungatur officio. Quare indignissima fuit illa vox Imperatoris Caligulæ; *Oderint, dum metuant*; perinde atque Imperii securi-

Tac. lib. 15. Annal.
Mar. Hist. Hisp. lib. 10. c. 15.
Mar. Hist. Hisp. l. 20. c. 8.

d *Claritudine paucos inter senum Regum, si perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quæsivisset.* Tac. l. 11. Ann. e Enn.
f Salust. *g* Tac. l. 11. Annal.

tas in metu consisteret. *a* Immo *nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu potest esse diuturna.* Et tametsi dixerit Seneca: b *Odia, qui nimium timet, regnare nescit: Regna custodit metus*; tyrannica tamen vox est, aut certe intelligi debet de timore illo vano, quo laborare solent interdum Principes, etiam cum æqua præcipiunt, ne scilicet forte offendant alios, quod utique pernitiosum est, & auctoritati eorum, ac potentiæ haud parum derogat. Regnare non poterit, qui constans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio, quod conserventur boni. Nec mitigatur Caligulæ sententia ex eo, quod sustulit & adjecit Imperator Tiberius dicendo: *Oderint, dum probent.* Etenim nulla illius probatur actio, qui aliis odio est. Omnia improbat, & in deteriorem partem interpretatur odium. *c Inviso semel Principe, seu bene, seu male facta premunt.* Tyranno necessarium videtur, subditos metu continere, quia imperium ejus violentum est, & sine violentis mediis diu conservari non potest, cum desint duo illa Naturæ & Obsequii vincula, quæ teste Rege Alphonso Sapiente, d *son los mayores debdos, que Ome puede avèr con su Señor. Ca la Naturaleza le tiene siempre atado para amarlo, e no yr contra el, e el Vasallaje para servirle lealmente.* Et cum Tyrannus satis sciat sine funiculis istis sincerum inter ipsum & Subditos suos amorem esse non posse, per vim etiam obtinere contendit, ut operetur metus, quod naturalis alias affectus deberet efficere, & sicut *semper e præsumit sæva perturbata conscientia*, ita eadem exercet quoque in alios. Funesta tamen Tyrannorum omnium exempla abunde docent, quam medium illud parum diuturnum sit. Tametsi vero per multas ætates, solo pæne metu conservatum vidimus Imperium Turcicum, Moscovitarum & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent Nationes istæ immanitate barbaræ, & tam asperis moribus, ut belluinam potius præ se ferant naturam, quam humanam: quippe quæ pœnis magis, quam ratione duci soleant, quamobrem absque illis coërceri non possunt, sicut nec absque vi aliqua & metu domari possunt belluæ. Verumtamen animi generosi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi se non sinunt, sed sinceritate & ratione induci volunt. *E porque* (ait Rex Alphonsus Sapiens) *las nuestras Gentes son leales, e de grandes corazones: por eso an menester, que la Lealtad se mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecho, e con Iustitia.*

§. Solet Principem inter & Subditos esse inclinatio quædam, & consensio naturalis, quæ amabilem illum reddit absque eo quod alia diligentia opus sit: fit enim nonnunquam ut ametur etiam Princeps, qui odium merebatur, & contra. Et licet seipsis facile sui amorem concilient eximiæ tum animi tum corporis virtutes ac dotes.

a Cicero.
b Seneca.
c Tac. lib. 1. Histor.
d L. 23. tt. 15. P. 2.

e Sap. 17. 11.

d tamen non semper præ-tant, nisi eas comitetur grata uędam benignitas,& suavitas ris exterior, quæ mox per ip-os oculos, velut animi fene-tras, præstantiam interiorem oras exhibeat, & affectum a-orum blande sibi devinciat. 'ræterquam quod facile acci-at, ut aut casus aliquis, quem rævertere non licuit, aut sini-tra aliqua apprehensio hoc ratiæ & amoris vinculum on inter Principem & subdi-os ita dissolvat, ut iterum coa-scere deinde nunquam pos-t. Multum tamen ea in re po-erit artificium & industria rite ubernandi, cum satisfactione Vulgi & Nobilitatis, si Prin-eps nimirum omnes caveat ccasiones, quæ irritare illum ueant, & sic in omnibus agat, bona de regimine ipsius nas-itur opinio. Quia vero sparsim hoc libro traduntur media, uibus subditorum benevolen-a conciliari potest, illud solũ unc dico, ad illã obtinendam alere plurimum Religionem, ustitiam & Liberalitatem.

§. Cæterum, quia sine ali-ua timoris specie amor in ontemptum facile verteretur, hebesceret acies auctorita-s *a* regiæ. Subditis apprime onvenit metus ille, qui ex re-erentia, & veneratione na-itur; non is, qui è periculo tyrannides, aut injustitias. 'incipem ideo fieri formida-lem, quia aut nihil tolerat in-gnum, aut conservat Iusti-am, aut vitia detestatur; tan-pere expedit, ut absque isto bditorum metu diu semet-sum tueri nequeat: omnes enim natura libertatem appe-tunt, & pars hominis inferior rationis detrectat imperium, nec aliter quam metu se sinit corrigi. Debet itaque Princeps ita edomare subditos, uti do-mari solet pullus equinus (fi-gura præsentis Emblematis) cui manus eadem, quæ popys-mate eum demulcet, & jubas pectit, virga etiam minitatur. In arca tabernaculi Virga si-mul & Manna asservabantur, ad significandum opinor, in Principe severitatem & beni-gnitatem jungi debere. Sola-tio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: si enim illa infligebat verbera, hic eundem *b* sustentabat. Cum Deus in monte Sinai populo Israëliti-co legem Decalogi daret, ful-guribus de cælo & tonitruis illum territabat, & musica si-mul ac harmonia cælesti *c* de-liniebat. Vtrumque opus est, ut subditi in cultu & amore constantes persistant. In id ergo incumbat Princeps, ut amari se faciat pariter, & time-ri: curet, ut se ament tanquam subditorum conservatorem; ut metuant tanquam animam le-gis, à qua salus omnium & fortunæ dependent: ut se a-ment, propter præmia; ut se metuant, propter pœnas: ut se ament, quia adulationes in aurem non vult admittere, ut se metuant, quia non tolerat licentiam nimiam: ut se a-ment, ob suam benignitatem; ut se metuant propter aucto-ritatem:

a *Timore Princeps aciem auctorita-sua non patitur hebescere.* Cic. 1. it.

b *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.* Psal. 22. 4.

c *Et ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem: clangorque buccinæ vehementius perstrepebat.* Exod. 19. 16.

ritatem: ut se ament, quia pacem promovet; ut se metuant, quia ad bellum paratus est. Ea ratione, ut boni Principem amando habeant, quod metuant in illo: improbi vero eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iste tam necessarius est ad sceptri conservationem, ac noxius ac periculosus is, qui è superbia, injustitia, & tyrannide Principis nascitur, quia adducit in *a* desperationem. Vnus ad libertatem aspirat, etiam cum Principis ruina, confringente Deo *b* virgam eorum, qui nimis aspere dominantur: alter vero cavere studet indignationem ejusdem, & pœnam, rationi se conformando. Ita loquitur Rex Alphonsus Sapiens; *c* *Otro si lo deben teme[r] como Vasallos à su Señor, avien[do] miedo de fazer tal y erro, qu[e] ayan à perder su amor, e caer e[n] pena, que es manera de servidum[bre].* Timor iste eodem part[u] cum amore nascitur: nequ[e] enim amor esse potest absqu[e] metu perdendi rem amatam attentus semper ut in ejus gra[-] tia se conservet. Quia tame[n] non æque est in potestat[e] Principis, ut ametur, ac ut me[-] tuatur, ideo melius est securi[-] tatem suam in hoc timore fun[-] dare, quam in solo amore, q[ui] utpote voluntatis proles in[-] constans est & varius, nequ[e] ullæ blandiendi artes sufficer[e] possunt ad effectus omniun[m] conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim, quem vivum timuerint subditi, amaverin[t] mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam si amatus non fuerit, suf[-] ficiet æstimari illum, ac metu[i].

a *Ita agere in subjectis, ut magis vereantur severitatem, quam ut sævitiem ejus detestentur.* Colum.

b *Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cædentem populos in indignatione.* Isa. 4. 5. & 6.

c L. 15. tt. 13. p. 2.

SYMBOLVM XXXIX.

IN numismate quodam antiquo fulgur inscriptum cernitur supra aram, ad significandum, Principis severitatem debere cedere precibus. Symbolum oculis molestum, quia punitionis fulgur sic ad vivum exprimitur, & tam veniæ proximum, ut metus ipsam pæne spem benignitatis aræ in desperationem adducere posse videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus Principis, cui reus de genibus supplicat, præ se ferat eodem tempore, & terrorem Iustitiæ; & Clementiæ suavitatem; id tamen non semper expedit: e[s]set enim contra Spiritus San[-] cti monitum, qui vult, ut e[x] ejus facie, Vita & Clement[ia] *d* eluceant. Ea propter in præ[-] senti Emblemate fulguris lo[-] co Vellus aureum supra ara[m] colloco, quod primus introdu[-] xit Philippus Bonus Burgun[-] diæ Dux, non pro insignib[us] (ut multi existimant) fabulo[si] velleris Colchici, sed pellis i[l-] lius, seu velleris Gedeoni[s] quod solum, in signũ victoriæ are[...]

d *In hilaritate vultus Regis, vit[a] & clementia ejus quasi imber sero[ti-] nus.* Prov. 16. 15.

rentibus circum agris rore de cœlo *a* madebat. Quo Symbolo mansuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem significat Agnus mmaculatæ illius Hostiæ Filii Dei oblati pro mundi salute. Victima est Princeps laboribus & periculis quasi sacrificio destinata pro communi subditorum suorum utilitate. Pretiosum vellus, dives rore, & aliis cæli bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo siti suæ faciant satis, & remedium rebus suis afflictis inveniant, semper affabilis sit, sincerus semper, & benignus erga illos, quo plus efficiet, quam severitate.

a *Pone hoc vellus lanæ in arcâ; si os in solo vellere fuerit, & in omni terrâ siccitas, sciam quod per manum meam sicut locutus es, liberabis Israel.* Judic. 6. 37.

Mox arma posuerunt, conjurati, cum placidum Alexandri vultum intuerentur. Augusti serenitas manus Galli illius cohibuit, qui eum ex Alpibus dare volebat præcipitem. *a* Rex Ordonius Primus ita modestus fuit, ac suavibus moribus, ut subditorum animos mire sibi devinxerit. Regem Sanctium hujus nominis Tertium cognominarunt Desideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quam benignitatem. Aragonii ad coronam admisere Infantem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti suavitate morum, qua excellebat. b *Comitas & temperantia nulli invisa* Satis per se ipsam gravis est, & odiosa obedientia; Princeps asperitatem ne addat, hæc enim lima esse solet, qua libertas naturalis servitutis catenam dissolvit. Si Principes tempore adversæ fortunæ comitate & mansuetudine sibi utendum existimant, ut illam corrigant, quidni etiam utantur in prospera, ut hanc conservent? Vultus Principis benignus dulce quoddam in animos est imperium, & dissimulatio dominatus. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oseas *c* Propheta, mores sunt humani & suaves.

§. Benignitatis nomine non hic eam intelligo, quæ ita vulgaris est, ut contemptum pariat, sed quæ gravitate quadam, & auctoritate ita suaviter condita est, ut amori in subdito locus sit, stipata tamen reverentia & veneratione: nam si hæc desit, amor facile in nimiam vertitur familiarita[tem], & æqualitatem affecta[t]. Quod si illud Majestatis *d* au[-]gustum non conservetur, nihi[l] inter Principem & subditum intererit discriminis. Oport[et] igitur, ut & personæ cultu[s] (quemadmodum alibi dixi[-]mus) & comis gravitas re[-]giam dignitatem sustineant neque eam ego probare pos[-]sum, si Princeps ita se familia[-]rem faciat omnibus, ut de ill[o] dici possit quod de Iulio Agri[-]cola, qui erat e *cultu modicus, sermone facilis, adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoque illo, quærerent famam, pauci interpretarentur.* Nam quo[d] vulgare est & commune, mirari nemo solet; ex admiratione autem reverentia nascitur. Aliqua gravis severitas oporte[t] ut è Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in tota corporis habitudine, & incessu Regio, quæ supremæ potestatis indicium sit; severitate tamen & suavitate ita contemperatis inter se, ut amorem & venerationem, non metum in subditis *f* concilient. Sæpius in Gallia ferrum audacius sævit in Majestatem Regiam ultra quam par erat familiarem. Neque affabilitas auctoritatem diminuat, neque amorem *g* severitas;

a Mar. hist. Hisp. lib.7. c.16.

b Tac. l.11. Annal.

c *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis.* Os. c.11. 4.

d *Comitas facile faustum omne a[t]terit, & in familiari consuetudine ægre custodias illud opinionis augustum.* Her. lib.1.

e Tac. in vit. Agr.

f *Et videri velle non asperum, se[d] cum gravitate honestum, & talem u[t] eum non timeant obvii, sed magis revereantur.* Arist. Pol. l.5. c.11.

g *Nec illi, quod rarissimum est, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem diminuit.* Tac. in vita Agr.

as; id quod in Agricola adratus fuit Cornelius Taci-,& collaudavit hoc nomine tum Imperatorem, qui a *ut ter fortunam crederetur, decon se promptumque armis ostenbat, comitate & alloquiis officia vocans, ac plerumque in opere, agmine gregario militi mixtus, orrupto Ducis honore.* Eo mo-Princeps componat vulm, ut servando auctoritatem alliciat: ut gravis videatur, n asper nimium: ut anios erigat, non ad desperanem adducat, suaviter semr & decore subridens aliantulum, cum verbis beniis, & graviter gratiosis. Sunt, i Principes se non credant, i mores quosdam inconditis præ se ferant, & asperitan in verbis, in fronte, & mocorporis, præter commum aliorum hominum contudinem; perinde ac fictoimperiti, qui artificium & fectionem Colossi in eo istimant consistere, ut malas habeat inflatas, labia inentia, pendentia superia, inversos & contortos ulos.

b *Celsa potestatis species non*
voce feroci,
Non alto simulata gradu, non
improba gestu.

Tam terribili aspectu erat fuerus Rex, ut ingressa ad us alloquium Regina Esther animo linqueretur: atque ut se rediret necesse fuit, ut spia Regis divinitus in mansuetudinem *d* converso, sceptrum tangere juberetur, ut videret, non esse nisi truncum deauratum, & hominem *e* non visionem, qualem sibi fuerat *f* imaginata. Si istud in Regina efficere potuit Majestas nimium severa & incondita, quid non faciet in homine aliquo pauperculo & afflicto? Sacræ paginæ Principem appellant *g* Medicum, immo *h* Patrem; sed nec ille ægrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

§. Quod si ex occasione interdum conturbata frons Principis, nubibus obducetur contra subditum, talibus in reprehensione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primum, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generosum illi pudorem incutiat, siquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertius sese prodit. Cavendum quoque, ne reprehensio tam gravis sit & publica, ut perdita jam existimatione, subdito amplius integrum non sit eandem reparare, neve in delicto obstinet animum. Commisceantur ergo inter se ira & benignitas, pœna & præmium; quomodo in vellere aureo annuli tectentur silicibus, & inter illos in

a Tac. lib. 5. hist.
b Claud.
c *Eratque terribilis aspectu. Cumque elevasset faciem, & ardentibus lis furorem pectoris indicasset, Regina corruit,* Esther, 15. 9, & 10.

d *Convertitque Deus spiritum Regis in mansuetudinem.* Ibidem vers. 11.
e *Accede igitur, & tange sceptrum.* Ibid. v. 14.
f *Vidi te Domine quasi angelum Dei, & conturbatum est cor meum.* Ibid. vers. 16.
g *Non sum Medicus, nolite me constituere Principem.* Isai. c. 3. 7.
h *In judicando esto pupillis misericors, ut pater,* Eccl. c. 4. 10.

in medio flammæ igneæ, ad ſignificandum cor Principis pyriti vel ſilici debere eſſe ſimile, quod iræ ſuæ ſcintillas teneat abditas, ne cui temere noceant; ita tamen diſpoſitum, ut ſi forte à quopiam offendatur, aut afficiatur injuria, in vindictæ aut juſtitiæ flammas exardeſcat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris una in promptu habeat ad extinguendas illas, aut ſaltem moderandas. Ezechiæ dicebat Deus: *a Vt adamantem, & ut ſilicem dedi faciem tuam*; per hunc juſtitiæ conſtantiam, per illum vero ignem pietatis ſymbolice innuens.

§. Quod ſi Princeps naturam ſuam aſperam & inhumanam domare nequeat, benignam ſaltem alat familiam, quæ vicem illius ſuppleat, benevolè eos accipiendo, qui negotiorum cauſa ad aulam ipſius inviſunt. Sæpe amatur Princeps, aut odio habetur ob ſuos domeſticos. Multum equidem celare poſſunt & tegere (ut alibi diximus) aſperos Principis ſui mores, ſi prudenter eos mitigare noverint, aut excuſare cum gratia.

§. Nationes quædam Majeſtatem Regiam, dum audientiam concedit, poſt vela & cortinas abdunt, ut nunquam oculis coram videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus ſubditis, ſi quando in manibus non licet, ne in præſentia quidem ſui Principis ſolatium invenire poſſint. Poterit ſeceſſus ille magis metuendum reddere Principem; magis amabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & aures amor ſeſe [...] cor penetrat. Quod nec viſ[u] nec auditu percipitur, am[ari] non ſolet. Si Princeps ocul[is] ſe ſubducat, & linguæ; neceſſ[i]tatibus ſubditorum ſe ſubtra[]hit, earumque remedio. Lin[]gua inſtrumentum facile eſt[,] quia animos omnium conci[]liare debet. Ne illam duram & intractabilem Princeps facia[t.] Quia lingua breviori fuit, [&] impeditiori Rex Ioannes Pr[i]mus, *b* faventes Luſitanos ha[]bere non potuit, cum coro[]nam illam poſt obitum Reg[is] Petri depoſceret.

§. Non ſufficit Principem per libellos ſupplices expedir[e] negotia, quia in illis animi ſen[]ſa ſatis explicari non poſſunt[,] cum illos nec ſuſpiria comi[]tentur, nec actiones aliæ, qu[æ] ad commiſerationem animum ſolent inflectere: lacryma[s] ſiccas hominis afflicti exhi[]bent ſolum, nec Principem commovent.

§. Ædium ſacrarum port[æ] ſemper patent, pateant & illæ palatiorum, quia *Princi[]pes inſtar Deorum ſunt, c* & tanquam aræ, (uti diximus) ad quas precibus ſuis in affli[]ctione recurrit populus. Turpe ſane videretur, ſi militi ali[]cui, qui in aula negotium ha[]beret, facilius foret hoſtilem Sariſſarum rumpere aciem, quam penetrare ad audientiam per haſtas cuſtodiæ Helveticæ vel Germanicæ, velut armata Echeneïdes, quæ nec flectuntur precibus, nec ullis benevolentiæ ſignis moveri ſolent. *Sinite, ad me accedant homines*, (dicere ſolebat Rudol[]phus

a Ezech. 3. 9.

b Mar. hiſt. Hiſp. lib. 18. c. 7.
c Tac. lib. 3. Annal.

hus Imper.) *neque enim ideo mperator sum, ut inclusus in arca elitescam.* Secessus ille ab aspe- tu hominum ferocem efficit nimum. Nam a *etiam fera nimalia si clausa teneas, virtu- is obliviscuntur.* Animus ad ubernationem attentus, & ommunicatio frequens cum liis mansuefaciunt mores & mabiles reddunt. Quemad- nodum falcones; ita cicuran- ur Principes, assidua in nego- iis vigilantia & conspectu ho- minum. *b* Ramirus III. Le- ionis Rex regni subditos re- elles expertus est, quod ipse imis asperis esset moribus, & petentibus aures ægre con- ederet. Rex Ferdinandus anctus nemini cuipiam illas enegabat, quin promiscue li- ebat omnibus usque ad inti- na penetrare conclavia, & co- am, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdoma- ibus audientiam dabant pu- licam reges Alphonsus Duo- ecimus, & Henricus Ter- ius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Isabella. Na- ura oculis & linguæ posuit stia, aures autem voluit esse pertas, ut omni hora ad au- iendum paterent; quare ne laudat eas Princeps, sed be- igne audiat. Præmio soletur, ut spe saltem: hæc enim pars uædam satisfactionis esse so- et, qua fovetur meritum. Non tatur semper formulis ordi- ariis, & generalibus respon- is: hæc enim dantur omni- us, satisfaciunt nemini; nec arum affligit mœrentem ani- num, si responderi sibi vi- eat, quod nôrat jam ante; uodve prius etiam, quam proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Non semper Prin- ceps audiat, roget *c* interdum: nam qui non sciscitatur, de re plene cognoscere vix potest. Inquirat igitur, ut statum cau- sæ penitus perspiciat. Audien- tia institutio esse debet, non sola præsentia, ita illam largiti sunt Rex Ferdinandus San- ctus, Rex Alphonsus Arrago- nicus, Rex Ferdinandus Ca- tholicus & Imperator Carolus Quintus; quos ideo charos & in honore habuerunt subditi, & æstimarunt exteri. Nunc sicuti decet, ut audientia faci- lis sit, ita & negotiorum expe- ditio: nemo enim opitulari censetur, qui opem nimium differt. Sunt tamen negotia quædam sic comparata, ut me- lius sit, tempus errorem dete- gere, quam si Princeps aut mi- nistri id faciant: plerique enim omnes, qui negotiantur in au- lis, etiam falsa aliqua spe ad tempus lactari malunt, quam sic demitti è vestigio, ut nihil porro obtineri posse *d* intelli- gant; id quod in aulis pruden- ter constitutis industria pro- pria animadverti solet, non di- ci ab aulicis.

§. Illud ego non probo, si Princeps in plateis & compitis publicis nimis frequens *e* com- pareat: nam primum quidem admiratur eum populus, de- inde curiosius observat, demum plane fastidit. Quod rarius incurrit in oculos, in majori

a Tac. lib. 4. Histor.
b Mar. hist. Hisp.

c *Audi tacens simul & quærens.* Eccl. 32. 12.
d *Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora, audiuntur sta- tim, dimittuntur statim.* Plin. in Pan.
e *Nam continuus aspectus minus verendos magnos homines ipsa satietate facit.* Liv.

estus veneratione. Despiciunt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eo scientiæ progredi, ut discernere valeat, num catena servitutis, qua tenetur, aurea sit, an ferrea, dijudicando dotes & naturam Principis, b *cui major è longinquo reverentia.* Nationes quædam in vitio ponunt, si Princeps se facil spectandum aliis præbeat, au familiaris sit, & humanus. Alii severitas & secessus ab homi num consortio displicet, ma luntque Principes comes esse & affabiles, uti Lusitani, & Franci. Extrema in utroqu periculosa sunt, moderari e facile poterit, qui in actionibu suis, & gubernandi ration meminerit, Principem se esse juxta ac Hominem.

a *Arcebantur conspectu, quo venerationis plus inesset.* Tac. l. 4. Hist.
b Tacit. lib. 1. Annal.

SYMBOLVM XL.

SACRÆ literæ Principes c montium nomine indigitant; alios vero colles appellant, & valles. Isthæc comparatio varias inter jam dicta similitudines complectitur. Enimvero Montes imprimis sunt terræ Principes, quia cœlo proximi, & superiores reliquis omnibus naturæ operibus; tum etiam propter liberalitatem, qua è penitissimis suis visceribus fontes perenniter manantes suppeditant, quibus sitientes agros & valles irrigant, ac viridi vestiunt gramine, & floribus: illa enim virtus Principum est propria; siquidem per hanc propius, quam per ullam aliam Princeps accedit ad Deum, d *qui semper dat omnibus affluenter.* Cum hac obedientia promptior est: nam e *merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis affert.* Lubens sese alteri subjicit, qui beneficia accipit. Carolus Navarræ Rex, quod beneficus esset ac liberalis, ab omnibu amari meruit, Nobilis cognomentum adeptus. Potuit Rex Henricus II animo suo generoso obliterare sanguinem profusum Regis Petri sui fratris, & jus suum ad coronam ab injuria vindicare. Quid non possit majestas munifica? ad quæ non obliget sceptrum f aureum? Etiam tyrannis dissimulatur & toleratur in Principe, qui largus esse didicit, præsertim si plausum vulgi obtinuerit, succurrendo necessitatibus publicis, & remunerando personas bene meritas. Hæc virtus meo quidem judicio, Tiberio conservavit Imperium, quia solam illam semper g *retinuit, cum cæteras exueret.* Verumtamen nihil perniciosum magis in eo, qui imperat, quam h *liberalitas & simplicitas, quæ ni adsit modus, in exitium vertuntur.* i *Mui bien està* (verba sunt Regis Al-

c *Montes Israel audite verbum Domini Dei. Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus & vallibus.* Ezech. 6. 3.
d Iac. 1. 5.
e Tac. lib. 14. Annal.
f *Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis.* Proverb. 19. 6.
g Tac. lib. 1. Annal.
h Idem lib. 4. Hist.
i l. 18. tit. 5. p. 2.

Alphonſi Sapientis) *la liberalidad à todo Ome poderoſo, e ſeñaladamente al Rey, quando uſa della en tiempo que conviene, e como debe.* Garſias Sanctius, cognomento Tremulus, Navarræ Rex eadem liberalitate ſubditorum à ſe abalienavit animos, qua eos allecturum ſe ſperaverat, quia ut eſſet, unde largiretur, exactionibus & tributis utebatur. Profuſio nimia nil prope à rapina abeſt, aut tyrannide: ubi enim [a] *Ærarium ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit.* [b] *El que dà mas de lo que puede* (ait Rex Alphonſus Sapiens) *no es franco, mas es gaſtador, e de mas avrà por fuerza à tomar de lo ageno, quan-*

[a] Idem l. 2. Annal.
[b] lib. 18. tt. 5. P. 2.

de lo suyo no le compliere, e si de la una parte ganare Amigos, por lo que les diere, de la otra serle an Enemigos à quien lo tomare. a Huic malo cavendo, Regem Henricum Quartum de nimia stipendiorum multitudine admonuit Didacus Arias, supremus ærarii Præfectus, addiditque contrahendum videri famulorum numerum, & salaria iis persolvi solita, qui aut munera sua non rite obibant, aut jam ad ea non amplius erant idonei. Cui ille sic fertur respondisse: *Et ego, si Arias essem, majorem pecuniæ quam liberalitatis rationem habendam ducerem: tu statui tuo consentanea loqueris; ego vero faciam, quod Regem decet, nec paupertatem vereor, aut inopiam, nova tributa imponendo. Regis est dare, & dominatum suum metiri, non particulari, sed communi beneficio, qui verus divitiarum fructus est: quibusdam largior, quia boni sunt; aliis, ut ne sint mali.* Dignissima Rege verba, si isthac consideratione largitus fuisset, non aliter; verum donationibus extra modum abiit, nullum servando ordinem, nec ad merita cujusquam attendendo; id quod testatus est Ferdinandus ejus affinis: dum in Lege quadam diserte dicit, donationes ab illo factas b *por exquisitas, i no debitas maneras. Ca à unas personas las fizo sin su voluntad, i grado, salvo por salir de las necesidades, procuradas por los que las tales mercedes recibieron, i otras las hizo por pequeños servicios, que no eran dignos de tanta remuneracion; i aun algunos destos tenian oficios, i cargos, con cuyas rentas, i salarios se debian tener por bien contentos, i satisfechos; i à otros diò las dichas mercedes por intercesion de algunas personas, queriendo pagar con las rentas Reales los servicios, qua algunos dellos avian recibido de los tales.* E quibus verbis haud obscure colligere licet, quanta consideratione in donationibus faciendis Princeps uti debeat, ne forte ansam det aliquibus, ut magis eum dominum agnoscant spe munerum inducti, quam quod obediendi animum habeant. Subditus largitor & prodigus seipsum perdit; Princeps vero & se, & suos Status. Æraria non sufficerent, si Princeps prolixe munificus & liberalis esset, nec cogitaret, deposita illa esse pro necessitatibus publicis. Mons male non utitur nive, è vaporibus agrorum & vallium congregata in supremo ejus vertice; quin in futuram servat æstatem, & sensim solutam in rivulos, in eosdem iterum derivat campos, à quibus eam hauserat. Nec una vice omnem fonticulorum suorum aquam penitus effundit: sic enim nec suæ satisfaceret obligationi, & ut inutilis sperneretur postea; liberalitas quippe liberalitate consumitur. Non item fontes suos illico grandioribus miscet fluviis, relictis sitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes facere consueverunt, qui potentioribus largiuntur, quod debetur pauperibus; arenis vero sitientibus & aridis aquam subtrahunt, ut eam communicent plenis lacubus, qui ea minime indigent. Grande scelus est, egenorum

a Mar. Hist. Hisp. l. 22. c. 19.
b lib. 17. tit. 10. lib. 5. Recop.

orum sumptibus Potentio-
im sibi devincire animos,
ut si Respublica ingemiscat,
ob largitiones inutiles & va-
as, utpote cujus ruina est
astus paucorum, & pompa.
Nec absque justa indignatio-
e videt populus potentiæ vi-
es tam inutiliter prodigi, qui-
ous defendi ipse debebat, &
overi Dignitas Principis. Mu-
nera hominis profusi in pre-
io non sunt, quia commu-
nia, atque à prodigentiæ vi-
io, non à virtute liberalita-
is proficiscuntur; dumque
pauculis largitur omnia, of-
fendit multos, & quod in il-
os effundit, deest omnibus.
Qui temere donat & absque
delectu, ditat quidem, præ-
mium tamen non confert. Vt
his dare possis, qui merentur,
necessum est, ut in alios par-
cus sis. Magna igitur cum pru-
dentia attendere debet Prin-
ceps ad justam *a* præmiorum
distributionem: nam si hæc
rite collata fuerint, etsi non
nisi ad paucos pertineant,
multorum tamen extimulant
animos. Divina Scripturæ sa-
cræ lex fuit, ut *b* oblatio-
nes omnes admixtione salis,
quod idem est, ac prudentiæ,
à prodigalitate & avaritia im-
munes essent. Attamen vero,
quia principem in omnes be-
neficum esse oportet, Auro-
ram sibi proponat imitandam,
quæ terram obeundo semper
illi impertit aliquid, sed rore,
& flore, immo sola etiam
amœnitate eidem satisfacit.
Ita ille det omnibus, ea ta-
men moderatione, ut facul-
tatem sibi non adimat dandi
amplius, & contentos reddat
singulos, quosdam quidem
munerando reipsa, alios verbis,
spe & *c* humanitate: plus enim
oculi dare solent, quam manus.
Ad hæc proderit interdum, ut
ista virtus liberalitatis magis
in aliorum existat opinione,
quam in ipso Principe, in quem
finem unum atque alterum il-
lius exhibeat specimen eo ar-
tificio, ut liberalis haberi inci-
piat. Quare caveat, ne quid pe-
tenti absolute deneget: per
enim acerbum est, & mole-
stum in his talibus repulsam
ferre à Principe. Quod hodie
dare non potest, forsan cras
poterit; sin minus, melius est,
ut tempus ipsum petentem
erudiat, quemadmodum alibi
diximus. Qui plane abnuit, aut
non agnoscit merita, aut vi-
rium suarum prodit imbecilli-
tatem, aut animi; nihil autem
istorum decet Principem, cu-
jus magnificentiam confite-
tur, qui petit gratiam.

Liberalis sit Princeps in
remunerandis virtutibus, sed
muneribus & officiis, aliis-
que reditibus, jam ad usum
liberalitatis destinatis, non
patrimonio suo Regio, ne-
que thesauris ad usus magis
necessarios collectis. Rex Fer-
dinandus Catholicus multas
fecit donationes, absque ta-
men Coronæ dispendio. Sub
regni initium collationem mu-
nerum prudenter distulit, ut
eorum obtinendorum spe ad
se attraheret animos, & re-
munerari posset eos, qui suas
partes sequerentur. Magna
cum prudentia politica mi-
scere

a *Honor Regis judicium diligit.* Ps. 98. 4.

b *In omni oblatione offeres sal.* Levit. 2. 13.

c *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* Eccl. 35. 11.

ſcere noverat liberalitatem cum parſimonia. Cujus rei non ſolum exemplum dedit, ſed & legem, in hæc verba; a *No conviene a los Reyes uſar de tanta franqueza, i largueza, que ſea convertida en vicio de deſtruicion : porque la franqueza debe ſer uſada con ordinada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Conſervare, ut expendas melius, non avaritia eſt, ſed præventa liberalitas. Dare inconſiderate aut vanitas eſt, aut ſtultitia. Iſthac parſimonia Monarchiam evexit, & nimia ſua profuſione Coronam perdidit Rex Alphonſus Sapiens : ſiquidem inter querelas præcipuas, quas Regnum de eo habuit, illa etiam fuit, quod triginta marcarum argenti millia dediſſet Marthæ Imperatrici, quibus maritum ſuum Balduinum, quem tum Ægypti Sultanus captivum detinebat, redimeret : qua in re vanitatem magis, quam prudentiam adhibuit in conſilium. Rex Henricus Secundus malo ſuo tandem agnoſcere didicit, quantum coronæ ſuæ vires infregiſſet tot largitionibus, quas ultra quam par eſt, liberalius fecerat; unde in teſtamento ſuo eas revocauit. Occaſio & tempus norma eſſe debent ac regula liberalitatis Principum. Expedit interdum, ut moderata illa ſit, quando nimirum magni ſunt bellorum ſumptus, aut neceſſitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pericula, aut viam ſternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille parcit plurimum, qui magis profundit pecuniam : nam qui dat minutatim, & ſenſim ſuas expendit opes, finem ſuum non conſequitur, & facultates ſuas diſſipat. Munificentia bellum quandoque evitatur; pax b item comparatur & victoria.

§. Prodigalitas Principis ſic corrigi poterit, ſi bonorum ſuorum adminiſtrationem Miniſtris committat Oeconomiæ peritis; uti avaritia, ſi liberalibus. Proderit interdum exhibere Principi univerſam ſummam, quam expendit: nam pecuniarum aſſignationes fere abſque conſideratione decerni ſolent, & ſi rationes iniret eorum, quæ largitur, ſine dubio ea moderaretur; neque ſemper liberalitatis eſt, poſtulatis ſubſcribere : petentium enim opportunitate, aut lucta illa, quam ſecum ipſa patitur, etiam avaritia fatigatur, & deſperata quodammodo manus dat tandem, iiſque annuit.

§. Natura fere principum eſt, ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & neſcio an timor quidam ſit, aut potentiæ exiſtimatio. Probe hoc intellexit magnus ille aulicus Ioſephus, quando evocatis ad ſe parentibus ſuis, & fratribus ex Ægypto, iiſque Regis Pharaonis nomine offerens omnia regni illius c bona, auctor iiſdem fuit, ut ſupellectilem omnem & opes omnes ſecum d aſportarent: fore enim putabat, ut ſi Rex videret

a L. 3. tt. 10. l. 5. Rec.

b *Victoriam & honorem acquiret, qui dat munera : animam autem aufert accipientium.* Prov. 22. 9.

c *Ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.* Gen. 45. 18.

d *Ne dimittatis quicquam de ſupellectili veſtra : quia omnes opes Ægypti, veſtra erunt.* Ib. 20.

ceret esse homines opulen-, liberaliorem sese erga eos hiberet; atque adeo qui unera petit à Principe, ege-tem & miseriam suam illi pponere non debet: nullum namque efficacius medium ad habendum, quam si ipse *a* habeas.

a *Omni habenti dabitur, & abundabit.* Luc. 19. 26.

SYMBOLVM XLI.

CELEBRE fuit apud antiquos lemma præsentis Emblematis. Nonnulli id Pythagorę tribuunt; alii Bianti, Thaleti,

Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim, neque enim vox humana videtur, sed divina, digna, quæ in coronis, sceptris, & annulis omnium Principum incidatur. Ad illam tota gubernandi scientia reducitur, quæ fugit extrema, & consistit in rerum medio, unde virtutes sphæram suam ducunt. Rogatus aliquando Socrates, ecquænam virtus maxime deceret adolescentem, respondet: *Ne quid nimis*; quo dicto omnes comprehendit. In hanc sententiam videtur optime quadrare figura præsentis Emblematis, segetes nimirum imbrium intempestivorum pondere depressæ in terram, cum benigni *a* rores iis sufficerent. Honores quidem sunt, qui quod nimis sint magni, personæ non conveniunt, imo magis obscurant illam, quam illustrant. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi possint. Quid refert Principem gratias largiri, si lapidibus pluere videatur, ob austerum vultum, & verba incondita, quando eas præstat; aut si extra tempus conferantur, quando prodesse nequeunt? Beneficium perit, & gratitudo, quin manus ipsa odio est, quæ illud contulit. Eam ob rem non immerito dixit Rex Alphonsus Sapiens, quod debeat *b ser tal el galardon, e dado á tiempo, que se pueda aprovech[ar] del, aquel a quien lo diere.*

§. Quemadmodum aute[m] immoderatione præmioru[m] & gratiarum, ita & nimieta[te] pœnarum delinquitur. Ad str[i]cti & rigidi juris normã vel exigere omnia, ad ministru[m] Iustitiæ pertinet potius, qua[m] ad Principem. Ille sui no[n] est arbitrii; hic leges in s[ua] potestate habet. Iustitia no[n] est, quæ nimio rigore utitur, nec Clementia, quæ modu[m] servat; & sic de virtutibus re[-]liquis.

§. Eandem moderationem adhibere debet Princeps i[n] actibus tam pacis, quam belli, ita scilicet imperii habenas, & currum flectendo, ut sicu[t] olim in ludis antiquis, [r]o[-]tis suis non impingat in me[-]tas, ubi illico colliderentur; dexteritas artificii illius in e[o] erat posita, si quis distantiam ita metiri nosset, ut rotarum axis metas pertransiret proxime, eas tamen non tangeret.

§. Præcipue vero isthac cu[-]ra & diligentia opus est Prin[-]cipi in moderatione affectuũ, tanta cum prudentia eos regen[-]do, ut nihil appetat, speret, amet aut oderit ardore nimio, aut vehementia, magis appetitu ductus, quam ratione. Privatorum desideria explentur facile, non item Principum, quia illa statui eorum sunt consentanea; hæc ordinarie majora ipsis etiam potentiæ viribus, ita ad extrema conni[-]tuntur. Omnis fere Principum ruina, aut damna graviora à nimia ambitione sunt: acquirendi enim cupiditas infinita pæne est in hominibus; id vero, quod fieri potest, certis circum-

a *Magni animi est, magna contemnere, prudentis est, mediocria malle, quam nimia: ista enim utilia sunt, illa quod superfluunt, nocent: sic segetem nimia sternit ubertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non pervenit nimia fœcunditas.* Sen. Ep. 39.

b l. 1. tt. 21. p. 2.

cumscribitur terminis, & o quidem hoc posterius ex iori illo penditur, aut inter umque justitia intercedit. hoc fonte nasci solet, quod nnulli varios quærant titu- s & rationes in speciem ap- rentes, ad exspoliandum cinum, immo & maxime nicum, ut dominationis fi- s proferant longius, & suos geant status absque eo quod rpora sua propriis metian- r viribus, & gubernatio- m capacitate humana, quæ m multa, atque acquiri pos- nt, tueri non potest. Im- riorum onus & amplitudo proprios ipsorum incumbit meros, & semper lapsum inatur, suo gravata ponde- . In eo itaque elaboret rinceps, ut statum confer- t, quem aut successio illi dit, aut electio; quod si ju- a sese offerat illum amplian- i occasio, utatur licebit, iis men cautionibus adhibitis, uas casus prudentiam doce- it.

5. Nec periculosa minus est mbitio ob timores nimios, tque ob suas appetitiones cir- a ea præsertim, quæ inge- iose & per vim obtinuit. Nullum medium timor sug- erit, quod ad sui conservatio- em non illico detur effectui. Nemo quisquam de spoliati anguine, aut illius, qui ad sta- um jus aliquod potest obten- lere, tam remotus est, quin merito timeatur. Tyrannis or- linaria omnium suadet extir- pationem: & docuit illud re- psa Mucianus quando Vitellii filium jussit interfici, a *man- suram discordiam obtendens, ni semina belli restrinxisset.* Idem quoque Machiavelli doctrina consulit, cujus discipuli imme- mores facti Davidis, qui in do- mum & familiam Saülis inqui- sivit, ut suam iis misericor- diam *b* impartiretur, exemplis utuntur quorundam tyranno- rum, perinde quasi non omnes malis iis artibus pessum iis- sent, si quis forte evasit in- columis, id ideo fuit (ut mox dicemus) quia eas in melio- res convertit. Regna pleraque usurpatione primum incre- menta sumpserunt, postea tue- ri se cœperunt justitia, & cum tempore paulatim facta sunt legitima. Extrema violentia, extremum periculum est. Cy- rus Lydiam occupavit, & Re- gem Crœsum bonis suis exuit: quod si illi Politicus aliquis hujus temporis fuisset à con- siliis, suasisset illud etiam, ut pro majori sua securitate vi- tam spoliato eriperet; Cyrus tamen unam illi civitatem partem patrimonii sui resti- tuit, quibus Dignitatem re- giam quoquo modo sustentare posset. c *Atque hæc clementia non minus victori quam victo u- tilis fuit: tantus* enim *Crœsi a- mor apud omnes urbes erat, ut paf- surus Cyrus grave bellum Græciæ fuisset, si quid crudelius in Crœ- sum consuluisset.* Tyrannis Deum pariter & homines sibi habet adversos: neque deesse pos- sunt in istiusmodi casibus sua- via quædam media, quibus averti queat animus, misceri sanguis, abrumpi successio, imminui aut transferri Sta- tuum

a Tac. lib. 4. Histor.

b *Nunquid superest aliquis de do- mo Saul, ut faciam cum eo misericor- diam Dei?* 2 Reg. 9. 3.

c Iust. hist. lib. 1.

tuam amplitudo, & subduci ex oculis populi is, qui aspirare potest ad sceptrum, & dominationem affectare; quod si in Lusitania fuisset observatum, nunquam regni illius subditi à fidelitatis officio descivissent.

Si periculum tam præsens sit, ut ad defensionem & conservationem naturalem obliget, ipsas illico radices oportet exscindere, ne renasci possint, semper advigilando, ne eveniat fortè, quod Principibus Philistinorum accidit, qui resectis Samsonis capillis, unde manabat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt tamen, ne succrescerent *a* denuo; uti reipsa factum postea, & ipse apprehensis ambabus *b* columnis, quibus innitebatur ædificium, totam domum super capita hostium traxit in ruinam, *multoque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat.*

§. Suadet porro ambitio nimia Populi libertatem opprimere, subigere Nobilitatem, potentiorum vires infringere, & ad auctoritatem Regiam reducere omnia: existimat enim tum securiorem se fore, cum fuerit absoluta, & subditos magis in servitutem redegerit; grandis error, quo adulatio animos occupat Principum, eosque gravibus periculis objicit. Modestia est, quæ conservat Imperia, dum nimirum Princeps suam dominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis suæ pot[estatem], Nobilitatis amplitud[i]nem, & populi libertatem i[n]tra rationis limites coërceat; neque enim diu stare pote[st] Monarchia, cui de Aristocr[a]tia & Democratia aliquid a[d]mixtum non *c* fuerit. Pot[e]stas absoluta tyrannis est, q[ui] illam quærit, exitium suu[m] quærit. d *Huc denique Principi sunt omnia reducenda, [ut] iis, qui sub imperio sunt, non ty[rannum], sed Patremfamilias aut Regem agere videatur, & re[m] non quasi Dominus, sed qua[si] Procurator, & Præfectus administrare, ac moderate vivere, ne[c] quod nimium est, sectari.*

§. Ista ambitionis incommoda creare solet abusus nimius dominationis, quæ si[c] fere comparata est, ut omnia ad suam referat utilitatem. Qua in re oportet, ut Principes sese ipsi triumphent, & rationi obtemperent; licet difficile illud sit: *e* nam *innumerabiles sunt, qui populos, qui urbes habuere in potestate, paucissimi, qui se.* Illa victoria à viribus est, & robore; hæc à ratione, & animo. Fortitudo non in eo consistit, quod hostem prælio quis fuderit, sed quod cupiditates suas habeat domitas. Subditos modestos reddunt obedientia, & necessitas; Principes contra potestas & jurisdictio suprema superbe efferunt. Plura regna superbia peffundedit, quam gladius. Principes plures per seipsos perierunt, quam per alios. Remedium ei rei est sui ipsius cognitio, ut

a *Iamque capilli ejus renasci cœperant.* Iud. 16. 22.
b *Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes Principes.* Ib. v. 30.

c *Quæ ex pluribus constat Respublica, melior est.* Arist. l. 2. Pol. c. 9.
d Id. Pol. l. 5. c. 11.
e Seneca.

Princeps in semetipsum co-
tione descendat, & cum
mo suo reputet, licet ipse
ptro ab aliis differat, mul-
tamen esse, qui eximiis
mi dotibus longe eo, ejus-
dignitate superiores sint.
gitet, inquam, quod si ra-
haberet locum, penes per-
tiorem imperandi potestas
deberet. Quod manus il-
, qua Reipublicæ habenas
oderatur, è terra sit, sub-
ta lepræ, aliisque humanis
seriis. Id quod Deus *a* Moy-
quondam ostendit, ut suæ
ordantem infirmitatis fa-
ius aliorum subiret *b* mise-
io. Quod Coronæ posses-
sit perparum secura: nam
quod regnum est, cui parata
n sit ruina, & proculcatio, &
minus, & Carnifex? nec ista
ervallis divisa, sed horæ mo-
ntum interest, inter solium &
ena genua. Quod denique à
luntate aliena dependeat:
enim obedire detrectent
oditi, manebit aliis similis.
uod Princeps major fuerit,
c magis hanc modestiam
bere debet in pretio, quam
c ipse Deus *d* aspernatur.
odestia, quæ Majestatem
dere intra se & occultare
titur, majus illi pretium ad-
t ac venerationem, non se-
s atque auro elegans & ar-
ificiosa cælatura. Nec ullum
tificium in Tiberio magis

a *Mitte manum tuam in sinum*
um. Quam cum misisset in sinum,
tulit leprosam instar nivis. Exod.
6.

b *Qui condolere possit iis, qui igno-*
at & errant: quoniam & ipse cir-
mdatus est infirmitate. Heb.5.2.

c Seneca.

d *Modestia fama, quæ neque sum-*
is mortalium spernenda est, & à Diis
imatur. Tac. l.15. Annal.

callidum, quam modestum se
gerere, ut pluris æstimaretur.
e *Acerbe increpuit eos, qui di-*
vinas suas occupationes, ipsum-
que Dominum dixerant. Ingres-
sus in judicii locum, non se-
dem Præsidis occupabat, sed
juxta f *assidebat in cornu Tri-*
bunalis. Qui ad supremum in-
ter homines gradum evectus
est, non aliter ac demitten-
do sese ad altiora provehi po-
terit. Condiscant Modestiam
istam Principes omnes à Fer-
dinando Secundo Imperato-
re, gloriosissimæ memoriæ,
tam omnibus familiari, ut
prius amari semper se face-
ret, quam coli aut honorari.
In illo benignitas & modestia
incurrebant in oculos, Maje-
stas non nisi consideranti pa-
tebat. Non erat Imperialis a-
quila, quæ duplici severo ro-
stro, aduncis unguibus, in om-
nem partem minitaretur; sed
Pelicanus amoris plenus, sua
semper fodiens viscera, ut ea
præberet omnibus, tanquam
propriis filiis. Nec magna il-
li cura aut molimine opus e-
rat, ut in hac tanta sua am-
plitudine sese demitteret, &
parem aliis faceret. Non Do-
minus erat, sed Mundi pater:
& licet alias Modestia nimia
contemptum parere soleat,
imo & ruinam Principum; in
illo tamen majorem venera-
tionem conciliabat potius, &
Nationes omnes ad obsequium
& defensionem illius obstrin-
gebat. Ea vis est veræ ac sin-
ceræ probitatis, & magnani-
mi pectoris, quod de seipso
triumphat, & Fortunam om-
nem infra se ducit. Atque hu-
jus

e Tac. lib.2. Annal.

f Idem lib.1. Annal.

jus humanitatis & modestiæ suæ vivam reliquit effigiem Filium, præsentem Imperatorem, qui ipse etiam iisdem instructus virtutibus, & amicorum & hostium sibi devincit animos. Nulla virtus magis Principem decet, ac Modestia, omnes enim viderentur in illo fatuæ, nisi hæc vultum & actiones illarum componeret, non permittendo, ut extra se abeant.

§. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minus periculosa est remissio nimia, ac summa gravitas. Communitates monasticæ ferre poterunt extremum obedientiæ rigorem, non illæ populares. Paucos admodum severitas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute posita est, quæ in medio consistit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum, cum tale natura sua sit imperium, ut auferre illud possit Populus, absque eo, quod aut licentia nimia sese perdat, aut ob nimium rigorem obstinatus fiat. a *Non enim solum Respublica, quæ optima sit, considerari debet, sed etiam quæ constitui poßit, præterea quæ facilior, & cunctis civitatibus communior habeatur.* Quin & Deus imbecillitati humanæ sese accommodat.

§. Idem medium inter ipsas quoque partes corporis Reipubl. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium non magnum discrimen sit: inæqualitas enim & exsuperantia fortunarum ac Nobilitatis, si grandis fuerit, in aliis superbiam gignit, in aliis invidiam, ex his vero simultates oriuntur, & b seditiones, cum amicitia & concordia ægre coalescat inter eos qui nimis disparis conditionis sunt, & status. c *Iam enim hæc consuetudo in civitatibus invaluit, ut hominis æqualitatem odio habeant, & malint, aut imperio potiri, aut si victi fuerint, subesse.* Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aspernantur: alii mentis abjectæ & humilis, illam sustentare nesciunt; nec infamiam timent, nec pœnam; & incipit esse communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte sua non se metiantur. Qui inferioris conditionis sunt, majoribus pares esse cupiunt. Qui in una aliqua re æquales sunt, aut superiores, continuo sibi persuadent, etiam in aliis æquales, aut superiores se esse. Qui in omnibus præstant aliis, intra terminos continere se nequeunt, & cum despicientia aliorum, omnia suo subesse vellent imperio, nec imperantis voluntati, aut constitutionibus & moribus Reipublicæ sese accommodant; unde ruina illius nasci solet, & conversio in formas alias: omnes enim d suspirant, & inquieti in illa vivunt. Et licet fieri haud-

a Arist. lib. 4. Pol. c. 1.

b *Præterea seditiones non modo propter fortunarum, sed etiam propter honorum æqualitatem existunt.* Arist. lib. 2. c. 5.

c Idem lib. 4. Pol. c. 11.

d *Nam qui virtute præstant, iniquo animo sibi indigniores æquari paterentur: quamobrem sæpe conspirare, & seditiones commovere noscantur.* Arist. lib. 2. Pol. c. 5.

[n]dquaquam possit, ut con[...]itio ejusmodi omnino cess[...] in Rebuspublicis, propter [div]ersas conditiones partium, [qu]ibus illæ constant; illa ipsa [ta]men conservantur, si mo[der]ata sit; aut pessum eunt, si [ni]mia. Quomodo corporibus [ac]cidere videmus cum qua[tu]or humoribus, inter quos [lic]et nobilior aliis sit sanguis, [po]tentior cholera, sese tamen [mu]tuo conservant ac fovent, [qu]amdiu unius illorum in[æq]ualitas modica est. Eam ob [re]m sola illa Respublica sta[re] diu poterit, quæ partibus [co]nstiterit mediocribus, nec [im]modum inter se inæquali[bu]s. Opes nimiæ quorundam [civ]ium everterunt Florenti[no]rum Rempublicam; & et[ia]mnum hodie in causa sunt, [cu]r inquieta sit Genua. Con[tra], quia apud Venetos me[liu]s divisæ eæ sunt, ideo jam [tot] sæculis Status ille con[sta]ns perseverat; & si aliquod [pe]riculum est, aut incom[mo]dum in ejusdem guberna-tione, id erit ob nimiam quorundam è Magistratu inopiam. Quod si nihilominus Respublica aliqua cum illa partium suarum inæqualitate subsistit diutius, eximiæ alicui prudentiæ id tribuendum, aut industriæ Principis, qui timore legis, aliisve artibus illam in officio continet: cujusmodi sunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda, distinere Majores in administrationibus, & muneribus publicis, non opprimere, sed spe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamen durabit, quoad prudentes Gubernatores habuerit: quia vero Rebuspublicis satis cautum esse non potest cum remediis istiusmodi temporariis, quæ pendent à casu, præstabit mox in ipsa prima illarum institutione providere de modo, quo tales abusus & incommoda efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYMBOLVM XLII.

[E]MBLEMA hoc exi[mi]æ humanitati Vrba[ni] Octavi Pontificis Maxi[m]i acceptum refero: digna[ta] est quippe sua Sanctitas [mi]hi spectandas exhibere in [ge]mma quadam pretiosa inci[sa]s affabre jam inde à Roma[no]rum temporibus binas apes [ar]atrum trahentes, quæ reper[tæ] in illa ætate præsagisse vi[den]tur nobilis illius & antiquæ [fa]miliæ evectionem, quan[do] insignia illius juncta fue[re] triumphanti jugo Ecclesiæ.

[a] Quæ dum accuratius expenderem, venit mihi in mentem prodigii illius Regis Wambæ, è cujus vertice, cùm ungeretur à Quiricò Præsule Toletano, apis egredi visa, in sublime evolavit, tanquam prænuncia suavissimæ ipsius gubernationis. E quo illud apparet, voluisse antiquos Symbolo isto innuere, quanti referat scire, utile miscere dulci, mellificandi scilicet artem agro-

[a] Chron. Gotto. Reg. Mar. de rebus Hisp. lib. 6.

agrorum culturæ; cui rei optime quadrat pro lemmate illud Horatianum:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars consistit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipsum antiqui docuere Philosophi, quando finxerunt O[r]pheum lyra sua feras traxisse & Amphionis cytharam [s]cutos lapides, quibus Th[e]barum muros construxi[t] ut significarent, suavem i[n]stitutionem magnorum ill[o]rum Heroüm plurimum [ad] id valuisse, ut homines ip[sis] belluis immaniores, & m[...]

brutos, quam lapides, ad
rmoniam Legum reduce-
it, & civilem societatem.

a *Silvestres homines sacer interpresque Deorum*
Cædibus, & victu fœdo, deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc lenire tygres, rapidosque leones.
Dictus & Amphion Thebaæ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quo vellet.

Iis artibus usæ sunt omnes
Respublicæ, ad erudiendum
pulum, miscentes institu-
nem dulcedine ludorum,
idiorumque publicorum.
l Olympum montem tota
ncurrebat Græcia propter
rtamina Olympica, Pythia,
mæa, & Isthmia; aliqui
idem ex curiositate, spe-
ndi studio: alii vero, ut
pposita certantibus præmia
errent: qua occasione vi-
& robur corporis exerce-
ntur, offerebantur Diis sa-
ficia, & gravissima quæ-
e Provinciarum illarum ne-
tia procurabantur. Comœ-
e & Tragœdiæ inventæ
it ad affectus purgandos.
adiatores Romanorū tem-
ribus; & Taurorum pugnæ
Hispania (quæ non mi-
s, ac aliæ nationes, rebus
ectu terribilibus capitur)
firmandum animum, ut
que profuso sanguine, ne-
e mortis spectaculis terrea-
; luctæ, ludi equestres &
niles concertationes scholæ
star sunt, ubi addiscuntur
es militares, & simul re-
ationi deserviunt, & ani-
um oblectant. Ita dulcedi-

a Horat.

ne & suavitate alliciendus
est Populus, ad procuranda
Principis commoda, & obti-
nendos fines illi propositos.
Equo nimirum similis est qui
popysmate delinitur, & ma-
nu blandiore domari se sinit,
frænum admittit, & onus
postea, virgam ac ferrum to-
lerat. Rigorem nimium, uti
& nimiam lenitatem ferre
neutiquam sustinet. Tam ser-
vitutis extrema periculosa
sunt, ac *b* libertatis. Et Prin-
cipes ista non considerantes,
furorem concitatæ multitudi-
nis aliquando experti sunt.
Non semper ferro & flamma
curari possunt inveteratæ &
adultæ infirmitates. Medici-
næ suaves adhibendæ sunt,
aut si quando pillulis amaris
opus sit, auro eas oportet ob-
ducere, & oculos gustumque
fallere. At non attinet scire
populum ingredientia statu-
torum à Principe, & consi-
liorum ejus, satis est; quod
sub prætextu aliquo apparen-
te ea sorbeat.

§. Belli periculum, & a-
speritas mitigantur plurimum
lenitate illius, qui imperat.
Ita Germanicus, ut legiones
Germanicas in officio conti-
neret, & ad pugnandum ha-
beret paratiores, solebat c *cir-
cumire saucios, facta singulorum
extollere, vulnera intuens, a-
lium spe, alium gloria, cunctos
alloquio, & cura sibique & prælio
firmabat.*

§. Hæc tamen benignitas
se sola nihil efficit, sed necesse

L est

b *Imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.* Tacit. lib. 1. Histor.

c Idem l. 1. Annal.

est prætere a, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut si ametur illius caussa propter hanc in æstimatione sit. Enimvero sæpe contingit diligi Principem ob benignitatem, & una contemni, quia ad id munus minus sufficiens est. Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur. Ille gratissimus omnium qui cum metuendum se possit reddere, amabilem sese exhibet: ille, inquam, qui cum justitiam exercere noverit, Clementia pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernatoris præditus non est. Tantum hæ possunt in aliquo Principe, ut asperitatem ejus & rigorem compensent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusantur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus instructus est.

§. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem gravitate temperare, & ludibria seriis, modo tempestiva illa sint, nec præter decorum, aut materiæ subjectæ gravitatem; qua in re festivus admodum fuit Imperator Tiberius, a *ludibria seriis permiscere solitus*. Quis est, qui ferre possit severitatem melancholicam, corrugatam semper frontem, contracta in negotiis supercilia, verba dura & aspera, gestus ac motum corporis nimis graves? Magn[a] prudentia est, suo tempor[e] *Miscere stultitiam consiliis br[e]vem*, & nunc *pretiosior est s[a]pientia*, b *& gloria, parva,* [...] *ad tempus stultitia*. Ingeniu[m] festivum, & c verbum al[...] quod jocosum tempestiv[e] prolatum, devincire solet [a]nimos, & difficillima quæqu[e] negotia ad optatum exitu[m] perducere; sæpe mentem o[c]cultat, malitiam deludit, v[i]tat offensam, & suaviter ave[r]tit responsionem ad propo[si]tum, ubi ea non expedit.

§. Curandis porro negoti[is] miscere etiam oportet util[i]tatem ejus, cui persuadere [a]liquid volumus, ostenden[do] illius non minus, ac nos[tra] interesse. Nam omnes f[e] propriis moventur comm[o]dis; pauci obligatione sola [&] gloria. d Sejanus *fratrem q[uo]que Neronis Drusum traxit [in] partes, spe objecta Principis l[oci]*. Industriæ prudentis Mini[stri] est, negotia alienis comm[o]dis faciliora reddere, sic t[ra]ctatus instituendo, ut utili[tas] aliorum, & Principis una [ea]demque esse videatur. Ex [so]lo emolumento proprio ne[go]tia pertractare velle, est [a]quam derivare per can[ales] hiantes; quando illam mutuo communicant, om[nibus] prosunt & adjuvant.

a Tac. l. 6. Annal.

b Horat.

c Eccli. 10. 1.

d Tacit. lib. 4. Annal.

SYMBOLVM XLIII.

RES omnes seu viventes, seu inanimæ, folia sunt magni hujus libri, mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo sapientia divina omnes descripsit scientias, ut nos erudirent, & recte agendi viam ac modum ostenderent. Nulla virtus moralis est, quæ in animantibus brutis non quodammodo reperiatur: cum iis ipsis nascitur prudentia practica; in nobis disciplina paratur, & experientia. A brutis absque rubore, & nostræ inscitiæ ignominia discere

possumus: in iis enim ipse rerum omnium effector ac molitor Deus nos erudit. Attamen eorum induere naturas, aut eas imitari velle; ut sicut illa agamus bruto more abrepti affectuum appetitu, grandem esset irrogare injuriam rectæ rationi, propriæ hominis doti; qua discernitur ab animantibus reliquis, & in omnes meretur imperium. In illis utpote rationis expertibus Iustitia locum non habet; singula enim ad suam conservationem attendunt solum, nec ad justitiam alienam reflectunt oculos. Solus homo actiones suas ad justitiæ normam dirigit, & æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipse sibi non cuperet. E quo recte conficies, quam impium & ferox sit Machiavelli consilium qui Principem suum efformat aliter, ex natura videlicet leonis, & vulpis; ut quod ratione consequi non potest, vi & dolo obtineat. Qua in re Lysandrum Lacedæmoniorum Ducem Magistrum habuit, quem ferunt dixisse aliquando, a *Quo leonis pellis attingere non potest, Principi assuendam vulpinam*, & dolis agendum, ac fraudibus. Et sane antiqua fuit doctrina ista: Polybius eam sua & ætatibus præteritis in usu fuisse refert, & graviter b improbat. Rex Saül ea in arte omnium magister esse potuit. Maxima ista cum tempore incrementum sumpsit: nihil enim tunc tam injustum, tam indignum, quod non honestum videatur Politicis, dum retinendæ c dominationis causa sit; perinde quasi d *ubicunque tantum honesta dominandi licent, precario regnetur.* Quo pacto fit, ut pro nihilo ducatur contravenire pactis, fidem fallere, imo & religionem, modo ad conservationem, & augmentum status id videatur conducere. Falsis istis fundamentis fortunam suam superstruere conatus est Dux Valentinus, sed ante, quam illam erectam cerneret, ita penitus in caput illius collapsa est, ut ne fragmenta quidem aut vestigia ruinæ illius supersint. Quomodo, obsecro, perennare poterit, quod dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum esse potest, quod violentum est? Quæ pactorum & conventorum erit firmitas, si Princeps, qui eorum debet esse securitas, fidem fallat publicam? Quis illi fidem habebit? quomodo illius stabit imperium, qui aut non credit Providentiam divinam, aut magis in suis artibus, quam in illa confidit? Non ideo tamen volo Principem tam benignum esse, ut nunquam vi utatur; neque tam candidum & sincerum, ut aut dissimulare nesciat, aut cavere sibi à fraudibus, quia aliorum malitiæ sese exponeret, & omnibus esse

a Plutarch.

b *Fuit, cui in tractandis negotiis dolus malus placeret, qui Regi convenire sane nemo dixerit, etsi non desunt, qui in tam crebro usu hodie doli mali, necessarium eum esse dicant ad publicarum rerum administrationem.* Polyb. l. 13. Hist.

c *Nihil gloriosum nisi tutum, & omnia retinenda dominationis honesta.* Sal.

d Sen. in Tragœd. Thyest.

ffet ludibrio. Quin illud po-
ius præfenti Emblemate
ontendo, ut robore valeat,
on brute illo, & immani
elluarum, fed quod Iuftitia
omitatur, adumbratum per
ellem Leonis, virtutis Sym-
olum, atque ideo Herculi
icatum. Convenit interdum
rincipem ad feveritatem
ontem componere, & do-
s obfiftere. Non femper
umanitatem meram præ fe
rre debet. Feret aliquando
ccafio, quando opus erit,
eonis pellem induere, ut
ibditi & hoftes agnofcant,
ngues illi effe, & tam feve-
im experiantur, ut malitia
audem attentare non au-
eat, verbis blandiloquis,
uibus uti folet ad capiendos
rincipum animos. Illud,
pinor, Ægyptii volebant in-
iere, cum Leonis effigiem
incipis fui capiti impone-
nt. Nec honor eft, nec
verentia, ubi non eft ali-
iis timor. Quod fi femel re-
ierit populus, Principem
fci non poffe; fed placido
mper, ac benigno erga om-
s effe vultu, contemnen-
im ducet. Verum feveritas
a non confeftim ad exe-
tionem debet defcendere,
iando comminatio fufficit:
nc enim neceffe non erit,
mmoveri Principis animū;
is eft, feveriorem frontem
tendere. Non exuit gravi-
tem fuam Leo, nec de dam-
animantibus aliis inferen-
cogitat; quin folo afpectu
rrorem *a* omnibus incutit:
nta vis Majeftatis in oculis
is ineft. At enim, quoniam
pedit interdum, vim aftu-
tia, & indignationem beni-
gnitate tegere, diffimulando
tantifper, aut tempori, & per-
fonis fe accommodando: id-
eo in præfenti Emblemate
non coronatur Leonis caput
vulpinis artibus, indecoris &
fraudulentis, adeoque indignis
generofo & magnanimo Prin-
cipis pectore, fed ferpentibus,
imperii & Majeftatis pruden-
tis ac vigilantis fymbolo, at-
que in literis facris Prudentiæ
hieroglyphico: fiquidem il-
lorum aftutia in tuendo capi-
te, in obturandis auribus con-
tra incantantes, & in rebus
aliis, ad defenfionem pro-
priam attendit folum, non
ad aliorum nocumenta. Ad
eundem finem, & pro fimili-
bus cafibus Emblemati huic
infcripfi verba illa: *ut fciat re-
gnare*, defumpta è documen-
to illo Ludovici Vndecimi
Regis Franciæ, quod folum
voluit, ut addifceret filius
fuus Carolus Octavus: *Qui
nefcit diffimulare, nefcit regna-
re*. In quo tota regnandi fcien-
tia fummatim comprehendi-
tur. Magna tamen hic pru-
dentia opus eft, ne aut vis in
tyrannidem vergat, aut diffi-
mulatio, & aftutia fraudes
fiant: media enim funt valde
vitio confinia. *b* Iuftus Lip-
fius fraudem definiens in re-
bus politicis, ait effe *acutum
confilium à virtute aut legibus
devium, Regis Regnique bono*;
cumque Machiavelli extrema
declinare cuperet, putaretque
abfque omni omnino fraude,
& dolo Principem imperare
non poffe, levem aliquam
fuafit, toleravit mediocrem,
& gravem prohibuit. Limites
pe-

a *Leo fortiffimus beftiarum, ad nul-
pavebit occurfum.* Prov. 30. 30.

b Lipf. de civil. doct. l.4. c.14.

periculosi pro Principe. Ecquis enim illos sic accurate iis describere poterit? Nec debent scopuli tam vicini fieri navigationi politicæ. Sat in multis operatur potentiæ malitia, & regnandi cupiditas. Si fraus vitio non caret, in omnibus suis partibus, quantumvis exiguis, vitiosa sit oportet, & Principe indigna. Dignitas regiæ purpuræ omnem respuit *a* maculam. Nullus tam subtilis est atomus, qui non appareat, & defœdet radios horum terrestrium solium. Et quomodo permitti potest, ut illius actio à virtute desciscat, & legibus, qui earundem est anima? Dolus esse non potest, absque admixtione aliqua malitiæ & mendacii; utrumque vero magnanimitati regiæ adversatur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis esse superflua, eo quod hi nullius egeant; non tamen in Principibus, qui multis opus habent; atque adeo iis interdum illa permitti posse.* Quod illicitum est, concedi nunquam debet, nec sufficit, finem honestum esse, ut uti liceat medio, quod ex natura sua malum est. Tunc solum licita esse possunt dissimulatio & astutia, quando neque in fraudem impellunt, neque auctoritati Principis inurunt maculam; quo casu non in vitiis ea numero, sed prudentiæ esse arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac necessarias ei, qui aliis imperat. Istud fiet, si prudentia, in sui conservationem intentos habens oculos, astutia aliqua utatur, ad occultanda quædam secundum varias circumstantias temporis, loci, personarum; ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter se semper, & consentiant: illa dissimulatio velis remissque fugienda, quæ ob fines dolosos orationis vanitatem adhibet: illa, inquam, quæ eo spectat, ut intelligat alius id quod non est; non ea, quæ solum intendit, ut id, quod est, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æquivocis, & in unius locum substituere aliud diversæ significationis, non ad fallendum, sed ad cavendum sibi, aut dolum prævertendum, aut ob alios fines licitos. Quod ipse veritatis Magister coram discipulis suis proficiscentibus in castellum Emaus *b* præ se ferret, ac si longius ire vellet; stultitia ficta Davidis *c* coram Rege Achis, obtentum sacrificium *d* Samuëlis; & hœdorum pelliculæ *e* Iacobi manibus aptatæ, dissimulationes fuêre licitæ, quia dolum non intendebant, sed solum, ut aliud celarent propositum, neque ideo licitæ esse desinunt, quod fors prævideatur, alium inde deceptum iri: ista enim notitia

a *Eos qui in dignitate sunt turpius fraude honesta circumvenire, aut lædere, quam vi aperta.* Thucyd.

b *Et ipse se finxit longius ire.* Luc. 24. 28.

c *Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in ostia portæ, defluebantque salivæ ejus in barbam* 1 Reg. 21. 13.

d *Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices, Ad immolandum Domino veni.* 1 Reg. 16. 2.

e *Pelliculasque hœdorum circum dedit manibus, & colli nuda protexit* Gen. 27. 16.

titia non malitiæ est, sed
providentiam pertinet.
§. Atque artibus istis & a-
ndi modis tunc potissimum
us est, quando cum Principi-
s astutis & fraudulentis tra-
anda sunt negotia. Enimve-
in tali casu diffidentia, &
:utia, dissimulatio in vultu,
ponsa ambigua, & æquivo-
tio prudens in verbis, ne
inceps iis implicetur, aut
achinationibus aliorum &
udibus locus sit: similibus
:ibus utendo, non ad offen-
ndum, neque ad fallendam
:em publicam, ecquid aliud
t, quam duplicare custodias
imi? Fatua foret ingenui-
:, quæ cor detegeret, & pe-
ulosum Imperium sine ali-
a cautione. Semper verita-
m diserte eloqui, periculosa
et sinceritas, cum tacitur-
:as præcipuum sit regnandi
strumentum. Quisquis secre-
m leviter committit alteri,
eptrum eidem una tradit.
entiri Principem non de-
t; licebit tamen interdum,
taceat, aut veritatem celet;
n vero ut leviter credat, aut
mere confidat; quin potius
aturus sit, oportet, & tar-
is, ut considerationi locus
, & ipse in fraudem induci
queat; quæ cautio valde ne-
ssaria est Principi, sine qua
ultis iisque gravibus exposi-
s foret periculis. Qui plura
ovit, & vidit, minus credit,
confidit, quia aut specula-
o, aut praxis & experientia
utum eum reddunt. Sit igi-
Principis animus sincerus,
cand.dus; prudens tamen
artibus, & fraudibus alie-
s. Experientia ipsa docebit
sus, in quibus his artibus
uti Principem deceat, quando
nimirum animadverterit, ma-
litiam & technas eorum, qui-
buscum agit, ita exigere. Cæ-
terum in aliis omnibus actio-
nibus elucere debet in Prin-
cipe candor quidam regius,
quo utendum est interdum
erga eos ipsos, qui fallere co-
gitant: hi enim, si in meliorem
partem id interpretentur, in
suis perturbantur consiliis, &
vacillare incipiunt; præter-
quam quod nulla fraus gene-
rosior, quam ipsa veritas, & si
de ea securi sint, intimi cor-
dis sui illi tradunt imperium,
nec contra sese aliis artibus
muniunt. Quæ retia non fue-
re contexta? quæ non excogi-
tata stratagemata contra astu-
tiam & malitiam vulpis? quis
unquam sinceritati domesti-
cæ hirundinū struxit insidias.
§. Ii tamen Principes, &
moderatores, quos à pruden-
tia & ingenio mundus æsti-
mat, isthac arte uti nequeunt;
nemo enim sibi persuadet,
quod aut casu aliquid agant
aut sincere. Vnde, si qua in re
candorem suum palam velint
ostendere, pro ficto habetur.
Circumspectio in illis, mali-
tia, Prudentia, dissimulatio;
& cautio, dolus esse creditur.
Fuerunt, qui hæc crimina
Regi Catholico imponerent,
eo quod partim naturali judi-
cii sui acumine, partim diu-
turnis belli pacisque expe-
rientiis satis perspiceret falla-
cem agendi modum, & intu-
tam fidem horum temporum;
atque adeo tanta sagacitate se-
se defenderet, & æmuli ejus
ac hostes suismet artibus se-
se irretirent, aut eæ certe
cum tempore & consilio om-

nino ipse sua frustrarentur. Eā ob rem fingunt nonnulli Principes sinceritatem & modestiam, ad celandos magis fines, quos sibi habent propositos, aut ne illos malitia tam facile possit assequi. Faciebat id Domitianus, a *simul simplicitatis, ac modestiæ imagine in altitudinem conditus, studiumque litterarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animum.* Velle Principem in omnibus sapientem videri, est sapientem esse desinere. Nosse suo tempore & loco ignorantem esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac sapientiæ modum retinere: id quod in Agricola Tacitus b collaudavit. Omnes in eum conspirant, qui plus aliis scire se existimat, sive ex invidia, sive ignorantiæ propriæ defensione oriatur; aut forte, quia suspectum habent id, quod ipsi assequi nequeunt. c *Videns Saul, quod prudens esset nimis* David, *cœpit cavere eum.*

§. Principes alii negotia sua tractant, quasi aliud animo agitantes, ut sic casu agere videantur. Verum tanta est malitia præsentis Politicæ, ut istas artes non tantum penetret, sed integerrimam etiam sinceritatem cavilletur cum insigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimento: cum nihil omnino sit, quod recte atque ut oportet, interpretentur alii; cumque veritas in uno consistat puncto: ea vero, quæ in circumferentia continentur, infinita sint, quo collineare possit malitia, in graves errores incidunt ii, qui in factis & verbis diversos scrutantur sensus ab eo, quod præ se ferunt, aut sonant; & acceptis in deteriorem partem aliorum judiciis, & propositis animi, artibus sese muniunt alii contra alios, vivuntque omnes in diffidentiis perpetuis, & suspicionibus, in quibus qui maxime ingeniosus est, is à veritatis scopo aberrat longius: nam ingenii sui acumine intimius penetrat; quæ communiter versantur in animo, & plerumque tanquam exploratum habemus in aliis, quod in nobis non est, nisi imaginationis deceptio. Ita naviganti currere videntur scopuli, & ipse interim est qui movetur. Vmbræ rationis Status majores esse solent ipso corpore, & hoc negligitur interdum, contra vero captantur illæ quo fit, ut delusa inaniter imaginatione, majora nascantur damna ex suscepta defensione, quam adferre potuisset id, quod timebatur. Quoties ex inani suspicione Princeps aliquis arma sumit adversus eum, cui nunquam in mentem venit offendere, & correptis utrimque armis, ingens belli excitatur incendium, quæ prius, non nisi levis & male fundata fuerat suspicio: iis idem accidit, quod navibus male constructis, quæ quo magis nunc in hoc, nunc in illud incumbunt latus, eo citius pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentia oritur (ut alibi diximus)

a Tac. l. 4. Histor.

b *Retinuitque, quod difficillimum est, ex sapientia modum.* Tacit. in vita Agric.

c 1 Reg. 18. 15.

us) illud solum reprehendo, od bona fides semper desit, e qua nec amicitia, nec ul- firma societas, nec pactum urum esse potest. Ius gen- m sine robore erit; & om- nia fraudibus, deceptionibus- que obnoxia. Non omnia ex sinistro aguntur proposito. Maximus etiam tyrannus fi- nes honestos interdum sibi præfixos habet.

SYMBOLVM XLIV.

Vbius & anceps est ser- pentis motus, nunc huc, nunc illuc sinuosis flexibus ita in incertum se gyrantis, ut ip-

sum etiam illius ignoret corpus, qua caput sursum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & subito movetur in oppositam, ut nec ulla passuum supersint vestigia, nec sciri possit, quo iter suum intendat. Tam occulta sint oportet consilia, & cogitata Principum: nemini notum esse debet, quorsum illa spectent; quin imitentur potius supremum illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo *a* potest. Atque ideo Seraphini b *alis suis velabant pedes ejus*. Tanta cum solertia consilia sua secreta habere debent Principes, ut ea subinde ne ipsi quidem Ministri penetrent, immo alia omnia opinentur, sintque primi, qui in hac opinione sua fallantur, ut tanto naturalius & majori cum efficacia, absque periculo simulationis, quæ facile sese prodit, firment ac roborent, quod ipsi pro certo & explorato habent, eandemque mentem & errorem ingenerent aliis, atque ita spargatur in vulgus, & manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quod non abiret ad componendas in Pannonia & Germania tumultuantes legiones, finxit se propediem profecturum; qua simulatione c *primo prudentes, dein vulgum, diutissime provincias fefellit*. Idem quoque fecit Rex Philippus Secundus, qui consiliorum suorum fines etiam Legat[os] suos celabat, alios præ se f[e]rendo, ubi opus foret, ut i[lli] illi crederent, & persuaderen[t] aliis. Atque hisce artib[us] uti Princeps minime pot[e]rit, si ingenuitas illius ta[m] cauta & circumspecta non si[t], ut ne locum det interio[ris] animi motus ex gubernan[di] actionibus dispiciendi, a[c] ne æmuli ac hostes cor ej[us] ac cogitata penetrent: qu[in] immo, ut elabi possit e[x] manibus, quando jam illu[m] comprehensum se tenere ex[i]stimant. Ista operis dispo[si]tio, qua alius in fraude[m] inducitur, defensio poti[us] quædam est, quam malitia dummodo ea quis utatur, u[bi] & quando recta ratio suaser[it] quomodo ea magni Hero[es] usi sunt. Et quæ necessitas obsecro, pandendi ipsum co[r] quod Natura non fortuito intimo abdidit pectore? [E]tiam in rebus minoris m[o]menti & longe positis per[ni]tiosum est, si fiant publica quia occasionem dant plu[res] deinde per rationis discursu[m] indagandi. Tametsi cor p[e]nitus intra viscera abditu[m] sit, ex solo tamen arteriaru[m] motu infirmitates ejus morbi dignoscuntur. Ex[e]cutio vim suam perdit n[ec] absque existimationis jactu[ra] de prudentia Principis, si q[uæ] ipse facere decrevit, pub[li]centur in vulgus. Consilia o[c]culta & ignorata omnib[us] minantur partibus, vale[nt]que non parum ad hostem [a]liorsum distrahendum. H[i] in malitia potius, quam in [re]bus aliis celare ea expe[dit]

a *Et vias illius quis intelligit?* Eccl. 16.21.
b Isa. 6. 2.
c Tacit. lib.1. Annal.

uci conatus & molimina
te tempus detecta felicem
tiuntur exitum. Quam ani-
turbatur, qui ante saucia-
se videt, quam stringi gla-
um; ille inquam, qui non
ad ipsum armorum stre-
um excitatur?

§. Quæ tamen intelligi ve-
n de bellis adversus infide-
, non de iis quæ Christiani
ntra se invicem suscipiunt,
æ prius indicere oporte-
, ut ad satisfactionem tem-
s suppeteret, quo multo-
n cædes evitari possent.
tque ea diligentia pars
ædam eorum, quæ requi-
ntur, ut bellum licitum sit,
justum. Laudandi in hoc
omani qui Collegium quod-
m viginti Sacerdotum,
os *Feciales* appellabant, in-
tuerunt, ut bella indicerent,
mponerent pacem, & san-
ent fœdera; qui porro in
iilibus caussis judices es-
nt, ac jus dicerent, curarent-
e, ut pro injuriis & offen-
nibus acceptis parti læsæ
isfieret, trium ac triginta
rum statuendo terminum,
ra quos nisi lites aut via
stitiæ, aut amica composi-
one desinerent, bellum de-
nciabant, tribus senioribus
is in testes adhibitis, &
ncea ferrata in hostilem a-
um projecta.

--- a *& baculum interquens*
emittit in auras
Principium pugnæ.

quo die actionibus hostili-
s & incursionibus fiebat
tium. Hujus denunciatio-
s multa in sacris litteris sup-
tunt exempla. Iepthe Is-
ëlitarum dux & Princeps
non prius contra Ammonitas
arma sumpsit, quam missis ad
eos legatis sciscitatus fuisset
caussam, cur illi bellum b sus-
cepissent. Horum nostrorum
temporum, non tam huma-
nus, ac generosus mos est.
Ante belli experimur effe-
ctus, quam de caussa constet,
aut consilia penetrentur. In-
opinata & improvisa invasio
graviorem reddit injuriam, &
magis implacabiles animos.
Quod inde fere oritur, quia
non tam arma capiuntur, ad
compensandam injuriam, aut
resarciendum damnum, quam
ex cœca quadam ambitione
ad dilatandos dominiorum fi-
nes; qua in re nec Religio-
nis, nec sanguinis, nec ami-
citiæ ulla habetur ratio, con-
culcatis sacrosanctis juribus &
Naturæ & Gentium.

§. Si quos interdum de in-
fidelitate Princeps suspectos
habuerit, vultus serenitatem
ne illico immutet, aut suspi-
cionis suæ aliqua prodat indi-
cia, quin potius novis blan-
ditiis & honoribus confirma-
re studeat animos, & ad fide-
litatem præstandam obstrin-
gere. Non optimum semper,
& securum remedium est ex-
tremus rigor: rami, qui re-
secantur, pereunt, quia revi-
rescere non possunt. Eadem
Marcello caussa fuit, cur cum
Lucio Banco Nolano homi-
ne locuplete, & factioso tant-
opere conniveret, & tametsi
probe sciret, quod Hanniba-
lis partes ipse sequeretur, ac-

L 6 cersito

a Virg. l. 9. Æneid.

b *Et misit nuntium ad Regem fi-*
liorum Ammon, qui ex persona sua
dicerent: quid mihi & tibi est, quia
venisti contra me, ut vastares terram
meam? Iud. 11. 12.

cerfito tamen ad se plane exposuit, quam virtus ejus, & fortitudo æstimaretur ab omnibus, quamque illa perspecta esset Ducibus Romanis, qui testes exstitissent rerum ab illo laudabiliter gestarum in Cannensi prælio: honorat eum verbis, spe ac promissis fovet & sustinet; indulget, ut liber ei semper ad audientiam pateat aditus, qua humanitate sic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fideliorem Respub. Romana nunquam habuerit.

Hæc tamen dissimulatio magnam attentionem postulat, & prudentiam: nam si illū suboleret, qui sinistri aliquid molitur, artificium esse crederet, ut tanto gravius postea in se animadverteretur, adeoque citius flammam subjiceret cuniculis, aut sibi per alia media violenta caveret de periculo. Id quod præcipue timendum in tumultibus, & delictis insanæ plebeculæ. Eandem ob caussam Fabius Valens, etsi auctoribus seditionis cujusdam nullam constituisset pœnam, quosdam tamen eorum in judicio postulari voluit, a *ne dissimulans suspectior foret.* Verum cum animus à concepta proditione, perquam difficulter expurgetur, & offensione Majestatis supremæ impunitæ esse non debeant, videtur tunc solum dissimulandum, quando majus à declaratione imminet periculum, aut multorum punitio in effectum deduci non potest. Istud expenderit Iulius Cæsar, cum datas contra se à Nobilitate Romana ad Pompejum litteras & apud tabellarium deprehensas, sic obsignatas cum integro fasciculo in ignem jussit conjici, optimum ignoscendi modum ratus, delictum ignorare. Insignis sane magnanimitas, & rara prudentia, ab omnibus pœnam sumere non posse, nec tamen obligare sese ad connivendum. Posset etiam exemplum statui in tenuiores, & dissimulari cum Illustribus, do nec securior puniendi affulgeret b occasio. At vero, ubi i delinquentes animadverti potest absque periculo, tutius erit sumpto ab iis supplicio securitati consulere, quam dissimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere solet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginiensi Senatui, & proditione comperta, sat remedii fore autumabant Senatores illi, si legem conderent, quæ modum & certum pretium conviviis poneret; id quod Hannoni aliam novam proditionem contra illos attentandi ansam dedit.

§. Ars atque astutia, quæ maxime decet Principem, dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimulando fallere cogitat, sic moderatur & componit, ut scire ille non possit sua patere consilia; ea enim ra-

a Tacit. l. 2. Histor.

b *Vnde tenuioribus statim irrogati supplicia, adversus illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditum odium.* idem l. 16. Annal.

ratione plus suppetet temporis ad penetrandum melius, & puniendum, aut eludendum dolum, dum aggressor de eo occultando minus sollicitus est; quod si præter opinionem deprehensum se semel animadverterit, trepidare incipiet, nec securum se arbitrabitur, donec quas animo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Ea de caussa Agrippina Neronis mater, compertis etiam insidiis, perinde se habuit, ac si nihil rescisset de morte, quam ei filius fuerat machinatus, existimans nimirum a *solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur.* Hæc dissimulatio aut ficta simplicitas perquam necessaria est Ministris, qui Principibus astutis, minusque sinceris deserviunt, iis scilicet, quorum unicum studium est cavere, ne artes eorum penetrentur ab aliis: qua in re eximius fuit Tiberius b *consulto ambiguus.* Eodem artificio Senatores Romani usi fuere, quando idem Tiberius post Augusti obitum, ut animos eorum exploraret, significari iis fecit, nolle sese imperii gubernacula admittere, eo quod nimis grave humeris suis onus esset; at illi studiosa quadam ignorantia, & provocatis ultro lacrymis, instare rogareque, ut admittere dignaretur. c *quibus unus metus, si intelligere viderentur.* Oderunt Principes injusti, & tanquam hostes eos habent, à quibus mala sua studia & consilia capi existimant. Absolutum sibi in animos imperium vendicant non alienæ subjectum scientiæ, cupiuntque non minus vi, & facultati intelligendi subditorum dominari, quam eorundem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne artes eorum deprehendantur à d subditis: Eam ob rem *abditos Principis sensus, & si quid occultius parat exquirere, illicitum est.* Conquerente aliquando graviter Tiberio, quod sibi à Senatoribus quibusdam securo vivere non liceret, scire ex eo voluit Asinius Gallus, quinam ii essent, ut pœnas luerent, & e *eò ægrius accepit* Tiberius, quod *recludi* ille vellet, *quæ premeret.* Prudentior Germanicus fuit, qui licet Tiberii artes probe perspiceret, seque ideo tantum è Germania revocari, ut gloriæ suæ cursus sisteretur, extemplo tamen paruit, perinde ac si nihil istorum, quæ suberant, f animadverteret. Quando Principum mandata declinari non possunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præ se ferre, ut minus detrimenti sit. Quare tametsi Archelaus sciret, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Romam evocari, dissimulavit tamen, & g *si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit.* Atque hæc dissimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis Principis necessaria est;

L 7 nec

a Tac. lib.14. Annal.
b Idem lib.13. Annal.
c Idem l.1. Annal.

d *Intelligebantur artes; sed pars obsequii in eo, ne deprehenderentur.* Idem l.4. Histor.
e Tacit. l.4. Annal.
f *Haud cunctatus est ultra Germanicus, quamquam fingi eo, seque per invidiam parta jam decori abstrahi intelligeret.* Idem lib.2. Annal.
g Idem l.2. Annal.

nec enim amicus solet esse ei, qui illorum aut testis est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hausit, a *diffugere imprudentes; at quibus altior intellectus, restitere defixi, & Neronem intuentes*, ne violentæ mortis illius conscii haberentur, sed credere potius putarentur, eam secundum naturam accidere.

a Tac. lib. 13. Annal.

SYMBOLVM XLV.

LEo (figura præsentis Emblematis) apud Ægyptios vigilantiæ fuit Symbolum, quales sunt, qui in frontispiciis & portis templorum collocari solent. Atque hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum pelle leonina in capite, ut significaret non minus cura se pollere, ac robore: quippe qui (si quando parciori somno utendum esset) dormire consueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens; ut si fors arctius indormiret, ille in subjectam pelvim æneam delapsus tinnitu suo eum mox rursum excitaret. Nunquam sane orbem suo subjecisset imperio, si quieti & somno solum indulgens, rerum omnium curam abs se abdicasset: neque enim altum debet stertere qui multorum regendorum gubernacula suscepit.

b *Non decet ignavum tota producere somnum*
Nocte virum, sub consilio, sub nomine cujus
Tot populi degunt, cui rerum cura fidesque
Credita summarum.

Leo igitur, cum animantium Regem se esse sciat, aut parum dormit, aut si dormit, nimium apertos servat oculos. Non tantum suo confidit imperio, nec de sua majestate tantopere securus est, ut necessarium non arbitretur, vigilantem se fingere, etiam dum somnum capit. Opus est equidem, ut sensibus sua quandoq; quies concedatur; expedit interim sic opinari de Regibus; quod semper excubent. Rex somno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiam hanc ipsam passionem subditos suos, ac hostes, quantum potest, celare debet. Dormiat, modo vigilare eum credant alii. Ne sibi tantum de dignitate sua & potentia polliceatur, ut curæ ac solicitudini claudat oculos. Astutia est dissimulatio in leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi studio, sed dissimulandi solum consopitos sensus; & si quis forte insidias illi struens deciperetur, existimando vigilem esse, quem dormientem offendere cogitabat, ipse sibi erroris caussa est, non leo: nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec astutia illa, quando cauda obducit pedum vestigia, ad fallendos venatores. Nulla ars, castrumve satis munitum est, nisi solertia excubet. Major Monarcha majori cum cura frontem suam coronare debet, non candore since-

b Homerus.

ſincerarum columbarum, ſed prudentia aſtutorum ſerpentium: neque enim alias, quam quando Leo in arenam prodit, feræ cæteræ ſuas ponunt inimicitias naturales, & depugnare inter ſe deſinunt; quin jam communi conſenſione conſpirant omnes contra illum, armant ſeſe, & tanquam fortiori moliuntur inſidias. A nulla potentia plus periculi imminet regno Angliæ, (uti & aliis omnibus Principatibus) quam ab illa Batavorum: nam maris libertatem illi adimunt. Nihil magis pernicioſum Francis, quam potentia eorundem rebellium Statuum, quæ perfoſſis agge-

aggeribus, quos objecit Hispania, totum Franciæ regnũ aquis demergeret, ut prudentissime observavit Rex Henricus Quartus; & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus possunt, quam suamet ipsarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hispanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipsæ merito adversum se timere poterunt. Pericula præsentia plus sollicitudinis & curarum adferunt, quam futura, etsi hæc sæpe majora sint. Timor sensus impedit; nec sinit animum æstimare, quæ longius posita sunt. Inanis aliqua diffidentia maxima etiam ratione Status validior est. Arbitrium Coronæ Hispanicæ in Italia medicinæ præservativæ instar est adversus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idem illud Tusciæ Principatum securum reddit: Imperium spirituale Ecclesiæ augescit, & conservatur potentia domus Austriacæ, ejusdem beneficio securi sunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod nescio sane, an aliqui Consiliarii istorum Principum satis grati agnoscant, aut illud agant semper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Æmulationes ejusmodi, quæ rationi non parent, sibi ipsæ ruinam accersunt, & exitium. Illi ipsi, qui securiores se fore existimabant, si Ferdinandum Secundum armis exuerent, magno suo malo experti sunt postea, eodem se indigere milite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures Provinciæ qu[æ] ob rationem status Monarchiam Romanam voluerun[t] evertere, una cum illius ruina libertatem suam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodo res est, & longe alia ab eo, quod extrinsecus apparet. Placere velle, adulatio est, obsequium, metus, veneratio, vis quædam & coactio, & amicitia, necessitas. Omnes callida fraude insidias parant sinceræ generositati, qua alios *a* æstimat. Omnes ad ungues illius attendunt, & prædas numerant. Advigilant omnes, ut ingenio superent, quem viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, sincere cum eo agit: ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeoque potentiæ suæ confisus, somnum capere securus non potest, artem arte, vires viribus illudat. Generosum pectus dissimulanter & caute prævertat pericula, & resistat fortiter.

§. Tametsi vero præsenti Emblemate permittamus, immo etiam necessariam judicemus dissimulandi artem, servatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Ministris convenit (quando excusari potest) quam Principibus: in his enim occulta quædam inest divinitas, quæ ea cura & cautione offenditur. Dissimulatio plerumque ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si notetur, satis

a Duces Principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt. Esth. c. 16. 6.

s Principem decet. Quod ulatio cavere debet, caveat ntium prudens, & solers vitas. Magis amatur Prin- s, qui cautus & prudens etur ab omnibus, modo t cum sinceritate quadam ia. Nemo est, quin artes s occultas detestetur; con- vero agendi modus natu- ralis cum ingenua quadam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, a *cujus dicta factaque quanto solutiora, & quandam sui negligentiam prafe- rentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.*

a Tacit. lib.16. Annal.

SYMBOLVM XLVI.

Emus ex parte aquis im- mersus, obliquus videtur & fractus, idque ex re- lis, & fractione specierum oritur: multis in rebus nos fallit inio. Ea de caussa Philoso- i Sceptici, ut dicebantur, omni re dubitabant, nec icquam pro certo audebant erere. Solers sane mode- a, & diffidentia prudens hu- ni judicii, nec absque fun- mento: siquidem ad cer- n rerum cognitionem binæ uiruntur dispositiones, il- s nimirum, qui cognoscit; rei, quæ cognosci debet. i cognoscit, intellectus est, i externis juxta atque in- nis utitur sensibus, tanquam strumentis ad efformanda antasmata. Externi varie imutantur pro majori hu- orum abundantia, aut mo- ratione. Quas mutationes iam i[illegible]ni subeunt, aut eandem caussam, aut pro- er diversas organorum affe- iones. E quo tanta opinio- m, judiciorumque in ho- inibus nasci solet diversitas, o aliter res ipsas conci- ente, in quibus eadem in- rtitudo, & variatio cerni- r: nam positæ hic aut illic lores suos mutant, & for- mas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfecte simplex est, aut pro- pter mixtiones naturales, & species, quæ sese offerunt me- dias inter sensus, & ea quæ sub sensum cadunt: adeoque de iis affirmare non possumus qualia sint, sed illud dicere solum, videri talia, opinio- nem scilicet formantes, non certam scientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpenderet ani- mo, in nulla earum inesse na- turam illam purissimam & perfectissimam, quæ in Deo est; nosque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nul- lius certam cognitionem ha- bere, sed præsentes solum vi- dere, quæ non nisi reflexæ es- sent, & quædam illarum um- bra, atque adeo fieri non pos- se, ut de iis scientia compare- tur. Non equidem illud con- tendo, ut Princeps è Scepti- corum turba sit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut statuit, neque ulla res gubernationi magis noxia, quam dubium hærere & an- cipitem, quoties decidendum est aliquid, & effectui dan- dum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam poli-

politica in opinionibus persistat indifferens, certoque sibi persuadeat, facile se in judicio falli posse, quod de iis formaverit, aut ex affectu & passione propria, aut minus sincera informatione, aut ob blanditias aliorum & assentationes, aut quia exosa illi est veritas, quæ potentiæ certos præscribit limites, legesque voluntati, aut propter nostrum apprehendendi modum valde incertum, aut denique quia paucæ res ejusmodi sunt, quales prima fronte apparent, præsertim politicæ, cum ratio Status jam fere nihil aliud sit, quam ars quædam alios fallendi, aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diversis egent luminibus,

, & considerare eas oportsedulo potius, quam obiintueri, ne Princeps levirebus apparentibus & narunculis moveatur.

.Fraudes istæ,& artes pocæ dignosci nequeunt, nisi hominis natura probe perčta sit; illius siquidem cotio plane necessaria est ncipi, ut & regere eum t, & sibi ab eo cavere: etsi m Principatus hominum inventio, si quid tamen illi endum periculi, ab his so-, non aliunde timendum, nec major homini hostis, m ipse homo. Non aquila ilā impetit, nec aspis aspin;at homo homini semper litur perniciē. Ferarum spe- absque custodia sunt, ad todiendas vero urbes temte nocturnæ quietis nec terelementa sufficiunt: terra licet aggesta in mœnia & pugnacula, aqua in Fossas lecta, & ignis conclusus in tulis æneis, & tormentis ajoribus. Vt securi somnum piant aliqui, alii vigilent ortet. Quæ instrumenta rerta non sunt ad eripiendam mini vitam? quasi per se sa satis brevis non sit, & ccentis Naturæ casibus obxia: & licet in homine, nquam in subjecto suo proio, omnium virtutum parir, & vitiorum insint semi-, illud tamen discrimen est, od illæ absque rore gratiæ lestis & supernaturalis nas- & succrescere nequeant, ec vero suapte sponte pullent, & latius se diffundant, i primæ hominum noxæ fectus est, ac pœna. Quoam autem semper fere affectibus nostris, & passionibus duci nos sinimus, quæ in malum nos propellunt, atque in virtutibus isthuc periculi non est, quod in vitiis; ideo ob oculos ponemus hic Principi brevem aliquam descriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitia se patitur abripi.

Est igitur homo animantium omnium inconstantissimum: sibi, & aliis exitiosum. Vna cum ætate, fortuna, spe commodi, damni metu,& passione animum immutat. Nec mare toties vultum variat,ac illius conditio. Boni specie deluditur,& ex amore proprio in errore perseverat. Vindictam & crudelitatē honori ducit, ac laudi. Affectus suos ad longum tempus dissimulare novit, & tegere. Verbis,risu & lacrymis celat, quod inclusum gerit in pectore. Religione sua obvelat consilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & spei paret. Favores eum ingratum reddunt, dominatio superbum, coactio abjectum & vilem,lex pavidum. Beneficia inscribit in cera, injurias acceptas in marmore, & quas ipse aliis infert, in ære incidit. Amore regitur non ex charitate tamen, sed sola boni specie; ira illi imperat. In afflicta fortuna demissus est,& obediens; in prosperiori, arrogans & aliorum contemptor. Quod in se ipso collaudat, aut affectat, id minime possidet. In amicitia sincerum se judicat, & colere eam nescit. Bona propria spernit, & ambit aliena. Quanto pluribus potitur, tanto plura

plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabescit invidia; gravius nocet amici specie, quam hostis. In aliis rigorem justitiæ deamat, in se ipso eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ descriptio generalis est, neque enim vitia omnia in uno insunt homine, sed dispersa in variis. Verum tametsi quis forte Principi immunis plane ab iis videatur, non ideo tamen sibi ab illo prudenter cavere intermittat, quia nunquam satis securum est judicium, quod de conditione & natura hominum formari solet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque à se ipso deficit, aut humana imbecillitate, aut ætatum inconstantia, aut necessitate & utilitate propria, aut specie aliqua boni privati, vel publici, aut imprudentia, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minus perniciosi sint interdum ipsi etiam boni, quam mali. In dubio autem magis prudentiæ consentaneum est, stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum:) quod scribit Ezechiel, a *subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas,* quorum *cauda semper in ictu est, nulloque momento meditari cessant, ne quando desint occasioni.* b Tales fere solent esse aulici: plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illusione Principis promovere satagunt, aut optime meritos de gratia illius; & favoribus deturbando, suæ-met auctoritatis, qua vale[...] beneficio. Quoties interject[...] inter Principis oculos & M[...] nistri actiones, invidiæ [...] æmulationis fluctibus, [...] pro obliquis habuit, & ha[...] satis fidelibus, cum rectissim[...] essent, & non nisi ad maj[...] illius obsequium suscepta[...] Passa est virtus, amisit Pri[...] ceps fidelem Ministrum, [...] artibus suis triumphavit m[...] litia. Quas ut practice nov[...] rit, neque permittat innocen[...] tiam vexari injuriis, aliqu[...] magis usitatas hic oculis sub[...] jiciam.

Reperiuntur aulici non nulli tam versuti, & subdoli, ut æmulorum suorum defectus excusare videantur, [...] vel maxime eos accusant. It[...] Augustus quondam, c *homi[...] oratione, quadam de habitu[...] cultuque & institutis Tiberii ja[...] cerat, qua velut excusando ex[...] probraret.*

Alii sunt, qui, ut nequi[...] tiam suam tegant, & bonita[...] tis specie auctoritatem ill[...] concilient, titulo obligatio[...] nis, & amicitiæ sermonem ordiuntur à laudibus Ministri illius, quem clandestine subvertere cogitant, referendo scilicet aliquas, quæ aut exigui momenti sunt, aut Principi haud multum prosunt, atque una ficto quodam zelo erga illius obsequium, quod omni amicitiæ & necessitudini præferre se dicunt, sensim in apertum proferunt defectus, qui efficere possunt, ut hic talis Minister aut gratia Principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat deturbetur. Quod si illud non

a Ezech. 2. 6.
b Plin. l. 11. c. 25.
c Tac. l. 1. Annal.

fiat ex ambitione & ma-
, ideo saltem est, ut de-
ibus iis, quos carpit in
co, fidelitatem suam te-
am faciat, a *& unde amico
miam parat, inde gloriam
recipiat.* Nec ignorabat fal-
s has technas sapientissi-
s ille Rex Neapolitanus
honsus; quare cum quen-
 audiret, qui multus erat
audibus sui hostis, sic ad
ntes dixisse fertur: *Nota-
rtificium istius hominis, &
bitis has laudes non alio spe-
e; quam ut majus damnum
accersant tempore.* Nec aliter
idit, postquam sex men-
n spatio istiusmodi com-
ndationibus mentem, ani-
mque suum omnibus pro-
e conatus fuisset, ut tanto
us deinde ei haberetur fi-
in iis, quæ contra eun-
n locuturus esset. Quis un-
m pulvis tormentarius,
is sub terram cuniculis, in-
sus fuit à mœnibus lon-
s, ubi tamen vim suam
rere debuit? *Pessimum
nicorum genus, laudantes.*
lii ut decipiant cautius pa-
 laudant, & secretis infa-
nt c criminationibus.
Nec minus noxium est eo-
 artificium, qui calum-
s sic adornant, atque insti-
unt, ut cum sint accusatio-
,laudes tamen esse videan-
, quomodo apud Tassum
tus faciebat:

d *Gran fabro di calunnie,
adorni in modi (lodi.
Novi, che sono accuse, e paion*

Hos Psalmographus indicat, cum dixit: e *Conversi sunt in arcum pravum.* f Et Oseas Propheta: *Facti sunt quasi arcus dolosus*, qui in aliam partē collineat, ex alia ferit & sauciat.

Quidam æmulos suos, eorumque actiones sic laudibus efferunt, ut satis appareat non loqui eos serio, & ex animo. Id quod in Tiberio animadversum; qui g *multa de virtute Germanici memoravit, magis in speciem verbis adornata, quàm ut penitus sentire crederetur.*

In aliis commendationes ejuscemodi eo tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi sint, aut ut submoveatur ab aula longius, etsi cum majori ipsius fortuna id fiat; quam inter alias caussam fuisse reor Ruigomesio, cur auctor esset, ut in Provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia regis desciverant. Ob eundem finem h *Mucianus* quoque, *quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum, secretis promissis oneravit, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluvii Rufi vacuam.* Ad quod ut faciliorem viam sterneret, i *simul amicis ejus Tribunatus, Præfecturasque largitus est.* Dici vix potest, quam æmulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit; unda est, quæ natandi impe-

a Tacit. lib. 14. Annal.
b idem in vita Agric.
c *Secretis eum criminationibus infaverat ignarum, & quà cautius fereretur, palam laudatum.* Tac. 1. Hist.
d Tasso can. 2.

e Ps. 77. 57.
f Os. 7. 16.
g Tac. lib. 1. Ann.
h idem lib. 4.
i ibid.

peritum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eo animo comemorantur, ut suscitentur æmuli, qui laudatũ insectentur. Mirus plane nocẽdi modus per aliena vitia.

§. Multi eos, quos ipsi ad suum formarunt ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, ideoque ut illud ipsum tanto assequantur facilius, defectus quosdam leviores in ejusmodi officiis commissos ab aliis, primo reprehendunt, mox laudant & deprædicant alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Pisonem Lacon, ut à Galba *a* adoptaretur.

Alii, ut suam celent passionem, in longum jaciunt odia, & sensim illa instillant pectori Principis, ut oppletum effundat se tandem in ejus damnum, cui infensi sunt, & inimici. His artibus Sejanus usus est, ut *b* Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus sanctus sub metaphora arandi mendacia: *Noli*, inquit, *arare mendacium adversus fratrem tuum*; *c* quod idem est, ac spargere in animo loliorum semina, ut nascatur deinde, & metatur suo tempore malitiæ *d* fructus.

Pari cum astutia solent nonnulli primum fallere M[...] stros, quorum auctor[...] Princeps plus cæteris trib[...] persuadendo illis quasdam [...] sitates, quas ipsi deinde [...] primant Principi. Ars ista [...] mendaciloqui illius spiri[...] qui in visione Michææ *e* P[...] phetæ spondebat se decc[...] rum Regem Achab, insi[...] do in labiis omnium Pro[...] tarum ejus, & permisit i[...] Deus, tanquam efficacissim[...] fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad[...] finem injuriis utuntur, q[...] forte accepit Princeps, & [...] dictam illi suadent, aut q[...] illam ipsi beneficio poten[...] Principis de hoste suo sum[...] cogitant, aut quia semot[...] eum volunt ab alius obsequ[...] & in diffidentiam adduce[...] *f* Eodem artificio Ioan[...] Paciecus Regi Henrico Qu[...] to auctor erat, ut Alphons[...] Fonsecam Archipræsulẽ [...] spalensem juberet comp[...] hendi, & eundem postea [...] creto monuit, ut suæ secu[...] tati adversus Regem opp[...] tune consuleret.

§. Atque hæ tales ar[...] maxime vigent in aulis, & [...] cet interdum prodantur in [...] cem, suos tamen inveniu[...] Patronos, immo sunt, qui i[...] rum in fraudem induci se[...] nunt; unde persæpe viden[...] homines planos & imposto[...] res diu in aulis perdurare. I[...] becillitas hæc est naturæ n[...] stræ depravatæ, quæ mend[...] cio magis capitur, quam v[...]

a *Sed callide, ut ignotum fovebat.* Tac. l. 1. Hist.

b *Odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque promeret.* Tac. l. 1. Ann.

c Eccl. 7. 13.

d *Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedestis frugem mendacii* Os. 10. 13.

e *Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit* [...] *minus, Decipies, & prævalebis: e*[...] *dere, & fac ita.* 3. Reg. 22. 22.

f Mar. Hist. Hisp. l. 23. c.

e. Fortius noſtros rapit los, & in admirationem it equus aliquis ſcite pi-, ac vivus, cum tamen ille d nihil ſit, quàm vivi men-um. Ecquid aliud eſt uentia tropis & figuris or-, quam falſa quædam ſpe-, & dolus, & ſæpe per-et nobis ea, quæ nos ime dedecent. E quibus nibus liquet quantum ſit culum; ne inter tot artifi-, & relationes varias deer-opinio Principis, niſi ea ulari cum diligentia ex-dat, atque examinet, ſu-ndendo tantiſper fidem, ec res ipſas videat non m, ſed etiam quaſi mani-tentet, eas cumprimis, auditu perceperit : per es enim ſubintrant aura lationis, & venti odii at-invidiæ, & facile immu-t, ac ſuſcitant paſſiones ffectus animi ante, quam rei veritate certo conſtare ſit. Et idcirco valde eſſet veniens, ut Princeps aures béret menti & rationi ximas; ſicut eſt illa, quam et Noctua (ideo forte am Minervæ dedicata) in remo capitis vertice, ubi lula ſenſuum eſt, quia om-us his opus eſt, ne nos fal-auditus. Hujus itaque ſin-arem curam ac rationem beat Princeps, nam quan-aures ab affectibus libe-ſunt, & ratio in iis pro bunali ſedet, bene ad exa-n vocantur ſingula, cum nia fere, quæ ad guberna-nem pertinent, à narra-nibus aliorum dependeant. que ideo non videtur vero ile, quod dixit Ariſtoteles de apibus, eas ſcilicet audiendi ſenſu deſtitui : grande enim id eſſet incommodum in animalculo tam provido & politico, cum duo illi ſenſus, auditus & viſus, inſtrumenta ſint, quibus ſapientia hauritur, & experientia. Ambo neceſſarii ſunt, ne nos aut paſſio, aut natura, aut inclinatio decipiat. *a* Moabitis ab effectu jam occupatis, torrens aquarum unde ſolares radii repercutiebantur, ſanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus bellicoſis Ioſue ululatus pugnæ celebratur; in quietis vero & pacificis Moyſis, moduli Symphoniaci ſuaviter *b* canentium. Eam ob rem, licet Deo omnia ſint præſentia, voluit tamen coram luſtrare oculis vocem, quam audiebat de incolis urbiũ *c* Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & ſingulas ſic manus, oculos aureſque admoverit, aut errare non poterit, aut certe culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perſpicere non licet, quam parum idoneum fuerit illud Thebanorum ſimulacrum, quo Principis dotes ac qualitates volebant exprimere; utpote quod aures

a *Primoque mane ſurgentes, & orto jam ſole ex adverſo aquarum, viderunt Moabitæ contra aquas rubras, quaſi ſanguinem, dixeruntque, Sanguis gladii eſt.* 4. Reg. 3. 22.

b *Audiens autem Ioſue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moyſen, Vlulatus pugnæ auditur in caſtris. Qui reſpondit, non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; ſed vocem cantantium ego audio.* Ex. 12. 17.

c *Deſcendam, & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint: an non eſt ita, ut ſciam.* Gen. 18. 12.

aures haberet quidem, ſed careret oculis ; cum tamen hi non minus, ac illæ ſint neceſſarii : aures inquam, ad res cognoſcendas, oculi vero ad comparandam certam fidem, qua in re magis fideles ſunt oculi; tantum enim veritas à mendacio abeſt, quantum oculi diſtant ab auribus.

§. Nec minori diligentia & attentione opus eſt, ad probanda omnibus conſilia & propoſita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo imperio, aut negotiis aliis, ad pacem, bellumve ſpectantibus : ſæpe enim non niſi commoda privata & propria pro fine habent, nec ſemper imaginationi aut exſpectationi noſtræ reſpondent effectus. Ingenium conſilia approbare ſolet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia eſſet : nam unicum etiam, quod feliciter ſuccedit, aliorum vanitatem compenſat. Non gauderet Hiſpania novi orbis imperio, ſi Reges Catholici non plus fidei habuiſſent Columbo, quam alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tanquam plane ſecura & certa, in effectum deducere, levitas eſt, aut ſtultitia. Conſideranda prius conditio perſonæ quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat : quos fines ſpectare poſſit, ſi decipiat; quæ commoda, ſi rite eveniant; quibus denique mediis, quo tempore hoc aſſequi cogitet. Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cum referret nonnemo, ingentem
Africa theſaurum repert
eſſe, graviter deceptus fu
non auctoris a *non ipſius n*
tii fide ſatis ſpectata, nec m
viſoribus, per ſuos noſceret,
vera affererentur. Multæ
propoſitæ ſub initium vid
tur magnæ ; & poſtea evan
cunt ac prorſus fiunt inutil
Multæ levis ſunt momenti
quibus inſignia redundant
neficia. Multæ, quas in re
minoribus experientia co
probavit, in majoribus ha
quaquam ſuccedunt. Mu
rationi videntur faciles,
reipſa difficillimæ ſunt. M
tæ ſub principium damn
adferunt, proſunt ſub finen
aliæ contra. Multæ eti
reipſa cadunt aliter, ac init
fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cœcun
veritatem non perſpicit, i
mo illa magis offenditu
nam leviter ſuas ante form
opiniones, quam recta ra
prævertat incommoda, con
dendoque rem manibus
poſſe tangere, lumén certi
ſibi pollicetur à ſucceſſu, c
ignorantium Magiſter e
adeoque qui illud homin
genus argumentis à ſuis abd
cere volet opinionibus, te
pus perdet, & operam. N
lum efficacius remedium
quam curare, ut ſuis ipſi
oculis errores ſuos videant,
tentent manibus. Sic equi f
midoloſi ſolent corrigi, cal
ribus urgendo & verberibu
ut ulterius progrediéndo n
ſe diſcant vanitatem umbr
qua tantopere terrebant
Hoc conſilio uſus eſt Pac
vius, ad componendum p
pulu

a Tac. l. 16. Annal.

um Capuæ, cum contra
ıatum tumultuari incipe-
. Senatores omnes, com-
nicato prius cum iisdem
ısilio, in aula quadam con-
dit. Dein populum convo-
, cumque sic alloquitur:
Senatores amovere ab offi-
, aut punire libuerit, nunc
ıpus est opportunum, om-
enim sub ista clave custo-
, & absque armis; sed ex-
iet, ut unus tollatur post
ım, & mox alius in illius
ım eligatur: neque enim
unicum momentum Res-
lica isthæc sine capitibus
sistere poterit. In urnam
ur omnium nomina con-
:, & unum sorte extrahit:
at deinde populum, quid
fieri velint: crescunt suf-
ia, conclamant omnes,
ıque morti adjudicant.
det porro, alium eligant.
Hîc confusio oritur, & ne-
sciunt, quem proponere de-
beant. Idem secunda, idem
tertia vice accidit, ut de ele-
ctione inter eos convenire
non potuerit. Tandem illa
ipsa confusio eos edocuit, me-
lius esse, tolerare malum, quod
experti essent, quam tentare
remedium; & mandant illico,
ut Senatores liberi dimittan-
tur. Furiosa plebs est in opi-
nionibus suis, & sæpe (quan-
do insigne aliquod damnum
timeri potest, aut periculum)
industriæ est Principis, suis
propriis habenis eam regere,
& pari ignorantiæ passu cum
ea progredi. Reduci etiam ad
officium poterit populus, si illi
proponantur ante oculos da-
mna aliorum similiũ casuum:
a *nam plebeja ingenia exemplis magis, quam ratione capiuntur.*

a Macrob.

SYMBOLVM XLVII.

Tiam in virtutibus pericu-
lum est: insint omnes in
mo Principis; non est ta-
ı necessum, ut in perpe-
versentur exercitio. Vti-
publica usum illarum di-
e debet, quomodo item,
quando Exercitæ absque
lentia, aut vitia esse inci-
ıt, aut certe non minus
iosæ sunt, ac ista. In ci-
rivato ipsum solum respi-
ıt; in Principe, ipsum &
npublicam. Cum utilita-
communi omnium, non
ata unius consentiant o-
et. Scientia civilis certos
scribit limites virtuti &
s, qui imperat, & ejus,
paret. In Ministro non
juris & arbitrij est justi-
tia, semper ad legis normam
sese debet dirigere: in Prin-
cipe, qui illius est anima,
peculiares habet considera-
tiones, quæ universum &
commune spectant imperium.
In subdito commiseratio mo-
dum excedere nunquam po-
test: in Principe sæpe est no-
xia. Vt hoc præsenti Emble-
mate subjicerem oculis, à
cornicũ aucupio istud desum-
psi, qua, Sanazaro & Garci-
laso testibus, Pastores ute-
bantur: Ea erudit Principes,
quanta cum prudentia cala-
mitatum & periculorum alie-
norum sese reddere debeant
participes. Cornicem pone-
bant alis extremis humi alli-
gatam, quæ cum alias per aë-

rem prætervolare cerneret; ſublatis in cælum clamoribus eas provocabat, ut ad ferendam opem ſeſe demitterent, miſericordia motæ.

Cercavanla, i alguna mas piadoſa
Del mal ageno de la compañera,
Que del ſuyo aviſado, ò temeroſa,
Llegavaſe mui cerca, i la p
mera,
Que eſto hazia, pagava
inocencia;
Con priſion, ò con muerte
ſtimera.

Nam quæ humi fixa hæreb unguibus prehendebat al ram, ut ſe liberaret; & h rurſus aliam, quæ eadem ćta commiſeratione ad e juv

vandam advolabat, ut una opter aliam, atque adeo pe- rent omnes. In quo etiam ovitas casus locum habuit: terdum enim sola curiositas t, aut naturalis inquietudi- s motus, quæ misericordia detur. In miseriis & acer- tatibus exterorum Princi- m non improbo, ad eorum menta & voces, commoveri ir & oculos commiseratio- s affectu, immo interdum officia; nolim tamen ad tundem defensionem levi- r armari manus. Vt quis pri- tus in alterius gratiam peri- lum subeat, egregium faci- s est, & laude dignum; at prehendendum in Principe, salutem publicam adducat discrimen pro salute alte- us Principis, sine sufficienti nolumento, & ratione sta- s; nec satis sunt eæ, quas opinqua cognatio secum ad- t, aut singularis forte ami- ia: nam Princeps ad Sub- torum utilitatem natus est, ius, quam Consanguineo- m, & Amicorum. Opitula- his poterit, sed absque da- no & periculo aliquo gra- ori. Quando præstitum al- ri auxilium tam commune cit periculum, ut ruina u- us secum trahat alterius exi- um, nulla est obligationis ussa, nec ulla tanta in alios etas, quæ illam excusare eat. Veruntamen quando mmoda aut detrimenta ita xa sunt inter se, ut utrius- e res agi videatur, quia uno reunte alteri quoque per- ndum esset, caussam suam cit, quisquis auxilio præsto ; estque major prudentia t diximus) periculo sese in alieno Statu opponere, quam expectare illud in proprio. Quod si etiam quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppresso ferre præsidium, omnino facere id debet Princeps potentior: Iustitia enim inter Principes ad tribunal. ordinarium confugere non potest; sed in auctoritate & potentia Supremi illud invenit. In tali casu tyrannis quædam erit, otiose spectare tantum, & locum dare illi politicæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorum dissensionibus ipsa securior sit, aut eorundem ruinis majorem sibi fabricetur fortunam. Nam supremus ille internarum mentis affectionum judex & arbiter severissime illas castigare *a* solet.

In istiusmodi casibus magna adhibenda est prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum se implicare difficultatibus, è republica futurum sit, ne temere alienum periculum faciamus nostrum, aut plane in eo nosmetipsos consumamus: nam postea præsidium mutuum sperare haud licebit. Hispaniæ sic accidit, quæ sortem afflicti imperii miserata, & sanguine suo & opibus illi tulit suppetias, unde ortum habuere tot bella & armorum incursiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam & Hispaniam impetiit, & licet nunc in hanc Monarchiam tota fere belli moles incumbat, non

M 2 omnes

a Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinuit, acerbissimas pœnas solvisse. Sallust.

omnes tamen in Germania id grati agnoscunt, neque cogitant, sua caussa id accidisse.

§. Experientia igitur tam in propriis, quam alienis damnis cautiores reddere nos potest in commiseratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipsi perdidimus, atque una amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultro, nec considerate satis, remedium adferre voluimus, quem ingratum pro tanto beneficio postea experti sumus! Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ut singula aliqua ei præstarent obsequia. Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, destinatus ut eidem in imperio succederet, tam cultui ejus addictus, ut cum legiones ipsi offerrent Imperium, perinde illud acciperet, a *quasi scelere contaminaretur*; cumque urgeretur instantius *ille moriturum potius, quam fidem exueret, clamitans ferrum è latere diripuit, elatumque deferebat in pectus*: & quo se gerebat in omnibus fideliorem, eò minus placebat Tiberio. Illa ipsa, ejus solertia, quod pecuniarum largitione Pannonicas legiones composuisset, Tiberii animum habebat *b* sollicitum. Pietatem ejusdem in reliquiis Vari & militum legendis, justisque persolvendis, Imperii ambitionem *c* ille interpretabatur. Misericordia uxoris ipsius Agrippinæ milites v… stientis, dominandi videb… tur *d* cupiditas, *cuncta Ge… manici in deterius trahenti* sub… oluit odium istud German… cum, & quod honoris spec… à Germaniæ gloria arceretu… quare e *quanta summa spei pr… pior, tanto ille impensius p… Tiberio niti* cœpit; hoc ipsum tamen magis eum reddeb… exosum donec oppressa ta… dem ab onere obligation… gratitudine, f *novis Provin… ciis impositum dolo simul, & c… sibus objectaret*, ubi Pisone c… pitulante venenum ei porre… xit, suam arbitratus prosperi… tatem mortem illius, qui co… lumna g Imperii ejus fuera… Nonnulli Principes velut ido… la sunt, quorum *oculi* (ut ad… vertit Ieremias) h *pleni fu… pulvere à pedibus introeuntium* ad cultum iis exhibendum… nec agnoscunt obsequia; & quod pejus est, nec vinci i… volunt, nec libertatem suam subjectam esse merito, adeo… que variis procurant artifi… ciis, ne eam cuiquam ob… strictam habeant. Qui majo… exhibuit obsequia, ei nesci… quæ non crimina imputant… ut loco speratæ compensatio… nis purgatione delictorum po… tius opus habeat, adeoque i… præmio numeret, si à culp… immunis declaretur. Præ… ferunt insuper, non satisfa… ctum sibi iis obsequiis, qu… tamen ipsi intus & in anim… vehementer probant; eo so… lum…

a Tacit. lib. 1. Annal.

b Tacit. ibid.

c *Sed quod largiendis pecuniis, & missione festinata favorem militum quæsivisset, bellica quoque Germanici gloria angebatur.* Ibid.

d *Quod Tiberio haud probatum.* Ib…

e Tacit. ibid.

f *Tiberii animum altius penetra… vit.* Ibid.

g *Nam Germanici mortem int… prospera ducebant.* Tac. l. 4. Anna…

h Baruc. 6, 16.

um nomine, ne obligati ma-
ieant, aut ea mandatis suis
ribuunt. Ex quo fit inter-
ium, ut illud etiam ipsum,
uod tantopere cupiebant, &
ieri jusserant, obtinuisse eos
œniteat postea, immo gra-
iter succenseant ei, qui ad ea
uam contulit operam, tan-
uam si auctoritate propria id
ecisset. a *Cor Regum inscruta-*
ile, pelagus profundum, &
arium, quod à caussa eadem
ffervescit hodie, à qua heri
imme tranquillum erat. A-
imi bona, & fortunam, opes
t honores nunc recensent in
neritis, nunc injuriæ, &
riminis loco *b* habent. Di-
gentia sedula facile illis
reat fastidium. Quin & pe-
es Deum periculosa fuit illa
Ozæ, cum labanti arcæ suos
ubjiceret humeros: nam
norte ipsa factum hoc luit.
Quid? quod Principes magis
re officia neglecta remune-
ari soleant, quam curata pro-
e & gnaviter; sicut & ple-
umque majori eum honore
rosequuntur, qui minus ob-
quiis suis id est promeritus.
Obligari aliis, servitutem au-
umant, & minus oneri du-
unt ingratitudinem, quam
ratiarum redhibitionem;
romptum serviendi studium,
t liberalitas, quibus Iunius
læsus erga Vitellium Impe-
atorem usus est, gratiæ loco
odium illi *d* peperere. Abiit
insignis ille heros Rogerius,
Militiæ Magister, gente Ca-
talaunus, qui Fadrico Regi
Siciliæ fuerat auxilio, evoca-
tus sub Andronico Imperat.
ut ejus tueretur Imperium.
Et vero egregie illud præsti-
tit, cum forti sua Catalauno-
rum natione, licet numero
exigua. Hostiles Turcarum
incursiones represserunt, &
ecce cum tantarum victoria-
rum ipse sperat præmium,
jubet illum Imperator levissi-
mam ob caussam supplicio
affici. Ita sæpe numero mi-
nima aliqua offensio, aut ir-
ritatio plus potest, quam ma-
xima etiam beneficia: siqui-
dem gratitudinis affectu onus
sibi imponi existimat ani-
mus; vindicta vero bilem
exonerat. Isthæc infelicitas
est in famulatu Principum,
ut e *nesciat homo, utrum amore,*
an odio dignus sit. Et si ex eo,
quod Historiæ nos docent, &
ex damnis, quæ ob promptam
serviendi voluntatem sæpe
incurrimus, formanda nobis
esset Politica aliqua, opus
foret distinguere inter virtu-
tes, ut sciremus, quomodo
uti illis oporteret, absque no-
stro dispendio, considerando
quod etsi omnes existant in
nobis, tanquam in subjecto
suo proprio, non tamen om-
nes intra nosmet operentur:
quædam enim exercitio suo
foras in apertum prodeunt;
aliæ

a Prov. 25. 3.

b *Nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium.* Tacit. lib. 1. Hist.

c *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratusque est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eum super temeritate: & mortuus est ibi juxta arcam Dei.* 2 Reg. 6. 6.

d *Donec Lugdunensis Galliæ Rector, genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius vernilibus blanditiis valeret,* Tacit. lib. 2. Hist.

e Ecclef. 9. 1.

aliæ vero intus & in solo animo vim suam exerunt. Tales sunt Fortitudo, Patientia, Modestia, Demissio, Religio, & aliæ; è quarum numero aliquæ ita pro nobis sunt solum, ut ad eas illæ, quæ foras tendunt, nihil conferant aliud, quam securitatem pro humana societate, & existimationem propter suam præstantiam, uti in Demissione animi, in Modestia, & in Benignitate accidit; atque adeo quo Virtutum istarum perfectio fuerit major, eo magis aliorum nobis conciliabit animos, & plausum merebitur, modo decorum servare noverimus. Aliæ istarum Virtutum, etsi intra nos operentur in casibus propriis, exercitium tamen earum etiam ab actionibus alienis dependere solet, uti Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil est periculi, si eas moderetur prudentia, quæ gratiam, & modum Virtutibus tribuit: nam gravitas nimia & imprudens commodis nostris plerumque officit, dum specie existimationis, & gloriæ nos ipsi perdimus, & interim præmium & plausum ferunt alii, cui in obsequiis præstandis Tempori, Necessitati, & Assentationi magis servierint.

In illarum Virtutum exercitio, quæ circa alienum bonum versantur, quales sunt Generositas, & Misericordia, semper fere periculi aliquid est, aut damni: neque enim iis respondere solet præmium Principum, neque favor, & benevolentia mutua Amicorum, eorumve, qui nobis sanguine conjuncti sunt: immo dum certo confidimus fore, ut Amici nostra æstiment obsequia, & vicissim nostris in periculis vita, fortunisque suis nobis auxilio sint, in errorem istum nos induxit obligatio propria, cui ut faciamus satis, nostri sæpe obliviscimur exitii. Interim si in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, subducunt sese illi, & nos destituunt. Ad Iobum cum omni malorum genere acerbe conflictantem soli tres amici inviserunt, & quidem à Deo *a* moniti, nec opere tamen, & reipsa eidem venere subsidio, sed verbis duntaxat, & monitionibus asperis, quibus patientiam ejus egregie exercebant. Postquam vero Deus eundem iterum respexisset benignius, & bonis omnibus denuo cœpisset cumulare, undique ad eum concurrerunt non consanguinei solum, sed ii etiam, qui eum non nisi à facie noverant, & mensæ ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes *b* fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, qui cum beneficia inter alios seminassent, non nisi ingratitudinem & odia.

a *Audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt, sicut locutus fuerat Dominus ad eos.* Iob. 2. 11.

b *Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum prius, & comederunt eum eo panem in domo ejus.* Iob. 42. 11.

ia messuerunt postea, ho-
s experiundo, quos ami-
s ante habuerant, ita
viverent deinceps, & mo-
entur infelices. Spiritus
ncti divinum oraculum est:
*Fili mi, si spoponderis pro ami-
tuo, defixisti apud extraneum
num tuam: illaqueatus es ver-
oris tui, & captus propriis ser-
nibus.* Nosque exhortatur,
oculos semper apertos ha-
amus, & caveamus nobis ab
nici manibus, quomodo si-
cavet damula, aut avis à
nibus *b* Venatoris. *Be-
age, & cave tibi*, Castel-
num proverbium est, ab ex-
ientia natum. Non hoc il-
um est, qui sibi solum vi-
nt, nec Misericordia aut
aritate moveri se sinunt, ut
llis alienis remedium adfe-
nt. Obsurdescunt penitus,
cœci fiunt ad gemitus alio-
n & infaustos casus, om-
m fugientes occasionem se-
illis immiscendi, quo fit, ut
uris & molestiis immunes
nt ac liberi, & si novos sibi
n conciliant amicos, ser-
nt tamen eos, quos habent.
on inclarescent ex eo, quod
aliorum faciunt gratiam,
d quod facere intermittunt
tius, nam alii id prudentiæ
buent. Præterquam quod
mmuniter pluris æstimare
leamus eum, qui nostra non
et opera, nosque despiciens,
a ipsius forte contentus vi-
t. Vnde perspectis ordi-
riis hominum moribus,
nsultius forte videri posset,
lamitates aliorum otiose
ectare solum, & dissimula-

a Prov. 6.1.
b *Eruere quasi damula de manu, quasi avis de insidiis aucupis.* ov.6.5.

re, ad utilitatem propriam
animum semper reflectendo,
nec illam periculis & casibus
alienis commiscere. Verum
isthæc Politica contraria es-
set obligationi Christianæ,
humanæ charitati, & aliis
pluribus honestissimis virtu-
tibus, quæ propius nos ad
Deum faciunt accedere. Ista,
inquam, Politica omnem dis-
solveret civilem societatem,
quæ in eo posita est, ut quis-
que & sibi vivat, & aliis.
Virtus exterioribus signis &
testimoniis non indiget, c *si-
bimet pulcherrima merces.* Quin
tanto amplius ejus perfectio
enitescit, & gloria, quanto
minus ei rependitur mutuum:
nam bene facere ob solam
spem retributionis, avaritiæ
quædam species est; & si il-
la obtineri non possit, gravi
dolore conficitur animus. Il-
lud ergo stimulo nobis sit,
quod nobis ipsis debemus,
uti & exemplum Dei infini-
te boni, qui sua semper dis-
pertit beneficia, in eos etiam,
qui minus gratos se exhibent.
Prudentiæ tamen est tempori
advertere, ubi & quando be-
nevolentia reciproca sperari
non potest: infelix enim est,
qui postquam grandes fecit
sumptus, & difficultatibus ac
periculis alienis sese objecta-
vit, parem præstolatur gra-
tiam, & non nisi ingratitu-
dinem reportat. Qui natu-
ram, & mores hominum or-
dinarios noverit, ei id mini-
nime mirum videbitur aut in-
solens, cumque ante illud
præviderit, adversus hunc
ictum muniet animum, ne
fraudi sibi ea res esse possit.

 §. Nunc

c Silius l. 13.

§. Nunc illud etiam diligenter considerandum, num è re amici sit, nec ne, si ejus defensionem velimus suscipere: interdum enim plus officimus hac nostra opitulandi promptitudine, quia aut importuna est, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officiosi videri, qua re illos juxta ac nos perdimus. Hoc placendi studium suo plerunque auctori noxium compescuit Thraseas (etsi in suum id est favorem) in Rustico Aruleno, a *ne vana, & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet.*

§. Nec minus imprudens, & periculosus est zelus boni publici, & rerum à Principe bene agendarum, tum præsertim, cum nec ex officii obligatione, nec certa spe remedii, non rogati immiscemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidenti nostro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otiosi spectatores simus, neque ut silentium nostrum, aut quies tyrannidi, & tempori turpiter serviat; sed ne imprudenter nosmetipsi perdamus, & ut Lucii Pisonis insistamu vestigiis, qui temporibus difficillimis, & maxime calamitosis semetipsum tanta prudentia conservavit, b *ut nullius servilis sententiæ sponte au tor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter ea moderaretur.* Sæpe in antecessum consilidamus de iis quæ ad nos no pertinent, persuasi in illis remedium malorum publicorum consistere; neque advertimus tamen, nos facillim decipi amore proprio nostrarum opinionum, absque notitia particulari earum rationum, quibus ducuntur Principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nihil magis periculosum, quam aliis velle consilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, si non rogetur: consili enim ex eventu æstimari solent, qui pendet à casibus futuris, quos prudentia prævertere non potest, & quod succedit male, Consiliario tribuitur: non illud vero, quod feliciter evenit.

a Tac. l. 16. Annal.

b Idem l. 6. Annal.

SYMBOLVM XLVIII.

QVam ab armis instructi sunt Principes adversus externos hostes! quam inermes adversus domesticos! Inter ipsos satellitum enses eos comitantur, nec advertunt tamen. Isti adulatores sunt, & assentatores: nec minus periculi est ab eorum blanditiis, quam ab armis hostium. Plures sane Principes adulatio, quam ipsa vis in ruinam impulit. Quam regiam purpuram non arrodit ista tinea? ecquod sceptrum teredo illa non exedit? In altissimam etiam cedrum sese insinuat, & corrosa sensim ejus medulla, eam denique humi sternit. Damnum est, quod non nisi ipsa ruina sese prodit. Prius effectus illius incurrit in oculos, quam ejusdem caussa. Ementitus bombyx, qui deau-

ata Palatiorum laquearia in-
olit. Stellioni stellis variis
er dorsum distincto, & vene-
ato pectore eam Emblema
ræsens comparat, sub stella-
o zeli pallio, quo perniciosos
uos fines contegit, se exhi-
et *a* Principi. Illud sciat in-
timis, non omnem lucem
Naturæ optimæ esse indicem:

nam & in sacra Scriptura le-
præ ea *b* signum est. Et ligna
putrida lumen aliquod sub no-
ctem solent fundere. E perni-
ciosa mente aliquæ boni stri-
cturæ emicant. Interdum in-
tra ipsa severitatis viscera, quæ
libertatis est amica, & contra-
ria Principi, serviliter sese ab-

M 5 dit

a *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lumen, & lucem tenebras.* Isa.5.20.

b *Aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ.* Levit.13.2.

dit oſtentatio. Valerius Meſſalla ſic fecit, quando auctor fuit, ut quotannis obedientiæ ſacramentum innovaretur Tiberio: rogatuſque cujus juſſu iſta proponeret: a *ſponte dixiſſe, Reſpondit, neque in iis quæ ad Rempublicam pertinerent, conſilio niſi ſuo uſurum, vel cum periculo offenſionis, quæ ſola ſpecies adulandi ſupererat.* Huic non longe abſimilis fuit adulatio illla Ateii, quando accuſato Lucio Ennio, quod argenteam Tiberii ſtatuam deſtruxiſſet, ut varia ſupellectilia inde effingeret, nolenteque ipſo Tiberio accuſationem admittere, palam ſeſe illi oppoſuit, dicens: b *non debere eripi Patribus vim ſtatuendi; neque tantum maleficium impune habendum. Sane lentius in ſuo dolore eſſet; Reipublicæ injurias ne largiretur.*

§. Stellio pellem mutat in annos ſingulos: cum tempore conſilia ſua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis ſuæ affectum variat. c Regi Alphonſo Decimo Miniſtri ejus primum auctores fuerant, ut Reginam Violantem ob infœcunditatem abs ſe dimitteret, matrimonium irritum cauſſati, quod poſtea iidem mutatis ſententiis ratum habuere, ſuaſeruntque Regi, ut eandem ad thori ſocietatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum quam ſtellio; unde & Iuriſperiti omne delictum ex fraude crimen ſtellionatus appellant. Ecquis majoribus utitur dolis, ac aſſentator, qui nunquam non voluntati ponit laqueos, nobiliſſimæ hominis facultati, tamque principali, ut ſine illa ſenſus omnes ſub jugo ſervitutis ſint.

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, ſed torpore ſolum omnia ejus membra corripit, eumque à ſeipſo quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium eſt, qui varia boni ſpecie faſcinat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quaſi extra ſe abripit, ut rerum veritatem diſpicere nequeat. Stellio tam hominibus infenſus eſt, ut cum pellem exuit, eam ipſe devoret, ne cuiquam contra comitialem morbum uſui & remedio ſit. Adulator ferre non ſuſtinet, ut Princeps ab erroribus ſuis convaleſcat: erroris enim agnitio filia eſt veritatis: hæc vero aſſentationi inimica. Adulatio proſperitatibus Principis invidet, eumque execratur, & odio habet, tanquam qui potentia ſua & neceſſitate quadam iſtud adulationis, diſſimulationiſque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clauſum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singulari prudentia opus eſt in Principe, ut adulationem ſciat diſcernere: ea namque in laudibus conſiſtit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab aſſentandi vitio quam longiſſime abſunt. Illud diſcrimen eſt, quod adulator promiſcue honeſta atque inhoneſta, proba ac improba laudare ſoleat; ii alii vero id ſolum, quod rectum ac bonum eſt,

a Tac. l. 1. Annal.
b idem. l. 3. Annal.
c Mar. hiſt. Hiſp. lib. 13. c. 9.

t. Si ergo viderit Princeps, sibi adulatorie tribui, quæ it aliis debentur, aut casu evenerunt: laudari res ves, quæ laudem non mentur: ea, quæ voluptafunt potius, quam hono-; ea, quæ à negotiorum olestiis sevocant Principis iimum: ea, quæ magis ommoda ejus propria speant, quam bonum publim; & tamen sic laudanm, non seipsum rite moderi: non tristitia affici, nec ommonere Principem, si iid indecens, & persona sua majestate indignum eum ommittere viderit: immo rores ejus, ac vitia excusa-: magis deinde suæ propriæ udere fortunæ, quam obseio Principis: omnem illius ssimulare offensionem, & stidium, ut individuus coès lateri semper hæreat: on adjungere sese ad viros seros, & boni publici amans: laudare eos, quos judicat ga se gratos fore, dum eos è incipis gratia exturbare non otest: postquam vero de ac securus fuerit, & Princiem in sua habuerit potesta-, elaborare, ut aliorum si-concilie animos, omnes eliores successus sibi triendo, & incusando Prinpem, quod consiliis suis oluerit obsequi: jactare im majoris auctoritatis omparandæ caussa apud exaneos, se errata ejus reprendisse, cum interim in seeto ea excuset, laudet & obet; facile hunc talem non nisi adulatorem esse licebit agnoscere, qui fugiendus Principi haud secus, ac pestilentissimum venenum, & sincero isti amori, qui ei debetur à subditis omnino *b* contrarium.

Verum tametsi hæc indicia satis sint manifesta, solet tamen amor proprius tam esse cœcus, ut adulationem haud agnoscat; sed capi se sinat suis laudibus, quæ nescio quam suavem in sensus exercent tyrannidem, adeo ut nulla tam sit enormis, quam Principes non credant suis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remissa quadam & segni bonitate, quæ assentationis damna non satis expendens eam tolerat; quin immo submissionem interpretatur, & affectum optimum. *c* Quo in genere peccarunt Rex Galæciæ Ferdinandus, suis omnibus invisus, quod assentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonsus Nonus, qui eandem ob caussam virtutum suarum, & præclare factorum gloriam haud parum obscuravit. Advertant igitur Principes, se forte ab amore proprio, aut innata bonitate sic decipi, ut datis etiam sufficientibus indiciis, adulationem agnoscere nequeant, atque adeo, ut in notitiam illius veniant, seseque ab ea liberent, historias suaserim evolvant, & observent in Antecessoribus suis aliisque artificia ista & fraudes, quibus circumventi,

a *Popule mi, qui te beatum dicunt, si te decipiunt, & viam gressuum orum dissipant*, Isa. 3, 12.

b *Blanditiæ pessimum veri affectus venenum: sua cuique utilitas*. Tac. l. 1. Histor.

c Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 15.

venti fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurrerunt, & considerent deinde, num eodem modo secum quoque nunc agatur. Vnica sola vice, cum Assuerus Rex noctem insomnis traduceret, juberetque annales suorum temporum sibi prælegi, mox illi aperuerunt; quod nemo aliorum fuisset ausus, intellexitque technas & tyrannides amici sui Amani, *a* quem unice ferebat in oculis, & præstita à Mardochæo fidelitatis obsequia; illas quidem per adulationem hactenus occultatas; hæc vero per malitiam pressa silentio: tunc autem re comperta unum supplicio jussit affici, alterum præmio. Attamen in hac ipsa etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatio larvam induat; legant ipsimet historias: fieri enim posset, ut si legeret alius, silens præteriret eos casus, qui erudire deberent Principem, aut clausulas quasdam & verba immutaret. O infelicem Majestatis sortem, quæ nec secura esse potest de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi sunt fidelissimi.

§. Iam illud etiam curat Princeps, ut si qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad suas manus perveniant: etsi enim illos dictet malitia, veritatem tamen scribunt, & reperiet in iis, quæ aulici solent silentio premere, evadetque prudentior sua propria infamia. Videns aliquando Tiberius, quam in eo fuerit deceptus, quod Sejani malitiam cum tempore penetrare non potuerit, b *quæ ab hæredibus occultata* publice *recitari jussit: patientiam libertatis alienæ ostentans & contemptor suæ infamiæ; an scelerum Sejani diu nescius, mox quoquomodo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit per probra saltem gnarus fieri.*

§. Non semper actiones suas contempletur Princeps in speculo eorum, quos circa se habet; alios extraneos potius consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eademque omnium sit approbatio: nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipsæ sunt in se, sed quales esse optaret Princeps; & c *melius est à sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi.* Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundia omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, qua veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel libere edicere ausus non fuit coram *d* Heli sacerdote, quæ Deus ipsi præceperat, donec ipse fuisset *e* sciscitatus.

§. Consideret se porro Princeps etiam in vulgi speculo, in quo ne minima inest macula, quæ non confestim appareat; nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus

a Esth. c. 6.

b Tacit. l. 6. Annal.

c Eccl. 7. 6.

d *Et Samuel timebat indicare visionem Heli.* 1 Reg. 3. 15.

e *Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te?* ibid. v. 17.

Quartus Franciæ Rex entito habitu vulgari ple- ulæ sese commiscebat, ut iret, quæ de suis actioni- & gubernandi ratione illi erent. In compita publi- prodeundum est, ut veri- em invenias. Rem unicam atio suo deesse querebatur dovicus XI. Franciæ Rex, itatem nimirum. Nimis desta ea est, nec apta ad res aulicos: quin has ipsas as refugit, ne confundatur præsentia regia. Ea de ussa Rex Saul Pythonissam nsulturus mutavit habitum, tanto sibi responderet libe- s, atque adeo ille ipse quæ- onem ei proposuit, nec al- ius fidei rem istam com- ttere *a* voluit. Idem Iero- amus quoque observavit, ando uxorem suam able- ns ad Prophetam Achiam, intelligeret de infirmitate i, eidem præcepit vesti- enta commutare, ne si for- n eam agnosceret, aut non sponderet, aut veritatem n *b* diceret. Cum ea igitur tra privata Principum con- avia reperiri non possit, in- ustria opus est, ad eam alibi dagandam. c *Gloria Regum, vestigare sermonem.* Rex Phi- ppus II. famulo utebatur bi in paucis charo, per quem sciscerer omnia, quæcun- ue de se intra & extra pala- um alii loquerentur. Illud men observandum, populi sermones, qui Principe absen- te fiunt, licet è vero sint, si tamen ad aures ejus perferan- tur, vanos fore, & adulato- rios; immo in caussa cur cœ- co quodam modo vitiorum suorum sequatur impetum, ex communi illo applausu sibi persuadendo actiones suas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quam Tiberii; nullus Principi familiarior majori in odio, quam Seja- nus; & tamen cum Capreis essent, d *crebris precibus effla- gitabat* Senatus, *visendi sui co- piam facerent.* Neronem sic misere decipiebant populi adulationes, ut plane crede- ret, eum absentiam suam ab urbe Roma ferre non posse; imaginabatur sibi nimirum e *vidisse civium mœstos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tole- rarent; sueti adversum fortuita aspectu Principis refoveri;* qui alias tam invisus erat, *f* ut *Se- natus, & primores in incerto essent, procul, an coram atrocior haberetur.*

§. Essent præterea & alia media ad agnoscendam adu- lationem; sed pauci Principes iis uti cupiunt, quia affecti- bus eorum & appetitui natu- rali sese illa accommodat. Ita videmus in monetarum adulteratores animadverti a- cerbius, quam in assentatores, tametsi hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi vero eas, quæ vitia prohibent, faciunt-

a Mutavit ergo habitum suum, estitusque est aliis vestimentis, & iit ipse. 1. Reg. 28. 8.

b Dixitque Ieroboam uxori suæ: rge, & commuta habitum, ne co- noscaris, quod sis uxor Ieroboam. . Reg. 14. 2.

c Prov. 25. 2.

d Tac. lib. 4. Annal.

e Idem l. 15. Annal.

f Tacit. lib. 4. Annal.

que ut virtutis speciem induant: Grande illud damnum est, quod nunquam non culpatur, & semper tamen viget in aulis Principum, ubi minime secura est Veritas, præsertim a *apud aures superbas & offensioni proniores*. Ipsa morte luit Bernardus Cabrera, quod Petrum IV. b Regem Aragonium de rebus quibusdam amice monuisset, non obstantibus tot eximiis obsequiis, quæ præstiterat, aut quod Regem ipse moderator optimis moribus informasset. Qui alium monet, & instruit, actiones ejusdem videtur incusare, & judicio ac probitate se præferre alteri, quam eminentiam Principes ferre non sustinent; existimant enim non sat honoris sibi deferri ab eo, qui tam aperte iis loquitur. c Animo sincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Guterrius Fernandesius Toletanus, quid ipse de ejusdem gubernatione sentiret, hortabaturque, ut rigorem suum nimium moderaretur; quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem istam capite illum plecti jusserit. Eum ut judicem veretur Princeps, qui actiones ejus observat, nec æquis intueri potest oculis, cui illæ probatæ non sunt: *Nam suadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi*; d non illud, quod ipse ultro appetit. Quæ caussa est, cur timidior sit veritas, & adulatio audaciores sumat animos. Si quis tamen Princeps tam foret generosus, ut capi affe[ctatione] indecorum duceret & contemptum arbitraretur si fictis ad speciem laudibu[s] eum conentur decipere alii malintque cum ejus fortuna quam persona loqui; e facile illud adulatorum genus arce[bit], armando sese contra illo[s] severitate: nemo enim tal[i] audebit in Principem grave[m] ac serium, qui rerum verita[t]em intelligentia comprehendit, & honores vano[s] contemnere didicit. Tiberiu[s] eadem vultus constantia [&] libertatem Pisonis accepit, & Galli f adulationem. Et tametsi dissimularet, *intellexit* tamen ista verborum lenocinia, sicut & illa Ateji Capitonis, g *ut erant magis, quam ut dicebantur*. Remuneretur porro Princeps præmiis publicis eos, qui ingenue veritatem proloqui ausi fuerint. Fecit illud Clisthenes Siciliæ Tyrannus, qui cuidam suo consiliario statuam erexit, quod sibi, ne triumpharet, libere contradixisset; qua re mire universum sibi devinxit populum, aliisque suis Consiliariis addidit animos, ut liberius, quicquid sentirent, posthac edicerent. Rex Alphonsus Duodecimus de re magni momenti aliquando consulturus, manu dextra strictum ensem, læva sceptrum tenens, sic præsentes allocutus est:

a *Agite*,

a Mar. hist. Hisp. lib. 17. cap. 7.
b Ibid. lib. 15. c idem. c. 4.
d Tac. l. 1. Histor.

e *Etiam ego, ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortuna nostra, quam nobiscum*. Tacit. lib. 1. Histor.
f *Audiente hæc Tiberio, ac silentio* Idem lib. 2. Annal.
g Idem l. 3. Annal.

ite, dicite omnes libere, qua sit vestra, atque sententia, nsulite in medium, quaecun- d majorem gladii hujus glo- , & sceptri incrementum nt. b *Rara temporum feli- , ubi sentire, qua velis, a sentias, dicere licet.* Adu- nis turpitudinem satis scunt omnes; sed & om- veritatis damna perspecta nt, videntque majus ab , quam ab illa sibi esse pe- ium. Quis non cum omni eritate & zelo loqueretur cipibus, si hos continge- c Ioanni II. Lusitaniae i esse similes; qui cuidam, io quam dignitatem pe- i, fertur respondisse, se dem eam jam pridem alte- ideli Ministro suo desti- e, qui nunquam ea sibi eretur, quae aures solum nulcerent, sed quae ad ma- suum obsequium, & Re- utilitatem facerent. Ve- nonnisi in pauculis gene- am istam sinceritatem in- eris; omnes fere Regis habi mores imitantur, qui n Prophetas vocasset in silium, Michaeam exclu- n voluit, quem eo nomine isum habebat, quod mala nper, nunquam boni ali- id sibi *d* vaticinaretur. Haec ssa est, cur multi Ministri e non leve periculum ad- nt, si zelo aliquo ducti per am etiam conjecturam lo- i velint de damnis immi- ntibus, ut opportuno reme- illis tempestive occurra- r: ita enim fere comparati sunt Principes, ut prorsus ignorare ea malint, quam an- ticipato metuere. Aptissimas habent aures ad concentum Musicum; dissonas vero im- pendentium calamitatum vo- ces ferre non sustinent. Vnde porro fit, ut concionatores, & conscientiarum suarum ar- bitros eligant, quae praedicent & dicant solum, quae ipsi *e* volunt; non quod Deus in- spirat, uti Propheta Micheas *f* faciebat. Quid mirum igitur, si absque veritatis luce aber- rent à via, & pessum eant?

§. Si à prudentia instructi essent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubie pluris illam faceret, quam ina- nes assentatiunculas; at per- pauci tempestive uti ea no- runt cum suavitate, atque eo modo, ac decet. Omnes fere in dicendo liberiores, asperi simul sunt, & communiter offendit Principem vultus ni- mis serius, & armatus à veri- tate: g *quadam enim virtutes odio sunt, severitas obstinata, in- victus adversus gratiam animus.* Nempe Principes contemni se putent, si contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari solet: exi- stimant enim, qui isti rei non studet, nec subditum se agnoscere, nec Principum opera indigere. Qui superior est, phlebotomo, aut no- vacula veritatis utitur, ad cu- randum Inferiorem; hic ve- ro solo cauterio, quod abs- que dolore quasi enecat & exe-

a Mar. hist. Hisp.
b Tac. lib. 1. Hist.
c Mar. Hist. Hisp.
d Sed ego odi eum, quia non pro- etat mihi bonum, sed malum. Reg. 22, 8.

e Ad sua desideria coacervabunt sibi magistros. 2. Tim. 4. 3.
f Quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. 2. Paral. 18. 13.
g Tacit. l. 15. Annal.

exedit, quod in Superiore vitiosum est. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum servant, malitia potius est, quam zelus; audacia magis, quam admonitio. Quid? quod etiam Deus, quæ dicenda sunt, singulari cum prudentia & moderatione Principibus manifestet: nam etsi per Iosephum & Danielem quædam de calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonosori denuntiare potuisset; per quietem tamen id facere maluit, dum sensus sopiti essent, & Majestas quasi sepulta a somno, nec clare tunc quidem, sed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium, & consternationem subitam, uti & periculum Ministrorum, si non rogati hæc talia iis b indicassent. Satis sit Ministro, si Princeps in notitiam eorum deveniat, & si solis signis id possit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeo imprudentes, & sinistræ intentionis, ut veritatem nude eloqui, & malorum nuntiorum auctores esse & bajuli nil vereantur. Discant hi ex iis, quæ Regi Balthasari quondam evenere; cui manus illa, quæ capitalem mortis sententiam ei in supremo pariete exhibebat, non totam sese spectandam dedit, sed solos digitos; imm nec digitos, sed extremos e rum articulos duntaxat: ut nequaquam appareret, quo regerentur; nec luce sole, sed sub noctem, scribe tes decretoriam illam sente tiam ad candelabri lucem, in pariete c dubio, ejusmo literis, ut non nisi interje temporis spatio legi posset intelligi.

Dummodo ergo intent bona sit, & prudentiam h beat comitem, facile erit m dio & securo incedere itine inter adulationis servitutem & contumaciam veritati Omnes enim hæ dici po sunt, si quis recte eas dice noverit, emendationem s lum præ oculis habendo: quo modo d *moderatione, prudenti que Agricola* iracundus Domi tiani animus *leniebatur, qu non contumacia, neque inani j ctatione libertatis famam fatum que provocabat.* Qui cum obse quio & modestia generosita tem & industriam miscuerit etiam inter Principes malo securus degere e poterit, & gloriosus præ iis, qui nimi famæ cupiditate stulte semet ipsi prodiderunt, absque ull Reipublicæ emolumento. Isthac consideratione mode ratus est *pleraque* Marcus Le pidus, f *& ab sævis adulationi bus aliorum in melius flexit: ne que tamen temperamenti egebat* cum

a *Evigilans, rursus sopore depressus, vidi somnium.* Gen. 41. 22. *Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in strato meo, & visiones capitis mei conturbaverunt me.* Dan. 4. 2.

b *Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audivi te sapientissime conjicere.* Gen. 41. 15.

c *Apparuerunt digiti quasi manu hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & Rex aspiciebat articulos manus scri bentis.* Dan. 5. 5.

d Tacit. in vita Agric.

e *Posse etiam sub malis Principibu magnos viros esse.* Idem in vita Agri

f Idem lib. 4. Annal.

æquabili auctoritate, & gra- apud Tiberium viguerit. Ex- enatu Thrasea Pætus silen- vel brevi assensu priores adu- ones transmittere solitus. m in Tiberii gratiam de- neretur, a dies Natalis A- pinæ inter nefastos esset. id effecit tamen? nocuit natui, sibi caussam periculi fe- cæteris libertatis initium non buit.

5. In illis plus periculi ha- veritas, qui dum adulato- esse fugiunt; liberi tamen eri volunt, & ingeniosi, oque b acerbis facetiis facta vitia Principum perstrin- it, quarum apud Præpotentes ongum memoria est, maxime x vero sint: uti Neroni n Vestino accidit, quem sit interfici, quod scelera ejus libertati odio c es- t. Veritatem propalare, ut la gubernandi ratio publi- ur potius, quam corriga- , libertas quædam est, quæ monitio videtur, & est ob- ctatio; zelus videtur, & litia est. Nec minus pe- entem hanc judico, quam am assentationem; d nam si ulationi fœdum crimen servi- tis, malignitati falsa species li- tatis inest. Hinc prudentio- Principes tam libertatem, am nimias blanditias me- unt: neutrum quippe peri- lo vacat, atque adeo utrum- e extremum fugiendum, Tiberii temporibus acci- bat, e quando angusta & lu- brica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Illud tamen certum, aliquid dandum adulationi, ut veritati locus sit. In nulla omnino re blandiri, est accusare omnia, & in gubernatione f corruptis moribus, perinde anceps, si nulla, & ubi nimia est ostentatio. Desperata omnino foret Respublica, & sine omni remedio. Princeps crudelis evaderet, si nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent. Aspidi esset similis, si aures obturaret ad illius blanditias, qui eum cum prudenti moderatione ad honestiora vellet g impellere. Cum his talibus comminatus est Deus per Ieremiam Prophetam Populo Hierosolymitano. h *Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt vos.* Ferox animus est, qui ad suavem & modestam aliquam adulationem passiones suas non deponit, & consilia saniora una cum illa suaviter proposita respuit. Quia enim amarior solet esse veritas, opus est labra calicis dulcedine aliqua illinere, ut Principes avidius eam hauriant. Audire eas nolunt, si siccæ sint, quin immo iis auditis pejores fiunt. i Tiberius *Cæsar objectam sibi adversus reos inclementiam eo pervicacius amplexus fuit.* Expedit interdum commendare in iis egregia quædam facinora, tanquam si ea patrassent, ut

a Tacit. lib. 14. Annal.
Idem l. 5. Annal.
Sæpe asperis facetiis illusus, quæ multum ex vero traxere, acrem memoriam relinquunt. Tacit. lib. Annal.
d Idem l. 1. Hist.
e Idem l. 2. Annal.

f Idem lib. 4. Annal.
g *Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Psal. 57. 5. & 6.
h Ier. 8. 17. i Tac. l. 4. Annal.

ut ad ea patranda incitentur; aut in laudanda fortitudine, & virtute modum aliquantulum excedere, ut tanto amplius in iis creſcant: his enim blanditiis magis ad honeſtiora inflammatur animus, quam aſſentatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus uſus eſt cum Nerone, ſub initium ſuſcepti ab eo imperii a *quam magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloria ſublatus, majores continuaret.* Illud peſſimum ſi vitia laudentur, & veſtiantur virtutum nomine; hoc enim eſt habenas iis laxare, ut tanto committantur liberius. Cum videret Nero immanitatem ſuam pro juſtitia haberi, magis ad illam ſe *b* dedit. Plures Principes adulatio improbos reddit, quam malitia. Propriæ noſtræ libertati, fortunis noſtris & vitæ male conſulimu ſi injuſtam Principum pote tiam conemur extendere u terius, ſuppeditando iis m dia, quibus indomitas ſuas c piditates & affectus explean Vix improbus eſſet Princep niſi Miniſtri eſſent adulat res. Gratiam, quam virtu bus haud promerentur, ma publicis aucupantur. O gra dem malignitatem, pro m mentaneo aliquo favore, q ſæpe ne obtineri quidem p teſt, aut exitio eſt potius ſuam prodere Patriam, & t rannides meras in regnu evehere. Quid mirum, qu Deus ob Principum deli caſtiget ſubditos, ſi illorum cauſſa ſint, dum Princeps p Miniſtros ſuos omnia peragi qui illum varios edocent mo dos populum tributis oneran di, opprimendi Nobilitatem & gubernationem converten di in tyrannidem, violand privilegia, ſtatuta & conſue tudines patriæ, & executioni deinde inſtrumenta ſunt.

a Tacit. lib. 13. Annal.
b Poſtquàm cuncta ſcelerum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam. Idem l. 14. Annal.

SYMBOLVM XLIX.

Valde c *dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi ut cætera, ita Principum inclinatio in hos, aut offenſio in illos, an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium pergere iter ambitione & periculis vacuum.* Occulta quædam vis videtur, quæ ſi non impellit, at movet voluntatem noſtram, & inclinat ad unum magis, quam ad alium: & ſi in ſenſibus & appetitu naturali naturalis quædam eſt cum rebus certis ſympathia, aut antipathia, quidni in affectu voluntatis Eſto, in appetitum plus robo ris & virium habeant, quan in voluntatem liberam: ill enim magis contra rectan rationem rebellis eſt, quan iſta; diffiteri tamen non poſ ſumus, plurimum in eo gene re valere inclinationem, quan communiter ſequitur ratio præſertim ſi ars & prudenti natura Principis uti nove rint, & ei conſentanea age re. In omnibus rebus tan animatis, quam inanimis ſe cretum quendam quaſi con centum

c Tacit. lib. 4. Annal.

tum & conſenſum vide-
;, atque occultam quan-
ı amicitiam, cujus vincu-
ımpantur facilius, quam
olvantur. *a* Nec injuria,
dverſitas in Rege Ioan-
I I. propter privatum erga
arum Lunam affectum,
in hoc evidens ruinæ pe-
ılum ſatis eſſe potuere, ad
ſolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter ſe unitæ erant. Sed etſi non ſit naturalis iſta propenſio, idem tamen operari ſolet gratitudo pro obſequiis præſtitis, aut ſubditi præ aliis excellentia. Virtus ſeipſa amari meretur, & neſcio quid una ſecum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanũ eſſet obſtringere Prin-

ci-

a Mar. Hiſp. lib. 20. c. 16.

cipem,ut affectus suos semper indifferentes, & quasi in æquilibrio suspensos habeat, qui per oculos & manus sese effundunt è pectore. Quæ unquam tanta fuit securitas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quam cordis sui retinens erat Rex Philippus Secundus! & tamen non uni soli, sed pluribus etiam sibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipse nonne quosdam chariores præ aliis habuit? habuit sane, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem & Lunam *a* sisterent, *obediente Domino voci hominis*. Et cur privatis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item Principibus? Molestias suas habet Dominatio, ad quas levandas opus est aliquo, quicum fidentius possis agere. Multæ in illa difficultates sese offerunt, quæ ab uno solo superari nequeunt. Regnandi onus difficile est, & gravius; quam ut ad illud ferendum unius solius sufficiant humeri, robustissimi quique illi cedunt, & quemadmodum Iobus loquitur, sub illo *b* curvantur. Eandem ob caussam, etsi Deus Moysi adesset in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus suum sufficeret, præcepit tamen, ut in Populo gubernando seniorum uteretur opera, qui laboris partem in se *c* susciperent, & socero e[...] Iethro onus illud videba[...] majus, ac vires *d* ferrent. [...] ctum hoc ab omni ævo. [...] lexander Magnus laborum [...] cium asscivit Parmenonem[...] David Ioabum, Salomon Z[...] dochum, Darius Danielem[...] quorum directione factum, [...] negotia rectius succederet[...] Nemo Principum tam pr[...] dens est, atque intelligen[...] ut scientia sua omnia que[...] assequi, nec tam gnavus, [...] laboriosus, ut negotia quæ[...] solus possit conficere. Hum[...] na isthæc imbecillitas sua[...] erigere Tribunalia, Consil[...] cogere, creare Præsides, G[...] bernatores, & vice Reges, [...] quibus auctoritas & potest[...] Principum resideret, *Ca el [...] lo* (verba sunt Regis Alphon[...] Sapientis) *non podria ver, n[...] librar, todas las cosas; porque [...] menester por fuerza ayuda [...] otros, en quien se fie, que con[...] plan en su lugar, usando del p[...] der, que del reciben en aquell[...] cosas, que el non podria por[...] cumplir*. Quare cum Princep[...] plerumque Ministrorum ut[...] tur opera in extraneis nego[...] tiis, quid mirandum magno[...] pere si eosdem quoque adhi[...] beat in iis, quæ in concla[...] interiori, & apud animum [...] suum pertractat? si quem sib[...] magis familiarem habeat, qui[...] que præsto illi sit, quoties [...] examinat, aut approbat consi[...] liorum placita, quæ ad ipsum [...] perferuntur: cum quo, in[...] quam, sua possit conferr[...] du[...]

a *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon, Steteruntque Sol. & Luna.* Ios. 10. 13.

b *Sub quo curvantur, qui portant orbem.* Iob. 9. 13.

c *Vt sustentent tecum onus popul[...] & non tu solus graveris.* Num. 11. 17.

d *Vltra vires tuas est negotium[...] solus illud non poteris sustinere[...]* Exod. 18. 18.

ia, & proposita animi, à
item instruatur; cui de-
e negotiorum expeditio-
, atque executionem re-
committere *a* audeat? An
pejus foret, si tot ac tan-
uris implicitus cum ne-
e ea communicaret? Præ-
uam quod de se opus sit,
per Ministrum aliquem
tere Principi, qui à nego-
aliis liber audiat; & refe-
tanquam Mediator inter
n & Subditos: neque e-
fieri potest, ut Princeps
aures det omnibus, & sa-
ciat, nec id permittit
æ Majestatis auctoritas.
causa erat, cur Israëli-
s Populus à Moyse pete-
, ut eorum vice Deo lo-
etur, quia præsentiam
ipsi *b* metuebant; & Ab-
, ut Davidem in odium
aceret apud subditos, hoc
o arguebat quod Mini-
m non haberet, qui affli-
um querimonias excipe-

Zelus, & prudentia alicu-
in familiaritatem asciti
icentia, quam gratia tri-
, facile corrigere poterit
ernationis defectus, &
cipum *c* propensiones. A-
ola insigni cum solertia
nitianum continebat, ne
itia præceps rueret. Ta-
si Sejanus homo impro-
bus esset, suas tamen *d* *obtexit libidines*. Tiberius, *dum eum dilexit, timuitve; postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore, & metu, suo tantum ingenio utebatur.* Et sane per ejusmodi Principum amicos Deus interdum totius Regni saluti consulit. Ita factum per Naaman in *d* Syria; in Ægypto per Iosephum. Cum igitur necessum sit, gubernandi onus partiri inter plures, naturæ consentaneum est, ut in adjutore legendo affectui concedatur aliquid, & occulto consensui sanguinis; qui delectus si prudens sit, atque ab eximiis animi dotibus, quæ in illo insunt, ortum habeat, nihil ea in re culpæ est, aut damni; immo expedit gratum esse Principi, quem is in laborum societatem advocat. Illud difficultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id eligendi. Si plures sint, æquali loco habiti, & pari potentia, orietur inter eos æmulatio, consiliis suis ibunt in contraria, & bono publico periculum creabitur. Adeoque ordini naturali magis consonum videtur, ut negotia uni soli Ministro committantur, qui invigilet aliis, perque cujus manus materiæ omnes rite ac ordine digestæ deveniant ad Principem, qui denique vicem hujus obeat in curis solũ, non in potentia; in consultationibus, non in gratiis largiendis. Sol unicus universo mundo

a *Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Reges & hinc res æstimantur, si soli omnia non munt.* Cassiod. l. 8. Epist. 9.

b *Loquere tu nobis, & audiemus: loquatur nobis Dominus, ne forte amur.* Exod. 20. 19.

c *Qui in regiæ familiaritatis sam admittuntur, multa facere nt & dicere, quibus pauperum neas sublevetur, foveatur religio, quitas, Ecclesia dilatetur.* Petrus . Epist. 150.

d Tacit. lib. 6. Annal.

e *Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, erat vir magnus apud Dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ.* 4. Reg. 5. 1.

do lucem impertit, quoties vero sub occasum ab aspectu hoc nostro abit, non plures sibi substituit noctis Præsides, sed solam Lunam, & quidem majori lucis cum claritate, quam sidera reliqua, quæ veluti Ministri inferiores eidem assistunt: attamen nec in his, nec in illa nativa lux est, & propria, sed mutuata solum, quam ideo terra Soli acceptam refert. Istiusmodi affectus privatus, & favor Majestatem non dedecet, quando Princeps oneris publici partem in amicum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & auctoritatem supremam reservet: talis enim privata benevolentia non gratia solum est, sed officium; non favor, sed laborum communicatio. Nec tantopere in invidiæ incurreret oculos, si Principes prudentiores eam alio vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, munus præsidendi in Consiliis & Tribunalibus; sicut Præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, licet alteri essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quod Princeps non adamanti similis sit qui ferrum ad se attrahit, & aurum respuit; sed quod talem legere sciat Ministrum, qui si quid bene laudabiliterque fiat, uti & gratias omnes Principi tribuat; onera vero, & odia Populi in se suscipiat; qui attento ad bonum publicum animo illi adsit in omnibus; qui sine ambitione curet negotia: sine fastidio audiat, sine passione consultet, & nulla damni vel commodi proprii habita ratione decernat, ac [illegible] tuat; qui denique ad utili[tatem] publicam, non suam, [a]d conservandam gratiam [&] favorem Principis, negotia [di]rigat. Hæc mensura est, q[ua] cognoscere licet, num fam[i]liaritas illa ex zelo sit, an t[y]rannidem spectet. In electi[o]ne talis Ministri magnam c[u]ram ac diligentiam adhibe[re] debent Principes, dando op[e]ram, ut ne ex solo affectu a[c] levitate voluntatis id fiat, s[ed] propter eximias dotes ac m[e]rita interdum enim priva[ta] ejusmodi benevolentia non [a] consilio est, sed à casu; non [à] gratia, sed à diligentia, & i[n]dustria. Concursus aliquis a[u]læ erigere solet & adora[re] idolum, cui certam quanda[m] dignitatem, & Majestat[is] splendorem tribuit multoru[m] cultus, qui flexo poplite illu[d] venerantur, luminaria illi i[n]cendunt, & thura adolent, pr[e]cibus suis ac votis auxiliū [ab] illis a implorantes. Quemad[modum] vero industria immu[tat] subinde cursum fluminis & aliovorsum dirigit; ita [f]interdum, ut qui negotia [i]n aulis habent, relicto ordin[a]rio negotiorum alveo, hoc e[x] Principe, ejusque consiliis, per alium aliquem, qui Prin[cipi] charior & familiarior es[t], ea derivare soleant; cuju[s] deinde artes gratiam sic qua[si] captivam detinent, ut Pru[den]tissimus etiam Princeps a[b] iis sese expedire nequeat. Ne[mo] cautior, nemo magis [...]

Do[...]

a *Multitudo autem hominum a[b]ducta per speciem operis, eum qui an[]te tempus, tanquam homo honora[tus] fuerat, nunc Deum æstimaverunt.* Sap. 14. 20.

ominus, quam *a* Tiberius; tamen Sejano se subdidit. quo casu nescio sane, num or ille humana sit electio, potius vis aliqua superior majus bonum, vel damm Reipublicæ. Spiritus ctus ait, singulare Dei esse udicium. Et si Tacito *c* crenus, Sejanus *non tam soler- (quippe iisdem artibus victus) quam Deûm ira in rem Ronam, cujus pari exitio viguit, iditque.* Damnum, quod eri vix potest, quando pria illa benevolentia cadit Virum aliquem magnum, plerumque in aulis fieri olet, ubi primi è Nobilitaserviunt: nam qui ad illam niliaritatem semel delectus rit, auctoritate sanguinis, familiæ amplitudine eam ro tueri conabitur, nec fae ab ea dimoveri se à quoam patietur: quomodo fam olim Ioanni Alphonso blesio *d* temporibus Ioan- II Regis. Illud nimirum o judicio innuere voluit x Alphonsus Sapiens, quanagens de Familia regia in dam sua lege sic loquitur. *E otrosi, de los nobles omes, è erosos, non se puede el Rey bien vir, en los oficios de cada dia. por la nobleza desdeñarian el vicio cotidiano:, è por el podeattreverse yen à fazer cosas, se tornarian en daño, e en preciamento del.* Cor. Principis nunquam sine periculo est in manu subditi, quem ob sanguinis claritatem, & potentiæ aumplitudinem alii suspiciunt. Quanquam, si gratia illa cadat in Virum aliquem magnum, zelosum & attentum ad obsequium, & honorem sui Principis, & ad bonum publicum, minus habet periculi: in eo enim casu non tanta erit invidia, & odium Populi, & obedientior fiet imperiis, quæ per ejus manus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit perutile, si Princeps suam benevolentiam inter auctoritatem suam, & Amici merita quasi in æquilibrio conservare noverit, in partem tantum gubernationis, quam solus sustinere non potest, eum admittendo. Nam si totum illi committat, officio Principis sese exuet, experieturque incommoda, quæ Rex Assuerus quondam expertus fuit, postquam subditos suos omnes Amani arbitrio *f* permisisset. Quod largiri ipse potest, aut sua firmare manu, id ne largiatur, aut firmet aliena. Oculis aliorum uti non debet qui suis videre potest oculis. Quæ ad Tribunalia & consilia pertinent, in iisdē pertractentur; ipse deinde oretenus de iis statuat cum Præsidibus, & iis, qui à secretis sunt, è quorū relatione negotiorū notitiā hauriet; erunt autē responsa ipsius brevia, & quantū fieri licebit, ad justitiæ normam, quā optima, collata cum iis ipsis, per quos negotia ista gesta fuerint. Ita Pontifices solent, & Im-

a Tiberium variis artibus devinxit, ut obscurum adversus alios, sibi incautum, intectumque efficeret. Tac. l. 4. Ann.

b Multi requirunt faciem Principis: & judicium à Domino egreditur singulorum. Prov. 29. 26.

c Tacit. l. 4. Annal.

d Mar. Hist. Hisp. l. 20. c. 15.

e L. 2. tit. 9. p. 2.

f De populo age, quod tibi placet. Est. 3. 11.

Imperatores, & olim sic faciebant Hispaniarum Reges, donec Philippus Secundus; ut pote calami gloria insignis, introduxit, ut consultationes de scripto fierent, qui mos deinceps invaluit, & privatæ familiaritati ansam dedit. Oppressi enim Reges variorum scriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior sit.

Plura favoris & benevolentiæ signa huic tali Princeps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri aliis. S. Petri umbra miracula *a* edebat. Quid magnum ergo, si majori cum auctoritate, quam alii, agat omnia Principi charior, qui umbra quædam illius est? Aliqui tamen favores, & gratiæ etiã pro aliis reservandæ sunt; Nec eæ tam amplæ sint, ut subditi conditionem exsuperent, eumque Principi æqualem reddant, velut si asscitus in aulam Imperii consors audientiam impertiat, & nego-

tiantium turbam post se t
hat, id quod existimationi
auctoritati Principis haud
rum derogat. Qui gratia ap
eum pollet præ cæteris, u
bram se esse credat, non c
pus. Hæc caussa fuit, cur
riclitati sæpe fuerint Caste
Reges, eo quod ad priva
hasce necessitudines admi
rint alios. Cum enim tu
Regum potestas minus am
esset, quantumvis parum
concederent, facile tam
præponderabat potestati
giæ; uti accidit Regi Sanct
cognomento Forti, *b* prop
familiaritatem nimiam L
Hari; Regi Alphonso X I
amicitiam privatam Com
Alvari Osorii; Regi Ioanni
& Henrico I V ob singular
erga Alvarum Lunã, & Io
nem Paciechum affectum. M
mentum totum familiarita
istius in eo consistit, *ut ut*
que mensuram implere nover
Princeps quidẽ ut sciat, *c qu*
tum tribuere amico poßit; hic
to *quantum à Principe accipe*
catera, quæ extra mensur
istam sunt, *invidiam auger*
æmulationes creant, & pe
cula.

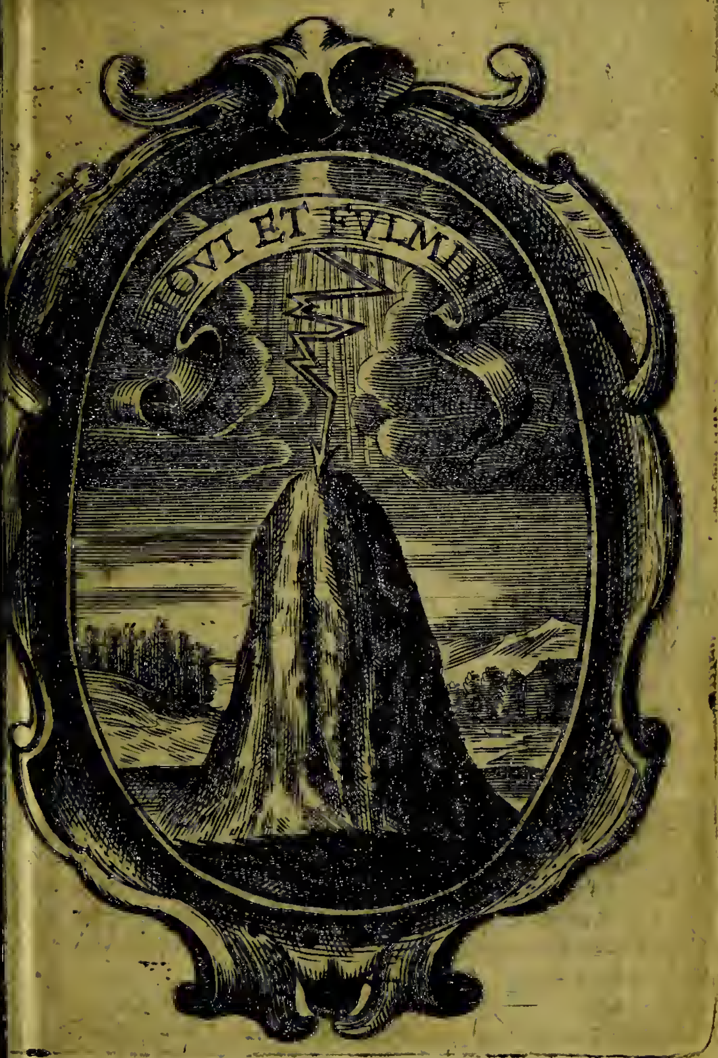
a *Vt veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis.* Act. 5. 15.

b Mar. hist. Hisp. l. 4. c. 10.
c Tacit. lib. 14. Annal.

SYMBOLUM L.

DEspicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omnibus assurgit altius, ut se suaque cum cælo communicet. Ne vallis hanc ei gloriam invideat. Tametsi enim favoribus Iovis sit propior, una tamen etiam ictibus fulminum ejus magis expositus est. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi arman-

tur tempestates; ille ve
primus omnium est,
quem furore suo desæviu
Idem prorsus in iis mune
bus, & officiis accidit, q
Regibus viciniora sunt.
activa potentiæ, qua p
lent, gravius nocet iis,
adsunt propius. Commu
catio eorum non minus
nenata est, quam alicu

peræ. Quiſquis inter illos
pulat, medios inter laqueos,
arma hoſtium offenſorum
nbulat. Favor & indigna-
in Principibus adeo con-

Longe abeſto ab homine poteſta-
habente occidendi, & non ſuſpica-
timorem mortis. Communionem
is ſcito. Eccleſ. 9. 88. & 20.
Quoniam in medio laqueorum
dieris, & ſuper dolentium arma
ulabis. Eccleſ. 9, 20,

traria inter ſe, ut nullum inter ea intercedat medium. Eorum amor teporem neſcit. Si in odium convertatur, ab uno extremo tranſilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odiſſe eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod ſimul ac auditur tonitru, aut fulgur

N per-

percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ instar est in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua succenditur, rursus extinguitur. Fuere, qui existiment, fatale periculum iis esse, qui Principibus tantopere in amoribus *a* sunt. Et sane luculente illud testantur exempla tam præterita, quam præsentia, hac nostra etiam ætate, qua potentissimos Magnatum amicos subito cecidisse vidimus. In Hispania Ducem Lermam; in Francia Mareschallum de Ancre; in Anglia Ducem Buckingamum; apud Batavos Ioannem Olden-Barnefeltium; in Germania Cardinalem Cleselium; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis caussis ascribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ potuit, aut quia Privatus, ut vocant, obtinuit omnia, quę *b* cupiebat. Vnde dum ad supremum usque conscenderit fastigium, necessum est, ut in præceps ruat, & esto, in gratiis unius, & ambitione alterius, quædam sit moderatio, quę tamen constantia esse potest in voluntatibus Principum, *c* *quæ ut vehementiores, sic mobiles sæpe sibi ipsæ adversæ sunt?* Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur, & materiæ primæ, ut Philosophi loquuntur, quam simillimus est, cujus appetitus una non expletur forma, sed varietate

potius oblectatur? Quis fave & conservare poterit benev lentiam illam, tot casibus, affectionibus animi obn xiam? Quis erit tam integ ut existimationem, quam ipso concepit Princeps, ap universum statum tueri v leat; Singularis illa gratia or nium in se oculos convert Qui amici sunt Principum, p Privatum suæ credunt grat detrahi; qui hostes, aug odia. Hi si in amicitiam deant, non nisi ea conditio redeunt, ut Privatus gratia e cidat; illi si amicitiam de rant, omnem itidem culpam eum ipsum conferunt. Se per contra ejusmodi Privatu æmulatio & invidia in arn excubant, intentæ in omne occasionem, ut in ruinam pr cipitent. Tanto in eum od fertur Populus, ut mala eti naturæ, & vitia Principis dem tribuat. Bernardus Cab ra capite tandem luit tyrann des Petri Quatti Regis Arag nii, *d* cui charissimus sem fuerat. Eodem medio, quo P vatus gratiam Principis au patur, aliorum incurrit odiur ut verissime dixerit forti mus ille Heros Alphonsus A buquercius, Indiarum Orien lium Gubernator, Ministrum Regi suo faciat satis, homi offendere; contra si homi bus placere studeat, Regis g tiam amittere.

§. Quod si favor ille in s cultu exteriore innititur a bus aulicis procurato; n nisi violentus est, ac fu vus, adeoque libertas Princi illud conabitur, ut tam du servitutis jugum imposit si

a *Fato potentiæ raro sempiternæ.* Tacit. lib. 3. Annal.

b *An satius capit, aut illos, cum omnia tribuerunt: aut hos, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant.* Tacit. l. 3. Annal.

c Salust.

d Mar. Hist. Hisp. l. 7. c. 7.

i, non sponte susceptum ex-
tiat.

Si est quædam voluntatis
opensio, subest plurimum
ussis secundis, & cum ipsa
ate mutationem subit, aut
m amici ingratitudine, si is
licet non satis agnoscat, è
o fonte hoc suum esse *a*
uferit.

Si forte venustas oris &
orum tanta est in Privato, ut
inum quodam modo vio-
iter Principis voluntati inji-
it, aut brevi marcescit, aut
ulis solum servit, haud secus
; in vulgari amore usuvenit.
Si est ob dotes animi majo-
, quam sint in ipso Principe,
ex atque hic illud agnoscit,
tum est de gratia. Nemo e-
n facile fert in alio illam in-
nii, aut fortioris animi ex-
lentiam, quæ ipsi etiam po-
itiæ longe anteferri solet.

Si est ob labores publicos,
negotiorum curas, non mi-
s vigilantia in periculo est;
negligentia: neque enim
inia semper respondent me-
s, eo quod varia intercidant;
lunt autem Principes, ut ad
vota, & appetituum desi-
ia nihil non succedat. Suc-
sus secundiores casui, aut
rtunæ Principis *b* tribuun-
, non prudentiæ talis Priva-
errores vero huic soli, licet
pa aliena sit: nam *prospera*
nes sibi vendicant, adversa uni
putantur, ei nimirum, qui
ncipi magis intimus est.
id? quod & fortuita illi as-
scribant, uti Sejano, quod Am-
phitheatrũ collapsum esset, &
Mons Cælius *c* conflagrasset.
Nec eum incusant solum in
negotiis, quæ ipse procurat, sed
alienis etiam, aut iis casibus,
qui à voluntate Principis, &
Natura pendent. Ita Senecæ
culpæ datum, quod Nero ma-
trem suam aquis voluisset *d*
submergere. e *Sejanus facino-*
rum omnium repertor habebatur,
ex nimia caritate in eum Cæsa-
ris, & ceterorum in utrumque
odio, quamvis fabulosa & imma-
nia credebantur. Si præcipuus
aliquis Minister, Principi bene
affectus, si quis ex ejusdem co-
gnatione fato naturali conce-
dat, mortis auctor contra jus
fasque Privatus creditur; quo-
modo Duci Lermæ immatu-
rus, attamen naturalis obitus
Principis Philippi Emmanue-
lis, Caroli Sabaudiæ Ducis Fi-
lii ascriptus fuit.

Si singularis illa benevolen-
tia ex obligatione nascitur ob
eximia præstita obsequia, one-
ris tædium & lassitudo paulla-
tim subit Principem. f *Nam*
beneficia eo usque læta sunt, dum
videntur exsolvi posse: ubi mul-
tum antevenere, pro gratia odium
redditur. Agnoscere benefi-
cium, servitutis quoddam ge-
nus est: qui enim obligat, su-
periorem altero se constituit.
Id quod cum suprema Maje-

a *Quoniam ignoravit, qui se finxit,*
qui inspiravit illi animam, quæ ope-
r, & qui insufflavit ei spiritum
dem. Sap. 15. 11.

b *Hæc est conditio Regum, ut casus*
tum adversos hominibus tribuant,
ndos fortunæ suæ. Æmil. Prob.
. in vita Agric.

c *Feralemque annum ferebant, &*
omnibus adversis susceptum Principi
consilium absentia, qui mos vulgo, for-
tuita ad culpam trahentes. Tac. l. 4.
Annal.

d *Ergo non jam Nero, cujus immа-*
nitas omnium questus anteibat, sed ad-
verso rumore Seneca erat, quod oratio-
ne tali confessionem scripsisset. Tac.
lib. 11. Annal.

e Id. lib. 4. Annal.

f Idem l. b. 4. Annal.

ſtate conſiſtere non poteſt; cujus poteſtas hoc ipſo non parum imminuitur, ſi obligatione major non ſit, preſſique Principes gratitudinis & debiti onere, inſigniter ingrati fiunt, ut illo ſeſe liberent.a *Sane quidam, quo plus debent, magis oderunt. Leve æs alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidi juſſit Titianum, quem à puero moderatorem habuit, & cui ſuum debebat Imperium. Taceo multorum ſæpe annorum labores negligentia unica interire: ſolent quippe Principes ad caſtigandam levem aliquam offenſionem longe eſſe proniores, quam remuneranda obſequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipſo excitant Principe, cui ea exhibentur. Sunt enim nonnulli Philippo Macedonum Regi ſimiles, b *quem ita gloriæ cupidum dicebant familiares, ut omnia præclara facinora ſua eſſe videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Præfectis, qui proſpere & laudabiliter aliquid geſſerint, quam iis, qui infeliciter & ignave:* cujus vitii etiam Filius Alexander factus eſt hæres, c *ſuæ demptum gloriæ exiſtimans, quicquid ceſſiſſet alienæ.* Eodem malo laboboravit Iacobus Primus Aragoniæ Rex: nam poſtquam Blaſcus Alagonius Morellam occupaſſet, in eam venit perſuaſionem eum majorem præ ſe gloriam illa expeditione adeptum fuiſſe, quare urbem iſtam illi ademit, & aliam, Sagaſto nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas pepererunt Domitiano victoriæ Agricolæ, cum videret, d *privati hominis nomen ſupra Principis attolli?* Adeo ut rebus optime geſtis, tum vel maximum ſit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua ſeſe privatus ille ad nutum & arbitriũ Principis in omnibus accommodat, effrænem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc ille præcipitat, dicta alias adulationis incommoda incurrendo. Nec minus periculi obedientia habet, quam inobedientia: nam ſi id, quod jubetur, bene feliciterque evenit, mandato Principis tribuitur; ſin male, ipſi Privato. Quod ſi obtemperatum non fuerit, putatur aut defuiſſe ſucceſſum, aut errorem obſtitiſſe. Si juſſa æquitati repugnaverint, excuſare ſe hoc nomine non audet, ne Principem offendat verbo, culpa omnis palam in ejuſmodi Privatum confertur ab omnibus, & ne Princeps mali auctor videatur, pati eum ſinit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus judicis; quomodo Tiberius Piſoni fecit, poſtquam hic illius juſſu Germanicum veneno è vivis ſuſtulerat, e *cujus integram cauſſam ad Senatum remiſit:* cumque is Romam veniſſet, perinde ſe habuit Tiberius, ac ſi nihil ea de re ſciret, licet complex eſſet; ſane Piſo *nullo magis exterritus eſt, quam quod Tiberium ſine miſeratione, ſine ira obſtinatum clauſumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur.*

Si favor ille ſingularis in hominem cadit, non optime à naturæ donis, inſtructum, & in-

a Sen. Ep. 19.
b Demoſth.
c Curtius.

d Tacit. in vita Agric.
e Idem l. 3. Annal.

insignem meritis, tanto nego-
tiorum oneri succumbet: sine
forti enim ac robusto animo,
sine ingenio perspicaci gratia
Principum diu conservari non
potest.

Si hæc ex virtutum confor-
mitate nascitur, Principe nun-
tium iis remittente, etiam illa
dissolvitur: odit enim familia-
rem istum, qui contrariis mo-
ribus inconstantiam ejus ar-
guit, & cujus opera ad vitia
consectanda ei utilis *a* esse
non potest.

Si Princeps Ministrū quem-
piam præ cæteris amat ideo,
quod pro instrumento ei sit,
quo propensiones suas pravas
& cupiditates exequitur, mala
omnia in eum recidunt, quæ-
cunque aut personæ Principis
inde creantur, aut administra-
tioni publicæ; & Princeps qui-
dem facile sese purgat, eum à
gratia sua excludendo, aut
mox eum odisse incipit, tan-
quam scelerum suorū testem,
cujus præsentia sua ipsi delicta
quasi exprobrat. Nec alia de
caussa Anicetus executor mor-
tis Agrippinæ, Neroni odio
erat, *b* quam *quia malorum faci-
norum Ministri, quasi exprob. an-
tes aspiciuntur.* Pari quoque ra-
tione Tiberius *c scelerum Mi-
nistros, ut perverti ab aliis nole-
bat, ita plerumque satiatus, &
oblatis in eandem operam recenti-
bus, veteres & prægraves adfli-
xit.* Cū executione una odium
mortui, & gratia necem ju-
bentis desint, satisque purga-
tum se Princeps existimat ex
eo, quod crimen punitum sit,
ut Plancinæ *d* accidit.

Si amor ille è magnorum
secretorum communicatione
oritur, ab iis ipsis periclitari in-
cipit: siquidem ea quasi vipe-
ræ quædam sunt in Privati
istius pectore, quæ interiora
ejus arrodunt viscera donec
foras erumpant; quia aut levi-
tas, aut ambitio (ut palam fiat,
quam apud Principem gratio-
sus sit) ea detegit, aut innotes-
cunt aliunde, aut per discursum
sese produnt, & familiarem e-
jusmodi invisum reddunt; quin
etsi illud non accidat, hac ipsa
tamen cura, quod ista commi-
serit aliis, liberatum se Prin-
ceps cuperet, dilacerando sac-
cum, in quo illa sunt abdita.
Quot secreta, *e* tot pericula.

Nec illud minus, si gratia in
eo fundetur, quod Privatus fors
ignaviæ & indignitatis Princi-
pis conscius sit; talis enim fa-
vor, timor est potius, quam be-
nevolentia animi, nec ferre
potest Princeps, ut honor suus
ab alieno dependeat silentio,
aut sit, qui eum interius apud
animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidiæ
furori satis resistere non po-
test, sed sternitur à quovis ven-
to, haud secus ac arbor aliqua
non sat firmis nixa radicibus.

Si magna illa est, illi ipsi
Principi, à quo ortum suum
ducit, æmulationem ac metum
injicit, adeoque sollicitum eum
habet, quomodo tanto se onere
liberet: sicuti dum saxa saxis
superinjicimus, timemus mo-
les ista, quam congessimus, in

a *Gravis est nobis etiam ad viden-
dum, quoniam dissimilis est aliis vita
illius, & immutatæ sunt viæ ejus.*
Sap. 2. 15.

b Tac. l. 14. Ann.

c Idem l. 4. Annal.

d *Vt odium & gratia desiere, jus
valuit.* idem l. 6. Ann.

e *Secretum meum mihi, væ mihi.*
Is. 24. 16.

nostra corruat capita adeoque in partem contrariam impellimus. Videt Princeps Statuam, quam erexit, amplitudini suæ umbram offundere, & iterum illum dejicit. Dicam annon? videntur fere in eo delectari Principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuis, quam in iisdem fabricandis: cum enim finita illa sit, & certis circumscripta limitibus, immensæ similis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est, aut in circulum ambulet.

Hi sunt scopuli, ad quos allisa privatæ illius amicitiæ navis confringitur, tanto majori cum damno, quanto vela sua distenderit latius; quod si aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut tempori portum subiit, aut ante etiam ad mortis litora appulsa fuit. Ecquis igitur tam solers, ac providus est nauta, qui gratiæ clavum tenere rite noverit, & in mari tam periculoso vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere eum poterunt? quæ scientia chymica argentũ affectus Principis consistere faciet? præsertim cum gratia in notissimis etiam fundata meritis, obsistere nequeat invidiæ, & machinationi tot hostium, qui in ejus ruinam conspirant; sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Daniëlis & Davidis, contra Principum & Satraparum *a* odia. Quin ut iis satisfacerent, necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum vero leonibus objicere, tametsi amborum probitas & innocentia satis iis perspecta *b* esset.

Verum licet nulla tanta sit prudentia, aut circumspectio, quæ impedire possint eos casus, qui à Privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius sunt arbitrio, & minimum absque noxa erit, si forsan gratia excidat. Vnde operæ pretium duxi principales ruinæ illius caussas, ex imprudentia fere, & malitia natas, hic sigillatim expendere, ut de iis factus certior, tanto securius eas devitare possit.

Quare si paullo attentius considerare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratia & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus plerosque periisse, quia constanter uti nescierunt bonis iis mediis, quibus Principis favorem sibi conciliarant. Omnes fere, ut hunc mereantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familiaritatem illam sese insinuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eaque suggerendo consilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conservationem spectare videntur. Qua arte Sejanus usus, qui *c* *incipiente adhuc*

a *Porro Rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde Principes & Satrapæ quærebant occasionem, ut invenirent Danieli ex latere Regis: nullamque caussam, & suspicionem reperire potuerunt.* Dan. 6. v. 4.

b *Non inveni in te quicquam mali, ex die qua venisti ad me, usque in diem hanc: sed Satrapis non places.* 1 Reg. c. 29. 6. *Tunc Rex præcepit; & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum Leonum. Dixitque Rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse te liberabit.* Dan. 6. 16.

c Tacit. l. 4. Annal.

lhuc potentia, bonis consiliis intescere volebat. Vbi vero jam ratia ista plene potiti fuerint, avuum illum deserunt, existimantque, ad navigandum on amplius eo opus esse, sed slã favoris aurã sibi sufficere.

Interim sub initium enitunur sedulo, ut in actionibus iis rei privatæ obliti & in so- commoda Principis intenvideantur, tanquam qui illus obsequium vita & fortunis iis anteferant. Quo fit, ut fals persuasus Princeps credat se n ejusmodi aliquo homine fidelem laborum socium nactũ sse, & pro tali ubivis eum, atue apud omnes deprædicet. uo nomine Tiberius *a* Sejaum *non modo in sermonibus, sed pud Patres, & populũ celebrabat.*

Porro operam dant, ut inigni aliquo, & heroico facilore fidelitatem suam probent rincipi, quo animum ejus ccupent; uti fecit Sejanus, uando brachiis suis, & capite uinam montis sustinuit, qui pra Tiberiũ collabebatur, *b* *rabuitque ipse materiam, cur micitiæ constantiæque suæ mais fideret.*

Quæ opinio de Privati fielitate, si semel in Principis nimo inhæserit, facile is sibi ersuadet, se de eadem secuum esse in posterum, & consilia illius, quamquam exitioa, lubens audit, utpote cui lus, quam sibi ipsi confidit. d quod in Tiberio post caum illum videre *c* licuit. Atue hinc gravissima nascunur damna: illa enim præcepta opinio viam omnem obstruit, ut errorem suum Princeps agnoscere nequeat; quin ille ipse Privati cultum promovet, permittendo ut extraordinarii ipsi honores deferantur, quomodo permisit Tiberius, cum proponi palam, *d* *colique per theatra, & fora effigiem Sejani, interque principia legionum sineret.* Nec mora, susurrus ille favoris mox ab una aure transit ad aliã, & inde novum formatur idolum, sicut ex inauribus vitulus ille *e* Aaronicus; imo ausim dicere, aut favor ejusmodi singularis non esset penitus, aut certe tanto tempore non duraret, si aliorum acclamatio, & applausus nõ esset. Cultus iste *avaritiam & arrogantiam parit*; ad amplitudinem tuendam, *præcipua validiorum vitia.* *f* Qui semel factus est Principi familiarior, suimet obliviscitur, & labuntur paullatim eximiæ illæ dotes, ob quas initio amari cœpit, tamquam ascititiæ, fortuna prosperiore sensim in apertum vitia proferente, quæ ars tantisper celaverat. Ita Antonio Primo factum, *g* *in cuius ingenio avaritiam, superbiam, ceteraque occulta mala patefecit felicitas.* Potentia nimia perturbatur ratio, & ad intimam admissus amicitiam facile majora se audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim *h* *nimia fortuna socors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagi-*

a Tacit. l. 4. Annal.
b idem l. 4 Ann.
c *Major ex eo, & quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur.* id. l 4. Ann.
d Tac l. 4. Ann.
e *Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex iis vitulum conflatilem.* Exod. 32. 4.
f Tac. l. 1. Hist.
g idem l 3. Hist.
h idem l. 4. Ann.

flagitante Livia, ad Cæsarem codicillos ea supra re *componere*, non erubuit. Negotia non procurat, ut minister, sed magis ut imperii socius (quo in genere Mucianus deliquit graviter *a*) & relicto Principi solo nomine, omnem auctoritatem sibi *b* arrogat. Neque ullus est, qui dicere audeat, quod Bethsabee dixit Davidi, Adonia regnum usurpante: c *Ecce nunc Adonias regnat te, Domine mi Rex, ignorante.* Atque in eum finem contendit. Privatus virtutibus regiis anteire Principem, ut præ eo æstimetur. Quo artificio usus est Absalon, ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem & promptitudinem in audiendis subditorum querimoniis, qua re *d furabatur*, ut inquit Scriptura, *corda virorum Israel.*

Nec talem se esse credit Privatus, nisi suam potentiam cum domesticis, cognatis, amicisque communicet, atque adeo ut securior sit, illud maxime è re sua fore arbitratur, si præcipua iis munia conferat, & invidiæ vires, ac nervos incidat. Quo fine Sejanus e *clientes suos honoribus aut Provinciis ornavit.* Quia vero potestas ista haud parum derogat auctoritati consanguineorum Principis, qui privatæ illi amicitiæ modis omnibus obnituntur, nec satis æquo ferre possunt animo, quod gratia sanguine potentior, quodque Princeps inferiori se subjiciat, à quo dependere ipsi debeant (quod periculum Sejanus etiam in Tiberii familia *f* agnovit) discordias illos inter & Principem Privatus excitat. Ita Sejanus per speciem amicitiæ monebat Tiberium, Agrippinam matrem ei insidias *g* struere; Agrippinam vero ei venenum parari à *h* Tiberio.

Quod si istorum aliquid Privato succedit felicius, ad majora attentanda audaciam sumit. Druso mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguere. Vnde occæcatus tandem ejusmodi Privatus passione, & potentia nimia, spretis artibus occultis, in aperta prorumpit odia adversus consanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam & Neronem. Nemo Privatum de periculo suarum actionum commonere audet: omnes enim ad ejus conspectum Majestate plenum contremiscunt; sicut filii Israël trepidabant ad intuitum Moysis, posteaquam hic Deo factus fuerat *i* familiarior, cumque videat se haberi pro Principe,

a *Mucianus cum expedita manu socium magis Imperii quam ministrum, agens.* Tacit. l. 2. Annal.

b *Vim Principis amplecti, nomen remittere.* idem l. 4. Hist.

c 3 Reg. c. 1. 18.

d 2 Reg. c. 15. 6.

e Tacit. l. 4. Annal.

f *Cæterum plena Cæsarum domus juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant.* Tacit. l. 4. Annal.

g *Instabat quippe Sejanus, incusabatque diductam civitatem, ut civili bello esse, qui se partium Agrippinæ vocent, ac ni resistatur, fore pluru[s].* idem lib. 4 Annal.

h *Cæterum Sejanus mærentem, & improvidum altius perculit, Immissis qui per speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas.* idem l. 4. Annal.

i *Videntes autem Aaron, & filii Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere.* Exod. 24. 30.

ipe, sensim legitimo Princi-
i molitur *a* insidias, & Sub-
itos tyrannice opprimit: quippe qui certo sibi polliceri nequit, quod iis uti possit benevolis; quo fit, ut desperati ipsi dubitare incipiant, num forte *minore avaritia, & licentia grassaturus esset, si ipse imperaret,* quando *nunc,* cum rerum nondum potiatur, *b & subjectos eos habet, ut servos, & viles, ut alienos*; id quod Otho expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratia & auctoritate valebat plurimum.

Atque omnia isthæc sic attentata ipsa etiam pericula majora faciunt: augescit enim in dies invidia, & armat sese contra Privatum malitia; cumque is existimet, se illam, nisi aliqua alia majori, superare non posse; omnes eas artes adhibet, quas æmulatio gratiæ, magis etiam furiosa, quàm ipsius amoris illi suggerit; & cum porro ejusdem stabilitas à constantia affectus Principis dependeat, illud in primis satagit, ut delitiis, & sceleribus, præcipuis tuendæ gratiæ instrumentis, eum sibi devinctum servet, quibus & Vitellii aulici uti solebant, apud quem *c unum ad potentiam iter prodigis epulis, & sumptu, ganeaque satiare inexplebiles ejus libidines.* Et ne Princeps ulli cuipiam fidem habeat, allaborat Privatus, ut diffidat omnibus bonis, præsertim, quos magis timet præ cæteris. *d Sic optimi cujusque criminatione eo usque valuit* Vatinius, *ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præmineret.* Quod & obtinuit Sejanus, *e sui obtegens*, eam ob rem, *in alios criminator.*

Sciens vero Privatus, nihil huic suæ apud Principem gratiæ magis obstare; quam ejusdem Principis habilitatem, omni studio contendit, ut ne quid ille rescifcat, intelligat, videat, audiatvé, nevé circa se habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia & labores detestetur, totum illius animum occupando jucunditate venationis, ludis & tripudiis, ut sensibus aliorsum distractis, nec oculi attendant ad ea, quæ in aulis pertractantur, nec aures obtrectationes, & lamenta subditorum percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch, quando pulsabantur tympana, ne infantium immolatorum gemitus & ejulatus audirentur. Interdum etiam majori cum artificio eum negotiis & scripturis implicat, ut defatigetur, perinde ac juniores equos in molliori solo solemus exercere, ut ferocitate deposita fiant mansuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi persuadet, ut audientiam ipse impertiat, ac deinde datus in lassitudinem, negotia Privato committat, ratus suo se satisfecisse officio, quod petentibus aures dederit. Ea ratione, ut (quemadmodum Ieremias Propheta dixit de Idolis Babylonicis) Princeps nihil aliud

a Multi bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: & non solum subjectos Regibus nituntur opprimere; sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliuntur insidias. Esth. 6. 2.

b Tac. l. 1. Histor.

c idem l. 2. Histor.

d idem l. 15. Annal.

e Tacit. l. 4. Annal.

aliut fit, quam id quod vult ejusmodi *a* Privatus.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare potest, sed illud potius exoptat, ut coorta tempestate status Reipublicæ fluctibus æstuet, adeo ut Princeps ipse vereatur manum admovere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat, atque ut rimas omnes veritati obstruat, & solus ac unicus maneat negotiorum arbiter, longe extra invidiam positus, cum ab aula ad secessum & consortium paucorum avocat; quod & Sejanum movit, *ut Tiberium* b *ad vitam procul Roma, amœnis locis degendam impelleret: multa quippe providebat. Sua in manu aditus, literarumque magna ex parte se arbitrum fore cum per milites commearent: mox Cæsarem vigente jam senecta, secretoque loci mollitum munia imperii facilius transmissurum: & minui ibi invidiam, adempta salutantũ turba, sublatisque manibus vera potentia augere.*

Omnes istæ artes non leve Reipublicæ, & existimationi Principis damnum adferunt, in quo genere is peccat gravius, qui iisdem gratiam ejus aucupatur, quam qui eum *c* offendit. Etenim ad offendendum unum solum committitur delictum; ad favorem vero singularem obtinendum, complura designantur, atque hæc semper, & honori Principis derogant, & bono publico adversantur. Graviter fateor Respublica læditur morte violenta sui Principis; tandem tamen alio in ejus locum suffecto, curatur illico, quod fieri non potest, quoties vivum adhuc Principem istusmodi artibus inutilem prorsus & inidoneum reddunt ad gubernationem: quod malum non nisi iisdem, quibus vita, finibus terminatur, cum gravissimis interim boni publici detrimentis; quæ cum quotidie magis magisque sentiantur & deplorentur ab omnibus, qui sibi persuadent, affectum illum singularem non arbitrii esse, sed violentiæ, non electionis, sed coactionis & necessitatis; cumque multi fortunam suam collocent in eo evertendo, tamquam felicitatis suæ obstaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non potest, ut ad illud desit occasio, aut ut non Principi aliquando aliquod ejusmodi artificium innotescat adeoque invidia tota, & odia omnia contra Privatum concepta in ipsum recidant, uti Tiberius tandem agnoscere visus *d* est. Quod si Princeps oculos aperire incipiat, una etiam potentiam, quam Privato concessit, timere incipit. Quæ caussa fuit, cur Tacitus hæreret dubius, magisne Tiberius amaret Sejanum, an *e* metueret, & cum antea de gratia ejus tuenda esset sollicitus, postea ejus odiũ magis laborabat restinguere.

Istud nimirum est momẽtum criticum singularis illius Amicitiæ, in quo omnes grave periculũ subeunt: nam neque Prin-

a *Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes.* Bar. 6. 45. b Tac. l. 4. Ann. c *Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quam cum offendimus.* Tac. l. 15. An.

d *Perque invidiam tui me quoque incusant.* idem lib. 4. Annal.
e *Dum Sejanum dilexit, timuitve,* Tacit. lib. 6. Annal.

inceps dissimulare novit, sibi non fiat satis, neque Privatus in ea Principis indignatione tueri se potest, & facto ter illos dissidio, familiaritas vinculum dissolvitur. Intuer Privatum Princeps, ut gratia sua & favore indignum; is ero Principem, ut ingratum t obsequiis: quia tamen existimat, hunc opera sua carere on posse, atque ideo se pro ediem revocandum, subducit se ad tempus, & locum dat, t alius aliquis in negotia subgrediatur, & illas animorũ ienationes foveat. Quo celerine fit, ut gratia in mutuum onvertatur odium, ipsa Privatimpatientia opitulante, ut la tãto citius dissolvatur. Vot illico fama, quod gratia exiderit: & omnes facti audaciores, insolentius in eum insulant, ita ut ne ipse quidem rinceps ei rei mederi possit. Cognati & amici animo ruiam ejus prævidentes, & periulum, quod inde sibi imminet, male metuunt, ne ruinæ idẽ ipsi quoq; *a* involvantur. Non secus ac arbor aliqua ex ltissimo monte devoluta in ræceps, arbores alias, quæ sub mbra illius erant, secum traxit. Atque illi quidem omniũ rimi ruinam istam promoent, ut semet in tuto collocent, deinde collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hostes, nihil exoptantes aliud, quam ut inclinatus ille paries penitus *b* corruat. Princeps, quem suimet pudet, illud servitutis jugũ excutere nititur, & suam sibi auctoritatem restituere. Vnde culpam omnem malorum præteritorum in Privatum confert, tanquam in auctorem præcipuum. Quo porro fit, ut suismet irretiatur artibus; nec quicquam sua ei prodest solertia; ut in Sejano videre *c* licuit, & quanto magis se iis contendit eximere, tanto magis suam accelerat ruinam. Nam si gratia semel ægrotare incipiat, mox expirat, nec ullũ superest remedium, quo sanitatem pristinam recuperet.

§. Atque ex iis, quæ hactenus diximus, satis liquet, maximum singularis illius familiaritatis periculum esse à variis illis modis, quibus ambitio perennem & stabilem eam reddere cogitat. Idẽ quippe ejusmodi amicis Principum accidit, quod iis, qui valetudinem suam nimis curant sollicite, qui dum eandem medicamentis variis conservare student, destruunt potius, & vitæ suæ spatium imminuunt; & sicut nullum opportunius est remedium, quam abstinentia, & aliis in rebus moderatio, sinendo interim Naturam, ut suum faciat officium: ita si gratia illa & favor languere cœperint, optimum consilium est nullã adhibere medicinam; sed bono & sincero affectu, atq; animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni alia passione libero servire Principi, permittendo interim, ut meritum operetur, & veritas secura magis & stabilis sit, quam artificiũ; & utendo solum præservativis quibusdam, quæ aut ad ipsum Privatum pertinent, aut

a *Quidam male alacres, quibus infaustæ amicitiæ gravis exitus imminebat.* idem l.4. Ann. b *Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos: tamquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ.* Psal.6.14.

c *Non tam solertia, quippe iisdem artibus victus est.* Tac. l.4. Ann.

aut ad Principem, aut ad Ministros ejusdem, aut ad aulam, aut ad populum, aut ad exteros.

§. Quod ad ipsum Privatum attinet, eum modestiæ, comitatis, & humanitatis statum conservare debet, in quo fortuna eum reperit. Dispellat à fronte illos singularis amicitiæ splendentes radios, quomodo faciebat Moyses, populo locuturus, postquam à familiari cum Deo colloquio è monte [a] revertebatur, ita ut nulla in eo Majestatis argumenta, aut hujus suæ cum Principe familiaritatis ostentatio appareant. Daniel, etsi apud multos Reges gratia polleret, una tamen cum aliis in anteriori conclavi [b] morabatur. Fugiat honores illos, qui aut ad Principem pertinent, aut Ministri sphæram videnter excedere; & si quis hos tales ei deferre paret, moneat ingenuè, æque se, ac illum, servum esse Principis, cui ista honoris signa debeantur: quemadmodum Angelus sanctum Ioannem monuit, cum eum venerari [c] vellet. Ne affectus suos, & passiones gratiæ, qua valet, beneficio executioni det. Audiat patienter, benevole & humaniter [d] respondeat. Favores aliorum ne captet, nec indignationes metuat, nec quo loco sit apud Principem dissimulet, nec rerum administrationem & auctoritatem supremam ambiat, nec armet sese contra invidiam, nec adversus æmulationem se muniat: in his enim ad suam defensionem parandis subsidiis, præcipuum consistit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familia & sanguine non leve Privato periculum est. Tametsi enim hujus actiones Principi probentur, ac populo, ea tamen, quæ à domesticis, & consanguineis ejus fiunt, placere semper non solent, quorum dissoluti mores, imprudentia, superbia, avaritia, & ambitio exosum eum reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum suum inducendo amicos aut cognatos à se evectos fortunæ & auctoritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à multis, in multis periclitatur, adeoque expedit eos intra modestiæ, & status sui humilioris terminos continere, procul à negotiorum procuratione, ita ut intelligant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ istius peculiaris, ullo modo esse participes, nec ideo, quod sint Domestici, in muniis præferendos. Quod si tamen præ aliis bene fuerint meriti, nollem cuiquam nocere Privati amorem, aut conjunctionem sanguinis. Christus exemplo suo id ipsum nos docuit, quippe qui in cognatos suos dignitatem Præcursoris, & Apostolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatus supremi, quod istæ fidei S. Petri, & scientiæ S. Pauli deberentur.

a *Sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.* Exod. c. 34. 35.

b *Daniel autem erat in foribus Regis.* Dan. 2. 49.

c *Vide ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Jesu: Deum adora.* Apoc. c. 19. 10.

d *Audi tacens & pro reverentia accedet tibi bona gratia,* Eccli. 32. 9.

5. Cum Principe sequentes servet regulas: Primum, illud semper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillime immutari posse, & si quam forte mutationem notaverit, in causam ne curiosius inquirat, nec notitiam illius pre se ferat, ne Princeps ei subdiffidere, aut æmuli ruinam ejus sperare incipiant, quæ hoc ipso in proximo est, quod putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat propensioni, & voluntati Principis, quæ facile variari possunt, sed merito potius, nisi enim hujus beneficio gratiæ aurum consolidatum fuerit, æmulationis malleo resistere nequaquam poterit. Porro magis in Principe dignitatem diligat, quam personam. Zelum prudentia moderetur, suam intelligentiam judicio Principis: nemo enim ferre sustinet eum, qui secum de animi dotibus contendere satagit. Subsidium se arbitretur, non illius socium, & tanquam factura, factori suo se æqualem non *a* æstimet. Honestum ducat & gloriosum seipsum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum libertate animi gratiosa, demissa & *b* sincera; absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus habeatur, in opinione sua contumax. Nullum negotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium efficiat, neque in eo suam agi existimationē reputet, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut sua solum consilia sequantur alii, aut si semel placuerint, non mutentur deinde. Ejusmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & decernendis tam ardens sit, ut sese ipse consumat, neque tam frigidus, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout tempus & occasio tulerint. Eo insuper magis advertat animum, ut suo recte fungatur munere in omnibus, quam ad gratiam & favorem Principis, sine affectatione tamen, & *c* jactantia: nam qui eo solum nomine Ministrum agit, ut fama inclarescat, existimationem Principi suffuratur. Silentium ejus sit opportunum, si utilitas postulaverit; verba prompta, & expedita, si opus fuerit, id quod in quodam suo familiari collaudabat Rex *d* Theodoricus. Principis obsequium privatæ suæ utilitati anteferat, quin sua & Principis commoda eadem esse ducat. Consanguineos Principis debita prosequatur veneratione, suamque in eo securitatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipsos inter & Principem foveat odia; sanguis enim facile amicitiam redintegrat cum ipsius Privati nocumento. Curet præterea, ut Princeps optimos habeat ministros, & famulos, & imperandi

a *Quid est, inquam, homo, ut sequi poßit Regem factorem suum?* Eccl. 2. 12.

b *Qui diligit cordis munditiem, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum Regem.* Prov. 22. 11.

c *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus.* Luc. 17. 10.

d *Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportune tacitus, necessarie copiosus.* Cass. l. 5. ep. 3.

perandi modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, nec aures obstruat; quin in eo elaboret potius, ut ipse videat, tangat, & pertentet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modestia exponat, neque ideo (si alias necessitas ita postulaverit) offensam metuat: etsi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnito tamen postea errore convalescit iterum, & *a* roboratur; uti Danieli cum Regibus Babyloniæ usu venit. In iis, quæ Princeps violenter statuit, & aggreditur, ita se gerat, ut declinet ea potius, quam rumpat, expectando donec tempus ipsum, & incommoda eum melius instruant. Ne impediat, quo minus ad aures ejus perveniant querelæ & satyræ: hæ enim, si in innocentiam cadant, grana salis sunt, quæ Principis benevolentiam conservant, & monita quædam ad errores vitandos, & corrigendos mores. Recte facta, eorumque gratiam Principi tribuat; errata vero, & successus minus prosperos sibi imputari ne ægre ferat. Ruinam suam tanquam certam & exploratam semper habeat, præstolando illam constanti & libero animo, & absque rei privatæ studio, nec magnopere sollicitus sit de mediis, quibus suam apud Principem gratiam stabiliat. Qui magis metuit, ex alto citius præcipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & b *sequitur vertigo prærupta cernentes*, qua vertigine quotquot laborarunt ex iis, qui in Principum aulis præ cæteris gratia & auctoritate floruere, omnes perierunt. Qui periculum istud contemsit, securus *c* transiit.

§. Erga Ministros socium se gerat potius, quam Dominum; patronum magis, *d* quam accusatorem. Bonos ad meliora exstimulet, è malis bonos efficere studeat. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depositione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; Consiliorum cursum in consultationibus ne impediat: sinat omnes pervenire ad Principem; quod si hic eas cum ipso contulerit, poterit tunc judicium suum libere eloqui, non alio tamen affectu, quam ut in rem communem optime consulat.

§. Porro aula periculosissimus gratiæ illius scopulus est, & tamen omnes illa utuntur, ut hanc firment, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis est, qui solvi non cupiat & ruere, ut Privati illius statuam diruat, non minus destructioni obnoxiam, quam illa Nabuchodonosoris ob metallorum diversitatem. Nemo quisquam in aula securus Privati amicus est, si eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos Principi charos efficit, gratiam suam periculo objicit; sin minus, experietur eos hostes: adeoque tutissimum erit, media quadam via,

a *Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis, quam ille, qui per linguæ blandimenta decipit.* Prov. 28. 23.

b Seneca.

c *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter.* Prov. 10. 9.

d *Rectorem te constituerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis.* Eccl. 32. 1. Tac. l. 2. Annal.

via, & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius se immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri potest, singulorum voluntati fiat satis, nec impediantur, sed juventur potius in procurandis commodis, quæ sperant. Quod si quis in Principis favorem sese insinuaverit, consultius erit eum servare benevolum in omnem eventum, si forte res ex voto ei successerit, quam velle eum impedire, aut deturbare de gratia: nam sæpe, qui luctatus cum alio eum prosternere voluit, una cum illo cecidit, & solet oppositio communiter favores magis incendere. Plures privati periere, quod nonnullorum ruinam molirentur, quam quod aliis ad eandem gratiam adjumento essent. Spernat suas apud Principem accusationes, aut laudes, easque casui & fortunæ relinquat.

§. Porro singularis ille Principis favor plurimum à populi dependet judicio, nam si iste privatum odisse cœperit, non poterit eum tueri Princeps contra communem omnium vocem; & si hanc contempserit, multitudo ipsa Privati judicem, immo & Carnificem constituere se solet, siquidem bene multos manibus illius occubuisse vidimus. Quod si populus eundem vehementer amet, non minus periculi est; nam ea res æmulationem atque invidiam in aliis excitat, immo in ipso Principe; unde *breves* plerumque & *infausti* esse solent *populi amores*. Quare ut inter extrema ista privatus ejusmodi securus incedat, ea omnia vitare oportebit, quæ plausum & acclamationem vulgi pariunt; in eo solum elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate & benevolentia bonam de se opinionem & existimationem concitet, in id semper animo intentus, ut justitia administretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia vero, ut caveantur controversiæ in rebus Religionis, & contentiones cum Ecclesiasticis; nam populi furorem experietur, si pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Principem amor, à privato magis, quam ab ipso dependent; quare illum potius venerantur, ut eo opitulante votis suis potiri queant, non absque insigni Principis despectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipsum privatum in ruinam trahunt præcipitem, si is desideriis eorum, & votis non cumulate satisfecerit. Eam ob rem cultum illum singularem exterorum admittere non debet, sed curare, ut ipsi paullatim intelligant, eum cortinam solum ante imaginem reducere, solum vero Principem esse, qui patret miracula.

Legati Principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia sua rite pertractanda, cumque ipsi plurimum ad ea prodesse sibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata Principum familiarita-

te nasci solent, bonis obsequiis fovere eam satagunt, inducti ad hoc interdum ab ipsomet privato; cumque occasionem habeant laudandi eum in audientiis, & prima fronte à privatæ rei studio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona; verum periculosi amici sunt. Nam eos privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni Principis sui, bonique publici detrimento; & si muneris sui ac obligationis memor non iis abunde satisfaciat, hostes se profitentur, nec industria deest, aut facultas, qua ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quam Principis obsequium atque utilitas permiserit, adeoque illud solum privatus procurabit, ut vir sincerus, comis & humanus ipse habeatur ab exteris qui bonas illas Principis sui cum aliis amicitias conservare malit, quam dissolvere.

§. Omnia isthæc præservativa privati lapsum cavere poterunt, si mox à principio adhibeantur: nam ubi semel in aliorum incurrerit odium, atque invidiam, malitiæ & fraudi ista tribuuntur, magisque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis [a] *instituta prioris vitæ commutaret, prohiberet cœtus salutantium, vitaret comitantes; rarus per urbem, quasi valetudine infensa, aut sapientia studiis attineretur.*

§. Quod si adhibitis omnibus istis remediis, Privatus aliquis nihilominus Principis gratia exciderit, lapsus ille inglorius non erit, cum immunis vixerit hactenus ab infami metu illam amittendi, & absque sollicitudine quærendi media generoso pectore indigna, quod gravius tormentum est ipsa Principis indignatione & odio. Et si in privata illa gratia aliquid inest boni, & sola ea gloria, quod quis à Principe æstimari meruerit. Continuatio illius plena curarum, & periculi est. Felicissimus ille, qui quam citissime, & majori cum honore inde emerserit.

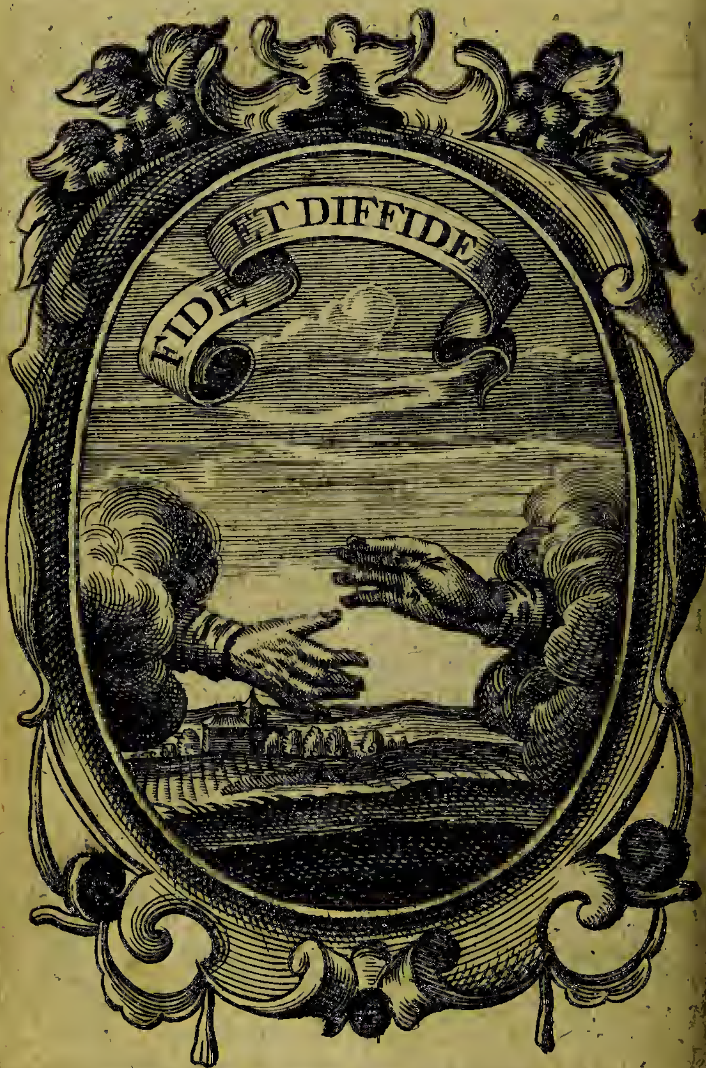
§. Descripsi, Serenissime Princeps, Privatorum artes; non vero quomodo Princeps erga eos se gerere debeat, quod supponam omnino nullos ei esse debere: nam etsi concedendum illi sit, ut voluntatis propensione & gratia magis in unum feratur, quam in alium; non tamen, ut potestatem suam omnem in unum aliquem conferat, à quo mandatum, præmium & pœnam expectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio est Coronæ: unde semper gubernationi periculum imminet, etiamsi in electione personæ minime erret gratia: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus Privato defertur, quantus ipsi Principi; nec tanta illi cura de bono universali & publico, nec ita in manu sua cor Privati habet Deus, ac Principis. Quare etsi non pauci ex Antecessoribus Serenitatis Vestræ Ministros ejusmodi sibi familiariores, & præ cæteris charos habuerint, qui insigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri videmus)

a Tac. l. 14. Annal.

us) conati fuerint in omni-
is quam rectissime agere, il-
d tamen assecuti non sunt,
cres ea felicem exitum ha-
it. Nec falli se sinat Sere-
tas Vestra exemplo Fran-
æ, cujus fines Privati unius
nsilio longe dilatari vide-
us, sed non absque Regni
trimento & jactura aucto-
atis ipsiusmet Regis. Qui ac-
ratius perpendere voluerit
secutionem Reginæ Ma-
is, & Ducis Aurelianensis;
ofusum sanguinem Monmo-
ncii, Prioris Vandomen-
s, Pilorantii & Domini de
Marco; captivitatem Bullio-
ii Ducis; tributa & oppres-
ones subditorum; usurpatio-
em Ducatus Lotharingiæ;
edera cum Batavis, Prote-
antibus, & Suecis inita;
onsilium capiendi Sabaudiæ
ucem Carolum Emmanue-
m; pacem Monsonæ factam
sque scitu fœderatorum;
ænum Valli Telinæ & Gri-
nibus injectum, subsidia mis-
Scotiæ, & Parlamento Lon-
nensi; expugnationes Fon-
rabiæ, Audomari, Theonis
illæ, Tornaventi, & Castele-
; jacturam tot militum, Lo-
anii, Tarraconæ, Perpiniani,
alsis, Valentiæ ad Padum,
mbreæ, & Rocæ; recupera-
onem Ariæ, & Basseæ: qui,
quam, ista omnia accura-
us perpendere voluerit, vide-
it quod ejus consilia non nisi
impetu profecta, omnisque
jus apud Regem gratia soli
iolentiæ innixa fuerit: quod
tanta ejus tyrannide ei sica
epercerit, alias in ipsam et-
am Majestatem audax, quod
enique temeritati suæ fortu-
am tam in omnibus habuerit
propitiam, ut adversis succes-
sibus ille plura lucratus fuerit,
nos vero secundioribus plu-
ra in dies perdiderimus. Quod
manifestum indicium est,
Deum ejusmodi Privati pro-
speritatem fovere ad Christia-
nitatis exercitium, & castiga-
tionem, nostram antevertendo
prudentiam, nostramque for-
titudinem confundendo. Mo-
narchiis ad exitium & ruinam
destinatis illud obest etiam,
quod easdem exaltare debuis-
set. Ita invasio per mare Adria-
ticum excitavit diffidentias;
protectio Mantuæ, æmula-
tiones, oppositio Nivernen-
sis, bella; diversio per insu-
las Titonis, sumptus; exer-
citus Alsatiæ, æmulos; bel-
lum pro Hispania, rebelliones.
Arma maritima, aut tempori
non fuere edicta, aut cum tem-
pore sensim interiere; terre-
stria vero ob victualium, alia-
rumque rerum necessariarum
defectum effectu penitus ca-
ruerunt. In obsidione Casa-
lensi occasionem perdidimus
bello finem imponendi. Vnum
aliquod consilium Secretarii
Passerii Principi Thomæ im-
pressum obstitit, quo minus
Taurino succurreret, & de
Francia triumpharet: ob ina-
nem aliquam de prærogativa
contentionem idem Ariæ ac-
cidit; ob aliquem nuncium
de Atrebato jam ab hostibus
fossis & aggeribus cincto suc-
currendi cura intermissa: ob
inanem aliquem fidei servan-
dæ scrupulum succursus Am-
billerii admissus non fuit: per
ignaviam aut occultam cum
hoste conspirationem Capel-
la se dedidit. O divinam pro-
videntiam! quem finem spe-
ctat

ctat illa eventuum varietas, tam longe à caussis suis aberrantium! Credite, non mero casu in ejusmodi Privatorum arbitrio Europæ posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLVM LI.

Nihil melius utiliusque mortalibus, prudente diffidentia. Vitæ fortunarumque custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio: ubi ea non est, cautio esse nequit; sine

ne hac autem omnia pericu- forent exposita. Princeps ucioribus confisus melius itus sui gubernacula mode- bitur. Vna sola confidentia cura est, ab arbitrio nimirum voluntate alterius non de- ndere. Ecquis enim secu- s unquam esse poterit de de humano in intimis pe- oris recessibus abdito, cujus ana consilia tam scite tege- & dissimulare novit lingua, n dextre pernegant oculi, iq; corporis *a* motus? Pelagus t pugnantibus inter se affe- ium fluctibus inquietum, are sinuosum, & occultis enum syrtibus, nec ulla un- am fuit charta nautica, quæ s potuerit ostendere. Quam tur acum, prudentiæ ma- ete tinctam, dabimus Prin- pi, ut per tot tamque di- sa maria absque periculo aviget? quas regulas & do- menta ad discernendos ven- s, ut habita temporis ra- one nunc laxet, nunc con- hat confidentiæ vela? In c potissimum regnandi con- tit artificium. Hic maxi- a Principi imminent peri- la; quia aut rerum expe- entia, notitiaque destitutus t; aut negotia & subditos actare nondum didicit, præ- rtim cum nemo eorum, i cum ipso agunt, malus se videatur. Omnes eo præ- nte vultum ad honestatem mponunt, & actiones suas e obeunt. Verba præme- tata merum sonant amo- rem, boni publici zelum, & fidelitatem. Exterior oris cor- porisque species obsequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium, & ambitionem fovent. Quam opinor causam fuisse, ut non- nemo dixerit: c *Principem ne- mini fidere debere*. Verum *u- trumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli*. Nemini om- nino fidere, Tyranni suspicio est: fidere omnibus, Princi- pis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti con- fidentia est, ac diffidentia. Digna illa regio & sincero pectore; isthæc vero ad gu- bernandi artem perutilis, ut- pote ejus beneficio pruden- tia politica operatur, & suas rite moderatur actiones. Diffi- cultas in eo posita est, ut utra- que tempore suo, & loco uti quis noverit, ut nec confiden- tia nimis credula perfidiæ, & periculis ansam præbeat, nec diffidentia cauta nimis & suspicax odium pariat, & ad- ducat in desperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum pror- sus fiat inidoneus. Non om- nia confidentia metienda sunt & ponderanda, uti nec om- nia diffidentia. Si nunquam Princeps confideret, quis abs- que præsenti periculo eidem posset assistere? quis in ejus perseverare obsequio? Nec minus periculosa infelicitas est, ob inanes suspiciones fi- deles à se Ministros arcere, quam ex levi credulitate se iis credere, qui fideles non sunt. Ita confidat Princeps, ut fi- dem habeat; verumtamen non sine

a *Cor hominis immutat faciem il- s, sive in bona, sive in mala.* Eccl. . 31.

b *Pravum est cor hominum, & scrutabile; quis cognoscet illud?* r. 17. 9.

c Seneca.

ſine omni deceptionis metu, aut dubitatione ſaltem. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in ſuo opere, ſed ſolum commonere. Ni dubitaret, incurioſus eſſet, ac negligens. Dubitare, cautio quædam eſt, quæ ſecurum eum reddit; nec aliud, quam res ſuis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem aſſequi non poteſt. Sic confidat, tanquam crederet: ſic diffidat, tanquam ſi fidem non haberet. Attemperatæ ea ratione inter ſe confidentia, & diffidentia, ac directæ à ratione & prudentia, miros habebunt effectus. Cautus igitur ſit Princeps in tractandis negotiis, in fœderibus ſanciendis, in pace conficienda, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem pertinent, & ſi ſponſione manus confirmandi ii fuerint, manus oculata ſit oportet (uti præſens Emblema exhibet) quæ ante videat diligenter, quid agat. Non ſolis Amatoris promiſſis movebatur lena illa apud Plautum, quæ ajebat: *Manus noſtræ oculatæ ſunt, credunt quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo nonniſi parata vendebatur, emebaturque pecunia. Cœca ſunt animi decreta, quæ ex ſola fiunt confidentia. Pythagoræ ſymbolum fuit, non cuivis facile dandam eſſe manum. Nimis periculoſum eſt, leviter omnibus fidere. Conſideret itaque Princeps etiam, atque etiam quî negotiis ſe impendat, & habeat pro explorato, omnes fere ſive amicos, ſive hoſtes, id contendere, ut fallant, alii graviter, ac leviter alii. Alii ut ſceptro & fort[...] nis eum expolient; alii ut b[...] nevolentiam, gratiam & fav[...] rem illius ſibi concilient. N[...] ideo tamen opinio iſtha[...] præſumpta malitiæ ſervire d[...] bet, & fraudi, perinde qua[...] in Principis eſſet arbitrio, ſt[...] re conventis ac promiſſis, a[...] eadem pro libitu violare: [...] enim fides turbaretur pub[...] ca, & grandiſſimam exiſt[...] mationi ſuæ maculam aſpe[...] geret. Cautio iſta nihil ali[...] eſſe debet, ac prudens quæda[...] circumſpectio, & prudent[...] politica. Diffidentiam ex ſ[...] ſpicione ortam improbam[...] in Principe, ſi levis ſit, & v[...] tioſa, quæ illico ſuos prod[...] effectus, & ad executione[...] progreditur, non circumſp[...] ctam illam, & univerſalem quæ omnes æqualiter reſp[...] cit; nulli interim in partic[...] lari ſiniſtri quicquam imp[...] tando, donec circumſtanti[...] probe examinatæ, à ration[...] aliud ſuaſerint. Et fieri poteſ[...] ut licet alicui ſatis non fidas bonam tamen de eo habe[...] opinionem: iſta enim diff[...] dentia non particularis eſt d[...] actionibus illius; ſed caut[...] quædam prudentiæ generali[...] Intra ipſa regnorum viſcer[...] arces eriguntur, ac propugna[...] cula, & præſidiis firmantur atque cuſtodiis, non ſec[...] ac ſi in hoſtium finibus ſi[...] eſſent. Nec inutilis eſt illa pru[...] dentia, aut Subditorum fide[...] litati quicquam derogat. Con[...] fidat Princeps Conſanguine[...] ſuis, Amicis, ſubditis & Mini[...] ſtris; verum non tam vecor[...] illa ſit Confidentia, aut altum dormiat quaſi ſecura ab omnibus caſibus, quibus aut do[...]

minand[...]

nandi cupiditas, aut rei pri-
ꝛæ ſtudium, aut odium de-
que perturbant fidelitatem,
ruptis fortioribus Iuris Na-
æ & Gentium repagulis.
Princeps tam ſocors ſit, ut
igentiam iſtam onus repu-
: ut minoris æſtimet dam-
m, quam vivere inquietum
tot ac tantas cautiones:
ſinat ire omnia, nec at-
dat ad incommoda, quæ
nire poſſunt, facile fiet, ut
niſtri mali evadant, & in-
dum etiam infidi: cum e-
n ad gubernandum videa-
inhabilis, deſpicatui ha-
ur ab aliis, & ſinguli com-
ſſam ſibi gubernationis par-
n tyrannice procurant. Ve-
n ſi Princeps ſit vigilans,
i licet confidat, non omnem
nen omittit cautionem; qui
ſemper inſtructus eſt, ut
nquam eum à conſiliis,
ſque mediis imparatum
endat perfidia; qui abſolute
n judicat, ſed prævertit ſo-
n; qui non arguit, ſed præ-
vat fidelitatem, ut ne in pe-
ulum adducatur, is Coro-
m ſuam ſecure ſtabiliet.
Nulla fuit occaſio, cur ani-
im Regis Ferdinandi Ca-
olici ulla ſubiret ſuſpicio de
e magni Ducis, & tamen
non obſtante certos habe-
homines, qui ſecreto ad
nes ejus actiones ſollicite
vigilarent, & attenderent,
cognita illa diligentia tan-
cautiorem ſe in omnibus
eret. Et ſane diffidentia ve-
non fuit, ſed prudentiæ
icium, quæ provida eſt in
nibus caſibus, & æmula-
nibus dominatus, quippe
æ non ſemper ad rationis
inam ponderantur, & ex-

pedit interdum eas etiam le-
vibus de cauſis ſuſcipere: ma-
litia enim fere cœco quodam
modo agit abſque prudentia,
immo & imaginatione.

Cavendum tamen, ne me-
tus ille levis ſit, ſine ſufficien-
ti fundamento, ut eidem Re-
gi *b* Ferdinando cum eodem
Magno Duce poſtea accidit:
etſi enim is poſt cladem apud
Ravennam valde illius ope-
ra indigeret pro rebus Ita-
liæ, ea tamen uti noluit, vi-
ſo tanto applauſu quo omnes
exire ex Hiſpania, & ſti-
pendia ſub eo merere geſtie-
bant, quin in omnem even-
tum Ducis Valentini præoc-
cupavit animum, certis me-
diis procurando, ut de ipſo ſe-
curus eſſet. Ea ratione, ut de
una aliqua fidelitate, quam
expertus fuerat, dubitando, al-
teri magis ſuſpectæ ſeſe expo-
neret. Ita animi plus æquo
ſuſpicaces, ut unum aliquod
effugiant periculum, in gra-
viora incidunt, etſi interdum
in Principibus, nolle tantorum
virorum uti obſequio, invi-
dia potius ſit, aut ingratitu-
do, quam ſuſpicio. Forte
etiam qua erat aſtutia ille
Rex, minime è re ſua fore
arbitratus fuerit, ut ejus de-
poſceret operam, quem non
optime contentum eſſe probe
noverat. Principi, qui ſemel
diffiſus fuit, haud multum de-
bet fidelitas. Quo quis magis
ingenuus eſt, & generoſiori
animo, hoc ſentit gravius, ſi
fides ſua vocetur in dubium,
& offenſus tanto audet faci-
lius ab ea deſciſcere. Hæc
cauſa fuit, cur Getulius ad Ti-
berium perſcriberet, *ſibi fidem*
intc-

Mar. hiſt. Hiſp.

b Mar. hiſt. Hiſp.

integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram. Longus usus & experientia variorum eventuum tam circa se, quam circa alios erudire debent Principes, quomodo fidendum sit subditis. Inter alia monita, quæ Rex Henricus Secundus filio suo Principi Ioanni dederat, illud unum fuit, ut gratias in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Petrum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tueretur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem eorundem semper suspectam haberet; ut in muneribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Rege Petro fecerant: quippe qui homines constantes essent ac fidi, atque adeo obsequiis offensiones præteritas compensaturi: ne vero crederet iis, qui neutrales, ut vocant, haberi voluerant, eo quod privati sui commodi magis, quam boni publici amantes se exhibuissent. *Proditores etiam iis, quos anteponunt, invisi sunt.* Contra homo fidus illi quoque, adversus quem agit, gratus est. Nec alia causa Othoni fuit, cur Celso fideret, quam quod constanter Galbæ *a* is inservisset.

§. Porro nequaquam expedit, Ministrum aliquem subito & uno quasi saltu ad summas dignitates evehi: istud enim illi invidiam, Principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Ministrorum tanta est modestia, qui non offendi se putet; nullus tam recti amans, qui suo rite fungi velit mune-re, si alium inique sibi præfe[r]ri videat; uni forte fit satis, & queruntur quamplurimi, Ministris autem non ben[e] contentis nihil in gubernatio[ne] recte geritur. Ejusmodi e[-]lectiones nihil aliud sunt, qua[m] informes quidam abortus, & altiores agit radices fidelitas si per obsequia præstita a[d] honores & præmia perveni[re] oporteat. Interea tempus su[p]petit Principi ad capiendu[m] de Ministro experimentum prius in officiis minoribus, n[e] nimis caro constet, & tu[m] deinde in aliis *b* majoribu[s]. Antequam in pacis belliqu[e] negotiis eum occupet, vide[at] primum ubi magis periclita[ri] possit ejus fidelitas; quæ ite[m] subsidia à sanguine, à Nob[i]litate, ab opibus habeat. A[t]que hæc observatio in iis po[tis]sissimum muneribus apprim[e] necessaria est, quæ quasi cl[a]ves sunt, & securitas Statuum. Hoc nomine Germanicu[m] Tiberius *c acerrime increpuit quod contra instituta Augusti non sponte Principis Alexa[n]driam introisset. Nam Augusti inter alia dominationis arcana vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum,* [e]o quod Imperii esset granariu[m] ut proinde qui illa potiretu[r] provincia, istud manu sua & potestate habere videretu[r]. Pro majori vero securitate, a[t]que ut Minister magis in offi[-]cio contineatur, expedit plu[s] culum auctoritatis concede[re] Magistratui & Consiliis pro[-]vinciæ: nulla enim fræna me[-]liora

a *Mansitque Celso velut fataliter, etiam pro Othone fides integra & infelix.* Tac. lib. 1. Hist.

b *Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est.* Luc. 16. 10.

c Tac. l. 2. Annal.

ra, ac iſta & quæ fortius
ſiſtant erratis illius, qui aliis
perat.

§. Ad nullum autem mu-
s idonei ſunt animi abje-
i & humiles, qui non con-
tuntur ad gloriam, & alios
tecellere cogitant. Præci-
a dos, quam in Ioſue Deus
perit, ut eum grandioribus
hiberet negotiis, illa fuit,
od magnus in eo eſſet *a* Spi-
us. Verum tamen animus
n elatus eſſe non debet,
natum ſe ſubditum do-
t, & intra Fortunam ſuam
cohibere neſciat: in his
im talibus, quia ad altio-
n ſemper aſpirant gradum,
maxime fidelitas in peri-
lo eſt, & ſi quis illum præ-
dere prætermiſerit, cer-
n eſt aut vires aut ſcientiam
fuiſſe; præterquam quod in
dem zelus boni publici, &
edientiæ promptitudo faci-
deficiat.

§. Magna ingenia, niſi mo-
ſta ſint, & inſtructionem
mittant, æquè periculoſa
nt: hæc etenim, cum ſuper-
plerumque ſint, ſibique
is mire placeant, juſſa alio-
n contemnunt, putantque
ſuum arbitrium omnia de-
re peragi. Nec minus ob-
culi ſolet eſſe ab eximiis
imi dotibus, quibus excel-
aliquis; quam ſi omnino
ſtitutus iis ſit: nullus enim
n capit locus, qui de me-
s ſuis nimium præſumit.
perius b *neque eminentes vir-
es ſectabatur, & rurſus vitia
rat; ex optimis periculum ſibi,
peſſimis dedecus publicum me-
bat.*

§. Nec item boni Miniſtri
eſſe ſolent, qui amicis abun-
dant, florentque fortunis ac
opibus: hi enim cum non e-
geant Principe, *c* & *in affluen-
tia fortunæ, virium, opum & ami-
corum, aliorumque talium conſti-
tuti ſint*, pericula & labores
defugiunt, *& regi atque obedi-
re, neque volunt, neque nôrunt.*
d Vnde Soſibius Britannicus
dicere ſolebat, *Auri vim, at-
que opes Principibus infenſas
eſſe.*

§. Vbi igitur præmiſſo exa-
mine debito, aliquis in Mini-
ſtrum aſſcitus fuerit, omni ex-
teriori motu ſinceram erga
eum confidentiam præ ſe fe-
rat Princeps; ſemper tamen
in actiones ejuſdem, & conſi-
lia intentos habeat oculos:
quod ſi forte ex iis periculum
aliquod ſibi creari poſſe vi-
deat, alteri eum muneri appli-
cet, ubi voluntates aliorum
non tantopere ſibi obſtrictas
habeat, neque tantam male
agendi opportunitatem: ma-
jor enim prudentia, & beni-
gnitas eſt, præcavere, ne quis
ſcelere ſe aſtringat, quam poſt
admiſſum ſcelus, delicti ve-
niam concedere. VictoriæGer-
manici in partibus Germaniæ,
& militum applauſus, etſi ex
una parte Tiberium lætitia
affecerint, ex altera tamen cu-
ras illi, & æmulationem *e* pe-
pererunt: cumque poſtea res
in Oriente turbatas cerneret,
non mediocriter gaviſus eſt,
f *ut ea ſpecie Germanicum ſue-
tis legionibus abſtraheret, no-
viſque*

a *Tolle Ioſue virum, in quo eſt Spi-
ritus.* Num.27. 18.
b Tac. lib.1. Annal.

c Ariſt. lib.4. Pol. c.11.
d Tac. lib.11. Annal.
e *Nuntiata ea Tiberium lætitia, cu-
raque adfecere.* Tac. l.1. Annal.
f Idem lib.2. Annal.

visque Provinciis impositum, dolo simul & casibus objectaret. Verum si Ministrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat specie honoris, & ante quam incommoda palam innotescant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat sibi diffidere Principem, nam sicut *a multi fallere docuerunt, dum timent falli*; ita dubitare infidos reddit. Eam ob rem Tiberius, cum Germanicum Romam postea revocare vellet, id fecit triumphi specie, b *acrius modestiam ejus aggressus, alterum ei consulatum offerenda*; qua in re admodum liberales solent esse Principes, dum suspicionibus suis se liberare cupiunt.

§. Si subditus semel reverentiam erga Principem exuerit, nil postea confidentiæ proderit, ut securo vivere liceat. Sanctius Primus Legionis *c* Rex veniam dederat Comiti Gonsalvo, quod bellum contra ipsum suscepisset. Conatus est eum insuper beneficiis & gratiis demereri, sed quæ obstringere eum debuerant, ansam dedere potius, ut Regi venenum pararet.

§. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitiæ, aut cognationis vinculum ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri. *d* Diffidebant inter se Ferdinandus Magnus Rex Castellæ, & Garsias Navarræ Rex; cumque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo attinendo, qui visum eum venerat: sed cum secus caderet, volui dissimulare postea, invisend ad Ferdinandum, dum Brugi æger esset, qui comprehend eum jussit. Efficacior nimirum est in Principibus vindicta & ratio Status, quam amiciti aut sanguis. *e Difficiles fratrum & amicorum dissensiones*, *qui valde amant, valde odio habent.* Vnde illud etiam licebi animadvertere, quam impru dens sit confidentia eorum Principum, qui in hostium suorum arbitrio sese consti tuunt. Vitam suam in apertum adduxit discrimen, imm amisit Granatæ Rex, cum confisus securitatis literis a Regem Petrum abiisset, sup petias ab eo petiturus. Cautio rem ea in re se gessit Ludovi cus Sfortia Dux Mediolanen sis, qui cum Rege Franci oretenus colloqui nolebat, ni in medio aliquo fluvio, & su pra interscissum pontem: ea e nim Principum Italorum con ditio est, ut diffisi semel, nun quam postea confidant am plius. Quare multi in Itali vehementer admirati sunt quod Magnum Ducem & Re gem Ferdinandum Catholi cum, hunc item & Rege Franciæ ejus hostem una es viderent. Dantur quoque non nulli casus, in quibus long securior est confidentia qua diffidentia, *f* adeoque illa uti animosque obligare magis ex pedit. Alphonsus Sextus re gno Legionis exutus, in a lam Regis Mauri Toletani receperat; mortuo tamen R ge Sanctio, secreto à Statib ad Coronam invitatus fuit quo

a Seneca.
b Tac. lib. 2. Annal.
c Mar. hist. Hisp.
d Mar. hist. Hisp.
e Arist. l. 7. Pol. c. 6.
f Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8. & 1[illegible]

od suspicarentur, ne Mauforte, re intellecta, vi eum tinerent. Verum qua erat udentia Alphonsus, & hotii beneficium, amicitiame grato animo recolens, rem tam Regi Mauro exposuit. ię confidentia Regem istum rbarum sic affecit, ut licet re n ante cognita, insidias illi fuisset, ut caperetur, liberum m abs se dimiserit non som, sed & necessarios ad iter nptus munifice suppedita-. Tanta gratitudinis vis est, quæ cor maxime etiam ferox & inhumanum armis exuit.

§. Diffidentiæ inter duos aliquos Principes excusationibus, & satisfactionibus curari non debent, sed contrariis actibus. Si tempus eas non sanet, sanare nunquam poterit diligentia: vulnera sunt, quæ scrutatore, & manu magis etiam exulcerari solent, & genus quoddam manifestæ æmulationis, quæ ad perfidiam viam sternit.

SYMBOLVM LII.

Corpius etiam translatus in cœlum & inter sidera colcatus, suam malignitatem inet; quin immo tanto ea major est, quam hic exintis in terra, quanto venenta ejus agendi vis in omnia c inferiora porrigitur las. Probe expendant Prines indolem & dotes subdirum, quos ad Magistratus dignitates evehunt: in his im propensiones, & vitia turalia augescunt indies, atc adeo virtutes ipsæ in peulo sunt interdum, eo quod untas potentia armatam videns, & facta audacior, luctetur rationi, eique donetur, nisi tam firma & ens illa sit, ut possit resire, ne faventioris fortu- splendoribus obscuretur, evanescat. Quod si viri im probi, in magnis am- que muneribus & officiis honesto deflectere solent, probi certe pejores fient. *nvenit etiam amulos infelix uitia, quid si floreat vigeat-?* Et si semel Malitia honores promereri potest, quis virtutis via ad eosdem grassabitur? Illa à natura nobis inest; hæc labore paratur, ac studio. Illa per vim sibi arrogat præmia; hæc ea patienter expectat: appetitus vero magis propria sua gaudet violentia, quam merito, & moræ impatiens à sua dependere mavult industria, quam alieno arbitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre est optimo cuique adimere animum & vires, roburque malitiæ addere. Iniquus aliquis civis in vita privata graviter nocere vix potest, nonnisi contra paucos improbos suos exercet mores: at in Magistratu adversus omnes, cum Iustitiæ sit arbiter, & administrationem, gubernationemque totius corporis Reipublicæ in potestate sua *b* habeat. Improbi iis muneribus præfici non debent, in quibus improbitatem suam exercere valeant.

Tacit. l. 4. Hist.

b *Nam qui magnam potestatem habent, etiamsi ipsi nullius pretii sint, multum nocent.* Arist. l. 1. Pol. c. 9.

Hujus incommodi vitandi caussa Natura ipsa solers ac provida rerum omnium dispensatrix, alas pedesque venenatioribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre possent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut currat illa, aut volet. Solent vero plerique Principes malorum potiu quam proborum uti opera, quod videant illos ordina præ istis *a* esse sagaciores. S egregie falluntur: neque en Malitia sapientia est, nec rum sincerumve judicium

a Filii hujus sæculi prudentior filiis lucis in generatione sua sunt. L 16.8.

teft ; ubi virtus non eft. Iudabat ea re prudentiam omanorum Alphonfus Aragniæ & Neapolis Rex, quod onoris templum intra fepta npli virtutis fic conftruxiffit, ut nonnifi per hoc illud piam liceret ingredi, eo od exiftimarent honoribus dignum effe eum, qui virtuus non polleret ; nec ad ofia & dignitates admittens, qui non prius virtutis vebulum fubiiffent. Et qui abfe ifthac Minifter aliquis ipublicæ utilis effe poterit ? omodo inter ipfa vitia locus t Prudentiæ, Iuftitiæ, Clentiæ, Fortitudini, cæterifie virtutibus ei neceffariis, i eum imperio præeft aliis ? omodo is, qui paret, eas tueur, quæ ab ipfo requiruntur, defit exemplum Miniftron, quorum actiones, morefe attente obfervat, & cum ilatione imitatur ! Minium virtute præditum popu in veneratione habet, fibie perfuadet, nihil non recte eo agi poffe; contra nullam niftri alicujus mali actiom in meliorem partem acit, aut approbat. Optimum nfilium in fenatu Spartano mofthenes dederat; fed quia ffim homo flagitiofus audie, acceptatum non fuit, fed um aliquem ex Ephororum ine idem illud confilium e oportuit, ut admitterent, executioni mandarent. nti refert, hanc populi perfionem effe bonam, ut tum am, cum Minifter minime lus eft, periclitetur tamen manibus ejus gubernatio, fi opulo minus recte fentienpro homine vitiofo habeatur. Movit ea res Henricum Quartum Angliæ Regem (cum regni gubernacula fufciperet) ut abs fe dimitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat focios, malofque Miniftros exauctoraret, fubftituendo in eorum locum homines virtute infignes, gratofque fubditis. Nec in aliam cauffam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theodorici referebantur, quam quod optimos quofque legeret Miniftros, Confiliariifque uteretur Prælatis virtutis & probitatis laude confpicuis. Sunt nimirum Miniftri quædam quafi effigies Majeftatis, quæ cum ubivis coram effe nequeat, per illos quodam modo repræfentatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud fint diffimiles. Cumque Princeps fe folo omni in loco poteftatem fuam, quam communi populi confenfione adeptus eft, exercere non poffit, videat diligenter, quanam ratione eam inter Miniftros difpertiat. Hos enim plerumque [a] *delectat fuperbia fua longum fpectaculum, minufque fe judicant poffe, nifi diu multumque fingulis, quid poffint, oftendant.* Ex quo illa etiam quæftio decidi poteft, quifnam Reipublicæ ftatus melior fit; an ille, in quo Princeps eft bonus, mali vero Miniftri ; an contra ille, in quo Princeps eft malus, Miniftri autem boni : [b] nam *poffe etiam fub malis Principibus magnos viros effe*, Tacitus auctor eft. Enimvero cum neceffe fit, ut Princeps in pluribus Miniftris fuam fubftituat poten-

[a] Seneca.
[b] Tacit. in vita Agric.

potentiam, si minus probi ii fuerint, magis perniciosi erunt Reipublicæ, quam Princeps bonus eidem prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, & boni specie ad fines suos sinistros, & commoda privata sensim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Ministris corrigi poterit; non item multi Ministri mali à bono aliquo Principe.

§. Arbitrantur nonnulli, à Ministris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque subditi fuerint flagitiosiores, eo ipsum à periculis securiorem fore. Impium prorsus consilium, & ab omni ratione alienum: *ille a enim Reip. status quietior, optabilis, & firmißimus est, in quo & privatim sancte innoxieque vivitur, & publice Iustitia & Clementia vigent.* Bonorum gubernatio longe tolerabilior est: ubi deest virtus; legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio est; unde inclinationes Statuum nascuntur, & ruinę Principum. Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate iisdem à consiliis sint, suoque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat in Ministro aliquo, & medium (ut ostendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: si bonus est Minister virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verum tamen non sufficit omnino Ministros virtutibus excellere, nisi in iisdem etiam eluceant eæ animi dotes, atque experientiæ ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprime conferunt. Deplorat etiamnum Æthiopia, & adustis incolarum frontibus, fuscisque corporibus sati[s] testatur pessimum illud Phœbi consilium (si tamen Philosophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorundem deprompta uti liceat) quand[o] lucis quadrigas filio suo Phaëtonti moderandas commisi[t] juveni inexperto, & qui tan[tum,] tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi secum adfe[r]runt electiones factæ per sal[tum,] & non per gradus, in qu[i]bus experientia nosse disc[it] paulatim subditos, & sensim a[d] altiora provehit. Ipse etiam T[i]berius, quamvis Tyrannus, fu[it] tamen nepotes absque isth[ac] consideratione promove[re] nunquam voluit. Factum [id] ipsa cum Druso, cui tribun[i]tiam potestatem *non prope[re]* contulit, b *sed per octo annos ca[p]to experimento.* Dignitates in i[n]expertum conferre, donativu[m] est; in probe exercitatum, r[e]muneratio & Iustitia. At ve[ro] non omnes experientiæ, sic nec omnes virtutes cuilib[et] muneri publico apte conv[e]niunt, sed eæ solum, quæ ad [il]lam gubernationis politi[cæ] partem pertinent, quę cujusq[ue] est propria: nam qui ad uni[us] aliquod officium publicū id[o]nei sunt, non semper apti s[unt] ad alia; neque maris experi[en]tiæ ad negotia terra geren[da] deserviunt; neque qui equ[...] fo[...]

a Polyb.

b Tacit. lib. 3. Annal.

orte domare, & regere nonint, illico exercitum gubernare poterunt. [a] *Nam unum opus ab uno optime perficitur, quod ut at, munus est Legum latoris providere, nec jubere, ut tibia canat uisquam, & idem calceos conficiat.* Graviter ea in re hallucinatus est Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanensis, dum armorum administrationem adversus Regem Franciæ commisit Galeaso Sanseverino, homini quidem in equis tractandis dexterrimo, sed belli prorsus imperito. Melior fuit Mathathiæ electio, cum discessurus Iudam Machabæum exercitui ducem præfecit, virum robustum & exercitatum; fratrem vero Simonem, quod judicio polleret, à consiliis esse voluit. Ea in re grandes his nostris temporibus committi videmus errores, permutatis muneris cum administrationibus publicis. Atque hæ diversæ sunt in Regnis, & Rebuspublicis: aliæ ad Iustitiam pertinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem: tametsi inter se valde discrepent, una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem conservationis Reipublicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant singuli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus varia est pro variis Rerumpublicarum formis, quæ diversæ sunt inter se secundum diversa gubernandi media, quibus uti solent; unde porro fit, ut civis bonus esse quis possit, non tamen ideo bonus sit Reipublicæ moderator: esto enim, à virtutibus multis moralibus instructus sit, eæ tamen non sufficient, si civiles desint, & habitudo illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimum proderit, si Princeps naturas propensionesque subditorum probe perspectas habeat, ut iis deinde opportune uti noverit: nam in bona ista electione totius prope gubernationis consistit felicitas. Ingenium Hermanni Cortesii aptissimum erat ad detegendas, & occupandas Indias; illud vero Consalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum: quod si secus accidisset, & priori illi armorum cura contra Francos, huic alteri vero novi orbis investigatio demandata fuisset, non æque res evenisset feliciter. Vni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertiit, sed unum aliquod excellens & præstans pro unico aliquo officio, seu parcitatis id fuerit, seu prudentiæ potius: [c] *sic enim optime instrumenta proficient, si eorum singula non multis, sed uni deserviant.* Ea de caussa in Carthaginensibus improbat Aristoteles, quod unius solius opera pro multis uterentur officiis: nemo enim ad omnia idoneus est. [d] *Nec facile credendum est* (ut bene expendit Iustinianus Imperator) *duabus necess-*

[a] Arist. lib. 2. Pol. c. 9.
[b] *Et ecce Simon frater vester, scio quod vir consilii est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à juventute sua sit vobis Princeps militiæ, & ipse aget bellum populi*, 1 Machab. 65.

[c] Arist. l. 1. Pol. c. 1.
[d] L. 15. §. 1. C. de Assess.

necessariis rebus unum sufficere : nam cum uni judicio adsueverit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum inveniri. Rectius administratur Respublica, si in ea, velut in aliqua navi, quisque suo invigilet muneri. Et quamvis unus aliquis omnium esset capax, non ideo tamen omnia illi conferenda sunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico sacrificiis destinatum, quod mare dicebatur, & positum ante altare à bobus duodecim sustentabatur, Scriptura teste, ter mille *a* metretas (mensuræ genus id erat) capiebat, & tamen non nisi bis mille *b* infundebantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plurima congerantur munia, & dignitates cum invidia omnium, & indignatione, & ut occupationes desint pro aliis. Attamen quia Principes aut personarum notitiam non habent, aut laborem defugiunt, in homines idoneos inquirendi, fieri plerumque solet, ut unius duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa se habent, in omnibus negotiis utantur opera, unde rariores ad munera promotiones, & præmia ; refrigescit æmulatio, & peraguntur omnia lentius.

§. Eadem de caussa probandum non est, si duo eidem assistant negotio, quia deforme evaderet, non secus atque effigies aliqua duobus penicillis depicta, cum semper in operando difformes sint & dissimiles; unus lentus est, & gravis; levior alius: unus lucem amat; alius umbram affectat, præterquam quod fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, consiliis, & mediis omnino conspirent; aut non diffideant inter se cum gravissimo negotiorum & obsequii Principis dispendio. Inter ha[s] caussas secundas unaquæqu[e] suo fungitur munere, & sua[s] habet operationes distincta[s] & separatas ab aliis. Ego sa[-] ne satius esse judico, unum ali[-] quod officium uni soli Mini[-] stro committere, etsi minu[s] capaci, quam duobus etiam ca[-] pacioribus.

§. Quare cum tanti inter[-] sit bonos legere Ministros, difficillimum vero, illud reips[a] assequi, cavendum ante om[-] nia, ne sibi solis ea in re con[-] fidant Principes. Paulus III Pontifex Maximus, & Re[x] Ferdinandus Catholicus Mi[-] nistrorum electiones prius de[-] liberabant cum populo, pe[r-] mittendo quasi per incuriam ut ante manarent in vulgus quam fierent. Alexander Se[-] verus Imperator, *c ubi aliqu[os] voluisset vel Rectores Provinci[is] dare, vel Præpositos facere, v[el] Procuratores, id est, rationales or[-] dinare, nomina eorum proponeba[t] hortans populum, ut si quis qui[d] haberet criminis, probaret mani[-] festis rebus :* quanquam com[-] munis applausus non semp[er] securus sit, aliquando ex ve[-] ro est, errat etiam *d* aliquan[-] do, & fallitur in cognoscen[-] dis naturis, & vitiis occultis.

Acce[-]

a *Capiebatque tria millia metretas.* 2 Par. 4. 5.

b *Duo millia batorum capiebat.* 3 Reg. 7. 26.

c Lampr. in vita Alexand. S[e-] ver.

d *Haud semper errat fama, aliqua[n-] do & eligit.* Tac. in vita Agric.

Accedit, quod industria & amor commodi proprii, aut malitia & æmulatio, famam illam publicam sæpe spargunt in vulgus in favorem, aut contra: nec sufficit, Ministrum aliquem in officiis minoribus suam probasse industriam, ut mox etiam ad majora idoneus censeatur: a *excitantur enim quidam ad meliora magnitudine rerum, hebescunt alii.* Minus periculosa erat Regis Philippi II. diligentia, qui in ipsis plantariis teneriores arbusculas diligenter inspiciebat, & designabat animo, quæ translatæ postea ad gubernationem seu politicam seu Ecclesiasticam fructum aliquando essent allaturæ, & ante quam vitia tegere posset ambitio, per secretas informationes in ætate earum juvenili observabat, num recta sursum assurgerent, an contra in obliquum deflecterent, habebatque certas notas de præcipuorum suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintque illius tempore viri plane insignes, in dignitatibus præsertim Ecclesiasticis: nam, satius putabat eligere b *officiis ac administrationibus potius non peccaturos, quam damnare, cum peccassent.* Fortunatum Regnum, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec sollicitationibus locus est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplici opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures Principis, qui subditorum notitiam sibi ipse comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, c *quia sine ambitione, aut proximorum precibus ignotos etiam, ac ultro accitos munificentia juverat.* Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipsoPrincipe. Illæ decipi possunt, hi non item: illæ animum instruunt solum; hi instruunt, & movent, immo quasi vi quadam impellunt ad misericordiam, aut ad præmium.

§. Aliquæ Respublicæ in electione Ministrorum etiam sorte usæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac æmulationis, unde facile tumultus oriuntur & seditiones. Verum quando pro administratione justitiæ, & arm orū tractatione vir idoneus seligendus est, à quo gubernatio dependere debet, & salus publica, non oportet rem tantam incertitudini sortis committere, sed præstat, ut electionis examen ille subeat: illud enim pro explorato habendum, d *sorte, & urna mores non discerni: suffragia & existimationem Senatus reperta, ut in cujusque vitam famamq; penetrarent.* Et tametsi consiliorum deliberationes plerumque utilitatibus, & cōmodis privatis omnia metiri soleant, poterit tamen Princeps bonam facere electionem, si secreto inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac dotes, uti & in fines, quibus persuasi Consiliarij promotos illos cupiant. Nan si cæco quodam modo omnes consultationes Princeps approbet, facile ist-

a Tacit. l. 3. Annal.
b Idem in vita Agric.
c Id l. 4. Annal.
d Tac. l. 4. Hist.

isthæc nascuntur incommoda; at si, qui à consiliis sunt, videant, quod eas ad examen revocet, quodque non semper Viros sibi propositos admittat ad officia, sed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum deliberatione & rectius ea de re statuant.

SYMBOLVM LIII.

THebani ministrorum integritatem, eorum præsertim, qui justitiæ præsunt, symbolicos repræsentabant per statuas quasdam manibus destitutas: istæ enim in pugnum con-

ntractæ, avaritiæ sunt Sym-
lum ; ejusdemque instru-
enta , si apertæ muneribus
teant. Idem istud hortus hic
ulis subjicit , dispositis hinc
de ad capita viarum statuis
sque manibus, quales hodie-
m in viridariis Romanis
rnuntur. Nec ullæ meliores
stodiæ , quam istæ : siqui-
m oculis instructæ sunt , ut
res custodiant & fructus ;
brachiis carent, ne quid eo-
m manibus contingāt. Quod
ministri Statuarum istarum
sent consimiles , magis se-
ra forent æraria publica, me-
rque passim esset gubernādi
tio , præsertim in Rebus-
blicis, in quibus , cum bo-
earundē & reditus habean-
r communia , quilibet è
agistratu fere licere sibi pu-
t , ut iis fortunam suam fa-
icetur; alius per alium se ex-
sat, & dissimulant invicem;
mque vitium istud flammæ
t simile , quæ materie ea-
em , qua satiari deberet, nu-
itur, & *a* crescit , quo plus
bripitur , eo magis haben-
i augescit *b* desiderium : &
asta semel cupiditas bonis
ublicis, privatorum dein for-
nas aggreditur , quo demum
t, ut corruat plane finis prin-
ipalis communitatis politi-
æ , qui in bonorum , uniuſ-
ujusque conservatione con-
stit. Vbi avaritia dominatur,
ax atque tranquillitas exulet
ecesse est. Litibus , seditio-
ibus ac bellis civilibus misſ-
entur , turbanturque omnia.
mmutantur formæ domina-
ionis , & ruunt imperia , uti
pleraque istam ob caussam
pessum iere. *c* Propterea ex Hi-
spania ejecti fuere Phœnicēs ;
ideo Apollinis oraculum præ-
dixit ruinam Spartanæ Reipu-
blicæ. Moysen quoque Deus
sapientissimus monuit , ut ad
munera publica viros legeret
ab omni cupiditate *d* alienos.
Gubernatio recte in eo Statu
institui non potest, cujus Mi-
nistri avari sunt & cupidi.
Quomodo enim justitiæ vin-
dex erit , qui exspoliat alios ?
quomodo suam amabit Rem-
publicam , qui de thesauris
cogendis dies noctesque cogi-
tat ? quomodo rebus agendis
advertet animum , qui lucro
totus inhiat ? quomodo ob-
sequiis suis præmia promereri
conabitur , qui sua sibi manu
ipse satisfacit? Nihil recte ge-
ritur , quod rei privatæ studio
geritur. Hanc siquidem ipsi
etiam obligationi & honori
anteponit utilitas. Nullum
facinus generosum suscipitur
absque famæ existimatione :
hanc vero in pretio non habet
animus vilis , abjectusque ,
avaritiæ deditus. *e Plera-
que eorum , quæ homines inju-
ste faciunt , per ambitionem &
avaritiam committuntur.* Ni-
hil magis ad rebellionem con-
citat subditos , quam rapina,
corruptelæque Ministrorum :
graviter enim irritantur dam-
nis propriis , injustitia com-
muni , invidia erga eos , qui
opes in immēsum accumulāt,
odio denique in ipsum Prin-
cipem , qui remedium adferre

O 5 ne-

a *Avarus non implebitur pecunia.* Eccl. 5. 9.

b *Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis.* Eccles. 14. 9

c Mar. Hist. Hisp. Tom. 1. c. 18.

d *Provide autem de omni plebe vi-
ros potentes , & timentes Deum , in
quibus sit veritas , & qui oderint
avaritiam.* Ex. 18. 21.

e Arist. lib. 3. Pol. c. 7.

negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: si dissimulaverit, ignvaum; si permiserit, conscium, & ejusdem noxæ reum: quod si desideravit etiam, ut Ministri velut spongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captata occasione rursum possit exprimere, pro tyranno habebitur. O infelicem Principem, & Statum, quos ideo interire contingit, ut Ministri opibus affluant. Neque tamen hæc eo dico, quod eos tam velim esse anxie religiosos, ut omnia omnino munera respuant: nam à nemine quicquam accipere, inhumanitas est, à multis, animi vilitas; ab omnibus, avaritia.

§. Cupiditas in Principe illa est, quæ Status *a* evertit: nam cum Populo nihil possit accidere gravius, quam quod videat ne ab ipso quidem fortunas suas esse securas, quem custodem earundem, & defensorem asciverat, aut quod ille ipse sceptrum suum in subditorum bona armaverit; mox in alium illud transferre cogitat. Quid obsecro sperare potest subditus ab avaro Principe? Ipsi etiam filii parentes abominantur isti vitio deditos. Vbi spes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyrannidi similis est gubernatio illa, quæ utilitates privatas spectat solum, non publicas. Ideo Rex Alphonsus Sapiens dicebat: b *Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas, è non obrar bien con ellas. Ca naturalmente, el que para estas cobdicia, non puede ser, que no faga grandes yerros, para averlas lo que no conviene al Rey en ninguna manera.* Sacræ paginæ Principem avarum, qui injuste aliorum usurpat bona, Leoni & Vrso famelico *c* comparant, & opera illius domibus quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox una cum ipsis corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum custodes construunt, haud diu duratura. *e* *Male parta cito dilabuntur.* Quam sese aranearum instar, nonnulli Principes mordacibus curis eviscerant, ut è Subditorum stamine fortunam suam texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur, & fiduciam eorum omnem *f* deludunt.

§. Varia huic malo parari possunt remedia, efficacissima ea, quæ præservant. Nam si natura semel ab illo superari se sinat, haud facile iterum consanescit. Hac nos tunica novissime omnium exuimus. Si Principes à natura pecuniarum amore capi contingat, ab aspectu earundem, contactuque, quantum fieri potest, arcendi sunt: per oculos enim tanquam per fenestras subingreditur avaritia, & facilius est solutionis mandatum impertiri, quam ipsam adnumerare pecu-

a *Rex justus erigit terram, vir avarus destruit eam.* Prov. c. 29. 4.

b L. 4. tit. 2. p. 2.

c *Leo rugiens, & ursus esuriens, Princeps impius super populum pauperem* Prov. 28. 15.

d *Ædificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.* Iob 27. 18.

e Cicero.

f *Sicut tela aranearum fiducia ejus. Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget.* Iob 8, 14. & 15.

pecuniam. Oportet præterea, ut Ministri ærarii generoso sint animo, neque suadeant Principi parsimoniam sordidam, & modos quosdam cumulandi divitias ejus persona indignos, ut alio in loco ostendimus pluribus.

§ Nunc ut à cupiditate etiam Ministri præserventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia sint, id quod Commodus Imperator introduxerat: nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori visum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi, qui isthoc remedio usus est, sed male dein observatū à successoribus. a *Provincias spoliari, & nummariū tribunal, audita utrimque licitatione, alteri addici non mirum, quando, quæ emerit, vendere gentium jus est.* Experitur aliquo modo damna isthæc Castella in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contra ac temporibus Regis Ioannis Secundi communi consensione statutum fuerat, ut essent perpetuæ, & sola Regum nominatione conferrentur.

§. Oportet præteræa, ut officiis singulis sufficiens assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honeste vitam sustentare possit. Factum à Rege Alphonso Nono, qui sua judicibus deputavit stipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepisse deprehenderat. Idem mandatis publicis edixerunt Reges b Catholici, Ferdinandus & Isabella; statuto etiam juribus pretio.

c *Sed caput est in omni Republica, ut legibus, & omni alia ratione provisum sit, ne qua facultas quæstus faciendi Magistratibus relinquatur:* nam qui rei privatæ studio tenetur, & lucrum facit ingravescente annona, de rerū affluentia ubertateque non magnopere erit sollicitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis obstare ea judicaverit; præterquam quod populus dominationem dissimulet, & facile ferat honores in aliis, si quæstus & lucrum ipsi relinquantur; at si & his se destitui videat, d *tunc utrumque ei molestum est, quod nec honorum particeps sit, & quod à quæstibus submoveatur.* Atque in hanc caussam referri possunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem & plebem Genuensem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui nimia paupertate conflictantur: ejusmodi enim inopia corruptelis, aliisque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romano sententiæ aliquando rogabantur, cuinam procuratio Hispaniæ mandanda esset; cumque multorum suffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: *Neutrum sibi placere; unum, quod nihil omnino possideret; alterum, quod nihil ei sufficeret.* Quæ caussa etiam fuit Atheniensibus, ut Magistratum non nisi è locupletioribus legerent; & rationem dat Aristoteles, quod e *quasi impossibile sit, qui egenus existat, eum bene Magistratum gerere, aut quietem optare.* Etsi negari non possit,

a Senec. lib. 1. c. 9. de ben.
b Mar. Hist. L. 12. c. 15.
c Arist. l. 5. Pol. c. 8.
d Idem l. 5. Pol c. 8.
e Idem Pol. l. 2. c. 9.

multos etiamnum esse viros insignes in Hispania, qui absque magnis fortunis ad officia publica admissi, & rursus iisdem defuncti sunt.

§. Ministri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis sunt oneri; quamvis enim ipsi integerrimi sint, non omnes tamen eorumdem domestici; atque ideo *haud frustra* Senatui Romano a *placitū olim, ne fœmina in socios, aut gentes externas traherentur*. Persarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur *b* opera, quod hi ab uxorum cura affectuque ditandi liberos expediti, minus rei privatæ studio teneātur, aut subditis graves sint.

§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ suæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licet illam nonnulli per merita & gloriam augere studeant (qui quidem optimi Ministri sunt) plerique tamen satius ducunt, divitiis eam superstruere, quam præmium, & remunerationem obsequiorum exspectare à manu Principis, plerumque fere ingrata erga eum, qui plura meruit. Lucullus Consul, quem egestas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injustissimum bellum Hispaniæ intulit.

§. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficacissimum est remedium, ob male parta amittendi, & pœnæ subeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus esse non debet, neque permitti, ut delicta pecuniæ exsolutione redimantur; uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Lusitanis non servata postulatus. Si omnia Tribunalium subsellia pellibus sternerentur eorum Iudicum, qui largitionibus corrumpi se passi sunt, id quod Cambysen Persarum Regem, ejusque deinde exemplo Rogerū Regem Siciliæ fecisse meminus, majori haud dubie cum Religione observaretur integritas.

a Tacit. lib. 3. Annal.

b *Septem Eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant.* Esth. 1. 11.

SYMBOLVM LIV.

Libertas in hominibus naturalis est, obedientia coacta pæne. Illa arbitrium sequitur; hæc ratione duci se sinit. Ambæ oppositæ sunt, & semper fere pugnant inter se, unde rebelliones nascuntur, proditionesque adversus legitimum Dominum: cumque Respublicæ *c* subsistere nequeant, nisi alius sit, qui imperet, alii qui obediant, quilibet supremam optaret potestatem, & à seipso pendere cuperet: quod quia fieri non potest, libertatem suam in eo positam arbitratur, ut ipsam gubernationis formam mutet in aliam. Istud Regnorum & Rerum publicarum maxi-

c *Naturam duas necessarias res, easdemque salutares humano generi comparasse, ut alii cum imperio essent; alii ei subjicerentur: nihilque quod citra hæc, nec minimo quidem queat spatio perdurare.* Dion. l. 41.

maximum periculum eſt, ac principalis cauſſa tot ruinarum; converſionum, immutationum, quas circa illa accidiſſe hiſtoriæ memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul ſceptro arceantur, maneantque ſub imperio rationis, & obligatione dominatus, ita ut nemini cuipiam ſuprema illa gubernationis poteſtas concedatur, quæ Majeſtatis Principis eſt propria. Enim vero fidelitatem præſentiſſimo exponit periculo, quiſquis potentiam nimiam, & ſine aliquo moderamine indulget alteri, non ſecus ac ferox & indomitus equus, cui fræna laxantur, cum ſeſſore præcipitat. Diadema regium,

etiam joci caussa capiti subditi impositum, superbiæ est occasio, & sublimiores in eo cogitationes excitat. Animus Subditi experiri non debet supremam illam majestatem & imperandi gloriam: facilè enim per abusum illam usurpat postea, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, insidias illi struit, & exitium machinatur. In uno solo capite recitant sacræ literæ, quatuor diversorum Regum exempla, qui servorum suorum manibus interiere, quod altius eos, ac oportebat, evexissent. Etiam Salomon, cætera sapientissimus, istud incurrit periculum, postquam tributorum omnium Præfectũ Ieroboamum *a* constituerat, qui spreta dein Regis auctoritate; contra ipsum sese gessit *b* insolentius. Illud itaque diligenter caveant Principes, & pro regula status habeant, ne quem præ aliis nimium elevent; quod si ita fieri plane necessum fuerit, complures sint, ut unus alium contineat in officio, & ipsi inter se, quid quisque agat, & moliatur, observent. *c* Hanc Politicam (nisi forsan id excusare possit necessitas) haud satis expendit Ferdinandus Secundus Imperator, quando absolutam armorum, & Provinciarum suarum administrationem, absque recursu ad suam Cæsaream Majestatem Fridlandiæ Duci commisit unde tot ac tanta pericula at que incommoda; quorum ma ximũ illud fuit, quod tanta il la gratia, & potestate tam illu stri Heroi data fuerit occasio qua semet ipse perderet. Ne Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem suam potestatem regiam Ioseph largitus *d* est, quæ totius regn salus fuit: Iosephus enim Chri sti fuit symbolum, & pauci hi nostris temporibus Iosephi re periuntur. Vnusquisque seips pendere cupit, non à stipite id quod in præsenti Emblema te ramus exhibet terræ intra vimineum corbem (quali utun tur hortulani) insertus, ubi no vis auctus radicibus, & infern resectus, distincta deinde fi arbor, à nativo trunco inde pendens, nec ultra suam ill proceritatem acceptam refert Atque ea res documento no bis esse potest, quanti pericul sit gubernationes Statuum per petuas facere: ubi enim ambi tio radices egerit, eas sibi u proprias vendicat. Qui seme mandatis dandis assueverit, difficulter postea admittit imperium. Multa hujus rei exempla proprio consignata sanguine è Francia suppetunt. Ne ipsi quidem Dei Ministri in cœlesti illa Monarchia stabiles *e* sunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio est. Inane remanet sceptrum, & imbecillum, & illam ipsam, quam

a *Videns Salomon adolescentem bonæ indolis, & industrium, constituerat eum Præfectum super tributa universæ domus Ioseph.* 3 Reg. 11. 28.

b *Levavit manum contra Regem.* 3 Reg. 11. 26.

c *Est autem omnis Monarchiæ cautio communis, neminem facere nimis magnum, aut certe plus, quam unum facere: ipsi enim inter se, quid quisque agat observant.* Arist. Polit. L. 5. 11.

d *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni solio te præcedam.* Genes. 41. 40.

e *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles.* Iob. 4. 18.

iam largitur potentiam, vere-
r; manet sine dote liberali-
s, virtus absque præmio. Fa-
le in tyrannum degenerat
lis aliquis, qui de regimine
rpetuo securus est. Subditus
re eum agnoscit ut Domi-
um, & veneratur, à quo gu-
rnati semper debet; sicut
ntra eum despicit, qui per
metipsum imperare aut ne-
ivit, aut non potuit, & im-
atiens tandem obedientiam
erit. Movit ea res Iulium
æsarem, ut Prætoriam digni-
tem ad unum annum, Con-
larem ad duos contraheret.
arolus V. Imperator Philip-
o Secundo id consilii dedit,
e diu uno aliquo Ministro in
fficiis publicis, militaribus
æsertim, uteretur, ut majora
onferret in homines fortuna
ediocri; Legationes vero
otentioribus mandaret, in
uibus ipsi vires suas paulatim
onsumerent. Regi Ferdinan-
o Catholico suspecta fuit for-
itudo illa militaris, & famæ
elebritas in Italia Magni Du-
is, quare mox revocato eo in
Hispaniam, si non omnem pla-
e erga eum confidentiam
xuit, at noluit certe, ut tot
bsequiis probata ejus fidelitas
ltra objiceretur periculo, si
erpetuum in Neapolitano
Regno vice-Regis fungi per-
isteret. Et tametsi *id morum*
Tiberii fuit continuare imperia,
ac plerosque ad finem vitæ in iis-
dem exercitibus, aut jurisdictio-
nibus habere. Factum id tamen
ob considerationes quasdam
tyrannicas, quæ in Principem
prudentem ac justum cadere
non debent. Prudentiæ ita-
que est, Naturam ipsam opti-
mam veræ Politicæ magistram

adhibere in consilium, quæ cœlestibus illis lucis Ministris imperium quoddam & vicariam potestatem in orbem hunc inferiorem largita est quidem, non perpetuam tamen, sed statis solum temporibus: ut videre est in motibus, dominiisque Planetarum, ne scilicet horum cura & provisione sese omnino abdicaret, neque tamen ipsi Naturæ imperium sibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppressum iri penitus, si semper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Iovis severitas, aut Mercurii calliditas, aut levitas Veneris, aut Lunæ inconstantia rebus hisce inferioribus dominarentur.

§. Atque pro hac munerum commutatione laborandum inprimis, ne existimationis suæ jacturam quis existimet, si à majoribus ad minora descendat; quia enim infinita ea non sunt, ubi ad supremum aliquod pervenerit, inutilis posthac erit Minister, si aliis inferioribus rursum se impendere renuat. Tametsi vero recta ratio postulare videatur, ut una cum merito augeantur & præmia, in hoc tamen casu rationi isti utilitas Principis præferri debet, quando nimirum ob graves caussas tum obsequii præstandi, tum boni publici; non vero ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipsa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quod si ulla functio longo tempore sustineri possit, id maxime in legationibus erit;

in his siquidem intercedidtur solum, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati profectione perit quasi notitia natalis soli; cessant conversationes particulares cum Principe, cui assistunt, ejusque Ministris, Arces, propugnacula, & alia munimenta, quæ Regnorum sunt claves, ab arbitrio, imperioque Principis semper immediate dependeant. Quam ob caussam minus salutare fuit illud Regis Sanctii consilium, cum vita concessurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonsi Tertii, a Proceres ipsorum fidei concreditas urbes, arcesque tamdiu obtinere voluit, donec Rex quindecimum ætatis annum explesset, unde gravia Regno isti nata sunt incommoda. Munera alia non nisi ad certum tempus perdurent, nec tam diuturna sint, ut ob imperii perennitatem Ministros superbiores in discrimen adducant. Ita faciendum judicabat olim Tiberius: b ajebat enim, *superbire homines etiam annua designatione; quid si honores per quinquennium agitent?* quanquam reipsa illud suum consilium minime exsequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, sperandoque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & usus aliquis per ea comparari non possint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Ministros, veluti falcones Norwegiæ ob diei brevitatem. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorum periculis, administrationes publicæ, & officia protrahi debent longius, ne forsan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Augustus, Quintilii Varii clade intellecta.

§. Verum isthæc doctrina, ut officia non nisi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de supremis illis, institutis pro consilio Principis, & administratione justitiæ; satius enim est, ut ea continua sint, eo quod in illis plurimum prosit longus rerum usus, & caussarum pendentium cognitio. Ista nimirum munera sunt in Republica, quod poli in cœlo, circum quos reliqui volvuntur orbes: & si mutarentur, universus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommodum istud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos singulos sorte legebantur Athenis, instituitque Senatum perpetuum Virorum sexaginta, quos *Areopagitas* nominabant; quod dum observatum fuit, stetit ac floruit illa Respublica.

§. Illud insuper periculosum, & gravissimorum motuum, ac seditionum occasio, si Regnorum procuratio durante Successoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea potest obtendere; uti factum in Aragonia imprudentia eorum, qui Regni gubernacula Sanctio comiti Ruscinonensi demandarunt, donec Rex Iacobus I. adolesceret. Regnandi libido sæpe in iis etiam insidet, quibus nec è sanguine, nec alia de caussa ulla ad coronam competit actio; quid fiet igitur

a Mar. hist. Hisp. lib. 11, c. 7.
b Tacit. l. 2. Annal.

ur in iis, qui in picturis & uis frontes Progenitorum um illa redimitas vident? iesta aliqua, ejus rei hac tra ætate suppetunt exem- & plura dedere sæcula re- præterita, multorum Con- guineorum, qui Regna fi- suæ concredita postea sibi ogarunt, ut propria. Qui è gio progenerantur sangui- , ad tyrannidem fere sunt niores; quippe qui pluri- abundent mediis, quibus nsilia sua ad exitum queant ducere. Pauci persuade- sibi possunt, justam esse m legem, quæ nascendi oritatem virtuti antepofuit, quisque de se ipse præsu- t, se præ alio Coronam omereri. Licet vero in uno quo interdum excellat ra- , periculum tamen est ab , quos singulariter charos bet, & familiares: hi enim, m Majestatis illius partici- s se fore sperent, violentis ibusdam mediis eam procu- e contendunt, & inter Co- iatos diffidentias suscitant. uod si quas tales Rex Phi- ppus Secundus de Ioanne ustriaco habuit, ex isto ma- runt fonte. Insigne exem- um hujus Politicæ reliquit osteris Infans Ferdinandus, a recusando Coronam, quæ ad Regem Ioannem II. illius nepotem pertinebat, quo lau- dabili facinore multas alias de cœlo promeruit. Et peranti- qua est isthæc generosa fide- litas, ac sincerus amor Infan- tium hujus nominis in Reges consanguineos; nec minor in hoc præsenti elucet, cujus sub- missio & obedientia erga i- psum Regem tanta est, ut sub- diti potius, quam fratris esse vi- deatur; nec ipsæ Sphæræ cæ- lestes tam se submittunt primo mobili, ac sua Serenitas vo- luntati regiæ: nam in illis motus quidam est contrarius, in hac minime; magis de honore Regis, quam de suo- met proprio sollicita est. O Magnum Principem, in quo sanguinis splendor (tametsi summus ille sit) non est ta- men maximum eorum, quæ in ipso suspicimus. Divina pro- videntia nimirum perturbatis- simis hisce temporibus, inter tot tamque diuturnos bello- rum motus, quibus Monar- chiæ hujus axes ac poli con- cutiuntur, Atlantem istum è cœlo submisit, qui animi sui fortitudine, & prudentia præ- cipuam illius partem susten- taret.

a Mar. Hist. Hisp. l. 15. c. 19.

SYMBOLVM LV.

ARistoteles, ut Alexandro Magno Consiliariorum rtutes & conditiones aptius xprimeret, cum oculis eos omparabat. Transtulit com- arationem istam in legum arum libros Rex Alphon- is, cognomento Sapiens, accuratam inter ea colla- tionem instituit. Nec no- vum illud videri debet, aut insolens: nam & Reges Per- siæ ac Babyloniæ illos appel- labant oculos suos, uti Mi- nistros alios aures suas, & manus, pro ratione muneris, quod obibant: Spiritus illi se- ptem, Ministri Dei, missi in omnem

omnem terram, oculi erant agni *a* immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videnda sunt & audienda, totus deberet esse oculus, totus *b* auris. Quod quia fieri non potest, alienis utatur, neces est. Ex quo etiam fit, ut nu lus reperiatur Princeps, qua tumvis intelligens sit, ac pru dens, qui ministris non egea c *Nam Principes ac Reges nu quoque multos sibi oculos, mult aures, multas item manus, atq pedes faciunt.* In illo tamen n hil inest incommodi, modo i rect

a *Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terrã,* Apoc. 5. 6.

b *Superior debet esse totus mens, & totus oculus,* S. Antioch. Hom. 3.

c Arist. lib. 3. Polit. cap. 12.

te uti quis noverit : a *Hac n ratione, & omnium oculis ret, & omnium auribus audiet, omnium denique consiliis in um tendentibus consultabit.* em significabant Ægyptii oculum Sceptro superimsitum , *consilium* quippe *oculus* est *futurorum.* b Eodem , nor , alludere voluit Iereas , c cum diceret , *Virgam ilantem ego video.* Atque ideò præsenti Emblemate Sceum pingitur oculis plenum, significandum nimirum , Consiliarios Principem bernationis suæ negotia prælere debere , ac prævertere. ec mirum eos, qui à consiliis nt Principi , à nobis in Sceo collocari , cum & in cohis Imperatorum , Regume Hispaniæ nomina eorumm insculpi , mos quondam erit , nec immerito ; magis im relucent, quam ipsa Prinpum diademata.

§. Atque ista cum oculis mparatio virtutes illas degnat ac dotes , quibus inructum esse oportet , qui onsiliarii fungitur munere : cut enim Visus per omnes rtes , ad res longe etiam diantes sese extendit , ita aniio Consiliarii practico obersari debet præteritum, præns , & futurum , ut de rebus ecte statuat , & certum foret judicium : quod fieri audquaquam poterit absque ulta lect.one, longo negotioum usu , & frequenti cum ationibus variis communiatione : *Nisi* enim naturæ rincipis, *morum* , d *animorumque Provincia sint gnari , qui de ea consultant; perdunt se, & Rempublicam*; ad illam autem comparandam notitiam industria opus est , neque enim ea cognoscunt oculi , quæ ante non viderunt. Qui multa fuit expertus , atque oculis usurpavit multa , ei intelligentiæ lumen suboritur , & occurrunt facile e media.

§. Tanta est oculorum , cordisque consensio mutua , ut hujus affectus, ac passiones mox ad illos quoque deriventur; si triste illud sit, hi manant lacrymis ; si contra lætum, sereni sunt , amœnique. Nisi Consiliarius intime suum dilexerit Principem , ita ut fortunam ejus adversam, aut prosperam quasi suam reputet ; haud multum operæ & curæ ponet in dandis consiliis: quare recte dixit Rex Alphonsus Sapiens ; f *que los Consejeros an de ser amigos del Rey. Ca si tales no fuesen, poder le yà ende venir gran peligro, porque nunca, los que à ome desaman , le pueden bien aconsejar, ni lealmente.*

§. Non sinunt oculi, ut digitus aliquis artificiosam eorundem structuram , & fabricam contrectet ; tempori abdunt sese , & palpebris contegunt. Quantumvis Consiliarius intelligens sit, ac prudens in suis Consiliis ; si tamen facilis fuerit , & levis in pandendis secretis ; si digitos sibi in intimum pectus immitti patiatur , plus nocumenti adferet Principi, quam Consiliarius aliquis ignorans & rudis : nul-

a Sinef. ad Arcad.
b Arist. lib.6. de regim.
c Ierem.1. 11.
d Cicero.

e *Vir in multis expertus , cogitabit multa : & qui multa didicit , enarrabit intellectum.* Eccl. 34. 9.
f lib.5. tit.9. p.2.

nullum enim bonum consilium est, si secretum non maneat, immo quæ recte statuta fuere, plus damni accersunt, si ante tempus detegantur, quam etiam statuta male, si cum secreto executioni mandentur. Fugiat itaque Consiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem sunt Consilio: subducat se eorum digitis, qui intimum pectoris ejus pertentare cogitant. Nam si in colloquium aliquod de rebus descendat, facile mens ejus explorabitur, atque una cum illa regulæ, quibus Princeps se suaque moderatur. Labia velut fenestræ sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illico apparet, quod intus latet.

§. Adeo puri sunt oculi, tamque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua ea sit, admittant, & si quæ in eos fors inciderit, mox turbantur, nec quicquam videre possunt; sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese offerunt. Consiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occœcabitur, neque res concipere poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

§. Tametsi diversi sint oculi, non diversimode tamen, sed uniformiter res objectas repræsentant: concordes ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eademque sit voluntatum conspiratio, unus idemque finis pari conse[...] connitendi ad consilium op[...] mum, & maxime proficuum[...] ita ut nec odium, nec amo[...] nec existimatio propria [...] diversas eos trahat opini[...] nes, confusus hærebit Pri[...] ceps & dubius; neque sat [...] re poterit, quam potissima[...] partem in electione melio[...] consilii amplecti debeat. A[...] que istud periculum tum pr[...] cipue accidit, cum unus a[...] quis Consiliarius plus videre & intelligere existimat, qua[...] videat & intelligat alius; a[...] cum tantum judicii non h[...] bet, ut quod melius est, dign[...] scere *a* valeat; aut cum co[...] silio offensas suas ulcisci, [...] affectibus suis indulgere cog[...] tat. Verum ab his omnib[...] liberum esse oportet Min[...] strum, ita ut alium finem si[...] propositum non habeat, qua[...] obsequium sui Principis. *b* *tal Consejero* (verba sunt R[...] gis Alphonsi Sapientis) *llam[...] en Latin Patricio, que es [...] como Padre del Principe: e e[...] nome tomaron à semejança d[...] Padre natural, e asi como el P[...] dre se mueve, segun Natura, [...] aconsejar à su Hijo lealment[...] catandole su pro, e su honra, m[...] que otra cosa: asi aquel, por su Consejo se guia el Principe, lo de[...] amar, e aconsejar lealmente, e g[...] ardar la pro, e la honra del Señ[...] sobre todas las cosas del Mundo non catando amor, nin desamor, n[...] pro, nin daño, que se le pueda en[...] seguir, e esto de ben fazer sin l[...] sonja ninguna, non acatando, si [...] pesara, ô le plazera, bien ansi com[...]*

a *Cum fatuis consilium non habea[...] non enim poterunt diligere, nisi quæ e[...] placent*. Ecclesf. 8. 20.

b l. 7. tit. 1. p. 4.

adre non lo cata, quando a- *eja a su Hijo.*

. Partita est Natura juris- ionem singulis oculis, suis que per lineam interposi- i præfixis terminis: non tamen in operando am- concordes esse desinunt, mutuo quodam affectu assistunt invicem, ut si u- in hanc sese flectat par- , quæ ad ipsum pertinet, m quoque alter faciat, ut um cognitio tanto certior ; nec curet magnopere, ne eæ intra circumferen- n suam, an non sint. Hæc tua concordia & consen- valde in Ministris est ne- saria, quorum zelus, & di- entia universalis sit opor- , ut non ad ea solum, quæ sui it muneris, attendant gna- er; sed ad ea etiam, quæ ad orum officia pertinent. Nul- est corporis pars, quæ non co sanguinem suum suos- e spiritus ad eam derivet, æ adversi aliquid patitur, totum corpus conservetur. Minister aliquis otio indul- at & quieti, dum alium la- ribus & periculis videt op- imi, malitia est, æmula- o est, & exiguus erga Princi- m affectus. Nascitur istud terdum ex amore commo- tatis & gloriæ propriæ, aut ea in discrimen veniat, t certe ut socii infelicitate adat illustrior. Tales Mini- ri sibi solum prosunt, non rincipi. Atque hinc exoriun- r perniciosæ illæ Contentio- es inter ipsos illius Status, in- r ipsa illius arma, & æraria; ibus multæ egregiæ perdun- r occasiones, amittuntur in- græ urbes, castella & Pro- vinciæ. Consilia & actio- nes Ministrorum communi- cari debent inter se, haud se- cus ac alæ Cherubinorum in templo Salomonico sese mu- tuo *a* contingebant.

§. Quanquam vero pluri- mum corpori prosint oculi, Natura tamen non nisi binos largita est, multitudo enim cognitioni rerum officeret. Haud aliter sane; ubi magnus est Consiliariorum numerus, retardantur consultationes, se- cretum in periculo est, & confunditur veritas: suffra- gia enim numerantur solum, non expenduntur, & major denique numerus concludit. Hæc damna experiuntur po- tissimum Respublicæ. Multi- tudo cœca est semper & im- prudens, & sapientior etiam Senatus, hoc ipso quod am- plus est, conditionem & igno- rantiam vulgi admixtam ha- beat, necesse est. Plus lucis pauci spargunt Planetæ, quam multæ stellæ. Et quia tot sunt in via lactea, hinc splendore repercusso alia aliam impedit, & minus ibi lucis est, quam in aliis cœli partibus. Inter mul- tos libertas audacior est, & difficulter ad voluntatem & arbitrium Principis reduci se *b* patitur; uti experientia do- cet in Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Genera- libus. Expedit itaque, ut pau- ci potius sint Consiliarii, ii sci- licet, qui ad gubernandum Statum sufficiunt, erga quos in-

a *Et ala ejus altera quinque cubi- torum alam Cherubinorum alterius contingebat.* 2 Par. 3. 12.

b *Populi imperium juxta liberta- tem: paucorum dominatio regiæ libidini propior est.* Tac. l. 6. Annal.

indifferenter se gerat ipse Princeps, neque sinat se unius solius duci judicio; per unum enim tantum non videbit, quantum per omnes alios. Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione Consiliarios Regum Persiæ oculos, & aures *a* vocitat. b *Apud* ejuscemodi *Ministrum*, cum non nisi ipsius oculis Princeps videat, *Majestas Imperii hærere solet Regi, aut Principi orbum potentiæ nomen relinquitur.*

§. Solent plerumque Principes unius solius alicujus consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo negotia deliberent, ea etiam quæ ipse minime intelligit. Vnde accidit, ut gravissimi in statuendo committantur errores: neque enim viri literati in rebus militaribus recte consilia dare poterunt, neque milites in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud Alexander Severus Imperator unumquemque in iis consulebat, quæ ipse pertractaverat. c *Vnde si de jure tractaretur, in consilium solos doctos adhibebat; si vero de re militari, milites veteres,*

a Hinc factum est, ut vulgo jactatum, Persarum Regem multos habere oculos, auresque multas; quod si quis putet unum oculum expetendum Regi, eum egregie falli certum est: unus enim & pauca videat, & pauca audiat; essetque aliis regiis Ministris quasi negligentia quædam, & segne indictum otium, si id uni solum alicui demandatum esset officium. Præterea quem subditi cognoscerent illum esse oculum, aut aurem regiam, scirent hunc cavendum esse, neque quidpiam illi committendum, quod omnino præter rem Principis foret. Xenoph. lib. 4. Cyri.

b Plutarch.

c Lampr. in vita Alex.

& senes ac bene meritos, & lo
rum peritos.

§. Istis oculorum affecti
nibus hactenus explicatis co
pus in suis motibus regitu
quæ si deessent, ne ad unu
quidem passum secure pos
progredi. Idem Regno evenie
quod bonis Consiliariis des
tutum fuerit. Cœcum erit sc
ptrum absque istis oculis, &
ne visu Majestas. Neque eni
Princeps ullus tanta pollet s
pientia; ut per se ipsum omni
quæ occurrunt, possit decid
re. *El Señorio* (inquit Alpho
sus Rex) *no quiere compañero,*
lo ha menester, como quiera q
en todas guisas conviene, que a
omes buenos, è sabidores, que
aconsejen, è le ayuden. Et
quis Princeps tam acutos si
oculos esse existimaverit,
absque aliorum opera solus v
dere omnia, & dijudicare
posse confidat, is superbus m
gis erit, quam prudens, &
quemvis passum in guberna
tione *d* offendet. Iosue t
metsi actiones suas cum ips
met Deo communicaret,
expressa ab illo mandata a
cepisset, & instructiones p
occupanda urbe Hay, cons
lebat tamen seniores Duces
quos secum *e* habebat. Co
siliarii Assueri Regis nu
quam à latere ipsius; disc
debant, quin omnia cum i
mature deliberabat, ut R
gum mos *f* erat. Divinum Sp
rit

d *Si de sua unius sententia omn*
geret, superbum hunc judicabo magi
quam prudentem. Liv.

e *Et ascendit cum senioribus*
fronte exercitus. Iof. 8. 10.

f *Interrogavit sapientes, qui ex m*
re regio semper ei aderant, & illoru
faciebat cuncta consilio. Esther.
10, 13.

sancti oraculum est: *a Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Non tanta Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea sola sufficiat: b *Nemo solus sapit*, neque in uno reperiri possunt omnia, sciunt omnes. Et licet multa ingenia non plus videant, quam unum aliquod perspicax, eo quod non sint quantitates, quæ multiplicantur seipsis, & summam eandem conficiunt; illud tamen de distantia intelligi debet, non de circumferentia; quam citius plures oculi deprehendunt, quam c unus, modo tot non sint, ut nascatur inter eos confusio. Vnum solum animum unam sequitur rationationem, neque enim uno eodemque tempore pluribus est intendere, & illius amore captum ulterius non progreditur. In consultatione multa audit Princeps, & melius utrius judicium, suum facilius deponit, illorumque agnoscit incommoda, quæ ex passionibus, & affectibus privatis oriuntur. d Eam ob rem Ioannes Secundus Aragoniæ Rex moriens ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ spiritus, serio eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio Virorum prudentium, quos virtus commendaret. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut præcedant illi consiliariorum oculi, & viam e commonstrent. Antonius Imperator, cognomento Philosophus, Vir ea ætate longe sapientissimus, Scævolam, Mucianum, Vlpianum, & Marcellum, Viros plane insignes à consiliis habebat, & si eorum sententias sua meliores esse animadverteret, lubens sese illis accommodabat, dicebatque: f *Satius est, ut ego tot talium que amicorum sequar consilium, quam illi meum. Qui sapiens est, audit consilia*, & rectius peragit omnia Princeps etiam ignorans, qui consilio utitur, quam alius intelligens, in opinionibus suis obstinatus & pertinax. Ne Principem arrogantia præcipitet, propterea quod gloriam rei bene gestæ cum aliis partiri oporteat, si Consiliarii in eam aliquid conferant: neque enim profecto minor laus est, dimittere sese ad aliorum consilium inquirendum, quam seipso rectissime aliquid facere.

g *Ipse ô Rex bene consulito, & pareto vicissim.*

Hæc consilii acceptatio summa in Principe potestas est. Consilium date inferioris est, superioris illud admittere. Nihil Principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quam consultatio, & executio. *Digna accion es* (ajebat Rex Alphonsus Vndecimus in Comitiis Madritensibus) *de la Real magnificentia, tener segun su loable costumbre varones de Consejo cerca de si, i ordenar todas las cosas por sus Consejeros: porque si todo Home debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam igno-

a Prov. 13. 10.
b Plaut.
c *Salus autem ubi multa consilia.* Prov. 11. 14.
d Mar. hist. Hisp.
e *Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.* Prov. 25.
f Prov. 12. 15.
g Hom.

ignorans, Consilium dare potest; at bene statuere, solus *a* prudens. Nil quicquam de gloria Principis decedit, qui consultare noverit, & eligere: *Bene enim quod cum vestro consilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quadam Theodosius Imperator) *b id ad beatitudinem nostri imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitror.* Triumphi Scipionis Africani non aliunde, quam à Consiliis Caji Lælii profecti sunt, unde dici solebat; hunc conscribere, Scipionem vero exhibere Comœdiam: neque tamen hoc ipsum splendorem famæ illius ullo modo obscuravit, neque recte & cum laude adeo factorum gloria Lælio adscripta fuit. Res tota in eo præcipue consistit, ut recte per semetipsum Comœdiam repræsentare Princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consiliarii sint oculi Principis, ipsum tamen adeo cœcum esse non oportet, ut absque iis prorsus videre nequeat: hoc enim esset cœco quodam modo imperare, & Princeps apud omnes suos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertium electus Consul, oculorum imbecillitatem excusavit, c *indignum esse*, inquiens, *Rempublicam, & fortunas Civium ei committi, qui alienis oculis uti crederetur.* Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos esse Principis oculos; eum tamen miserrimum fore, qui non nisi iis

solis cerneret. Non conc[...] debat omnia Ministris [...] magnus ille Politicus, per e[...] videbat quidem, sed tam[...] tanquam per conspicilia, p[...] nendo illos ante se, & ocu[...] suos proprios iisdem applica[...] do. Si Consiliarii animadv[...] tant, penes se rerum decide[...] darum esse arbitrium, det[...] quent eas ad privatos suos [...] nes, & crescente ambitio[...] in diversas abeunt factione[...] unoquoque eorum suprem[...] illam potestatem sibi arroga[...] te, quam Princeps ignavu[...] & ad negotia tractanda inid[...] neus illis permittit. Misce[...] tur & perturbantur omni[...] si Consiliarii plus esse velin[...] quam speculæ quædam, q[...] rerum Horizontem. Princ[...] detegant, ut ipse statuere d[...] inde in iis possit, & elig[...] consilium, quod videbi[...] optimum. Oculos ei Nat[...] dedit, & si unicuique Minis[...] suus assistat Angelus, cor R[...] gis vero ipse quoque De[...] præterea moderatur, d dub[...] procul etiam visum ejus di[...] gent, & clariorem perspicaci[...] remque efficient, quam M[...] nistrorum. Rex Philippus S[...] cundus animum interdum [...] se revocabat, ut de negot[...] ipse secum disquireret, [...] Deo sese enixe commendan[...] illud amplectebatur, quod [...] bi tum occurreret, licet a[...] ter Ministris ejus videretu[...] & plerumque eveniebat f[...] liciter. Non possunt Con[...] liarii semper hærere lat[...] Principis, e *nec omnia consi[...]* *cuncti[...]*

a Astutus omnia agit cum consilio. Prov. 13. 16.

b l. humanum. C. de leg.

c Tit. Liv. l. 26.

d *Cor Regis in manu Domini: qu[...] cunque voluerit, inclinabit illud.* Pr[...] verb. 21. 1.

e Tac. lib. 1. Hist.

ctis præsentibus tractari, ra-
rerum, aut occasionum velo-
r patitur; sed in arena ca-
ndum interdum Consi-
n, & statuendum ex tem-
e. Non habent mandata
toritatem, ut par est, si
stet Principem ea accipe-
non dare: statuere omnia
que consilio præsumpta te-
ritas est: & omnia exequi
aliena sententia, ignorans
ritus. Penes eum, qui im-
at, arbitrium esse debet
mutandi, adjiciendi, aut
ciendi penitus id, quod illi
nistri consulunt. Et pro-
it interdum quædam eos
are mysteria, ac fallere; uti
ebat idem Rex Philippus
undus, diversimode ad
nsilium status referendo
Legatorum expeditioni-
, quando eos in certam a-
iam trahere cogitabat sen-
tiam, aut alias expedire ju-
abat, ne quædam negotio-
i circumstantiæ iis inno-
erent. Consilium Status
losso alicui debet esse si-
e, ut illius humeris insi-
ns Princeps longius quam
im prospiciat. Thebani vi-
i tam longum Principi suo
ime optabant: hinc enim
ingere eum solebant patu-
auribus & oculis obvelatis,
nificantes, cœco quodam
petu debere eum exequi,
e suasisset, statuissetve Se-
us. Verum Symbolum il-
non erat Principis alicujus
oluti, sed Principis Reipu-
cæ; cujus potestas sic a-
cta est certis limitibus, ut
s sit, quod ille audiat: nam
ere, quid agendum sit,
natui reservatur. Non nisi
ca Majestatis est umbra,
& vanum potentiæ simula-
crum. In illum non nisi per
reflexionem derivatur aucto-
ritas, quæ in Senatu residet,
adeoque oculis non eget, cui
pro suo arbitratu progredi non
licet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut Princeps in deliberando suum sibi servet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriari non debet, ut ea de caussa, ne consilio indigere videatur, illud prorsus respuat, quod ei Ministri suggerunt: sic enim in gravissima incideret incommoda, quomodo, Tacito teste, Petro accidit, qui a *ne aliena sententia indigens videretur, in diversa, ac deteriora transibat.*

§. Si factu foret possibile, deberent Reges Regibus esse à consiliis, ut quæ ii in rem consulerent, à decoro, existimatione & auctoritate Regia non desciscerent. Sæpe persona sua minus dignum aliquid agit Princeps, quia vili & abjecto est animo qui sic consulit. Verum quia illud fieri nequit, decet saltem ejusmodi legere Consiliarios, qui tametsi Principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendant.

§. In Hispania magna cum prudentia varia instituta sunt consilia, pro bona Regnorum, & Provinciarum administratione, aliisque momenti alicujus in ista Monarchia negotiis; verum ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim

P Respu-

a Tac. lib. 5. Annal.

Respublica tam firmis munita præsidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabascant, aut quæ malitia pravique abusus sensim non exedant. Nec sufficit partes illius singulas bene constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coëant, agantque inter se tam de illis ipsis partibus, quam de universo corpore. Ad eum finem in Religiosis Ordinibus cogi videmus capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiastica Monarchia Concilia: & easdem ob caussas maxime è re communi esse videtur, ut decimo quoque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consiliarii bini è consiliis singulis, aut bini Deputati ex unaquaque Monarchiæ istius Provincia conveniant, ad deliberandum de sua suarumque partium conservatione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctius uniet, ut consentiant inter se, & sibi mutuum in necessitatibus ferant præsidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non solum quæstiones de Religione pertractari solebant, sed ea quoque, quæ ad Castellæ gubernationem pertinerent.

§. Atque istæ oculorum affectiones reperiri etiam debent in Principum Confessariis, qui eorum sunt Consiliarii, Iudices, & Medici spirituales; quæ officia Viros desiderant in obsequio divino, & amore in Principem ferventes; instructos à scien-tia, ad recte judicandum; prudentia, ad admonendum à libertate, ad corripiendum à fortitudine, ad instruendum proponendo Principi ante culos (etsi cum gratiæ am-tendæ periculo) injurias su-ditorum, & Regnorum pe-cula, non vero luto illinen-(ut Ezechiël loquitur) hia-tem parietem & ruinas a m-nitantem. Nonnulli Prin-pes Confessariorum utun-opera ad solam conscienti-expiandam; alii etiam consultationibus ad Statu-pertinentibus. Rationes po-ticas in utramque part-nunc non examino, illud lum dico, conveniens judi-tum in Hispania, ut Re-Confessarius interesset con-liis, tum ut decisiones conscientiæ præscripto d-geret, iisque pondus adder-tum ut gubernationis quasi ctus consors, corrigeret Pr-cipem, si qua in re suo mu-ri is deesset: aliqui enim e-me norunt peccata, quæ mittunt, ut homines; at ea, quæ peccant, ut Prin-pes, licet graviora illa si-quæ ad officium eorum pe-nent, quam ea quæ ad ip-personam.

§. Nec expedire solum detur, ut Confessarius co-lio Status intersit, sed ali-iam Prælati aut personæ clesiasticæ in Dignitat-constitutæ, & ut auctori-sua, atque eruditione, qua-lent plurimum, Regni c-sultationibus assistant; s-nim magis unirentur int-

a Illi autem liniebant eum lut-que paleis. Ezech. 13. 10.

conservationem & defen-nem totius corporis duo il-brachia, spirituale scilicet, temporale. Reges Gothi rebus maximis conferent cum Prælatis, qui in onciliis Toletanis in unum nvenerant.

§. Quod dictum de Con-ftariis, de Concionatoribus oque debet intelligi, qui bæ sunt *a* veritatis, & in-rpretes Deum inter & *b* ho-ines, in quorum ore *c* ver-sua posuit. Cum illis valde ute oportet agere Princi-m, tanquam cum canalibus ibusdam, per quos fluenta ctrinæ aut salutaris, aut xiæ derivantur ad popu-m. Ab iis plebs dependet, atque instrumenta perido-a ad illam aut concitan-m, aut componendam; uti seditionibus Catalaniæ, & sitaniæ compertum fuit. rvor eorum & zelus in re-ehendendis vitiis, exerere se potissimum solet contra s, qui aliis præsunt, & ex vibus indiciis facile istud netrat populus, quia natura a erga Ministros minus be-e afficitur. Vnde fieri po-st, ut gubernationis pereat ctoritas, & subditi minus contenti sint; inde vero o-riantur tumultus, & seditio-nes, præsertim quando cul-pantur, produnturque vitia Principum, contra officii sui obligationem commissa: Præ-stat igitur reprehensiones il-las esse generales, absque eo, quod ipsæ designentur perso-næ, quando scandalum non est publicum, aut præmissæ non fuerunt admonitiones Euangelicæ, aliæque circum-stantiæ cum bono publico in trutina appensæ. Cum tali modestia reprehendit Deus in Apocalypsi nonnullos Episco-pos, ut prima fronte iis ab-blandiri, immo etiam adulari cuipiam videri. *d* posset. Ne-minem Christus ostendit ex cathedra: reprehensiones ip-sius fuerunt generales, & quando ad particulares de-scendit, non ut concionator, sed ut Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum in-terdicitur, & punitur; quia in re falli solet zelus, aut quia nimius est, aut quia eum ex-cœcat applausus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere solet, ad audien-dos defectus Principis aut Ma-gistratus.

a *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.* If. 58. 1.
b *Pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum.* Hebr. 5. 1.
c *Ecce dedi verba mea in ore tuo.* Ier. 1. 9.
d *Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus; Sed habeo adversus te pauca.* Apocal. 2. 19. & 20.

SYMBOLVM LVI.

AB intelligentia, non à cala-mo est Secretarii officiũ. ad id sufficeret belle pingere eras, optimi Secretarii Ty-pographi forent. Illius est de rebus consultare, eas dispone-re, & ad perfectionẽ adducere. Dextera manus est voluntatis

Principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dixit *a* Rex Alphonsus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius est) *es el segundo Official de casa del Rey, de aquellos, que tienen oficios de poridad. Ca bien asi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui tunc Regi à confessionibus era[t]) *es medianero entre Dios, e* [...] *Rey spiritualmente en fecho* [...] *su anima: otro si lo es el Cha[n]ciller entre el, e los Omes.* Pe[...] parum proderit, in Consil[...] prudentes institutas fuis[se] consultationes, si qui disp[o]nere eas debet, errorem co[m]mittat. Consiliarii suas dicu[nt] sententias, Princeps per S[e]cret[...]

a L. 4. tt. 9. p. 2.

etarium suum animam iis ibuit, & unum aliquod verim hic, aut ibi opportune ositum, negotiorum formam nmutat, haud secus atque in cturis exigua aliqua umbra, t levis penicilli ductus effit, ut ad vivum exemplar cedant propius, aut ab eo ngius abeant. Consilium eam fabricæ negotii alicus disponit, Secretarius in- normam concinnat, in a si erretur, ipsum quoque dificium secundum illam nstructum vitiosum erit. t istud Emblemate præsenti bjiciam oculis, calamus ils circinus simul est, quia on solum in chartam referre bet, sed mensurare etiam, perficere, quæ statuta fuent, metiri occasiones & mpora, ne aut citius, aut rdius, ac oportet, fiat exetio; officium ita conjunam cum munere Principis, si negotia ferrent; alteri mmitti nequaquam debe: nam si pars Majestatis n sit, quædam saltem ils est reflexio. Illud, opir, Cicero innuebat, cum oconsulem, qui tum Asiæ ovinciã procurabat his vers admoneret: a *Sit annulus us* (quo nomine Secretam intellige) *non ut vas auod, sed tanquam ipse tu; Minister alienæ voluntatis, testis tuæ.* Ministri alii in o solo munere Principem erunt; Secretarius in ombus. In aliis sufficit scienrerum iis commissarum; hoc cognitio requiritur, experientia aliqua comnis, & specialis artium nium tam belli, quam pacis. Errata illorum in una sunt materia; horum vero in omnibus, occulta tamen, & quæ postea Consiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis. Cum malis Ministris poterit Princeps in negotiis suis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Stomachus est, ubi digeruntur negotia; & si concocta male inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Repetantur memoria tempora retro præterita, & statim apparebit, nullum unquam statum rite & feliciter gubernatum fuisse, nisi eum, qui insignes habuit Secretarios. Quid refert, optime statuere Principem, si Secretarius male illud disponat; neque cum judicio ponderet, aut cum prudentia observet aliquas circumstantias à quibus dependere solent negotia? Si prudentia illi desit; non sufficit, quod certas quasdam scribendi formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliisque accidentibus formam mutant & naturam. Habent Pharmacopœi remedia diversa à variis præscripta Medicis, pro diversis morborum curis; verum gravissimi fierent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas applicarent ægritudinibus absque notitia caussarum, constitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumstantiarum, quas usus observavit, & prudens ratio expendit, ac speculatio. Idem negotium aliter

a Cic. Epist. 1. ad Quinct. Frat.

tet præſcribi debet ad Miniſtrum phlegmaticum, aliter ad cholericum: aliter ad timidiorem, aliter ad audaciorem. Vtroſque illi inſtruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda ſint. Quid Secretaria aliud ſunt, quam ſcholæ quædam, è quibus inſignes Miniſtri prodeunt? Ex iis,quæ ipſi uſu & experientia obſervant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ recte fiant, quæ ſecus. E quibus omnibus facile conficitur, quanti interſit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis inſtructi ſint, Magni illi Dei Miniſtri aut Secretarii, quos Euangeliſtas dicimus in Apocalypſi adumbrantur per quatuor animalia alata, intus ac foris oculis *a* plena, & pennæ quidem velocitatem & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdiu quietem *b* caperent: tam obligationi ſuæ invigilantes, ut Ezechiele teſte, ſemper calamo, & chartæ *c* intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipſi divinæ menti & ſpiritui, à quo nulla in re *d* diſcedebant.

Atque ut hæc Secretariorum electio recte poſſit inſti-
tui, operæ pretium foret
certos quoſdam, qui ad id vi-
derentur idonei, primum ex-
ercere in variis miniſteriis at-
que officiis; quod fieri pote-
rit, ſi Princeps Legatis ſuis
aut majoribus Miniſtris eo
adjungat Secretarios, qui in-
genio valent rerum capaci
cum Latinæ linguæ peritia
eorumque probet induſtriam
extra ſuum Regnum in vari
officiis; poſtea vero ad aul
ſecretaria eos evocet, ubi M
niſtros agant,ſeque perfician
ut eſſe poſſint Secretarii St
tus; aliorumque conſiliorum
ut Cuſtodes item ærarii
Commiſſarii, quorum not
tiæ & experientiæ plurimu
conferunt ad bene guberna
dum, & expedienda negoti
Atque ita evitabitur mala S
cretariorum electio, qua
plerumque à Miniſtris fi
aſſolet, eorum opera uten
bus, quos jam ante habeba
quique ordinarie minus ad
munus ſunt idonei, eo qu
eos fere eligere ſoleant,
elegantius pingunt litera
non qui ſcientia præſta
Vnde fit, ut plus obſit Pr
cipi Miniſter aliquis bonu
qui imperitum habet Secre
rium, quam Miniſter aliq
malus, cui bonus eſt Sec
tarius. Accedit illud etia
quod ſi Secretarius ab ipſo
gatur Principe, à quo ul
riorem ſperat fortunam,ma
ri cum ſtudio Miniſtri
invigilabunt officiis, ma
que attenti erunt ad mu
rum ſuorum obligatione
& bonam adminiſtration
fortunarum Principis. I
Alphonſus Sapiens cum

a *Singula eorum habebant alas ſenas: & in circuitu, & intus plena oculis.* Apoc. 4. 8.

b *Et requiem non habebant die ac nocte.* Apoc. 4. 8.

c *Facies eorum & pennæ eorum extentæ deſuper.* Ezech. 1. 11.

d *Vbi erat impetus Spiritus, illuc gradiebantur.* Ezech. 1. 12.

sciret, quantum in bo- aliquo Secretario esset situm, dixit aliquando, *que debe el Rey escoger tal ome ra esto, que sea debuen linaje ya buen seso natural: e sea n razonado, e de buena mane- e de buenas costumbres, e sepa r, e escrivir, tambien en La- , como en Romanze.* Non vi- tur Rex Alphonsus solum luisse, ut Secretarius Lati- norit scribere, sed loqui iam: id enim apprime utile t ei, quem cum omni Na- num genere agere oportet. hoc præsertim tempore, stquam Monarchia Hispa- ca per Provincias, & Regna tera longius dilatata fuit, il- d valde necessarium est, ob quens literarum Latinarum mmercium.

5. Verum nihil magis essentiale & proprium Secretario, quam Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito continuo obligationem suam sibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculosa cordis instrumenta sunt, & per illa foras se prodit, aut levitate judicii, mysteriorum incapacis, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quasi depositarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, scribendove ad eos, qui Ministri non sunt. Atque adeo Secretarii munere fungi iste non poterit, qui tam modestus non fuerit, ut audire potius malit, quam loqui, eundem semper vultum præ se ferendo, siquidem & in hoc legi potest, quod curæ illius & expeditioni commissum fuerit.

a L.4. tt.9. p.2.

SYMBOLVM LVII.

I. Orologii rotulæ tanto tamque occulto volvun- r silentio, ut nec videas eas, c audias; & licet ab iisdem tum pendeat artificium, bi tamen hoc minime attri- unt, sed motum suum ac- mmodant indici, qui solus oras distinguit, & indicat, seq; palam omnibus osten- t dimensi temporis aucto- m & regulam. Talis con- rdia mutua, & consensio t oportet inter Principem eos, qui ipsi à consiliis nt. Istos adhibere, peruti- est: nam (ut recte dixit ex Alphonsus Sapiens) b *el mperador, y el Rey maguer sean randes Señores, non puede fazer cada uno dellos mas, que un Ome,* & Status alicujus gubernatio multis indiget viris, at tam modestis, & ab omni arrogantia alienis, ut ex iis, quæ statuta fuerint, nihil suo tribuant consilio, sed solius Principis. Laboris socii sint, non potentiæ. Ministri, non Imperii cõsortes. Sciant Principem absq; iis imperare posse, se vero absque illo minime. Vbi Majestatem suam potentiamque exercere poterit sine opis alterius adminiculo, se solo id agat. In Ægypto, ubi efficacior est caloris vis, cœlum animalia perfecta absque alterius concursu procreat. Si Princeps omnia cum aliis conferat, Consultator erit potius,

b L.12. tt.1. p.2.

tius, quam Princeps. Perit Principatus vis, nisi rerum summa ad unum [a] revocetur. Monarchia à cæteris gubernandi rationibus in eo distinguitur, quod unus solus imperet, obediant alii, & si pe miserit Princeps, ut plur præcipiant, non Monarch erit, sed Aristocratia. Vbi im perant multi, nemo impera Spiritus sanctus pœnæ & c stigationis loco id [b] habet, contra benedictionem inte pret

a Neve Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur. Tac. lib. 1. Annal.

b Propter peccata terræ mu Principes ejus. Prov. 28. 2.

etatur, si penes unum so-m imperium *a* sit. Quod si inistri Principem tam igna-m esse animadverterint, ut os sinat regere, maximam pimet auctoritatem arro-nt. Augescit inter eos su-rbia & æmulatio. Quilibet pallio Regio detrahit ali-iid, adeoque penitus tandem frusta distrahitur. Plebs nfusa inter tot Dominos rum ac legitimum amplius n agnoscit, & gubernatio-m contemnere incipit: ni-l enim recte geri existimat, si quod à Principis sui ente proficisci credit, unde vi remedium parat. Exem-a funesta ejus rei apud Hi-oricos videre licet in amis-one Regni, *b* & morte Gar-æ Galæciæ Regis, qui ne in-cem quidem agere voluit, esignando gubernationis mo-is; sed ad unum aliquem, iem præ aliis charum habe-at, remittebat omnia, qui na cum Rege postea occisus iit. Regem Sanctium Lusi-num Regno exutum legi-ius, quod in eo Regina po-us, aliique famuli obscuro co nati imperarent. Idem egi Henrico IV. accidit, ia in negotiis curandis tam at negligens: ut eorundem xpeditiones à Ministris da-is, manu sua subscriberet an-, quam eas legeret, aut sci-t etiam, quid in iis contine-tur. Incommodis omnibus se Princeps objicit, qui sine xamine, sine consideratione d solum exequitur, quod sta-unt alii, in ipso enim tan-uam in molli cera quilibet imprimit, quidquid desiderat. Ita factum Claudio Imperatori, *c* *cui non judicium, non odium erat, nisi indita, & jussa.* Ipsius Principis, non Ministrorum humeris Deus Principatum *d* imposuit; id quod haud obscure Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem instruxit convivium, & de industria armum ex agno reliquum *e* porrexit. Attamen non velim Principem Cameli esse similem, qui cœce oneri se inclinat; sed opus est, ut humeros habeat oculatos, sicut animalia illa in visione Ezechielis; ut videant, & sciant, quid in se *f* suscipiant. Currum & aurigam Israëlis Eliam vocabat *g* Eliseus, quod onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per se-ipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui *h* *neque jubendi, neque vitandi potens; non jam Imperatori, sed tantum belli caussa erat.* Quam ob rem non solius indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quæ mensuram mo-

a *Et suscitabo super eas Pastorem unum qui pascat eas.* Ezech. 34. 23.

b Mar. Hist. Hisp. cap. 8. l. 9.

c Tac. lib. 12. Annal.

d *Factus est Principatus super humerum ejus.* Isa. 9. 6.

e *Levavit autem cocus armum, & posuit ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi.* 1. Reg. 9. 24.

f *Et dorsa eorum plena erant oculis.* Ezech. 1. 18. sec. lxx.

g *Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, Pater mi, currus Israël, & auriga ejus.* 4. Reg. 2. 12.

h Tacit. lib. 3. histor.

dumque dat rotularum motui, ab illo ſiquidem totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut *Princeps Prætoris*, Conſiliarii, aut Præſidis *partes ſuſtineat* a: *majus aliquid & excelſius* ab eo *poſtulatur.* Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus majoris momenti tempus illi non ſuppeteret. *I aſi debe haver* (verba ſunt Alphonſi Regis) *Omes ſabidores, e entendidos, y leales y verdaderos, que le ayuden, e le ſirvan de fecho en aquellas coſas, que ſon meneſter para ſu Conſejo, e para fazer juſticia e derecho a la gente; ca el ſolo no podria ver, nin librar todas las coſas, porque ha meneſter por fuerza ayuda de otros, en quien ſe fie* b. Ipſius eſt Miniſtris uti, velut gubernandi inſtrumentis, eoſque operari ſinere; ſic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliqua ſuperiore magis minuſve immediata, aut aſſiſtente, prout negotiorum ratio poſtulaverit. Quæ Miniſtrorum ſunt propria, ipſi Miniſtri peragant. Quæ ad Principis pertinent officium, de iis ſolus Princeps ſtatuat. Ea de cauſſa Tiberius c *Senatum per literas caſtigabat, quod cuncta curarum ad ſe rejicerent.* Curæ Principis graviores turbari non debent conſultationibus levioribus, ſi abſque Majeſtatis læſione à Miniſtro eæ decidi poſſint. Quapropter d *Sanguinius Maximus è Conſularibus oravit Senatum, ne curas*

a Tac. lib. 3. Annal.
b L. 3. tt. 1. p. 2.
c Tacit. l. 6. Annal. d Ibid.

Imperatoris, conquiſitis inſup acerbitatibus augerent: ſuffice ipſum ſtatuendis remediis. Quo ſi Princeps ſemel Miniſt alicui, ejus prudentiæ & fid confiſus, negotium aliqu commiſerit, totum eide poſtea derelinquat. Poſtqua Deus Adamum totius ter Dominum conſtituiſſet, a duxit ad eum univerſa an mantia, & volatilia cæli; nomina iis imponeret, n Deus id ſibi reſervari e volui Pari ratione aliis relinque debet Princeps curas, & l bores ordinarios: caput eni officiis manuum, aut pedu minime ſeſe occupat, neq navarchus vilioribus ſe in pendit miniſteriis, ſed in pu pi ſedens navim gubern quieta manus agitatione, q plus efficit, quam omn alii.

§. Quod ſi Princeps aetatem aut teneram, aut i graveſcentem, aut natura alias ad gubernandum min idoneam negotiorum di ctioni intendere nequea alium adjutorem aſciſcat: n nus enim eſt incommod alterius uti opera, quam p ſeipſum errare in omnib Primi anni Imperii Nero felices fuere, quod viros b nos adhiberet in conſiliun poſtea vero cum ſolus pe gere negotia voluit, ſem ipſum perdidit. Rex Phili pus Secundus, cum vide ob ſenectam, aliaſque corp ris imbecillitates ſe ad Imp rium minus habilem redd fi

e *Formatis de humo cunctis a mantibus terræ, & univerſis volat bus cæli; adduxit ea ad Adam, ut deret, quid vocaret ea.* Gen. 2. 19

dis quibusdam, expertisque ministris usus fuit.

Verum tum etiam, cum necessitas ea fuerit; non debet Principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes sint Ministri & fidi: corpus enim politicum naturis est simile, quibus, si calor animæ nativus defuerit, nulla sufficiunt remedia, nullæ industriæ ad conservandas illas, & sustentandas, ne intereant. Anima Reipublicæ suæ Princeps est, quare ut illa vivat, necesse est, ut hic membris suis, & organis aliquo modo præsto sit. Si omnino non possit, illud curet saltem, ut ipsemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tanta solertia, ut ipsius dispositioni & judicio tribuantur. Præsentia Principis, etsi nihil agat, aut alio intendat, cautos tamen & sollicitos reddit Ministros. Vel nosse duntaxat, omnes consultationes ad ejus pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licet nec mutet eas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum suismet lustrarit oculis, aut instructus secreto correxerit, & castigarit Ministrorum suorum errores, iisque metum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solliciti: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut certe solere inspicere. Consultent porro in Consiliis de negotiis, & viris bene de Republica meritis, quos ad munia publica & dignitates evehant; verum ad ipsum Principem omnia perveniant oportet, ipsius manus sit, quæ decisiones & gratias denotet, neque facile permittat., ut tanquam in Solari horologio umbræ ipsius (per has, Ministros & Principi familiariores intelligo) eas indicent, & primum in apertum proferant, adeoque sibi asscribi faciant: nam si in hoc existimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, beneficia suam perdent gratiam, & Princeps contemptui erit, cui ea in acceptis referri oportebat. *a* Ob hanc caussam *inclinatio Senatus*, qua in M. Hortalum propendebat, *incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adversaretur, vehementerque increpuit* *b* Iunium Gallionem præmia Prætorianis militibus proponentem, *velut coram rogitans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque præmia, nisi ab Imperatore accipere par esset.* Princeps non ideo in veneratione est, quod Princeps sit, sed quia ut Princeps mandat, castigat, remunerat. Si quid statuendum acerbius, si quæ pœnalis ferenda sententia, per Ministrorum manus id fiat; suam vero quantum fieri potest, Princeps celet. Illi populi indignationem, rigoris ac pœnæ odium sustineant, non *c* iste. De Iove antiqui dicere solebant, quod benignos solum vibraret radios, qui absque cujusquam offensione mirarentur, ejusque potentiam ostenderent, alios vero per Deorũ consiliũ, Mini-

P. 6 stri

a Tacit. lib. 2. Annal.
b Idem l. 6. Annal.
c *Et honores ipse per se tribuere; pœnas autem per alios Magistratus, & judices irrogare*, Arist. lib. 5. Pol. cap. 11.

ſtri ſeveri habeantur & duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum eſt accuſare, & condemnare; Principis abſolvere, & veniam concedere. Emanuel Luſitaniæ Rex gratias agebat cuidam, quod argumenta quædam reperiſſet, quibus reum capitis morti poſſet eripere. Alius item Luſitaniæ Rex Ioannes Tertius quæſtioni cuidam criminali præſens aderat, cumque ſententiis rogatis, paria eſſent tum abſolventium, tum condemnantium ſuffragia, ſolumque ipſius exſpectaretur, fertur reſpondiſſe; *Quod hunc morti adjudicaveritis, juſtiſſime factum arbitror, cuperemque alii omnes in eandem iviſſent ſententiam. Ego tamen abſolvendum eum cenſeo, nequis dicat, Regis ſuffragio ſubditum capite damnatum eſſe.* Ad ſubditos conſervandos Princeps creatus eſt, & niſi illius cauſſa fiat, vitam eripere nemini debet.

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, ſed eas operari ſinit, & motus ſolum earumdem denotat. Ita Carolo Quinto Imperatori videbatur agendum eſſe Principi cum ſuis Conſiliariis, ut iis nimirum conſultationes relinqueret, neque his facile ſe coram ingereret. Quod documentum etiam filio ſuo dedit Philippo Secundo: præſentia enim libertatem impedit, & anſam dare ſolet adulationi. Et tametſi in majoris momenti negotiis præſentia Principis perquam utilis videatur, eo quod non æque animum inſtruant conſultationes lectæ, ac coram habitæ; in quibus plurima addiſcet; & negociis incipiet affici; perſpectis naturis & finibus eorum, qui ipſi à conſiliis ſunt. Verum in declaranda ſua mente admodum cautum oportet eſſe Principem, ne fors eandem adulatio ſequatur, aut veneratio, aut metus. Quæ cauſſa fuit, cur Piſo accuſato Marcello, quod ſublato capite ſtatuæ Auguſti, ſuam erexiſſet, ſententiam rogatus Tiberio diceret: a *quo loco cenſebis Cæſar? ſi primus, habeo quod ſequar: ſi poſt omnes, vereor, ne imprudens diſſentiam*: Quamobrem laudatum etiam fuit ejuſdem Imperatoris decretum, quo b *exemit Druſum* filium ſuum *Conſulem deſignatum dicenda primo loco ſententia, ne cæteris adſentiendi neceſſitas fieret.* Ingens iſtud periculum eſt, ſed nec minus commodi ex eo, ſi Princeps nec ante, nec poſt in conſultationibus ſuum aperiat animum: ita enim majori cum ſecreto conſilium illud ſuo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum. Henricus Luſitaniæ Rex tanta cum prudentia negotia proponebat in Conſilio, ut neque è verbis, neque ex ipſo vultu agnoſci poſſet, quo animus ejus inclinaret. Vnde & nata conſuetudo, quod Præſides & Vice-Reges in Conſiliis ſuffragia non ferant, quæ antiquiſſima eſt, Ætolis quondam uſitata.

At enimvero in caſu, quo Princeps approbationem potius cuperet, quam conſilium,

a Tacit. lib. 1. Annal.
b Idem lib. 3. Annal.

m, poterit ante animum
idere, & suam manifestare
inionem; semper enim vi-
bit, multorum postea in
ndem conspirare suffragia,
t quia placere cupiunt, aut
ia facile ejus sequimur nu-
m, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum
efertim, cum Princeps illo
ietur implicatus ob ratio-
s jam dictas, valde expedit
ùm consultationibus præ-
item interesse, ut hac sua
æsentia firmet, atque illi-
, quæ sapienter statuta fue-
it, possit exequi; neve in-
im forte, dum de illis ad
ùm refertur, è manibus ela-
tur occasio. Illud tamen
incipem scire velim, mul-
s esse Consiliarios, qui co-
n Principe fortes videri cu-
unt, magisque animosi,
am prudentes; atque adeo
meraria interdum sugge-
nt consilia, licet ordinarie
si ea non soleant exequi,
imo vel maxime præ aliis
riculum fugiant. Exem-
um in iis fuit, qui Vitellio
ctores fuerant, ut arma
ciperet, a *sed quod in ejusmodi
bus accidit, Consilium ab omni-
s datum est, periculum pauci
mpsere.*

§. Quæstio frequens est in-
r Politicos, deceatne Prin-
pem in ipsis præsidere tri-
nalibus ad justitiam exer-
ndam. Et sane gravis nimi-
m videtur occupatio, qua
mpus perderetur necessariū
o negotiis politicis, &
ministranda Republica,
iamvis Tiberius b *nec Pa-
um* in Senatu *cognitionibus
tiatus, judiciis adsidebat in cor-
nu tribunalis.* Rex Ferdinandus Sanctus coram in judiciis præsens aderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversum potentiores tutabatur. Rex Alphonsus Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & orphanorum caussas judicandas sibi sumeret, *porque maguer el Rey es tenudo de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe fazer à estos, porque son asi, como desemparados, e mas sin consejo, que los otros.* Salomoni insignem peperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo caussas c decidebat; & Israëlitæ Regem postulabant, qui sicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis d diceret. Sola Principis præsentia bonos efficit e Iudices, & sola ejusdem potestas infirmiores tueri f potest. Præcipua caussa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quod qui oviculas suas dentibus ac unguibus Leonis eripuisset, optime nosset pauperes adversum g potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo est ista cura, ut propter eam solam adpromiserit Principi, deleturum se reliqua ejus

P 7 pec-

a Tacit. l.3. Annal.
b Idem lib. 1. Annal.

c *Audivit itaque omnis Israël judicium quod judicasset Rex: & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.* 3. Reg. 3. 28.

d *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes.* 1. Reg. 8. 5.

e *Rex, qui sedet in solio judicii dissipat omne malum intuitu suo.* Prov. 20. 8.

f *Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.* Psal. 9. 14.

g *Persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum.* 1. Reg. 17. 34.

peccata, & usque ad candorem nivis eum [a] emundaturum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipuã esse partem muneris Regii, cui tamen satisfieri puto, si bonos Iustitiæ Ministros eligat, attendatque deinde sedulo, quomodo munus suum isti impleant; cæterum sufficiet, quod subinde in caussis gravioribus (graviores autem voco, quæ à potentia possunt optimi) suffragiis ferendis ipse intersit, aut certe, ut Iudices semper in metu sint, ne forte ex occulto aliquo tribunalis loco singulorum dicta & sententias observet. In eum finem Iudices omnes Madriti versantur in Palatio Regio, & in aulis, ubi judicia exercentur; fenestræ sunt, per quas sua Majestas secreto solet attendere; perinde ut apud Magnum Turcarum Imperatorem in certo loco judiciis deputato (quem ipsi *Divan* vocant) fieri assolet, ubi Iudices de negotiis conferunt, quoties ita videtur ab ipso audiri possunt per fenestram quandam holoserico rubro coopertam.

§. Atque harmonia ista horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriore, qui horas designat, haud obscure elucet etiam in regimine Monarchiæ Hispanicæ tam bene instituto, ut Regna & Provincias, quas Natura late sejunxit, Prudentia inter se uniat. Omnes peculiare

[a] *Quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Isa. 1, 17.

Consilium Madtriti habent
ibi siquidem est Consiliu
Regni Castellæ, Aragoniæ
Lusitaniæ, Italicum, Belg
cum, & Indiarum, quib
unus aliquis præsidet. In i
in deliberationem veniun
negotia omnia seu justitiæ
seu gratiæ, quæ ad unum
quodque Regnum, seu Pro
vinciam pertinent Atque ist
consultationes ad ipsum R
gem perveniunt, qui illu
tandem statuit, quod maxim
expedire judicaverit, ea r
tione, ut consilia veluti rot
sint, sua Majestas vero ind
aut illa sint nervi optici, p
quos visuales species transmi
tuntur ad cerebrum; Rex v
ro instar sensus communis
qui illas discernit ac percipit
ferendo de iis judicium. R
bus igitur Monarchiæ s
constitutis, & suæ Majesta
præsentibus, tanta cum pru
dentia & quiete curantur si
gulæ, ut ab annis centum
amplius, à quo altius illa co
pit assurgere, vix ullus aliqu
gravis error in ea acciderit
quod tamen in corpore ta
vasto, cujus partes tam diss
tæ sunt inter se, proclive e
fieri. Magis unita fuit Rom
norum Monarchia, & pæn
quotidie graves in ea motu
ac tumultus oriebantur: ev
dens sane argumentum, han
nostram fundamentis su
longe illi præstare, & à Vir
fidei magis probatæ, majori
item judicii ac prudentiæ g
bernari.

§. Quamobrem cum sum
ma rerum ad Principem ta
dem derivanda sit, decet om
nino, ut non amore solum
sed œconomia etiam Reip
blic

cæ Pater sit, neque satis
e ducat, si Consiliarios ha-
at, & Ministros, qui rerum
agunt; sed secretam præter-
earundem notitiam sibi
nparet, qua se in omnibus
igat: uti mercatores certo
quo, & secreto libro, in
o commercia & negotia-
nes suas adnotant. Ejusmo-
librum Augustus Impera-
r habebat, in quo a *opes pu-
cæ continebantur, quantum ci-
um, sociorumque in armis, quot
sses, Regna, Provinciæ, tribu-
& necessitates, ac largitiones,
a cuncta sua manu perscripse-
t.* Memoria experientiarum
asi quoddam depositum
t, sed caducum & fragile,
si à calamo juvetur qui illas
charta perennare faciat.
urimum addiscet, quisquis
, quæ recte facta fuerint,
æ secus, memoriæ juvan-
e caussa, in libellum retule-
t. Quam diligentiam si ad-
bere neglexerit Serenitas
estra, ad solium regium ali-
ando evecta, putaveritque
equaquam debere Majesta-
m regiam eo usque sese de-
ittere, sed sufficere, si sola
a præsentia, non autem tan-
animi attentione Regnum
oderetur, Ministrorum ar-
itrio illud permittendo, fa-
ile equidem mihi persuadeo
e optima constitutione, &
rdine Monarchiæ hujus in
onsiliis suis, & Tribunalibus
re, ut Serenitas Vestra abs-
ue graviori aliquo periculo
ominationis suæ stadium
ecursura sit; verum tamen
ihil erit aliud, quam index
olum horologii, alienis ro-
ulis agitatus, neque quic-

a Tacit. l. 1. Annal.

quam in ejus gubernatione
elucebit eximium, & glorio-
sum, quemadmodum futurum
esset, si (quod spero) Sereni-
tas Vestra Augustum imitata,
in certo aliquo libro, illas
ipsas res adnotari fecerit
quotannis, in quolibet Regno
separatim, adjectis etiam mu-
nitioribus locis, quæ à mili-
tari præsidio custodiuntur:
quos item Viros insignes ha-
beat, tam pro pacis, quam
belli muneribus, eorum qua-
litates, dotes, obsequia, alia-
que similia; notando insuper
memoriæ caussa negotia ma-
joris momenti, quem ea
eventum sortita fuerint, quid
actum in iis bene, quid er-
ratum, & plura talia usu ob-
servata, quæ ad rite guber-
nandum possunt conducere.
Ab hac cura & attentione
proficiscitur insignis illa gu-
bernationis harmonia in So-
cietate Iesu, quam tantopere
omnes admirantur, siquidem
ad Ordinis totius Generalem
tertio quoque anno particu-
lares fiunt relationes de re-
bus omnibus, aut præcipuis
certe, quæ acciderunt, una
cum secretis personarum Ca-
talogis; quia vero illæ sensim
& cum tempore naturam,
moresque mutant, quolibet
triennio illi innovantur, præ-
terquam quod annis singu-
lis ad eundem præscribantur
informationes quædam, non
tam generales, sed de iis
solum rebus, quas ipsum sci-
re magis necessarium fuerit:
quo fit, ut electiones ple-
rumque bene eveniant, per-
sonarum capacitatem offi-
ciis aptando, non contra.
Quod si Principes ejusmo-
di

di notas rerum personarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, consultationibusque: melius regnandi artem condiscerent, ne in omnibus à Ministris dependere foret opus: majori cura ac sollicitudine hi servirent Principi; quippe qui scirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari, adeoque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum tempori non curantur, quæ ad bellum, aut pacem sunt necessaria: Virtus denique metu ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decrescerent. Nec ullam confusionem parient summariæ illæ relationes, præsertim si aliæ fiant manu ipsiusmet Principis, aliæ per Ministros, qui principalia obeunt munera; aut Viros alios intelligentes, quibus tuto credi potest,

quod sincere & accurate il
facturi sint. Quare si, ut Cic
ro dixit, a *Senatori necessari*
est nosse Rempublicam, quid h
beat militum, quid valeat ærar
quos socios illa habeat, quos am
cos, quos stipendiarios, qua qu
que sit lege, conditione, fæd
re, &c. Senatori, inquam, c
non nisi exigua gubernatio
pars est, quanto magis i
necessaria erunt Principi, c
jus est ad universale bon
attendere? & si Philippus M
cedoniæ Rex bis quotid
prælegi sibi voluit articul
fœderis cum Romanis init
cur dedignabitur Princeps
uno aliquo libro inspicere t
tum imperii sui corpus red
ctum in compendium, co
templando nimirum in illo
velut in tabula quadam ge
graphica, omnes ac singul
partes, quibus illud constat

a Cicero.

SYMBOLUM LVIII.

E Præcipuis regnandi instrumentis honor, qui nisi ab honesto esset & laudabili, inventum politicum crederem. Firmamentum Imperiorum est. Nemo quisquam absque eo se suaque diu conservare poterit. Si is deesset Principi, deficeret virtutum custodia, famæ stimulus, & vinculum, quo amorem venerationemque sibi conciliat: b *Velle pecuniis excellere, tyrannicum est; honoribus vero, magis regium.* Nec minus subditis honor utilis est, quam ipsi Principi, nam sine eo nullæ sufficerent leges ad coërcendum populum, cum pleriq

comparati sic simus, ut no
minus infamiæ metus, ac po
næ nos in officio continea
Mox rueret ordo Reipublica
nisi in existimatione esse
obedientia, fidelitas, int
gritas, & fides publica. Cup
ditas gloriæ legum auctorit
tem nutrit ac fovet, & ut il
potiatur, labori se dat, & vi
tutibus. Nec periculum levi
illi imminet Reipublicæ, i
qua subesse omnes cupiunt
quam ei, in qua nemo no
imperare desiderat. Regnu
nimis abjectum & humile
cedit, & obligationis suæ, q

b Arist. lib. 5. Polit. c. 10.

Dom

omino legitimo obstrictum
t, facile obliviscitur. Illud
ero, quod altioris est animi,
uodque honorem in pretio
abet, labores & pericula,
mmo suammet ipsius ruinam
ilipendit, ut in obedientia
: fide permaneat. Quæ bella,
uas calamitates, quæ incen-
ia expertus non est Burgun-
iæ Comitatus, ut suam erga
Regem Catholicum obedien-
tiam ac fidem tueretur? nec
tyrannis & barbara hostium
crudelitas, nec infecta ele-
menta, tametsi omnia adver-
sus illam viderentur conspi-
rasse, ejus constantiam fran-
gere potuere. Fortunæ, Pa-
tria, & vita fidelibus illis sub-
ditis eripi potuerunt, genero-
sa fidelitas, & sincerus in Do-
minum

minum legitimum amor adimi nunquam potuit.

§. Adversus mala intestina illud solet esse remedium, ut honor omnis & existimatio quam longissime arceatur à populo; qua Politica Chinenses utuntur, quibus nullum nisi ab intimis visceribus periculum. Verum in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt exposita, existimatio & gloria subditorum omnino sunt necessaria, ut hostibus sese objicere audeant : ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est Princeps, qui animis magnis non imperat, & generosis, nec absque iis timeri se unquam faciet, aut dominii sui fines dilatabit. Æstimatio gloriæ, quæ in subditis est, eosdem stimulat, ut & Principis honorem procurent : ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Vnica inanis honoris umbra in laboribus constantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui thesauri sufficerent ad compensandum fortunas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quem profundunt pro tuenda voluntate & arbitrio suorum Principum, nisi introducta fuisset moneta illa honoris publica, qua quisque in sua opinione sibi ipse satisfacit? Optimum fortunarum actionumque heroicarum pretium est, quod Principes reperire potuerunt, adeoque honoris æstimationem integram, quoad fieri potest, si non ob Majestatem suam propriam, at certe propter emolumentum ingens, quod illa secum affert, servari debent inter subdito dissimulando penitus, aut l viter saltem castigando d licta illa, quæ tuendi hon ris caussa committuntur, contra præmiis & testim niis publicis actiones fortes, generosas confovendo. Ill tamen advertant, admodu in subditis perniciosam e inanem illam existimatione & gloriam, quæ sola hom num opinione, non soli virtute nititur : ex illa eni contentiones de prærogati inter Ministros nasci sole cum jactura boni publici, obsequii Principis, duella, i iuriæ & homicidia;ex his v ro motus intestini, & sediti nes. Nec cum illa stare p test obedientia, sed interdu Principis sanguine sese coi quinat : nam si semel subd tus opinione sua propria, a communi rumore persuasus Tyrannum eum judicet, morte dignum, facile ea machinabitur, ut sese pro p tria offerat, & nomen suu posteritati a consecret. Opo tet ergo ut Princeps ista gloriæ superstitionem corr gat in subditis, ad veram solidam eos incitando.

Nec indignum se Majest reputet, si subditos honoret & exteros : honor enim ist Principum honori non mag derogat, quam flammæ fac officiat, si se communice aliis, easque incendat. Ob qu caussam Ennius pietatem il lius, qui erranti viam com monstrat, flammę comparavit a Homo

a *Itaque Monarchas, non ut si vendicent Monarchiam, invadunt sed ut famam & gloriam adipiscan tur.* Arist. l. 5. Polit. c. 10.

Homo, qui erranti comiter
monstrat viam,
quasi lumen de suo lumine
accendat, facit,
nihilominus ipsi lucet, cum
illi accenderit.

a comparatione illud Ci- nis manavit consilium ; *quicquid sine detrimento modari possit, id tribuatur, ignoto.* Ex utraque hac entia præsens Emblema mptum est, fax incensa delabro imposita, symbo- Divinitatis, & supremi gistratus insigne, à qua lu- n flammamque hauriunt , ad significandum, quam detrimento flammæ ho- is sui, eundem Principes in- bene meritos dispertiant. tuatitium honorem habet; n proprium, quisquis eo de- ui metuit, si honorem s habeat. Fontes scatu- ntes aquas affatim suppe- ant, nec unquam deest, od largiantur. Inexhausta honoris dos in Principi- s, quantumvis liberales ii t; omnes enim eos vene- ntur ut depositarios solum, honores, quos accipiunt, alios dispertiri debent; non us ac terra vaporibus suis rem refrigerat, qui eos inde convertit in rorem, i terram vicissim foveat. que hoc mutuum honoris bsidium Principem inter & bditos etiam agnovit Rex phonsus sapiens, cum dixit *que honrando al Rey, honram a mismos, e à la tierra, donde a, e fazen le altad conoscida: rque deben aver bien, e honra l.* Vbi honor ille reciprocus t, ibi pax efflorescit ac bel- m, & firmatur dominatio.

Nec ulla in re magis suam Majestatem ostendit Prin- ceps, quam honorando. Quan- to Naturæ corpora præstan- tiora sunt, tanto profusius vir- tutes ac dona sua impertiunt aliis. Fortunas largiri, huma- næ liberalitatis dos est; hono- res dare, Dei proprium, eo- rumque qui ad Deum acce- dunt propius. In his genero- sis principiis ac regulis maxi- me instructam velim Sereni- tatem Vestram, atque ut sin- gulari studio Nobilitatem ve- neretur, præcipuam Monar- chiæ columnam.

d *Os Cavalleiros tende em*
muita estima,
Pois com seu sangue intrepido,
& fervente
Estendeu não somente à ley de
cima,
Mas inda vosso imperio pre-
eminente.

Audiat Serenitas vestra ea de re gloriosum Antecesso- rem Regem Alphonsum Sa- pientem, qui Successores suos optimis monitis instruens, sic loquitur : e *Otrosi deben amar e honrar à los ricos Omes: porque son nobleza, e honrar de sus Cortes, e de sus Reinos, e a mar; e honrar deben los Caballeros, por- que son guarda, e amparamiento de la tierra. Ca non se deben rece- lar de recibir muerte per guar- darla, e acrescentarla.*

§. Obsequia sine præmio languescunt, cum ipso vigent & regnum efficiunt glorio- sum : nam sub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroica exempla transmittun- tur ad posteros. f Vix ullum a- liud egregium facinus effecere tres

a Ennius. b Cic. c l.17. tt.13.

d Cam. Lus. can. 10.
e l.17.tt.13.p.2. f 22. Reg.13.

tres illi fortiſſimi milites, qui per medios hoſtium cuneos aquam de ciſterna attulerant, eo quod David eos remuneratus non fuerit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita, vinculo perpetuo eam ſibi obſtringit, & jus quoddam ad illius obſequia adipiſcitur. Nec minus ad agendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Majoribus eorum geſta fuere; uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quam ii, quos adhuc ſperant. Atque iſthæc conſideratio movit Serenitatis Veſtræ Anteceſſores, ut præſtantiora quædam illuſtriorum familiarum Hiſpaniæ obſequia æternis honoribus voluerint proſequi. *a* Sic Rex Ioannes Secundus remuneratus eſt ea, quæ Comites Ribadei præſtiterant, quibus ideo perpetua lege dabatur ad menſam Regis accumbere, veſtiſque qua Reges die Epiphaniæ Domini ſacro uterentur; *b* Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, juſſitque eos donari veſte, qua veſtirentur Reges ſexto Idus Septembris, Virginis Matris natali die. Marchionibus item de Moya, quibus dari præcepit craterem, è quo S. Luciæ feſto Reges biberent. Comitibus denique Rocenſibus ex familia de Vera, quibus permiſſum, ut quotquot ex illo ſanguine deſcenderent, quotannis homines triginta à tributis poſſent immunes reddere: cumque ipſe Rex Ferdinandus Galliarum *c* Re Savonæ conveniret, … gnum Ducem Gonſalv cœnæ adhibuit; ad cujus am domum divertit, … Neapolim aliquando in deretur. Quid igitur miru ſi unum aliquod Regnum que adeo univerſa Hiſp armorum ſuorum felic tem, & gloriam illi debel de quo dici merito poter quod dixit Tacitus de quodam forti ac ſtrenuo … ce: *d Illo in corpore decus ne Cheruſcorum, illius con geſta, quæ proſpere cecideri teſtabatur* Maroboduus. F titudo, & prudentia ur ſolius Miniſtri fundam tum eſſe ſolet, & exalta alicujus Monarchiæ. Ea q in America aſſurrexit, H manno Corteſio, & Piza debetur. Fortitudo & in ſtria ſingularis Marchio Aytonæ, mortua ſereniſſi Infante Iſabella, Status B gicos quietos tenuit. Inſtr menta præcipua conſerv apud Auſtriacos Imperii, … & ſecuritatis, qua Italia … fruita eſt: fuere præſen aliqui Miniſtri, quorum m xima præmia ſtimuli inſ erunt; & ſcintillæ ad ex tandam glorioſam æmulati tionem in aliis. Paucoru remuneratione multa alia m cari licet obſequia. Genero uſura eſt, qua diteſcunt Pri cipes, augent Status ſuos & ſecuros reddunt. Flor Imperium Otomannicum quod fortitudinem decor præmiis, & altius evehat, quocumque illa emicueri

a Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 21. cap. 6.

b Idem lib. 25. cap. 4.

c ibidem lib. 29. cap. 9.

d Tac. lib. 3. Annal.

rica Monarchiæ Hispa- : ad tantum pervenit fa- um, quia Rex Ferdinan- Catholicus, ac post eum olus Quintus, & Rex ippus Secundus aptare areque noverant lapides llius amplitudinem magis eos. Queruntur de hoc ro sæculo Principes, ste- illud esse istiusmodi Viro- ,nec advertunt tamen, id fieri, quia ipsi aut eos quærunt, aut si reperiant, oribus atque officiis illu- res non reddunt; sed eos n ad gradus altiores eve- , qui circum ipsos versan- ut vivunt, qua in re plus s potest quam electio. per natura insignes ali- Heroës procreat, non mẽ semper utuntur Prin- s. Quot præstantia inge- , quot generosiores animi untur moriunturque ob- & incogniti, qui si ad- ti fuissent ad munera, to- rbi fuissent admirationi. tus in Sacellanatu Ec- æ S. Ludovici, quæ Ro- est, vitam clausisset in- ius, neque tam eximia no Franciæ præstitisset quia, nisi Rex Henri- Quartus magnæ illius in- s probe conscius, eum dinalitia dignum purpura osuisset summo Pontifi- Si præstanti ingenio Vi- Princeps inter vulgus si- delitescere, vivet morie- ue obscurus tanquã è ple- liquis, nec quicquam ma- m efficiet. Christus *a* una cum tribus Discipulis in montem Thabor conscenderat, relictis cum turba aliis, & ecce vel à solo illo speciali Domini favore exclusi, experti fuere fidem suam sic intepuisse, ut energumenum quendam curare nullo modo *b* possent. Non crescunt neque florent ingenia, nisi favor ea excolat, aut irriget. Ille igitur Princeps, qui honorum sparserit semina, magnos insignesque Ministros colliget: at tempori eos seminare oportet, atque ad occasionem paratos habere, & in promptu: in illa enim difficulter reperiri possunt. Qua de re minus solent esse solliciti Principes, dum in pace & tranquillitate ætatem degunt, existimando nimirum, operam illorum nequaquam sibi fore necessariam.

§. Nec solos Nobiles & Ministros insigniores honorare debent Principes, sed alios etiam subditos: id quod in legibus suis prudenter monuit Rex Alphonsus Sapiens, cum dixit: c *E aun deben honrar à los Maestros de los grandes saberes Ca por ellos se fazen muchos de Omes buenos, e por cuyo consejo se mantienen, e se enderezan muchas vegadas los Reynos, e los grandes Señores. Ca asi, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria de los derechos es otra manera de Cavalleria, con que se quebrantan los atrevimientos, e se enderezan los tuertos. E aun deben amar, e honrar à los Ciudadanos, porque ellos son como thesoreros,*

a *Nam Domino in monte demo- , & ipsis cum turbis residentibus am tepor eorum fidem retardave-* Hilar. cap. 1. sup. Matth.

b *Obtuli eum Discipulis & non potuerunt curare eum.* Matt. 17. 15.

c Leg. 3. tit. 30. p. 2.

ros, e raiz de los Reinos. E eso mismo deben fazer à los Mercaderes, que traen de otras partes à sus Señorios las cosas, que son y menester. E amar, e amparar deben otrosi à los Menestrales, y à los Labradores, porque de sus menesteres, e de sus labranzas se ayudan, e se goviernan los Reyes, e todos los otros de sus Señorios, e ninguno puede sin ellos bivir. E otrosi todos estos sobredichos, e cada uno en su estado debe amar, e honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acrescentar sus derechos, e servirle cada uno en la manera, que debe, como à su Señor natural, que es cabeza, e vida, e mantenimiento dellos. E quando el Rey esto ficiere con su pueblo, avra abondo en su Reyno, e serà rico por ello, e ayudarse à de los bienes, que y fueren, quando los uviere menester, e sera tenido per de buen seso, e amarlo, an todos communalmente, e serà temido tambien de los estraños, como de los suyos.

§. In largiendis honoribus magna attentione uti oportet Principem, considerandum videlicet tempus, ponderandæ personarum dotes; ut nec supra merita illi sint, nec infra: honores enim discernunt dignitatum gradus non secus, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat. Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus existimatio. Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari bene meritos, & quod vel maxime plebem adversus Principem concitat. Valde perturbatur Respublica, ubi honores male dispertiti fuerint. Impares merito notam accipienti pariunt, offensam promerentibus. F muneratur unus, offendi tur plurimi. Æqualibus i pertire omnes, est præmi neminem. Cum æqualit non crescit virtus, nec qu quam eximium audet fo tudo, quæ non singulare quod sperat præmium. S tua uni erecta multos eff gloriosos, qui pro ea ol nenda decertarunt. Ho uni alicui Ministro bene rito exhibitus, eidem cal est, respiratio aliis, obedi tia Populo.

§. Tametsi vero nulla magis firmet, atque illus Principem, ac honorum gitio, cavendum tamen d genter, ne eos in quempi conferat, qui dignitati ip sunt proprii, cumque dis nunt ab aliis: illi enim fl mæ minime similes su quæ cum in aliam transit n teriam, in sua tamen in gra permanet, quin omnes quos in alios contulerit, ipso lucere desinent, & r nebit Majestas obscura, quisquam eosdem post sperabit nisi ab eo, quem ejusmodi honoribus con tutum viderit. Etiam in via matre sua admittere luit Tiberius peculiaria noium signa, quæ Senatu parabat: a *Anxius enim in dia, & muliebre fastigium in minutionem sui accipiens, n ctorem quidem ei decerni p est.* Quin & cæremoniæ, casus introduxit, aut ad tio, & jam Principis sunt p priæ, cum aliis commu esse non debent: etsi e inanes & vanæ sint, ven

a Tacit. lib. 1. Annal.

ni tamen Majestatis limi- definiunt. Ægerrime tu- Tiberius easdem pro Ne- e & Druso preces publicas supplicationes fieri, quæ ipso factæ fuerant, tamet- lii ipsius essent, & in Im- o *a* Successores. *Vanes- Principum honor, si promis- adulationibus vulgatur.* A- iando tamen, cum Mini- absente Principe perso- nam ejusdem sustinent, com- municari iis poterunt istius- modi honores, & cæremoniæ, quæ Principi deberentur, si præsens esset; uti cum Pro- Regibus, & supremis Tribu- nalibus fieri assolet, perinde atque in stellis, quæ sole ab- sente lucent, præsente non item: tunc enim illa hono- rum signa Dignitatem regiam respiciunt, repræsentatam in Ministris, qui effigies quæ- dam sunt Majestatis, & su- premæ potestatis reflexio.

Tum vero equari adolescentes Eta sua, impatienter indoluit. it. l. 4. Annal. *b* Idem ibid.

SYMBOLVM LIX.

NAtura provida rerum omnium administratrix vincias distinxit inter se, epsit, nunc montibus tan- m altissimis mœnibus, nc interfusis amnibus & viis, nunc interjectis tu- dis Oceani fluctibus, ut bitioni humanæ obstacula neret. Ad eundem etiam em diversa constituit cli- ta, naturas, linguas & res; ut in tanta Nationum ersitate unaquæque magis uniret ad sui conservatio- n, nec potentiæ & tyran- i Exterorum tam facile leret. Verum propugna- a illa naturalium limitum ficere minime potuerunt, insatiabilis dominandi cu- itas ea perrumperet: tanta m tamque potens est hu- ni cordis ambitio, ut quin- terræ zonas nimis etiam gustas existimet. Alexan- Magnus illacrymasse fer- , quod plures sibi mundos jicere non posset. Fortu- , & vitæ hujus bona, o vita ipsa, non obstante naturali eam prorogandi in- clinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi spatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cumque illum amici monerent de pe- riculo, *a* *Hodie*, inquit, *Regem dicite, cras perimite.* Nulla in homini passio cœca magis est & periculosa, ac ista. Mul- tos illa vita pariter & stati- bus, quos dilatare nolebant, exuit. Princeps quidam Tar- tarus poculo utebatur, cui in- sculptum caput Moscoviæ Principis, qui dum illi sce- ptrum eripere voluit, suum non tantum, sed & vitam perdidit, in ipso vero cali- cis labro hæc inscriptio lege- batur:

Hic aliena appetendo, amisit propria.

Idem fere Regi Sanctio ac- cidit, eo quod fratres suos regnis exspoliare conatus fuis- set, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviserat. Periculum subit ambitio, si

a Mar. Hist. Hisp. l. 8. c. 10.

ſi brachium extra regnũ ſuum porrigat; haud ſecus ac teſtudo, ubi caput extra concham exerit, diſcrimini ſeſe a objicit. Et tametſi b *ſua reti-*

a *Teſtudinem ubi collecta in ſuum tegmen eſt; tutam ad omnes ictus eſſe, ubi exerit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere.* Livius.

b Tacit. l. 15. Annal.

nere, privatæ domus; de alie certare, regiam laudem eſ Rex Tiridathes diceret; ill tamen tunc ſolum locum h bet, quando ratio & p dentia id ſuadent, neq aliud potentiæ Tribuna quam armorum ſupereſt. nim vero qui injuſte alt ſtatum ſuum eripit, occaſ

n

n præbet & jus, ut ſuomet
ique privetur ab aliis.
ſuam Princeps *Fortunam in*
ilio habeat, cum de aliena de-
rat. Ea de cauſſa Rudol-
im Primum Imperatorem
ereſolitum accepimus : *Sa-*
eſſe, bene regere, quam dila-
Imperium. Quod conſi-
n ſi ſecutus fuiſſet Rex
honſus Sapiens, nunquam
Imperii cupiditate abripi
us fuiſſet, *b* cum tam præ-
ci Regni ſui periculo, ut in
veriſſima fuerit illa Regis
honſi Neapolitani ſen-
tia, hos tales luſoribus
iparantis, qui vana lu-
ndi ſpe decepti, perdunt
etiam, quæ poſſident.
tum ſuum tueri, obliga-
nis eſt; alienum acquire-
meri arbitrii. Ambitio
ax ad nova & ancipitia
tos *c* impellit. Quo quis
itur pluribus, eo plura
derat. *Vetus ac jam pri-*
inſita mortalibus potentia
do cum Imperii magnitudine
eſcit, & incrementum ſu-
. Opportunitas occaſio-
n, mediorumque facilitas
los rapiunt, & animos
ncipum, ut ne videant qui-
n, non omnia quæ obti-
poſſunt, eſſe appetenda.
ntis generoſitas ad ratio-
, & prudentiæ normam
ılari debet. Non ille ſe
ius tuetur, qui plura poſſi-
; ſed is, qui plura jure
idet. Potentia nimia æ-
ationem & invidiam con-
t, augetque pericula : ad-
us potentiorem enim om-

nes in fœdera coëunt, & arma ſumunt; uti fecere Hiſpaniæ Reges contra Alphonſum Tertium, cujus proſperitas & amplitudo iis ſuſpecta erat. Quæ cauſſa eſt, cur magis expediat potentiam bene habere conſtitutam, quam eandem exercere : neque enim in acquirendo minus periculi eſt, quam poſtquam acquiſitum aliquid fuerit. Si hoſtes exteri defuerint, ipſa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Reſpublica, d *quæ ab exiguis profecta initiis, eo creverat, ut jam magnitudine laboraret ſua*; *e* quod cum Auguſtus ante prævidiſſet, *addiderat conſilium coërcendi intra terminos Imperii*, quod Adrianus Imperator poſtea effectum dedit. f *Imponat* Princeps *felicitati ſuæ frænos, facilius reget.* Evehere & dilatare Monarchias haud admodum difficile eſt injuſtitiæ & tyrannidi, ſi violentia armatæ fuerint. Difficultas in conſervatione eſt poſita, g *facilius* quippe eſt *quædam vincere; quam tenere*, in armis enim plerumque caſus locum habet; in gubernatione vero conſilium dominatur. h *Fortunam magnam citius invenies, quam retineas.* Vltro illa aderit, non advocata à merito aut diligentia; at ſine prudentia ſingulari conſervari non poteſt.

Nec minor eſt virtus, quam quærere, parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonſus Sapiens

Curtius.
Mar.hiſt.Hiſp.l.13.c.10.
Quibus nova, & ancipitia præ-
, avida, & plerumque fallax
tio eſt. Tac.l.4.Annal.

d Livius l. 1.
e Tacit.l. 1.Annal.
f Curtius.
g Idem.
h Publ.

piens hanc caussam adfert: a *Porque la guardia aviene por sesso, e la ganancia por aventura. Fortunam tuam pressis manibus tene, lubrica est.* b Erinaceum reperire (unde hoc desumpsi Symbolum) perquam facile est; ad detinendum vero consilio opus, ut nimirum manum sic applices, ut demittat paulatim aculeatas suas setas, quas dum sursum erigit, legioni militum sarissis undiq; cinctæ similis videtur.

——— c *Fert omnia secum,*
Se pharetra, sese jaculo, sese utitur arcu.

Vix è Provinciis Belgicis Hispanorum arma clara fuerant Ioannis Austriaci tempore, cum illa Rebellium sese in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile fuit Lotharingiæ Ducatum contra jus fasque occupare; at eundem nunc tueri, res multorum est sumptuum, & periculis plena, ita ut manum armatam subducere nunquam audeat. Et caussæ, quæ ad acquirendum concurrunt, non semper ad conservandum præsto sunt. Quod si tamen semel in dominatu præscriptum fuerit, ipsum tempus illum sustentat. Quo fit, ut unus aliquis facile interdum gubernet Imperium, quod non nisi magna cum difficultate multi Principes erexerunt.

§. Quare cum præcipuum Principis officium sit, suos Status conservare, adjiciam hic ea media, quibus id fieri possit sive successione, aut Electione, aut armis acquisiti illi fuerint. Tres solum caussas generales præmitto, qu[...] acquirendum, & conser[...] dum solent concurrere; [...] sunt istæ: Deus, si eum [...] ligione & justitia serve[...] propitium: Occasio, [...] caussarum concursus ad al[...] rem fortunam viam ap[...] Prudentia, quando aut ac[...] sere occasiones, aut sponte [...] tis recte uti quis novit. [...] instrumenta sunt cum scie[...] conservandi communia: e[...] modi sunt animus generosi[...] & applicatio Principis; c[...] silium, prudentia, existi[...] tio, cultus, & in ipsum am[...] dignitas Coronæ; armor[...] vis; unitas religionis; ad[...] nistratio justitiæ, legum [...] ctoritas; distributio præm[...] rum; severitas castigation[...] Magistratus integritas; e[...] ctio bona Ministrorum; [...] vilegiorum, & consuetudin[...] conservatio; educatio juv[...] tutis; modestia Nobilitat[...] frequentia populi; mon[...] puritas; mercimoniorum, [...] bonarum artium increme[...] tum; concordia, ubertas, [...] ærariorum opulentia.

§. His artibus conserv[...] tur Status, & tametsi in o[...] nibus sedula attentione sit [...] pus; ii tamen, qui successi[...] ne hæreditaria à parenti[...] derivantur in filios, tant[...] non desiderant. Cum en[...] dominatio, & obedientia j[...] quasi in naturam transierin[...] non amplius meminer[...] Subditi. Coronam ab instit[...] tione esse, non vero propr[...] tariam. Nemo cultum & v[...] nerationem ei denegare [...] det, quem mox ab ipso [...] ortu Dominum agnovit. Om[...] nes à successore vindictã m[...] tuu[...]

a L. 3. tt. 3. p. 2.
b Curtius.
c Claud.

unt & pœnam, si quid in
im, qui cum Imperio præ-
t, commiserint. Defectus
sius facile ferunt, & tolerant
bditi. Ipse negotiorum flu-
us (qui longo jam usu & ex-
rientia alveum reperit) se-
rum eum reddit, licet ad
bernandum minus idoneus
, modo naturam habeat do-
em, quæ in omnibus recte
ere studeat, & bonos sciat
gere Ministros, aut certe
os tales ei casus obtulerit.

§. In iis vero Statibus, qui
re hæreditario per lineam
ansversam, aut per matrimo-
um eidem obveniunt, ma-
ri etiam cura ac solertia o-
s est, sub prima guberna-
onis initia præsertim, quo in
nere non leve periculum
periri solent Successores,
i nimio cum zelo, aut cupi-
ne gloriæ minus prudente
ntecessorum suorum actio-
bus; & institutis sese oppo-
nt, statim præteritum inno-
ndo absque prudentia debi-
& moderatione, etiam
n, cum de emendando eo
itur. Nam Platonis senten-
, qui mutationes omnes ait
e periculosas, nisi de malis
, locum habere non videtur
illa gubernatione, in qua
gna quidem sunt pericula,
itationes tamen sensim
nt ad imitationem Naturæ,
æ non confestim ab uno
tremo transit ad aliud, sed
er asperitatem hyberni fri-
ris, & æstivos calores tem-
amentum Veris, & Autum-
interjicit. a *Anceps, & ope-*
a nimis est mutatio, quæ subi-
, & cum quadam violentia fu-
itur, facilior autem, quæ sen-
, & paulatim declinando fit.

Navigationis tempore pericu-
losum est mutare vela ob ven-
tum contrarium, eo quod re-
pente ab uno navis latere in
aliud convertenda sint. Ea
propter valde expedit, ut
Princeps sub Imperii initium,
quantum fieri potest, sequa-
tur normam gubernationis
præteritæ, dando operam, ut
paulatim ad meliorem redu-
catur formam tali cum suavi-
tate & moderatione, ut po-
pulus alio se delatum ante vi-
deat, quam animadvertat,
quibus gradibus effectum id
fuerit. Tiberius ad Imperium
evectus, b *populum per tot an-*
nos molliter habitum, nondum
audebat ad duriora vertere, &
ludos publicos, ab Augusto
introductos, abrugare. Paucos
menses Imperium Galba te-
nuit, quia mox sub prima ejus
initia castigare cœpit delicta,
& donationibus modum po-
nere, nec permittere voluit
licentias illas, & insolentias,
quibus Neronis tempore sic
Romanus assueverat populus,
c *ut haud minus vitia Principum*
amarent, quam olim virtutes ve-
nerarentur. Idem Pertinaci
Imperatori accidit, cum laxa-
tam sub Commodo discipli-
nam militarem ad pristinos
mores reducere cuperet. In
eundem errorem lapsus etiam
fuit Rex Franciæ Ludovicus
Undecimus, qui mox à su-
sceptis regni gubernaculis in
præcipuos Proceres severio-
rem justitiam exercuit. Qua-
re cum rigor nimius Principa-
tus inveterati vitium sit, no-
vi contra virtus debet esse be-
nignitas.

a Arist. l. 6. Polit.

b Tacit. lib. 1. Annal.
c Idem lib. 1. Hist.

a *Nil pudet assuetos sceptris, mitißima sors est Regnorum sub Rege novo.*

Tempore opus est ad recte disponendam gubernationem, *neque* enim *minus negotii est Rempublicam emendare, quam ab initio constituere.* b Eam ob rem excusavit se David, quod ob proditorie illatam Abnero necem, de Ioabo pœnas non sumeret, dictitans Regem se esse adhuc delicatum, & recens unctum; veritus scilicet ne dominatum suum rigore nimio exosum c redderet. Non semetipsum perdidisset Roboamus, si istud habuisset præ oculis, cum malo usus consilio, populo rigoris paterni moderationem petenti hunc in modum respondit: *d Pater meus aggravavit jugum vestrum; ego autem addam jugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cadam vos scorpionibus.*

§. Nihil in gubernationis primordiis tanti refert, ac gloriosis quibusdam facinoribus auctoritatem sibi conciliare: nam semel parta, non facile iterum deperditur; Ideo Domitius Corbulo missus in Armeniam tantopere laborabat, e *ut fama inserviret, quæ in novis cœptis validißima est.* Idem etiam Agricola fecit cum Armeniam regeret, f *non ignarus instandum famæ, & prout prima cessissent, fore universa.*

§. Periculosa semper est comparatio gubernationem præteritam inter & præse[...] instituta à populo, si non e[...] dem in hac, atque in illa p[...] speritatem reperiat, aut [...] Successore non videat e[...] humanitatem, eas bonas d[...] tes & ornamenta animi, q[...] bus Antecessor floruerat. C[...] ret itaque, quoad fieri potes[...] ne tempus à tempore nimiu[...] discrepet; sed ut una eade[...] que videatur manus, quæ h[...] benas moderatur. Quod [...] Princeps actiones suas sic i[...] stituere aut non possit, a[...] nesciat; ut æque ac prior[...] placeant subditis, minimu[...] eas fugiat occasiones, in qu[...] bus fieri possit comparati[...] Quæ caussa erat, cur Tiberiu[...] homo severus & melanch[...] licus, g spectaculis publicis a[...] stineret, *tristitia scilicet ing[...] nii, & metu comparationis, qu[...] Augustus comiter interfuiss[...]* Quare simul atque Prince[...] ad gubernacula sedere cœp[...] rit, inquirat oportet, qu[...] tempore gubernationis pr[...] teritæ in odio & reprehensi[...] ne fuerint, ne in eundem fo[...] te lapidem offendat. Atque [...] hac ipsa regula Nero ad Im[...] perium evectus hortatu eor[...] quorū consilio utebatur, h *f[...] mam futuri Principatus præsc[...] psit, ea maxime declinans, quoru[...] recens flagrabit invidia.*

§. Porro illud etiam con[...] tur Princeps, ut actiones su[...] moribus Patriæ, & institu[...] Majorum accommodet: na[...] & virtutes novas Successoris[...] quæ in antecessore, aut Pr[...] vincia alias visæ non fu[...] runt, in vitiis numerat pop[...] lus, & detestatur. Part[...]

a Lucan.
b Arist. lib. 4. polit. c. 1.
c *Ego autem adhuc delicatus, & unctus Rex.* 2. Reg. 3. 39.
d 3. Reg. 12. 14.
e Tac. lib. 13. Annal.
f Idem id vita Agric.
g Idem lib. 1. Annal.
h Tacit. lib. 13. Annal.

'ononem suavioribus Romæ ıbi obsidis loco fuerat) im-ıtum moribus Regē posce-ant; a *sed prompti aditus, ob-ia comitas, ignotæ Parthis vir-ıtes, nova vitia; & quia ipso-ım majoribus aliena, perinde lium pravis, & honestis.* In-igne nimirum ferebat popu-ıs, quod nec venandi studio aperetur, nec equorum cura, t Antecessores solebant; con-a ac Nero, qui b *prima ab in-intia instituta, & cultum Ar-eniorum æmulatus, venatu, epu-is, & quæ alia barbari celebrant, roceres plebemque juxta devin-erat.* Et si novitates istæ in ɔfamet Principis persona id fficiunt, quanto magis, si irca mores, & consuetudines ɔsius populi aliqua fiat im-ıutatio? Si tamen correctio-e aliqua opus fuerit, mode-ıtione tali utendum erit, ut rinceps nec severus nimium, ec remissus videatur. Quam-is, quando magna fuit An-ecessoris negligentia, popu-isque remedium expetit, uccessoris gnavitas ac dili-entia gratissima accidat; uti ɾimis annis susceptæ à glo-osissimo Patre Serenitatis estræ, Rege nostro, guber-ationis experientia comper-ım fuit.

§. Regnum sic ordiri, ut ffensas proprias quis condo-et, & castiget alienas, hæc emum generosa justitia est, uæ magnam Principibus au-toritatem, & omnium vo-ıntatum studia conciliat: quidem c *novum Imperium ichoantibus utilis clementiæ fa-ia:* ut Vespasianus ac Titus, ambo Imperatores, Carolus item Septimus Franciæ Rex, experti sunt. Quæ perpendens Witiza Rex sustulit exilii pœnam, qua Pater ejus quosdam mulctaverat, jussitque lites eorum ac caussas in ignem conjici, ut nimirum hac ratione capitis sui Coronam magis securam redderet.

§. Tametsi vero artes istæ apprime utiles sint, præcipua tamen in eo est posita, ut amorem & obedientiam subditorum sibi Princeps conciliet. Qua in re insignes excelluerunt duo Aragonæ Reges: *d* unus fuit Alphonsus Primus, quando pro uxore sua Vrraca regnaturus in Castellam profectus, comem & benignum sese omnibus exhibuit. Ipse caussas pro tribunali cognoscens jus dicebat, administrabat justitiam, viduas & pupillos à potentiorum vi injuriaque protegebat, succurrebat egenis, Optimates pro suis quemque meritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populi frequentia augere studebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Alter fuit Rex Alphonsus Quintus, qui Regni Neapolitani subditos mire sibi devinxit attentione & prudentia in negotiis: præmio & castigatione; liberalitate, humanitate & promptitudine audientiā largiendi. Tam boni publici privatiq; amans, tam ad genium moresque Regni istius formatus, ut non Princeps extraneus videretur, sed naturalis. Reges isti, utpote præsentes,

a Tacit. lib. 2. Annal.
b Idem lib 2. Annal.
c Tac. lib. 4. Hist.

d Mar. Hist. Hisp. l. 10. c. 8.

facilius longe subditorum animos & voluntates occupare potuêre; in absentibus vero Principibus, qui aliis in Provinciis aulas suas habent, id difficilius est: nam fidelitas longa illa distantia si non refrigescit omnino, at intepescit saltem, nec in ardore suo conservari aliter poterit, quam gubernatione optime instituta, procurando nimirum, ut non nisi optimi eligantur Ministri, & severe animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contra Iustitiam, Honores, & Fortunas aliorum ipsi commiserint. Illud enim solum solatium restat absentibus subditis, a *laudatorum Principum usum ex æquo esse, quamvis procul agentibus: sævos proximis ingruere.* Verum quia ejusmodi Regna fere semper novitates amant, & mutationes, atque à Principe præsenti gubernari malunt, quam ab aliis: oportet ut confidentia, quam de illis habuerit Princeps, armata sit, & adversus casus omnes munita, iis adhibitis mediis; quæ necessaria esse dicemus pro tuendis Regnis armorum vi acquisitis.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita est, eadem quoque gratia conservat, licet hæc raro diuturna sit. Etsi enim omnia nova Imperia cum applausu suscipiantur, in hoc tamen facilis lapsus est, & subitus. In illa ipsa acclamatione, qua Saul unctus fuit in Regem, diffidere ei cœpit populus, eumque *b* spernere, tametsi à Deo ipsomet illiu[s] esset electio. Verum non de[sunt] sunt artes, quibus electus con[ceptam] ceptam de se opinionem tue[ri] potest, dando nimirum ope[ram], ut insignes illas virtut[es] ac dotes, quæ corona dignu[m] eum effecêre, porro conse[r]vet; solent namque homin[es] cum Fortuna secunda more[s] etiam suos immutare. Tibe[rium] rium c *egregium vita famaq[ue]* Historiæ memorant; *quoa[d] privatus vel in imperiis sub Au[]gusto fuit.* Similiter Galba *ma[]jor privato visus, dum privatu[s] fuit. d* Comis humanusque si[t] erga omnes. Gratus, & libe[]ralis in eos, quorum suffra[]giis electus est; benignus i[n] eos etiam, quos contradicto[]res habuit, amans boni pu[]blici, & studiosus conservan[]dorum privilegiorum Regni, & consuetudinum. Provin[]ciæ Proceres in consilium ad[]vocet, occupando eos in of[]ficiis, & muneribus publicis; nec facile exteros admittat neque largam nimis potesta[]tem cognatis & amicis con[]cedat. Familiam suam serve[t] modestam; Majestatem se[]veritate, Iustitiam clementi[a] temperet. Regnum sic mode[]retur, quasi hæreditate pa[r]tum, quod ad posteros trans[]mittere debeat, non tanquam electivum, omnes omnin[o] ex eo fructus, dum imperat ad extremum usque colligen[]do; unde Poëta quidam que[]ritur:

> e *Non parcit populis Regnum breve.*

Per enim difficile est, *tempo[]ra[]*

a Tacit. lib. 4. Hist.

b *Num salvare nos poterit iste? & despexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* 1 Reg. 10. 27.

c Tacit. lib. 4. Hist.

d Idem lib. 1. Hist.

e Statius.

e felicitati, qua te non putes ufurum. a

§. Oportet præterea Prin-)em effe pacificum, non a- norum invaforem : nam egna electiva eum habe- metuunt Dominum, cui imus ad fubjugandos alios; iant vero eum, qui de fua nfervatione magis eft folli- :us, (ut in Polonia fieri vi- mus) quippe quibus mini- e latet, Regna omnia in pri- is initiis fuis fuiffe electiva, ftea cupiditate dilatandi os fines fenfim perdidiffe li- ertatem, quam eripere aliis olebant, novas fibi Provin- as fubjiciendo. Neque enim eri poteft, ut inter tot ele- ionis cafus & pericula diu rma confiftat multorum Sta- ium amplitudo, & ea ipfa ma, quibus debellantur, eos ducunt ad Monarchiam hæ- editariam. Quam cauffam alba dedit, cur Imperium io tempore in Rempublicam ommutatum b fuerit.

§. Regna electiva liberta- em amant, adeoque abfque ac gubernari non debent, emperque danda opera, ut rinceps à parte ftet electio- is, in ea fiquidem libratam uafi tenent fuam libertatem, c fi animadverfum in Princi- e fuerit, quod coronam ad ucceffionem reducere cogi- et, ea privabitur.

§. In iis vero Statibus, qui rmorum vi comparantur, ius difficultatis in acquiren- lo experitur violentia, quam n confervando : funt enim velut equi nondum domiti, quibufcum præcipuus labor eft, ut fefforem admittant, poftea oneri & ferro luben- tes cedunt. Timor & adula- tio viam fternunt dominatio- ni; nempe c *prima dominan- di fpes in arduo, ubi ingreffus fue- ris, adfunt ftudia & Miniftri.* Verumtamen, cum illa vo- luntatum ftudia plerumque ficta fint, facile fefe often- dunt contraria, ubi poffunt, ideoque bonis artibus ea fo- venda & nutrienda in princi- pio præfertim, quando ex actionibus primis de guber- natione futura judicium fit; u- ti Vitellio accidit ob Dola- bellæ mortem, invifo omni- bus & d odiofo. Et tametfi Pifo dixerit, e *neminem un- quam Imperium flagitio quæfi- tum bonis artibus exercuiffe*, fcimus tamen, fic Regem Sanctium dubium Regni bel- lo parti jus paullatim ftabi- liviffe. Principes, qui ea, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati funt, mox periere. Peffima ifta ratio Status omnes fere Tyrannos peffundedit; & fi quis ali- quamdiu fubftitit, id ideo factum, quia tyrannidem in benevolentiam, crudelita- tem in clementiam com- mutavit. Vitium diuturnum effe non poteft, nifi virtus ei fubftituatur. Ambitio, quæ in acquirendo primum inju- fta fuerat, in zelum boni pu- blici tranfeat neceffe eft, ut perduret. Subditi diligunt Prin-

a Tacit. l.2. Hift.

b *Si immenfum Imperii corpus ftare, ac librari fine rectore poffit, di- gnus eram, à quo Refpublica inciperet.* Tacit. l.1. Hift.

c Tacit. l.4. Annal.

d *Magna cum invidia novi Prin- cipatus, cujus hoc primum fpecimen nofcebatur.* Tac. l.2. Hift.

e Idem l.1. Hift.

Principem boni publici privatique caussa, quod ab eo sibi pollicentur, & si reipsa illud obtineant, facile timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quæ sensim & cum tempore operatur. Sic Otho sentiebat, a *simul reputans, non posse Principatum scelere quæsitum, subita modestia & prisca gravitate retinere.* Istiusmodi transmutationes vehementius metuit populus, quam ipsa vitia; illis enim majorem subesse suspicatur malitiam. Virtus per artem simulata malitia deterior est: nam hæc illius se velat pallio, & ambæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiæ procreant.

§. Egregie fortis & prudens fuit Cæsar *b* Augustus in augenda tam sua quam Imperii gloria, quin & hujus conservandi exemplar aliis omnibus Principibus esse potest. Annis decem & novem dignum se Imperio probavit, bella civilia sustinens; à quo tempore fortunam suam fabricari cœpit. Imperia non merendo obtinentur; sed merita jam ante præcessisse oportet. Vna victoria Imperatorem eum *c* fecit, eo quod occasione & prudentia usus fuisset. Occasione quidem, nam d *Lepidi & A[n]tonii arma in* eum *cessere. Cu[n]cta discordiis civilibus fessa [e]rant.* e *Nulla jam publica a[r]ma, nullo adversante, cum f[e]rocissimi per acies, aut proscri[p]tione cecidissent.* f *Neque Pr[o]vinciæ illum rerum statum a[b]nuebant, suspecto Senatus, p[o]pulique Imperio ob certami[na] potentium, & avaritiam Ma[]gistratuum,* adeoque Reipu[]blicæ mutationem exopta[]bant. g *Nec aliud discordant[is] patriæ remedium, quam ut a[b] uno regeretur.* Quæ omnia accedente præsertim August[i] prudentia, in caussa fuerunt, ut unus ipso tanto fa[]cilius rerum potiretur, & iisdem postea artibus Imperii amplitudinem porro susti[]nuit. Plebem sibi devinxit, tuendo eam auctoritate *h* Tribunitia. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris asscivit, sed *i* Principis. *Magistratuum vocabula* sustulit, *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii,* & pacis humanitate, benevolentia, & clementia *pellexit. Multa* suis etiam æmulis, *Antonio & Lepido concessit. Quanto quis servitio promptior, opibus & honoribus extollebatur.* k *Pauca admodum vi tractabat,* & ne tum quidem ex passione aliqua, sed

a *qu[]*

a Tacit. l. 1. Hist.

b *Nonodecimo Cæsar Octavianus civilia bella sustinuit,* Tacit. lib. 13. Annal.

c *Mansisse Cæsare Augusto victore Imperium,* Idem l. 1. Hist.

d Idem l. 1. Annal.

e Idem ibid.

f Idem ibid.

g Idem ibid.

h *Ad tuendam plebem Tribunitio jure contentam.* Tacit. ibid.

i *Non regno tamen, neque Dictatura, sed Principis nomine constitutam Rempub.* Tac. ibid.

k Tacit. ibid.

quo ceteris quies esset. Prompta profluente, qua deceret Principem eloquentia b omnium animos capiebat. c Ius apud cives, modestiam apud socios servabat. anta erat integritate, ut ne npunitam quidem fineret impudicitiam filia & neptis, quas be depulit. Curabat, ut ne miliæ Nobiles extinguerentr; ob quam cauffam infignes ane Marco d Hortalo gratis & beneficia præstitit. Prius cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus tractavit, mmotus Cassii Severi libidine, ia viros fœminasque inlustres ocacibus scriptis diffamaverit. Eosdem libellos f in suam ersonam & gubernationem nscriptos tulit ipse, conmpsitque. Multis egit de poia, & ornatu magnifico ur-s g Romæ. Mari oceano, aut nnibus longinquis tanquam rminis sepsit Imperium, adnotis in libro (ut diximus) reibus & expensis. Ærarium ilitare instituit, & vires ea tione partitus est, ut h Regios, Provincia, classes, cuncta ter se connexa essent. Atque s novis ex rebus aucti Roma-, tuta & præsentia, quam vete- & periculosa malebant; quo ctum, ut tyrannis jam in amore esse inciperet. Non ego tamen has artes ideo refero, ut tyrannidem doceam; sed ut is, qui tyrannum hactenus egit, in bonum evadat Principem, artibus iis sociando timorem è viribus ortum & potentia: nam quod armis acquisitum fuit, armis quoque conservari debet. Quam ob cauffam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio, ne frænum videatur Regni libertati injectum; sed securitas potius adversus incursiones exteras, & ut præsidia militaria custodiæ loco sint, non diffidentiæ: hæc enim ad desperationem extremam adigit subditos. Tam acerbe tulerunt Hispani, quod Constans, consalutatus Imperator, illorum diffisus fidelitati, custodiam montium Pyrenæorum exteris commisisset, ut acciverint in Hispaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos, Alanos, Suevos, aliasque Nationes. Confidentia fideles reddit subditos: eam ob rem Scipiones Celtiberis permiserunt, ut Romanis immixti sub iisdem signis militarent, & iisdem habitaculis uterentur. Augustus quoque corporis sui custodes habuit Hispanos, è legione Calaguritana selectos.

§. Conetur Princeps sensim traducere Provincias acquisitas ad mores, genium, & stylum Nationis dominantis Coloniarum beneficio; uti factum in Hispania cum iis, quæ Augusti temporibus fundatæ sunt: ad quod nationes facile induci possunt; sem-

a Idem ibid.
b Idem ibid.
c Idem l.13. Idem l.1. Idem l.3.
d Inlectus à divo Augusto liberalitate decies sestertium ducere uxorem, clarissima familia extingueretur. ac. lib.2.
e Idem lib. 1.
f Sed ipse divus Iulius, ipse divus ugustus tulere ista, & reliquere; ud facile dixerim, moderatione ma-, an sapientia. Tac. l.4. Annal.
g Vrbem ipsam magnifico ornatu. ac. l.1. Annal.
h Idem, ibid.

per enim imitantur victores, iisque adulantur, eorum moribus atque ingenio se accommodando, & privilegia eorum ac consuetudines pluris æstimando, quam proprias. Quæ caussa fuit, cur Romani amicos suos, & fœdere sibi junctos civium titulo donarent, ut nimirum tanto eos fideliores experirentur. Vespasianus Imperator, ut Hispanos sibi obstringeret, Italiæ privilegia cum iis communia esse voluit. Provinciæ acquisitæ, si tanquam extraneæ habeantur, hostilem semper retinent animum. Movit ea res Imperatorem Claudium, ut jus civitatis Romanæ etiam Galliæ Comatæ largiretur, sic inquiens: a *Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit.* His aliisque mediis paullatim in naturam abeunt dominia extranea, postquam ea præscripsit temporis diuturnitas, & sublata est libertatis pristinæ memoria. Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ instauratione, cumque ea pluris esse crederet, puram & integram suam servare Nobilitatem, quam Africanum illi miscere sanguinem, privilegia sua & honores victis Nationis illius communicare noluit; unde factum, ut uniti una simul cum odio servarent mores suos, idioma suum & perfidiam, ut necessum esset de-

a Tac. l. 11. Annal.

inde eos omnino ejicere, privare sese tot subditis ta[...] proficuis ad agros colend[...] non sine admiratione ratio[...] status aliorum Principum[...] quod splendorem Nobilita[...] utilitati, & Religionem pr[...] dentiæ humanæ viderent a[...] teferri.

§. Ubi una Reipub. form[...] in aliam diversam mutan[...] erit, tali uti oportebit art[...] ficio, ut plebs non omnia o[...] nino nova reperiat, nec fo[...] mam gubernationis præteri[...] desideret; uti factum e[...] actis Romæ Regibus, quan[...] tam sacra, quam profana ta[...] ta cum dexteritate fuerunt o[...] dinata ut Reges, b qui de[...] trisque curabant, expulsos e[...] se notari haud posset; cum[...] que postea imperium in Re[...] publicam verteretur, *ead[...] Magistratuum vocabula* perma[...] sere, idem Senatus ordo im[...] ginem antiquæ libertatis pr[...] bens, id quod vim princip[...] tus haud parum c firmavi[...] Idem in Ducatu Florenti[...] fecere Toscani Duces. E[...] cellens ea in ratione Stat[...] fuit Augustus Imperator[...] quippe qui d *non omnia statim[...] uti decretum erat, executus es[...] veritus, ne parum succederet,[...] simul homines transferre & i[...] vertere vellet; sed quædam[...] tempore disposuit, quædam re[...] cit in tempus.* Verum majo[...] dignus admiratione Samu[...] fuit, qui gubernationem[...] politiam populi Dei sic in[...] mutavi[...]

b Tac. l. 1. Ann.

c *Sed Tiberius vim principatus [...] bi, firmans imaginem antiquitatis S[...] natui præbebat.* Tac. lib. 3. A[...] nal.

d Dion.

utavit, ut nemini *a* displice-
t. Tali cum prudentia sensim
ie sensu umbræ istæ liberta-
; dissipandæ sunt, ut pari
ssu ea subducatur oculis,
io radices agit dominatio.
uo modo b *Agricola adversus*
ritanniam profuturum putabat,
Romana ubique arma, & velut
conspectu libertas tollerentur.
tq; hæc documenta sine in-
istitia locum habent in Sta-
bus vi armorum acquisitis:
ictoria enim, quæ in vitas
oteftatem dedit, eandem
oncedit etiam adformandam
io arbitrio gubernationem.
n iis tamen, quæ successione
bveniunt, haudquaquam li-
itum est, eorum evertere ju-
a ac privilegia, aut moribus
c institutis eorundem vim
nferre. Solum mutuæ con-
ordiæ caussa, consensu com-
nuni statui poterit, ut com-
nunia sint præmia & mone-
arum commercia, sublatis iis
controversiis, quæ odium &
emulationem creare solent;
iti in Regno Navarræ factum,
it cum unum idemque sit do-
ninium, vivendi item modus
ubditorum uniformis sit, ac
mutua inter eos communica-
tio & amor.

§. Nulla vis suavior juxta, ac efficacior, quam beneficium, ad tuendas conservandasque Provincias acquisitas. Etiam res inanimas colebant homines, & divinitatem iis tribuebant, si quid beneficii ab iis acciperent. Facile mortales capi se sinunt commodis, nec magnopere attendunt ad largientem ista, & sceptra moderantem, num alienigena sit. Qui beneficiis obligari se sinunt, & suo desunt officio, nihil postea adversus Principem moliri possunt, assecla-rum defectu, cum nemo quisquam ab homine ingrato fortunam sibi bonam polliceatur. Ea de caussa Scipio expugnata Cathagine bona sua Dominis jussit restitui; & Sertorius magnam ab Hispanis iniit gratiam, tributa moderando, instituendoque Hispanorum Senatum, Romano similem. Vt suam stabiliret coronam *c* Rex Erwigius, vectigalia regia, quorum gravitate provinciales fessi erant, imminuit, & quæ eo nomine fisco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis d *quædam ex regiis tributis diminuta, quo mitius Romanum Imperium speraretur.* Acerbius dominantis avaritiam ferunt subditi, quam ipsam servitutem; pro eo ac Romani in Frisiorum rebellione experti sunt, qui *pacem exuere*, Romanorum e *magis avaritiæ, quam obsequii impatientes.* Caveat itaq; Princeps, ne Provincias acquisitas tributis nimium oneret, potissimum vero, ne usitata alibi in eas quoque introducat: hæc enim introductio perquam odiosa est. Rebellionem cœptavere Cappadoces, quod Romanum f *in modum deferre census, pati tributa* ab Archelao adigerentur.

§. Nihil utilius modestia ad tuenda

Q 6

a *Renovavit Imperium, & unxit Principes in gente sua, & non accusavit illum homo.* Eccl. 46. 16. & 22.

b Tac. in vita Agric.

c Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 17.

d Tacit. l. b. 2. Annal.

e Idem l. 4. Annal.

f Idem l. 6. Annal.

tuenda Regna bello & armis parta. Gravius tulit Senatus Romanus, quod Iulius Cæsar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non assurgeret, quam libertatis suæ jacturam. Quod cum adverteret Tiberius, a *verbis paucis* cum iis utebatur, *& sensu permodesto*. Populus ad minus præcipua magis, quam ad ipsam rerum substantiam advertit animum, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non raro applausus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conservandique Imperii potior cura fuit, b *inania transmittebantur*. Ob quam caussam Tiberius, ut pote Politicus egregie prudens, c *validum sese spernendis honoribus præstitit*, nec permisit unquam, ut ab Hispania ulteriora templa sibi erigerentur, quin & d *nomen Patris Patriæ à populo sæpius ingestum repudiavit*. e *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans*. Eandem rationem status præ oculis habentes Florentini Duces valde humanos erga subditos suos sese exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis fiunt obvii, gradum aut rhedam sistant honoris caussa, uti Romæ fieri consuevit. Posteaquam Castella obedientiam Regibus præstare ad tempus recusasset, non impertiit iis, penes quos summa rerum erat, grandia nomina, sed Iudicum duntaxat, ut tanto facilius à plebe admitterentur. Eadem quoque prudentia & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortua Regina Isabella, Regis titulum usurpare noluit, solo gubernatoris Castellani contentus. Status quidam in Italia, qui ad Majestatem regiam aspirant, videbunt, opinor, successu temporis (utinam ista me fallat opinio!) ab antiqua recedere molestia nihil esse aliud, quam universa in discrimen abducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam; neque enim Italia semetipsam ferre poterit, si tot capita coronis redimita intra fines suos viderit. Minoribus cum incommodis Status alicujus limites dilatari solent, quam interior amplitudinis forma immutari; ut aut cum majoribus de dignitate contendat, aut æquales despiciat: ea enim re utrique vane irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta est dominatio. In illis vivere, nec ullum agnosci Principatum, istud est, quod eas conservat liberas. Si spiritus regii seminentur, pullulabunt Monarchiæ desideria, quæ libertati exitium adferunt.

§. Pax denique (ut alibi dicimus) illa est, quæ Regna acquisita potissimum tuetur, dummodo pax ista studiosa sit, atque armata: sic enim tempus indulgebit, ut possessio dominium præscribat paullatim, & titulum justum tribuat, absque belli tumultu, quod jura confundit, occasionem dat miscendi omnia ingeniis inconstantibus & inquietis, & arbitrium eripit ei, qui

a Idem l. 1. Annal.
b Idem l. 15. Annal.
c Idem l. 4. Annal.
d Idem l. 1. Annal.
e Idem ibid.

i imperat. Quare non in so- Regnis istis de novo ac- sitis procurari debet; sed Provinciis etiam finitimis: igne enim vicino facile ntillæ aliquæ emicant, mi- antque arma ex uno loco in um proximum, & proclive modum est irritari eum, i ea sibi tam propinqua ntuetur. Quæ caussa fuit, cur ex Philippus Tertius contra arolum Emmanuelem Sa- udiæ Ducem arma sumeret, m is Mantuano Duci Mont- rratum eripere conaretur, nte interim sua Majestate peram, ut Iustitia, non gla- us prætensiones illas deci- eret, neque quies Italiæ pu- ica ob cupiditatem unius ateretur. Idem periculum iamnum hodie perdurat, nisi omponantur dissensiones, uæ armis onerarunt Coronas quasdam & Principes: edu- ctis enim semel gladiis, aut Vindicta de injuriis acceptis ultionem sumere cogitat, aut recuperare Iustitia, quod ini- que usurpatum fuit, aut Ambi- tio dilatare dominia, aut Mars ipse armatus ferri aciem ex- periri desiderat.

§. Finio nunc præsentem hanc disceptationem quatuor versibus Tassi, in quibus ma- gno cum judicio vera com- prehendit fundamenta, quibus novum aliquod Regnum sta- biliri debet & conservari.

a *E fundar Bœmondo al nuo- vo Regno,*
Suo d'Antiochia alti principii mira:
E leggi imporre, & introdur costume,
Et arti, e culto di verace Nu- me.

a Taff. cant. 1.

SYMBOLVM LX.

Sagitta ab arcu emissa aut sursum fertur, aut deor- sum, nec unquam suspensa hæret in aëre, similis tempo- i præsenti tam velociter præ- ervolanti, ut dubitare possis, riusne esse desinat, quam ad- enerit: aut sicut anguli in irculo, ubi acutus in obtu- um transit, ut in recto ne angat quidem. Primum pun- ctum, in quo sagitta consistit, leclinationis ejus punctum est. Quod ascendit altius, à apsu suo propius abest. Res omnes, cum ad supremum ve- nerint, mox iterum deorsum abi necesse est, nec firmare e possunt. Observavit id in corporibus humanis Hippo- crates: ea quippe b *nec in me- lius verti, nec diu sistere valent; reliquum* ergo *est, ut in dete- rius dilabantur.* Nihil in natura stabile ac permanens. Caussæ secundæ cælorum moveri nunquam desinunt; adeoque nec cessant effectus, quos re- bus hisce inferioribus impri- munt, cui tanquam fonti Re- rumpublicarũ mutationes at- tribuit c Socrates. Nec in hoc differunt monarchiæ à rebus iis, quæ vivunt, & vigent. Nas- cuntur, vivunt moriuntur æ- que, ac istæ, nec unquam fir- mæ consistunt, adeoq; d *con- versiones*

b Hippocrat.

c *Qui caussam esse tradit, quod ni- hil perpetuo maneat, sed omnia motu quodam orbiculari mutentur.* Arist. lib. 5. pol.

d Cic. l. 2. de natur. Deor.

versiones earundem *naturales sunt*. Non crescendo, decrescunt. In inclinatione majoris fortunæ nihil moræ intercedit. Vbi labi semel cœperit, nullis viribus sisti poterit. a *Regum Majestatem, difficilius est, à summo fastigio ad medium detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari*. Verumtamen non omnes Monarchiæ pari passu sursum scandunt, & ruunt: b *fati* namque *maligna perpetuaque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum velocius quidem, quam ascenderunt, relabantur*. Annis non nisi duodecim suam evexit Monarchiam Alexander, & paucis iterum corruit, in quatuor divisa Prin-

a Livius.

b Seneca.

incipatus, & postea etiam plures.
5. Multæ caussæ sunt incrementi pariter, & decrementi, quæ in Monarchiis & Rebuspublicis fieri contingit. Qui ea casui tribuit, aut motui, & occultæ astrorum vi, aut numeris Platonicis, aut annis climactericis, rerum hamce inferiorum curam providentiæ divinæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gubernationem, qui fabricam eorundem dedignatus non fuit. Quin immo condere illum & curam ejusdem abjicere postea, esset suammet improbare actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut ad depingendas unius papilionis alas Deus penicillos quos nemini committit alteri; quomodo existimabimus, quod casui relinquat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, cujus gratia omnia condidit? Impium esset isthuc credere, aut certe grandis superbia, rerum successus nostris asscribere consiliis. Per ipsum a Reges regnant. Ipse manu sceptra distribuit, & tametsi in eorundem conservatione aut amissione cursum suum relinquat propensionibus naturalibus, quæ aut notæ sunt nobiscum, aut impressæ à sideribus, & consistat cum illis arbitrium liberum, absque ulla libertatis læsione, cum illo ipso tamen Deus agit & operatur, disponendo nobiscum incrementa, aut eversiones Monarchiarum, adeo ut nulla unquam interierit, absque interventu imprudentiæ alicujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum. Salustium ea de re audire juvat; b *Ego ita comperi*, inquit, *omnia regna, civitates, nationesque usque eo prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt; ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupere, post paullo imminuta opes, denique ademptum imperium, postremo servitus imposita est.* Nescio sane, num dicere ausim, Imperia futura fuisse perpetua, si voluntas in Principibus semper potentiæ sese accommodasset, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cum in inclinationibus Imperiorum locum aliquem prudentia habeat, & humanum consilium, caussas earundem facile licebit describere. Vniversales, quæ complectuntur regna omnia, seu successione, seu electione, seu armis parta, plurimæ sunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriuntur reliquæ, haud secus atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii nascuntur collaterales. Caussæ istæ sunt Religio, Honor, Vita, & Fortunæ. Pro rebus hisce conservandis societas inter homines civilis instituta fuit, & subjecit se populus gubernationi aut unius, aut paucorum, aut plurium; quoties vero videt, unum aliquod illorum quatuor inique pati, seditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantũ pro præsenti opere satis est, breviter aliquid attingemus.

Relis

a *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt.* Pro. 8. 15.

b Salust.

Religio, tametsi Reipublicæ vinculum sit (ut alibi diximus) præcipua tamen est, quæ eam dissolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos esse nequit, qui diversimode de Deo loquuntur & sentiunt. Etenim si diversitas in moribus & lineamentis corporum animos sibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furiosus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti sunt. Status alicujus ruina est, conscientiæ libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus sanctus loquitur) & lancea in pectore sibi sunt invicem, qui in Religione *a* diffident. Obligationes subditorum erga Principes, fortissima quæque amicitiæ & sanguinis vincula rumpuntur & dissolvuntur, ut cultus sacer conservetur. Regem VVitericum manibus suis obtruncarunt subditi, quod Arrianam sectam conatus fuisset introducere: VVitizam item, quod ritus & cæremonias Religionis immutasset: *b* Galæcia adversus Regem suum Froilam arma sumpsit, quod conjugia Clericorum per abusum introducta sustulisset: simulatque Religionum diversitas Provincias Belgicas invasit, una incolæ à legitimi sui Regis ac Domini obedientia desciverunt.

§. Pari ratione honor, uti tuetur ac conservat Respublicas, easque ad fidelitatem o[bligat], ita quoque easdem p[er]turbat, ut in offensa, in co[n]temptu, in injuria ab infam[ia] immunis sit, cum præfert[i]... subditi honorem vitæ fort[u]nisque communiter antefer[re] *c* soleant. Comes Iulian[us] Afros evocavit in Hispaniam propterea quod Rex Roder[i]cus Cavæ filiæ suæ honore[m] violasset. Castellæ Nobil[es] arma sumpserunt advers[us] Regem Alphonsum III, qu[i] privilegia eorum evertere, & ad tributa exsolvenda eos ad[i]gere voluit. Ramirus Terti[us] Rex Legionis non alia d[e] caussa subditos suos rebell[es] & infideles expertus est, quam quod aspere nimis & servili[ter] eos haberet. d *Multa con[]spirationes & invasiones in Mo[]narchas propter pudendas contu[]melias in corpus illatas fact[æ] sunt.* e *Propter contemptum etiam seditiones fiunt*; idque si[]ve Princeps despiciat subditos, sive hi Principem, quando dotibus & ornamentis Principe dignis instructus non est, judicantes nimirum, non nisi viles animos obedire ei, qui nec ipse imperare didicit, nec auctoritatem sibi parere; & gubernationis curam in postremis habet. Ita fecere subditi Regis Ioannis Primi Aragonii, eo quod nomen Regni & negotiorum curam abs se abjiceret: subditi item Ioannis Secundi Castellæ Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores & exiguam aucto-

a Erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus, & adversabuntur vobis in terra habitationis vestræ. Num. 33. 55.

b Mar. hist. Hisp. lib. 7, cap. 6.

c Honor quoque quantum valeat, & quomodo sit caussa seditionis, manifestum est. Arist. lib. 5. Polit. c. 3.

d Arist. lib. 5. Polit. c. 10.

e Idem l. 5. Polit. c. 3.

-oritatem; uti & subditi hõnsi Quinti Lusitaniæ gis, quod se ab aliis guber- patereretur. Nec minus uriam & defectum inter- antur subditi si ab exteris ndata accipiant, aut inter dem distribuantur dignita- & munera: nam (ut Rex Ienricus ajebat) *isthuc nihil id est, quam palam ostendere, se in regnis nostris viros di- s & h. biles*. Id quod tem- ibus Caroli V. Imperato- Castellæ motibus ansam dit. Idem accidit, quando norum partitio minus re- instituitur: b *nam multi- lo quidem graviter fert ina- alitatem patrimoniorum, præ- ntes autem viri bonorum ina- alitatem*, & pro contemptu bent, quod alii minus de publica benemeriti iis æferantur.

Maxima Reipublicæ infir- tas est incontinentia & civia eorum, qui præsunt. inc seditiones nascuntur, egnorum immutationes, & inæ Principum, quia multo- m honorem tangunt, & se- rissimis pœnis à Deo casti- ntur. Vnica turpitudo per ulta sæcula Hispaniam ci- ribus obruit. Propter illam agæ ingentes d Ægyptum ercuerunt; ob eandem agnis cum ærumnis tum avidem ipsum, tum ejus e posteros, diu multumque conflictari oportuit, ita ut plerique omnes in perpetua vixerint persecutione, & gla- dio interierint.

Non minus periculi in Re- publica ex eo est, si multi ab officiis excludantur: f *cum enim multitudo inopum est in civitate, eademque ab honoribus exclusa, necesse est eam civita- tem esse plenam hostium Reipu- blicæ*; nec ullus homo tam ignavus est, qui honori non incumbat, aut isto se privari non graviter g sentiat, idem periculum subeunt Respubli- cæ, in quibus certus solum numerus è Nobilitate gaudet Magistratu, exclusis aliis.

§. Tertia caussa immuta- tionum & seditionum in Re- gnis est amor conservandæ vitæ, quando nimirum subdi- ti Principem suum tam igna- vum & vecordem esse cre- dunt, ut vitam suorum defen- dere ac tueri non possit; ut alias eum odio habent ob se- veritatem, ut Regem Alphon- sum Decimum; aut ob crude- litatem, ut Regem Petrum; aut existimant injustum esse, & ingenio tyrannico, in cu- jus manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Or- donium, h ob trucidatos, & male habitos Castellæ Comi- tes, unde totius regiminis im- mutatio ortum habuit.

§. Vltima caussa bona & fortu-

a L.14.tt.3.lib.2.Recop.
b Arist. l.2. Polit.
c *Nam homines tum, quod ipsi honorati fiant; movent seditiones, im quod alios videant in honore.* rist. l.5. Polit. c.3.
d *Flagellavit autem Dominus Pha- ionem plagis maximis, & domum ius, propter Sarai uxorem Abram.* Gen.12. 17.

e *Non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod de- spexeris me, & tuleris uxorem Vriæ.* 2. Reg.12. 10.
f Arist. lib.3. Polit.c.7.
g *Honori incumbit tam ignavus, quàm bonus.* Arist.l.2. Pol.c.5.
h Mar. hist. Hisp. l. 9. c.8.

fortunæ sunt, si nimirum Princeps subditorum facultates leviter consumat; quæ caussa fuit, cur Garcias Galæciæ [a] Rex Regno pariter ac vita exutus sit. Aut si reditus regios inutiliter prodigat, quã rationem Ramo prætendit, cum fratrem suum germanum Sanctium Navarræ Regem interimeret. Aut si ipse in omnem aviditatem pronus sit, quemadmodum Rex Alphonsus Sapiens. Aut si ob malam gubernationem Respublica laboret annonæ inopia, si rerum pretium accendatur, si cessent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonsum invisum reddidit. Aut si moneta proba non sit, uti temporibus Regis Petri Aragonii Secundi, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, & opes male distribuantur: invidia enim & necessitas contra locupletiores arma sumunt, & seditiones [b] excitant. Quæ oriri etiam solent ex mala administratione justitiæ, ex hibernatione militum, aliisque oneribus, quibus subditorum reditus, & bona graviter onerant.

§. Præter caussas istas universales & communes, alia quoque sunt unicuique è tribus supra allatis gubernandi formis peculiares ac propriæ, quas facile colligere licebit ex iis, quæ pro iisdem conservandis attulimus in medium: nam [c] *illud dubitari non potest, quin cognitis iis quæ Reipub interitum important, ea quo quæ salutem afferunt, intellig tur, cum contraria contrarior sint efficientia.* Non possi tamen, quin ea de re adjici aliquid, etsi forte periculu sit, ne quædam aliàs à me cta hic repetam.

§. Status hæreditarii tu perire solent, cum in iis o nino acquiescit Successo cura, præsertim si potente sint; illa ipsa enim amplitu securum eum efficit & min sollicitum, tanquam qui o ne spernat periculum, & a ceps in suis consiliis hærea ac res magnas exequi pert mescat, ne quietam illam po sessionem qua fruitur, for interturbet. Damna præve tere negligit, sed tum primu parat remedia cum illa ja evenere, quo tempore sun ptuosiora ea sunt, & min [d] efficacia; audere aliquid, p riculum æstimat, & pace procurando per incerta qua dam & indecora media, be lum iisdem accersit, ut quib conservare se cogitabat, se psum nunc pessundet. In ist discrimine versantur Mona chiæ, quæ dum quietem s ctantur, in turbas & motu incidunt. Sistere volunt, & la buntur. Dum laborare desi nunt, languere incipiunt. Om nia ista belle adumbravit ill Ezechielis visio quatuor animalium alatorum, symbol Principum & Monarchiarum; [e] *quæ cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum; cumque starent, demittebant*

[a] Mar. Hist. Hisp. l. 8. cap. 8.

[b] *Insuper seditiones oriuntur non solum ob patrimoniorum, verum etiam ob honorum inæqualitates.* Arist. l. 2. polit. c. 5.

[c] Arist. l. 5. polit. c. 8.

[d] *Tardiora sunt remedia, quam mala.* Tac. in vita Agric.

[e] Ezech. 1. 24.

itur penna eorum. Verum
e conservandum necesse
est, ut novas semper di-
es suis adjiciant: hoc e-
infinitum foret, & tan-
in injustitiam & tyran-
m vergeret. Satis se tue-
oterit Status aliquis in cir-
sui circumferentia, ita
en, ut intra illius septa
n agendi vim retineat, &
ur exerceat, easque ipsas
s, quibus ad tantam ma-
udinem pervenire conti-
Aquæ intra suum motum
onservant, is si desit, vi-
n capiunt; necessarium ta-
n non est, ut fluant, suffi-
, si intra semetipsas mo-
ntur, ut in lacubus & sta-
s accidit sola ventorum vi
tatis. Sic Monarchiæ, in
bus viget disciplina, quæ-
adversus occasionem om-
m munitæ sunt, diutius per-
rant, licet aliena non inva-
nt. Etiam absque bello mi-
ares exercitationes frequen-
i possunt. Ita pacis tempo-
artes istas Cajus Cassius fo-
bat, *a & quantum sine bello*
batur, revocabat priscum mo-
n, exercitabat legiones, cura,
visu agebat perinde, ac si
stis ingrueret. Si Principi
morum desit exercitium,
on ideo tamen pacis otio
rpescat omnino, sed in ea
iam gloriosum aliquid mo-
tur, quod opinionem susti-
at. Augustus in Imperii
i tranquillitate animum suũ
neum cineribus sopiri mini-
e passus est; quin immo
im ut homine agere illi non
ceret, tanquam Deus aliquis
ajora aggressus est compo-
endo cælestium orbium mo-
us, corrigendo menses, & le-
ges dando tempori. In eum finem Rex Philippus Secundus admirandam illam Escurialis fabricam construxit, qua in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi sui suæque pietatis magnitudinem ostendere.

§. Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subditorum servitutem & subjectionem à Natura esse existimat, & immemor ab illis ipsis suam proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si mancipia forent, magisque bonum privatum præ oculis habet, & ut suas expleat cupiditates, quam bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem *b* conversa; unde existimatio Principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia fiunt, quibus discinditur reciproca illa unio, qua Rex & Regnum *c* colligantur inter se; dum hic paret, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum vero felicitatem bene institutæ gubernationis. Absq; hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut pereunt, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui despici se videt, & omnibus esse odio, sibi metuit, à metu autem crudelitas, ex hac deniq; tyrannis nasci-

a Tac. l. 12. Annal.

b *Aliæ tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Majorum violatis, imperia magis concupierunt.* Arist. lib. 5. Polit. c. 10.

c *Nam si non volentibus imperet, protinus definit esse Regnum.* Idem ib.

nascitur; quam quia potentiores ferre non sustinent, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum sceptro exuunt: unde porro fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam tum acceptam fert, gubernacula committat, introducaturque Aristocratia, in qua Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt; cum enim eorundem filii succedant postea, ideoque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facile iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administranda Repub. omnia referendo; è quo illud deinde fit, ut populus inique & per tyrannidem opprimi se ab iis videns, sceptrum iisdem extorqueat è manibus, malintque imperare omnes, perinde quasi major sit libertas Democratiæ; in qua cum æqualitas servari nequeat, invalescunt insolentia atque injustitia, & exoriuntur seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damna tanta sæpe sunt, ut tolerabilius omnes existiment, si penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primum recesserant, fit regressio. Istiusmodi circulum committere solent Respublicæ, in quo non raro accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum status aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad debellandas eas & subjugandas.

§. Imperia electiva, aut certe subditorum erga Principem affectus tum pereunt, cum Principis electi facinora [...] respondent conceptæ opi[...] ni; deprehenso nimirum [...] ctionis errore ex inani n[...] torum præsumptione. M[...] enim sunt, qui ad guber[...] dum videntur idonei, a[...] quam ad gubernacula ad[...] veantur, uti in Galba acci[...] *a* qui *omnium consensu capax* [...] *perii* habebatur, *nisi impera*[...] Qui electioni non subscri[...] re, nunquam ab electo [...] securi sunt, quin potius m[...] iste, in caussa est, ut mu[...] tionem exoptent & moli[...] tur. Si illi vero, qui sua [...] dere suffragia, tantum sib[...] ejus favore fuerunt pollici[...] ut postquam spe sua frust[...] se vident, vivant inquiet[...] conquerantur: neque e[...] fieri poterit, ut Princeps sa[...] faciat omnibus; taceo ip[...] etiam humanam gratitu[...] nem paullatim fatigari, d[...] amplitudinis & fortunæ [...] instrumenta assidue ante o[...] los habet, eosque tanqu[...] illius creditores aversat[...] Subditi mutationibus elect[...] nis assueti: easdem aman[...] semperque sibi persuaden[...] Principem alium novum [...] re meliorem. Qui in electi[...] ne suffragii jus habent, tan[...] tempore suspendi, & qu[...] emori dolent suam eligen[...] potestatem, unde eorum ex[...] stimatio dependet. Elect[...] efferens sese dominandi [...] bidine, Imperii sui fin[...] latius propagare contendi[...] violat juramenta, conditi[...] nes & pacta, cum quibus [...] sceptrum asscitus fuerat, [...] spretis Regni incolis (si [...] lienigena sit) alios su[...]

Na[...]

a Tacit. lib. 1. Histor.

tionis muneribus præficit, familiæ homines evehere git; qua in re subditorum urrit odium, & ruinæ suæ am præbet: omnes enim xteris regi grave ducunt. emias certe pro tristi nun- illud in *a* Jerusalem ha- t.

. Imperia quoque armis ta diu florere haud solent: iciis enim illud animorum ur flaccescit sensim, & litur Felicitas, consilia im- lit, ipsosque Principes ita ipit, ut ea nunc media ne- gant, quibus ad illam fortu- n pervenerunt. b *Illud cla- s, testatumque exemplis est, d homines felicitatem affe- ntur benignitate in alios, & a de se opinione. Iidem cum pti, quæ volnerant, ad injurias impotentiam in imperiis dila- ntur; fit meritissimo, ut una n imperantium mutatione ipsi diti se & affectus mutent.* ec caussa fuit, cur Carthagi- nses ex Hispania ejecti fue- t, quia nimirum non ad- terant, artibus iisdem, qui- s acquiruntur Status, eos am conservari oportere: a de re magis soliciti esse ent ii, qui primi ejusmodi ovincias armis subegerunt, am eorundem Successores: enim omne animi & in- nii sui robur ad eas acqui- ndas tuendasque contule- nt; contra vero hos ipsa ccessio negligentes ea in re minus sollicitos efficit.

c Vnde fit ut *qui occuparunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui vero tradita ab aliis accepere, hi statim fere omnes amiserint.* d Spiritus sancti oraculum est, *Regna de gente in gentem transferri propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.*

Concludo præsentem materiam duobus documentis: primum est, e quod *conservantur Respublicæ non solum, quia procul sunt ab iis, quæ interitum afferunt, sed etiam quia prope sunt. Nam timor intentiore cura Reipublicæ consulere cogit.* Alterum est, quod & in ipso Principe, & in corpore Reipublicæ f *maxime omnium quod exiguum est, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum simul contrahitur;* at postquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cedri medullam paullatim exedit, & eam denique humi sternit. Navem secundissimis impulsam ventis una sistit Echæneis: quanto velocitas illius major est & vehementior, tanto facilius in scopulos allisa dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intempe- ries, quam gravis infirmitas, quia illa fere negligitur, huic vero gnaviter paratur remedium. De febri curanda mox sumus sollicitis; at de defluxione aliqua in pectus decidente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores nasci solent.

SYM-

a *Ecce auditum in Jerusalem, cu- des venire de terra longinqua, & re super civitates Iudæ vocem m.* Jerem. 4. 16.
b Polyb.

c Arist. lib. 5. Polit. c. 9.
d Eccles. 10. 8.
e Arist. l. 5. Polit. c. 8.
f Idem ibid.

SYMBOLVM LXI.

DEcachordum (inſtrumentum Muſicum) perfectam format Ariſtocratiam conſtantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præſidet, imperant plures digiti, paret vero nervorum multitudo; quaſi populus quidam, qui attemperati ſunt omnes inter ſe & con cordes in harmonia, non par ticulari & privata, ſed com muni & publica, ita ut majo res à minoribus minime diſ ſonent. Decachordo ſimili eſt Reſpub. aliqua, in qua lon gus rerum uſus & experienti alios præeſſe voluit, obedir alios;

os, sancivit leges, consti-
: Magistratus, distinxit offi-
, certos præscripsit impe-
di modos ac formas, &
d Nationes omnes eum
ituit Reipublicæ ordinem,
naturæ cujusque maxime
formis esset & consenta-
is. Vnde fit, ut antiqua il-
lispositio sine periculo im-
tari haud possit. Decachor-
n illud Regnorum & Re-
npublicarum cum omnibus
s partibus jam constitutum
, nervi omnes contempe-
i inter se, & suis quique lo-
dispositi; & tametsi forte
piam videatur, unum ali-
immutatum meliorem fo-
; plus tamen semper tri-
endum prudentiæ & con-
erationi Majorum, quos
ngus usus & experientia e-
cuit: rationes enim ac
odi gubernandi, licet quæ-
m habeant incommoda,
nori tamen fere cum detri-
ento tolerari solent, quam
novari. Princeps aliquis
udens nervos attemperat,
out dispositi ipsi sunt, non
s immutat omnino, nisi
te temporis diuturnitate,
t aliis de caussis tantopere
sturbati ii sint, ut plane à
e suo primo deficiant,
emadmodum alibi dici-
us. Oportet igitur, ut Prin-
ps Imperii sui decachor-
m bene accurateque per-
ectum habeat, Majestatem
em, quæ illud comitatur,
turam denique, conditio-
m & ingenium tam populi,
am aulicorum, quæ præci-
ui illius nervi sunt. Nam ut
cte dicit Rex Alphonsus Sa-
ens in quadam sua lege:a *Sa-
r conozer los Omes, es una de las cosas, de que el Rey mas se debe trabajar, ca pues que con ellos ha de fazer todos sus fechos, menester es, que los conozca bien.* In hoc potissimum gubernandi artificium consistit.

b *Principis est virtus maxima, nosse suos,*

Qui in ea scientia plus profecerunt, majori cum facilitate suos rexerunt Status. Multi ad Regnorum decachordum manum admovent, pauci digitis nervos apte norunt impellere, rarissime naturam illius rite cognoscunt, & eo scite canunt.

Illud igitur sciat Princeps Regnum nihil esse aliud, quam multarum civitatum populorumque quandam unionem, & consensionem communem in unius alicujus imperium & obedientiam aliorum, quam ambitio suasit & vis. Concordia illud primum erexit, idem porro conservat concordia. Iustitia & clementia vitam ei tribuunt. Cura est alienæ salutis. Spiritus ejus in unitate Religionis consistit. Ex iisdem partibus, quibus constat, conservatio ejus dependet, augmentum item, aut ruina. Consortem ferre & in ipso magis, quam in ulla re, fortunæ triumphat inconstantia. Æmulationi & invidiæ obnoxium est. Plus illi periculi à rebus secundis, quam adversis imminet: in illis enim sui quasi oblitum vivit securius, per securitatem in superbiam erigitur, per superbiam in interitum ruit. Si novum sit, facile iterum dissolvitur; si antiquum, ne sic quidem omnino

a L. 13. tt. 5. p. 2.

b Mar.

nino firmum eſt. Non minus in perpetua pace periclitatur, ac in bello. Si armis alienis infeſtum non ſit, ſe ipſo collabitur, & ubi ſemel ruere cœperit, ſuſtinere ſe non poteſt. Inter ſummum ejus faſtigium & præcipitium nihil pene interjicitur temporis. Æmulationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exiguum valde ſit, tueri ſe nequit, ſi grande admodum, regere ſeipſum neſcit. Arti magis patet, quam violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam ſuam reperit. Virtus ſalus illius eſt, vitium infirmitas. Labor illud erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus ſtabilitur. Magiſtratus pro corde illi eſt, conſilia ſunt pro oculis, pro brachiis arma, pro pedibus opes.

§. Iſtud Regni Decachordum Majeſtas comitatur, quæ eſt quædam harmonia è populi chordis orta & à *a* cœlo approbata. Repræſentatio quædam poteſtatis, & ſplendor ſupremæ juriſdictionis. Vis quædam, quæ auctoritatem & obedientiam ſibi conciliat. Cuſtodia & ſalus eſt Principatus. Opinio & fama eſſe ſuum illi tribuunt; amor ſecuritatem; metus auctoritatem; oſtentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; ſeveritas obſervantiam; pompa exiſtimationem. Quanto magis hominum fugit frequentiam, tanto magis in veneratione eſt. Contemptu & odio in diſcrimen venit. Nec

a Vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me ſuper ſolium David Patris mei. 3. Reg. 2, 24.

æqualitatem fert, nec d
ſionem, quia in admirati
& unitate eſt poſita. In u
que fortuna conſtantiam
vat: roborat eam cultus;
vent arma & leges. Nec
rat in elatione, nec in der
ſione animi concidit. Vi
illi prudentia & beneficen
tribuunt, eripiunt impetus
vitium.

§. Chordarum vulgus I
cachordi iſtius populus e
cujus natura monſtro per o
nia ſimilis, diſſimilis à ſe
eſt inconſtans & varia. Ex
riori rerum facie capitur, in
riora non penetrat. Rumor
iñ conſilium adhibet. Sic
mediis & ratione dereli
ut verum à falſo diſcern
nequeat. In deteriora ſem
pronus. Vna eademque h
duos contrarios inter ſe ind
affectus. His potius duci ſe
nit, quam ratione; magis i
petu quam prudentia, um
potius, quam veritate. Pœ
& caſtigationibus domari
teſt. In adulationibus diff
mis eſt & varius, laudes ve
falſis commiſcens. Mediu
tenere neſcit: aut extrema
mat, aut odit; aut ſumme g
tus eſt, aut ingratus; aut pav
aut terret, dum vero pavet,
cure ſpernitur. Periculis levi
ribus proxime imminentib
perturbatur; grandioribus,
longinqua ſint, nihil omni
terretur. Aut abjecto ſervit
nimo, aut cum ſuperbia im
rat. Nec ipſe liber eſſe didic
nec eſſe ſinit alios. Minis a
dax eſt, re ipſa & opere puſ
lanimis ac vecors. Levibus
cauſſis commovetur, & ci
rurſum componitur. Seq
tur, non ducit. Erga omn

em modo se gerit. Facilius i se finit, quam persuaderi. bus prospere fluentibus arns est & impius; in fora adversa pavidus & reliu̧s. Tam ad crudelitatem clivis, quam ad misericorn. Eodem animi ardore, uni favet, persequitur m. Clementia nimia abutiad licentiam, rigore nimio erniciem it præceps. Si efnatius semel in bonos inrit, nec ratio, nec pudor n retrahit. Rumores fovet fingitque, & sua credulitate æ vires addit. Paucorum nones negligit, voces mulım sequitur. Eventus malos itiæ Magistratus tribuit, & mitates communes delictis ncipis. Nihil magis eum obientem reddit, quam anno- & rerum omnium ubertas, qua curas suas omnes & cotiones defixas habet. Rei atæ studio, aut honoris læie leviter commovetur. eribus pressus concidit, altus recalcitrat. Amat inia præfervida, & temerarationem item gubernandi bitiosam & turbulentam. nquam acquiescit præsenerum statui, mutationis nper & novitatis appetens. tutes aut vitia eorum, qui esunt, imitatur. Locupleti- & potentioribus invidet, insidias machinatur. Lu- aliaque oblectamenta dit, neque ulla alia re magis, m istis, animus illius & tia conciliari potest. In ligione superstitiosus est, Sacerdotibus paret potius, m suis Principibus. Hæ ecipue conditiones affectioque sunt multitudinis. Illud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse communitatem, aut tam amplum consilium, quantumvis grave sit, & Virorum selectorum, in quo vulgus aliquod non sit, quodque non in multis cum populari conveniat.

§. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec minus principalis est aula; cujus nervos nisi magna cum prudentia & dexteritate Princeps impellere noverit, totius gubernationis harmoniam disturbabunt: quare ut bene ii semper attemperati permaneant, illius etiam naturam nosse oportebit. Est igitur aula præsumptuosa & varia. Ad momenta singula Chamæleontis instar suos mutat colores, pro eo, ac fortuna prospera, aut adversa aspirat. Tametsi una & communis omnium lingua sit, non æque tamen omnes eam intelligunt. Principem nascentem veneratur ac colit, occasui proximum minime curat. Actiones illius observat & carpit. Moribus ejus sese accommodat, & errores imitatur. Retibus adulationis assidue illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem & privatum commodum. Mendaciis alitur, & veritatem odio habet. Malum temere credit, difficillime id quod bonum est. Amans mutationum & novitatum. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Invida tum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos, qui extra degunt. In dissimulandis celandisque suis studiis mirum in modum artificiosa. Odium

risu & cæremoniis contegit. Laudat palam, clam vituperat. Sui ipsius hostis est. In iis, quæ foris incurrunt in oculos, vana; in promissis, levis.

§. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumento, nervorum item illius natura & concordia, oportet Principem tali cum prudentia eos pellere digitis, ut ne disparem reddant sonum: qua in re opus est, certam servare mensuram & tempus, nec magis uni favere nervo, quam alteri, in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblivisci: omnes enim in instrumento musico Reip. munus suum habent, licet inæquales sint inter se, & facile dissonent. Quæ vocum discordia tum periculosior erit, si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Magistratibus; si nimium plebi faventem se exhibuerit, aut spreverit Nobilitatem; si justitiam administraverit aliquibus, aliis non item; si armorum literarumque officia confuderit. Si denique non probe intellexerit, Majestatem sustentari auctoritate, regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem existimatione; populum ubertate; justitiam æqualitate; leges metu; arma præmio; potentiam parsimonia; bellum o bus, & Pacem opinione.

§. Vnumquodque Regnu instrumentum est ab aliis n tura & nervorum (qui si ipsi subditi) dispositione versum, adeoque à diversa m nu, & modo diverso regi impelli debent. Regnum a quod decachordi instar es quod non solum mollitie e tremorum digitorum indig sed unguium etiam durit Aliud organo musico sim videtur, in quo ambabus op est manibus, ut earum pond re vocum symphonia exp matur. Aliud tam delicatu est, uti cythara, quæ non f ipsos digitos, sed levi puls calamo, tum demum suavi resonat. In eo igitur Princi elaboret, ut ista Regnor suorum instrumenta & sub torum nervos bene habeat p spectos & contemperatos in se, caveatque (quod & in ip Deo observavit a Chrysost mus) ne severitate aliqua, cupiditate nimis adducat c viculos: nam nervus etiam p batissimus, si nimium inten non rumpitur, omnium tam turbat concordiam, & mo lationis suavitatem impedit.

a *Neque nervum intendit, n remittit ultra modum, ne harm concentum lædat.* Chrys.

SYMBOLVM LXII.

APES, quibus plurimum Natura ingenii & industriæ tribuit, artificium suum construendi favos callide contegunt. Fervet opus, & nemo œconomiam earundem & statum penetrare potest: quod si quis curiosius interdum, efformato alveari vitreo, eum v introspicere, undique cera il obducunt, ut ne actionum s rum domesticarum testes spectatores habeant. O prud tem Rempublicam, mundi M gistram! jam dudū in anim tes omnes supremum tene

Im

mperium, ſi quemadmodum bi Natura pro tua conſervaone ſuggeſſit media, ita vires uoque pro incremento tuo ppeditaſſet. Diſcant à te omes aliæ, quanti ad felicitatem ublicam interſit occultum aliuod ſilentium, & ſecretum acitum in rebus agendis ſtaendisve, quantumq; noceat, detegatur artificium & proantur in apertum regulæ gubernationis, negotiationes & tractatus, conſilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam conſideraſſet cum animo ſuo Druſus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita ſe ædium feneſtras diſpoſiturum, ut nemini per eas introſpicere liceret, non hunc in modum reſpondiſſet: a *Tu vero,*

a Vell. Paterc. lib. 2.

vero, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid agam, ab omnibus perspici possit. Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Ministri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio necesse est, quidam secessus sint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conspectum deliberetur de negotiis ac decernatur. Consilium tanquam *a* mysterium non nisi cum paucis communicandum. *b* Deo ejusdem Præsidi (quem Consum dicebant) Roma aras quondam erexit, sed subterraneas, ut indicaret, consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuque salva constitit; illud scilicet pro comperto habens, c *taciturnitatem optimum atque tutissimum rerum administrandarum esse vinculum.* Erat Senatui illi tam fidum profundumque pectus, ut ejus consultationes, & quæ secreto statuerat, nunquam palam eruperint: multis sæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet; universi ac singuli aures habebant ad audiendum; linguam nemo, ut loqueretur. Nescio profecto, num idem de Monarchiis & Rebuspub. præsentibus dici possit. Quod heri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narratur inter mulicularum subsellia, quarum blanditiis (contra ac præcepit Michæas *d* Propheta) facile arcana sua pandunt mariti, illæ v ro vicissim aliis; quomodo secreto illo accidit, quod e *M ximus uxori suæ Martiæ aperu illa Liviæ.* Per ejusmodi can les mox secreta illa etiam Legatos Principum perm nant, à quorum observatio nemo quisquam immunis e Publici exploratores sunt, u natores, qui in profundum demittunt. Prudens illa Re publica, quæ ad diuturna commorationem illos non a mittit. Noxii magis sunt, qua proficui tranquillitati publica plura excitarunt bella, qua paces composuerunt: semp alvearia fabricantur vitrea, per insidias queant inspicer quid agatur in consiliis. Om igitur ope elaboret Princep ut consiliorum suorum rim omnes obstruat, ne per eas i trospicere possit curiositas nam si hostis illa penetret, f cile iis it obviam, & cont sese armat; uti faciebat Ge manicus, si quidem f *ni Cæsari incognitum. Consilia, cos, prompta, occulta novera astusque hostium in pernicie ipsis vertebat.* Eandem ob cau sam Sallustius Crispus quoq suasit Liviæ, g *ne arcana mus, ne consilia amicorum, m nisteria militum vulgarentu* Dum Samson aperuit Dalil in quo robur suum *h* con steret, una malitiæ occasi nem præbuit, illudque *i* pe didi

a *Habuit cum eis mysterium consilii sui.* Iudith. 2. 2.

b Ros. 2. Ant. Rom.

c Valer. Max. l. 2. c. 2.

d *Ab ea, quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris.* Mich. 7. 5.

e Tacit. lib. 1. Annal.

f Idem l. 2. Annal.

g Idem l. 1. Annal.

h *Si rasum fuerit caput meum,* *cedet à me fortitudo mea, & deficia eroque sicut cæteri homines.* Iudi 16. 17.

i *Quia nunc mihi aperuit cor suum* Ibid. v. 18.

dit. Consilia occulta omnes
etu percellunt, & Principi
ctoritatem pariunt; & licet
on optime fundata ea sint, ju-
cium tamen prudens facile
ostea rationes invenit, quibus
bona fide tueri possit. Rue-
t omnis de Principibus &
ebuspub. concepta opinio, si
time penetrare liceret, quæ
secretioribus eorundem
onsiliis pertractantur. Gigan-
s sunt, qui proceros sese &
otentes offerunt oculis, ma-
sque perterrefaciunt, quam
dant: verum si metus eos
noverit propius, videbit
antasticos esse, qui regantur
sustententur ab hominibus
on majoris staturę, quam sint
eteri. Imperia in consiliis &
tionibus suis secreta in ve-
ratione sunt, secus spernun-
r ab omnibus. Quam aspectu
cundum est flumen *a* pro-
ndum, quam contra inamœ-
im, quod jacentes in fundo
pides & alvei muscū osten-
t; illud pedibus transire ne-
o audet; hoc vadare volunt
nnes. Res opinione magnæ
nspectu vilescunt. b *Major è
ginquo reverentia.* Propter-
sapientissimus Deus, cum
monte Sinai de dauda po-
lo suo lege ejusque guber-
tione conferret cum Moy-
, supremum illius cacumen
on igne solum, sed & den-
ssima, *c* nube circumsepsit,
e quis per insidias eos ob-
rvare posset, præcepitque
b pœna capitis, ne ullus
el ad radicem montis propius
d accederet. En ipsius etiam
Dei consultationes & manda-
ta, tanquam mysteria in secessu
secreta haberi oportuit. Quid
igitur in humanis erit, cum
nullum Sapientum sit consi-
lium absque ignorantiis? quan-
do consulta eorum vulgantur
in publicum, diu multumque
expensa videntur, & facta ma-
gno cum judicio. Majestatem
& prudentiam Principis refe-
runt, gravesque consideratio-
nes & caussas subesse credi-
mus, quas mente assequi non
possumus; immo multas inter-
dum nos ipsi addimus, quæ
Principi aut consiliariis ne in
mentem quidem venerunt;
verum si ipsam consultatio-
nem, fundamenta, & consilia
coram audire licuisset, merito
ea risissemus. Ita in theatris
fieri assolet, ubi Actores belle
personati in scenam prodeunt,
& auctoritatem præ se ferunt;
intus autem post siparium eo-
rum nota est ignobilitas; om-
nia ibi permixta & confusa.
Eam ob rem longe adhuc in-
convenientius est, si guber-
nationis mysteria communi-
centur cum Exteris, quos su-
spectos habebat Rex *e* Hen-
ricus II. Et licet multi for-
san fideles futuri sint, tutius
tamen est, plane eos arcere à
gubernaculis, aut ærarii com-
munis administratione, præ-
sertim quando subditi non
sunt, aut æqualis conditionis,
ne videlicet *f alieni Regni, quod
non*

a *Sicut aqua profunda, sic consilium
corde viri.* Prov. 20. 3.

b Tacit. l. 1. Annal.

c *Ecce cœperunt audiri tonitrua, ac
icare fulgura, & nubes densissima
erire montem.* Exod. 19. 16.

d *Cavete, ne ascendatis in montem,
ne tangatis fines illius, omnis qui teti-
gerit montem, morte morietur.* Exod.
19. 12.

e L. 4. tt. 3. l. 1. Recop.

f L. mercatores, cap. de com-
mer.

non convenit, scrutentur arcana. Sed ita fere natura comparati sumus, ut domestica aspernemur, miremur aliena. Nullam putamus esse animi fortitudinem, scientiam nullam, nullum consilium, nisi apud Exteros, nequicquam monente nos Spiritu Sancto: a *Admitte ad te alienigenam, & subverte te in turbine, & alienabit te à tuis propriis.*

Si Princeps voluerit, ut consilia sua secreta habeantur & tacita, taciturnitate sua & prudentia in rebus suis celandis exemplo aliis præeat. Q. Metellum imitetur, quem dixisse aliquando accepimus (quod idem & Petrus Aragoniæ Rex solebat) b *Si hujus consilii mei interiorem tunicam consciam esse sensero, continuo eam cremari jubebo.* Enitatur peculiari studio, ut animum suum occultum habeat: qui enim suæmet intentionis fuerit dominus, idem quoque præcipuum gubernandi instrumentum in sua jam tenet potestate. Intellexit hoc quondam Tiberius, c cui *etiam in rebus, quas non occuleret, seu natura, sive adsuetudine suspensa semper & obscura verba: tunc vero,* cum de successione ejus in Augusti locum ageretur, vel maxime *nitebatur, ut sensus suos penitus abderet.* Secreta non cum Ministris omnibus communicanda sunt, quantumvis fideles ii sint, sed illis duntaxat, ad quos illa aliqua ratione pertinent, aut quos absque majori incommodo ea celare non licet. Dum Christus suum quoddam à se patratum miraculum clam alios esse cuperet, tres so lum Apostolos illius fecit con scios, in omnibus enim secre tum haud satis tutum *d* fuisset. Magna cura opus est, ut illu in arcano maneat: etsi enim in nostra sit potestate *e* facere, non tamen internus ill motus affectuum & passio num animi, aut celer ille vere cundiæ sanguis, qui in vultu & oculis prodit, quod in imo pe ctore latet *f* abditum. Subti liori nimirum & traducent chartæ animus similis est, & foris legi potest, quod intu consignatum. Sic ex illo A grippinæ mors Britannici g *quamvis vultu premeretur, emi cuit.* Noverant istud Tiberiu & Augustus, nec putabant sa tis dissimulare se posse gau dium, quo ex Germanici mor te perfundebantur, adeoque in publico comparere ausi non *h* sunt. Non sola lingua in aper tum profert, quod in corde ser vatur reconditum: plura ali dantur in homine non minu garrula, quam illa; ut sunt a mor, qui cum ignis quidam sit, illuminat & pandit interiore pectoris recessus: ira, quæ fervet & supereffluit: metus pœnæ: vis doloris: spes commodi proprii: honor, aut infamia inanis gloria ex eo, quod jam animo concipitur, cupiens nimirum,

a Eccles. 11. 36.
b Val. Max.
c Tacit. l. 1. Annal.

d *Non permisit intrare secum quenquam nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem.* Luc. 8. 51.
e *Si tam in nostra potestate esse oblivisci, quam tacere.* Tacit. in vita Agric.
f *Quoniam nequitia in habitaculi eorum in medio eorum.* Psalm. 54. 16.
g Tacit. l. 13. Annal.
h *Anne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur.* Idem l. 3. Annal.

rum, ut ante propaletur, am mandetur executioni: entis denique vacillatio aut vino immodice sumpto, t alia aliqua de caussa. Nulla nta est diligentia, quæ natules illos exploratores queat llere, quin immo quanto illa erit major, tanto magis hi se in apertum produnt; quoodo Scevino accidit in conratione, quam moliebatur: *ipse enim mœstus, & magna gitationis manifestus erat, uamvis lætitiam vagis sermonius simularet*. Et tametsi lono usu corrigi possit sensim atura & institui, ut secretum ustodiat arctius, uti *Octavia, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectus abscondere didicerat*, sicut & Nero, c *factus natura, & consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis*; neque potest rs semper tam esse vigilans & attenta ad omnia, quin sui nterdum oblivifcatur, & moui naturali indulgeat, malitia præsertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hic subjiciam, ut Princeps cavere sibi sciat, nec tam facile sinat quenquam in pectus sibi introspicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur malitia astute humorem peccantem tangere, ut foras erumpat, & occulta animi sensa in lucem d proferat. Ita à Sejano e *Agrippinæ proximi, inliciebantur pravis sermonibus tumidos ejus spiritus perstimulare, ut ipsa suum regnandi desiderium proderet*, adeoque suspecta Tiberio fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves sunt cordis. Secretissimus in cogitatis suis erat Tiberius, injuriæ tamen, quas ab Agrippina accepit, f *raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco versu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret*.

Qui ut sua celet consilia, contraria omnia simulat, is demum intelligit, quid de iis sentiant alii; quo artificio idem Imperator Tiberius usus fuit, quando ut Senatorum animos pervestigaret, præ se tulit, quasi nollet admittere g Imperium.

Alia item astutia est, sensim & quasi per ambages in res abditas & secretas penetrare, laudando scilicet aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, & faciendo se delicti consortem, conciliare sibi fidem, aliumque inducere, ut mentem & opinionem suam aperiat. Hac via Latiaris deprædicando Germanicum, miserando Agrippinæ sortem, & Sejanum accusando, suam tantopere Sabino probavit fidelitatem, ut hic suum erga

a Tacit. l. 13. Annal.
b Idem l. 13. Annal.
c Idem l. 14. Ann.
d *Qui pungit cor, profert sensum*. Eccles. 22. 24.
e Tacit. lib. 14. Annal.

f *Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem*. Idem l. 1. Annal.

g *Simul honora de Germanico, Agrippinam miserans disserebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit questus; audentius jam onerat Sejanum, sævitiam, superbiam, spes ejus, ne in Tiberium quidem vitio abstinet. Iique sermones tanquam vetita miscuissent, speciem arctæ amicitiæ facere*.

Sejanum odium illi *a* patefacerer.

Crebræ interrogationes multa quodammodo jacula sunt uno eodemque missa tempore, quibus omnibus diligentia obsistere non potest, quæque pectus secreti etiam tenacissimum armis exuunt; uti Pisonis filio factum à Tiberio, b *crebris interrogationibus exquirente, qualem Piso diem supremum noctemque exegisset. Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente.* Quod si inopinatæ eæ sint, magis etiam animum perturbant; id quod Tiberius aliquando expertus fuit: *c* nam *perculsus improvisa interrogatione* Asinii Galli, etsi *paullulum reticuit*, ut secum ipse expenderet, quid responderet, dissimulare tamen omnia non potuit, d *etenim vultu offensionem conjectaverat Asinius.*

Ipsa Principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellunt ad dicendam veritatem, tametsi aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quęsivisse videatur: quemadmodum eidem Imper. *e* Tiberio accidebat, quoties ipse reos examinaret.

E sermonibus variis & colloquiis: quæ dexterrime qui-

a *Ac jam ultro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre.* Tacit. lib. 4. Annal.

b Idem lib. 3. Annal.

c Idem l. 1. Annal.

d Idem ibidem.

e *Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrime interrogat: neque refellere, aut eludere dabatur, ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsivisset.* Idem l. 3. Annal.

dam exordiri norunt, perf
citur animus, haud secus at
ex diversis chartæ conscis
particulis junctis iterum
collatis inter se legitur, qu
scriptum in ea fuerat: atq
isthac observatione didicera
olim, qui contra Nerone
conjurarant, Fenium Rufum
parte ipsorum futurum: *f* na
crebro ipsius sermone illis *fa*
fides.

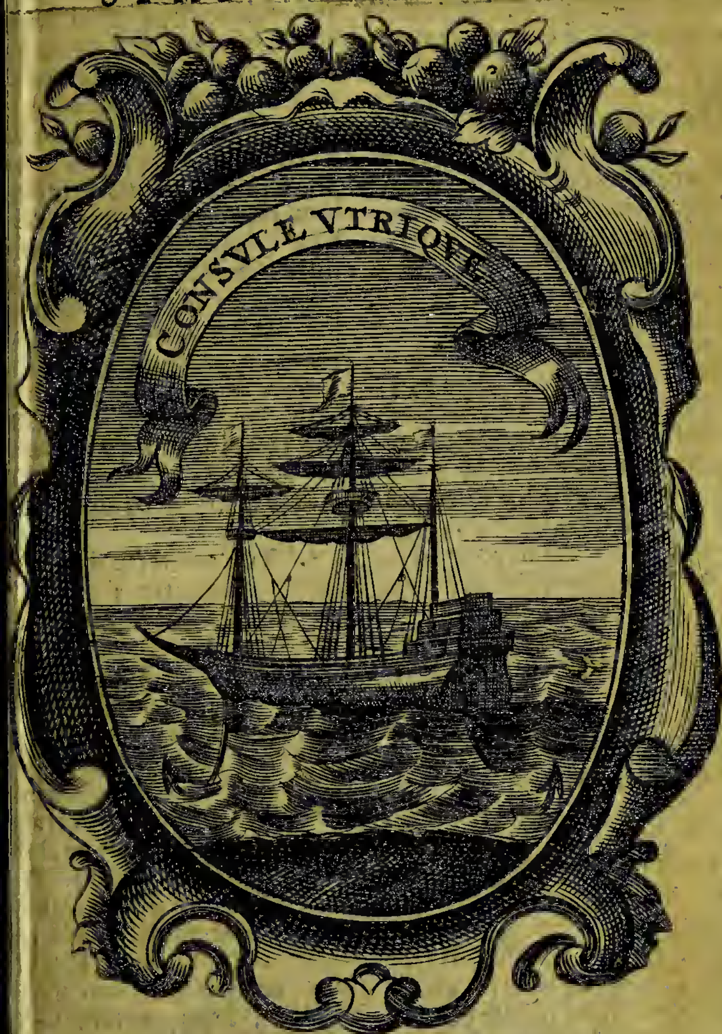
§. E quibus omnibus coll
gere licebit Principi, quantu
in secretis insit periculi, &
in nobismet ipsis secura il
non sint, quomodo in ali
erunt? Quare nemini cuipia
ea debet committere, quod
fieri potest: sunt enim velu
cuniculi quidam subterrane
qui si multa habeant orifici
ignis omnis exhalat, & effe
ctum non habet. Si tamen ne
cessitas postulet, ut ea Prin
ceps cum Ministris suis com
municet, vidensque ea propa
lari, rescire voluerit, cujus cul
pa id fiat, suaserim varia aliqu
fingat secreta, & singula singu
lis committat: ita enim fiet
ut per illud, quod divulgatum
fuerit, eum deprehendat, qu
ista revelat aliis.

g *Non tamen sine usu fuerit,
introspicere illa primo aspectu le
via, ex queis magnarum sæpe re
rum motus oriuntur.* Potentissi
morum etiam Imperiorum ag
geres in periculo sunt, ne per
minimam curiositatis rimu
lam eos mare disturbet & de
jiciat. Vbi vermis iste secreti
radicem arroserit, procerissi
mam etiam arborem humi
sternet.

f Tacit. l. 15. Annal.

g Idem l. 1. Annal.

SYMBOLVM LXIII.

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi mutuo respondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma sit, nec facile immutanda. Figulus aliquis non sic in incertum rotam versat, nec manu sic obiter opus suum fingit, ut vas aliud ab incœpto exeat. Vnum aliquod opus sit sibi ipsi conforme & simile:

—— Amphora cœpit (a)
Institui currente rota, cur urceus exit?
Denique sit quod vis, simplex duntaxat, & unum.

Nihil perniciosum magis, quam illa in actionibus, & gubernandi

a Horat.

bernandi ratione inæqualitas, quando principia finibus minime consonant. Ludibrio omnibus est, qui magna cum cura ac sollicitudine imperandi munus exorsus, omnia postea per incuriam negligit. Satius fuisset eodem semper passu incedere, etsi segni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus commeruere principia, accusat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quod sub Imperii initium instaurationem militię pollicitus, indignos postea eidem *a* præfecisset. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudenter norunt differere, & absque prudentia operantur: nonnulli magna promittunt, & pauca præstant: alii in pace fortes sunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionem adducunt. Ista rerum difformitas haud quaquam decet Majestatem, in qua perpetua quædam dictorum factorumque constantia & æquabilitas elucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui à seipso dissimilis est. Quare diligenter ante cum animo suo consideret, quam certi aliquid statuat, cum in consiliorum suorum executione media principiis & finibus responsura sint, pro eo ac monet Gofredus:

b *A quei, che sono alti principii orditi*
Di tutta l'opra il filo, è 'l fine responda.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec satis est circumspicere, q modo ordiendum sit aliq negotium, sed illud insu nosse oportet, quî pertexi beat. c *Prora & puppi summ consilii* perfecti *significabant* teres: *propterea quod à pror puppi tanquam à capite & c pendet tota* d *navis*. Unde fi ram præsentis desumpsi Sy boli, repræsentando con lium aliquod prudens, atte tum ad principia sua & fine per navem quæ anchora d plici, in prora nimirum & puppi, adversus tempestate firmatur. Parum prodes una sola in prora, si vent in puppim sævire posse eamque in scopulos allid re.

§. Tria ad recte decernen dum requiruntur; prudent ad deliberandum, industr ad disponendum, & constar tia ad perficiendum. Inan esset omnis labor ardorque i negotiorum principiis, (quod fieri solet) de exitu eo rundem ac fine non essemu quoque *e* solliciti. Utraqu anchora opus est, ut ea stabi liat ac firmet prudentia. Qui vero isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo necessum est, ut ratiocinando conjectet, & ante prospiciat, quid per hæc aut illa media obtineri possit; & ut in eum finem deliberationem consultationemque

a *Nec enim ad hanc formam cætera erant*. Tac. l. 1. Hist.
b Tass. cant. 1.

c Cicero.
d *Mihi prora & puppis, ut Græcorum proverbium est, fuit à me tui dimittendi. ut meas rationes explicares*. Cicero.
e *Acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso fine*. Tacit. l. Annal.

: instituat, quæ (ut dixit
:x Alphonsus Sapiens) a *es
n antevidimiento, que Ome
a sobre cosas dudosas.* In ea
nsultatione tria consideran-
sunt. Facile, Honestum,
Vtile. b *Omnes* quippe, *qui
gnarum rerum consilia susci-
int, æstimare debent, an quod
choatur, Reipublicæ utile, ipsis
riosum, aut promptum effe-
, aut certe non arduum sit.
mul ipse, qui suadet, conside-
ndus est*, an privatæ rei stu-
o moveatur, aut sine aliquo
rticulari, *adjiciatne consilio,
*executioni *periculum suum;
si fortuna cœptis affuerit, cui
mmum decus acquiratur*; si se-
is, cui infamia exspectanda
t. Præmisso isthoc exami-
e, & re semel statuta, ap-
licari debent media jam di-
tis conditionibus conformia:
eque enim honestum erit,
ut utile, quod per media ini-
ua & sumptuosa obtinebitur:
ua in re quatuor diversa tem-
ora, quæ in omnibus occur-
unt negotiis, & cumprimis
n infirmitatibus Rerumpu-
licarum, haud secus ac in
norbis corporum, conside-
anda sunt, Principium ni-
mirum, Incrementum, Con-
sistentia, & Declinatio; qui
bus cognitis, & applicatis
convenienti tempore mediis,
facilius obtinetur, quod in
votis est, aut retardatur, si
ordo permutetur; quemad-
modum retardaretur cursus na-
vis, si clavus proram occupa-
ret. Industria consistit in se-
ligendis mediis, ad finem pro-
positum maxime idoneis, nunc
his nunc illis utendo, qua
in re non minus prosunt, &
adjuvant ea, quæ prætermit-
tuntur, quam ea, quæ ad-
hibentur: uti in variarum vo-
cum concertatione accidit,
quarum aliæ per vices nunc
silent, nunc modulantur aliæ,
& tamen omnes simul har-
moniam efficiunt. Negotia se-
metipsa non procurant, ta-
metsi aut bona eorundem di-
spositio & justitia, aut utili-
tas publica ea urgere videan-
tur; quin contra c *sæpe hone-
stas rerum caussas, ni judicium
adhibeas, perniciosi exitus conse-
quuntur.* Erraretur in paucis,
si debita adhiberetur attentio:
verum aut defatigantur Prin-
cipes, aut subtilitates sper-
nunt, & obstinatione qua-
dam ea, quæ animo concepe-
runt, potentiæ suæ vi obtine-
re contendunt. Hac ut pluri-
mum ignorantia uti solet, ami-
ca compositione prudentia.
Quod vis impetrare nequit,
paullatim facilius reddit dexte-
ritas, quæ tempus & occasio-
nem observare rite noverit.
Ita fecit Legatus Cæcina,
cum neque auctoritate, neque
precibus legiones Germanicas
à fuga, quam nescio quis ina-
nis suadebat metus, posset re-
trahere, donec (*d*) *projectus in
limine portæ, miseratione demum,
quia per corpus Legati eundum
erat, clausit viam.* Quod idem
alio in casu ante Pompejus
fecerat. Verbum unicum tem-
pestive prolatum, aliquan-
do victoriam peperit. (*e*) Fer-
dinandus Gonsalvus Castel-
læ Comes aciem instruxe-
rat, ut cum Africanis conflige-
ret, datoque ad prælium si-
gno, cum equitum unus admo-
R 6 tis

a L. 5. tt. 9. p. 2.
b Tac. l. 2. Hist.
c Tac. l. 1. Hist. d Id. l. 2. Ann.
e Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 6.

tis equo calcaribus, alios antevertere cogitat, illico in oculis omnium terra dehiscente haustus fuit: turbavit ea res universum exercitum; at Comes ad milites conversus: *Si terra*, inquit, *nos ferre non sustinet, multo minus nos ferent hostes*, & pugnam exorsus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conflictu ad Ciriniolam accidit; cum enim Italus quidam miles ratus Hispanos victos esse, pulveris sulphurei cados duobus curribus gestatos incendisset, & magna exercitus totius esset turbatio, Gonsalvus ea occasione usus præsenti animo, hilari facie ad circumstantes: *a Bono*, inquit, *estote animo, datur cœlo clara victoria, præclarum flamma omen, quasi incensis ad eam celebrandam facibus*; nec vanum fuisse augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Ministrum aliquem vivaci alacrique esse ingenio, & nosse uti occasionibus, applicando media finibus accommodata, & casus ejusmodi fortuitos in utilitatem convertendo.

§. Quod si facta bona Ministrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non respondeat, non pœniteat facti Principem; quin potius constanter illud ferat: neque enim à casu consilia metienda sunt, sed à prudentia. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri non potuere, factum non vitiant; velle autem & conatum improbare, imprudentiæ est. Accidere illud solet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi robore: isti enim infaustis presſi succeſſibus, & quasi tra se positi, cedunt im nationi, & consultationi animi dubiis de eo, quod j præteriit, tempus perdun attentionem, quam in par do remedio adhibere opor bat, pugnantes secum ipsi, quod aliud consilium sec non sint, & culpam in e conferunt, qui consilii pr sentis auctor extitit, nihil pe si habentes, num rationi *b* i nixum fuerit, nec ne. E q fit, ut qui à consiliis sunt, se tentiam suam dicere verea tur, multasque patiantur el bi occasiones, nec temp stive commoneant Principen ne gratiam suam & existim tionem ob eventus incerte periculo objiciant. Incon moda isthæc velis remisq fugienda sunt Principi, dar daque opera, ut in casibus ad versis constans persistat, suc semper excusans Ministros ubi manifeste in illis non de liquerint, ut tanto majori e adsint animo, ad eos casu vincendos ac superandos. E tametsi in consultis quibus dam jam executioni datis a perte erratum fuerit, adhuc serenum se præbere oportet: Nam *quod* jam *factum, infectum fieri nequit*, ut dici solet. In casus præteritos intendere oportet oculos, ut discamus, non ut nosmet cruciemus. Eadem animi magnitudine opus est, ut per errores transeamus, ac per pericula. Nullum sine illis Imperium. Qui eos nimium timuerit, nil cerri

a Mar. hist. Hisp. l. 27. c. 21.

b *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Eccles. 32. 24.

rti ſtatuet, & pejor quan-
ıque eſt hæſitatio animi an-
ps & dubia, quam ipſe er-
r. Ingenio conſiderato &
ompto negotia indigent. Si
ıgula cum extrema attentio-
ne curari oporteret, multa ne-
gligerentur alia, cum graviſſi-
mo eorum, quorum intereſt,
& gubernationis publicæ de-
trimento.

SYMBOLVM LXIV.

ANtiqui in militia curri-
bus falcatis uti ſunt ſoliti,
;ui ſimul ac movebantur, ob-
'ia quæque diſſecabant, uno
eodemque impetu & rotas &
falces impellente. Non citius
illæ rotabantur, ac iſtæ ſau-
ciabant, par utriſque celeritas

& operatio, adeoque symbolum promptæ executionis in præsenti Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ illæ igneæ accensæ in throno *a* Dei, quibus & potentiæ divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum sibi sumat prudentia (ut diximus) ad consultandũ; at statuere & exsequi ita sibi invicem velim respondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim consultatio & executio manus sibi mutuo porrigant, ut altera alterius adjuta ope, ambæ simul bonos effectus *b* producant. Carolus V. Imperator dicere solebat, animam consilii tarditatem esse, celeritatem executionis; ambas autem simul junctas quintam essentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter gessit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum consilio, quæ animo proposuerat, expendebat, & magna cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hac utraque instructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occasione nascitur; hæc vero celerrime prçterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod magnas nobis præbet utilitates, aut abit quod nocumento nobis est. Eam ob caussam Atheniensibus vitio dabat Demosthenes, quod in rerum apparatu tempus consumerent, nec adverterent tamen occasiones cunctat[...] nes istas minime præstolari[...] consilium è re boni pub[...] fuerit, quantum in ejus exec[...] tione tardabitur, tantum de utilitate decedet. c *Nul[...] cunctationi locus est in eo consi[...] quod non potest laudari, nisi pe[...] ctum.* Fœtus informis est co[...] silium, & quoad executio, qu[...] animæ instar est, vitam ac m[...] tum ei tribuat, mortuum rem[...] net. Ab intelligentia proficis[...] tur, actus nimirum prudenti[...] practicæ, & si in sola contem[...] platione sistat, non nisi va[...] fuit imaginatio, & mentis ill[...] sio. Cito exequendum esse aj[...] bat Aristoteles, quod statutu[...] semel fuit, sed deliberandu[...] tarde. Iacobus Angliæ Rex f[...] lium suum monuit, ut in con[...] sultando prudens esset & cir[...] cumspectus; in decidendo fi[...] mus & constans; promptus & expeditus in exequendo: a[...] quod postremum Natura ip[...] manus pedesq; cum digitorũ[...] fabrica, & nervos tam flexile[...] largita est. Populo d *cunctati[...] servilis; statim exequi, regium vi[...] detur.* Fuerunt olim Romani i[...] actionibus suis considerati, & constantia ac patientia omni[...] superarunt. Grandiores Monar[...] chiæ plerumque tardioris executionis laborãt vitio, eo quo[...] nimium suæ confidant potentiæ, uti in Othone Imperator[...] videre fuit, cui e *quo plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat.* Accedit, quod propter hoc ipsũ rotarum pondus, quibus Majestatis amplitudo innititur, & ne ea, quæ possidet, in discrimen abducat, Princeps Imperii su[...] finibus contentus vivat. f *Quod segni-*

a *Thronus ejus flammæ ignis, rota ejus ignis accensus* Dan. 7. 6.

b *Priusquam incipias, consulito, & ubi consulueris: mature facto opus; ita utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio viget.* Sallust.

c Tac. l. 1. Hist. *d* Id. l. 5. Ann.

e Id. l. 2. Hist. *f* Id. l. 1. Hist.

nities est, *sapientia vocatur*, i illa Imperatoris Galbæ. Ita nnes se suaque servare posse ediderunt, & periere omnes. venilis Imperiorum ętas ceitate vires acquirit ac robur m fervet adhuc sanguis, vintque spiritus majoris glorię dominationis in alias Naones. a *Agendo, audendoque res mana crevit, non his segnibus nsiliis, quæ timidi cauta vocant.* ostea quam ad maturitatem ervenit, Majestas ipsa & auoritas facile diuque Imperia stinent, tametsi ardor famæ esit, & dominatus augendi ipiditas, perinde ac mare aliianto tempore motum conrvat, etiam postquam ventom vis desæviit. Dum ergo mperia in suo isto vigore periiterint, illam in statuendo ntitudinem non improbavem: sic enim plus suppetit temoris, ut partis quiete frui lieat; & consilia nimis subita ericulo non carent. Atque in oc casu verũ habet illud Taiti: b *Potentiã cautis quam acrioibus consiliis tutius haberi.* At si tate illa deficiente langueant vires, si existimatio perie incipiat, si contra audacius nsurgant alii, aliam viam inedi oportet, maturare consiia, & pristinum instaurare vigorem ætatemque juvenilem, riusquam senio ingravescente ese amplius sustentare nequeant, & amissis sensim viribus miserabiliter corruant. In minoribus statibus ætates istæ considerari non possunt, quin opus est potius, ut assidue vigilet attentio ad explicanda omnia vela, si fortunæ Zephyrus aspiraverit: etenim nunc his, nunc illis ea favet per vices; haud secus ac per circumferentiã horizontis consurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundissimos Aquilones habuere aliquando Gorni, alięque Nationes polo viciniores, quibus tanta cum industria usę sunt, sua pandentes vela, ut ad ipsas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos usque penetrarint. Sed abiit postea illa cæli clementia, & successit alia aliorum Imperiorum favori & commodis secunda.

§. Constantia in consiliis susceptis exequendis, seu propria illa sint, seu aliena, maximi semper momẽti est. Ea quia caruit c Pętus, de Parthis triumphare non potuit. Omnia fere ingenia ignea, & velocia hoc habent, quod & cito decernãt & cito eos facti pœniteat: fervent sub initia, algent sub finem: conantur omnia, nihil ad perfectionem adducunt: similes animali quod Calipedem dicimus: illud enim celerrime se movet, sed longo etiam tempore ne ad unum quidem passum progreditur. In negotiis omnibus prudentia & animi magnitudine opus est: una, ut disponat; altera, ut ea perficiat. Animo constanti & forti nihil est arduum, contra, qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates, & quam plurimas amittit occasiones. d *Vir ea ratione fiet optimus, si in deliberando quidẽ cunctetur, & pratimeat, quicquid potest contingere, in agendo autem confidat.* Hoc postremum si desit, cadit animus, & omissis opportunis mediis cœpto desistit.

§. Pauca

a Tit. Liv. b Tac. l. 1. Annal.

c *Eludi Parthus tractu belli poterat, si Pætho aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset.* Tac. l. 15. Annal. d Herodotus.

§. Pauca sunt negotia, quæ ingenium superare non possit, aut occasio paulatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facile abrumpere, sed in vigore suo conservare potius. Crystallus, si semel confringatur, uniri iterum non potest; ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tutius tamen est aliquod saltem explicare velum, ut minus sit periculi, quam omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideo successu carent, quod desperentur.

§. Illud autem necessariu est cumprimis, ut qui mand ta exequi debet, eadem ap animum suum approbet: q enim improbaverit, aut min ea convenire judicat, aut di cultatem in iis reperit; proi deque non tanto studio ad se dabit ac decet, nec magn pere curabit, si rite non su cedant. Optime omnium executioni dabit ille ipse Mi nister, à cujus consilio profe cta sunt; siquidem ad huju existimationem interest plur mum, ut quam rectissime i effectum deducantur.

SYMBOLVM LXV.

LApis in lacum conjectus tot circum fluctus continua serie excitat, ut cum ad extremam usque ripam pervenerint, infiniti propemodum sint turbentque omnino lucidissimum illud æquor & purissimum speculum, in quo repercussæ rerum imagines, quæ perfectissime sese antea oculis exhibebant, nunc non nisi confuse se offerunt. Idem prorsus in animo accidit, ubi semel in errorem aliquem labi contigerit, ex uno illo multi nascuntur alii, confuso jam & excœcato judicio, excitatisque voluntatis fluctibus, ut intelligentiæ facultas rerum veritatem satis perspicere nequeat; dumque unum errorem corrigere cogitat, in alium incidit, inde rursum in alium, ut tandem quam plurimi sint, quo à primo distant longius; eo grandiores sunt; non secus ac fluctus à centro, à quo excitantur, remotiores. Caussa hujus rei est, quia (a) *principium dicitur esse dimidium totius, itaque parvum in principio erratum correspondens est ad alias partes.* Ea re diligenter animum advertere oportet ad errores primos (b) *cum fieri non possit, ut si in primo atque principio peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod evadat.* In Masinissa id videre licuit, qui reprehensus à Scipione, quod Sophonistam in matrimonium duxisset; dum errorem istum emendare voluit, in alium graviorem lapsus est, herbis venenatis eam tollendo è medio. (c) Vitiis sese Rex Witiza dederat, obscurata haud parum gloria gubernationis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultuque habebat, aliquam turpitudinis notam contraheret, voluit ut id cunctis liceret, quin

a Arist. l. 2. polit. c. 4.
b Idem l. 5. polit. c. 1.
c Mar. Hist. Hisp. l. 6. c. 9.

ain & lata lege Ecclesiasti-
s matrimonii ineundi fecit
otestatem ; cumque porro
os suos errores Religioni
dversari cerneret, Romano
ontifici obedientiam dene-
avit, unde totius Regni incur-
t odium ; quare ut suæ pro-
iceret securitati, plerasque
rbes mœnibus & munitioni-
us nudavit ; quo factum de-

nique, ut Hispania tota Maurorum deinde incursionibus pateret. Atque omnes isti errores alii ex aliis ordine nati, & in immensum aucti, vitam illi ante tempus extorsere. Eadem incommodorum series etiam in Duce Valentino notata fuit : studuerat is multorum ruina suam fabricari fortunam, eumque in finem nihil tyran-

tyrannidis prætermiserat, priore sævitia ad ulteriores majoresque semper *a* incitante, donec statum una & vitam amitteret, aut discipulus malus, aut malus Machiavelli Magister.

§. Errores Principum non nisi difficulter possunt corrigi, eo quod plerumque ad multos ii pertineant. Obstat etiam obstinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia magna, quæ communiter fere magis ingenua sunt & docilia, errores suos facile agnoscunt, iisque melius erudita de emendatione serio cogitant, ædificii male structi lateres iterum dissolvendo, ut meliori deinde cæmento eosdem iterum coagmentent. Philippi Tertii Imperatoris symbolum fuit: *Quod male cœptum est, ne pigeat commutasse.* Qui iter relegit, quo aberrasse se videt, facilius in viam redit. Frustra erroris postea pœnituisset.

b Nil juvat errores mersâ jam puppe fateri.

Ratio Status catena quædam est, quæ, si vel unicus in ea rumpatur annulus, dissolvitur illico, nisi iterum consolidetur. Princeps, qui à se statuta noxia esse videt, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quam boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quam veritatem, constans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam rite tueri se putat, si pedem nunq retro referat.

——— c *Quamque r hoc putet*
Sceptris superbas quisquis movit manus,
Quâ cœpit, ire.

Tam ea in re rationi pa Carolus Quintus Imperat ut cum aliquando privilegi nescio quod manu sua c signasset; monereturque, ju tiæ legibus non sat esse c sentaneum, mox reddi sibi v luit, & dilaceravit: *Malo*, quiens, *meam lacerare scrip ram, quam animam.* Tyran ca obstinatio est, errores gnoscere quidem, nec tam emendare velle; eos vero iam defendere: ut honori co sulatur, nihil aliud est, qu peccare velle sæpius, & bla diri sibi de ignorantia: ina rare illos, est ferrum auro o ducere, quod mox iterum prodit, & formam pristina recuperat. Error correctus efficit, ut rectius curentur c tera, & expedit interdum e rasse, ne peccetur deincе gravius. Tanta est ingenii n stri imbecillitas, ut ipsosm nostros errores Magistros h beamus. Ex iis primum rec agere discimus: d *Usu prob tum est, leges egregias, exemp honesta, apud bonos ex delict aliorum gigni.* Prudentissim etiam Respubl. multa in gube nando fecit imprudentius, a tequam ad perfectionem pe veniret. Solus Deus ab æte no mundi hujus fabricam ab que errore comprehendit, & postea tamen certo quodam modo e *pœnituit eum, quo fecisse*

a *Ferox scelerum, & quia prima provenerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret.* Tac. lib.4. Annal.

b Claud.

c Seneca. d Tac. l.15. Annal

e Gen.6, 6.

·t *hominem.* Plus inter- erratis noſtris debemus, , recte factis : illa ſiqui- nos erudiunt, hæc jactan- & inanis gloriæ ſunt ſe- i. a *Inſtruunt* nos *Pa- tha, non ſolum docentes, tiam errantes.* Vmbra pi- e lucem dedit, ab illa que ars iſta habet quod eximia ſit.

on ſemper imprudentia rum cauſa eſt : ſæpe à pore ii oriuntur, aliiſque ntis fortuitis. Quod prius modo erat, poſt in exi- n vertitur. Nulla tanta eſt dentia, cujus conſilia pro ii tempore ſalutaria ſint. *Nec debet reprehenſibile judi- , ſi ſecundum varietatem erum ſtatuta quandoque va- tur humana, præſertim cum ens neceſſitas, vel evidens itas id expoſcit*; vel ex il- gravia naſcuntur incom- da, vel Princeps relatione rum in fraudem inductum videt. His principiis Rex ſuerus nitebatur, cum re- catæ à ſe ſententiæ, quam qua Amani accuſatione de- ctus, adverſus Dei popu- n tulerat imprudentius, ra- nem redderet. c *Nec puta- debetis*, inquiens, *ſi diverſa eamus, ex animi noſtri ve- e levitate; ſed pro qualitate neceſſitate temporum, ut Rei- blicæ poſcit utilitas, ferre ſen- ntiam.* In his & ſimilibus ſibus nulla eſt animi levi- s, ſed prudentia, mutare nſilium, & ea, quæ ſemel atuta fuere; nec inconſtan- a dici debet, ſed conſtans

a Ambr. lib. 1. de Abrah. c. 6.
b cap. Non debet. de Conſ. & ffin.
c Eſth. 16. 9.

potius robur ſequendi ratio- nem ducem, quale eſt in bra- cteola venti indice, in om- nem ſe partem una cum ven- to vertere, aut in acu nau- tica ante non conquieſcere donec ad ſtellam polarem op- poſita ſeſe ſtiterit. Medicus ſecundum ea, quæ corpori va- rie accidunt, medicamenta va- riat, quia ſanitatem præ ocu- lis habet. Infirmitates, quibus conflictantur Reſpublicæ, va- riæ varios quoque curandi mo- dos deſiderant. Honori itaque ſibi ducat Princeps, ſua ſubin- de iterum inſpicere decreta & corrigere, immo & erro- res, nec hujus eum pudeat. Il- los committere, incogitantia eſſe potuit; emendare, forti- tudo prudens; obſtinatio ve- ro ſtulta ſemper eſt & repre- hendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipſum ita ſcite & diſſimulanter facere, ut vulgus non animadvertat: iſtud enim utpote ignorans & imperitum errorem pariter imprudentiam interpretatur, & emendatio- nem levitatem.

§. Tametſi vero errorum retractandorum auctor ſim Principi, id tamen de omni- bus univerſim intelligi non debet : aliqui enim tam exigui ſunt, ut in iis corrigendis gra- viorem levitatis ſuſpicionem, aut exiſtimationis jacturam vereri merito quis poſſit: adeo- que ubi paullatim ſe ipſis deſi- nunt, nec aliorum grandio- rum periculum eſt, ſatius erit eos inemendatos relinquere. Alii iſtius ſunt conditionis, ut ſequi eos præſtet, immo fortiter etiam & conſtanter ad eoſdem continuandos in- flammare animum, eo quod

gravius

gravius forte immineat periculum, si ab iis expedire te cogites; id quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit. Negotia quædam sunt, in quibus, ut recte agas, necesse est, ut extra limites primum abeas, etsi in errores aliquos labi contigerit; sicut qui baculum incurvum in contrariam inflectit partem, ut rectus evadat. Tum vero de iis magnopere laborandum non est, uti nec de causis eorundem, aut mediis, cum nec justitiæ, nec honestati illi adversentur, & optimi inde sperentur effectus: hac enim ratione prodesse incipiunt, & dispositiones potius ad bene recteque agendum dici debent, quam errores. Alii non nisi magnis immiscentur conatibus sapien-

tissime alias susceptis,
secus, ac rosæ spinis in
vuntur, ut absque læsione
nus eas contingere nequ
Atque illud ideo accidit,
rebus fere omnibus, quæ
dem ad bonum universale
tantur conducere, aliquis
scetur error bono privato
xius. Rerumpublicarum c
pora diversis constant parti
& oppositis inter se, quod
qualitates & humores attin
& remedium, quod toti ad
betur corpori, plerumque a
cui nocet parti: adeoque s
gulari prudentia opus est in e
qui aliis imperat, ut detrime
ta & commoda conferat i
ter se & expendat, mag
item animo ad exequendum
ne illorum forte metu ha
plane negligat.

SYMBOLVM LXVI.

INnovatio rebus natura caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuata serie succedunt, perennant species. Eam ob rem agricola serit arbores, quas in demortuarum locum possit sufficere: non eam curam casui relinquit, quia aut plantæ eum deficerent, aut certe nec essent eæ quibus indigeret, nec locis convenientibus, neque sibi ipsis recta sursum assurgerent, nisi ars & industria, dum teneræ adhuc sunt, eas dirigat: postea enim nulla vi flecti se sinunt & corrigi. Non minor cura juventutis esse debet, ut hæc à teneris formetur probe, in iis præsertim Provinciis, ubi ipsa cæli constitutio magna ingenia præstantesque natu-

ras procreat, quæ tanqua
agri quidam fertiles faci
sylvescunt, nisi ars & cultu
ra fœcunditatem cum tem
pore corrigant. Quò spiritu
major est, eo gravius noce
Reipublicæ, si eum educa
tio non tempori moderetur
Animus excelsus, & ad ma
gna connitens semetipsum fer
re non sustinet. Legum fræ
num excutit, & ad libertatem
aspirat, adeoque oportet, ut
ars & institutio, tum occupatio in exercitiis gloriosis, eum graviter excolant. Vbi juventus, aliquantum ætate processerit, proderit haud parum levitati ejus curandæ, si adhibeatur ad tractanda negotia publica. Hæc causa fuit, opinor, cur quædam Respublicæ adolescentes in Senatum ad-

ferint. Illud optimum, quod ricolis in more est, qui ar- sculas, dum teneræ sunt, ansflatas alio in solo iteratò antant, ut radices, quæ se mium diffuderant, constrin- ntur, & trunci directe sur- m in proceritatem sese eri- nt. Nunquam fere juventus solo patrio ad insignem fru- em maturescit. Ibi consan- guinei & amici licentiorem eam reddunt audacioremque. Non ita apud exteros, ubi eam compellit necessitas, ut suas studeat componere actio- nes, & hominum sibi animos devincire. Domi in patria plu- sculum licere nobis arbitra- mur, etsi extra limites sit, & facile veniam nobis pollice- mur. Vbi noti non sumus, legum

legum rigorem metuimus. Extra natale solum corrigitur paullatim illa morum asperitas, & naturæ contractio; elatio illa animi stolida & inhumana, quæ eos fere comitari solet, qui cum Nationibus diversis versati non sunt. Ibi linguæ addiscuntur, & cognoscuntur Nationum ingenia, observantur consuetudines singularum ac mores, quarum rerum notitia insignes efficit viros, ad artes tam pacis, quam belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythagoras varias obeundo Provincias, prudentes Legum latores & Philosophi evasere. In solo patrio una eademque fortuna cum homine nascitur, & cum eodem simul emoritur; foris majores sese offerunt. Nullus Planetarum in domo sua propria exaltatur, sed in alienis, etsi non absque detrimento suo, atque incommodo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magistra est, si ad animum melius formandum, non ad oblectandum solum suscipiatur. Ea in re laudem merentur populi septentrionales, qui non minori cum curiositate, quam attentione animi, relictis patriis laribus, orbem lustrant, & linguas, artes ac scientias condiscunt. Hispani, qui majora, quam ullæ aliæ Nationes, habent subsidia exteras adeundi Provincias, quippe quorum Monarchia quaquaversum se porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria sua desident, nisi ad arma forte Mars alio eos evocet; cum nihilominus plurimum referat, qui diversis Nationibus imperant, & in Provin-

ciis variis bella gerunt, fectam quoque earunden beant notitiam. Duo po mum sunt, quæ viros No domi in terra natali detin primum quidem, quia H niam undique fere mar luit, neque semper navig occasio tam præsto est, ac ra iter faciendi commodit alterum deinde vana quæ præconcepta opinio, qua ex mant absque magna pomp impensis peregrinationes i institui non posse, qua i modestiores sunt Exteri, magnorum Principum filii

§. Neque tantum juve in aliud solum transferri bent, sed à teneris etiam formari velut plantulæ, ut a aliquando in muneribus officiis succedere valeant, que necesse sit, aliunde ho nes novos negotiorum & tium imperitos accersere, deinde cum Reipublicæ de mento per multos suos er res experientiam sibi comp rent; id quod in Emblem præsenti per fasces, symbol Magistratus, indicatum vol illæ siquidem virgæ plan tæ alias iterum progignun & quia in unoquoque gen triplicis illius formæ Reip blicæ, Monarchia, nimirun Aristocratia, & Democrati diversæ sunt gubernandi r tiones, diversa quoque juve tutis exercitia sint oportet pro cujuslibet Reipubl. inst tutis, proque rerum conditio ne, in quibus unaquæque v ris excellentioribus magis ir diget. Ea in re omne suu studium posuere Persæ, Ægy ptii, Chaldæi & Romani, cu primis vero elaborarunt in e

quosdam jam inde à prima ritia pio Magistratu instirent, utpote à quo deinde io, aut malo, conservatio ruina Rerumpubl. dependet, quarum ille est anima, prout ipse affectus fuerit, s quoque totius corporis nt actiones. In Hispania gna cum providentia erectâ runt Collegia, quæ seminaessent insignium virorum gerendo Magistratu, & ministranda Iustitia; quon constitutiones licet futividenntur & vanæ, prudenlimæ tamen sunt eo nomi, quod ad modestiam erunt, faciantque ut prius obee norint, qui aliis dein imrare debent.

S. Alibi scientias inter poica regnandi instrumenta Principe recensuimus, nunc ud quæritur, an iis etiam nducant, qui parere debent, an juventus popularis iis inruenda sit? Natura in ipso pite, tanquam totius corris Principe, intelligentiam nstituit, ut scientias conſceret, uti & memoriam, ut sdem conservaret: at vero anibus & membris reliquis on nisi habitudinem ad obeendum impertiit. Homines cietatem inter se commutatemque coiere operandi usa, non speculandi, magis o commoditatem subsidii utui, quam theoriæ subtilitem. Non sunt fortunatæ esp. ex eo, quod ingenium enetrat, sed ex eo, quod maus perficit. Studiorum otium itiis alitur, & in charta ea mnia æternitati consecrat, uæ temporum adinvenit matia. Multa contra supremam molitur potestatem, & plebem ad seditiones concitat. Spartani a *literas ad usum saltem discebant, reliqua omnis disciplina erat, ut pulchrè parerent, ut labores perferrent, ut in pugna vincerent.* Subditi arguti nimis & docti novitates amant, carpunt gubernationem, consulta Principum vocant ad examen, & populum commovent. Obedientiam magis promptam esse oportet, quam ingeniosam; sinceram magis, quam b astutam. Ignorantia præcipuum Imperii Turcici fundamentum est. Qui in illo scientiarum spargeret semina, facile id everteret. Quietam felicemque vitam vivunt Helveti, apud quos scientiæ non admodum vigent, & proscripto subtiliori philosophandi genere, non minus bona cum politica se suaque moderantur, quam aliæ Nationes: vehementi illa contentione in scientiis perdiscendis languescunt vires, & vilescunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitissime penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & prçmia multos alliciunt; unde viri desunt pro armis & defensione Statuum, quorum plus interest, fortitudine præstare populum, quam literis. Quod in his generosum est, fastidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quam animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament solitariam & cœlibem; contra ac fieri oportet ad hoc, ut Respubl. sese multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica

a Plut. b *Patres valere decet consilio, populo supervacanea calliditas est.* Salust.

publica idoneos, atque ut tueri se possit, & in hostem ire. Ingenia scientiis exculta haud faciunt Provincias rerum copia affluere, aut incolis frequentari, sed artium & mercimoniorum industria, ut in Provinciis Belgicis videre licet. Bene expenderunt incommoda ista Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem suam in solo armorum fundarunt exercitio, minime pulchrum existimantes gradus honoresque literarios admittere; atque ita fit, ut omnes fere Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tametsi vero orthodoxæ Religionis cognitio haud parum scientiis illustretur, illud tamen negari non potest, multa etiam ab iisdem ad meras reduci opiniones, è quibus variæ nascuntur Sectæ, & ex his Imperiorum conversiones, immo cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur sincera aliqua & credula ignorantia, quam superba & inanis sciendi præsumptio, maximis erroribus exposita. Hæ & aliæ rationes complures suadent prorsus extirpandas esse scientias, secundum regulas politicas, quæ ad dominationem attendunt magis, quam ad subditorum utilitatem; sed principia ista tyranni sunt potius, quam boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum suorum præ oculis habere debet: illis autem utilissimæ, immo maxime necessariæ sunt scientiæ ad confutandos Sectariorum errores, qui facile invalescunt ubi regnat inscitia, ad administrandam Iustitiam, ad conservandas & augen[...] artes, imprimis milita[...] neque enim minus civit[...] præsidiis suis muniunt [...] docti, ac milites, ut Syra[...] sæ quondam in Sicilia exp[...] tæ fuere in Archimede. D[...] Burgundiæ urbs in erud[...] & fidelissimo suo Senat[...] cujus prudenti consilio, [...] geniosis machinis, acri [...] fensione & fortitudine a[...] mi plus quam heroica, u[...] illa adversus valentissimas G[...] lorum copias propugnata fu[...] museis in armamentaria co[...] versis, togis literariis in [...] ricas ferreas, calamis in g[...] dios, qui non atrament[...] sed Francico sanguine non[...] na & egregia facinora civiu[...] æternitati transcripserunt. S[...] la multitudo nimia tum Vr[...] versitatem, tum eorum, q[...] literis sese dedunt, illa esf[...] quæ bono publico offici[...] quemadmodum reipsa in H[...] spania experimur; quare m[...] gis è re communi esse vid[...] tur, si non nisi pauci ad e[...] se applicent scientias, quæ [...] speculatione consistunt, a[...] circa Iustitiam versantur, pl[...] res vero ad artes nauticas, [...] militares. In hunc finem [...] porteret majora præmia h[...] statui, quam illis, ut magis a[...] eas aliorum allicerentur an[...] mi. Quia vero præmia [...] constituta non sunt, hinc fit quod oppido multi ad litera[...] rum studia appellant animum desintque Monarchiæ ad de[...] fensionem suam & conserva[...] tionem milites potius, quar[...] literati: quod vitium ipso quoque triumphos, & trophæ[...] militaria comitari solet, dur[...] Nationes bellicosæ & victori[...]

incly[...]

ytæ, ingenio etiam & cala- superare contendunt eos, s robore & armis device- :. Curæ istius remedii ad icipem bonumque Mode- rem pertinet, cujus erit tali judicio de educanda ju- tute statuere & ordinare, numerus Virorum erudito- ,Militum, Artificum, alio- que officiorum corpori us sui apte & secundum portionem conveniat.

. Atque hæc proportio in tiam attendi posset, qui vi- Ecclesiasticam aut Reli- am amplecti cupiunt, quo- multitudo nimia Reipu- æ & Principi plurimum et. Verum Religio & Pie- regula Politica mensurari debent, & solent in Ec- ia militante plus arma spi- alia efficere, quam sæcula- Qui primus Status illius tor est, eundem porro con- abit, absque detrimento publicæ. Nihilominus, cum dentia humana credere lem, non sperare tamen acula debeat, ei ad quem l ex officio pertinet, con- randum relinquo, an tan- Ecclesiasticorum nume- , & Religiosorum Ordi- multiplicatio atque in- nentum excedant, forte ltates Sæcularium à qui- illi sustentari debent, aut etiam Ecclesiæ ejusque fi- oxia sint. Cui rei jam pri- per Canones sacros & reta Apostolica sapientis- e provisum fuit, in Conci- Lateranensi inprimis sub ocentio Tertio; sic enim l statuit: a *Ne nimia Reli- um diversitas gravem in Ec- Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam Religionem inveniat; sed quicunque ad Religionem converti voluerit, unam ex approbatis assumat.* Consilium Regium Castellanum alias Majestati suæ suasit, supplicandum esse Summo Pontifici, ne quis in Regno Castellæ ante, quam sextum & decimum ætatis annum complevisset, in religiosam familiam asscriberetur, neque ante exactum annum vicesimum vota nuncuparet; verum confidentior pietas, & animi scrupulus prudentiæ oppositus incommoda ista facile dissimulant.

8. Attamen perparum prodesset ista proportio in iis, qui aut rebus agendis, aut speculationibus debent intendere, nisi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent sufficientes cives, qui Reip. formam constituant, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui sane magnam semper sobolis propagandæ habuere rationem, ut ne deessent unquam qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solum liberorum procreationi præmia proponerent, sed cœlibem etiam vitam notarent infamia. Germanicus, ut mortem suam ulciscerentur alii, inter merita & obsequia Reip. præstita, illud quoque recensebat, quod sex è conjuge liberos b suscepisset. Et Tiberius

S pro-

a Conc. Lat.

b *Ostendite populo Romano Divi Augusti neptem: eandemque conjugem meam: numerate sex liberos.* Tacit. 2. Annal.

pro bono felicitatis omine referebat ad Senatum, Drusi uxorem geminos uno partu *a* edidisse. Regnorum robur in subditorum multitudine & copia consistit. Qui iis abundat præ aliis, is major Princeps est non qui plures Status numerat: hi namque seipsos neque tueri se possunt, neque offendere alios, sed per suos incolas, in quibus unicum & firmissimum illorum ornamentum est positum. Notum est illud Adriani Imperatoris; b *ampliari Imperium hominum adjectione potius, quam pecuniarum copia malim:* & recte quidem: nam opes absque subditis bella facile accersunt, nec satis defendi possunt; ubi autem multi sunt subditi, nec vires desunt nec opes. c *In multitudine populi* (ait Spiritus sanctus) *dignitas Principis: & in paucitate plebis ignominia Principis.* Eam ob rem Rex Alphonsus Sapiens boni Principis esse putabat, tam sollicite suam custodire ditionem, d *que se non yermen las villas, nin los otros lugares, nin se derriben los muros, nin las torres, nin las casas, por mala guardia, e el Rey, que desta guisa amare, e tuviere honrada è guardada su tierra, sera el, e los, que hi uvieren, honrados, ricos, e abundados, e tenidos por ella.* Verum ut prudentissimus Legislator illud præcipue monuit, Regnum instrui debere e *de buena gente, y antes de los suyos, que de los agenos, si los pudiere aver, asi como de Caballeros, e Labradores, e de Menestra*[...] Qua in re prudentissime ju[...] cavit, hanc hominum freque[...] tiam non in sola plebeja ge[...] ponendam esse; hæc siquid[...] seipsa parum efficiet, nisi N[...] bilitatem habeat comiter[...] quæ spiritus & anima ill[...] est, suoque exemplo do[...] appetere honesta, & peric[...] spernere. Plebs absque No[...] litate exangue quoddam [...] daver est, adeoque ad e[...] conservandam augendamq[...] omni opera Principem c[...] niti decet; uti quondam [...] ctitabat Augustus, qui H[...] talo Nobili Romano non [...] lum conjugii ineundi auc[...] fuit, sed vivendi etiam n[...] dia suppeditavit, f *ne clariss*[...] *familia extingueretur.* Ejus [...] magna in Germania habe[...] ratio, unde antiquitus uxo[...] bus dos dari non g consuev[...] rat, & nunc exigua ea esse [...] let, ut præcipua illarum [...] sit Virtus & Nobilitas, n[...] gisque ad animi & corpo[...] dona attendatur quam for[...] næ bona, adeoque tanto fa[...] lius concilientur matrimon[...] nec cupiditas tempus inut[...] ter perdat in pervestigan[...] sponsa aliqua locupletiori; q[...] caussa fuit, cur Lycurgus o[...] nes omnino dotes lege eti[...] sancita prohiberet, & Ca[...] lus h Quintus Imperator, m[...] dum illis poneret: quin [...] Aristoteles Lacedæmones f[...] tur reprehendisse, eo qu[...] dotes tam amplas filiabus f[...]

a *Nulli ante Romanorum ejusdem fastigii, viro geminam stirpem editam.* Tacit. 2. Annal.

b L. cum ratio. §. si plures, ff. de. por. quæ liber.

c Prov. 14. 28.

d L. 3. tt. 11. p. 2.

e L. 1. tt. 11. p. 2.

f Tacit. lib. 2. Annal.

g *Dotem non uxor marito, sed u*[...] *ri maritus affert.* Tacit. de m[...] Germ.

h L. 1. tt. 2. l. 5. Rec.

..rgirentur. Voluit præterea ..phonsus Rex, ut non nisi ..casu necessitatis Exterorum ..quentia in Statum induce..ur: nec immerito quidem, ..ersi enim mores, & Reli..num cultus magis domesti..hostes sunt, quam vicini, ..nque ob caussam Hispani ..dæos omnes ac Mauros fi..bus suis ejecerunt. Nationes ..teræ vitia & opiniones im..s introducunt, & seditiones ..tra legitimum Principem ..ile *b* commovent. Quod ta..n incommodum magnope.. metuendum non erit; si ex..i solum evocentur ad co..dos agros, & alias artes ex..endas, immo hoc fieri quã..que expedit. Selymus Tur..um Imperator è Cairo ..gnum operariorum nume..m Constantinopolim sub..sit. Poloni cum Henricum ..cem Andegavensem elegis..t in Regem, inter alia pacta ..d quoque esse voluerunt, ut ..ias Artificum familias una ..ũ adducerent. Nabuchodo..sor expugnata Hierosolyma ..nstulit inde *c omnes viros ro..tos, septem millia, & Artifices, inclusores mille: duxitque eos ..tivos in Babylonem.* Verum ..a ad eam rem sæpe indu..ia deest, neque semper ..mptus suppetunt; aut etiam, ..a sola ejusmodi deductio ..nime sufficeret, ponam hic ..quot caussas, unde illa reg..rum solitudo, & subditorum ..requentia oriri solet, ut iis cognitis tanto facilius remedium parari possit. Istæ igitur aut externæ sunt aut internæ. Externæ; bellum & coloniæ. Bellum monstrum quoddam est, quod humano victitat sanguine; cumque ad Statum conservandum expediat illud foris alere potius, ut solebant *d* Romani, vita fortunisque subditorum in eam rem opus est: Coloniæ quoque diu sustentari non possunt absque copiosa hominum deductione, ut in Hispania accidit. *e* Eadem de caussa *neque dum Annibal in Italia moraretur, nec proximis, post excessum ejus annis vacavit Romanis colonias condere, cum esset in bello conquirendus potius miles, & post bellum vires refovendæ potius, quam spargendæ.* *f* Et Vellejus Paterculus in legibus Gracchi inter perniciosissima numeravit, quod extra Italiam colonias posuisset, quæ proinde à visceribus Imperii nimium remotæ eidem assistere in necessitate non possent. Aliæ vastitatis & solitudinis caussæ internæ sunt. Inter præcipuas numero tributa, defectum agriculturæ & mercimoniorũ, nimiam item dierum festorum multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc libro exposuimus.

Sed & urbis aulicæ præcipua solitudinis caussa sunt, sicut enim fervens jecur calorem nativum ad se attrahit; & aliquas corporis partes spiritu & vigore destituit, ita aula-

S 2 rum

..a *Statuit Virgines sine dote nube.. jussit uxores eligerentur, non pecu..* Trog. l. 3.

..b *Quare qui inquilinos, & advenas .. hac in civitatem receperunt, hi ..na ex parte seditionibus jactati ..* Arist. l. 5. Polit. c. 3.

.. 4. Reg. 24. 16.

d *Fuit proprium populi Romani longe à domo bellare, & propugnaculis imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere,* Cic. pro lege Manil.

e Vell. l. 1.

f Idem lib. 2.

rum pompa, earumque commoda & deliciæ, lucrum artium, occasio præmiorum homines alliciunt, Opifices inprimis atque Artifices, qui facile sibi persuadent, magis otiosam vitam eos vivere, qui Principi inserviunt, quam qui mechanicas exercent artes. Quid? quod ii etiam, qui Ducum, Marchionum, & Comitum gaudent titulis, præsentia Principis, aut aulæ deliciis fruendi caussa, relictis suismet statibus, ad illam se conferant; unde porro fit, ut dum eos recte curare negligunt, & reditus annuos in suam sustentationem, & sumptus minime necessarios prodige impendunt, & opibus paullatim & incolis exuantur, quibus utrisque iidem Status florerent, potius, si iis Domini sui præsentes domi adessent. Hæc atque alia incommoda prudentissime expendit Iustinianus Imperator, atque ut iis adferret remedium, certum propterea Magistratum *a* instituit. Similiter Rex Ioannes II. *b* præcepit ut Duces omnes, aliæque illustres personæ, quæ in aula ejus morabantur, statis temporibus domum ad suos reverterentur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea Fidei commissa, aut prærogativæ Natalium in Hispania plurimum soboli propagandæ obsunt: frater enim natu major omnia sibi familiæ bona vendicat (id quod Regi Theodorico i[...] quū prorsus *c* videbatur) cu[...] que aliis matrimonii ineu[...] copia non sit, aut religios[...] suscipiunt habitum, aut ad b[...] lum proficiscuntur. Eam [...] caussam Plato divitias & [...] opiam antiquas Rerump[...] pestes solebat appellare; [...] stimabat nimirum, omnia [...] re earum damna oriri ex [...] quod bona in iis non satis [...] cte dividerentur. Si cives o[...] nes congruam haberent [...] stentationem, magis sine d[...] bio florerent Respublicæ. V[...] rum tametsi hæc utilitas m[...] gna sit, non minus tamen [...] bonum publicum interest, [...] conservetur Nobilitas ejusm[...] di Fidei commissorum bene[...] cio, & ut illa habeat un[...] Principi & Reipublicæ pr[...] stare possit obsequia, ade[...] que antiqua illa retineri p[...] sent, Nobilitati tamen rece[...] institutæ permitti minime d[...] berent, statuta etiam leg[...] ut consanguinei ad quart[...] usque gradum necessarii [...] sent hæredes si non ex asse, [...] certe magna & potissima [...] *d* parte; quo modo vitarent donationes & legata, quæ v[...] nitati magis, quam Reipub[...] cæ serviunt, sicut & illa, qu[...] devota quadam prodigalit[...] te, nec modum servant, n[...] sanguinis proprii habent rati[...] nem, dum contra debitu[...] charitatis ordinem nec frat[...] b[...]

a *Invenimus enim, quia paulatim Provinciæ suis habitatoribus spoliantur, magna vero hæc nostra civitas populosa est turbis diversorum hominum & maxime agricolarum, suas civitates & culturas relinquentium.*

b Auth. de quæst.

c *Iniquum est enim, ut de una su[...] stantia, quibus competit successio, [...] abundanter affluant, alii paupertat[...] incommoda ingemiscant.* Cass. lib. [...] ep. 1.

d *Commodum est etiam, ut hæ[...] ditates non donatione, sed jure cogn[...] tionis tradantur.* Arist. lib. 5. P[...] lit. cap. 8.

s nec consanguineis reliquis ficiens relinquitur sustenta-, unde familiæ extinguun-t, exhauriuntur reditus Re-, populus ad tributa sol-nda fit impotens, augescit emptorum potentia, & im-inuitur jurisdictio Principis. xpendens ejus rei incom-oda *a* Moyses, edicto publi-vetuit, ne quid ultra Israëli-ad opus sanctuarii *b* offer-nt, tametsi Deus ipse obla-onum istarum fuisset auctor, & mente pura ac religiosa om-nia *c* fierent. Respublica Vene-ta jam pridem decretis suis ei rei sapientissime providit.

§. Illud porro necessarium, ut, pro matrimoniis ineundis prudens temporis habeatur ra-tio: nam si nimium differan-tur, periclitatur successio, & patitur universa Respublica ob juvenum incontinentiam. Si contra nimium maturentur, contingit filios ætate haud longe esse inferiores parenti-bus, unde reverentiam exuunt, & impatientes moræ succes-sionis caussa nefanda contra eos moliuntur.

a *Dixerunt Moysi, plus offert popu-lus, quam necessarium est*, Exod. 36. 5.

b *Jussit ergo Moyses præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quicquam offerret ultra in opere sanctuarii; sic-que cessatum est à muneribus offeren-dis, eo quod oblata sufficerent, & su-perabundarent.* Exod. 36. 6.

c *Omnes viri & mulieres, mente de-vota obtulerunt donaria, ut fierent ope-ra, quæ jusserat Deus.* Exod. 35. 29.

SYMBOLVM LXVII.

Politica hujus nostri tem-poris in omnibus malitiam & fraudem præsupponit, & contra sese munit aliis longe majoribus, nulla Religionis, ju-stitiæ, & fidei publicæ habita ratione. Omnia sibi licere pu-tat, quæcunque ad suam con-servationem & augmentum faciunt; cumque artes istæ communes jam sint, necesse est, ut pugnent inter se, sese-que mutuo impediant ac con-ficiant cum tranquillitatis pu-blicæ detrimento, adeoque fi-nes optatos minime assequan-tur. Fugiat Princeps hos tales magistros, & discat ab ipsa natura potius, in qua absque malitia, fraude, & omni dolo vera ratio Status elucet. Illa sola certa est, fixa & solida, qua utitur in gubernatione re-rum, quæ vegetantur & vi-vunt, ea præsertim, quam cui-que hominum in suo officio recta inspirat ratio, nomina-tim Pastoribus & Agricolis pro conservandis augendis-que gregibus, & agrorum cultura, unde forte factum, ut ii Reges qui à pedo, aut aratro ad sceptrum vocati fue-re, melius aliis suos guberna-re subditos sciverint. Frua-tur licet Pastor (cujus obli-gatio & cura talis fere est, qualis est Principum *d*) la-cte & lana gregis sui, ea ta-men moderatione, ut neque sanguinem omnem extrahat, neque pellem sic deglubat, ut à frigore & calore sese tueri nequeat. Ita prorsus debet Princeps (quemadmodum di-xit

d *Væ Pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad Pastores, qui pascunt populum meum.* Ierem. 23.

xit Alphonſus *a* Rex) *guardar mas la por comunal, que la ſuya; miſma, porque el bien, y la riqueza dellos es como ſuya.* Non ipſum arboris truncum exſcindit Agricola, tametſi lignis ad uſus domeſticos opus habeat, ſed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, ſed ita ut germinare poſſint denuo, & novis veſtiri foliis in annum ſequentem fructus alios profe- rant. Secus ac ſolet conductor, qui cum de hęreditate minime ſollicitus ſit, illud agit ſolum, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, ex ea colligat, nil penſi habens, quod in tempus reliquum Domino ſuo utilitatem allatura non *b* ſit. Hoc diſcri-

a L. 19. tt. 1. p. 2.

b *Aliter utimur propriis, aliter commodatis.* Quintil. de Orat.

crimen est inter legitimum incipem, & tyrannum, quod ttributorum impositionem inet. Iste tanquam possessor olentus, qui in metu est, ne evi forte Regnum cogatur nittere, quod per vim eo udere conceditur, omnes infructus colligere contendit, c veretur ita radicitus plus evellere, ut amplius succescere nequeant. Pastor est, i non gregem suum pascit, d a semetipsum, & tanquam ercenarius, curam illius abjit, eumque omnino *b* deserit. t vero Princeps aliquis legimus & naturalis æquitatem usæ expendit, quantitatem tempus, quod necessitas ostulat, proportionem item rtunarum & personarum in ibutis dispertiendis, & Renum suum tractat non tanuam corpus, cui una cum ipso moriendum erit, sed quod etennabit in Successoribus: uippe qui probe novit, *Principes mortales, Rempublicam æternam esse*, cumque inde n annos singulos novos spet fructus; eam omni studio onservat, velut securissimum ivitiarum suarum depositum, uo in majoribus necessitaibus uti possit: nam ut in legibus suis dixit Alphonsus Rex, ab Aristotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: d *El mejor tesoro, que el Rey ha, è el que mas tarde se pierde, es el pueblo, quando bien es guardado, è con esto acuerda lo qué dijo el Emperador Iustiniano, que entonzes son el Reyno, è la Camera del Emperador, è del Rey ricos, è abundados, quando sus Vassallos son ricos, è su tierra abundada.*

§. Quando igitur Princeps cum ista moderatione tributa imposuerit, fas quoque est subditos ea pendere, nec sine rebellionis nota denegati poterunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas Regia, hoc unicum subsidium necessitas & dignitas Regia, hoc unicum subsidium necessitas publica. e *Neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Eam ob rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, f *dissolutionem Imperii fore, si fructus, quibus Respublica sustinetur, diminuerentur.* Tributa pretium paucis sunt, si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem agnoscat, cur imponi debuerint, facile contra suum Principem contumaciter insurgit. Nec alia de caussa tam invisus omnibus fuit Rex Alphonsus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut sceptro tandem abdicare se cogeretur; sicut & propterea Garsias Galæciæ g Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus Tertius, quando suadentibus, ut pro sumptibus belli conquirendis nova tributa exigeret,

S. 4 respon-

a *Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos.* Ezech. 34. 2.

b *Mercenarius autem, & qui non est Pastor, cujus non sunt oves propria, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Ioan. 10. 12.

c Tacit. lib. 3. Annal.

d L. 15. tt. 5. p. 2.

e Tacit. lib. 4. Annal.

f Idem l. 13. Annal.

g Mar. Hist. Hisp. l. 9. c. 8.

respondit : *Magis se maledicta populi, quam hostes suos metuere.* Pecuniæ ex iniquis tributis collectæ subditorum miscentur sanguine, qualis è scuto illo, quod S. Franciscus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manare visus est, & nunquam non clamat contra Principem. Quare ut ista incommoda evitentur, grandia tributa ante imponi non debent, quam universum Regnum de necessitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Iustitia caussæ constiterit, facile in opus aliquod extraordinarium consentit populus, uti factum vidimus in iis, quæ poposcit Rex Ferdinandus Quartus, & in concessione integri illius millionis, quem Comitia Toletana temporibus Regis Henrici Tertii sponte elargita fuerant, permittendo insuper, ut si ad continuandum bellum contra Mauros id non sufficeret, Comitiis etiam non requisitis plura porro exigerentur. Tametsi enim ad privatos minime pertineat tributorum Iustitiam examinare, & ipsi sæpe impensarum caussas capere nequeant, neque etiam absque evidenti secretorum periculo iis istæ *a* communicari possint, semper tamen rationes quædam sunt generales, quas sine incommodo iis proponere licebit. Et licet tributa imponendi facultas penes supremam sit potestatem, cui ratio naturalis ac divina suffragantur, nec si alias æqua sint, & necessaria, subditorum consensu ad ea opus sit: nam (ut dixit Rex Alphonsus Sapiens) *el Rey puede demandar e tomar al Reyno lo que usaron los otros Reyes, e aun mas en las razones, que lo uviere en gran menester, para pro cumunal de la tierra*; prudentis tamen Principis erit, ita dextre rem instituere, & sic disponere subditorum animos, ne vis videatur: neque enim omne id, quod absolute fieri potest, semper exequi convenit. Tributum (sic Scriptura *b* loquitur) populi frænum est; isthoc ille in obedientiæ officio continetur. Princeps vero ad eum coercendum potentior fit, & contra nimiam ejus libertatem vires sibi comparat: subditos enim ab omni onere immunes nemo recte gubernaverit. Verum frænum illud tam suave sit oportet, ut non obstinent animum, & mordicus eo comprehenso præcipitent; quemadmodum prudentissime id expendit Rex Flavius *c* Hervigius in Concilio Toletano XIII. cum diceret, tum gubernationem optimam fore, *si nec incauta exactio populos gravet, nec indiscreta remissio Statum gentis faciat deperire.*

Imperium in vitam absque periculo exercetur, quia ex lege fit, quæ castigat paucos ad exemplum cæterorum; at vero Imperium in fortunas, cum pecuniam pendere jubentur subditi, discrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magisque fortunarum damna afficiunt populum, quam corporis, præsertim si cum sudore & sanguine acquisitæ illæ fue-

a *Tibi summum rerum judicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est.* Tacit. lib. 6. Annal.

b *Et tulit David frænum tributi,* 2 Reg. 8. 1.

c Concil. Tolet. XIII.

rint, aut impendi debeant delicias Principis. Qua in considerare oportebit memorabile Regis Davidis facinus; nolentis bibere aquam, quam tres fortiſſimi milites per medios hoſtium cuneos penetrando, de ciſterna Bethlehemitica hauſerant, ne ſanguinem hominum iſtorum & periculum bibere *a* videretur. Neque bona ratio Status eſt, tributis exhaurire, & ad inopias redigere ſubditos, ut eo obedientiores ſint: etſi enim egeſtas, quæ una nobiſcum naſcitur, aut caſu aliquo evenit, demiſſiores reddit animos; illa tamen violentia ad ſeditionem potius commovet, eosque impellit, ut nefaria contra *b* Principem ſuum moliantur. Ad Davidem adverſus Saulem c *convenerunt omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreßi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorum Princeps.* Nunquam magis obſequens erit Regnum, quam ſi opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, pariter etiam in Ægypto habitans, libertatis ſuæ oblitus fuit propter abundantiam, qua ibi fruebatur; at mox ubi in deserto rerum inopia laborare cœpit, ſervitutem illam tulit acerbius, & graviter queſtus fuit.

§. Si Regnum ea conditione obtigerit, ut abſque ejus conſenſu tributa imponi nequeant, aut poſtea decreto aliquo generali ita ſancitum; ut factum in Comitiis Madritenſibus, tempore Regis *d* Alphonſi Vndecimi, aut diuturna aliqua præſcriptione jus iſtud acquiſitum fuerit, uti in Hiſpania & Francia accidit; in his talibus caſibus Comitiorum conſenſum expectare oportebit, ne periculo ſeſe exponat Princeps; quod Carolus Septimus Franciæ Rex quondam expertus fuit, cum non rogatis prius aliorum ſententiis tributum quoddam voluiſſet imponere. Porro ad eam rem proderit plurimum, ſi Princeps tantum apud ſubditos auctoritate valeat, ut ipſi ex concepta de zelo illius erga bonum commune opinione æquum judicent onus, quod iis imponitur, & ultro in illud conſentiant, totos ſeſe ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ committendo, quomodo ad Ioſephi arbitrium ſeſe referebant Ægyptii, cum quintam fructuum partem ab iis *e* exigeret. Vbi populus iſtam de Principe conceperit fiduciam, cavere debet ſedulo, ut ne eam abſque ſufficienti cauſſa & matura conſilii deliberatione oneret. Verum ſi neceſſitas urgens aliud poſtulaverit, illud curet ſaltem, ut tributa, quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim gravius fert populus, quam ſi nullum oneris ſui fructum videat, & fortunas ſuas in uſus inutiles inſumi intelligat. Tum illud etiam odit, ſi tributa, quæ

a *Num ſanguinem hominum iſtorum, qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam?* 2 Reg. 23. 17.

b *Ferociſſimo quoque aſſumpto; aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceßitudo.* Tacit. lib. 3. Annal.

c 1 Reg. 22. 2.

d Mar. Hiſt. Hiſp. l. 15. c. 25.

e *Salus noſtra in manu tua eſt; reſpiciat nos tantum Dominus noſter, & læti ſerviemus Regi.* Gen. 47. 25.

quæ suasit necessitas, ea cessante continuent. Quare tollere ea debet Princeps, ne fiat, quod tempore Vespasiani accidit, quando tributa b *necessitate annorum excusata, etiam in pace mansere*; postea enim ea metuunt, & pendere detrectant subditi, tametsi exigua sint, existimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimum Regni studia sibi devinxit, ejusque fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit, eo quod subditis remisisset exactiones, quas maritus ejus Rex Sanctius Quartus ex rebus ad commeatum pertinentibus postulaverat.

§. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecuniam contribuat ad bellum foris gerendum; neque enim facile capit, quantum ad pacem domi conservandam conducat, illud quam longissime arcere, & in alienos inferre Status, quodque minus periculosa sit defensio, quæ clypeo fit, quam quæ galea, eo quod longius ille absit à capite. Brevissimus est populi visus, nec tam longum videt. Onus præsens magis percipit, quam futurum beneficium, nec cogitat defuturos postea sumptus publicos & privatos, ut damna neglecta b farciuntur. Quare singulari solertia & prudentia Principis opus erit, ut propriæ suæ utilitatis capax fiat.

§. In exactionibus illud quoque considerandum, ne oneretur Nobilitas: cum e[...] tributa potissimum sint, [...] eam à plebejis discernant, [...] gerrime fert iis parem se [...] mari, & sua violari privile[...] Majorum virtute parta & [...] quisita. c Hæc caussa fuit, [...] Nobiles Castellani contra [...] gem Henricum Tertium ar[...] sumpserint, cum à singu[...] quinque maravedinos aur[...] (monetæ id genus est) in co[...] munes belli usus deposceret.

§. Nec imponi debent t[...] buta iis rebus, quæ ad vit[...] præcise sustentandam sunt n[...] cessariæ; sed iis potius, q[...] deliciis deserviunt, aut curi[...] sitati, aut ostentationi & pom[...] pæ: sic enim fiet, ut correct[...] immodico luxu, major one[...] pars incumbat in ditiores [...] magis potentes, & sublevei[...] tur agricolæ & opifices, qu[...] communitatis pars vel maxi[...] me fovenda & conservand[...] est in Republica. Sic Roma[...] ni magna exigebant tribu[...] pro aromatibus, unionibus & gemmis pretiosis, quæ ex Ara[...] bia asportabantur. Alexande[...] Severus ea deposcebat ex offi[...] ciis, quæ ad lasciviam magi[...] essent, quam ad necessita[...] tem. Instauratæ disciplinæ pars est deliciarum augere pre[...] tium.

§. Nulla tributa minus noxia, quam quæ advectis mercibus imponuntur in portubus: ea enim magnam partem pendunt Exteri. Quare prudentissime in iis constituti sunt reditus Regii in Anglia, ipso Regno immuni relicto.

§. Maximum tributorum & vectigalium regiorum incommodum est in Quæstoribus

a Tacit. l. 2. Hist.

b *Plerumque accidit, ut qua Provincia pecuniæ parcendo remota pericula contemnunt, incumbentibus demum malis, desperato sæpe remedio, graviora sentiant detrimenta.* Paul. Jov.

c Mar. Hist. Hisp. l. 11, c. 14.

s seu Coactoribus, qui in-dum plus damni adferunt, am tributa ipsa; neque ul-n rem impatientius tolerant diti, quam violentiam & portunitatem Ministrorum cogendis ejusmodi pecu-is. Solam Siciliam tributo-m exactiones modestius tu-se Cicero memorat: Deus se per Isaiam Prophetam de conqueritur, quod popu-m suum *a* exspoliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tri-utis præerat, ita nulli ea in re tis confidebant, nisi qui pe-uliariter esset Deo dicatus; is vero temporibus ea com-ittuntur institoribus & usu-ariis, qui non minus naves ortum subeuntes exspoliant, c ipsum naufragium, & velut rædones ultro citroque com-neantium bonis *b* inhiant. Quid mirum igitur, commer-ia in Regnis desinere, nec iunde divitias inferri & pe-unias, si prædæ omnia sint exposita? quid mirum, inquam populum graviter ferre exa-ctiones, si persolutis iis, quæ debentur Principi, decuplo amplius Exactoribus penden-dum sit. Ob isthæc incommo-da tempore Regis *c* Ioannis Secundi in Comitiis Guadala-jarensibus Castellæ Regnum sponte in subsidium obtulit centum & quinquaginta Du-catorum millia, ea tamen con-ditione, ut penes ipsum essent acceptorum & expensorum li-bri, quo constare posset, quid in communes usus collatum, & quo modo impensum fuis-set, nec eorum permitteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis ætatem Regni habenas moderabantur. Eadem de caus-sa Regnum Franciæ Henri-co Secundo proposuit, ut tri-butorum Exactores amove-ret, pollicentibus subditis per-soluturos se, ubicunque ipse vellet, quod in sumptus re-gios sufficeret; & licet istud initio haud displiceret, non defuere tamen postea Consi-liarii, qui ob rationes quas-dam apparentes id dissuade-rent. Ad idem illud non se-mel Castellæ quoque Regna sese obtulerunt, immo & ad omnem æris alieni dissolutio-nem, verum judicatum fuit, cedere in imminutionem au-ctoritatis Regiæ, si illi Tu-toris loco Regnum esset, & hanc ipsam potestatem peri-culo non carere. Verissimam tamen caussam illam judico, quod plerumque fere rei pe-cuniariæ curatio, & occa-sio tam opportuna multos di-tandi ægre è manibus dimit-tatur. Auctoritas Principis non in administratione ma-gnarum opum consistit, sed in eo, quod multa possideat. Non minus existimationis suæ retinens, erat Respublica Romana, quam ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogendi pecunias præcepit, ut ipsæ Provinciæ sua admini-strarent tributa & colligerent; neque vero ideo intermisit in officio continere Magistratus, ut sine avaritia & crudeli-tate illa collectio fieret; qua in re Tiberius apprime dili-

a *Populum meum exactores sui spoliaverunt.* Isai. 3. 12.

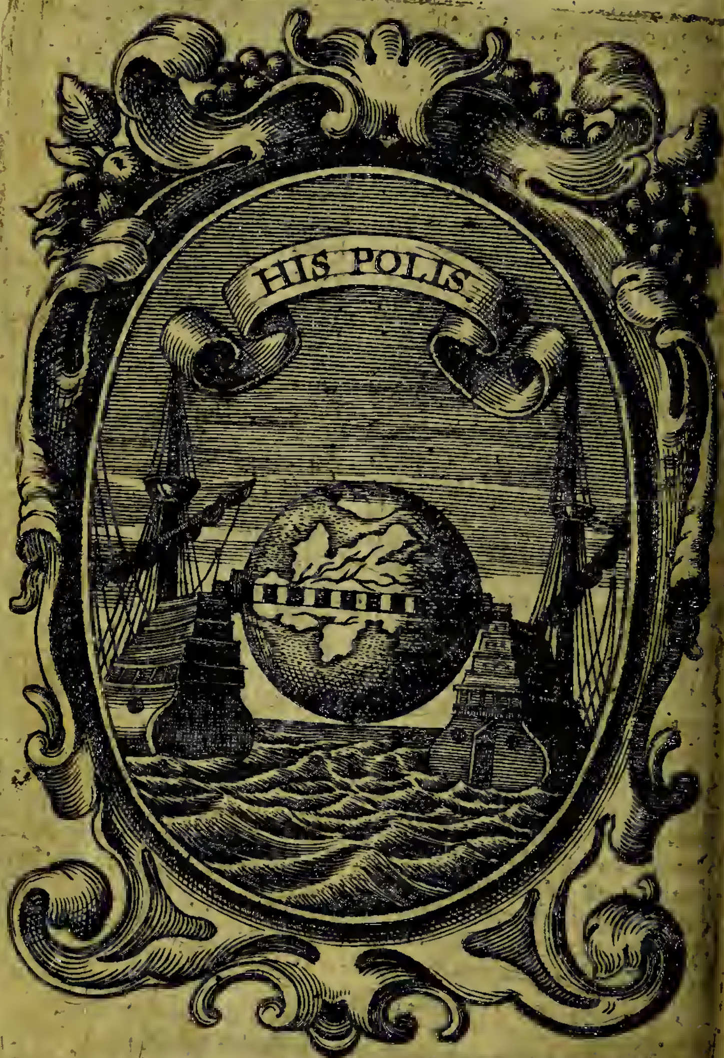
b *Portus nostros navis veniens non pavescat, ut certum nautis posset esse naufragium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus af-fligunt damni, quam solent nudare naufragia,* Cassiod. 4. & 19.

c Mar. hist. Hisp. lib. 19. c. 7.

gens *a* fuit. Sane modestia in uno aliquo tributo exig do obligat subditos, ut ul in plura alia largienda consi tiant.

a *Ne Provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera sine avaritia aut crudelitate Magistratuum tolerarent.* Tacit. l. 4. Annal.

SYMBOLVM LXVIII.

INgeniosi Græci Philosophiam non solum naturalem, sed moralem etiam & politicam scitis quibusdam fabularum involucris (ut Ægyptii hieroglyphicis) abdiderunt; aut ne manaret in vulgus, aut ut à dulci illa fabularum amœnitate

tate penitius eam imprimeent animis. Ita cum vires nagationis & opes, quæ ejusem acquiruntur beneficio, ellent ob oculos ponere, finerunt navim Argo (quæ priia omnium è portu solvere, alio sese mari committere sa fuerat) obtinuisse vellus olchicum, pellem nimirum ietis inauratam; quo præaro facinore Palladi armoim Præsidi consecrari proeruit, & inter ipsas Firmaenti transferri constellatioes, in præmium scilicet tot sceptorum non absque infinii periculo itinerum, palam stendendo universo orbi, verum remorumque beneficio nter ipsos undarum montes as fieri posse, quibus imellente vento arma & meres in omnes mundi partes inerre liceat. Isthæc moralis octrina, & quia jam navis la in celesti sphæra inter stelas relata est, occasio mihi uit, ut in præsenti Emblenate binas depingerem, quæ oli essent hujus terrestris oris, & clare subjicerem ocus, navigationem esse, quæ ommerciorum usu terram sutentat, ejusque dominia arnis roborat. Mobiles sunt isti avium poli, sed in illa ipsa orundem mobilitate Impeiorum consistit stabilitas. Vix lla unquam fuit Monarchia, uæ iis quasi fundamentis inixa non fuerit. Si Hispaniæ mbo illi poli maris Mediteranei & Oceani deessent, mox jus corrueret amplitudo; neno enim non videt, Provinias tam distantes inter se in ericulo fore; nisi vela remique eas unirent quodammodo, & suppetias militares ad earundem conservationem defensionemque tempestive submitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quam marini quidam pontes esse videantur. Eam ob caussam Carolus Quintus Imperator, & Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo Secundo suaserunt, ut in mari potissimum armis & copiis militaribus præstare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Sisebuthus, quanti id referret, qui primus iis viribus in mari Hispanico usus fuit. Idem quoque consilium Themistocles suæ dedit Reipublicæ, & reipsa postea Romani secuti sunt, ut orbem suæ ditioni subjicerent. Elementum illud terram ambit & edomat. In illo vis juxta ac velocitas locum habent. Qui fortiter iis uti noverit, terræ dominum se constituit. In hac minantur arma, & ex una sola parte feriunt, in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura est, quæ omnibus semper oris maritimis ante possit prospicere; nulla tanta potentia, quæ sufficienti eas queat tueri præsidio. Maris beneficio Nationes omnes ad morum mansuetudinem adducuntur, quæ incultæ alias essent ac barbaræ absque navigationis commercio, unde communis fit linguarum usus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argo sermone usum fuisse finxit, ut innueret, credo, illius beneficio exteras adiri & celebrari Provincias; siquidem navis gubernaculum est, quod singulis opes & divitias aliarum communicat, una Provincia

alteri viciſſim largiente, quod eidem deeſt; qua neceſſitas & ſubſidium mutuum reciprocam illam amorum familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius opera & auxilio carere non poteſt.

§. Atque hæc maris potentia Regnis quibuſdam magis utilis eſt, ac aliis, pro diverſo eorundem ſitu ac diſpoſitione. Monarchiæ in Aſia ſitæ terra magis viribus indigent, quam mari. Venetiæ & Genua, quarum illæ in ipſo mari, hæc eidem proxima eſt, atque ita conſtituta, ut ſcopulis maris potius, quam terræ ſinus eſſe videatur, ad omnem culturam & agricolationem inidoneus, robur ſuum in velis remiſque ponant neceſſe eſt. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Reſpublicæ, & gloria celebres. Hiſpania, quæ à montibus Pirenæis verſus mare porrigitur, & quaſi inter Oceanum & Mediterraneum ſeſe mediam interjicit, potentiam ſuam fundet in armis navalibus, ſiquidem ad dominium univerſale aſpirare, illudque tueri voluerit. Nec vero deeſt diſpoſitio optima, & opportunitas portuum ad arma iſta ſuſtentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejuſdem beneficio opes ſibi accumulant, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hiſpanicæ bella inferunt. Ob eum finem conduceret armis etiam conſulere ſecuritati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes ſecum affert, ex portubus armamentaria & granaria efficit, inſtruit eo, rebus omnibus pro exercitu neceſſariis, tribuit Regno, und[e] alantur copiæ militares, aug[et] denique illud, & frequenta[tum] facit ab incolis. Hæc & al[ia] commoda Ezechiel adumbr[a]re voluit ſub Allegoria navium quibus Tyrus (civitas a *in co[r]de maris ſita*) utebatur ad exe[r]cendam cum Nationibus omnibus negotiationem, ſiqui[dem] ad illam & naves & nau[tæ] frequentes concurrebant b *Perſæ, & Lydii, & Lybie erant in exercitu* ejus *viri bella[]tores: clypeum & galeam ſuſpenderunt* in ea *pro ornatu* ſuo. *Carthaginenſes à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, ſtanno, plumboque* eam *replebant*. Verbo, nihil uſpiam erat gentium, quod in nundinis illius non reperiretur, ut merito abundans diceretur, & c glorioſa, cujus negotiatione Rex ipſe ſuam auxerat d fortitudinem. Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginenſis Reſpublicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quandó Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, & maximarum gloriarum & trophæorum occaſio. Intra breves arenæ terminos, quæ nec ligone, nec aratro poteſt excoli, ſolis marinis opibus validiſſimos

a *O Tyre tu dixiſti: perfecti decoris ego ſum, & in corde maris ſita.* Ezech. 27. 3.

b *Omnes naves maris & nautæ carum fuerunt in populo negotiationis tuæ.* Ezech. 27. 3. Ibid. v 9. 10, 11.

c *Repleta es, & glorificata nimis in corde maris.* Ibid. v. 25.

d *In multitudine ſapientia tua, & in negotiatione tua multiplicaſti tibi fortitudinem.* Ezech. 28. 5.

os Batavia alit exercitus, & pulosissimas tuetur civitates, m sibi invicem vicinas, ut iis stentandis fertilissimi etiam ri non sufficerent. Gallia nec ri, nec argenti fodinas habet, mercimoniis tamen, aliisq; scio quibus puerilibus inven- s ferri, plumbi, & stanni tem- erandi, industriam suam caro cit'ęstimari pretio, & divitias ngerit; nos alii vero per in- riam tanta maris bona negli- mus. Ingenti cum labore & ericulo ex remotissimis orbis artibus adamantes, uniones, omata, multosq; alios thesau- os advehimus, nec ultra pro- edimur; interim alii è labore ostro quæstum faciunt, & ea uropæ, Africæ, & Asiæ Pro- inciis communicant. Genuen- ibus aurum nostrum, argen- umq; committimus, ut iis ne- otientur, & pro eorundē ne- otiationibus plurima persolvi- us cambia. Hispania Provin- iis aliis submittit sericum, la- am, chalybem, ferrum, aliasq; iversas materias, quæ diversi- ode dein elaboratę revehun- ur ad nos, & ingenti à nobis oëmuntur pretio ob vecturæ umptus, & artificium; adeo ut aro nobis stet Nationum alia- um ingeniū, & industria. Im- ortantur in Hispaniam mer- es, quæ aut oculis solum ser- iunt, aut cito consumuntur, & urum argentumque vicissim nde effertur alio: quo demum t, quod dicebat Rex Henricus Secundus, *ut ditescant, & poten- tes fiant Exteri, immo ipsi inter- dum hostes tantas colligant opes, ut subditis nostris nihil pene su- persit reliquum.* Questus ea de e quondam fuit Tiberius Cæ- sar, cum ingentē illum luxum Matronarum Romanarum in unionibus, gemmisq; pretiosis *a* cerneret. Immortalē gloriam promerebitur vestra Serenitas, si certis favoribus honoribusq; dignabitur prosequi negotia- tiones & mercaturas, quas ci- ves per se ipsos, & Nobiles per personas tertias exercue- rint: neq; enim magis naturales sunt reditus, qui è terræ fructi- bus percipiuntur, quam qui commutationis habentur be- neficio, dum rem unam per- mutamus cum alia, aut pro mercibus pretium persolvimus. Non dedignati sunt mercatu- ram facere ipsi Principes Ty- ri, & classes illæ, quas Rex Salomon quot tienniis mitte- bat in Tharsin, non res solum necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus poterat lucrum facere, suas augere divitias, & omnibus aliis Regibus po- tentia atque opibus *b* ante- cellere. Pompejus pecunias suas fœnori dabat. Nobili- tas Romana, & Carthaginen- sis nil ideo honori suo detra- ctum putabant, quod mercatu- ras exercerent. Roma Mer- catorum instituit collegium, unde didicisse reor Batavos, quod negotiantium societates erexerint. Id quod majori cum commoditate in Hispania fieri posset, deputatis pro se- curiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non so- lum cresceret opibus, sed ma- gis

a *Quia lapidum caussa pecunia nostra ad externas, aut hostiles gentes transfe- runtur.* Tac. l. 3. Annal.

b *Quia classis Regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, aeferens inde aurum & ar- gentum, & dentes elephantorum, & simias, & pavos. Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terra divitiis & sapientia.* 3 Reg. 22. & 23.

gis etiam florerent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terrori esset. Considerarunt isthæc commoda Lusitaniæ Reges, adeoque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentarunt, & fundato ea ratione novo amplissimoque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset, uti nec postea ad partes occidentales, industria & fortitudine Castellanorum, nisi antennarum plumis lineis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam usa fuisset, quibus Gentilitati cognoscendam se dedit, quæ alias novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, adeo ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis ante quicquam *a* acceperit, & accepta ab iisdem vera Euangelii luce, ac pane divino Eucharistico, tam longe *b* asportato, exclamat præ gaudio cum Isaia: c *Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata & captiva: & istos quis enutrivit? ego destituta, & sola: & isti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romani suum firmarunt Imperium, constitutis præsidiis Constantinopoli, in Insula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diversis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur Religiones militares Hispaniæ, ut gloriosa quadam æmulatione obirent maria, piratas arcerent, & commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sat magna virtutis & fortitudinis præmia, sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentæ satis ejusmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximiæ, & tanto Rege dignissimæ initium dari posset. Quod si reditus earundem non sufficerent, nec Corona, privare se vellet dote tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam reditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Iacobi, Bugiæ vero & Tripoli Ordines Alcantaræ, & Calatravæ volebat constituere, obtenta jam à Summo Pontifice facultate, ut reditus Monasteriorum *del Villar de Venas*, ut vocant, S. item Martini, in Diœcesi S. Iacobi, & Ovetensi, in eum usum posset impendere. Verum propter excitata postea per Italiam belli incendia, ea res effectum non habuit, aut quia forte Deus hanc tam eximii instituti gloriam alii cuidam Regi reservavit. Neque obtendi hic debet ratio Status, quasi ea non permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castella, cum tam multi essent Ordinum militarium Magistri, hoc, inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Coronarum

a *Ecce isti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi.* Isa. 49. 12.

b *Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum*, Prov. 31. 14.

c Isa. 49. 21.

accessione tantopere Re-
n crevit amplitudo, ut in-
imodum illud metuendum
a sit, præsertim si Ordines
isti extra Hispaniam fuerint, &
eorundem Magisteria ipsi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLVM LXIX.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam uro & ferro destitui voluit rovidentia divina: auro quidem, quod id ad illius conservationem omnino esset necessarium; ferro vero, quod absque eo se tueri non posset. Enim-

Enimvero etsi una cum ipso mundo producta non fuerint, alter tamen universi hujus moderator, & astrorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laboremque suscepit, illud egit potissimum, ut expurgaret, & auro illineret terram metallicam, atque in montibus æraria constitueret, ubi & Mars belli Præses materia in ferrum & chalybem consolidata armamentaria erexit. Brachia Rerumpublicarum arma sunt: sanguis earundem & spiritus, thesauri; quod si hi armis robur non tribuant, nec arma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles jacebunt Respublicæ, & rapinæ violentiæque omnium erunt expositæ. Narrat Plinius, in Indiis formicarum esse genus, quæ loco granorum tritici, aurea colligant. Auri usum nequaquam iis Natura concessit, voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instruerent Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et licet Politicorum quorundam opinio sit, opes accumulandas non esse, eo quod cupiditas hostium arma excitet; ut accidit Regi Ezechiæ, postquam divitias suas Assyriæ Legatis *a* ostendisset, & Ægyptii propterea reditus Regios in structuras & fabricas impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, & exempla ista vim non habent: nam Ezechiæ

ob monstratos thesauros
lum illatum non fuit, sed
vanitatem ostentationis,
quod in illis magis, quam
Deo spem suam & fiduc
poneret; hinc prædixit
Isaias Propheta fore, ut om
b penderet. Ægyptii vero n
periculi causa, sed ad dist
hendos subditorum anim
(quemadmodum suo loco
cemus) & inanis gloriæ st
dio eos ædificiis extruen
occupabant. Si Princeps th
sauros per avaritiam cong
get, neque tamen iis utatu
ubi offendendi, aut defende
di postulaverit necessitas,
sumptuum faciendorum me
de præsidiis sufficientibus
armis Statibus suis non pr
videat, facile futurum arbitro
ut hostes contra se advocet
dando iis occasionem ferre
fabricandi claves, quibus eju
effringant æraria; at ubi the
sauros istos in usus opport
nos asservaverit, terroren
una incutiet hostibus, & apu
eos in veneratione erit, pe
cunia namque belli *c* nervu
est. Illius beneficio Amic
parantur & Socii, nec minu
hostium percellunt animo
thesauri in ærariis, atque ap
paratus bellicus, & omnis ge
neris instrumenta militaria in
armamentariis, aut classes &
triremes in navalibus. Si in
eum finem id fiat, non est
avaritia thesauros cogere, aut
sumptus & donationes mode-
rari,

a *Lætatus est autem in adventu eorum, & ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis.* 4 Reg. 20. 13.

b *Dixitque Isaias Ezechiæ: audi sermonem Domini: ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua.* 4. Reg. 20. 17.

c *Sed nihil æque fatigabat, quam pecuniarum conquisitio: eos esse belli civilis nervos dictitans.* Tac. lib. 2. Histor.

, sed prudentia quædam
tica, qualis illa fuit Regis
dinandi Catholici, cujus fa-
qua miser & infelix passim
iebat, dum viveret, in mor-
ejus confutata fuit, nulla
abili pecuniarum summa
d cum reperta. Quicquid
onebat, in Monarchiæ fa-
tam solebat impendere, &
tiam suam collocabat, non
ro, quod sumptus profudis-
, sed quod haberet, in quo
enderet. Illud tamen ob-
vandum, thesauros colligi
erdum ex vera & heroica
mi magnitudine, ad exe-
endas sublimes quasdam &
riosas cogitationes; sed
stea paullatim in avaritiam
abeunt, & citius ruina Sta-
um præ oculis est, quam
illius remedio æraria re-
dantur. Facillime divitia-
n amore capi se sinit huma-
s animus, & in eas totum se
nvertit.

§. Nec sufficit, thesauros
ter totum Reipublicæ cor-
s dispertitos esse, ut Chlo-
s apud Eutropium *a* vole-
t: divitiæ enim Principi se-
ritatem creant, periculum
bdito. Cerialis Trevirensibus
cebat, *b* *penes eos aurum &*
es præcipuas esse bellorum cau-
. Si egena sit communitas,
ivati vero locupletes & di-
tes, prius pericula nascun-
r, quam iis occurri possit.
onsilia recte institui ne-
ueunt: defugiunt enim ea
mnia, quæ ad communem
ectant conservationem, cum
deant non nisi è privatorum
onis fortunisque subsidia peti
posse, adeoque ægre in bellum
consentiunt. Hinc Aristoteli
videbatur, *c* *male circa pecunias publicas constitutum esse apud* Spartanos, *quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias ægre conferebant.* *d* Et *si privato usui bonum publicū postponitur,* quanto minus dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta est illud incommodum Respublica Genuensis, nec alii causæ ruinam Romanæ asscribit Cato in oratione, quam habuisse eum ad Senatum contra Catilinariæ conjurationis conscios refert Sallustius, quam quod (ut explicat *e* S. Augustinus) à primo suo descivisset instituto, ubi pauperes erant privati, opulenta vero communitas, cujus rei non absque querela etiam Horatius meminit:

—— *f* *Non ita Romuli*
Præscriptum, & intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque norma,
Privatus illis census erat brevis.
Commune magnum.

§. Magni Reges suæ potentiæ confisi curam omnem thesauros colligendi, aut jam collectos conservandi plerunque abjiciunt, & effusioni prodigæ sese dedunt, nec satis expendunt, ubi thesauri pro necessitatibus defuerint, necesse esse ut subditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quanto Monarchia fuerit major, tanto majoribus im-

a *Melius publicas opes à privatis* [...]*beri, quam intra unum claustrum* [...]*servari.* Eutrop.
b Tac. lib. 4. Hist.
c Arist. lib. 2. Pol. c. 6.
d Tac. lib. 6. Annal.
e S. Aug. l. de civit. Dei c. 12.
f Horat.

impensis & sumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes sunt, qui si quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum Regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ sint satis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum spatio collegere. Thesauri illi, quos natura multis etiam sæculis in secretis montium ærariis coëgerat, immoderatæ Romanorum Imperatorum profusioni minime sufficere potuerunt. Et solet id plerunque accidere Successoribus, qui thesauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim consumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut status suos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio sexaginta sex auri milliones prodegit Caligula, etsi id temporis scutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua est potentia, & ideo opus habet, ut corrigatur à prudentia œconomica: absque hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare visum est, ex quo profusionibus immodicis & sumptibus nimiis Imperatorum thesauri illius cœperunt prodigi. Armis & opibus mundus hic regitur. Istud in præsenti Emblemate gladius significat, & ramus aureus, quos supra terræ orbem brachium sustinet, ad innuendum nimirum, utroque illo universum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgilii fabulam de Ænea, qui utriusque adminiculo ad infernum usque penetravit, e-

jusque monstra ac furias muit. Non sauciat gladius, jus acies aurea non est, sufficit animi fortitudo que prudentia œconomi neque armamentaria sine riis, adeoque bellum decer re Princeps prius non deb quam cum animo suo exp derit, num sufficientes ac vires & media suppetant. rei proderit, si Ærarii Præ ctus una etiam à consiliis Principi; ut in consultatio referre possit, qui ac qua sint reditus Regii, quæve m dia ad arma capessenda offerant. Cauta admodum circumspecta esse debet p tentia, & considerare dilige ter, quid moliatur, aut ag Quod in fronte præstant oc li, id in animo prudentia œc nomica efficit: si hæc Regni & Rebuspublicis desit, cœ erunt, adeoque sicut Polyph mus, amisso semel per Vlyss astutiam unico suo frontis c culo, in vanum saxa jacieba ut sese ulcisceretur: ita il quoque divitias suas & the sauros inutiliter prodigent. Sa multos hac nostra ætate con sumi vidimus absque fructu e inani aliquo metu in distra hendis hostium consiliis, i exercitibus frustra conscriben dis, in suscipiendis bellis, qua aut amica compositione, au dissimulatione potuissent evitari, in subsidiis pecuniarii male collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus principes potentiores se fore au tumabant, & contra accidit. Ostentationes comminationesque auri intempestive & imprudenter profusi seipsis evanescunt, neque possunt po-

steriores

riores prioribus esse pares, quod una aliam enervet. es facile instaurantur; at di- æ semel inaniter effusæ re- erari nequeunt. His uti non ortet, nisi ubi necessitas tulaverit. Occurrentibus mis monstris non aureum num Æneas objecit, sed dium.

Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Æneas, strictamque aciem venientibus offert.

postquam vidit nec preci- s, nec pactione Charontem overi posse, ut sese in oppo- am fluvii ripam trajiceret, reum ramum protulit (abdi- m hactenus & occultatum) munere isto iratum illius imum *b* placavit.

Si te nulla movet tantæ pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)
Agnoscas. Tumida ex ira tunc corda residunt.
Nec plura his, ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ longo post tempore visum,
Cæruleam advertit puppim.

In eam ergo curam incum- nt Principes, ut illos pruden- æ oculos, supra sceptrum col- catos, claros semper habeant perspicaces, neque œcono- iam dedignentur: ab hac im salus illorum dependet conservatio, & ipsi subdi- rum suorum patresfamilias nt. Magnus ille Augusti ani- us boni publici causa eo us- ue se demittebat (quemad- modum alibi dicimus) ut manu sua adnotaret accepta & expensa redituum Imperii. Si in Hispania minus prodigum fuisset bellum, & pax magis œconomica, jam pridem universo orbi dominaretur. Verum per incuriam, quæ plerumque magnam potentiam comitari solet, opes illæ, quæ Hispaniam inexpugnabilem reddere potuissent, nunc ad alias Nationes transiere. A simplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coëmimus; & postea nos ipsi, æque simplices ac illi, sinimus; ut extori rursum eas à nobis alio asportent, & cuprum fortassis, aut plumbum pro iis restituant. Castellæ Regnum fuit, quod viribus suis & fortitudine Monarchiam evexit, interim triumphant alia, ipsum vero inopiam pæne patitur, neque recte uti novit tot ingentibus thesauris, qui peregre advehuntur. Ita placuit Providentiæ divinæ potentias attemperare inter se, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita est, at non industriam, contra ac concessit minoribus. Verum ne detegere solum vulnera videar, & non etiam iisdem mederi, indicabo hic paucis causas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt essentia, ut loquuntur, neque ex arbitrio solum speculativo, quæ primum cum admiratione suspicit novitas, postea cum damno rejicit experientia; sed ea, quæ ratio suggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potissimæ divitiæ ac opes terræ fructus sunt. Nec

a Virgil.
b *Munus absconditum, extinguit iras.* Prov. 21, 14.
c Virgil.

Nec ditiores in Regnis fodinæ, quam Agricultura. Nôrant illud Ægyptii, qui sceptrum sic efformabant, ut inferne in vomerem aratri desineret; volentes innuere, in eo potissimum potentiam illius & amplitudinem consistere. Plus emolumenti acclivia montis Vesuvii latera adferunt, quam Potosus mons cum intimis suis visceribus, licet argentiferis. Non mero casu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum vero argentumque in imis terræ penetralibus abdidit. Data opera communes illos fecit, & supra terram palam exposuit: a *Maxima* enim *pars hominum è terrâ vivit, & fructibus urbanis*; ista vero metalla in profundo conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandaque, ne copia eorundem noceret mortalibus, si plus suppeteret, quam pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, moneta nunc solent confici, foret necessarium. E solis pæne terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioribus sæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus *b* Regis Alphonsi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaveritque se curiam similem in Europa & Asia, quas Provincias præsens obierat, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. *c* Tantum splendorem unus tunc Castellæ Rex servabat, bellis intestinis distractus, majore Regnorum illius pa[rte] à Mauris occupata. Et su[nt] inter Auctores, qui dicant, sola Castella pro bello sac[ro] adversus Christiani nomin[is] hostem centum peditum mi[l]lia, decem millia equitum e nationibus exteris confluxi[s]se, curruum, impediment[is] portandis, fuisse sexaginta mi[l]lia, & præterea à Rege A[l]phonso Tertio militibus om[]nibus, Tribunis & Principib[us] pro cujusque munere ac dign[i]tate stipendia in dies singu[]los annumerata. Sumptus ist[o]s ingentes & provisiones, qua[]rum veritas vix hoc tempor[e] fidem invenit, sola præstar[et] Castella, & insuper exerci[]tus hostium multo etiam co[]piosiores alere potuit, nec tamen thesauros tunc expectabat extraneos, temporum injuriis & hostibus expositos, usque dum Cantabro cuidam per mare vastum oberranti, applaudente fortuna, videre licuit, & designare novum aliquem orbem, antea incognitum, aut certe ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post Hispani illius, primi detectoris, obitum potitus delineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus fuit, ostensurum se reipsa, non absque rei veritate detectas fuisse Provincias illas tam remotas, nec absque causa ab ipsa Natura interjectis undarum montibus, tam longe positas. Communicavit hoc consilium suum cum Viris quibusdam principibus, ut subsidio eorundem tam arduum, tamque diffi-

a Arist. lib. Pol. c. 5.
b Mar. hist. Hisp. lib. 11. c. 3.
c Idem Hist. Hisp. lib. 11. c. 23.

...icile opus facilius sibi ag-
...di liceret; verum nemo re-
...us fuit, qui tantæ novitati
...m haberet. Quod si ex
...videntia quadam factum
...ſſet, & non potius ob de-
...atam fidem, prudentiæ
...dem promereri potuiſſent,
...m conſecuta olim fuit Res-
...blica Carthaginenſis, quan-
... jactantibus ſe coram Se-
...u quibuſdam Nautis de
...enta quadam Inſula opi-
...s deliciiſque affluente (Hi-
...niolam fuiſſe credunt) in-
...fici eos juſſit, exiſtimans
...ac talis Inſulæ detectio-
...m Reipublicæ plus detri-
...enti quam commodi allatu-
...m. Recurrit denique Co-
...nbus ad Reges Catholicos,
...rdinandum & Iſabellam,
...orum generoſi animi, plu-
...um orbium capaces, uno
...o contenti non erant, qui
...oinde cum fidem illi tri-
...iſſent, & ſumptus in iter
...ceſſarios, immenſis Ocea-
... fluctibus ſeſe commiſit, &
...ſt diuturnas & longinquas
...vigationes, in quibus non
...inus à ſociorum diffiden-
...,quam incognitis maris vor-
...ibus fuit periculi, cum na-
...bus auro argentoque onu-
...is in Hiſpaniam rediit. Ad-
...iratus eſt populus ad ripam
...etis pretioſo, illos terræ
...rtus, Indorum ſudore pro-
...actos in lucem, & noſtra ad-
...ectos audacia atque indu-
...tria. Verum totum hoc in-
...ertit poſtea tantarum opum
...oſſeſſio & abundantia. Ste-
...t illico aratrum agricultura,
...t jam ſericum induta mollius
...abuit calloſas à labore ma-
...us. Mercatura altiores ſu-
...ens animos menſas argen-
tarias commutavit in ephip-
pia, & per plateas publicas
otioſa vagari cœpit. Artes fa-
ſtidivere inſtrumenta mecha-
nica. Monetæ aureæ argen-
teæque omnem aſpernatæ ſunt
mixturam, & excluſis aliis
metallis, puræ manſerunt &
ſinceræ, adeoque à Nationi-
bus aliis per vias varias expe-
titæ fuerunt & conquiſitæ.
Res omnes in ſuperbiam ſe
extulere, & vileſcente jam au-
ro argentoque pretia ſua ac-
cenderunt. Accidit nimirum
Regibus, quod Neroni Im-
peratori, quem homo quidam
Afer in fraudem induxit, ja-
ctitans in fundo ſuo ingen-
tem ſe reperiſſe theſaurum,
quem Regina Dido ibi defo-
diſſe crederetur, aut ne divi-
tiarum affluentia viriles ſub-
ditorum ſuorum animos ener-
varet, aut ne aliorum forte cu-
piditas arma in Regnum ſuum
pelliceret: quod quia Impe-
rator tanquam certum & ex-
ploratum habebat, a *gliſcebat
interim luxuria ſpe inani, con-
ſumebanturque veteres opes, quaſi
oblatis quas multos per annos
prodigeret. Quin & inde jam
largiebatur: & divitiarum ex-
pectatio inter cauſas publicæ pau-
pertatis erat.* Eadem ſpe deluſi
nos quoque nobis perſuaſi-
mus, non ultra opes eſſe fixis
& ſtatis ærariis; ſed ſufficere
mobilia illa & incerta claſ-
ſium, nec ſatis expendimus,
potentiam hanc noſtram à
ventorum tempeſtatumq; de-
pendere arbitrio, quomodo vi-
tam populi Romani ex iiſdem
dependere ajebat Tiberius,
eo quod ſuſtentationi neceſſa-
ria Provinciæ transmarinæ iis
ſub-

a Tac. lib. 16. Annal.

a submitterent; quod periculum Aletus ponderabat persuasurus Gofredo, ut à suscepto bello sacro desisteret.

b *Da i ventu dunque il viver tuo dipende?*

§. Et quia *de facultatibus* c *suis amplius, quam in his est*, plerunque *sperant homines*, crevit fastus & pompa regis, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus è fiducia & exspectatione extranearum opum, quæ male dein administratæ, aut non satis conservatæ, tantis impensis minime potuerunt sufficere, & occasionem dederunt æri alieno contrahendo, hoc vero usuris & cambiis. Ingravescente porro necessitate, majoribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quam permutatio Monetarum, quodque animadversum non fuerit, non minus ac ipsam Religionem, *d* in sua puritate conservandas eas esse, & Reges Alphonsum Sapientem, Alphonsum Vndecimum, & Henricum Secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & seipsos in gravissimum conjecisse discrimen, quorum damna documento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt, nec experientiæ movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem monetæ æreæ, quæ ad ea usque

tempora contemperata sic f
rat, ut levium rerum deservi
commercio, & tamen mo
tæ majoris pretium exæq
ret. Innotuit Nationibus
teris æstimatio, quam mone
rius Regis marculus vili i
materiæ tribuerat, & mox i
ipsa in negotiationibus uti c
pere; siquidem cuprum e
boratum invexere in Hisp
niam, asportatis inde auro, a
gento, aliisque mercibus. Q
re plus attulere damni, quam
serpentes omnes & anim
lia venenata Africæ sparsisse
per Hispaniam, & Hispani
qui alias irriserant Rhodios
quod cuprea uterentur mon
ta, Nationibus aliis risui fu
runt & ludibrio. Impeditu
fuit commercium gravi ill
& inutiliti metallo. Creve
runt rerum pretia, & merce
sensim defuere, sicut tempo
ribus Regis Alphonsi Sapien
tis. Cessavit emptio & ven
ditio, atque una imminu
sunt reditus Regii, adeoqu
necesse fuit nova tributorum
& exactionum adinvenire me
dia; unde porro factum, u
interquiescentibus jam com
merciis Castellæ opes consu
merentur, & eadem renova
rentur incommoda, subortis
aliis ex aliis, quæ circulum fe
cere perniciosum, majoremque
nunc minitantur ruinam, ni
tempori adferatur remedium,
& pretium monetæ illius æ
reæ ad valorem suum intrinse
cum reducatur. Quis igitur
non existimasset, auro novi
illius orbis mox hunc alterum
acquisitum iri? & vidimus
tamen, plus antea effectum
fuisse solo animi robore ac
fortitudine, quam postea tantis
divitiis;

a *At hercule nemo refert, quod Italia externæ opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur.* Tac. lib. 3. Annal. *b* Tass.

c §. in fraudem institut. quibus & caus. man.

d Mar. hist. Hisp. lib. 33. cap. 9. lib. 16. cap. 2. lib. 17. cap. 14.

itiis; uti Vitellii tempore citus *a* observavit. Illa ipsa nna ex Indiarum detectio- mox experta sunt, alia et- n Regna & Provinciæ ex- æ, ob fiduciam tantarum um, & passu eodem, quo Castella, ascendit in iis re- n pretium, & accrevere nptus, ultra quam proprii ent reditus, unde etiam- m iisdem conflictantur in- nmodis, & tanto quidem joribus, quanto Provinciæ e absunt longius, & incer- s est auri atque argenti re- dium, quod advehitur ex liis; & ab Hispania iis com- nicari debet.

s. Hæc incommoda sunt, e Indiarum detectio secum ulit, & incognitis eorundẽ issis, facile cognoscuntur re- dia. Primum est, ut ne ne- gatur Agricultura spe illa- n opum: eæ enim, quas è ra colligimus, magis natu- es sunt, certiores & magis nibus communes; quare A- colis privilegia concedere orteret, eosque ab oneribus li aliisque eximere.

Secundum est, ut (cum res elibet in integrum resti- tur per media contraria iis, uibus destructa fuit, sump- que majores sint, quam me- lorum illorum spes & ex- ctatio) procuret Princeps, quam bonus Paterfami- s; id quod Neroni suaserunt enatores, ut reditus publi- excedant potius quam de- ficiant sumptus ordinarios, moderando superfluos, ad imitationẽ Antonini Pii Im- peratoris, qui stipendia & sa- laria Imperii non necessaria omnino sustulit, quo modo eadem etiam correxit Ale- xander Severus Imperator, di- cens Tyrannum esse Princi- pem, qui suarum Provinciarum visceribus ea sustentaret. De- plorent pauci ejusmodi cor- rectiones, non ipsum Regnũ. Quod si abusus, & providentię defectus ditarunt officia, & munera tam pacis, quam bel- li: si ea introduxit vanitas ti- tulo magnificentiæ, cur ea- dem non emendet Prudentia? cumque quanto majores sunt Monarchiæ, tanto abusus illi majores sint, ita majores quo- que erunt effectus hujus re- medii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quam vitare sumptus. Aurum quod effusum est semel, non rever- titur. Aggeribus oppositis cre- scunt fluviorum fontes. Atti- nere pecuniam, est sistere ar- gentum vivum, & lapis Phi- losophicus maxime probatus ac locuples. Vnde certum mi- hi est, si Rex aliquis per mi- nistros suos probe instructus de sumptibus, qui terra mari- que evitari possent, eos mo- deretur, reditus illius tam fo- re liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fe- cit *c* Rex Henricus III. qui cum patrimonium regium graviter obæratum animad- verteret; coactis generalibus Comitiis, cum Proceribus deliberavit de remedio, ne-

a Vires luxu corrumpebantur, con- veterem disciplinam & instituta jorum, apud quos virtute, quam nia res Romana melius stetit. Ta- lib. 2. Histor.

b Vt ratio quæstuum, & necessitas ationum inter se congruerent. Ta- l. 13. Annal.

c Mar. Hist. Hisp. lib. 19. c. 2.

que aliud commodius visum, quam quod hic proponimus, æs militare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus superfluos tollendos esse. Qua in re curandum præterea, ut ne tot sint ærarii publici Quæstores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam sunt Libycæ, ubi exarescunt & consumuntur omnes redituum Regiorum rivuli, qui illac transeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametsi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ærarii Præfectis: uno in Asia, in Europa altero. Rex Franciæ Henricus Quartus (non minus œconomiæ peritus, ac fortis) damnum istud agnovit, adeoque pecuniæ Regiæ Ministros ad sufficientem minoremque numerum reduxit.

Tertium remedium est, ut a *quoniam plerumque inverecunda petentium inhabitatione constringuntur* Principes, *ut etiam non concedenda tribuant*, privilegia, immunitates & gratiæ ærario Regio perniciosæ revocentur, si præsertim eæ concurrant caussæ, quæ alias ad similia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quadam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut in alia lege dixerunt) b *no conviene à los Reyes usar de tanta largueza, que sea convertida en destruicion, porque la franqueza debe ser usada con ordenada intention, no menguando la Corona Real, ni Real Dignidad.* Et si aut nec[...] sitas, aut negligentia Princ[...] pis illud non considerarit, p[...] stea parandum est remediu[...] Eam ob caussam, cum R[...] Ramirus Aragonius Coro[...] se abdicasset, rescissæ sunt d[...] nationes omnes, quæ Reg[...] vires exhauserant. Idem fece[...] Rex Henricus Secundus, c[...] gnomento Liberalis, & Reg[...] na Isabella. Rex Ioannes S[...] cundus revocavit privilegia [...] immunitates, quas ipse & ej[...] Antecessores quibusdam i[...] dulserant. Principibus nem[...] usu venit, quod idolis Bab[...] lonicis, è quorum coronis, t[...] ste Ieremia, Sacerdotes a[...] rum argentumq; subduceban[...] & convertebant in usus c pr[...] prios. Istud cum intellexiss[...] Rex Henricus Tertius, pra[...] cipuos Regni Proceres capt[...] vos detinuit, & reddere jussi[...] quod è Coronæ reditibus usu[...] paverunt, quo facto, & bo[...] vectigalium regiorum admin[...] stratione ingentes in arce M[...] dritensi thesauros congregav[...]

Remedium ultimum (qu[...] primum esse debuerat) ill[...] est, ut nimirum Prince[...] ipse tam circa se, quam sua[...] familiam sumptus vitet supe[...] fluos, si quidem velit, ut eo[...] dẽ etiam Status sui defugian[...] quorum emendatio (uti aj[...] bat Rex d Theodatus) ab ip[...] Princ[...]

a L. fin. C. de man. non exec. lib. 21.

b L. 15. tt. 10. lib. 5. Recop. L. 3. tt. 10. lib. 5. Recop.

c *Coronas certe aureas habent su[...] capita sua Dii illorum; unde subt[...] hunt Sacerdotes ab eis aurum & [...] gentum, & erogant illud in sem[...] ipsos.* Baruch. 6. 9.

d *A domesticis volumus incho[...] disciplinam, ut reliquos pudeat erra[...] quando nostris cognoscimur excede[...] licentiam non præbere.* Cassiod. l. 1[...] ep. 5.

ncipe inchoari debet, ut
ctum habeat. Sanctus Lu-
icus Franciæ Rex Filium
n Philippum admonuit,
t operam, ut impensa modera-
ssent, & rationi consentanea.
alum ex eo oritur, quod
ncipes ad animi magnitu-
em pertinere arbitrentur, si
ptuum rationes nunquam
ant, & quod profusionem
liberalitate habeant, nec
s considerent, deficienti-
opibus, contemptos se
, veramque magnificen-
n non in eo consistere,
d multa inutiliter prodi-
tur, aut in solemnitatibus
licis, aliisque ostentatio-
us, sed quod arces & pro-
nacula sufficientibus in-
cta sint præsidiis, & con-
entur exercitus. Carolus
ntus Imperator in Comi-
Vallisoletanis officia &
endia Palatii sui modera-
est. Vera Principum ma-
nimitas in eo est posita, si
rales sint erga alios, in se-
ipsos parci & moderati.
pterea Hispaniæ & Fran-
Rex Sisenandus (hoc ti-
eum compellavit Conci-
n Toletanum Quartum)
ebat Reges esse debere
ais escasos, que gastadores;
est, parcos magis, quam
digos. Sat scio, quam reme-
ista difficilia sint & ardua;
um tamen, ut cum Petrar-
hoc dicam, c *Multa scribo,*
tam ut sæculo meo prosim, cu-
jam desperata miseria est,
m ut me ipsum conceptis exo-
rm, & animum scriptis soler.
. De monetarum remediis
ausim aliquid dicere, quia
pupillæ sunt oculorum Reipublicæ, quæ sine offensione manibus tangi se non sinunt, adeoque satius videtur intactas eas relinquere, quam usum antiquum immutare. Nullum tantum est judicium, quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex quacunq; illarum novitate subnasci solent, donec experientia ipsa ea deprehendat: cum enim sint veluti regula & mensura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Respublica ipsa quasi extra se ponitur. Eam ob rem postquam Rex Petrus Secundus Corona se abdicasset, prudentissime statutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges ante, quam ad sceptrum admitterentur, jurejurando se obstringerent nihil se circa usum & materiam monetarũ immutaturos. Hæc Principis est obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perscripsit Innocentius III. Pontifex, cum Regnum illud adversus ipsum tumultuari inciperet, cujus rei illa videtur ratio, quod Princeps juri gentium subjectus sit, & tanquam custos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma & quantitate consistit; neque potest bene constitutum esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verum ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens prætercam, duo solum dicam: primum est, tunc monetam justam fore, & ab incommodis liberam, cum ad valorẽ ejus intrinsecum sola signatura exterior accesserit, & auri

Bell. in vita S. Ludov.
L. 2. del. prol. del. fuer. Iuz.
Petrar.

argentique inter se contemperatio convenerit cum mixtura simili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno alio non transportentur. Alterum est, ut monetæ eodem pondere & valore constent, quo monetæ aliorum Principum, permittendo insuper ut extranearum etiam usus sit; supremo Principis imperio quicquam derogat, si in sua ditione typo monetario insignibus alienis utatur, qui solum pondus & valorem metalli illius attestentur. Atqui hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cum Nationibus variis exercent.

SYMBOLUM LXX.

NOn fert consortes Imperium, nec dividi se sinit Majestas: fieri enim non potest, ut eorum quilibet uno eodemque tempore mandet simul & pareat, præsertim cum potestas & casus occurrentes tam accurate inter duos dispertiri nequeant, aut ambitio tam servari in æquilibrio, quin alter altero velit esse superior, aut quin invidia & æmulatio perturbent concordiam.

a *Nulla fides Regni sociis, omnisque potestas*
Impatiens consortis erit.

Impossibile videtur, ut jussa & imperia duorum, qui simul præsunt, non sibi invicem adversentur. Moyses & Aaron germani fratres erant, & tamen, cum Deus hunc illi socium adjunxisset, oportuit adhuc, ut amborum assisteret labiis, & utrique ostenderet, quid agendum esset, ne qua inter eos dissensio b oriretur. c *Unum est Reipublicæ corpus, atque* adeo *unius animo regendum.* Etiam Regem dignitate ejectum Rex alius in Regno suo ferre non sustinet. Hanc excusationem attulit Lusitaniæ Rex, cum Regem Petrum à fratre Henrico profugum nollet admittere. Sane matrimonii vinculo, quo corpora pariter uniuntur ac voluntates, insigni item prudentia Regis Ferdinandi & Reginæ Isabellæ conjugis opus fuit, ne quid incommodi nasceretur ex eo, quod junctim Castellæ Regna moderarentur. d *Arduum nempe est, eodem loci potentiam & concordiam esse.* Et tametsi Diocletianum inter & Maximianum, qui una Imperium gubernabant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodis suis & offensionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob rem in Republica Romana Consules alternatim imperabant.

Verum si pluribus, quam uno principe opus fuerit; præstat esse tres potius: unius enim auctoritas aliorum duorum ambitionem coërcebit. Factio habere locum non potest, ubi nequit esse æqualitas, quæ caussa fuit cur Triumviratus Cæsaris, Crassi & Pompeii, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto tem-por

a Lucan.
b *Et ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis, quid agere debeatis.* Exod. 4. 15.
c Tacit. lib. 1. Annal.
d Idem lib. 4. Annal.

ore perdurarit. Quia Regi Ienrico Tertio, dum in mi-ori ætate esset, tres alii assi-tebant, recte Regni illius suc-essit gubernatio. Eandem uoque rationem præ oculis abuit Rex Alphonsus Sa-iens, quando statuit, *a* ut du-ante pupillari Regum ætate ut unus, aut tres, aut quinque, ut septem Regni gubernacula administrarent. Id quia in si-mili ætate Regis Alphonsi XI. factum non fuerat, magnos motus experta est Castella, ab infantibus Ioanne & Petro administrata, adeoque necesse fuit, ut Consilium regium Re-gni procurationem susciperet. Quanquam semper violentum erit Imperium, quod ab uno solo non dependet, sed in va-

a Mar. Hist. Hisp. lib. 15. c. 12.

rias divisum est partes ; id quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ etsi totum fere orbem comprehenderet, diurna tamen haud fuit, eo quod illo defuncto multi in ea Principes ac Reges succederent. Quam in Hispania Mauri erexerant, ea stetisset diutius, nisi in plura Regna fuisset divisa. Hoc ipsum in præsenti repræsentatur Emblemate, per Arborem coronatam, quæ Regnum significat, quam si duæ manus in diversas distrahant partes, etsi ejusdem sint sanguinis, eam tamen discerpent, & rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim humana interdum etiam vinculorum Naturæ obliviscitur. Statibus inter filios divisis Corona unita manere non potest, tametsi gravissimum iis impendeat periculum. Quisque suo invigilat commodo, & sceptrum integrum suis conatur claudere manibus, quomodo Pater ejusdem illud tenuit. *a* Ita Regi Sanctio Majori accidit; omnia pæne Hispaniæ Regna ipsius unius parebant imperio, non absque divino Numine, ut unitis inter se viribus, Maurorum tandem dominium quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excuteretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipse vero affectu magis paterno, quam prudentia politica Regna inter filios suos partitus est, ratus vires sic constitutas fortiores fore, magisque inter se concordes ad oppugnandum communē hostem; verum quilibet fratrum pro Rege haberi voluit, & divisa inter plures Majestas splendorem ac vires perdidit: cumque offensæ & æmulationes domesticæ altius animo hæreant, quam extraneæ, mox intestina inter eos bella nata sunt, motusque exitiales, dum unus alterum (cum gravissimo boni publici detrimento) Regno ejicere conatus est. Potuisset sane error iste experientia comprobatus, documento esse cæteris Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem postea inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, *b* Alphonsus Imperator, & Rex Iacobus Primus Aragonius, qui simili modo Regnorum suorum imperium in filios suos divisere. Aut amoris proprii vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolitas sæpe opiniones resuscitat, putatque factum optime, quicquid egere Antecessores; nisi forsan ideo etiam eorum requiramus exempla, ut excusare possimus, quod facere intendimus. *c* Prudentior ea in re fuit Rex Iacobus Secundus Aragonius, qui lege perpetua sanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentiæ, ac Catalauniæ Principatus individuo inter se nexu copularentur.

§. Nec excusari possunt errores isti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, de decernenda inter fratres paterna hæreditate, nec ratione etiam naturali, quæ suadere videtur, ut sicut Pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omnibus sint communia; ista inquam,

a Mar. Hist. Hisp. lib. 9. c. 1.

b Mar. Hist. Hisp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. cap. 2.

c Idem Hist. Hisp. lib. 5. c. 19.

uam, non excusant : nam ex persona est publica, & talis agere debet, non tamum Pater, & ad subditorum gis, quam filiorum suorum nmoda attendere ; est eterea Regnum bonum oddam publicum, adeoque ut alienum, de quo Rex ue pro arbitrio disponere n potest, ac de bonis suis vatis, præsertim cum jam bditi (ex quo uni se submie) certum quoddam jus acisiverint, ad suam consertionem & securitatem, imo endorem etiam & amplitunem, ut ne dissolvatur coris illud Statuum, à quo poissimum habent, ut æstimenr ab aliis, & securi sunt; amque jus illud commune sit universale, privato anteferi merito debet, uti & amori affectui paterno, aut desierio pacem constituendi iner filios. Præterquam quod er istam Regni divisionem la non obtinetur, sed potena ac vires præbentur potius, t digladientur inter se de fata partitione, cum tam æquais nunquam esse possit, ut mnibus satisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, si ustentatio eorundem ab uno liquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facile est certos cuique deputare reditus, qui ad tuendum sanguinis splendorem sint satis; quomodo *a* fecit Iosaphat : nec opus erit uti stylo barbaro Turcarum, aut impia illa politica, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus cæmentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtendere, aspergatur, is perinde quasi calcis instar sit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes fere Nationes successionem Electioni prætulerunt, minime nesciæ, interregnum divisionibus esse obnoxium, & b *minori discrimine sumi Principem, quam quæri.*

Quamobrem cum præstet unum aliquem in Corona succedere, Naturæ conformius fuit ejusdem sequi ordinem, illum scilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primum vitam lucemque impertivit, atque adeo decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obstarent juri jam acquisito, præsertim cum majora nascantur incommoda, si illud ad alium transeat, cujus rei è sacris litteris plurima exempla suppetunt.

Eadem caussa idemq; jus etiam in fœminis locū habet; ut si è virili sexu deficiant, ipsæ ad coronam admittantur, ne inter transversales eam dividere necesse sit, qui plerunque Statibus diversis & ad diversos subditos pertinentibus constant, quando successio per lineam rectam definit, & tametsi lex Salica sub specie honestatis vel imbecillitatis sexus (nisi tamen forte invidia & ambitio virorum ea fuerit) contra plurima illustria exempla, quæ consilium & fortitudinē muliebris etiam

a *Deditque eis Pater suus multa munera argenti & auri, & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Iuda: Regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus.* 2 Par. 21. 3.

b Tac. l. 1. Hist.

etiam ſexus approbant, multa expendit incommoda, ob quæ rationi videri poſſit conſentaneum, ne Regni ſint hæredes; inter illa tamen omnia nullum tanti eſt ponderis, ac utilitas illa, ut ne interregno locus detur: imo aliæ ſane graves ſeſe offerunt rationes, cur eæ ad ſceptrum admitti merito debeant, ut nimirum plurium tollatur ambitus, & impediantur inde naſci ſolita propter ſucceſſionem bella civilia, atque ut filia hæredi cum magnis Principibus in matrimonium collocata, accedant ad Coronam magni Status; uti in Caſtellæ Regno & Domo Auſtriaca accidit. In minoribus ſolum Principatibus iſtud videri poſſet inconveniens, ne videlicet, ſi fœminæ nubant Regibus, pereat familia, & Status unus cum alio confundatur.

SYMBOLVM LXXI.

QVid non vincit labor improbus? domat ferrum, emollit æs, aurum in ſubtiliſſimas ducit laminas, & duriſſimam incidit adamantem. Mollis funis motus diuturnitate marmoream etiam putei marginem ſenſim atterit; qua conſideratione S. Iſidorus, cum litteris daret operam, ingenii ſui tarditatem ſuperavit. Quod unquam munimentum excogitavit defenſionis amor, quod obfirmata pertinacia non expugnet? Muros etiam denſiſſimos validiſſimoſque ſubruit obſtinatus impetus ferratæ trabis, quam Arietem antiqui nuncupabant, à forma nimirum arietini capitis, quam referebat. Caſtrum fulmineo glandium imbre munitum, ſeptum muris, propugnaculis, & foſſis, palæ tandem ac ligoni cedit. Animum conſtantem nulla moratur difficultas. Templum gloriæ non in amœna valle ſitum eſt, neque in delitioſa aliqua planitie, ſed in vertice montis, quo ſubeundum per aſperas ſemitas, vepres inter & ſpinas. Non producit palmas ſolum molle ac tenerum. Templa Minervæ, Marti, & Herculi (diis ob virtutem ſuam glorioſis) conſecrata non opere Corinthio ſeu topiario, variis & elegantibus cælaturis inſigni conſtructa erant, ſicut dedicata Floræ & Veneri; ſed opere Dorico impolito ac rudi abſque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides teſtabantur ac zophori, quam à labore illa fuiſſe ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter ſidera tranſlata non fuit, quandiu intra navalia concluſa ſubſtitit; ſed poſtquam ventis & fluctibus ſeſe objiciens, tempeſtates ac pericula eventu felici ſuſtinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus eſt Coronas, qui otio & deliciis ſeſe dedidit. Omnibus omnino hominibus labor eſt neceſſarius, cum primis vero Principi: ex aliis enim quiſque ſibi natus eſt ſolum, Princeps omnibus. Regnare non quietis officium eſt. Erant, qui coram Alphonſo Rege Aragonio & Neapolitano laborem in Re-

gibus improbabant; at respondit ille: *An ergo putatis manus à Natura Regibus concessas, ut otiosa essent?* Consideravit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem illam manuum fabricam, earundem juncturas, facilitatem pandendi sese & explicandi, claudendi robur, consensionem item mutuam in efficiendo, quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus sic fuerit, artificium ejusmodi & structuram non à casu esse, neque otii gratia, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otiosas semper & diductas habuerit manus, facile sceptrum ex iisdem elabetur, &

& una ſeſe cum illo in altum tollent, qui Regis aſſiſtunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroica cineribus obruitur in Poſteris, ſi luxui & deliciis Imperii nimium indulgeant, immo magnorum Principum ſanguis ſenſim penitus interit; uti fieri videmus in generoſioribus equis, ſi è locis ſiccis & aridioribus in paluſtria transferantur, aut quæ nimio abundant pabulo. a Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut ſub extremum vitæ filium ſuum Calabriæ Ducem per literas hortaretur, exercitiis militaribus & equeſtri firmaret corpus, neque præpoſteris voluptatibus frangi ſe fineret; aut difficultatibus & periculis terreri. Animo quoque ſua eſt occupatio, ſine qua affectuum ſuorum & paſſionum jactatur fluctibus, & in vitiorum ſcopulos incidit. Pœnæ loco Deus homini laborem b injunxit, ita tamen, ut is una medium eſſet ad quietem illius & proſperitatem. Neque otium, neque inertia, ſed ſolus labor illa tam alta jecit fundamenta, & inſignia illa ac pulcherrima extruxit ædificia Monarchiarum Medorum, Aſſyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem ſuſtinuit; ille etiamnum eſt, qui in Reſpublicis conſervat felicitatem politicam, quæ cum ex parte conſiſtat in ſubſidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus ſuæ quiſque neceſſitati ſublevandæ in promptu habet; niſi iſti p[...] petuo vigerent, ceſſar[...] commoda omnia, quibus p[...] moti homines civilem c[...] aliis colere cœperunt ſocie[...] tem, & Reipublicæ ordin[...] inſtituere. Porro ad inſtrue[...] dum populum, proponit S[...] pientia divina formicaru[...] exemplum, tanquam quæ m[...] gna cum prudentia & ſollic[...] tudine æſtivo tempore trit[...] cum in ſua congregant gr[...] naria, ut habeant hyeme quod ad victum c ſuppeta[...] Diſcant Principes ab exigu[...] hoc & prudenti animalculo tempori, urbibus, arcibus, & propugnaculis à commeatu a[...] liiſque rebus neceſſariis providere, & per hyemem parare arma, quibus ſub æſtaten in hoſtem ire poſſint. Si apum Rempublicam nunquam non occupatam reperies. Intra & extra ſuas cellulas ſemper dulci illo labore diſtinentur. Sedulitas cujuſque omniū affluentia eſt, & ſi earum labor integra etiam orbis Regna cera ac melle ditet, quid hominum faciet induſtria in una aliqua Provincia, ſi omnes labori velint intendere? Eam ob rem tametſi China tam populoſa ſit, ut ſeptuaginta incolarum numeret milliones, ii tamen feliciſſimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quod nemo inter eos ſit, qui non artem aliquam exerceat. At vero, quia illud in Hiſpania non fit, hinc tanta re-

a Mar. hiſt. Hiſp. l. 28. c. 11.

b *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Gen. 3. 19.

c *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æſtate cibum ſibi.* Prov. 6. 6.

rum est inopia, non quod li desit fertilitas; siquidem agris Murciæ & Carthage- æ triticum cum fœnore cen- iplo provenit, adeoque mul- s illic sæculis bellum su- entari potuit; sed quia deest grorum cultura, exerci- um artium mechanicarum, egotiatio & commercium, ui sese ista Natio minime pplicat, ut pote cujus excel- us & gloriosus animus (in lebeis etiam hominibus) sta- u suo ac sorte, quam Natu- a ei dedit, contentus esse non solet, sed aspirat ad gra- dum altiorem Nobilitatis, & occupationes illas, quæ huic non sat conveniunt, asper- natur. Cujus incommodi il- la etiam caussa videtur, quod in Hispania non æque, atque in Germania, distincti sint ab invicem, ac separati Nobili- tatis & vulgaris plebeculæ li- mites.

§. Quam porro utilis est Reipublicæ fructuosus aliquis & insignis labor, tam noxius est deliciosus & superfluus: neque enim minus effœmi- nantur animi, qui exercitiis mollibus & delicatis sese oc- cupant, quam qui vitam otio- se transigunt. Quare in eam curam & cogitationem in- cumbere Principem oportet, ut occupationes publicæ in iis potissimum artibus versentur, quæ ad defensionem & incre- mentum Regnorum faciunt, non ad luxum & lasciviam. Quot manus inutiliter se fati- gant, ut unus aliquis splendeat digitus: quam paucæ, ut cor- pus armis reluceat! Quam multæ occupantur in fabri- candis commoditatibus ad delicias & oblectamenta o- culorum: quam raræ in eruen- dis fossis, & mœnibus con- struendis, quæ urbes prote- gant! Quam multæ in horto- rum cultu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avibus: quam paucæ in cultu- ra agrorum! E quo fit, ut Re- gna rebus minime necessariis abundent, egeant vero iis, quibus vel maxime opus esset.

§. Quamobrem cum labor ad Reipublicæ conservatio- nem tam utilis sit, procuret illud etiam Princeps, ut con- tinuus ille sit, & ne impedia- tur multitudine nimia die- rum, quibus populus recrea- tionibus indulget publicis, aut pia quadam levitate, dum communitates dies ejusmodi leviter vovent, & cultui divi- no destinant: experientia e- nim docuit, plerosque tunc ludis profanis sese magis de- dere, quam religiosis exerci- tiis. Quod si dies illos Agri- colæ impenderent, quomodo S. Isidorum Madritensem fe- cisse accepimus, sperari pos- set, tempus non iri perditum, & Angelos interim aratro manum admoturos: verum, ut dixi, experientia contra- rium docuit. Nullum tribu- tum majus, quam festum ali- quod, in quo omnes cessant artes, earumque lucra, & ut S. Chrysostomus ait, a *Non gaudent Martyres, quando ex il- lis pecuniis honorantur, in qui- bus pauperes plorant.* b Atque ad- eo *oportebit dividi sacros & ne- gotiosos dies, ut divina colantur, & humana non impediant.* Cura hæc fuit Concilii Moguntini tempore Leonis Tertii Ponti- ficis

a Chrysost. sup. Matth.
b Tac. l. 3. Annal.

ficis Maximi, eritque deinceps eorum, qui è sede S. Petri universæ præsunt Ecclesiæ, ut considerent, num expediat nec ne, dies festos ad minorem reducere numerum, aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas transferantur.

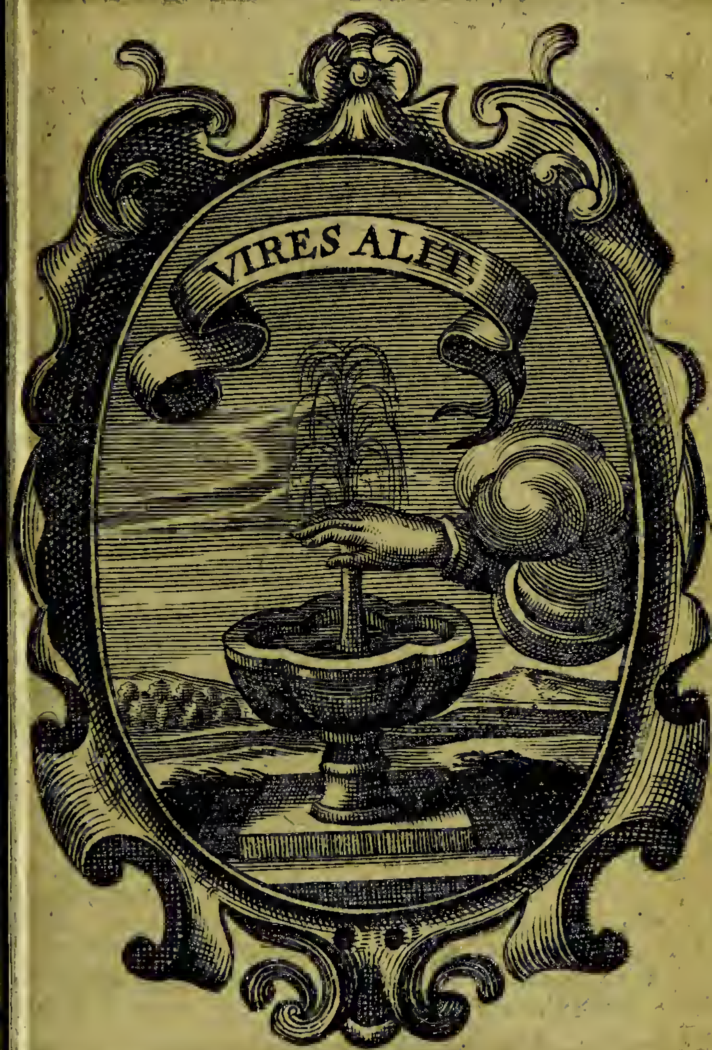
§. Tametsi vero omnium fere actionum finis sit quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem pertinent, secus accidit: Principibus enim & Respublicis non sufficit laborasse, sed & continuatio necessaria est. Vnius horæ negligentia in propugnaculis, multorum sæpe annorum vigilantiam & curam evertit. Intra paucos otiose transanctos Romanum cecidit Imperium, sex sæculorum labore, & fortitudine eo usque sustentatum. Vix annis octo restitui Hispania potuit; octo mensium spatio deperdita. Inter acquirendum & conservandum, otium interjici non debet. Facta jam messe, & aratro spinis coronato, iterum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius nunquam desinunt, sed innovantur solum. Si suis confideret horreis, & agros incultos relinqueret, mox vepribus & spinis hos cerneret consitos, & illa vacua. Attamen istud inter Agricolam & Principem interest, quod ille stata habeat tempora, ut sementem spargat, & messem colligat, Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad seminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

§. Nec in eo acquiescendum sibi Princeps existimet, quod Antecessorum suoru industria & labore partum a cepit: alio enim & alio op est semper, qui motum illu continuet; & sicut semel i ruinam impulsa sensim labun tur, nisi nova aliqua vis ea su stineat, ita ruunt Imperia, ni si Successor iisdem suos sub jiciat humeros. Hæc causa est (uti diximus) omnium fere ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuerit, otiosa nunquam esse debet, sed cælum potius imitari, cujus orbes jam inde à primo creationis momento suos continuant motus, & si moveri desinerent, una etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper & vigeant Reipublicæ exercitia, nec sinantur corrumpi otio; uti mari accideret, nisi agitatum vento fluxum reciprocum pateretur. Cives qui curarum obliti deliciis, & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, suimet ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & Imperium machinatur, & vitiis *a* alitur, unde omnia tam interna, quam externa Reipublicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum, quod pax largitur, quodque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militaribus sese occupat, unde inter ipsos cives secura quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otiosæ istius occupationis filia.

a *Multam enim malitiam docuit otiositas.* Eccl. 33. 29.

SYM-

SYMBOLVM LXXII.

TEmperationem ſuam fer-rum perderet, & nervus res ſuas, ſi arcus ſemper in-ntus eſſet. Vtilis eſt la-or, ſed continuari haud po-ſt, niſi quies aliqua interce-it. Iugum non ſemper bo-n incumbit cervicibus. In alterna viciſſitudine rerum vigor conſiſtit. a *Noſtram omnem vitam in remiſſionem atque ſtudium eſſe diviſam*, Plato aſſerit. *Cala* b *coſa*(uti dixit Rex

T 7 Alphon-

a Plat. de lib. educ.
b L. 20, tt. 5. p. 3.

Alphonſus Sapiens) *que alguna vegada non fuelga, non puedo mucho durar.* Etiam agri ſua indigent quiete, ut majores deinde fructus proferant. Otio virtus inſtauratur, & vires colligit, haud aliter *a* ac fons aquæ ſalientis (icon præſentis Emblematis) ſi ea manibus comprimatur.

— *Vires inſtillat, alitque*
Tempeſtiva quies: major poſt otia virtus. —

Ob eam cauſſam dies & nox horas ita partiti ſunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti deſtinentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, ſomnum capit altera. De ipſo Iove finxit Antiquitas, ei Atlantem aliquando in cælo humeris ſuſtinendo ſuccedere. Robuſtiſſimæ etiam vires pares non ſunt ferendis ſine intermiſſione curis Imperii. Labore aſſiduo valetudo læditur, & torpeſcit *b* animus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque ſit, qualis irrigatio plantarum eſſe ſolet, quæ eas ſuſtentet duntaxat, non ſubmergat penitus; aut qualis eſt hominum ſomnus, qui ſi moderatus ſit, corroborat, ſi nimius, debilitat potius. Nullæ remiſſiones meliores, quam quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut fit in converſatione cum iis, qui aut ſcientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos menſæ ſuæ adhibebat, quam ideo Philoſtratus *doctorum virorum Muſ*[...] eſſe ajebat. Idem in Traj[...] commendat Plinius, & [...] fert Lampridius de Alex[...] dro *c* Severo. Alphon[...] Neapolitanus Rex cum [...] dem à menſa in locum [...] quem quietiorem ſe recip[...] bat, ut animo quoque (que[...] admodum is dicere ſoleba[...] cibum ſuum præberet. Tib[...] rius, quoties Roma alio ce[...] cederet, Nervam & Attic[...] viros eruditos itineris com[...] tes habere voluit, ut eoru[...] ſermonibus *d* levaretur. Fra[...] ciſcus Primus Franciæ R[...] tantum è frequenti illa & aſ[...] dua cum viris doctis conve[...] ſatione condidicit, ut tame[...] adoleſcens literis operã ha[...] navaſſet, optime tamen [...] quavis materia differer[...] Exolevit laudatiſſimus i[...] mos & introductus nũc aliu[...] ut menſis Principum aſſiſta[...] ſtulti, moriones, ac ſimil[...] male formati homines. Err[...] res Naturæ & judiciorum ſt[...] liditas illorum nunc oblect[...] menta ſunt. Suas geſtiunt a[...] dire laudes etiam non prom[...] ritas, & licet excuſet eas in[...] terdum modeſtia, tanquam [...] fatuo aliquo profectas, iis t[...] men applaudit amor propriu[...] & aures ſenſim ad eaſde[...] aſſuefactæ adulationibus e[...] iam aſſentatorum deinde fid[...] habent[...]

a Otium enim tum ad virtutes ingerendas, tum ad civilia munera obeunda requiritur. Ariſt. lib.7. Polit. c.9.

b Naſcitur ex aſſiduitate laborum animorum hebetatio quædam & languor. Sen. de tranquill. anim.

c Cum inter ſuos convivaretur, a[...] *Vlpianum, aut doctos homines adhib*[...] *bat, ut haberet fabulas literatas, qu*[...] *bus ſe recreari dicebat & paſci.* Lam[...] prid. in vita Alex. Severi.

d Cocceius Nerva, cui legum peri[...] *tia: eques Romanus, præter Sejanum* [...] *ex illuſtribus Curtius Atticus: cæte*[...] *liberalibus ſtudiis præditi ferme Græci* [...] *quorum ſermonibus levaretur.* Tacit[...] l.4. Annal.

ibent. Facetiæ illorum arri-
nt voluntati, quia turpia
ædam miscent interdum &
tiosa. Quod si ejusmodi de-
amenta recreent animum,
anto magis id præstabunt
ntentiæ concinnæ & exqui-
æ doctorum virorum, qui
n sint nimium graves ac se-
ri (in quo ipsi peccant non-
nquam) sed qui festivis qui-
sdam sermonibus & acute
ctis norint se accommodare
mpori? Si volupe est videre
rpus aliquod monstrosum,
od nauseam aliquando mo-
t, quanto erit jucundius
rcipere auribus tot prodi-
osos Naturæ abortus, ejus-
m opera, & arcana plane
traordinaria? De Anacharsi
emorat Athenæus, a *accitis
convivium peritis ad risum
mmovendum hominibus, solum
nium non risisse; post autem
ducta Simia in risum solutum
xisse: Natura id esse animal
dicculum, hominem autem arte
studio, eoque parum honesto.*
ravis modestia hæc fuit, &
igna etiam Regia Majesta-
. Exploratores publici in
lis sunt istiusmodi morio-
es, & qui vel maxime earum
rrumpant mores, immo qui
si vitæ & Statui Principum
sidias machinari soleant.
uam ob rem minime eos
lerare voluerunt Augustus,
Alexander Severus Impe-
atores. Ad unum illud pro-
int interdum, ut abrepti fu-
re suo naturali veritatem
icant Principibus.

§. Nonnulli Principes ex
ani quadam negotiorum
loria & ambitione à gravio-
ibus respirare se putant, si
ninoribus sese impendant,
haud secus ac pili canis rabio-
si ipsius ejusdem morsioni
medentur. Verum quia non
omnes animi isto modo le-
vari possunt, neque ulla ne-
gotiorum occupatio tam exi-
gua est, quin aliquam postu-
let attentionem, quæ ad ani-
mum fatigandum sufficiat,
oportet, ut aliquo saltem tem-
poris spatio curis omnino va-
cet, & gubernationem sepo-
nat *b* tantisper. Aliqua re-
missio, aut ludus inter nego-
tia interponi *c* debet, ut ne
his penitus obruatur animus,
nec eum perdat otium: mo-
læ enim frumentariæ similis
est, quæ si non habeat, quod
molat, seipsam atterit. Inno-
centius Octavus Pontifex
Maximus dimisso interdum
clavo navis Ecclesiæ, in se-
rendis arbusculis sese oblecta-
bat. Porro in his quietis indu-
ciis ante omnia ætatis tem-
porisque habenda est ratio, ne
hilaritas forte severitati, inge-
nuitas gravitati, recreatio Ma-
jestati noceat. Enimvero re-
laxationes quædam vilescere
faciunt animum, & Principis
auctoritatem haud - parum
imminuunt. Ita Regi Arta-
xerxi probro fuit colum duce-
re: Augusto ludere par im-
par cum pueris: Domitiano
muscas configere: Solymano
efformare acus, & Selymo acu
pingere. Si Princeps adhuc
ætate floreat, nullæ recrea-
tiones meliores magisque uti-
les, quam quæ animi vigo-
rem

d Athen. lib. 14.

b Satis onerum Principibus, satis etiam potentiæ. Tac. lib. 3. Hist.

c Inter negotia magis ludis est utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem desiderat. Arist. l. 18. Polit. c. 3.

rem augent, & vires corporis corroborant, ut sunt armorum exercitia, decursiones equestres, saltatio numerosa, lusus pilæ grandioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & musica, quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimum ad instaurandos spiritus, quos negotiorum attentio absumpsit, modo in illis non impendatur tempus, quod curæ publicæ sibi vendicant, & ea fiat moderatione, quam Rex Alphonsus in quadam lege præscripsit: a *Emaguer, que cada una destas fuese fallada para bien, con todo eso no debe home dellas usar, si no en el tiempo, que conviene, e de manera, que aya pro, e no daño, e mas conviene esto à los Reyes, que à los otros homes, ca ellos deben fazer las cosas mui ordenadamente, e con razon.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimum attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis ei prælegebat, oculis vero simul ardearum volatum observabat. Emmanuel Lusitaniæ Rex ne in maximis quidem animi remissionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipsamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem solet Delphinus dorso super undas reclinato, id quod facit in altissimo mari, quam longissime à tranquillo portu. Otium esse non debet, sed laxamentum.

a L.21, tt.5, p.2.

§. Expedit etiam interdu[m] ludis publicis exhilarare p[o]pulum, ut respiret aliquant[u]lum, & majores deinde vi[res] adferat ad labores, quibus a[ni]mum suum impendat: na[m] si tristis fuerit, & melanch[o]licus adversus Principem [&] Magistratum suas conver[tit] cogitationes; contra si hi al[i]quam ei remissionem indu[l]geant, cervices cuilibet one[ri] subjicit, & suæ quasi genero[] sitatis immemor admittit im[]perium. Ea de caussa Crœs[us] Cyro Regi, ut Lydos in obe[] dientia contineret, hunc i[n] modum suadebat: b *Impera[] ut liberos citharam pulsare, psa[l]lere, cauponari doceant, & m[o] comperies ô Rex, viros in mulie[]res degenerasse, nihilque metuen[]dum, ne rebelles à te unqua[m] desciscant.* Vnde non mino[r] servitutis catena est ista, quan[] occupatio in coquendis late[]ribus pro Ægypti Pyramidi[]bus, qua Pharao Hebræum populum distinebat, ut ab eo securus esset. Eodem fine Agricola Britannis suis concessit relaxationes, c *idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset.* Nec ignorabant illud Tencterorum Legati, qui missi ad Agrippinenses, auctores iis fuere, ut d *instituta cultumque patrium resumerent, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subjectos, quam armis valerent.* Nec terreri se sinat Princeps delictis, quæ forte in ejusmodi conventibus committi solent, nunquam enim ulla absque illis fit congregatio, etiam quando

b Herod. lib.40.
c Tacit. in vita Agric.
d Idem lib.4. Hist.

do populus ad sacra & iosa pertractanda in u- convenit.

Respublicæ magis ob- intes istius Politicæ, quã cipes, sinunt quemque arbitratu vivere, & dissi- ant vitia, ut populus ty- idem Magistratus minus ehendat, & illam guber- di rationem amet potius, idem ejusmodi licentiam rtatem arbitratur, magis- vita dissoluta capitur, m bene *a* composita. Ve- hæc ratio Status admo- fecura non est: nam si ulus legum virtutisque re- ntiam exuat, facile Magi- tus quoque auctoritatem spernere incipit, imo omnia vere interna Rerumpublica- rum mala è vitio nasci solent, & ad exhilarandum cum sa- tisfactione populum, sufficit honestas quasdam ei relaxa- tiones concedere. Vivere prout Reipublicæ expedit, non servitus est, sed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus Reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præstat ejusmodi remissiones in ludos convertere, in qui- bus exerceantur vires; prohi- bere vero eos, qui à fortuna pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & subditis: illis quidem, qui nimium capi iis se sinunt, adeoque labores de- fugiunt; his vero, quia ejus- modi lusibus facultates suas dissipant, & pressi inopia ra- pinas deinde exercent, & se- ditiones commovent.

a *Item vivere, ut quisque velit, ... issio, quoniam sic magna erit tali ... ublicæ faventium multitudo. ... vulgo dissoluta gratior est, quam ... erata vita.* Arist. l. 6. c. 4.

SYMBOLVM LXXIII.

OCcultæ sunt Rerumpu- blicarum infirmitates: no facile de iis judicium et, ob bonam earundem positionem: nam etiam robustissimæ videntur, ripi mox solent, & pereunt irmitate in apertum se pro- nte, cum minime putasses; ad aliter ac terræ vapores, i oculis conspici ante non ssunt, quam in nubes con- nsati fuerint. Eam ob rem nni cum diligentia laboran- m Principi, ut mox primis curratur principiis, neque eo spernendæ caussæ, quod t leviores appareant, aut huc remotæ: uti nec primi mores, quantumvis à ratio- videantur alieni. Ecquis securus esse poterit ab eo, quod multitudo suo coquit in pectore? Quævis occasio eam commovet, quævis servitutis umbra, aut gubernatio minus bona eam concitat, ut arma corripiat, & nefanda adversus Principem suum moliatur. b *Ex parvis orta seditione, de rebus magnis dissidetur.* Si prin- cipia tolerentur, fines deinde curari non poterunt. Tumul- tus incrementa sumunt, ut fluvii, qui initio exigui sunt fonticuli, & paullatim in am- plissima evadunt flumina. Ne nimiam præ se ferat formidi- nem, connivet ad tempus im- prudentia, & sensim sic au- gescunt, ut nulla eis vis postea resi-

b Arist. l. 5. Polit. c. 4.

resistere valeat. a *Primis eventibus aut metum aut fiduciam gignunt.* Eæ considerationes suspensum tenebant Tiberii animum, cum quidam ejus servus Agrippam se finxisset, cœpissetque turbare Imperium: dubitabat enim, b *vine militum servum istum coërceret,* *an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret: modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat.* Illud certum, tantum interdum concitatæ multitudinis esse impetum, ut cavendum sit diligenter, ne sese ipsa evertat, aut exardescat in bella civilia, quorum initia casus

a Tacit. lib. 12. Annal.
b Idem lib. 2. Annal.

us plerunque & fortuna
derantur ; postea vero
nsilium ac prudentia, ea
perat. Experientia multa
ocet media, ad componen-
Regnorum motus & se-
iones. Interdum ea offert
us & ipsa tumultuum incli-
io ea suggerit, uti Druso
idit, qui cum videret le-
ones seditionis pœnitere,
quod defectionem Lunæ,
æ in id tempus inciderat,
malo haberent omine, illa
ad eos conciliandos usus
st; id quod in alia quoque
casione fecit Hermannus
rtesius. Nec spernenda sunt
a media tanquam levia, ea-
m quippe facilitate, qua
ncitatur plebecula, ad con-
rdiam quoque & tranquil-
atem reduci potest. In neu-
istorum rationi locus est.
ecus quidam impetus eam
mmovet, & vana aliqua um-
a sistit iterum. Totum in eo
situm est, ut quis furori il-
is cedere noverit: illo siqui-
em sæviente vulgus modum
nere nescit; aut metuit, aut
etui se facit ab c aliis. Quod
quis oratione præmeditata
ud lenire studuerit, operam
rdet & oleum. Vna aliqua
ox acerbior, aut severior
nimadversio plus ad persua-
endum habet roboris. Vnico
olo verbo Iulius Cæsar mili-
um seditionem composuit,
um diceret:

——— d *Discedite castris,*
Tradite nostra viris ignavi si-
gna Quirites.

§. Porro ad sedandam tumultuantem plebem, efficacissimum remedium est divisio; si nimirum videat vires suas & prima capita in diversas factionum partes distrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foras ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret) & desertis domiciliis cereis, confusis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subito

e *Pulveris exigui jactu com-*
pressa quiescunt.

Vnde & figura & lemma præsentis Symboli desumpta sunt.

Tametsi vero hæc divisio semper opportuna sit, majoris tamen prudentiæ est ejusdem beneficio damna prævertere, antequam eveniant, quam iisdem postea adferre remediũ. f Rex Ferdinandus Quartus, cum virorum quorundam nobilium in Galæcia motus intellexisset, eos ad se accitos militaribus præfecit muneribus. Romani homines seditiosos ac turbulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Publius Æmilius præcipua seditionum capita in Italiam transtulit; uti & Carolus Quintus Saxoniæ Nobiles. Rutilius & Germanicus milites quosdam seditiosos rude donarunt. Drusus g tumultuantes Legiones

a *Initia bellorum civilium fortunæ*
permittenda; victoriam consiliis, & ra-
tione perfici. Tac. lib. 3. Hist.
b *Vtendum inclinatione ea Cæsar,*
quæ casus obtulerat, in sapientiam
vertenda ratus. Tacit. lib. 1. Annal.
c *Nihil in vulgo modicum: terre-*
re, ni paveat: ubi pertimuerint, im-
pune contemni. Idem lib. 1. Annal.

d Lucan. e Virg. in Georg.
f Mar. Hist. His. lib. 15. cap. 9.
g *Tyronem à veterano, legionem à*
legione dissociant. Tacit. lib. 1. Annal.

giones compescuit, dissociando eos ab invicem. Propterea temporibus Galbæ a *longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur.* Quare multis optimum visum fuit, omnem omnino cœtum populo interdicere. Eundem in finem urbs Cayri in certas regiones prealtis fossis distinctas divisa fuit, ut cives tam facile in unum coire non possent. Nec aliud quicquam Venetias in quiete continet, quam quod plateas omnes mare interfecet. Separatio multos dubios reddit & ancipites, ut nesciant quæ pars securior sit; quod si illa desit, id sequuntur omnes, quo inclinant *b* plures. Atque eam ob rem Pisander inter Athenienses seminavit discordias, ut dissoluta unione inter se divisi essent.

In seditionibus militaribus apprime utile erit interdum alios contra alios *c* concitare. Nam *remedium tumultus* esse solet *alius tumultus. d* In conjuratione quadam populari id consilii datum fuit Romano Senatui, ut fractis per divisionem discordiæ conjuratorum viribus, plebem plebe componeret. Atque eo spectare debuit Solonis lex, quæ pœna capitis mulctari jubebat civem, qui coorta seditione non certæ alicui adhæsisset factioni, tametsi hoc esset flammas augere potius, quam dividere, cum super[...] nemo, qui absque pertu[...] tione intercederet med[...] easque extingueret.

§. Aliud præterea effi[...] remedium præsentia ip[...] Principis, populi furorem [...] ti constantique animo c[...] temnentis: sicut enim [...] re rupibus minatur & mo[...] bus, in molli vero arena fa[...] le frangitur; ita emolli[...] plebs, & timore corripit[...] cum serenam legitimi sui D[...] mini frontem conspicit. *e* [...] *divus Augustus vultu & aspe[...] Actiacas legiones exterruit.* Cu[...] tumultuarentur legiones Ge[...] manicæ, *f quoties oculos ad mu[...] titudinem retulerant milite[...] vocibus truculentis strepere; ru[...] sum viso Cæsare trepidare* vi[...] sunt. Auctoritate multitud[...] concitata mitigatur, & arm[...] ponit. Haud secus ac sangu[...] illico parti læsæ succurre[...] properat; sic danda Princip[...] opera, ut mox coram adsit ubi Statum aliquem tumul[...] tuari animadverterit. Maje[...] stas subditorum animos facil[...] suo subjicit imperio. In ill[...] Natura ipsa vim quandam oc[...] cultam posuit, quæ admirandos habet effectus. *g* I[...] ipsum usque palatium Petr[...] Quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipse ultro iis obviam progressus, tumultum omnem sedavit. Nunquam sane seditiones in Provinciis Belgicis eo usque processissent, si Rex Philippus Secundus tempestive se illic præsentem stitisset. Verumtamen bene prius expendere opor-

a Tacit. lib. 1. Hist.

b *Quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere.* Idem lib. 1. Hist.

c *Dux ad solvendam militum conspirationem, alterum in alterum concitat.* S. Chrys.

d Tac. lib. 2. Hist.

e Tac. lid. 1. Annal.

f Idem l. 1. Annal.

g Mar. Hist. Hisp. lib. 16. cap. 13.

ortet iſtud remedium & ■ere, num neceſſitas illud ■gat: extremum quippe ■, & ſi nihil efficiat, nul■n ſupereſt aliud; id quod ■vit Tiberium, ut tumul■ntes legiones Hungaricas Germanicas Druſo & Ger■nico mediantibus *a* com■neret. Periculoſa item eſt ■ſentia Principis, ſi exoſus ■ ſit & tyrannus, facile ■m ſubditi obedientiæ fræ■m excutiunt.

§. Quod ſi Regnum aliquod ■r diſſidentes inter ſe fami■s in diverſas diviſum fuerit ■ctiones, prudentis erit ejuſ■odi nomina gentilitia om■no prohibere. Ita fecit (ſi■ul ac coronatus fuit) Rex ■anciſcus Ephebus Navarræ, ■vere interdicens, ne quis ſe ■iamonteſium, aut Agramon■ſium nominaret, quæ duæ ■miliæ in Regno illo inimi■tiis mutuis diſſidebant.

§. Quod ſi ob culpam alicu■s Miniſtri multitudo tumul■ari cœperit, nullum ad illam ■dandam efficacius eſt reme■ium, quam ſi debitas ille pœ■as det. Verum ſi Principis ■ierit vitium, & plebs Mini■tro illud tribuens, arma con■ra eundem ſumpſerit, permit■endus erit error ille, quan■lo nec vis, nec ratio abſque ■ajoribus Reip. damnis ſeſe ■otibus illis audent oppone■e. Patietur innocentia, ſed ■bſque culpa Principis. b *Ha■bet aliquid ex iniquo omne ma■lum exemplum, quod contra ſin■gulos utilitate publica rependitur.*

Seditio veneni inſtar eſt, quod cor impetit, & corporis ſervandi cauſſa expedit interdum brachium reſcindere, & furoris ſequi impetum, etſi rationi & juſtitiæ adverſari videatur. Ita fecit Regina Iſabella, cum inter cives Hiſpalenſes ſeditio coorta eſſet; efflagitantibus enim iis, ut Andream Cabreram ſupremū aulæ ſuæ Præfectum Gubernatoris Palatii privaret officio, & plura poſcere cupientibus, illa ſermonem abrupit, ſic eos affata: *Quod petitis, jam facere conſtitueram, ite, amovete aulæ Præfectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex Reginæ mandato fieri videretur, quod vis potius extorſerat, adeo ut ipſi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratia ponerent, qui turrium cuſtodes deinde ex alto dederunt præcipites. Ea ratione ſedatus eſt tumultus, cumque examinatis poſtea accuſationibus, quibus aulæ Præfectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuiſſe, eundem in officium priſtinū juſſit reſtitui. Quando ſeditioſi ſatisfacere ſe poſſe putant punitione eorum, qui ſeditionis primi fuere incentores, nemini parcunt, eo quod ſibi perſuadeant, ſic demum à culpa abſolutos ſe fore; uti tumultuantibus legionibus *c* Germanicis accidit, & tametſi d *nihil profici* ſoleat *patientia, niſi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur*; licet etiam concitata multitudo tanto plura exposcat, quanto plura illi conce- dan-

a *Reſiſtenteſque Germanico aut Druſo, poſſe à ſe mitigari, vel infringi; quod aliud ſubſidium ſi Imperatorem ſprevîſſent.* Tac. l. 1. Annal.
b Tacit. lib. 4. Annal.

c *Gaudebat cædibus miles, tanquam ſemet abſolveret.* Tac. lib. 1. Annal.
d Idem in vita Agricolæ.

dantur, ſicut faciebant milites à Flacco *a* Romam miſſi, illud tamen tum potiſſimum fit, cum exigua eſt offerentis, qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus *b* ſpernebat. Verum in dicto Germanici caſu eadem remedia, etſi violenta, quæ ſeditioſi expoſcebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honeſto à punitione abſtineretur. Non ignorabat, quantas ea res injuſtitias & crudelitates datura eſſet, ſi legiones paſſim de ſeditione accuſatos trucidarent: neceſſe quippe erat multos eidem malo involvi innocentes; verum tamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipſius juſſu id factum, ſed caſui potius, & tumultuantiũ furori tribuendum *c* videbatur.

Excuſanda quoque eſt tum Miniſtri culpa, aut aſtutum exiſtimandum conſilium, ſi imperium fuit, cum vi populari abreptus ſeditionis caput ſe ſinit conſtitui, ut poſtquam furor deinde deſæviit, tanto facilius poſſit tumultuantes ad officium reducere. In hunc finem *d temeritatis alienæ comes factus eſt Spurina, primo coactus, mox velle ſimulans, quo plus auctoritatis ineſſet conſiliis, ſi ſeditio miteſceret.*

Solet interdum popu ſpecie tuendæ libertatis, privilegiorum conſervan rum, contra Principis ſui ctoritatem aliqua nefarie m liri, quem deſpectum eo caſu diſſimulare nequaqua expedit, ne majores forte f mat animos; & ſi fieri poſſ pœna à delinquentibus repo ci ſic debet, ut amputata ſ curi auctorum ſeditionis c pita, & palam propoſita, ar tequam illud reſciſcat popu lus, terrorem incutiant aliis *e neque enim aliud gliſcentis di cordiæ remedium, quam ſi uni alterve maxime prompti ſubver tantur*, veriſſimum quipp *f nihil auſuram plebem, princi pibus amotis.* Ramires Rex A ragoniæ moribus remediun allaturus, ab Abbate Tome renſi conſilium exquirebat at is nullo dato reſponſo, Periandrum *g* imitatus, falce ſummitates olerum in horto, ubi forte erat, demetens, ſatis illum docuit, quid facto eſſet opus; ſublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, priſtina Regno quies reddita eſt. Idem conſilium Lupus *h* Barrientos Regi Henrico Quarto quoque dedit. Oportebit tamen ea in re rigorem ſic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum iis vero, qui puniri nequeunt, aut diſſimulandum, aut aliter tranſigendum, ut omnium concilientur animi, quo-

a *Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quam ut acrius expoſcerent, quæ ſciebant negaturum.* Tacit. lib. 4. Hiſt.

b *Superior exercitus Legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat.* Idem l. 1. Hiſt.

c *Nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius juſſu, pœnes eoſdem ſævitia facti & invidia erat.* Tacit. ibid.

d Tacit. lib. 2. Annal.

e Idem lib. 4. Annal.

f Tac. lib. 1. Annal.

g *Nam Periander caduceatori, per quem Thraſybulus conſilium ejus exquirebat, nihil reſpondiſſe fertur, ſed ſpicis eminentibus ſublatis, ſegetem adæquaſſe.* Ariſt. l. 3. Polit. c. 9.

h Mar. hiſt. Hiſp.

modo Othonem fecisse mus, cum ejus tumultua-r *a* exercitus. Ejusmodi derata severitas omnes pescit motus: *b dum* enim *pavere* incipiunt, *optimus que jussis paret*; ut Vocu-accidit quando legionibus gris seditionem molienti-in unum solum militem madverti jussit.

In quo illud etiam obser-dum, ut castigandi modus suavis sit, ne commu-n Nationis injuriam aut pectum populus interpre-: alias enim magis obsti-animum. c *Haud perinde manos* servitutis, *vulnera*, *tus*, *excidia* in bello à Ro-nis accepta, *quam* tro-æum illud, quod Germa-cus è rebellium Provincia-n spoliis erexerat, *dolore & adfecit*. Non oblitus fuit ecepti istius Ferdinandus x Albanus, quando sta-am publicam rebellibus po-jussit: nec illud intermi-set, quantumvis aut legis-, aut audivisset, d *Iulium vilem* à Vitellio Imperatore ortis *periculo exemptum præ-entem inter Batavos, ne sup-cio ejus ferox gens alienare-r*; quin immo magis uti-m fore judicavit severam quam animadversionem, æ tamen seditioni ansam on dedit, sed apostasia po-us ab avita Catholica fide, antumvis quidam seditionis auctores priorem illam caus-sam obtenderint, ad irritan-dam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fi-delitate deficeret.

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam prom-ptitudine, aut fidelitate mi-nus considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam re-vocentur. Ita fecit Ioannes Secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civi-tatem literis, testatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum re-mediis, immo tanquam fi-lios se cives habiturum, si resipiscerent. Isthæc beni-gnitas, & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Prin-cipe elucere debet quædam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc caus-sam Valentinus, concitatis ad rebellionem Trevirensi-bus, Legatos Romanos jus-sit interfici, e *quo minore ve-nia cresceret vinculum sceleris.* Vertitur in desperationem seditio, ubi nullam gratiam sperare licet, maluntque ho-mines factiosi periculi interi-re manibus, quam carnificis. Ob quas rationes iis etiam parcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæserant, *ne* videli-cet f *sublata spe veniæ, pertina-cia accenderentur.* Tali ani-mi magnitudine uti necesse est, quando delinquit con-ci-

a *Et oratio ad perstringendos mul-ndosque militum animos, severitatis odus (neque enim in plures, quam duos animadverti jusserat) grate ac-pta, compositique ad præsens, qui erceri non poterant.* Tac. l. 1. Hist.
b Idem lib. 4. Hist.
c Tac. lib. 2. Annal.
d Tac. lib. 2. Hist.

e Tac. lib. 4. Hist.
f Idem, ibid.

citata multitudo; quomodo fecisse meminimus Regem Ferdinandū Sanctum in Castellæ motibus, & observatum id fuit in Comitiis Guadalajarensibus temporibus Regis Ioannis Primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius partes secuti fuerant. Quod si Princeps suam perdiderit existimationem, aut apud suos in contemptu fuerit, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem; immo illa ipsa etiam remedia, quæ mala ejusmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciosa reddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec pœnæ severitatem Princeps tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in seditiosos statuere; atque adeo incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri potest, artibus consiliisque factiosorum obviam ire; ut fecit Vocula, cum vires sibi deesse videret ad coërcendas tumultuantes *a* Legiones. Eandem ob caussam Rex Ioannes Secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati restituit.

§. Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & beneficia ad componendos Status, si conferantur à Principe, qui existimationem suam jam perdidit: nam qui ea accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut rebellione & tumultu *b* contendit, & interdum quærit Regem, cujus pa cinio ea porro confer possit. Ita fecisse vidim qui contra Regem Henri Quartum conjuraverant; siquidem nullis unquam il beneficiis, quamtumvis m tis magnisque, devinciri passi sunt.

§. Quoties vero seditio flammam sopire Princeps tuerit, plurimum refert, omnes intelligant, ab ip ejusque virtute consiliū i proficisci, non ex alior persuasione, ut tanto effi cius sit: magis enim pop furor accendi solet, si exi met ab iis, quos circum se bet, inductum fuisse Prin pem, ut in delinquentes modo animadvertat.

§. Postquam vero venia neralis concessa semel fuer constanter eidem insist debet Princeps, nec ullam u quam præ se ferre offension aut acceptam injuriam: enim majoribus conjuratio bus ansam daret; uti dec Ferdinandus Rex Neapolit nus, cum in quosdam Reg Proceres, *c* quibus jam ign verat, quique in Regis Ferc nandi Catholici tutelam receperant, vellet animadve tere. Tametsi postea, si aliu forte delictum admiserint cum omni legis rigore cast gare eos licebit, ut contineat tur in officio, nec princip benignitate abutantur.

d *Nihil in* istiusmodi *discordi* ... *civ*

a *Sed vires ad coercendum deerant, in frequentibus infidisque legionibus, Inter ambiguos milites & occultos hostes optimum è præsentibus ratus, mutua dissimulatione, & iisdem, quibus petebatur, artibus grassari.* Tac, lib, 4, Hist,

b *Nihil spei, nisi per discordias h beant.* Tac. lib. 11. Annal.

c Mar. Hist. Hisp. l. 25, cap.

d Tacit, lib, 1, Hist,

libus festinatione tutius, ubi magis, quam consulto opus plebs enim animos su-, & insolescit amplius, ni- jox audaciam suam puniri eat, aut oppositionem ex- iatur. Semel ausa plura et- i tentat, & cum tempore apertum se produnt, qui num dubii hærebant, & nimium confidunt, in men veniunt. Ideo Ar- anus magna cum diligen- & celeritate Regni sui tus componere *a* studuit. uti seditiones plerunque untur subito, ita subito ad- endum remedium. Magis to tunc, quam consulto o- s est, antequam radices a- malitia, aut tarditate ac entia incrementum sumat. i semel cædibus, rapinis, isque vitiis, quæ seditio um adfert, assueti homi- s fuerint, difficulter ad edientiam iterum & quie- n reduci possunt. Probe istud noverat Rex *b* Henricus, quando defuncto fratre suo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cum seditiones & bella civilia nihil aliud sint, quam infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam *c* consumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonso Lusitaniæ Rege de iis, quæ in Castellæ Regnum obtendebat, amice transigeret. *d* *Quippe in turbas* similes, *& discordias pessimo cuique plurima vis.* Principes in eorum sunt potestate, qui armis præsunt, *e* & *civilibus bellis plus militibus, quam Ducibus licet.*

a *Pergit properus, & præveniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam.* Idem l. 6. Annal.

b Mar. Hist. Hisp. lib. 17. c. 14.

c *Quod si invicem mordetis & comeditis: videte ne ab invicem consumamini.* Paul. ad Galat. 5. 15.

d Tac. l. 4. Hist.

e Id. l. 2. Hist.

SYMBOLVM LXXIV.

Nimantibus à natura tributum est, ut ad indivi- iorum suorum conservatio- em incumbant solum, & si dunt interdum, ob eandem ussam potissimum fit, & è rocitate quadam naturali, æ rationis imperium ne- aquam agnoscit: Contra mo flamma illa cœlesti, æ vitam & sensum ei tri- it, eumque rerum omnium nstituit Dominum, instru- us facile sibi persuadet, non ideo solum natum se esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra illos limites, quos ei ratio posuit; unde porro fit, ut falsa boni specie inaniter delusus, illud in variis inquirat objectis, suamque in iis felicitatem & beatitudinem collocet. Nonnulli in divitiis eam consistere autumant, alii in deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immo singuli pæne in rebus tam variis, quot

V errores

errores sunt appetitus & phantasiæ, quibus ut potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis suggerit, tametsi injusta *a* sint. Vnde nascuntur homicidia, bonorum direptiones & tyrannides, atque adeo illud etiam, quod nullum sit inju-

stius animal ipso homine cumque unus ab alio secur esse nequeat, varia reperta fu armorum genera, ad malitia vi repellendam, tuendamqu innocentiam & libertatem, bellum in orbem introductu *b* est. Hanc originem habuit ni

a *Vna & ea vetus caussa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum.* Sall. in Conf. Catil.

b *Vnde bella, & lites in vobis Ex concupiscentiis vestris, quæ mi tant in membris vestris.* Iacob. 4.

ſi forte ex ipſo inferno mox lapſu ſuperbiſſimorum illo-m Spirituum prodierit. Ad- exoſum eſt Deo bellum, ut et David homo tam juſtus erit, noluerit tamen ab ipſo mplum extrui, eo quod ultum ſanguinis *a* profudiſ-t. Principes prudentes ac oderati illud abominantur, uippe qui probe norunt, va-os ejus eſſe eventus atque exitus. Bello ordo & har-oniā turbatur Reipublicæ: utatur Religio: violatur ju-itia: ſilent leges: læduntur nicitia & conſanguinitas: tes in oblivionem veniunt: erit agricultura: ceſſant com-ercia: vaſtantur civitates & nmutantur dominatus. Rex lphonſus bellum vocat *c* *E-nañamiento de paz, e movi-iento de las coſas quedas, e de-ruimiento de las compueſtas.* Si ternum ſit bellum, ardenti-bri ſimile eſt, quæ Statum furit; ſi extraneum, venas ıcidit, per quas divitiarum nguis effluit; & vires exha-ntur ac ſpiritus. Bellum vio-ntia quædam eſt rationi. Na-ræ, ac fini hominis contraria; unc ſiquidem Deus ad ſuam naginem condidit, & impe-um ei dedit in haſce res in-riores, non ut eas bello de-ruerer, ſed pace conſervaret. on eum creavit belli, ſed pa-s cauſſa; non ad furorem, d manſuetudinem exercen-am; non ad injuriam, ſed ad eneficentiam: quare nudus omnino naſcitur ſine armis quibus lædat, & ſine durior pelle, qua ſe tueatur; ita alie-næ opis, gubernationis & in-ſtitutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior ſe ſolo abſque induſtria aliena vivere nequeat. Eadem neceſſitas & indigentia hominem impulit, ut ſocietatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in qua communi omnium labore neceſſaria reperirentur vitæ commoda, & felicitas iſta po-litica arctioribus amicitiæ & ſubſidii mutui vinculis eos in-vicem aſtringeret; & ne for-te una aliqua Provincia inter-nis ſuis elata opibus aliarum communicationem ſperneret, inter varias bona illa diſperti-vit. Triticum Sicilia ſuppe-ditat: vinum Creta; purpu-ram Lydus; ſericum Cala-bria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hiſpania, & Indiæ occidentales; O-rientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indi-gentia opum iſtarum & deli-ciarum excitaret commercia, & inſtituta inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam do-mus ac communis omnibus; quia vero ad ejuſmodi nego-tiationes neceſſum erat, ut ſeſe mutuo intelligerent, at-que internos amoris & bene-volentiæ affectus invicem poſ-ſent prodere, largita eſt ho-mini Natura vocem articula-tam, blandam, & ſuavem, qua animi ſui ſenſa exprome-ret; riſum, quo comitatem ſuam; lacrymas, quibus ſuam commiſerationem; manus, quibus fidē ſuam, & liberalita-

a *Multum ſanguinem effudiſti, & ... rima bella bellaſti, non poteris ædi-care domum nomini meo.* 1 Para-p. 22. 8.

b *Varius eventus eſt belli; nunc unc, & nunc illum conſumit gladius,* Reg. 11. 25.

c L. 1. tit. 23. p. 2.

tem ; genua, quibus obedientiam suam testaretur a: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verum eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offensivis, quam defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes, Erinaceo pungentes aculeos, Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defensio in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro accipiunt. In eum finem omnes fere animantes brutas duriori pelle convestivit; ut se tanto melius tueri possent: Crocodilum lorica texit, serpentes hamato thorace, cancros testis. Ideo largita est omnibus aspectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutum bellum fit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ visceribus ferrum, chalybem, aurum argentumque, ne fors iis abuteretur, abdidit, sed & ibi ea reperit, & protraxit in lucem, a *ne aut instrumentum in cædes mutuas deesset, aut pretium.* Grandis hominum abusus aurum argentumque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimentum impendere.

§. Verum quia apud homines permultos, ipsis etiam belluis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio potest, quam ratio, adeo ut absque justa caussa contendant opprimere alios, iisque dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: b *nam cum duo sint genera disceptandi; unum per disceptationem, alterum per vim; cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiori*, modo justa caussa intervenerit, & bona præterea accesserit intentio & legitima auctoritas Principis: qua tamen in re absque consultatione cum viris doctis statui nihil debet. Ita Athenienses faciebant, qui prius Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitime susciperent: siquidem in nostra est potestate illa exordiri; finem vero iis imponere, non item. Qui cito arma corripit, paullatim plorandi materiam inveniet. c *Mover guerra* (inquit Rex Alphonsus) *es cosa en que deven mucho parar mientes, los que la quier en fazer ante que la comienzen: porque la fagan con razon, e con derecho. Ca desto vienen grandes tres bienes: El primero, que ayuda Dios mas por ende à los, que asi la fazen. El segundo, porque ellos se esfuerzan mas en si mismos por el derecho, que tienen. El terzero, porque los que lo oyen, si son Amigos, ayudan los de mejor voluntad; è si enemigos, recelanse mas dellos.* Belli periculum suscipi non debet ob caussas leves, aut deliciosas, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ; & Longobardos ut irruptionem in Italiam facerent.

a Seneca.

b Cicero.

c L. 2. tt. 23. p. 2.

nt. Ille Princeps tyrannus t, qui propter statum alie- im bella movet; justus ille, ii ideo solum, ut sua conser- et, aut bona inique usurpata indicet, in eo præsertim ca- , quando justitia à tribunali btineri nequit, & securior st decisio, quæ gladio fit & rmis, quam quæ jure scri- to, a fraudi & cavillationi bnoxio. Eventus bellorum njuste susceptorum integerri- nus judex est, qui victoriam i tribuit tandem, cui de ju- e competit. Tantopere Phi- ippus Secundus jus suum, uod per mortem Regis Se- astiani ad Lusitaniæ coro- iam fuerat consecutus, liqui- lum esse voluit, ut tametsi Theologorum & Iurisconsul- torum responsa pro ipso face- ent, & jam in confinibus Re- gni illius esset cum exercitu, dhuc tamen tantisper susti- uerit, donec iterum cum il- lis ea super re deliberationem instituisset. Princeps, qui sen- sum & quasi gradatim fortu- nam suam fabricare medita- tur, per bellum eam quærat licet, ubi legitima sese obtu- lerit occasio. Verum is, qui Status amplitudini suæ con- venientes jam quiete possi- det, diligenter ante expen- dat, quid magis conducat ea in re, coneturque, quoad po- test honestis quibusdam me- diis bellum declinare, absque jactura tamen auctoritatis suæ & existimationis: nam si hæ paterentur aliquid, detrectan- do magis illud incenderet. Rudolphus Primus Impera- tor melius esse ajebat bene gubernare, quam dilatare Im- perium. Nec minor Principis gloria est, armis pacem tueri, quam bello victorem esse. Fe- lix & fortunatum illud Re- gnum, in quo armorum exi- stimatio ubertatem conser- vat; ubi lanceæ olivas & vi- tes sustentant; ubi Ceres Bel- lonæ galea utitur, ut fruges suas tanto securius possit pro- ducere. Quo animi magni- tudo major est, eo magis is à bello est alienus: novit e- nim quid maxime fieri opor- teat. Illud certum, b *sumi bellum* sæpe *etiam ab ignavis, & strenuissimi cujusque periculo geri*. Quod si bellum pacis caussa inventum est, ut illius beneficio, si fieri potest, hac frui tandem liceat, non de- bet electio illius à voluntate esse, sed à vi potius & c ne- cessitate. E cerebro Iovis Bellonam prodiisse finxit An- tiquitas, ut significaret, bel- lum à prudentia, non ab ar- rogantia animi proficisci de- bere. Sebastianus Lusitaniæ Rex, qui armis appetiit Afri- cam generosæ suæ indoli in- dulgens magis, quam consi- lium secutus, sanguine suo documentum istud in arenis illis inscriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicosus sit forte, & Rei- publicæ suæ gubernatione ne- glecta alienis acquirendis sese occupet. Quod si melius per- pendissent Franciscus Fran- corum, & Gustavus Sueco- rum Reges, nec ille captus fuisset Ticini, nec hic in Lut- zensi

a *Castrensis jurisdictio secura, & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat.* Tacit. in vita Agric.

b Tac. l. 4. Hist.

c *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.* D. Aug. ep. 207. t. 2.

zensi pugna cecidisset. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum interitus sumpsit initium. Sero tandem illud agnovit Hannibal, cum Scipioni fassus est, longe melius futurum fuisse, si Dii animos tam modestos hominibus inspirassent, ut Romani Italia, Carthaginenses Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis possunt maximis, prosequi debent, ut citius illud conficiant, uti solebant Romani: productio enim & sumptus auget & pericula. Interea quoque hostis sese exercet, sibi prospicit, & sumit[a] animos. Potentia, nisi cum impetu aliquo agat, auctoritatis su[...] jacturam facit. Iis de caus[...] uno eodemque tempore di[...] diversa bella suscipienda no[...] sunt: distractis enim viribu[...] tam cito ea confici nequeun[...] Nec ulla tanta est potentia[...] quæ illa diu sustentet, nequ[...] tot supersunt viri, qui ea ri[...] moderentur. Semper in e[...] elaborarunt Romani (& faci[...] illud idem nunc Turca) ut n[...] duobus in locis simul bellur[...] gererent. Huc comminatio[...] nes illæ spectabant, quas Co[...] bulo Parthis intendebat, cum[...] diceret, a *Imperatori suo imm[...] tam ubique pacem, & unum i[...] bellum esse.*

a Tacit. lib. 15. Annal.

SYMBOLVM LXXV.

MEdea (ut vellere aureo tanto commodius poti- retur) serpentium dentes disseminavit, unde enati sunt integri virorum armatorum manipuli, qui vulneribus mutuis se conficiebant. Idem Principes aliqui & Respublicæ factitant, perniciosissimæ orbis Medeæ, discordias disseminant inter Principes, ac bella & tumultus in suismet *b* Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem sibi pollicentur; quam perturbant in Provinciis alienis, sed contra, ac putabant, plerumque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Cosmographi, centrum gravitatis tam ex omni parte esse æquale, ut pondus quodcunque etiam minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum quippe tam longe distat, quin centrum quietis Rerum publicarum aliarum immutet. Bellum flammæ instar est, quæ uno in loco excitata, mox alia, & propriam sæpe domum corripit, pro eo ac venti spiraverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem metuit, quam circa montium vertices, etsi longissime distantes, cogi videt; potiori jure eas timebit is, qui vaporibus submissis alimenta iis subministrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam, sed erit fortasse, quando servitute oppressi suam ipsi deplorabunt stultitiam; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romani Imperii viribus aliquando studuerant. Veneti æmulatione ducti, quod viderent per Lusitanorum navigationes sua in mari Peruco, & in

a *Ventum seminabunt, & turbinem metent*, Ose. 8. 7.

Provinciis Orientalibus impediri commercia, Cairum Legatum quendam miſerunt, & artifices formandorum tormentorum æneorum, & navium conſtruendarum peritos, ad armandum adverſus Luſitanos Calecuti Regem, Batavis vero perſuaſere, ut ad Promontorium bonæ ſpei eorundem navigationibus ſeſe opponerent. Verum hi conſilio tam opportuno uſi miſſis illuc ſuis Inſtitoribus, & introductis commerciis, ea Reipublicæ penitus præripuere, cui longe fuiſſet utilius, Luſitanorum navigationem manſiſſe integram: ita enim eorundem navigiis uti potuiſſet

tuisset tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias, & si portus Regni illius attigissent, incolarum opera & labore eas perficere, & post majori cum industria & lucro per universam Europam distrahere. Nimirum illa ipsa instrumenta & media, quæ ad securitatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia, auctori postea accersunt exitium. Sabaudiæ & Parmæ Duces belli incendia in Mediolanensi Statu fovere satagebant, sed eorum alter suum proprium evertit penitus, alter vero belli sedem ad se pertraxit. Vnicum malum consilium optimo animo Regis Franciæ impressum effecit, ut seipsum pæne metuat, diffidat Matri, Fratri Germano, & toti regno: persuasus scilicet, se suaque sine bello stare non posse, atque adeo à ruina Domus Austriacæ suam dependere salutem & conservationem.

Fœdus Cameracense contra Rempublicam Venetam suasit non nemo Legatus à Francia hoc usus argumento, quod dissensiones illa seminaret inter Principes, ut suam fabricetur fortunam cum aliorum ruina, & uniti inter se complures eisdem armis eripuere, quicquid in terra firma acquisiverat. Fieri forte potuit, ut tempora illa tales artes exigerent, aut quod Viri prudentes, quibus Senatus ille semper floruit, ejus rei incommoda agnoscerent quidem, iis tamen occurrere non possent, ob nimiam Senatorum multitudinem, aut ne obsistendo suspecti aliis haberentur. Est nimirum hæc [illegible] rum publicarum infelicitas in illis malitia, tyrannis, o[illegible] rum fomentum; commod[illegible] procuratio, nulla habita Iu[illegible] tiæ ratione, præcipuum [illegible] gisque securum suffragium [illegible] se soleat, quod zelum, am[illegible] remque in patriam commu[illegible] ter interpretamur, ademta [illegible] ris melioribus recte agendi [illegible] bertate. In illis, inquam a *Sapientibus quietis & Rei[illegible] blica cura: levißimus quisq[illegible] & futuri improvidus, spe va[illegible] tumens* est, cumque in delib[illegible] rationibus numerentur potiu[illegible] quam ponderentur vota, [illegible] in communitatibus omnib[illegible] plures inexperti & temerar[illegible] reperiantur, quam cordati[illegible] gravia inde nasci solent in[illegible] commoda. Etiamnum hodi[illegible] cum maximo tranquillitati[illegible] publicæ bono, & commun[illegible] omnium applausu observa[illegible] videmus à laudatissima ill[illegible] Republica bonas regulas politicas, ut pote quæ paci universali studuit semper, & constantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ sollicitationibus, aut bellis præsentibus sese immiscere. Qua re non solum Austriacam sibi Domum mire devinxit, sed semetipsam etiam communi Martis furori prudenter subduxit, adeo ut plus ea ratione profecerit, quam vi & armis obtinere potuisset. Vicinitas majoris potentiæ non semper damno esse solet, aut fraudi: interdum maris instar est, quod aliorsum recedit, & Provincias integras subductis undis

a Tac. l. 1. hist.

dis Vicino transcribit. Prin-
ves non pauci & Respublicæ
nservationem suam & am-
tudinem huic debent Mo-
rchiæ. Periculosæ plenum
ous est aleæ, bella semper
tentiori machinari, & hoc
lum agere, ut Principatus
inores contra illum nun-
iam non in armis sint, ut
ibi ostendimus. Longe po-
ntiores sunt Respublicæ à
ona cum Principibus, amici-
ã, quam ab armis & exerci-
i. Fœminæ sunt astutæ;
uæ facili negotio animos il-
orum & voluntates sibi con-
iliant, & suas moderantur
ctiones, ad fines suos parti-
ulares dirigendo. Plus ple-
unque cum iis velut cum
exu muliebri, quam cum
Principibus aliis connivetur,
iota præsertim Magistratus
natura, in quo probi absque
culpa sunt. Ne igitur turbari
se sinant, si Principes inter-
dum iratiores videant: nam
a *amantium ira amoris redintegratio est*. Suasmet potius umbras & suspiciones improbent,
quibus amicorum fidem quan-
doque in dubium vocant,
quod vitium multitudinis est;
res ipsas non ratione, sed su-
spicione plerunque inani me-
tientis.

§. Atque artes istæ semi-
nandi discordias, & unum in
alterius exitium concitandi,
frequentes in aulis sunt & Pa-
latiis, & fere ex ambitione
nasci consueverunt; cum e-
nim jam distributa sint præ-
mia, & formæ novæ absque
aliarum interitu introduci ne-
queant, per calumniam aut
vim eo contenditur. Inter-
dum non nisi æmulatio est,
qua Minister unus invidet al-
teri excellentes animi dotes,
quibus pollet, ideoque hoc
agit potissimum, ut aut offi-
cio arceatur, ubi illæ magis
elucent, aut ut conceptam de
iis opinionem deponant alii.
Quem in finem falsa etiam
nonnullis aliis imponunt cri-
mina, & si veritas obscurari
non potest, utuntur ficto ri-
su, jocis aliisque verbis minus
honorificis, sub quadam ami-
citiæ specie, ut qui jam in re-
bus levioribus auctoritatem
perdidit, eadem postea etiam
in gravioribus destituatur. Ar-
tificia ejusmodi malitiosa, mi-
nusque sincera ipsi quoque au-
ctori perniciosa sunt, quem-
admodum in Hispone ejusque
sequacibus prudenter b adver-
tit Tacitus. Et tametsi Luci-
nius Proculus alios c *criminando, quod facillimum factu est, pravus & callidus, bonos & modestos anteibat*: istud tamen
tum solet accidere, cum pro-
bitas & modestia intra vitæ
privatæ limites sese continent,
& honores publicos ac gra-
tiam Principum aspernantur;
ut facere solent ii, qui suismet
diffisi viribus minus idoneos
sese reputant ad negotia pu-
blica aliaque majoris momen-
ti pertractanda. Viris talibus
malitia solers, & ad occupan-
dos animos intenta, debita
virtutum præmia facile præ-
ripit; quomodo Tigellinus
factitabat; d *Præfecturam vigilum, & prætorii, & alia præmia virtutum velocius vitiis adeptus*.

V 5

a Terentius.

b *Perniciem aliis, ac postremum sibi invenire*. Tacit. l. 1. Annal.
c Tac. l. 1. hist.
d Idem l. 1. hist.

adeptus. Verum tales artes eadem, qua naſcuntur, celeritate rurſum intereunt; ut in eodem Tigillino videre fuit, qui a *inter ſtupra concubinarum,* *& oſcula, & deformes mores, ctis novaculæ faucibus, infa vitam fœdavit, etiam exitu & inhoneſto.*

a Tac.l.1.Hiſt.

SYMBOLUM LXXVI.

Vibrat ſol lucis ſuæ radios in ſpeculum concavum, & idem inde mox ignei emicant (figura præſentis Emblematis) quo ſignificatur in bona aut mala Miniſtrorum intentione

ne pacem aut bellum contere. Periculosa est mantorum, quæ ipsi accipiunt, percussio. Si pectus iis esset istallinum, planum & candum, eadem cum puritate andata redderent, qua acperunt, immo etiam majo. Quod si iis chalybeum sit, bem universum bellis sucndent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ se debet, ne ad eam procundam Ministros adhibeant artem potius spirantes: hi nim, cum gloriam suam & rtunam in armis collocent, mnem captant occasionem elli incendia suscitandi. Non eploraret Corona Franciæ ot diffidia, neque Europa ot Martis calamitates, nisi in lis conservatio gratiæ Regis Christianissimi sita fuisset. Sacræ paginæ memorant, tuias, quibus bellum denunciaatur, Sacerdotibus olim ommissas *a* fuisse, ne modetia & gravitas sacratioris eoundem officii, quo fungeantur, absque gravi caussa iis iti permitterent. Animi Principum sinus quidam marini unt, qui in altissimos fluctus montium instar sese erigunt, si Ministri eorundem turbulenti Boreæ fuerint; contra, si placidi Zephyri, in summa vivunt tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutuæ Principis sui cum aliis concordiæ amicus: mandata temeraria, & periculosa moderatur, atque emendat; solis exemplo, cujus radii etsi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea à forma illa imperfecta, & in reverberatione sua redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum, quod intentionem habeant minime malam, si bellicosi alias & Martiales habeantur, quia aut nemo sibi persuadet, tam fortes animos occasionem neglecturos, aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certe malitia ea velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhætorum factione futurum esset in valle Telina, ob consociationẽ cum Republica Veneta, & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii, pro securitate status Mediolanensis: ingressus est Vallem eandem Dux Feria excitus à Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Osunensis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Iulii aliorsum avocare conatus est, & tribus illis Ministris imputata fuere bella, quæ deinde propter Sabaudiæ Ducis inquietudinem exorta sunt.

§. In iis tamen, qui pacis tractandæ caussa mittuntur, majus hoc solet esse periculum, cum quisq; fere in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potius, quam bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus à Rege Sanctio, cui cognomentum Fortis, egregie sese ultus est in tractatibus pacificationis inter eundem Regem, & Petrum Tertium Regem Aragoniæ, secus amborum responsa referendo, quo factum, ut utrumque commotiorem redderet, quam fuerint antea.

a Filii autem Aaron Sacerdotes clangent tubis, eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Num. 10. 8.

antea. Maxima Principum infelicitas eſt, quod rebus omnibus ipſi coram præſentes adeſſe nequeant, adeoque neceſſe habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus ſimiles ſunt: ſicut enim hi terræ metallicæ, qua tranſeunt, affectiones imbibunt, illæ ſemper fere malitia, paſſione, aut affectu Miniſtrorum inficiuntur, eorumque commoda ac fines ſapiunt. Iiſdem conantur aſſentari Principi, ita eas inſtituendo; ut ad illorum arbitrium & voluntatem fictæ factæque videantur. Miniſtri, & cumprimis Legati, qui rei bene gerendæ apprime ſtudioſi videri cupiunt, & tanquam ingenio ſuo penetrent omnia, abripi ſe ſinunt privatis ſuiſmet imaginationibus, & ad Principes ſuos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipſa eſt, ſed quod eſſe poſſe ipſi imaginantur. Nimis in ſuſpiciones proni ſunt, quas ſicut è quavis leviſſima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent: unde graves æquivocationes naſcuntur & errores, immo cauſſa præcipua diſſenſionum, bellorumque inter Principes; ſi quidem a *turbas & diſcordias peſſimo cuique* Miniſtro *multa vis.* Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri ſe ſinant primis Miniſtrorum relationibus, ſed componant eas prius cum iis, quas ab aliis accipiunt, atque ut de perſcriptis ad ſeſe tanto certius formare poſſint judicium, perfecta imprimis eorundem habeant ingenia & naturas, mo-

a Tac. l. 4. Hiſt.

dum inſuper, quo res lent concipere, num vi licet paſſionibus, aut a ctibus privatis duci conſ verint: accidit enim int dum, ut Miniſter amore R gionis, aut Principis, cum q agit, capiatur, & omnia æqua videantur; aliquan comiter acceptus favoribus juſdem ineſcari ſe ſinit; & gratitudine quadam natur illius partes & cauſſam ag potius, quam ſui Princip Nonnunquam etiam inanib rerum ſimulacris, & rumuſcu lis adverſis, per dolum cor fictis, decipitur, & faci ſuum etiam fallit Principem nam nemo aptior ad prop nandos aliis errores, quar qui prior eos hauſerit. Mini ſtri bene multi levibus mo ventur ratiunculis, aut paſſio ne aliqua ducti, aut averſion animi, quæ judicium iiſden perturbat, omnia in malun vertunt. Sunt præterea non nulli natura ſic comparati, ut actiones omnes & conſi lia in deteriorem interpre tentur partem; quemadmodum alii ita ſinceri, ut nihil ſiniſtra cum intentione agi credant. Tam iſti, quam illi pernicioſi ſunt, & hi poſtremi quidem non minus, ac alii priores.

Exiſtimans interdum Miniſter ad obſequii munus pertinere, aut intelligentis & boni communis ſtudio flagrantis nomen ſe adepturum, ſi Principi ſuo hoſtes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in ſuſpicionibus collocat, nec quiſquam à calamo ejuſdem & lingua ſecurus eſt, atque ut umbras

ſuas

ias & apprehensiones tanto
iciat certiores, nimium diffi-
endo occasionem dat, ut
mici convertantur in hostes,
t caussa in litem abeat cum
ravi Principis nocumento,
ui longe plus profuisset bona
ie omnibus existimatio, aut
i Minister adhiberet remedia
id curandos, non ad infirman-
los hominum animos, & vo-
luntates.

Fatigantur etiam quando-
que Ministri Legationibus,
atque ut ad familiæ propriæ
commoda procuranda reverti
sibi liceat, non verentur dis-
suere omnino Principum in-
ter se amicitiam, aut alia mi-
nus sana consilia suggerere.

Falluntur egregie Princi-
pes, qui sibi persuadent, Mini-
stros semper ut Ministros,
nunquam ut homines agere.
Quod si ita esset, meliora ab
iis præstarentur obsequia, &
pauciora evenirent incommo-
da. Attamen homines sunt,
neque Ministri munus eos
continuo exuit propensione
naturali ad quietem & deli-
cias, amore, ira, vindicta;
aliisque affectibus, & passioni-
bus, ad quas corrigendas non
sufficit semper studium boni
communis, & obligatio.

§. Verum id diligenter
velim animadvertat Princeps,
fieri interdum, ut qui Mini-
stros bonos & gnavos fallere
nequeunt (eo quod hi in tra-
ctando negotio artes illorum
& consilia penetrent, videant-
que quid è re Principis sui sit,
quid non) eos traducant tan-
quam diffidentes, passionibus
obnoxios, duros & intracta-
biles, adeoque illud conentur
efficere, ut iis amoris nego-
tia committantur aliis minus
ad eam rem instructis, aut ut
cum ipso Principe immediate
ea tractare sibi liceat, cui mul-
ta ad speciem æqua propo-
nunt, eumque inducunt, ut
concedat, quæ ipsi dein-
de fraudi sunt, & interdum ut
Ministrum suum pessundet
penitus. Nemo existimare
debet negotiorum cursum
mutare se nosse, aut Ministri
fortunam evertere: ubi enim
hoc sperare licuerit, nullus
Minister securus erit, nec
Principis negotium recte cu-
rabitur; talis enim fiducia
contemptum & inobedien-
tiam parit in accusante, &
metus criminis imponendi
animos Ministro adimit. Qua-
re minus damnum censeo hos
forte errare, quam leviter ad-
mittere adversus eos querelas
& accusationes præsertim
Exterorum, & licet veræ eæ
sint, majoris tamen pruden-
tiæ est differre remedium do-
nec istud adscribere sibi ne-
queat is, à quo profectæ illæ
fuerant.

SYMBOLUM LXXVII.

Ambæ illæ principes cæli
faces, diei noctisque præ-
sides, quanto à se invicem
absunt longius, tanto majori
consensione, & pleniori luce
isthæc inferiora collustrant.
Ast ubi concurrunt propius,
nil juvat quidem esse fratres,
quo minus præsentia unius al-
terius impediat radios, & ex
tali Eclipsi nascuntur grandio-
res umbræ, aliaque terræ in-

commoda. Conservant & fovent Principes mutuam inter se amicitiam Ministrorum & literarum beneficio; at si corã de rebus suis inter se communicent, mox ex ipso aspectu umbræ suboriuntur suspicionum & offensarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea sibi pollicebatur, nec unusquisq; suo se metitur modulo, cum nemo fere inter eos sit, qui non plus obtendat, quam ei de jure debeatur. Duellum prope est mutuus Principum conspectus & præsentia, in quo de cæremoniis decertatur, unoquoque poscente primas, & cum altero de victoria contendente. Assistunt certamini amborum familiæ, velut bini hostiles manipu-

cipuli, quorum singuli id in votis habent, ut Princeps suus & personæ dotibus, & amplitudine palmam ferat; cumque in tanto numero omnes prudentes esse nequeant, quodvis dicterium, aut levissimus alicujus contemptus, facile divulgatus, graviter alios offendit. a Ita factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici Vndecimi Regis Franciæ, in quo cum Hispani spendore & pompa excederent, contra vero vilem Gallorum cultum ac sordes deriderent, animis haud leviter offensis duæ illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ usque id temporis tam arctam inter se amicitiam coluerant. Occulta fuere Germanici & Pisonis odia, quoad coram inter se b viderunt. Conspectus mutuus Regis Castellæ Ferdinandi Quarti, & Regis Lusitaniæ Dionysii ejus soceri graves peperit dissensiones, uti & ille Regis Philippi Primi & Regis Ferdinandi. Et tametsi ex congressu Regis Iacobi Primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

§. Qui Principibus magis Familiares sunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorumque consanguineos & affines diffidia seminent, cujus rei in historiis nostris multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam discordiam concitare conatus est. c Famuli Reginæ Catharinæ Matris Regis Iohannis Secundi eandem irritabant adversus Infantem Ferdinandum. Alvarus Lara, (ut Regni gubernationem diutius obtineret) literis confictis Regi Henrico Primo persuadere voluit, à sorore sua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphonsum Sapientem ejus Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coram præsentes componerent. Castellæ Proceres impediebant d concordiam inter Regem Ioannem Secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Luna illam item, quæ inter Ioannem Navarræ regem, ejusque filium Carolum Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi Primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejuscemodi artes vidimus his nostris temporibus frequentari in Francia cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Christiani orbis. Remedium unicum est, spernere difficultates & incommoda, quæ Ministri Principibus familiares obtendunt, & in mutuum venire conspectum, ubi vi sanguinis occulte operante, mitigantur animi, & in apertum se prodit eorum malitia, qui diffidiorum auctores extitere. His rationibus permotus Rex Ferdinandus Segobiæ

a Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 5.
b *Discesseruntque opertis odiis.* Tacit. lib. 2. Annal.
c Mar. Hist. Hisp. l. 12. cap. 6.
d Mar. hist. Hisp. lib. 22. cap. 4.

gobiæ coram convenit Regem Henricum Quartum conjugis suæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quod se suaque committere videretur Regi offenso, qui aut ex amore naturali, aut ad dissimulandam suam infamiam illud agebat unice, ut filia sua Ioanna in Corona succederet: etsi enim de periculis istis satis à suis fuerit præmonitus, cum tamen ad prudentiæ bilancem ista expenderet, prævaluit omnibus unica illa consideratio, nulla scilicet vi aut tractatione plus effici posse, quam præsentia.

SYMBOLVM LXXVIII.

QVod in Sirene cernitur, formosum est; quod auditur, suave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monstrosum. Quis primo aspectu inæqualem istam diversitatem agnosceret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum: tam suavem esse concentum, ut naves impellat in scopulos! velut extraordinarium admirata est Antiquitas monstrum istud; ut nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena [a] sunt. Quoties homines dulcem & sonoram in ore linguam circumferunt, qua decipiunt, & Amici gressibus ponunt [b] laqueos? Quoties frons exterior amorem præ se fert & benevolentiam, & animus iram coquit & indignationem? Quot finguntur lacrymæ, quæ ex gaudio [c] profluunt? [d] *Periisse Germanicum nulli jactantius mœrebant, quam qui maxime lætabantur.* Attulerunt ad Iulium Cæsarem Pompeji caput, & tametsi hoc illi spectaculum non injucundum esset, lacrymis tamen interiorem animi affectum dissimulavit.

[e] *Non primo Cæsar damnavit munera visu,*
Avertitque oculos, vultus dum crederet, hæsit.
Vtque fidem vidit sceleris, tutumque putavit
Iam bonus esse socer: lacrymas non sponte cadentes
Effudit, gemitusque expressit pectore læto.
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quam lacrymis.

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quorundam Principum. Quam fucati Religionis & boni publici coloribus? Quam amplis vestiti promissis, & blandis ac amicis sermonibus? Quæ fraudes mutuæ non latent sub illa specie, & exterioribus benevolentiæ indiciis? Angelos sese exhibent, & desinunt in serpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant & venenum iis infundant. Meliora sunt sinceri animi vulnera, quam horum talium [f] oscula. Verba eorum blanda sunt, ipsi vero

a *Et Sirenes in delubris voluptatis.* Isai. 13. 22.

b *Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus* Prov. 29. 5.

c *Peractis tristitiæ imitamentis.* Tacit. lib. 13. Annal.

d Tacit. lib. 2. Annal.

e Lucan.

f *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.* Prov. 27. 6.

vero acuta *a* jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incensus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiusque familiæ Augusti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii consortem reddidit. His publicis benevolentiæ signis animum suum tegere contendebat: ardebat Germanici invidia, magisque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptius: quod oculis patebat, existimatio erat & honor; quod clam suberat, non nisi odium

a Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula. Psal. 54. 22.

odium *a* malitia. Quo magis sincerum sese cor exhibet, eo plus doli in recessu habet abditum. Non æque fallunt fontes turbidi, ac limpidiores, qui venenum dissimulant, & puritate sua ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut illas Principum artes tempori penetret, tantoque magis suspectos eos habeat, quanto benigniores & magis benevolos sese ostendunt, & mores suos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit versis artibus, & asperitate in teneritudinem & blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ *b* abstraheret: quæ mutatio ipsi etiam Neroni, & amicis ejus suspecta fuit, adeo ut eum monerent, caveret mulieris *c* insidias. Ad ea potius oportet advertere animum, quæ celare student Principes, quam quæ palam produnt: magis ad ea, quæ silentio premunt, quam ad ea, quæ exterius offerunt. Tradit Elector Trevirensis Archidiœcesis suæ Metropolim Regi Franciæ, ut eam militari firmet præsidio, etsi probe sciret Imperialem urbem esse, & sub protectione hereditaria Regis Hispaniæ, tanquam Duc[is] Lutzenburgensis, & Comit[is] inferioris Burgundiæ, atqu[e] adeo non in illam solum [...] peccare, sed & Imperii co[n]stitutiones; post vero iis d[e] caussis copiæ Regis Catholic[i] urbem illam iterum Franc[is] eripiunt, Electorem casu [&] fortuito detinent, & tractan[t] omni cum veneratione ta[li] ac tanto Principi debita; [&] ecce postquam Rex Francia[e] jam decem aut octo diebu[s] ante fœdus cum Batavis san[x]ivisset, ad oppugnandas Pro[-]vincias Belgicas, hunc bell[o] titulum obtendit, etsi post i[d] acciderat, & in dictas regiones signa infert, specie liberandi Electoris, amici sui, & in fœderibus socii. Facile occasiones reperit, aut subnasc[i] facit, qui eas studiose quærit. Malitia luci similis est, quæ per quamcumque rimulam sese penetrat; & tanta in nobis inest ad libertatem propensio, tam cœca nostra ambitio, ut nulla tam sit fucata species, modo ad alterutram illarum collimet, cui non illico fidem habeamus, sinamusque ab ea nos decipi, quantumvis à veritate aliena ea sit, & rationi aut experientiæ adversetur. Italia nondum satis agnoscit consilia Franciæ, quibus sub titulo protectionis dominatum illius affectat, etiam postquam vidit violatam ab ea fidem publicam, post constitutas tot paces Ratisbonæ, Cherasci, & Monçoni: post invasum item Montferratum, Vallem Telinam, Pinnarolam, & impositum Monaco militare præsidium. Talia simulacra obtendunt

a *Nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque caussas, aut forte oblatas eripuit.* Tacit. lib. 2. Annal.

b *Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potius cubiculum, ac sinum offerre contegendis, quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent.* Tac. l. 13. Annal.

c *Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque cavere insidias mulieris semper atrocis, tum, & falsæ.* Idem lib. 13. Annal.

nt Principes suæ ambitio-
cupiditati, aliisque consi-
s minus rectis, cum jactura
am sanguinis & fortunarum
oditorum. Hinc fere nas-
ntur omnes bellorum mo-
s & turbæ, quas orbis expe-
ur.

§. Sicut autem ipsa commo-
rum ratio mutatur inter-
im, ita & caussæ iis præ-
xtæ: hæ namque umbram
is faciunt, & sequi ea solent.
ractat Respublica Veneta
morũ societatem cum Gri-
nibus, obsistunt Galli, ne
uid detrimenti caperent con-
ederationes, quas ipsi cum
sdem alias fecerant: abeunt
n diversas factiones Nationes
læ, in damnum Catholico-
um Vallis Telinæ, quorum
xstirpationem moliebantur
Hæretici: conventum ea su-
er re instituunt Helveti, ne-
ue aliud occurrit remedium,
uam ut Hispani cum exerci-
u in Vallem penetrent, quod
onge etiam ante Clementis
VIII. fuit consilium, in in-
tructione quadam data Epis-
opo Veliæ, cum illum pro
untio mitteret ad Cantones
Catholicos. Placet idem me-
dium Domino Guffierio, qui
Franciæ curabat negotia, sua-
detq; Comiti Alphonso Casa-
to Legato Regis Catholici a-
pud Helvetos, Ducem de Fe-
ria hortetur literis, ut cum ex-
ercitu regio in Vallem Teli-
nam moveat, ut præcluso hac
ratione Venetis transitu, ipsi
à cogitatis suis desisterent, &
Vallis ab Hæreticis tuta esset
ac libera. Motus his precibus
Dux, & periculo communi,
quod Statui Mediolanensi, at-
que universæ Italiæ ab hæresi
imminebat, lamentis item, &
lacrymis Catholicorum, Val-
lem Telinam ingreditur, &
mox Galli novis rationibus
artes mutant, & huic se oppo-
nunt consilio, novo sancito
fœdere Avenione cum Vene-
tis & Allobrogum Duce, sub
specie conservandæ libertatis
Italiæ, tametsi hæc magis in
eo posita esset, ut transitu illo
Hæretici Transalpini prohibe-
rentur, quam ne Hispani nimis
illic potentes evaderent. Cum-
que Vallis Telina non nisi si-
mulacrum esset unioni illi
callide obtentum, usi sunt id
temporis fœderati armis suis
ad distrahenda aliorum consi-
lia, & vim omnem atque co-
natum, ad opprimendã Rem-
publicam Genuensem conver-
terunt. Ita rationes prætextæ
variantur, prout aliæ atque
aliæ commodorum sese dant
occasiones.

§. In ipsis denique effecti-
bus falsam obtentuum illorum
speciem tempus prodit, quia
aut non præstatur, quod pro-
missum fuerat, aut eo non agi-
tur loco, quo putabatur. Co-
gitat Respublica Veneta Gra-
discum occupare, & caussam
prætendit Vsocchorum, qui
in Croatia sunt, incursiones:
maris libertatem tueri se velle
simulat, & terra bellum sus-
cipit.

Sæpenumero majoris glo-
riæ divinæ procurandæ titulo
sumuntur arma, & eidem of-
ficiunt potius: interdum spe-
cie Religionis, & eandem
graviter lædunt: interdum
pro tranquillitate publica, &
eam perturbant: interdum
pro subditorum libertate, &
eos opprimunt: interdum
pro

pro eorundem tutela & defensione, in eosque tyrannidem exercent: interdum pro statu proprio conservando, & alienum occupare satagunt. O Homines, ô Populi, ô Respublicæ, ô Regna! quorum tranquillitas & felicitas ex ambitione, & repentino paucorum impetu dependet!

§. Quando fines actionum honesti quidem sunt, incertum tamen, an eos æque in meliorem partem interpretaturi sint alii; aut quando periculum est, ne si innotescant, obtineri nequeant, licebit eos ea ratione disponere, ut actiones nostræ diversam quasi speciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honestis caussis proficisci. Qua in re nulla fraus ab eo committitur, qui sic agit: recte enim id facit ac licite, sed malitiæ solum simulacrum aliquod ante oculos objicit, quo sese ipsa decipiat, ut ne justis consiliis Principis obsistat. Neque vero ulla cogit necessitas, ut scopum, quo intendit, aperiat aliis, immo attingere metam certam non posset, nisi eodem tempore in alias collineare videretur.

§. Nec minus in Rebuspublicis periculosa est species ficta cujusdam zeli, quo simulant nonnulli, se bonum publicum præ oculis habere, & non nisi privatum ac proprium spectant. Prætexunt gubernationis emendationẽ, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & consilia suggerunt post casum, ut errores commissos, sed postquam medicinam amplius non admittunt, in lucem proferan Libertatem præferunt, ut p puli plausum contra Ma stratum sibi concilient, perturbatam Rempublica suæ deinde servituti *a* sub ciant: b *Cæterum libertas,* *speciosa nomina prætexuntur,* *quisquam alienum servitium* *dominationem sibi concupivit,* *non eadem ista vocabula usurp* *ret.* Quæ argumenta non d dit Tiberius restituendæ l bertatis Romanæ, cum ea dem cogitaret *c* opprimere Eodem artificio usus est Prin ceps Auriacus, ut Provinci Belgicas ad rebellionem con citaret: iisdem ejus utunt posteri, ut Provinciis Vnit dominentur. Tempus maxi mo cum suo damno eas edo cebit, quantum inter legiti mum Dominum & Tyran num intersit, & tunc opta bunt d *non se contumacia* *cum pernicie, quam obsequiu* *cum securitate maluisse,* id quo olim Trevirensibus suasit Ce rialis. Convolat cœco quo dam impetu populus ad illi cem libertatis fistulam, ne suam agnoscit levitatem, do nec amissa penitus libertat servitutis laqueis irretitum s viderit. Moveri se sinit ficti Crocodilorum istorum la crymis, & minus caute sua illis fortunas & vitam committit. Quanta per orbem ef

se

a *Vt Imperium evertant, liberta* *tem præferunt: si invertaverint, ipsam* *aggredientur.* Tacit. lib. 16. Annal.

b Idem lib. 4. Hist.

c *Pretiosa verbis, re inania, au* *subdola, quantoque majore libertati* *imagine tegebantur, tanto eruptura a* *infensius servitium.* Tac. lib. 1. Annal.

d Idem l. 4. Hist.

quies, si nossent subditi, si-
penes populum, sive penes
altos, sive penes unum,
nmum fuerit imperium,
llam unquam fore guberna-
nem absque incommodis,
absque aliqua tyrannidis
ecie! nam etsi speculatio
rte perfectam aliquā Rem-
blicam excogitaret, cum
hominum esse debeat, non
ngelorum, laudari poterit
cilius, quam *a* evenire.
que adeo non consistit li-
rtas in hac vel illa guberna-
onis forma inquirenda, sed
illius potius conservatio-
e, quam longus usus consti-
rit, & experientia approba-
it, in qua justitia vigeat, &
onservetur quies publica,
ofito quod uni alicui domi-
ationis generi parendum sit:
unquam enim libertas plus
atitur detrimenti, quam in
jusmodi mutationibus. Co-
itamus interdum guberna-
onem efficere meliorem, &
n aliam pejorem incidimus;
ti iis accidit, qui Tiberio
& Cajo fuerunt *b* supersti-
tes: & licet forte etiam red-
deretur melior, longe tamen graviora sunt damna, quæ transitum illum ab uno dominatu ad alium comitari solent, adeoque satius est præsentem tolerare, etsi iniquus *c* sit, & in Deo confidere, qui si Princeps sit malus, alium largietur *d* meliorem. Ad divinam illius Providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbaret quisquis obedire nollet Principibus, quos suo loco posuit. Impius Rex erat Nabuchodonosor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, *e* si quis ei parere recusaret. *f* *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, avaritiam*, aut alios *dominantium* defectus *tolerare* debemus. *Vitia erunt, donec homines.* Quis Principum ab illis omnino immunis erit? *g* *Sed neque hæc continua; & meliore interventu pensantur.*

a *Dilecta ex his, & constituta Reip. forma, laudari facilius, quam evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest.* Tac. l. 4. Annal.

b *An Neronem extremum Dominorum putatis? idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstites fuerant: cum interim intestabilior, & sævior exortus est.* Tac. l. 4. Hist.

c *Ferenda Regum ingenia, neque usui crebras mutationes.* Tacit. l. 12. Annal.

d *Ulteriora mirari, præsentia sequi, bonos Imperatores voto expetere, qualescunque tolerare.* Tacit. lib. 4. Hist.

e *Quicunque non curvaverit collum suum sub jugo Regis Babylonis, in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus.* Ier. 27. 8.

f Tacit. l. 4. Annal.

g Ibid.

SYMBOLUM LXXIX.

NUlla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Psittacus.

h *Si me non videas, esse negabis avem.*

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esset particeps. Cardanus de eo sic scribit: *i* *Inter aves ingenio sagacitateque præstat, quod grandi sit capite, atque in India calo sincero nascatur, unde didicit non solum loqui, sed etiam meditari ob studium gloriæ.* Avis est

h Martialis.

i Cardan.

eſt admodum ſincera & candida, quod magnorum ingeniorum eſt proprium. Attamen candor illius decipi ſe non ſinit, quin potius tempori dolos novit antevertere; adeo ut ſerpentis, animalis etiam aſtutiſſimi & maxime prudentis, illudat artes: nam ut ab inſidiis illius nidum ſuum tueatur, mirabili ſagacitate eum ex altiſſimis & tenuiſſimis arborum ramis ſuſpendit, quemadmodum præſens Symbolum exhibet, ut ſi forte per illos ſerpens tentarit adrepere, ad enecandos pullos, ſuomet pondere deorſum decidat. Ita decet artem arte, conſilium conſilio illudere. Qua in re eximius Principum Magiſter fuit Rex Fer-

erdinandus Catholicus uti omnibus consiliis suis satis ostendit, tum præsertim, cum Germanam de Fox Ludovici duodecimi Franciæ Regis neptem in uxorem duxit, ad dissolvendam unionem, & foedera, quæ illo inscito, & in ejus præjudicium fecerant inter se Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus Primus suus gener. Nec minori cum sagacitate usus fuit occasione illa, quam ei offerebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire foedus, ut tanto esset expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, sic rem omnē instituendo, ut Status Rossilionensem & Cerdaniæ suæ iterum potestati subjiceret: cumque videret Franciæ Regem eo jam fine ingressum in Italiam, & quam periculosus futurus esset vicinus Regno Siciliæ, in quod suos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progrederetur ulterius, & rupto foedere bellum ei indixit, ejusque consilia dissipavit, inita cum Republica Veneta, aliisque Principibus societate. Atque arma isthæc magis necessaria sunt belli tempore, quam pacis: in illo enim plus ingenium potest, quam ipsa vis: & sane laude dignus est iste belli dux qui spreta inani gloria hostem armis debellandi, astu victoriam ei suffuratur, & consilio triumphat, aut stratagematis, qua in re nihil omnino adversus jus Gentium committitur: nam a *cum juste bellum suscipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest.* —— b *dolus, an virtus quis in hoste requirat?* Et quidni fallere eum possis, quem occidere etiam liceat? Magnanimi pectoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neque eam tam manifesto armorum exponere periculo; cum nulla humano quidem judicio adeo certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia.

§. In conjecturis ad eludenda consilia, artesque hostium, non spectandum est semper, quid vir admodum prudens in ejusmodi negotio ageret (tametsi illud etiam antevertere consultum fuerit) sed formandum judicium pro conditione & capacitate personæ, quacum agitur: neque enim convenientissimo semper & prudentissimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cum defuncto Sebastiano Lusitaniæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant, quod facinus periculi plenum, immo contra militiæ leges suscepisset, quæ in Heroë tam insigni, tamque artium militariū perito omnibus erat admirationi; ipse vero respondit, se quidem periculum illud minime ignorasse, in eo tamen confisum se fuisse, quod negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis usu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum est semper judicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex præ-

a D. Aug.

b Virgil.

præscripto etiam rationis & prudentiæ concipimus : interdum enim passione, aut affectu se sinunt abripi ; & prudentissimi quique maximos subinde submittunt errores, quia ex vana quadam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimium suæ confidunt sapientiæ, qua facile in viam redire se posse arbitrantur, etsi paulo longius, quam oportuit, alicubi processerint. Nonnunquam etiam eosdem fallunt ea, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alii ; quare tutissimum erit, suum semper suspendere judicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia sua propria : quilibet enim peculiares suas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ suæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod uni alicui videtur impossibile, alius factu facillimum judicat. Nec desunt ingenia, quæ periculosissima quæque tentare audeant. Sunt quæ rationem ament ; sunt etiam quæ eandem omnino defugiant.

§. Artes occultissimæ hostium, aut eorum, qui sub amicitiæ specie commodis suis privatis consulere satagunt, eæ potissimum sunt, quibus tam callide negotia proponere norunt Principi, ut non nisi in ejus emolumentum redundare videantur, quæ eidem exitio sunt potius. Qua in re facile ejus decipitur probitas, præsertim si aut experientia careat, aut ignoret, quo alii colliment. Quare magna prudentia attentioneque opus est, ut prava consilia in consulentium damnum convertat.

§. Tametsi vero hostium consilia ratiocinando penetrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare per exploratores, præcipua regnandi instrumenta sine quibus Corona nec satis secura esse potest, nec incrementum sumere, nec bellum rite administrari. id quod in Vitellio culpatum fuit, ut pote a *ignaro militiæ, improvido consilii, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus*. Et sane quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Germania ; multæ insignes rerum bene gerendarum perditæ fuere occasiones, miles sæpe in stativis suis inopinato oppressus, hoc solo nomine, quod consilia & itinera hostium satis explorata non haberet. Iosue *b* exploratorum utebatur opera, tametsi Deus ipse armorum illius curam gereret. Moyses non nisi Angelo columnam igneam præferente, quæ stativa designaret, castra *c* movebat, & adhuc jussu Dei duodecim misit Exploratores, ut terram promissam *d* coram inspicerent. Legati Exploratores publici

a Tacit. lib. 3. Hist.

b *Misit Iosue duos viros exploratores in abscondito.* Ios. 2. 1.

c *Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos : & cum eo pariter columna nubis.* Exod. 14. 19.

d *Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus, ex Principibus.* Num. 13. 3.

:i sunt, & salvo jure divino ut Gentium, muneribus ac agitionibus tentare possunt Ministrorum fidem, etsi jurata a sit, ut expiscentur, quid adversus suum Principem inique machinentur alii: hi enim ad secretum minime tenentur; pro illis vero militat ratio defensionis propriæ naturalis.

SYMBOLVM LXXX.

SCalptores primum domi suæ marmoreos aptant lapides, & expoliunt, quibus ædificium exornare cogitant: iam postea majoris id esset aboris, & opus imperfectum ieret. Hac ratione, opinor, ormati fuere lapides pro templi Salomonici fabrica, ut absque strepitu, & instrumentorum sonitu illa potuerit erigi. Sic Sapientiores Principes onsilia sua & decreta maturitate quadam expolire debent, c ad perfectionem adducere: a enim in arena solum capere, Gladiatoris est potius, quam rincipis. Taurus (figura præsentis Emblematis) antequam um hoste in certamen descendat, secum ipse deliberat, plus se exercet, & cornibus iis arborem impetendo, pugnare ferireque discit. a *Timet, atque eum deficere omnia identur, qui in ipso negotio nsilium capere cogitur.* Verum ia casus non nostro semper odo eveniunt, nec in nora interdum situm est potestate, eos suspendere aut aturare, prudentiæ erit conderare, num de dilatione eliberandum sit potius, an de stinatione. Etenim negotia ædam sunt, quæ celeritatem statuendo postulant, alia mpus, & maturam deliberaonem, & si in alterutro pectur, damno ac fraudi id erit eipublicæ. Consideratio, quæ plus nocumenti adfert, quam temeritas, nequaquam proficua est. In casibus subitis arripi debent consilia, non capi. Quicquid temporis deliberando consumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occasio. Fortuna celerrime movetur, & homines plerique omnes non nisi lente & tarde: ideo pauci eam assequuntur. Maximam partem de eo, quod jam præteriit, in deliberationem suscipimus, & eventus ipsos consilium sequitur. b *Res nostra feruntur, immo volvuntur: ergo consilium sub die nasci debet; & hoc quoque tardum est nimis, sub manu, quod ajunt, nascatur.* Quando tempus negotiis favet, tarditate adjuvatur; at si iis contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum prosunt maxime Consiliarii vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus tempori locus est, cum maturitate quadam debent peragi: nihil enim magis prudentiæ adversatur, atque celeritas & ira. Male cuncta ministrat impetus, & rerum gerendarum examen ac considerationem confundit. Eam ob rem semper fere consilia fervida & temeraria prima fronte grata sunt; in executione dura; in eventibus tristia, & qui ea suggerunt, tametsi primum audentiores se præbeant, postea tamen,

X ubi

a Iul, Cæs. b Seneca.

ubi volunt exequi, suis se consiliis implicant: a *festinatio enim improvida est & cæca.* b *Scelera impetu, consilia mora valescere solent.* Et licet vulgus effectus ante videre cupiat, quam caussas, adeoque consilia tarda semper incuset, Principem tamen adversus ejusmodi obtrectationes armatum esse oportet, nam post ea successus felicior eas in laudes etiam convertet.

Verum

a Livius.
b Tacit. lib. 1. Hist.

c *Festinare quodvis negotium gign[it] errores, unde maxima detrimenta ex[ori]ri solent; at in cunctando bona in[sunt], quæ si non statim talia videan[tur], in tempore bona quis esse reperia[t].* Herod.

Veruntamen cunctatio tan-a esse non debet, ut execu-ionis elabatur occasio, quo-nodo Valenti Imperatori ac-idit, qui *inutili cunctatione gendi tempora consultando con-umpsit.* In eo peccant Con-liarii minus prudentes, qui egotiorum gravitate pertur-ati, nec pericula satis agnos-unt, nec certi aliquid pos-int statuere, unde omnia me-uunt, immo hac ipsa sua an-ipiti dubitatione prudentes ideri cupiunt. Consilia diffe-unt, donec tempus ipsum ea ppeditet, & ubi decernere icipiunt, jam occasio abiit: tque ideo maturanda sunt onsilia, non approperanda. uod maturum est, nec à imia temporis mora, nec à leritate reprehendi potest. ptime illud expressit Augu-us symbolo, quo uteba-r Delphini in anchora con-rti cum hac inscriptione, *Festina lente*, cui non re-gnat illud Alexandri Ma-ni, *Nihil cunctando*: illud im de pacis, hoc de belli gotiis debet intelligi, in io plurimum potest celeri-s, qua res maxime pera-ntur. *Sane Cerialis parum mporis ad exequenda imperia bat: subitus consiliis, sed even-clarus.* Verum tametsi in llo magna præstare soleat ipetus, cavendum tamen, c cœcus ille sit & incon-tus, is enim initio plerun-e validus, spatio *b* langues-. Quando res ipsa moram titur, & deliberationi lo-s est, plus hæc prodest, quam *c* temeritas. Quamvis tam in uno, quam in altero pruden-tia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu consilia nas-cantur cœca, canum instar, aut cum difficultatum & incom-modorum spinis, velut erina-cei, quia nimis tarda sunt.

§. Cum igitur à manu Prin-cipis decreta prodierint, perfe-cta sint oportet, ut nulla in executione confusio oriatur, aut dubitatio. Etenim mini-stri quantumvis prudentes, nunquam rite exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & male efformata ad eosdem perveniunt. Imperantis est formam præscribere, inferioris eandem dare executioni; & si in utroque istorum distin-cta non serventur officia, opus manebit imperfectum. Prin-ceps igitur artificis loco sit, & Minister executoris funga-tur opera. Princeps, qui omnia Ministrorum permittit arbi-trio & dispositioni, aut igno-rans est, aut officio Principis sese cupit exuere. Male con-stitutum Imperium est, ubi penes multos est arbitrium. Immo Imperium non est, quod ab uno solo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, si penes Ministros arbitrium sit. Tunc solum suspendere possunt & debent mandatorum execu-tionem, cum de eorundem in-justitia evidenter constiterit: prius enim Deo nati sunt, quam Principi. Quando item manda-ta Principis ipsius patrimonio, aut existimationi noxia sunt, aut in detrimentum vergunt bonæ

a Tacit. lib. 5. Hist.

b *Omnia inconsulti impetus cœpta iis valida, spatio languescunt.* Ta-c. lib. 3. Hist.

c *Duces providendo, consultando, cunctatione sæpius, quam temeritate prodesse.* Idem ibid.

bonæ gubernationis, & notitiis facti particularibus dependent, aut cum ob diſtantiam, aut alia accidentia ſtatus rerum ſic videtur immutatus, ut recte colligere liceat, Principem ſi hæc ante intellexiſſet, minime illa daturum fuiſſe mandata, neque ullum aliud grave in dilatione ſeſe offert periculum, in eo caſu differri poterunt, & contra licebit excipere, modeſte tamen, & ſalva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, ea ſaltem ſpe, fore ut inſtructus de re melius ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit Magnus Dux, cum contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu ſubſtitit, expendens nimirum cum animo ſuo, Italiæ Principes exſpectare ſollicite; quis demum exitus futurus eſſet mutui illius congreſſus & alloquii utriuſque Regis, Ferdinandi & Philippi Primi ſui Generi, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, ſi eas id temporis deſtitueret. Si tamen Miniſter certum & exploratum habuerit, Principem tam conſiliorum ſuorum amantem eſſe, ut errare potius malit, quam inſtrui, tacere poterit & diſſimulare: mera enim foret imprudentia periculo ſeſe exponere, ubi nullum ſperare licet remedium. Corbulo [a] *jam caſtra in hoſtili loco moliebatur*, acceptis tamen à Claudio Imperatore literis, quibus ſe recipere jubebatur, *re ſubita, quanquam multa ſimul offenderentur, metus ex Imperatore, contemtio ex barbaris, ludibrium apud ſocios; nihil aliud prolocutus, quam beatos quoſdam Duces Romanos, ſignum receptui dedit.*

Porro iis mandatis, quæ a[d] materiam Status, ut loquun[tur], pertinent, accuratiſſim[e] & ad amuſſim Miniſter ob[temperet], neceſſe eſt (niſi ta[men] forte circumſtantiæ jam commemoratæ occurrerint; aut alias inſigne aliquod & evidens ab executione immi[neat] periculum) nec move[ri] ſe ſinat argumentis & rationi[bus] propriis: ſæpe enim Prin[cipum] conſilia tam altis ni[tuntur] radicibus, ut Miniſte[r] intelligentias eas aſſequi hau[d] valeat, aut certe ipſi nolunt ut eas rimetur aut penetret; atque adeo in dubio pro par[te] juſſorum ſemper ſtandu[m] erit; & præſumendum de pru[dentia] Principis, ita omnin[o] expedire. Ob hanc cauſſa[m] Dolabella juſſus à Tiberi[o] Nonam ex Africa Legione[m] adducere, illico paruit [b] *juſſ[a] Principis magis, quam incer[ta] belli metuens*, tametſi aliàs ra[tiones] minime deeſſent, c[ur] contra excipiendum videre[tur]. Si cuilibet integrum eſſ[et] ea, quæ præcipiuntur, exam[i]nare & diſcutere, miſcerent[ur] omnia, & plurimæ è manibu[s] elaberentur occaſiones. R[e]gnum (ut alibi diximus) i[n]ſtrumentum eſt muſicum, c[u]jus fides ad debitam harmo[niam] & concentum Princ[eps] attemperat, qui digitis ſ[uis] omnes percurrit, non Min[i]ſter, qui unam ſolam impelli[t] cumque alias ipſe non audia[t] ſcire nequit utrum adducta [ni]mis ea ſit, an remiſſa, & facil[li]me falleretur, ſi eam ſuo g[e]nio aptare vellet. Comes Fo[...] tan[...]

a Tac. lib. 11. Annal.

b Tacit. lib. 4. Annal.

tanus ea licentia, quam ei sua ætas, zelus, obsequia, & experientiæ tot ac tantis trophæis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cum statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi Tertii parere distulit, eo quod sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quam ex mente Principis. Quod exemplum secuti sunt postea alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis Regiæ. Gravissima inde orirentur incommoda, si Ministris semper liceret vocare in dubiũ, sitne voluptas Principis, nec ne, id quod præcipitur; cui rei inprimis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verum etsi aliena ea sit, semper tamen jussis suus habendus est honos, & obtemperandum, haud secus ac si ab arbitrio & voluntate ipsius Principis profecta essent: alias enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelosa ac prudens solam manum ac sigillum Principis sui suspicit.

§. Quod si Principes abfuerint longius, & periculum sit, ne mandata tardius, & post ipsos rerum successus perferantur, aut ne casuum varietas (in negotiis belli præsertim) tempus ad deliberandum deneget; aliunde vero certo constet, abituras interim occasiones, prudentiæ erit, sic præcipere, ut liberum tamen sit agendi arbitrium, prout tempus & occasio postulaverint. Ne contingat forte, quod Vespasiano in bello civili contra Vitellium accidit, quando a *ex distantibus terrarum spatiis consilia post res afferebantur.* Ad quod incommodum evitandum, cum Tiberius Drusum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret, socios eidem adjunxit Consiliarios prudentes, rerumque peritos; quibuscum ipse pro re nata & arbitrio suo consilium *b* caperet. Pari ratione Helvidio Prisco cum in Armeniam ablegaretur, in mandatis datum, b *rebus turbidis pro tempore, ut consuleret.* Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut ista omnia prudentia & arbitrio Ducum permitteret, & hoc solum iis potissimum commendaret, viderent etiam atque etiam ne quid Respublica detrimenti pateretur. Romanos tamen nequaquam imitatæ sunt Respublicæ Veneta & Florentina, quæ quod libertatẽ suam ab unius solius nollent dependere arbitrio, territæ præsertim exemplo Augusti, qui c *arma, quæ in Antoniũ acceperat, in Rempublicã vertit,* frænum Ducibus suis imposuere.

Hanc auctoritatem liberam certis solent astringere limitibus ii Ministri, qui circa Reges sunt, ut omnia ipsorum nutu & directione peragi necesse sit. Vnde porro fit, ut tẽporis plurimum in diliberando consumatur, & consulta tam tarde proferantur, ut aut exe-

a Tac. l. 3. Hist.
b *Nullis satis certis mandatis ex re consulturum.* Tacit. lib. 1. Annal.
c Idem. l. 12. Annal.

executioni mandari nequeant, aut certe suos non consequantur effectus, adeoque sumptus pariter & antevertendi labor penitus perdantur. Accidit etiam nonnunquam, ut dum inter ipsos casus, eorumque notitias & consultationes tantum intercedit temporis, novæ superveniant de rerum statu relationes, cum circumstantiis novis, ut quæ prius statuta fuerant, rursum immutare oporteat, atque ita dies annique labuntur, absque ulla aut consultationis aut operationis effectu.

SYMBOLVM LXXXI.

Omnes potentiæ vires habent certis circumscriptas limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ vitium, infinitas. Ea siquidem quanto pluribus potitur, tanto plura habere desiderat, quin immo nihil aliud est, quam appetitus quidam igneus, quem cor exhalat, & ab ea ipsa materia, cui se applicat, robur & incrementum sumit. Vitium illud in Principibus majus est, quam in aliis: habendi enim cupiditatem imperandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus suis metiri se norunt. Quam ob rem probe expendere Principem oportet, quid ferire gladio suo possit, quid scuto suo protegere, illiusque semper meminerit, Coronam suam non nisi finitum & certis arctatum limitibus esse circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quę suscipiebat negotiis caussam, dispositionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud solum fuerit aggressus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impossibilem aut nimis difficilem attentat, is potentiæ suæ limitatæ relinquit vestigia. Consilia frustrata imbecillitatis illius publica qua si instrumenta sunt. Null tam potens est Monarchia quam non magis opinio su stentet, quam veritas; auto ritas potius, quam vires. Appe titus gloriæ & dominandi cu piditas præcipites nos agunt quippe quibus nihil videtur ar duum; postea demum incom moda incurrimus, quæ an te animadversa non fuerant Omnia fere bella evitari pos sent, si mox ab initio fines eo rundem & media expende rentur; atque adeo prius quan suscipiantur, oportet ut Prin ceps vires suas exploratas ha beat, cum offensivas, tum de fensivas, militiæ suæ constitu tionem, Duces, quos illi possi præficere, ærariorum suorur facultates, quantum subsidi pecuniarii spectare queat à sub ditis, nū eorundem fidelitas i fortuna adversa constans per mansura sit, nec ne. Multo iten studio, lectione & communi catione adnotata habeat dispo sitionem & situm provincia rum, mores Nationū, hostiun suorum naturas, divitias, auxi lia, societates ac fœdera. V niuscujusque gladium metia tur, & in quo vires ejus consi stant, probe examinet. a Hen ricu

a Mar. Hist. Hisp. l. 19. c. 11.

ricus Castellæ Rex, adversa quamvis valetudine oppressus, minime tamen illud neglexit, qui in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem à Moyse factum antequam in terram promissam Israëlitæ *a* pedem inferrent. Et ne Princeps, quem his formamus Symbolis, illam quoque materiam desideret, generatim quædam illius puncta hic attingam ea brevitate, quam præsens institutum postulat.

§. Natura, quæ in rerum varie-

a Considerate terram, qualis sit: & populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit, an infirmus: si pauci numero an plures. Num. 13. 19.

varietate suam prodere voluit elegantiam & vires, non solos hominum vultus; sed & animos varie distinxit, siquidem diversissima sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipsas causas disposuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operantur Provinciis, aut in his istæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum singula certi alicujus Planetæ subjacent dominio, tanquam præcipuæ diversitatis illius caussæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Meroën, Insulam Nili, sese extendit, Saturno subest, ajunt populos sub illo degentes esse nigros, barbaros, rudes, suspicaces, & proditores, qui humana carne victitant.

Qui sub secundo Climate, quod Iovi tribuitur, transitque per Sienen Ægypti civitatem, esse religiosos, graves, honestos & prudentes.

Qui sub tertio, quod subjicitur Marti, & per Alexandriam porrigitur, esse inquietos, & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, esse literatos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiamque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, esse deliciosos, Musicæ & lautitiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis deditos.

Qui denique sub septimo, quod subjacet Lunæ, & sese per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, esse phlegmaticos, amantes conviviorum, piscationis, & mercaturæ. Verum hæc sola caussa non videtur uniformis esse semper, neque sufficere: nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali astrorum ortu atque obitu, oppositos videmus affectus, & præsertim in climatibus Hemisphærii inferioris. In Æthiopia Sol radiis suis corpora adurit, & nigra carbonum instar tingit fuligine; at in Brasilia, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & aër temperatus ac suavis. Antiqui zonam torridam ob æstus ejusdem nimios pro inculta habuerunt, in America tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tametsi æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio, cum pro vario montium valliumque situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficiari nemo potest, admirandam in operibus suis esse Naturam, ut plane videatur interdum quasi data opera, ad ludendum humani ingenii curiositatem, ab ordinariis caussarum legibus ac ratione discedere. Quis caussam dederit illius, quod in Malabaris regione, *a* ubi Calecutium est, videmus accidere? Interfecant illam Provinciam altissimi montes in nubes usque

a Mar. Hist. Hisp. lib. 26. c. 17.

usque porrecti, desinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licet ab utraque parte eadem sit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, marisque fluctus intumescunt, trans montes æstatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

Isthæc igitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, aëris contemperatione, & alimentis cernitur, varie discriminant hominum constitutiones, hæ vero ipsas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti item, & *a* animosi; unde factum, ut semper fere Nationibus Meridionalibus dominati fuerint; Assyrii Chaldæis, Medi Assyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helveti, Grisones, & Cantabri. horum enim temperamentum non absimile est constitutioni eorum qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis calor immodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum istorum incolæ melancholici sunt, & in secretis Naturæ penetrandis profundi, quomodo ab Ægyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt, Provinciæ inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cælo, in iisque floret Religio, Iustitia, *b* & Prudentia. Verum quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licet sub eodem sint Climate, dicam quid de singulis longo usu & studio observaverim, ne præcipua hæc pars desit Serenitati Vestræ, quæ in omnes pæne exercet imperium.

§. Hispani Religionem & Iustitiam diligunt: patientes laborum sunt; profundi in cōsiliis, in executione tardi. Animis tam excelsis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa dejiciat. Quæ in iis inest nativa gloria & animi magnitudo, superbiæ ascribitur & Nationum aliarum præ se contemptui; cum tamen ea ipsa sit, cui optime cum omnibus convenit, & *c* quæ Nationes alias æstimat, ea ipsa, inquam, quæ vel maxime rationem ducem sequitur, atque ex ejusdem præscripto facillime suos deponit affectus & passiones.

Afri astuti sunt, fallaces, superstitiosi, barbari, apud quos nulla viget disciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla species aut imago virtu-

 tis

a *Homines, qui frigida loca, Europamque habitant, sunt illi quidem animosi*, Arist. l. 7. Polit. c. 7.

b *Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, sic ex utraque natura præditum, quippe animo simul & intelligentia valet*. Arist. lib. 7. Polit. cap. 7.

c *Advenientes enim externos benignè hospitio excipiunt, adeo ut æmulatione quadam invicem pro illorum honore certent. Quos advenæ sequuntur, hos laudant, amicosque Deorum putant*, Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

tis eſt, quam præ ſe non ferant in moribus ſuis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda ſua promoveant. Natio glorioſa, quæ olim imperio ſuo temporali, nunc ſpirituali univerſo orbi dominatur. Non minus potentes & idonei ad imperandum, quam ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quam belli. Quo magis judicio pollent, eo in ſuſpicionem ſunt proniores, cum ſuomet & aliarum Nationum detrimento. Vires majores ſuſpectas habent ſemper ac metuunt, easque ſervare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur haſta in Provinciis cæteris, quæ in uſtrina Italiæ primum fabricata, & probe exacuta non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes iſtic militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corruperunt; & ſicut res delicatiores ſi corrumpantur, plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis ſuſpicaces reddit eorum animos, magisque bonos mores pervertit. Apud quosdam fides publica omnino deficit. Tot ac tantorum malorum metus ſic efferavit animos, ut nec ament inter ſe, nec commiſeratione tangantur. Sine lacrymis comparatio inſtitui non poteſt inter id, quod fuit aliquando illuſtris illa & heroïca Natio, & id, quod nunc eſt, non minus vitiis aliarum, quam armis funditus deſtructa. Quamquam illud fateri oportet, apud complures plus Naturam, quam Exemplum, valuiſſe; multi ſiquidem etiamnum candorem retinent, & generoſam ſinceritatem Majorum ſuorum; quorum antiquos mores hoc noſtro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas ſatis teſtantur. Verum tametſi res ita ſe in Germania habeat, illud tamen negare non poſſumus, a *plus ibi bonos mores valere, quam alibi bonas leges*. Omnes artes ibi vigent ac florent. Nobilitas conſervatur accuratiſſime, qua de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari poteſt. Obedientia militaris & tolerantia magna eſt, animi ſtrenui ac fortes. Periit imperii auctoritas, poſtquam iſtud, ſui ipſius prodigium, amplitudinem ſuam & majeſtatem diviſit inter Principes, diſſimulavitque multarum Provinciarum uſurpationem, & libertatem nimiam liberarum Civitatum, quæ turbarum omnium in Imperio cauſſa fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis diſſociationem.

Franci humani ſunt, affabiles, & bellicoſi. Eadem celeritate, qua primi eorum ſuccenduntur impetus, intepeſcunt iterum. Nec intra Regni ſui terminos continere ſe poſſunt, nec ſatis ſe tueri in ſolo alieno; impatientes ac leves; viſu amabiles, intolerabiles moribus: quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minime convenit. Florent inter eos artes omnes ac ſcientiæ.

Angli graves ſunt ac ſeveri, ſibi-

a Tacitus de more Germanorum.

ſibimetipſis placentes, glorioſe mortis adeunt pericula, etſi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potius, quam electione. Qua terra, qua mari fortes ac validi milites, ſi longo uſu armis aſſueverint.

Hiberni laborum ſunt tolerantes. Artes aſpernantur; Nobilitatem ſuam ſuperbe jactitant.

Scoti conſtantes & Regibus ſuis fideles, cum in hanc uſque ætatem per ſecula viginti Coronam in una familia conſervaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quam gladium agnoſcunt.

Belgæ induſtrii ſunt, animis candidis & ſinceris, idonei ad artes tam pacis, quam belli, in quibus magnos ſemper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec ſciunt fallere, nec falli ſe ſinunt. Naturæ eorum blandæ metalla ſunt liquata, quæ conſolidata deinde ſuſpicionum ſuarum impreſſiones ſemper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauritii Comitis impellere eos potuit in odium contra Hiſpanos, & ſub ſpecie libertatis induxit in illud ſervitutis jugum, ſub quo etiamnum hodie vivunt Provinciæ unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferatæ ſunt & indomitæ. Vincere norunt, & parta tueri.

Poloni bellicoſi, magis tamen ad conſervandum, quam ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia ſua tenent mordicus. Multos item mores retinent earum Nationum, quæ aut contra ipſos, aut pro ipſis arma ſuſceperunt.

Dalmatæ ſunt feroces.

Græci vani, ſuperſtitioſi, nullius fidei, obliti nunc, qui & quales antea fuerint.

Aſiatici mancipia ſunt eorum, quorum ſubſunt imperio, vitiorum item & ſuperſtitionum. Plus evexit & etiamnum ſuſtentat grande illud imperium noſtra ignavia, quam gentis illius fortitudo, plus pœna noſtra, quam ejuſdem merita.

Moſcovitæ & Tartari ad ſerviendum nati, celerrime ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam ſe conjiciunt.

§. Atque hæ obſervationes generales non omnia ſemper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maxime infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles, ſiquidem dominatuum immutatio, tranſmigratio ab una Natione ad aliam, converſatio, matrimonia, bellum & pax; atque adeo hi ipſi motus cœleſtium ſphærarum, quæ à polis, à zodiaco primi Mobilis imagines cœleſtes in hæc inferiora derivant, immutant habitudines ac mores, immo ipſam etiam Naturam. Nam ſi hiſtorias conſulere libuerit, reperiemus notatos olim fuiſſe Germanos, quod nimis alto eſſent animo; Italos contra, quod nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuere, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes; artes atque arma, quæ poſtea cineribus ſuis obruit ruina imperii, & ſimul cũ eo-

dem alibi denuo illa renata sunt; verum his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliquæ & affectiones cuique propriæ, quæ exteris etiam (si diu una commorentur) sensim adhærescunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longe poterit Princeps pertractare melius negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ suæ conformem magis propendet. a *Natura enim quoddam hominum genus proclive est, ut imperio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civili, & horum imperium cujusque aliud est jus, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis est ratio Status, sicut nec est medicina, qua curantur. Qua in re sæpe falli solent Consiliarii inexperti, qui existimant regi alios posse secundum regulas & Principia eorum Statuũ, quibus illi consiliis suis assistunt. Frænum facile Hispanis, non item facile est Italis & Belgis: & sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur, & condocefiunt equi Hispani, Neapolitani & Hungari, etsi unius sint speciei; ita etiam diversimode gubernari debent Nationes secundum naturas suas, mores ac habitudines.

Ex ista diversa gentium conditione inferre licebit, quanta attentione in mittendis Legatis curandum sit Principi, ut ii non solum omnibus donis instructi sint, ad repræsentandam ejus personam, & potestatem exercendam, sed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores consentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quacum agere debent: nam si hæc desit conformitas, magis idonei erunt ad suscitandum bellum, quam ad pacem firmandam, magis ad conflandum odium, quam ad voluntatum studia concilianda. Eam ob rem Deum ipsum suspensum quasi habuit & dubium electio Ministri alicujus idonei, quem ad populum suum mitteret, atque ideo secum ipse deliberationem instituit: b *quem mittam, & quis ibit nobis?* Aula quælibet Ministro aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romana quidem illa probant ingenia attenta, quæ dissimulandi artem probe noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prodat passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare sciant alios, se vero obstringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ moliuntur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiget, qui absque superbia auctoritatem servet: qui loquatur cũ sinceritate, cum modestia proponat, satisfaciat cum veritate, & cum longanimitate exspectet: qui eventus non prævertat, sed utatur iisdem tum potius, cum evenerint: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aula Francica probabunt ingenia festiva ac læta, quæ

a Arist. l. 3. Pol. c. 12.

b Isa. 6. 8.

uæ ſeria jocis miſcere nove-
int, quæ promiſſa nec ſper-
ant, nec valde æſtiment, quæ
ro mutatione temporis, præ-
entis tamen potius quam fu-
uri, aliter atque aliter ſuas
ctiones moderentur.

In Anglia laudantur inge-
ia gravia & ſevera, quæ ne-
otia lente tractent & expe-
iant.

Venetiis in pretio ſunt viri
acundi & eloquentes, prom-
ti in inveniendis mediis,
ngenioſi in ratiocinando &
roponendo, & aſtuti in pe-
etrandis aliorum conſiliis.

Genuæ boni Oeconomi,
& partium ſtudioſi, compoſi-
ionis amici magis, quam diſ-
idii. Qui ſine faſtu ſuam ſer-
vent auctoritatem. Qui tole-
ent, & tempori atque occa-
ſioni ſerviant.

Helveti eos amant, qui no-
int ſuo tempore gravitatem
deponere publicam, & ad pri-
vatam redire vitam, muneri-
bus ac ſpe conciliare animos,
olerare & ſperare: agere enim
debent cum Nationibus cau-
is & ſuſpicioſis, diſcrepanti-
bus inter ſe in Religione, in
factionibus, & gubernandi in-
ſtitutis: quæ in ſtatuendo de-
cernendoque conſentiunt, &
conſilia eligunt media, quæ
ſuo quæque modo deinde exe-
quitur.

Verum tametſi conditiones
iſtæ valde idoneæ ſint pro
qualibet ex commemoratis
jam aulis, in omnibus tamen
utiles erunt benevolentia, hu-
manitas, & ſplendor aliquis, ſi
ea bona corporis diſpoſitio &
habitudo comitetur, aliquis
item ornatus literarum, notitia
linguarum, præſertim Lati-
næ: iſta enim conciliant ani-
mos, applauſum & exiſtima-
tionem apud exteros, & Na-
tioni propriæ auctoritatem pa-
riunt.

§. Porro perinde ac diver-
ſi ſunt nationum mores, ita
etiam vires. Eccleſiæ vires in
cultu, & obedientia Chriſti
fidelium conſiſtunt. Impe-
rii robur, in æſtimatione di-
gnitatis; Hiſpaniæ, in pe-
ditatu militari; Franciæ, in
Nobilitate; Angliæ, in ma-
ri; Turcarum, in multitudi-
ne & frequentia; Poloniæ, in
equitatu; Venetorum in pru-
dentia; & Allobrogum, in ar-
bitrio.

§. Omnes fere Nationes
differunt inter ſe in armis qua
offenſivis, qua defenſivis, cu-
juſque genio ac patriæ diſpoſi-
tioni accommodatis. Qua in re
conſiderandum inprimis, quæ
magis communia ſint & ge-
neralia, & num Provinciæ ali-
cui propria, aliis diſparia ſunt,
nec ne, ut quæ ualidiora ſunt,
adhibeantur: excellentia enim
in una armorum ſpecie, aut
novitas repente inventorum
adimit ſæpe, aut largitur Im-
peria. Suum Parthi dilata-
runt, quando ſagittis uſi ſunt
Franci, & Septentrionales
ferratis lanceis, equitatus ve-
locitate impulſis, fortunæ ſuæ
viam aperuere. Dexteritas gla-
dii exercitata in ludis gladia-
toriis (in qua plurimum va-
let judicium) Romanos ef-
fecit orbis dominos. Simi-
liter Hiſpani excogitatis va-
riis armorum ignitorum gene-
ribus, alium novum orbem
ſuo ſubjecerunt imperio, &
Monarchiam in Europa ere-
xerunt: in iis enim maxime

opus eſt fortitudine animi & conſtantia, quæ propriæ ſunt Nationis iſtius virtutes. Huic elemento ignis ipſa terra ſeſe oppoſuit (adeo ut jam omnia elementa quatuor in hominis conſpirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque ligonibus profecit tantum Batavorum induſtria, ut Hiſpanorum fortitudini poſſent reſiſtere.

In potentiis librandis multa ſæpe falluntur ingenia, aliqua Italorum præſertim, qui fruſtra laborant, ut eaſdem in pari ſemper æquilibrio ſuſtineant: neque enim illa periculoſior eſt aut potentior, quæ majores habet ſtatus, aut plures ſubditos, ſed quæ viribus ſuis melius uti didicit. Expenſa ad bilancem potentia, etſi lanx una deorſum vergat, altera in aëre ſuſpenſa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, ſi vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma acceſſerit, aut ſi in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altius fortunam ſuam extulerunt, eique dominati ſunt, exigua habuere principia. Amplitudo Auſtriacæ domus multorum concitabat æmulationem, & conſpirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam ſervitute oppreſſura eſſet, & forte etiam oppreſſiſſet Italiam, niſi mors ipſius Regis interceſſiſſet. Metuendæ magis ſunt potentiæ, quæ creſcere incipiunt, quam quæ auctæ jam ſunt; in his namque earundem inclinatio naturalis eſt, ſicut in illis earundem incrementum: h[illegible] cum tranquillitate publi[illegible] conſervare ſe ſtudent; ill[illegible] vero cum alienorum domina[illegible] tuum perturbatione altius ſe[illegible] ſe erigere contendunt. Eſto [illegible] una aliqua potentia in ſe validior ſit, quam alia, non ide[illegible] hæc minus fortis eſt, quam illa ad tuendum ſe & conſervandum. Planeta aliquis in domo ſua plus efficacitati[illegible] habet, quam alius in ſua exaltatione. Nec timores iſt[illegible] potentiæ vicinæ veri ſunt ſemper ac certi, quin immo non raro in utilitatem redundant propriam. Timuit Italia, ne forte ab Occidente ſervitutis jugum ſibi imponeretur, quando Coronæ Caſtellanæ uniri vidit Siciliæ Regnum: qui timor auctus eſt deinde non parum, cum Regnum etiam Neapolitanum acceſſit, & ambo ſimul Caſtellæ obedientiam præſtitere; denique deſperare omnino viſa eſt, quando Carolus Quintus Imperator Mediolanenſem ſtatum Hiſpaniæ fecit feudatarium; ob iſta omnia tamen non amiſerunt Principatus ſuam libertatem, immo tuti adverſus Turcarum arma & Tranſalpina, integrum ſæculum pace gaviſi ſunt. Multos inquietos reddidit ac ſollicitos propugnaculum ab Hiſpanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam ſi Italiæ frænum eſſet, & uſus docuit, non niſi unius defenſionis cauſſa exſtructum fuiſſe. Omnes iſtæ experientiæ neutiquam ſufficiunt ad curandas inanes apprehenſiones hypochondriæ iſtius, quam rationem Status vocare

ſolent,

solent, accedentibus præsertim humoribus invidiæ & æmulationis ut phantasias suas melancholicas abjiciat. Casalum Rex Catholicus armis suis obsidet, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo suo Domino restituat, ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fœdere adversus eum ineundo cogitant perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut perdita in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. E falsa ista damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehensione, quę tamen nunquam forte evenissent, orta sunt alia præsentia longe majora, quam illa, dum ea remediis antevertere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta semper curant sollicitudine, ut inter potentias sit æqualitas: hoc enim fieri nequit absque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc virium æquinoctio ita sustinebit, ut non aliquæ præ aliis ad solstitia amplitudinis accedant propius? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quam si semel apud eas invalescant vanæ istæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præsertim cum unio potentiarum inferiorum contra majorem diu durare haud possit, & si hanc etiam prosternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis sic moderabitur, ut contentæ sint singulæ, & non quælibet totum illud sibi deposcat? Quis eas tam conservabit æquales, ut una præ alia incrementum non sumat? Cum membrorum inæqualitate corpus humanum conservatur, quidni etiam magnitudine unius, & mediocritate alterius Respublicæ conserventur, & Status? Securior Politica est, majores sequi potentias; & ad earum se accommodare Fortunam, quam iisdem sese opponere. Oppositio vires suscitat, & titulum præbet tyrannidi. Orbes cœlestes rapi se sinunt à violentia primi Mobilis, cui resistere nequeunt, & illius sequendo motum, cursum suum conficiunt. Dux Toscanus Ferdinandus de Medicis artem potentiorem infestandi Romæ didicit & exercuit adversus Hispaniam novis quibusdam industriis in Francia, Anglia, & Hollandia; verum agnovit postea periculum, & hoc documentum dereliquit posteris, ne unquam iis uterentur, id quod etiamnum hodie observant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLVM LXXXII.

NOnnulli galeas cygnis & pavonibus coronarunt, ut horum generositate suos excitarent animos, & stimularent ad gloriam; alii ursino capite, aut leonina pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hostibus incuterent. Hoc præsenti Symbolo, quo ostenditur, Principi arma habenda esse in pretio, cristæ loco supra cassidem

Erinaceum colloco, cujus aculei non minus aſpectu jucundi ob aſperitatem, quam plumæ Struthionis ob mollitiem, tuentur ſimul ac lædunt. Nullus elegantior cultus, quam ſi arma armis exornentur. Vanus eſt purpuræ ſplendor opere Phrygio elaboratæ, quamvis auro, unionibus, & adamantibus radiet, inutilis palatiorum familiæque oſtentatio, & aularum pompa niſi micantium gladiorum & armorum fulgor illuſtres reddat Principes. Non minus gloriatus eſt Salomon, ſapientiſſimus Rex, de armamentariis omni armorum genere copioſe inſtructis, ubi ſcuta & lanceas magni

nagni valoris *a* reconderet, quam de sumptuosis vestiariis. Hispanis *b* *militares equi sanguine ipsorum cariores* erant. Nunc æstimationem illam perdit vehiculorum & thedarum commoditas, *quibus*, apud Romanos *nisi* Senatoribus, & *casta & spectata probitatis fœminis, alias uti non licuit.* Quos abusus ut tolleret Carolus Quintus Imperator, morem que equitandi iterum introduceret, in Comitiis Madritensibus anno 1534. sic fertur locutus: *Natura horum Regnorum non domi solum, sed & foris apud exteros ab equitandi peritia in pretio & honore fuerunt, magnamque famam, laudem ac gloriam adepta sunt tot praclaris victoriis; quibus hostes suos tam Christianos, quam infideles debellarunt, acquisivere tot Regna, & dominia, qua etiamnum sub corona hac nostra perseverant.* In laude virorum fortium ponit Scriptura clypeos *d* eorundem esse igneos, volens nimirum innuere, qua cura nitentes eos ac bene politos servare studeant; alibi vero expendit, radios eorum à montibus vicinis repercussos, lampadum accensarum esse *e* similes. Divino etiam lateri elegantiam addere ajebat David gladium *f* accinctum. *g* *Vestibus* Hannibalis *nihil inter aquales excellens, arma atque equi inspiciebantur.* Carolus V. Imperator magis gaudebat militari pompa, quam vestibus auro segmentatis. Ottocarus Bohemiæ Rex debellatus à Rudolpho Imperatore, magno cum splendore veniebat ad obedientiam illi præstandam, cumque famuli Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac suam deceret Majestatem sese exornaret, respondit: *Armis cincti, militaris agminis instar procedite, & palàm istis ostendite, in armis vos, non in vestitu cultum & elegantiam ponere; ista enim me pariter, & vos potius decent.* Illa Majestas auctoritatem Principibus conciliat, quæ ex potentia nascitur. Pro sua defensione eos elegit populus, id quod significare volebant Navarri, quando in coronationibus Reges scuto insidentes in altum extollebant: hoc pro throno regio erat, pro conopeo ipsum cœlum. Scutum subditorum Princeps esse debet adversus omnes impetus armatum, & periculis atque injuriis expositum. Tunc & subditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & elegantior, cum magis armatus incesserit. Germani olim *h* *scuto frameaque juvenes ornabant. Hac apud illos toga; hic primus juventa honos. Ante hoc domus pars videbantur, mox Reipublica.* Nunquam Princeps refert

a *Fecit igitur Rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur: trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta.* 2 Paral. 9. 15.

b Trog.

c Alexand. ab Alex. l. 8. c. 18.

d *Clypeus fortium ejus ignitus.* Nahum. 2. 3.

e *Et ut refulsit Sol in clypeos aureos, & æreos, resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis.* 1 Mach. 6. 39.

f *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime: specie tua, & pulchritudine tua intende prospere, procede, & regna.* Ps. 44. 4.

g Tit. Liv.

h Tac. de more Germ.

fert Principem, nisi cum in armis fuerit. Nulla vestium tessera splendidior, quam loricarum. Nullus aulæ comitatus jucundior oculis, quam milites in certos ordines ac turmas dispositi, quorum conspectus tam est gratior, cum à Martis horrore magis ornati illi sunt, & incedunt onusti rebus ad offensionem, defensionẽ, & sustentationem propriam necessariis. Militia alio corporis cultu non indiget, quam suomet apparatu. a *Supellex pretiosa nihil aliud sunt, quam onus & impedimentum.* Quod ad præcipuum victoriæ finem magis conducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cum Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, jussit milites singulos tritici tantum humeris deferre, quantum ad dies triginta in victum sufficeret, & palos septem, ad castrorum locum muniendum. Hæc tum supellex erat gentis militaris, ita ad incommoda fictæ & factæ, ut urbem pro Senatu populoque Romano, templa pro Diis exstructa crederet, suum vero decus in agris esse sub tentoriis & tabernaculis b militaribus. Tali cum disciplina orbi dominari potuit. Deliciæ, luxus vestium & divitiæ præ aulicis sunt, in militibus hostium cupiditatem excitant. Eam ob caussam merito risit Hannibal, cum Antiochus suum ei ostenderet exercitum, cultu corporis elegantem magis, quam armis fortem, sciscitanteque Rege, num contra Romanos sufficere videretur, acute Asrorum more respondit: c *Immo vero sufficiet, quantumvis illi etiam cupidi sint. Ne te terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat,* ajebat ad Britannos Galgacus, ut Romanorum metum iis eximeret; & Solimannus Solymis suppetias laturus, ut animos suis adderet, sic fertur dixisse:

> d *L'arme, e i destrier d'ostro guerniti, e d'oro*
> *Preda fien nostra, e non difesa loro.*

Et tametsi Iulius Cæsar non incommodum arbitraretur, si milites sui divites essent, quod existimaret hos tales metu damni in prœlio constantiores e fore; ampla tamen spolia venalem faciunt victoriam, atque arma sola sua fortitudine exornata eam coëmunt: miles enim plerumque magis sollicitus est de servando eo, quod habet, quam de ipsa victoria, qui cupiditate ductus descendit in Prœlium, ad debellandum hostem unice intendit animum, ut spoliis dein potiatur. Spes lucri & gloria magni pectori humano sunt stimuli. O quam risisset Hannibal, si horum temporum militiam suis usurpasset oculis, tam in cultu corporis elegantem ac deliciosam, tam lautitiis instructam, ut vix currus & equi ad vecturam suppetant. Quo-

a Curt. lib. 5.

b *Vrbem Senatui, ac populo Romano, templa Diis reddita, proprium esse militiæ decus in castris.* Tacit. lib. 3. Hist.

c Tacit. in vita Agric.

d Tass. cant. 9.

e *Quod tenaciores eorum in prœlio essent metu damni.* Suetou.

Quomodo ille tanto vehiculorum numero superare potuisset montium Pyrenæorum asperitatem, & per nives Alpium viam sibi patefacere? non exercitus videntur hodie (in Germania præsertim) sed amplissimæ Nationum coloniæ, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes secum Familias integras, & omnem ædium supellectilem tanquam si belli instrumenta forent. Similem disciplinæ remissionem in Othonis exercitu *a* notavit Tacitus. Nullum est tam opulentum Principis ærarium, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos sustentandos sufficiat. Æque amicis noxii sunt nimirum ac hostibus: quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tanto majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permittendo, quod nonnulli ideo factum existimant, ut eæ sic oppressæ ac debilitatæ contra illius vires insurgere amplius haud possent, aut ut hac licentia exercitum ipsum enervaret, Cæcinæ modum imitatus, cui b *perfidiam meditanti infringere exercitus virtutem, inter artes erat.*

Atque hic abusus grandia minatur damna, nisi tempori adhibeatur remedium, nec desperatum hoc videri debet: etsi enim non minoris sit molis laxatam militiæ disciplinam corrigere, quam sese opponere hostibus; id quod *c* Corbulo in Syria expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hostem non licet, aut certe non expedit, tam repente ab uno extremo transire ad aliud. Verum si tempus non desit, nihil prohibet exercitio, severitate, & exemplo ordinem ac disciplinam exercitus postliminio reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem disciplina persistere; uti Vitellio accidit, cujus d *miles degenerabat à labore ac virtute, assuetudine voluptatum & conviviorum.* Probe hoc intellexit Corbulo, cum in Germaniam mitteretur, adeoque e *legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit.* Idem postea fecit cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi essent etiam f *veterani, qui non stationem, non vigilias inissent; vallum, fossamque quasi nova & mira viserent, sine galeis, sine loricis, nitidi, & quæstuosi, militia per oppida expleta*; & arcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in castris exercuit. g *Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere*; cumque videret multos ob regionis inclementiam signa deserere, reme-

a *Quidam luxuriosos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli mercarentur.* Tac. lib. 1. Hist.

b Tac. lib. 2. Hist.

c *Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat.* Tacit. lib. 13. Annal.

d Idem l. 2. Hist.

e Idem l. 11. Hist.

f Idem l. 13. Annal.

g Idem ibid.

a *remedium severitate quæsitum est. Nec enim ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idque usu salubre, & misericordia melius apparuit, quippe pauciores illa castra deseruere, quam ea, in quibus ignoscebatur.* Miles ad ingentes illos labores, & præsentia belli pericula reduci non potest, nisi alio alioque rigore, aut alio præmio, quæ duo illa adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonos Duces efficiunt; Duces vero bonos milites exemplo, rigore, ac liberalitate. Optime nôrat Godfredus, gloriam & spem commodi augere magnitudinem animi, quando prœlium commissurus.

b *Confortò il dubio, e confermò chi spera,*
Et all' audace ramento i suoi vanti;
E le sue prove al forte, à chi maggiori
Gli stipendi promise, à chi gli honori

Ausim prope dicere, militiam bonam esse non posse nisi is, qui præest prodigus sit aliquantum, & crudelis; ideo forte Germani Legionem, & quæ ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (*den Regiment oder Colonellstab*) appellare solent, illo enim regendi sunt milites. Tanto disciplinæ rigore ac severitate suum continebat exercitum Moyses, ut petens aliquando per terram Regis Edom transitum, simul adpromitteret, è suis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipsius hauriret, aut agros cujusquam aut vineas c attingeret.

De instauranda collapsa exercitus disciplina antiquitas illustre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa, ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è stativis suis nollent egredi, signa desererent, & per Provinciam vagantes loca omnia expilarent, ac passim rapinas exercerent, omni utentes licentia, quam cupiditas suadebat & luxuria. Omnibus tamen iis sensim remedium attulit artibus militaribus eos exercendo. Vetuit inprimis ne aut panis, aut alius cibus coctus in castris venum proponeretur. Ne annonæ castrensis curatores exercitum sequerentur. Ne gregarii milites iter facientes famulum haberent, aut mulum; pari ratione reliquos quoque corrigens abusus, ad pristinam suam fortitudinem & robur, revocavit militiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea sola Iugurthæ terrori esset, eumque moveret, ut per Legatos suam suorumque filiorum vitam illi committeret, reliqua vero omnia Romanorum fidei concrediturum se polliceretur. Arma nimirum spiritus vitales sunt, qui Reipublicæ corpus fovent ac sustinent, vades tranquillitatis publicæ, in quibus ejusdem conservatio & incrementum consistit, si instructa bene sint, & disciplinam admittant. Optime hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit, a *di-*

a Tacit. l.13. Annal.
b Tass. Can.20.

c *Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis.* Num.20. 17.

a *disciplinam majorum Rempublicam tenere, qua si dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amissum iri.*

Quare cum tantum intersit bonos habere milites, curandum Principibus sedulo; ut honore & favoribus eos prosequantur. Militem fortem Saul ferebat in oculis, nec unquam à suo latere dimittebat. Præmium & honor eos repeiunt, facit vero exercitium; b *paucos* enim *viros fortes natura procreat, bona institutione plures reddit industria.* Hæc cura esse debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum perinde ac fuit Sopher Principis exercitus, qui tirones c exercitabat; atque adeo supremos Ductores sacræ literæ Magistros militum vocant, quorum videlicet muneris sit eos instruere & erudire; quomodo d Putipharem appellant, & Nabuzardan e militiæ Principem.

Verum quia istuc ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliaque in bello impedimenta, haud facile in praxin redigitur, tempestive potius præverti deberet; qua in re grandis Principum & Rerumpublicarum est negligentia. Pro literarum studiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monasteria; in militante Ecclesia Seminaria sunt, in quibus formentur milites spirituales, qui eam defendant; nulla pro sæcularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui eum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde post Ianizerorum formantur copiæ, qui cum alium Patrem, aut Dominum non agnoscant pręter ipsum Turcam, præcipuum Imperii ipsius robur sunt & tutela. Idem facere deberent Christiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expositos, & alios, ubi instruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiscerent fabricari arma, nectere funes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde postea ad obsequia & officia militaria prodirent aptiores. Possent etiam pueri educari in portubus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imbiberent, viderentque quomodo construendæ triremes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quo fieret, ut expurgaretur Respublica à fæce ista vagabundorum, haberetque quorum opera in artibus militaribus uti posset, sumptibus sustentationis ex ipso diurno singulorum opere collectis, qui si forte non sufficerent, certa aliqua lege sanciri posset, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars assignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minus merentur qui defendunt altaria, quam qui eadem incensant.

Proderit etiam non parum ad

a Alex. Sever. apud Lamp.
b Veget.
c *Sopher Principem exercitus, qui probabat tirones de populo terræ.* 4 Reg.25. 19.
d *Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Putiphari Eunucho Pharaonis Magistro militum,* Gen.37. 36.
e *Transtulit Nabuzardan Magister militum in Babylonem.* Ier.39. 9.

ad militiam conservandam, si ærarium bellicum dotetur reditibus certis & statis, qui in alios usus non impendantur. Ita Augustus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hæreditatum & legatorum, centesimam vero rerum venalium; quam institutionem Tiberius postea, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eo quod subsidio illo ærarium militare *a* niteretur. Simili ratione ærarium Neapolitanum dotaverat Petrus Comes de Lemos; at æmulatio evertit postea quod zelo optimo & prudentissimo is instituerat.

§. Atque hæc cura non in militia solum adhiberi debet, verum etiam in erigendis propugnaculis, & præsidio firmandis: iste enim sumptus multos alios graviores cavere potest; loci infirmitas invitat hostem; contra vix quisquam oppugnat statum, quem resistere posse arbitratur. Si quod in ludis, spectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem insumeretur, quietiores & securiores viverent Principes, & orbis universus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imper. optimi obsequii loco habebant, quod quidam Provinciæ Gubernator pecuniam ad amphitheatri fabricam destinatam muris reparandis *b* impendisset.

a *Centesimam rerum venalium post bella civilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti.* Tac. l. 1. Annal.

b *Ita enim, & tutela civitatis instructa murorum præsidio providebitur, & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitione repræsentabit.* L. unica. C. de expen. publ. l. 11.

SYMBOLVM LXXXIII.

ILLA ipsa tellus, in qua eriguntur propugnacula, maximus eorundem hostis est. Per illam ligonibus & palis fossæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via sternitur; intra illius viscera occulte sub murorum vallorumq; cæmento aguntur cuniculi, donec flamma correpti funditus omnia evertant. Solum illud castrum expugnari non potest, quod in aquis situm sævientium undarum furore quaquaversum cingitur, quæ licet illud verberent, una tamen etiam defendunt, non dando locum obsidioni navali, totumque foret periculum in maris malacia; si diu constans perduraret. Sic Monarchiæ & c *civitates magna ex parte bellum gerentes conservantur, eadem imperio potita corrumpuntur.* Tunc cura vigilat; providentia accincta est gladio; gloria exstimulat animos; occasiones fortitudinem augent; æmulatio ad majora incendit, & periculum commune sociat voluntates, malosque Reipubl. humores evacuat. d *Metus hostilis in bonis artibus* & legibus populum *retinet.* Nunquam Romani extitere fortiores, nec subditi magis quieti & obedientes Magistratibus, quam cum portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obsideret. Magnæ alicui Monarchiæ plus periculi à sua potentia imminet, quam alii à sua imbecil-

c Arist. lib. 7. Pol. c. 14.

d Salust.

becillitate: illa enim de viribus suis secura sibi adversus casus futuros minime prospicit; hæc vero metu sollicita semper arma in promptu *a* habet. Si disciplina militaris conquiescat, nec in continuo servetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac sternit muros, ærugine obducit gladios, & scutorum ligaturas corrodit; augescunt sensim cum eo deliciæ, & dominatur ambitio, unde discordiæ oriuntur, ex his vero bella civilia, adeoque experitur Respublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otiositas. Absque aliquo motu res nec crescunt, nec conservantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amissa

a Sagittæ ejus acutæ & omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus ut silex. Isa. 5. 28.

amiſſa Carthagine, palam Romæ in Senatu dicebat; ſe jam ejus ruinam metuere, poſtquam Rempublicam illam destructam cerneret. Publius Naſica cum dicentem audiret, res ob ſucceſſum illum nunc meliori eſſe loco, reſpondit: *Immo vero in majori nunc verſantur periculo*: ſciebat nimirum, hoſtiles illas vires velut undas eſſe, quæ Romam concuterent quidem, ſed fortiorem ac firmiorem efficerent, atque ideo hortatus eos eſt, caverent, ne ſemetipſi perderent, *a timens* ſcilicet *infirmis animis hoſtem ſecuritatem, & tanquam pupillis civibus idoneum tutorem neceſſarium videns eſſe terrorem.* Suinthila Gothorum Rex in Hiſpania magnus fuit, & in actionibus ſuis ac facinoribus glorioſus, quoad bella geſſit; ſimul ac iſta deſiere, deliciis ſeſe dedidit, ac periit. Rex Alphonſus Sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, cauſam ſciſcitatus eſt; & reſponſum illi fuit, à ſuorum otio & deliciis iſta manaſſe. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & ſegne otium Regum Roderici & *b* Witizæ tota pæne Hiſpania Afris in prædam ceſſit, donec refloreſcente in Pelagio, ejuſque ſucceſſoribus militia, fortitudo etiam & gloria militaris aſſidua æmulatione incrementum ſumpſere, & Hiſpaniam non ſolum à duriſſimo illo jugo liberarunt, ſed etiam magnæ alicujus Monarchiæ caput conſtituerunt. Concertatio inter ordines militares Caſtellæ inſignes pepererit Heroës, quorum potius ſtudium fuit vincere inter ſe gloria militari, quam hoſtem debellare. Nunquam Domus Auſtriaca ad tantum aſcendiſſet faſtigium, ſi otio ſemper relicta fuiſſet. Iiſdem mediis, quibus eam ſternere cogitant æmuli, fortior illa redditur & glorioſior. c *Nam pacem agentes tanquam ferrum, quod non uſurpatur, ſplendorem amittunt.* Potentiæ minores abſque armis conſervari poſſunt; at non majores: in illis enim non æque eſt difficile Fortunam ſervare æqualem, atque in his, è quibus niſi arma mittantur foras, intus belli excitatur incendium: uti Romanæ Monarchiæ accidit. d *Vetus ac jam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido, cum Imperii magnitudine adolevit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facile habebatur, ſed ubi ſubacto orbe, & æmulis Vrbibus Regibuſque excifis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit, primâ inter Patres plebemque certamina exarſere.* Fortitudinis æmulatio, quæ adverſus hoſtem exerceri ſolet, eo deficiente inter ipſas Naturas ſuccenditur. Experti id fuere Germani; quando e *deceſſu Romanorum, ac vacui externo metu gentis aſſuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in ſe verterunt.* Pax Imperii Romani cruenta fuit: ex illa enim bella civilia *f* ortum habuere. g *Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nu-*

a S. Auguſt.
b Mar. hiſt. Hiſp. l.6. c.27.

c Ariſt. lib.7. Pol. c.14.
d Tac. l.2. Hiſt.
e Idem lib.2. Annal.
f *Pacem ſine dubio poſt hæc, verum cruentam.* Tac. l.1. Annal.
g Idem de mor. Germ.

nutrierunt, idque jucundius, quam tutius fuit. Per bella in Provinciis Belgicis civilia in Hispania desiere diffidia. Plurimum ejus Monarchiæ profuit palæstra illa & schola martia, ubi doctæ & exercitatæ fuere tot artes militares: etsi institutio hæc & disciplina hostibus etiam & æmulis communis fuerit, adeo ut omnes fere Europæ Principes armorum usum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit sumptuum, bella gerere in Provinciis tam turbatis & longe dissitis, cum tanta sanguinis profusione, & tam gravibus usuris, cum tanto hostium commodo, nostro vero tam exiguo, ut dubitari merito posset, fatiusne esset victos nos fuisse, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quo extingueretur omnino, aut certe sopiretur ad tempus ignis ille sanguinis auríque sitientissimus, eo fine, ut quod illic inutiliter consumitur, impendatur in vires navales, & stabiliatur Imperium utriusque Maris, Mediterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africa, cujus progressus feliciores ob Italiæ & Hispaniæ vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verum amor erga subditos illos tam antiquos & bonos, desiderium item è tam vili servitute, qua titulo libertatis misere oppressos vident eosdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus potest, quam ratio status.

§. Nunc sicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri, ubi unus solus imperat, Statuum securitas est, ita periculo non caret, ubi summa potestas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebuspublicis accidit: nam in ipsismet eorum armis maximum subest periculum, dum supremum multorum arbitrium uni soli committitur. Ab illa ipsa manu, quam armarunt primum, jugum iis imponi solet. Vires, quas ipsi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde postea ad omnes fere reliquas tyrannis permanavit. Ea de caussa, licet valde expediat, arma semper in promptu habere & exercitata, artes tamen pacis securiores sunt, præsertim si corruptus sit populus, & locis dissitis à se divisus: nam belli ferocitate fit insolentior, & præstat periculum illi obversari ob oculos, quam procul illo securum vivere, ut pro sua conservatione tanto magis se uniat. Non minus secura erat libertas Reipublicæ Genuensis, quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum industria & labore ingenti effectum, ut eidem tanquam muri inexpugnabiles Reipublicæ deserviant: nimia enim securitas malos generat humores, cives in partes scindit diversas, procreat audaces spiritus, & exteriora media aspernatur; in Rebuspubl. vero, quæ intestinis agitantur diffidiis, plus periculi creant muri, quam prosint; atque adeo tunc solum utiles erunt, si prodens ille Senatus sic egerit, ac si eos non exstruxisset.

SYMBOLVM LXXXIV.

VIsum quibusdam, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam, magisque se exhibuisse liberalem erga animantes cæteras, utpote quibus certiorem indidit instinctum & notitiam mediorum, quibus pro defensione sua & conservatione opus habent. Verum isti non satis suam expenderunt excellentiam, arbitrium suum & dominium in res alias inferiores, siquidem largita est illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter

ariter & cælos penetrat: memoriam, in qua absque confusione omni, aut perturbatione, erum tam variarum conferantur imagines: rationem, uæ discernit, unum ex alio olligit & concludit: judiium, quod intelligit, ponderat definit. Propter hanc donoum præstantiam homo impeum tenet in omnes res creas, & disponit de iisdem pro bitu, utens manibus tam saienti efformatis artificio, ut strumenta sint ad omnes artes idonea; & tametsi nudus mnino, & absque armis in anc lucem editus sit, ea tamen ro suo fabricatur arbitrio, ut it semet tueatur, aut etiam npetat alios. Tellus eum in fiem ferrum & chalybem ei ppeditat: aqua (quomodo in ymbolo præsenti videre liet) ea cudit: aër focum inendit, ignis denique ea temerat, ita nimirum elementa nnia ejus arbitrio obediunt. ragili aliquo lembo maris omat superbiam, & linteo ntos colligit; ut pro alarum migio ei deserviant, quibus se ab uno loco in alium tranat. Intra fistulas æreas vim nis coërcet, unde non minus rrenda jaculatur fulmina, am ipse Iupiter. a *Multa, quæ tura impedita sunt, consilio* & genio *expedit*: & quia istud aturæ adminiculo temperat oraces ferreos, & ferrum in nceas acuit, industria magis incipem uti oportebit, quam iribus, consilio magis, quam chio, calamo potius, quam adio: nam omnia potentia rema experiri velle, Gigantum foret insania, qui montes montibus aggessere. Vires majores non semper triumphant. Cursum navis exigua sistit remora. Vna civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit Imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum isti fuit, quam in vastissimis Asiæ Provinciis subjugandis. Vires languescunt sensim & consumuntur, ingenium semper perdurat: & si isthoc bellum non geratur, illis non c vincitur. Secure illud bellum suscipitur, quod ingenio geritur: periculosum est & anceps, quod solo robore.

——— d *Non solum viribus æquum*
Credere, sæpe acri potior prudentia dextra.

e *Mens una sapiens plurium vincit manus.*

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus est, f *se novies à Divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quam vi perfecisse.* Nec aliter agere solebat, cum Imperatoria dignitate fungeretur, præsertim ut Provincias longe dissitas tueretur, & identidem repetebat, g *Consiliis & astu externas res moliendas, arma procul habenda.* h *Non omnia viribus superantur, non velocitate, non celeritate, sed consilio & sententia.* Victoriis continuis Provinciæ Belgicæ pessum iêre; plus enim fortitudo efficere conata est, quam prudentia. Virium loco itaque cal-

a Livius.
b *Melior est sapientia, quam vires.* ... 6. 1.

c *Melior est sapientia, quam arma bellica.* Eccl. 9. 18.
d Val. Flac.
e Eurip.
f Tacit. lib. 2. Annal.
g Idem lib. 6. Annal.
h Cicero.

calliditas succedat & astutia, & hac vincatur, quod illis non potest. a Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hispaniam armis suis infestarunt, Murciæ Præfectus in prælio quodam, in quo tota civitatis illius Nobilitas occubuit, victus fuit, & feminæ, re comperta, in virili habitu & armis cinctæ per urbis muros se disposuere, quod cum magnæ multitudinis speciem præbuisset, ad honestas conditiones victores Mauros adduxit. Eduardus Quartus Angliæ Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis instructum armis, solis literis graviora contra se movere bella, quam aut Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferrum & gladius paucis in locis vim suam possunt exercere; solers rerum negotiatio ubivis efficere potest plurimum. Nec refert Principes abesse ac distare inter se longius: sicut enim arbores mediis radicibus communicant inter se, & uniuntur invicem, sua agendi vi per largum etiam spatium diffusa, ita illi per suos Legatos & artificia quædam occulta præstare idem poterunt. Vires alienas suas ingenium efficit inito cum extenis fœdere, communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quam in campestri agro. Rex Philippus Secundus Madrito discessit nunquam, & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum se fecit, quam virium robore. Infinita propemodum illa est potestas, quæ industria utitur. Archimedes totũ hunc terræ atque aquæ globum machinis suis commoturum se dictitabat: si extra alicubi pedibus posset consistete. Vna aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facile potiretur, si ad vires ars aliqua atque industtia accedetet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia sita arbitrentur. b *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis magis, quam telis & manibus geri solent.* Æque periculosa est potentia cum temeritate, ac temeritas absque potentia.

§. Bella plurima inter Principes Christianos industria aliqua evitari possent, at judicium damna aut non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea sat caveat; aut illa non æstimat, excœcata per ambitionem prudentia; aut animi fastus gloriosum ducit ultro ea subire, adeoque fucata belli gloria se sinit abripi: quod cum sit actio quædam publica; è qua communis omnium dependet conservatio, mensurari non debet inanibus existimationis umbris, sed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interim sit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiatur, omnes amovens occasiones, antequam nascantur, & si subortæ jam fuerint, eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pacem promovere possunt: inquirat media suavia, ad conservandam amicitiam: hostem intra & extra suum Regnum fatiget: consilia ejusdem prævertendo

a Mar. Hist. Hisp. l. 6. c. 24.

b Tacit. lib. 13. Annal.

tendo, & societates ac fœdera cum aliis defensionis caussa sanciendo, metum ei injiciat. Atque istis humanis mediis divina etiam jungat subsidia orationum & sacrificiorum, summique Pontificis, tanquam communis Christianorum Patris, utatur opera, sincere ad ipsum referendo de animo suo & desiderio tranquillitatis publicæ, de accepta injuria, aut rationibus, quibus ipse movetur ad arma capienda, nisi sibi rite satisfiat. Vnde relata porro caussa ad collegium Cardinalium, & interposita auctoritate Sedis Apostolicæ, aut reipsa ad arma non veniretur, aut Princeps caussam suam Romæ purgaret, ubi tribunal est, in quo Principum acta dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia est, sed generositas quædam Christiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac fœdera, quæ ex iisdem oriuntur.

SYMBOLVM LXXXV.

VBi Vrsus alveare apum semel nactus fuerit, nihil tunc consultius, quam totum illud aquis immergere: quodcumque enim aliud medium officeret potius, quo minus suo fine, hoc est, favo mellis potiretur, & apicularum aculeos effugeret. Hoc ipso exemplo Symbolum præsens damna & incommoda exhibet consiliorum mediorum, usu comperta in eo, quod Herennius Poncius Samnitibus dedit, quando conclusis in angusto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut libere inde exeundi omnibus facerent potestatem: quo consilio dein rejecto suasit, ut omnes obtruncarent, rogatusque caussam, cur extrema illa sequeretur, cum media inter utrumque via possit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, postquam iis certas leges, tanquã victis prius imposuissent, respondit: ita expedire potius, ut aut liberales sese erga Romanos exhiberent, adeoque hoc insigni beneficio pacem firmam ac stabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitus opprimerent, ne contra eos instaurari unquam possent; consilium vero aliud medium nec amicos parere ajebat, nec tollere *a* inimicos. Ideo Aristodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut socios habere oportet, aut hostes, media via nulla est.*

§. In iis casibus, in quibus amicum aut hostem devincire quis cogitat, nihil efficient signa media: nam gratitudo in id, quod intermittitur, conjicit oculos, & facile caussam reperit, cur obstrictam se non sentiat. Sic Franciscus Galliæ Rex, postquam liber è captivitate abire permissus fuit, hostilem tamen animum ergaCarolum Quintum Imperatorem non deposuit, quia captivitas ista tam libera non fuerat, quã illa Alphonsi Regis Lusitaniæ, *b* quem captum in prœlio Rex Legionis Ferdinandus humanissime habuit, & curatum à vulneribus, ac sanitati reddi-

 tum,

a *Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit.* Polyb.
b Mar. Hist. Hisp. l. 11. c. 15.

tum, liberum abs se dimisit: quæ benevolentia sic illum cepit, ut Regnum suum universum victoris arbitrio permitteret; verum Ferdinandus conditione repudiata, ea tantum recepit oppida, quæ in Galæcia paullo ante oblata fuerant. Idem istuc expendit Philippus Dux Mediolanensis, cum captis Aragoniæ & Navarræ Regibus (Alphonso Quinto priori nomen erat) deliberationem instituit, quid illis fieri oporteret, auditisque sententiis, cum alii vellent lytro pecuniario eos esse redimendos, alii certis astringendis conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum secutus est, ut magis sibi obstrictos amicos domum remitteret.

§. Quando Regna bellis civilibus sunt implicata, periculo-

ſum eſt conſilium mediũ, nec in hanc,nec in illã partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Caſtellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi IV, quo facto ſuos perdidit amicos, nec hoſtes tamẽ ſibi devinxit.

§. Nec minus periculoſum eſt promiſcue in totam animadvertere multitudinem, quare conſultius videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certe in uno aliquo inſigne aliquod exemplum ſtatuere. Ob eam cauſſam ſuaſum Germanico in rebellione Legionum Germanicarũ, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut *a* omnia concederet, & quia iis indulſit aliquid, conſiliiſq; mediis uſus fuit, reprehendi *b* meruit. In alia quoque occaſione ſimili Druſo auctore fuere, ut aut diſſimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentiſſimum ſane conſilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam conſiſtit medium, ſed ſemper excedit in *c* alterutro.

§. Vbi feſtinatione res indiget, actum eſt cum eo, qui nec ſatis audet, nec ſatis ſibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter conſilia, quę dabantur, hæſit anceps, nec quicquam certi ſtatuere *d* potuit.

a *Periculoſa ſeveritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur in ancipiti Repub.* Tacit. lib. 1. Annal.

b *Satis ſuperque miſſione, & pecunia & mollibus conſultis peccatum.* Idem ibid.

c *Alii fortioribus remediis agendum nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant, ubi pertimuerint, impune contemni.* Tacit. lib. 1. Annal.

d *Mox utrumque conſilium aſpernatus, quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec providit.* Idem l. 3. Hiſt.

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & conſilia quædam media ſuggerit, quæ animum addunt hoſti, & ſpatium concedunt, ut ſibi ante proſpiciat. Id quod Regi Ioanni Primo contigit, qui cum Coronam Luſitaniæ per mortem Regis Ferdinandi ſoceri ſui ad ſe devolutam prætenderet, ſtatuit in illud Regnum ſolus ingredi, juſſitque deinde ſuum ſequi exercitum; unde tempus nacti ſunt Luſitani, ut arma interea corriperent, quod factum non fuiſſet, ſi mox armis eos invaſiſſet, aut belli evitandi cauſſa jus ſuum ad juſtitiæ tribunal remiſiſſet. Parum comminatio proficit, ſi manus ictum intentans, armata non ſit, & interdum re ipſa puniat, ubi obedientia deſeritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus reſpiciunt, nec præſens, & quo ſunt animi ardore, audacia & celeritate conſiliorum extra terminos abeunt; verum hoc ipſum ſæpe fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & cito expediunt omnia. Hiſpani contra cunctantur, ut diu multumque conſiderando procedant cautius, & quia nimium prudentes eſſe cupiunt, hærere ſolent in mediis, immo dum tempus in conſiliũ vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroq; commodum aliquod norunt capere, utendo occaſionibus, quando ſe offerunt; contra ac Germani, qui in agendo tardi, & ſegnes in executione tempus præſens ſolum in conſilium adhibent, nulla præteriti ac futuri habita ratione. Pro eventuum

tuum varietate mutant & ipsi animum; unde factum, ut fortunam suam non valde ii auxerint, cum alioqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia sua longe lateque posset extendere. In eandem caussam referri potest diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie conflictatur Imperium, quæ constanti aliquo consilio ac celeritate sopiri jam pridem potuissent; verum ob consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam usque penetrare potuissent, eamque ad pacem universalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quam si ab hoste cæsi fuissent sæpius; nulla enim clades major, quam si exercitus aliquis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res proprias vastavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum alio transferri debuisset, nunc vero in ipsa Germaniæ viscera immigravit.

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere possunt consilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam semper ingredi viam, unde minori cum incommodo postea (si necessum fuerit) ad unum aliquod extremorum possis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam constituêre, adumbratam per volatum Dædali, qui nec Soli nimium appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ quibus utebatur, dissolverentur, aut hujus humiditate madefierent. In iis Provinciis, quarum incolæ natura serviles non sunt, sed ingeniis cultis potius, & animis generosis, populus tam caute & dextre regendus est, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Æque periculosum est, oreas & pastomides ei imponere, ac sine fræno relinquere, quia a *nec totam libertatem pati potest, nec totam servitutem*; uti de Romanis Pisoni dicebat b Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. summe perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minime necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse deberet, sed qualis esse potest: neque enim omnia, quæ conveniunt, possibilia sunt humanæ imbecillitati. Stultum est cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua sint defectus: c *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum caussa est iis, qui præsunt, eo quod cum prudentia conformare se nesciat: uti & ambitio, quando nimirum Principes severi audire cupiunt, & gloriam suam collocatam putant in subditis sic gubernandis, ut ne in minimo unquam à ratione & legibus ipsi desciscant. Periculosus est rigor, qui affectus & ordinarias vulgi passiones non in consilium adhibet: apud illud enim plus

a Tacit. l. 4. Histor.

b *Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri servi: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.* Tacit. lib. 1. Histor.

c Idem lib. 4. Hist.

plus dexteritate proficitur, quam potentia; plus exemplo & mansuetudine, quam severitate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur subditos suos reperisse potius bonos, quã effecisse; quam egregiam laudem de Agricola in gubernatione Britanniæ cõmemorat *a* Tacitus. Temporibus præteritis ne falli se sinat, ut bonos mores, quos de illis sibi imaginatur, nunc de præsenti quoque observari velit, nam eadem semper fuit malitia: sed b *vitium est malignitatis humanæ, vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse.*

Laudamus veteres, præsentes carpimus annos.

Etsi major olim severitas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non sustinet, si mores antiqui in illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pariter suæ & imperii jacturam *c* fecit.

a *Maluit videri invenisse bonos, quam fecisse.* Tac. in vita Agric.

b Quinct. in dial. de orat.

c *Nocuit antiquus rigor, & nimia severitas, cui pares non sumus.* Tac. lib. 1. Hist.

SYMBOLVM LXXXVI.

ANimus humanus contentus minime fuit rerum terrestrium speculatione, quin immo tantæ moræ impatiens, quod rerum cælestium cognitio post obitum usque differretur, corporis sese vinculis exemit, & supra ipsa elementa volatu transcendit, ad indagandum per rationem, quod tactu, visu, & auditu assequi non licebat; adeoque in imaginatione sibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricę, effingendo sphęram cum talibus orbibus differentibus, æquantibus, & epicyclis ut diversos astrorum & Planetarum motus scite exhiberent; & tametsi certus omnino non fuit, num res ita se haberet, hanc tamen consecutus est gloriam, quod mundum hunc animo nunc nosset concipere, qualis esset, aut quomodo sub alia forma, & dispositione posset constitui. Verum in idea ista non acquievit animus, immo inquietus & in investigationibus suis periculosus aliam plane diversam postea sibi imaginatus est; ac persuadere voluit aliis, perinde ac si sol centrum esset aliorum orbium, qui circum illum moveantur, & lucem suam ab eo recipiant. Opinio impia & aliena prorsus à ratione naturali; quæ quietem concedit gravibus contra divinas literas, quæ terrę stabilitatem faciunt *d* perpetuam: contra dignitatem hominis, quasi necessum habeat moveri, ut fruatur Solis radiis, Sol vero minime, ut eos homini communicet, cum tamen (sicut res omnes aliæ creatæ) conditus ille sit, ut eidem assistat & serviat. Certum itaque est, Principem illum lucis, qui ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas collustrare, & præsentia sua iis formam tribue-

d *Terra autem in æternum stat.* Eccl. 1. 4.

tribuere, circumeundo ſine intermiſſione ab uno Tropico ad alterum tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes, ſi non æqualem calorem, lucem ſaltem æqualem ab eodem hauriant, qua re ſapientia divina antevertit damnum, quod futurum eſſet, ſi Sol à linea Æquinoctiali non ſecederet: nam Provincias quaſdam radii ſolares plane adurerent, aliæ nimio rigerent frigore, & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum iſtud naturale erudit Principes quanti ad utilitatem publicam referat, ſi ipſi *velociſsimi ſideris more* Status ſuos & Provincias abſque intermiſſione obeant, ut calorem rebus & ſubditorum affectui *a* impertiant; id

a *Velociſsimi ſideris more, omnia inviſere, omnia audire.* Plin.

id quod Propheta Regius indicare voluit, cum dixit, Deum supra Solem suum posuisse *a* tabernaculum, cui nunquam conquiescit, & semper rebus adest. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus Quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & stabilem; quo factum, ut res maximas ipsimet conficerent, quas per Ministros suos minime potuissent, qui etsi gnavi satis & solliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipse Princeps, si coram præsens adesset, quia aut mandata iis desunt, aut facultas. Christus Dominus simul ipse ad piscinam venit probaticam, sanitatem reddit *b* Paralytico quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quam ut aquam solum *c* commoveret, & ideo ut Ministro facultatis suæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur Status per solas aliorum relationes, ac propterea suadet Salomon ut Reges ipsi subditis aures *d* accommodent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipsos, non apud eorum Ministros, est assistentia & virtus *e* divina, quæ comitatur solum sceptrum, cui Spiritum sapientiæ, consilii, fortitudinis, & pietatis *f* infundit, immo divinitatem quandam, qua Princeps futura *g* providet, ut nec iis, quæ oculis usurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli *h* queat. Nihilominus tamen pacis tempore non videtur omnino inconveniens stata in certo aliquo loco commoratio, satisque erit Provincias obeundo Status suos semel coram inspexisse: neque enim sufficiunt æraria pro sumptibus & impensis ad frequentes aulæ translationes necessariis, nec fieri istæ possunt absque insigni subditorum detrimento, atque adeo quin perturbetur ordo Consiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque justitia retardentur. Rex Philippus Secundus toto gubernationis suæ tempore vix unquã Madrito pedem extulit.

In occasionibus belli magis consultum videtur, ut Princeps ipse coram iis intersit, & ducat subditos suos: ideo enim sacræ paginæ *i* Pastorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saulem inungeret, non dixit in Regem, *k* sed in Ducẽ supra Israël, indicans, id præcipuum ejus esse officium, & quod olim Reges exercere fuere

 a soliti

a *In sole posuit tabernaculum.* Psal. 18. 6.

b *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Ioan. 5. 8.

c *Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua.* Ibid. v. 4.

d *Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationum.* Sap. 6. 3.

e *Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo.* Ibidem v. 4.

f *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilii, & fortitudinis: spiritus scientiæ, & pietatis.* Is. 11. 2.

g *Divinatio in labiis Regis.* Prov. 16. 10.

h *Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet.* Is. 11. 3.

i *Suscitabo super eos Pastores, & pascent eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.* Ier. 23. 4.

k *Unges eum Ducem super Israel,* 1 Reg. 9. 16.

a soliti. Ea in re populus suum fundabat desiderium, cum Regem peteret, ut esset nimirum, qui ante eum egrederetur, & pugnaret pro *b* eo. Præsentia Principis in bello animos addit militibus. Lacedæmonii existimabant Reges infantes etiam in cunis ista præstare, & ideo ad prœlia eos una secum deportabant. Antigonus Demetrii filius sic statuebat, præsentiam suam in navali prælio multis hostium navibus *c* comparari posse. Alexander M. militum suorum erigebat animos, ponendo iis ob oculos, quod primus sese periculis *d* objiceret. Quando Princeps ipse in ejusmodi casu præsens adest, magna sæpe patrantur facinora, quæ in ejus absentia nemo attentare auderet; nec opus est ex aula expectare mandata, unde plerumque serius illa perferuntur, postquam præteriit occasio, & plena semper vanis timoribus aliisque cum circumstantiis, quæ in effectum deduci haud possunt; id quod in Germania experti sæpe sumus non absque insigni boni publici detrimento. Generosos spiritus & altas suscitat cogitationes in animis militum, si Principem, cujus est conferre præmia, factorum suorum spectatorem ac testem habeant. Hoc argumento fortitudinem suorum Hannibal inflammabat: *e Nemo vestrum est*, ajebat, *cujus non idem ego spectator & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Idem Gofredus faciebat, cum sic milites alloqueretur:

f Di chi di voi no sò la patria, e'l seme,
Quale spada m'e ignota, o qual saetta,
Benche per l'aria ancor sospesa treme.

Ea ratione necessum non erit, ut Princeps potentiæ suæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum est periculum, ut minus etiam tutum crederetur, quod eas Tiberius in manibus filii sui Germanici *g* constitueret. Atque hoc ipsum maxime in civilibus seditionibus locum habet, in quibus (ut diximus) præsentia Principis facillime rebellium componit *h* animos.

§. Verum non qualiscunque belli motus, aut civitatis alicujus jactura movere debet Principem, ut prodeat foras, & aulam suam deserat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat in tumultibus *i* Germaniæ;

a *Rex enim Dux erat in bello.* Arist. lib. 3. polit. c. 11.

b *Rex enim erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* 1 Reg. 8. 19. & 20.

c *Me vero, inquit, præsentem, quam multis navibus comparas?* Plut. in Apoph.

d *Et is vos ego, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui fere civem clypeo meo texi.* Curt. lib. 8.

e Liv. dec. l. 2.

f Tass. can. 20.

g *In cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quam expectare mallet.* Tac. l. 4. Annal.

h *Divus Iulius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant, Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit.* Tac. l. 1. Hist.

i *Neque decorum Principibus, si una alterave civitas turbet, missa urbe, unde in omnia regimen.* Tac. l. 3. Ann.

niæ; cumque alio tempore ipsi obtrectarent, quod non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, a *immotum adversus eos sermones* se præbuit *fixumque ei fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare.* His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne egrederetur in prælium contra Israëlitas, qui Absalonis partes sequebantur, eo quod ipsorum fuga, aut clades tantum damnum allatura non esset, quam ipse in persona sua, quæ decem millibus æquivaleret, si aut fugeret aut cæderetur, adeoque satius fore videretur, ut is pro præsidio in urbe remaneret, quod & *b* facit. Quod si bellum suscipiatur ad injuriam aut despectum vindicandum, aliis

c *Vindictam mandasse sat est.*

Idem videtur, si solius defensionis caussa arma sumantur, nec evidens urgeat periculum: tunc enim majorem Principi pariet existimationem si contemnat illud, & defensionem alteri alicui Duci commendet. Quod si bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum, vehemens censebitur ambitio semet objicere periculis, & majoris est prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, pro eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Duci, Indiarum vero Hermanno Cortesio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum sufficitur alius; at si Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebastiano accidit. Absentiæ Principum ab aulis periculo non carent. Id experientia in Hispania comprobavit, quando Carolus Quintus Imperator ab illa abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquirendas, suas exponat *d* discrimini. Idem ipse Sol, cujus figura in præsenti utimur Symbolo, nunquam abit ad polos invisendos, quia alter eorum interim in discrimen veniret.

—— *Medium non deserit unquam*

e *Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.*

Regibus apum Natura alas dedit quidem, sed exiguas admodum, ut ne longe à Regno suo secederent. Ad illud solum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii sui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipsi imminet. Eam ob caussam Mucianus Domitiano Imperatori suasit, ut Lugduni in Francia se contineret, & tum primum se moveret, cum Provinciarum illarum status, aut Imperium majoribus perculis *f* jactarentur; nec bonum fuit consilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedere, ut ne

a Tacit. l. 1. Annal.

b *Egrediar & ego vobiscum. Et respondit populus: Non exibis: si enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit; sive media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius igitur est, ut sis nobis in urbe præsidio. Ad quos Rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam.* 2 Reg. 18. 3. & 4.

c Claud.

d *Ne nova moliretur, nisi prioribus formatis*, Tac. l. 12. Annal.

e Claud.

f *Ipse Lugduni vim fortunamque Principatus è proximo ostentaret, nec parvis periculis mixtus, & majoribus non defuturus.* Tac. lib. 4. Hist.

pugnæ ad Bedriacum præsens adesset, è cujus successu Imperium *a* dependebat. Fortiorem magisque prudentem in presenti occasione se nunc exhibet Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi propugnari se videat Salefeldii junctis hostium copiis, & longe etiam majoribus, quam ipse habeat, sua tamen contemnit pericula, & generosa constantia semet tuetur, probe sciens in eventu illo salutem Imperii, & Augustissimæ Domus Austriacæ consistere: atque adeo primus est in periculis & laboribus militaribus;

——b *Monstrat tolerare labores*,
Non jubet.

a *Postquam pugnari placitum, interesse pugnæ Imperatorem, an seponi melius foret, dubitavere. Paulino & Celso jam non adversantibus; ne Principem objectare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilii perpulere, ut Brixellum concederet, ac dubiis præliorum exemptus, summæ rerum & Imperii se ipsum reservaret.* Tac.l. 2. Hist. *b* Lucan. lib. 9.

§. Verum in his quoque casibus opus est belli conditionem expendere; num scilicet Princeps absens Statum suum majori periculo aut interno, aut externo expositurus sit; num forte successionem suam adducturus in discrimen; num fortis sit satis, & armorum capax; & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum eique virtutem suam communicando, majus elevat pondus quam se solo faceret. Quod si gravis fuerit necessitas, satis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, statuat, & mandata det. Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propius assisteret.

SYMBOLVM LXXXVII.

NON semper fortunata est prudentia, nec infausta semper temeritas, & quamvis c *quisquis sapit celeriter, non tuto sapiat*, expedit tamen interdum ingeniis igneis, ut in decernendo primum sequantur impetum naturalem, quia si cunctentur, refrigescunt paullatim, & determinare se recte nequeunt; nec male evenire solet (in bello præsertim) si ferri se sinant occulta illa vi caussarum secundarum, quæ si ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eadem non infeliciter operentur. Divinus quidam Genius iis adest actionibus, quæ suscipiuntur audacius, nimirum

Audaces fortuna juvat.

Scipio in Africam trajicit, & ultro se credit fidei Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam urbis Romæ in apertum adducendo discrimen: Iulius Cæsar in exigua aliqua navicula furori Adriatici maris se committit, & utrique sua feliciter cedit temeritas. Non omnibus à prudentia satis caveri potest, nec

c Sophoc.

nec res grandes susciperentur, si eventus omnes & pericula in deliberationem illa traheret. Gaspar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolin ingressus est, cum plebem inter & Nobilitatem seditionem exortam intelligeret: periculum grande erat, cumque è Comitibus aliqui media quædam ei proponerent, quibus securitati suæ magis consuleret, respondit animo plane libero & generoso: *Nullum nunc in ista occasione deliberandi tempus est, aliquid casui permittendum.* Si post magna patrata facinora, in conjuncta simul pericula conjiceremus oculos, non ea aggrederemur iterum. a Iacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equitibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obsidere ausus est, & licet omnibus expe-

a Mar. Hist. Hisp. l. 12, c. 19.

expeditio hæc temeraria videretur, immo impossibilis, deditio tamen facta. Consilia audacia ex eventu fere judicantur, si feliciter exeunt, laudantur à *a* prudentia, & damnantur ii, qui tutiora suaserant. Nullum est judicium, quod aut in celeri temeritate, aut cum moderate agit, cavere sibi satis possit, quia ab eventibus futuris, & sagacissimæ etiam providentiæ incertis dependent. Interdum temeritas occasionem antevertit, & subsequitur moderatio, interdum inter utramque transit illa subito, nec capillum habet in occipite, quo detineri possit.

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ ad agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem dispositionem & effectum divinorum decretorum ita expedit, & tunc consilia audacia non nisi prudentia sunt, errores vero rectitudo ipsissima. Si Monarchiæ alicujus superbiam velit deprimere, ne instar Babylonicæ turris cælum tentet contingere, confundit consilia & linguas Ministrorum, ne consentiant inter se; adeo ut si unus calcem petat, alius aut id non intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eorum obitu, qui cum summo imperio præsunt aliis, non eum finem præ oculis habet, ut vitæ filum iis abrumpat, sed ut majestatem illam humi sternat. Spiritus sanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam referens, non dicit, lapide corpus ejus dejectum fuisse, sed ejus *b* exultationem. At si contra Monarchiam aliquam evehere cogitet, creat illa ætate magnos Duces & Consiliarios, aut facit eligi, & occasionem iis præbet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandi aliquod specimen. c *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis* potius, *quam telis ac manibus geruntur.* Tunc examen apum in ipsas cassides immigrat, & florent arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Romuli apro intentatum. Ictus etiam errans Fundatoris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit, tanquam ejusdem prognosticon; atque adeo non semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erigit aut sustentat (etsi instrumenta esse soleant) Monarchias, sed impulsus ille superior, qui caussas omnes simul sumptas movet, pro earum augmento, aut conservatione, & tunc etiam casus ab æterna illa Mente directus efficit, quod prudentia minime sibi imaginari antea potuisset. Cum rebellasset Germania, & res Romanæ in extrema essent desperatione d *affuit, ut sæpe alias, fortuna populi Romani* ex Oriente. Si ad ejusmodi fines destinata est fortitudo, & prudentia magni alicujus Herois, nemo alius, quantumvis fortis & eximius ille sit, gloriam fines istos assequendi eripere illi poterit. Aubenius insignis miles fuit, sed minime felix, quod movisset adver-

a *Fortuna in sapientiam cessit.* Tac. de more Germ.

b *In tollendo manum, saxo fundæ dejecit exultationem Goliæ.* Ecc. 47. 5.

c Tac. l. 3. Annal.

d Tac. lib. 3. Hist.

adverſus magnum Ducem, deſtinatum ad firmandam in Italia Monarchiam Hiſpanicam, Deo nimirum diſponente (uti & fecit cum Imperio *a* Romano) initia illius & cauſas, opera imprimis Regis Ferdinandi Catholici, qui prudentia ſua & regnandi peritia Monarchiæ illius jaceret fundamenta, eandemque fortitudine ſua erigeret, ac dilataret : tam attentus ſane ad incrementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ ſeſe offerebat, occaſionem negligeret, immo ultro omnes accerſeret, quas judicium humanum ullo modo aſſequi poterat : tam denique in exequendo ſtrenuus, ut primus ſemper eſſet in ſubeundis periculis, & laboribus militaribus exantlandis; cumque hominibus longe facilius eſſe ſoleat aliorum imitari exemplum, quam juſſa exequi, dabat operam, ut operibus ſuis potius, quam mandatis præciperet. Verum quia ingens illa fabrica egebat operis, protulit ætas illa (magnorum Virorum feraciſſima) Columbum, Hermanum Corteſium, ambos fratres, Franciſcum, & Ferdinandum Pizarrum, Antonium de Leiba, Fabritium & Proſperum Columnam, Raimonem de Cardona, Marchiones de Peſcara, & Baſto, & plures alios Heroës, tam illuſtres, ut vix unum talem ſingula ferant ſæcula. Ad iſtum finem longo tempore vitam eorum Deus tunc produxit, nunc non furor Martis, ſed lenta aliqua febris eam ante tempus eripit. Intra annos oppido paucos immatura morte ſublatos vidimus Petrum de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de Toledo, Marchionem Spinola, Conſalvum de Corduba, Ducem de Feria, Marchionem de Aytona, Ducem de Lerma, Ioannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Comitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam illuſtres, ut non minus adepti ſint gloriæ ex rebus cum laude geſtis, quam ex iis, quæ in futurum adhuc ab iiſdem orbis expectabat. O profundam æterni Numinis illius providentiam! quis ex iſtis non argueret inclinationem Monarchiæ Hiſpanicæ? quomodo Claudii Imperatoris temporibus *b* *numerabatur inter oſtenta, diminutus omnium Magiſtratuum numerus, quæſtore, ædili, tribuno, ac prætore, & conſule, paucos intra menſes defunctis*; niſi adverteret, ideo iſta tolli inſtrumenta, ut teſtata omnibus fiat, divino potius favore, quam viribus humanis, niti conſervationem illius potentiæ, quæ columna eſt Reipubl. Chriſtianæ. Primus ille univerſi Motor has rerum viciſſitudines, has Imperiorum alternationes diſponit. Vnum ſæculum in una aliqua Provincia Viros magnos ſuſcitat, excolit artes, illuſtrat arma, & aliud ſequens mox evertit, & confundit omnia, ut ne veſtigia quidem ſuperſint virtutis, aut fortitudinis, quæ præteritis fidem faciant. Quanta, quam occulta vis in hæc inferiora, immo in ipſos etiam animos, ineſt in cauſſis illis ſecundis cæleſtium orbium!

a Struebat jam fortuna, in diverſa parte terrarum, initia cauſaſque Imperio. Tac. l.2. Hiſt.

b Tac. l.12. Annal.

bium! Non mero casu supernæ illæ faces diversæ sunt inter se ac differentes; aliæ quia statam & fixam habent sedem, aliæ quia hinc inde oberrant; cumque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minime faciat, signum est, eam saltem conferre ad operationes & effectus. O volumen ingens, in cujus paginis (absque tamen potentiæ suæ, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternæ suæ sapientiæ descripsit mutationes rerum & vicissitudines quas legerunt sæcula præterita, legunt præsentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Romæ quæ disceret, non quæ inveniret; nunc vero in profunda jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superarunt expectationem, jam inde à Nerone vero rursum ruere cœperunt, ut nec ullus sufficeret labor, nec industria, quæ artes scientiasque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus nascuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus obsistere nequeunt, immo eidem implicita misere una corruunt absque honore & fama, quin a *etiam merito accidisse videtur* interdum, *& casus in culpam transit*. Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, sed tamen, aut ipse causarum cursus eam secum trahit, aut cessante divina illa luce, suapte sponte impingit, & evertuntur ejus consilia, aut executioni mandantur b serius. Principes & Consiliarii oculi sunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat, c illos excœcat, ut nec pericula videant, nec agnoscant remedia. Quod maxime profuturum putant, cum eo aberrant vel maxime. Casus vident, & eos non avertunt, immo quantum in ipsis est, accersunt potius. Exemplum periculosum veritatis istius nobis præbent Cantones Helveti, tam prudentes semper & fortes in tuenda patria sua & libertate, nunc tamen adeo negligentes, sine omni cura, ut ipsi sibi ruinæ imminentis causa sint. Constituerat Rempublicam eorum primus Monarchiarum Auctor inter antemuralia Alpium & Rheni, eamque cinxerat Provinciis Alsatiæ, & Lotharingiæ, & Burgundiæ adversus potentiam Franciæ & aliorum Principum, cumque à belli incendio longissime abessent, felici & optata gaudentes tranquillitate, ultro Martem ad loca finitima evocarunt, foveruntque, spectantes è propinquo Provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta sint pericula potentiæ alicujus vicinæ, quæ viribus superat, & cujus fortuna necesse est, ut ex eorum cineribus assurgat altius. Metuo sane (ô utinam fallar!) ne jam ætas illa consistentiæ corporis Helvetici præ-

a Vellejus.

b *Cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Vell. lib. II.

c *Claudet oculos vestros, Prophetas, & Principes vestros, qui vident visiones vestras, operiet.* Is. 29. 10.

præterierit, & ne deficere illud jam cœperit, consumptis iis spiritibus & viribus, quæ æstimationem ei & magnitudinem peperere. Habent nimirum Imperia suas periodos. Quod duravit diutius, à fine & termino suo abest propius.

SYMBOLVM LXXXVIII.

QVam mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit effectus! Quam amica ejus cum stella polari consensio, ut licet in hujus pulchritudine, pondere suo præpeditus, suos non semper defigere possit oculos, faciant id tamen acus magnete

magnete tinctæ! Quæ inter utrumque proportio est? quæ tanta vis, ut nec in distantia quidem tam longa & remota operari desinat? Et cur in illam stellam, aut cæli punctum inclinat potius, quam in aliud? Nisi communis esset experientia, ignorantia artibus magicis illud asscriberet; uti solet in effectibus Naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus causas penetrare non potest.

Nec minus admirabilis est magnetis effectus, in attrahendo ad se, levandoque ferro, contra insitam ei gravitatem; quin illud ipsum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiæ isti superiori, sese illi unit, & facit suapte sponte, quod violentum esse debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem esse instructum, ad cognoscendum causarum concursum, qui (ut diximus) Imperia aut erigit, aut evertit, sciendumque quomodo in eo se gerere debeat, ut nec contra nitendo causarum illarum vim augeat, nec statim cedendo effectus earundem facilitet: nam series illa & connexio causarum, à causa prima motarum, fluvio similis est; qui quando alveo suo ordinario decurrit, facile in diversos dividitur rivulos, aut aggestis aggeribus in hanc aut istam partem derivatur, & pontibus insterni se finit; verùm ubi continuis imbribus, aut nivium liquescentium aquis auctus fuerit, nulla patitur obstacula, & si quis ei obsistat, hæc ipsa detentio vires ejusdem auget, ut omnia perrumpat. Eam ob rem Spiritus sanctus nos monet, ne opponamus nos cursui *a* fluminis. Patientia impetum illum superat, qui cito transit, evanescente sensim potentia: unde & mali augurii loco habebatur pro bello Vitellii in Oriente, quod Euphrates tantopere excrevisset, & vortices velut coronas quasdam spumæ candidæ ostenderet, considerantibus nimirum, quam mox desinerent illi fluminum *b* impetus. Quando igitur multæ causæ in unum conspirantes victorias Principis hostilis comitantur, & felicem expeditionibus militaribus viam patefaciunt, magnæ erit prudentiæ, tempus iis indulgere, ut seipsis sensim deficiant, non quod illæ necessitatem aliquam inferant liberæ voluntati, sed quia hujus libertas in solos animi & corporis motus tenet imperium, non in illa exteriora. Poterit illa quidem non cedere casibus, ut tamen ab iisdem non obruatur, efficere semper non poterit. Plus constantia in sperando valet, quam fortitudo in præliando. Noverat illud Fabius Maximus, adeoque illum Hannibalis torrentem præterlabi passus est, donec longis cunctationibus immінutum vicit, & Rempublicam Romanam conservavit. Eventus vires, & incrementum sumunt ab invicem, & opinione auctoritatem nacti crescunt subito, ut nulla tanta sit potentia, quæ iis obsistere satis possit.

a *Nec coneris contra ictum fluvii.* Eccl. 4. 32.

b *Fluminum instabilis natura simul ostenderet omnia, raperetque.* Tacit. lib. 6. Annal.

fit. Carolum Quintum Imperatorem fortunatum reddidit, & gloriosum Monarchia Hispanica, felix effecit Imperium ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præsens in rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis Nationum omnium applausus & admurmuratio sequebatur: omnes ad fortunam ejus se adjungebant, & Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus, suammet libertatem perdidit. Quantis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primum suum exerit robur? absque illo in ipso aëre evanescit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentrionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totumque pæne orbem terrore complevit, & glande unica plumbea trajectum mox disparuit. a *Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam fama potentiæ non sua vi nixa.* Fragilis est omnino illa vis causarum plurium simul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis casibus obnoxiæ sunt ac tempori, quod sensim earum effectus dissipat. b *Multa bello impetu valida per tædia, & moras evanescunt.* Qui multorum hostium fœdere junctorum vires aliquamdiu sustinet, eas cum tempore superat: in multis enim diversæ sunt causæ, utilitates diversæ & consilia, & si contingat in una aliqua re inter eos haud satis convenire, discedunt ab invicem, ac sese dividunt. Nulla fœderis consociatio major, quam illa Cameracensis contra Rempubl. Venetam; verum constantia, & prudentia fortissimi illius Senatus mox eam disturbavit. Res omnes ad certum assurgunt fastigium, post iterum collabuntur. Qui tempus illud nôsset, facile eas c superaret. Quia ista nobis deest notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exiguæ morulæ consistit, casibus succumbimus. Impatientia nostra, aut ignorantia graviores eos efficit: cum enim scire sæpe nequeamus, quanta in iis vis insit, ultro cedimus; aut eos etiam promovemus iis ipsis mediis violentis, quibus eos avertere molimur. Exordiri Deus cœperat magnitudinem Cosmi de Medicis, & qui sistere eam voluerunt, è Republica Veneta illum proscribendo, supremum illius Dominum eum effecere. Majori cum prudentia fortunæ illius torrentem observavit Nicolaus Vzanus, & ne ab oppositione incrementum sumeret, satius esse putavit nullam (dum viveret) ei præbere offensæ occasionem; at una cum illius morte consideratio tam prudentis consilii desiit. Nec occulta esse potest major illa vis similium casuum, siquidem in horum prosperitatem conspirant omnia, etsi primo intuitu fini eorundem plane videantur contraria; atque adeo d *optimum tunc est pati, quod emendare non possis, & Deum quo auctore cuncta eveniunt sine murmure comitari.* Nec decet, ferrum magis obedire Magneti, quam nos voluntati divinæ. Minus incom-

a Tac. lib. 13. Annal.
b Idem lib. 2. Hist.
c *Opportunos magnis conatibus transitus rerum.* Id. l. 1. Hist.
d Sen. ep. 108.

commodi patitur, qui cursu illo rapi se sinit, quam qui eidem obnititur. Stulta cogitatio est, Dei consilia velle evertere. Non ideo certæ esse desierunt prædictiones de statua, cui pedes erant lutei, ut Nabuchodonosor *a* somniaverat, quod aliam ex auro solido fieri curasset, eamque jussisset adorari. Verum hæc voluntatis nostræ ad divinam accommodatio non tam bruta esse debet, ut credamus omnia sic ab æterno esse ordinata, ut sollicitudine nostra & consilio emendari nihil possit: hæc ipsa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis causa extitisset: sic agere nos oportet, ac si omnia à nostra dependerent voluntate, nam nobismet ipsis utitur Deus ad fortunam nostram adversam, aut *b* prosperam. Pars rerum sumus, & ea non minima. Tametsi eæ sine nobis dispositæ fuerint, sine nobis tamen factæ non sunt. Disrumpere non possumus illam eventuum telam, in textrina æternitatis prætextam, at potuimus ad illam texendam concurrere. Qui causas disposuit, effectus ante vidit, & cursum iis permisit, suo tamen subjectum imperio. Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contra in periculo reliquit, ut in eodem libere ageret: si illud gratiæ fuit aut meriti, hoc justitiæ ascribi debet. Implicita ruinis casuum una cadit voluntas nostra, cumque sapientissimus ille rerum omnium conditarum figulus supremus sit arbiter, potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud in ostentationem & gloriam effingere, aliud in *c* contumeliam. In disponendis ab æterno Imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper animo suo præsentes habuit supremus ille orbium Gubernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, eaque præscientia fultus ordinem rerum æternum disposuit congruenter motui & executioni nostræ electionis, absque ulla ei facta violentia: sicut enim nullam voluntati nostræ infert necessitatem, qui ratiocinando ipsius assequitur operationes, ita nec is qui immensa sua sapientia eas longe ante prævidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem nostram non coëgit, quin illa immutavit potius, quia hæc à recto tramite libere descivit. Crudelitas Regis Petri tum exercita, in causa fuit, cur ei frater suus Henricus in Corona succederet, non contra. d *Valentior enim omni fortuna animus est, in utramque partem res suas ducit, beataque ac miseræ vitæ causa est.* Fortunam à casu expectare, ignavia est. Credere, præscriptam & definitam jam esse, desperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiam excusaretur. Conjiciat Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudi-

nem

a *Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream.* Dan. 3. 1.

b *In manu Domini prosperitas hominis,* Eccles. 10. 5.

c *Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Ad Rom. 9. 21.

d Sen. Ep. 98.

em erexerunt, videbit, opi-or, eos non à casu fuisse co-onatos, sed à virtute, à forti-udine, à laboribus, & iisdem ostea artibus eam conserva-im à Posteris, quibus eadem ebetur gloria: neque enim ninus suam fabricatur fortu-am qui eam tuetur, quam qui andem primo erigit. Tam eam acquirere difficile est, quam facilis ejus ruina. Vnica sola hora imprudenter transacta evertit, quod annis multis partum fuit. Agendo & vigilando Dei parantur *a* auxilia.

a *Non enim votis, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo prospere omnia cedunt.* Sallust. Catil.

SYMBOLVM LXXXIX.

Concordia res parvæ crescunt, discordia res maxi-næ dilabuntur. Vnitæ inter se uilibet vi resistunt, quæ divi-æ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam equinam junctis pilis extrahere poterit, aut sa-gittarum fasciculum *b* diffrin-gere? & singulæ tamen mini-næ etiam violentiæ resistere nequeunt. His Symbolis Ser-torius, & Scilurus Scytha vim concordiæ adumbrabant, quæ ex partibus multis distinctis unum corpus unitum & robu-stum efficit. Cura tranquillita-is publicæ mœnia civitatum supra staturam hominum ere-xit, ea altitudine, ne subire illa possent; & multi tamen simul milites, confertis invicem scu-tis, alios unione reciproca, & concordia in altum extollen-tes, eorum superabant cacumi-na, & expugnabant. Omnia Naturæ opera amicitia & con-cordia conservantur; & contra hac deficiente, illa quoque ex-tinguuntur, & pereunt: siqui-dem causa mortis alia non est, quam dissonantia & discordia partium, à qua vitę conservatio dependet. Idem prorsus in Re-buspubl. accidit; uti eas consen-sio communis in unum coëgit, ita majoris aut potentioris partis dissensio dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absque ea in duas, immo tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit *c* justitia, absque ista vero ad arma concurritur, & excitato belli civilis incendio, facile ruit Reipublicæ ordo, qui in unitate consistit. Simul ac apiculæ discordes inter se esse incipiunt, dissolvitur illa Respublica. Antiqui, ut discordiam exprimerent, fœminam depingebant vestes suas lacerantem.

d *Et scissa gaudens vadit discordia palla.*

Quod si idem illud inter cives efficit, quomodo ad defensionem utilitatemque communem ii unire se poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipsa est concordia, eamque tantopere diligit, ut

b *Funiculus triplex difficile rumpitur*, Eccl. 4, 12.

c *Ex justitia legem in concordia disposuerunt*. Sap. 18, 9.

d Virgilius.

ut cum eadem, Iobo *a* teste, Monarchiam cælestem suam tueatur, ac foveat? Plato dicere solebat, nihil æque Rebusp. perniciosum esse, ac divisionem: Concordia civitatis ornamentum est, murus & præsidium. Ne ipsa quidem malitia absque illa consistere diu poterit. Dissensiones domesticæ hosti victoriam tribuunt. Propter Britannorum discordia de Romanis ajebat Galgacus b *Nostris illi dissensionibus, & d scordiis clari, vitia hostium in gl riam exercitus sui vertunt.* c *Co versis ad civile bellum animis, e terna sine cura habentur.* Verum non obstantibus his aliisq ratio

a *Qui facit concordiam in sublimibus.* Iob. 25. 2.

b Tac. in vita Agric.
c Tac. lib. 1. Hist.

rationibus suadent nonnulli politici, disseminandas esse inter cives discordias, ad conservandam Rempublicam, eumque in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus semper murmur aliquod auditur, & dissensio; verum id opinionem illam minime roborat, quin evertit potius: siquidem illa murmuratio non est dissonantia voluntatum, sed vocum concordia, quibus sese mutuo ad mellis conficiendi labores quasi hortantur, & excitant, perinde ac nautæ solent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter se & pugnantibus: nam potius ex eorundem pugna multæ nascuntur infirmitates, & vitæ brevitas, dum prædominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora solum vegetabilia, quia pugnante illa contrarietate carent, perdurant diutius. Plane necesse est, ut quod à seipso diffidet, & discordat, patiatur; quod vero patitur, diuturnum esse non potest. Quis divisa Republica aliqua dissensionum flammam intra certos & definitos terminos continere poterit? quis eam restinguet postea, si omnes involverit? Factio potentior opprimet imbecilliorem, & illa, ut se tueatur, hæc ut se ulciscatur extraneis utentur viribus, & Rempublicam servituti subjicient, aut novam introducent gubernationis formam, quæ semper fere tyrannica erit, ut plurima exempla extantur. Ad officium Principis nequaquam pertinet dissociare civium animos, sed concordes illos servare potius, & amicos, nec in ejus obsequium & amorem conspirare possunt ii, qui divisi sunt inter se, aut qui non perpendunt, unde tantum sibi damni oriatur. Quoties itaque Princeps ipse discordiæ caussa est, permittit Providentia divina (utpote quæ illam extreme a detestatur) ut eæ ipsæ artes, quibus conservare se studebat, eidem ruinam accersant; factiones enim illud advertentes eum despiciunt & abominantur, tanquam primum dissensionum suarum auctorem & incentorem. Rex Italus magno Germanorum cum applausu & amore acceptus fuit, quia discordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

§. Ob has ergo aliasque similes rationes cavere debet Princeps, ne discordiæ radices agant; sed in eo elaborare potius ut Status sui unionem foveat, quam facile conservabit, si attenderit ad observantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum distributionem; ad conservationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publica, armis, & literis; ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modestiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frænum, quo coërceri possint, qui privile-

Z giis

a *Et septimum detestatur anima ejus, eum, qui seminat inter fratres discordias.* Prov. 6, 19.

giis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde consurgit gubernatio: & ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc solum operæ pretium videri posset & licitum excitare in Regnis discordias, cum ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tanto minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quam pacem bonis reddere; curare vero, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidem a *concordia malorum contraria est bonorum, & sicut optandum est, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum est, ut mali sint discordes. Impeditur enim iter bonorum, si unitas non dividatur malorum.*

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebuspublicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejusdem Reipublicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices: nam ista contrarietas aut potius æmulatio illa ipsa naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & sphæras Reipublicæ, eamque tuetur ac fovet, nec censendæ sunt seditiones, nisi quando Status se uniunt, & commoda singulorũ propria inter se faciunt communia; haud secus atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concursu nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hanc divisionem Princeps advigilet, & sic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis dissolutionem, nec ad illicita partium fœdera perveniat.

Idem quoque inter Ministros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis sollicitos eos habeat, & attentos ad officii sui obligationes: nam si eo non probe curato, dissimulentur errores, & celentur delicta, aut illi incommoda sua privata unanimi consensu conspirent, actum erit de Principe ejusque statu; neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quam ipsorummet Ministrorum id fieri oportebit. Verum si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degenerat, eadem creabit incommoda; magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionesque alterius evertat, quam ut bonum publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quisque suos habet amicos & fautores, & vulgus facile ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones. Eam ob caussam junxere se Drusus & Germanicus, ne forte afflante eorum favore cresceret discordiarum flamma, quæ in Tiberii palatio succensa fuerat. Ex quo illud etiam liquet, quam erroneum fuerit Lycurgi judicium, qui inter Reges Lacedemonios discordias disseminabat, jubebatque ut si qui procul mittend-

a S. Isidorus.

tendi essent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hac nostra ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum caussa fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eo quod crederetur, illam ipsam æmulationem iis stimulo fore, ut quam optime rem conficerent. Vnum est Principis obsequium, nec recte curari potest, nisi per eos, qui concordes sunt inter se: quo nomine Agricolam laudat Tacitus, quod a *procul ab æmulatione adversus collegas* esset. Et sane minus incommodi est, per Ministrum aliquem malum aliquod geri negotium, quam per duos etiam bonos, si inter eos non satis conveniat id, quod raro feliciter cedit.

§. Nobilitas maxima Principis securitas est, & periculum maximum: corpus enim est admodum potens, quod maximam plebis partem post se trahit. Cruenta nobis exempla Hispania & Francia suppeditant: illa temporibus præteritis, hæc sæculis omnibus remedia sunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione à plebe, & à seipsa servare divisam: multiplicare item, & æquales reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunas eorundem insumere in ostentationes publicas: generosos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: distrahere eorum studia occupationibus pacis, & sublimiores spiritus servilibus aulæ obsequiis deprimere.

a Tacit. in vita Agric.

SYMBOLVM XC.

IN Scriptura sacra Reges fluviis comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cum dixit Deum scissurum fluvios *b* terræ; quo innuere volebat, divisurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum suum arma sumpsissent; id quod expertus est David in clade illa, quam Philisthæis intulit, & palam confessus exclamavit: c *Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad sternendam potentiam aliquam, quam divisio: nam vel maxima etiã, si dividatur, resistere ultra non potest. Quam superbe intra alveum suum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas sibi vias aperit; at si in varios diducatur rivulos, vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita fluvio Gyndi accidit; nam cum in eo equus aliquis Regi Cyro inprimis charus forte submersus fuisset, tantopere is exarsit iracundia, ut jusserit illico in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, postea à quocunque vadari poterat. Eo spectabat consilium, quod quidam dederunt Senatui Roma-

b *Fluvios scindes terræ.* Hab. 3. 10.
c 2 Reg. 5. 20.

no temporibus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse incidendam, alio divertendo lacus & fluvios, qui in illum se *a* exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu semper & periculo versaretur. Verum Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam *b* eriperet. Omnia ista Symbolo præsenti occasionem dedere, significando nimirum per fluvium in diversas divisum partes, quanti intersit Principum potentiorum vires distra-

a *Si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus superstagnavisset.* Tac. lib. 1. Annal.

b *Quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluviis orbatum, minori gloria fluere.* Ibid.

diſtrahere: quo enim potentia major eſt, eo majoribus viribus, ſumptibuſque ad ſuam defenſionem indiget, nec pro ea re habere poteſt tot Duces & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diverſis pericula minitantur. Eſtque hoc ſecuriſſimum medium, & utenti minime ſumptuoſum: majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diverſis Regni alicujus partibus ſubito ad arma vocat, quam bellum aliquod ſolenni ritu indictum.

§. Tutius ſemper & utilius eſt, hoſtium vires dividere, & inter ipſos eorum ſtatus diſcordiæ cauſſas *a* ſerere: b *diſcordia enim & ſeditio omnia facit opportuniora inſidiantibus.* Ejuſmodi artibus dominatum ſuum in Hiſpania ſtabilivere Phœnices, in varias eam factiones diſtrahendo. Idem contra eos fecere Carthaginenſes. Ea propter non imprudens fuit conſilium Marchionis Gaditani, *c* quando capto Boabdile Granata Rege, Regi Ferdinando Catholico ſuadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porro factiones, quæ ipſum inter & Patrem ortæ de Corona, Regnum in diverſa ſtudia diſtraxerant. d *Vrgentibus Imperii Romani fatis, nihil jam præſtare fortuna majus potuit, quam hoſtium diſcordiam.* Nulla pecunia locatur utilius, neque minori cum ſanguinis profuſione, aut periculo, quam quæ expenditur in fovendas diſſenſiones Regni alicujus hoſtilis, aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores fiunt expenſæ, nec tanta conſequuntur damna. Verum ea in re ſingulari advertentia opus eſt: interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt ſumptus, & detecta intentione prava aperta remanet hoſtilitas. Qua de re multa habemus exempla in iis, qui abſque cauſſa ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis ſuæ propriæ, foverunt hoſtes Domus Auſtriacæ, ut continuo armorum exercitio eam diſtinerent, ſuamet æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, ſi forte ab Auſtriacis oppugnarentur, utilius ſibi fore, ſi ad defenſionem ſuam nunc haberent reſiduum, quod ad diſtrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina abſque omni ſcrupulo politico procedit in bello aliquo manifeſto, ubi ratio defenſionis naturalis plus valet, quam aliæ conſiderationes minus ſolidæ, & cauſſa eadem, quæ bellum juſtum efficit, illam quoque diſcordiam reddit licitam. Verum quando mera eſt magnitudinis invidioſa æmulatio, minime his artibus uti licebit: nam qui alterius Principis ſubditos ad rebellionem concitat, ſuos quoque docet fieri proditores. Æmulatio inter perſonas fit, non inter officia. Dignitas in omnibus ſuis partibus ejuſdem rationis eſt; quod unam earum offendit, lædit omnes.

a *Prudentis eſſe Ducis inter hoſtes diſcordiæ cauſſas ſerere.* Veget.
b Livius.
c Mar. hiſtor. Hiſp. l. 25. c. 4.
d Tac. de more Germ.

Transeunt passiones & odia; exempla mala manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedientia, nec proditione in ejusdem personam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos a habebatur, uti etiamnum hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin immo auxilio iis sæpe fuere. Insigne ejus rei exemplum Serenitati Vestræ dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præsto fuit Regi Franciæ adversus Anglos, cum hi occupassent Insulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratam se obtulit, eidem Regi suamet præsentia assistere, ut Hugonottas Montis Albani debellare posset, & Provinciis suis ejicere. Quæ insignis & heroïca benevolentia non nisi ingratitudine compensata fuit postea; relictis rationi documentis, ut non tam facile Status alieni commiseratione tangi se sinat.

§. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defensionem communem referat illa animorum inter subditos concordia, & Statuum unio, si nimirum unusquisque alterius periculum pro suo æstimet; quantumvis etiam longe remotum id sit; adeoque modis omnibus conetur, qua copiis, qua subsidiis pecuniariis eidem ferre suppetias, ut corpus, quod ex illis conflatur, tueri se possit. Qua in re errare solent non pauci; dum qui absunt longius, existimant periculum ad se non perventurum, aut nequaquam se teneri ad anticipandos ejusmodi sumptus; majorisque esse prudentiæ, suas conservare vires, donec hostis vicinior fuerit. Sed tunc superatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui resistendo amplius non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus sic Tacitus. b *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & studiis trahuntur; nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consulunt. Rarus duabus, tribusve civitatibus, ad propulsandum commune periculum conventus; ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Majori cum prudentia, & illustriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum suum Dominum exemplo, periculum istud agnoscunt Regna Hispaniæ, Provinciæ Italicæ, Burgundicæ, & Belgicæ, siquidem generosa quadam æmulatione Majestati suæ ultro offerunt fortunas suas, immo & vitam, ut se contra hostes suos tueri possint, qui junctis una viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & istam Monarchiam conspirarunt. Inscribat Serenitas Vestra

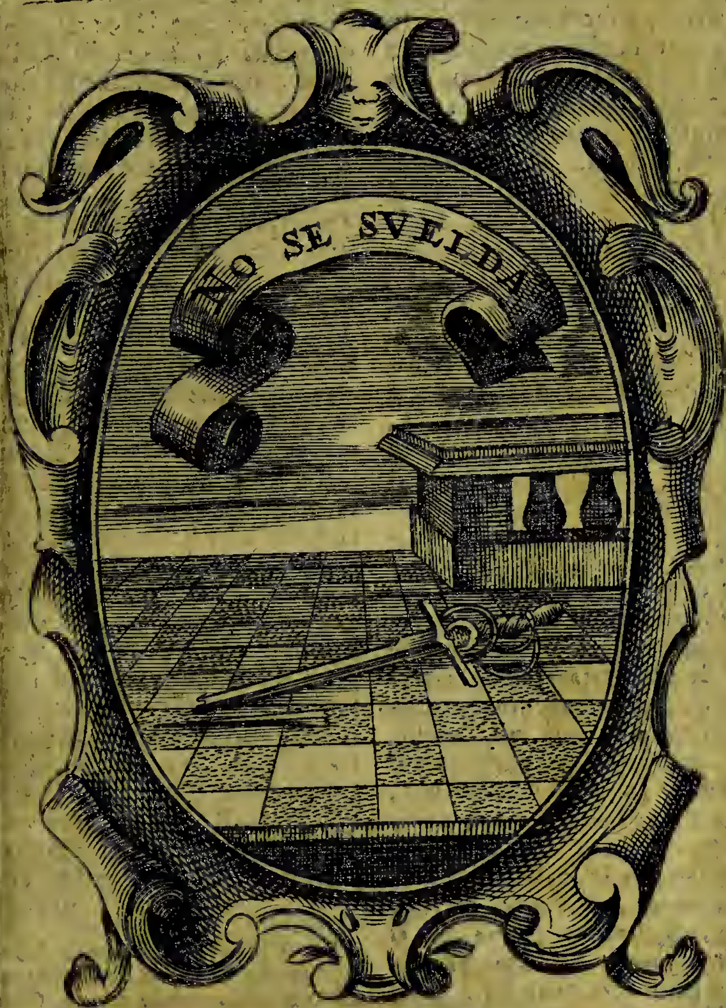
a *Non fraude, neque occultis, sed palam, & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci.* Tac. lib. 2. Hist.

b Tac. in vita Agric.

ſtra tenerrimo ſuo pectori hæc obſequia, & creſcentibus ejus glorioſis annis una etiam creſcat erga ſubditos tam fideles gratitudo & æſtimatio.

a *E juzgareis qual è mais excellente,*
O ſer do Mundo Rey, ſe de tal Gente.
a Cam. Luſ.

SYMBOLVM XCI.

V *Idetur amicitia Rempublicam* magis b *continere, & majore, quam juſtitia in ſtudio fuiſſe Legiſlatoribus.* Nam ſi *amicitia inter omnes eſſet, nihil eſſet, quod juſtitiam deſiderarent; at ſi juſti eſſent, tamen amicitia præſidium requirerent.*

b Ariſt.l.8. Ethic.c.1.

Maximum inter homines bonum, amicitia est. Gladius securus, semper accinctus lateri tam pacis, quam belli tempore. Socia fidelis in utraque Fortuna. Cum illa eventus prosperi illustriores sunt, adversi leviores: neque enim eam fugant calamitates, nec evanescere facit prosperitas. In hac eam suadet modestia, in illis constantia; in rebus tam secundis, quam adversis præsto est, tanquam utrobiq; fructum factura. Consanguinitas absque benevolentia & affectu consistere potest, Amicitia non item. Hæc ab electione propria nascitur, illa à casu. Consanguinitas esse potest sine communicationis & subsidii mutui vinculo, Amicitia minime; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat, eam uniunt: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eo pertinent illa verba Regis Alphonsi Sapientis in libro Legum, quem *Partidas* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet iis, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. a *Otro si los amigos, que es muy fuerte cosa de partir à unos de otros: Ca bien como el ayuntamento del amor pasa, e vence al linaje, è à todas las otras cosas, asi es major la cuita, è el pesar, quando se parten.* Quanto ergo magis probata, majorisque sinceritatis amicitia fuerit, tanto minus valebit, ubi semel violari cœperit. Cryftallus fracta prorsus inutilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, si in frusta dividatur. Gladius semel confractus solidari iterum non potest. Qui amicitiæ reconciliatæ confisus fuerit, deceptum se inveniet: ad primum enim adversitatis casum, aut spem commodi privati mox iterum deficiet. Nec Davidis clementia in parcendo Saulis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promissiones tam benevole jurejurando à Saule firmatæ, satis fuere, ut David de reconciliatione illa securus b esset, aut ut Saul adversus illum machinari desineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Esau cũ fratre suo Iacobo in gratiam redire voluit, & tametsi utrinq; magna amicitiæ redintegratæ pignora essent atque indicia, nunquam tamen Iacobi diffidentiam tollere omnino potuere, quin illud modis omnibus, conatus est, ut sese ab illo sejungeret, & securitati suæ consuleret. Amicitia redintegrata vas metallinum est, quod hodie splendet, & cras ærugine c obducitur. Nec satis sunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitus. Ervigius d (post usurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognatione Wambæ sanguini annexum

a L. 19. tt. 2. p. 2.

b *Abiit ergo Saul in domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.* 1 Reg. 24. 23. Gen. 33. 12.

c *Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim æramentum, æruginat nequitia illius: & si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo.* Eccl. 12. 10.

d Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 18.

nexum generum adoptavit Cixilone filia in conjugem data, & Regni postea successorem designavit; verum hoc ipsum impedire non potuit, quo minus Egica Regni suscipiens gubernacula, concepti in socerum odii argumenta præ se ferret. In eo, qui læsus est, vulnerum remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursum stillant sanguine. Injuriæ locis paludosis sunt similes, quæ licet exsiccentur, facile tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & læsum umbræ quædam inrerjiciuntur; quæ nulla excusationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentis satis secura est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum vere ex animo injuriam condonasse, semperque eum intuetur, ut hostem. Præterquam quod a *proprium humani ingenii est, odisse, quem læseris.*

§. Atque ita quidem fit in privatorum amicitiis, non Principum (si tamen vera inter hos amicitia reperiatur) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes, & quamvis millies dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in ejusmodi amicitiis nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnitas earum æstimanda est, omnes quippe amicitiæ tales nunc sunt, quales illæ Philippi Regis Macedoniæ, qui eas sola utilitate metiebatur, non fide. In iis vero amicitiis, quæ magis ratio Status quædam sunt, quam mutua voluntatum consensio, non tantopere Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quod diceret, non aliter amandum, ac si rursum exercendum esset odium: falleret enim Principem confidentia, si eam in tali fundaret amicitia. Præstat itaque Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut cras amici esse desinant. Verum etsi cautela hæc improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitiæ anteferri non debet hoc titulo, quod ita plerumque factitent alii. Deficiat sane in aliis amicitia, at non in Principe, quem his Symbolis formare instituimus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta sunt hactenus, ad eas pertinent amicitias, quæ sunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulatio: inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam solicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. Absque iis Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitiis spoliat. b *Non exercitus neque thesauri, præsidia Regni sunt, verum amici.* c *Non au-*

a Tacit. in vita Agric.

b Sallust.
c Xenoph.

aureum istud sceptrum est, quod Regnum custodit, sed copia amicorum, ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimumque. a *Nec ullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni Amici.*

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda est potius, quam muneribus: nam ingratum esse solet rei privatæ studium, cui nunquam fit satis. Illius caussa finguntur amicitiæ, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui b *dum amicitias magnitudine munerum, non constantia morum continere putavit, meruit magis, quam habuit.* Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quam auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quo ea fuerint majora, eo minus continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit æstimatio. A thesauris quos in ærariis suis asservant, æstimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo inquam, quod largiri possunt, quam quod largiti jam sunt: plus enim inter homines spes potest, quam gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustentare non poterit. In errorem istum omnes fere Monarchiæ incidunt, posteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis illam tueri conantur, consumptisque thesauris, & oneratis subditis, ut nimirum Principibus finitimis largiendo, circumferentias servent quietas, ipsum centrum robore destituunt; & tametsi magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam majorem vergit postea: cognita enim illa debilitate, & perditis semel finibus extremis, hostis nullo obsistente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires, Imperatores pecunia & largitionibus Parthos, Germanosque conciliare sibi studuerunt, qui primus ruinæ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades suasit Tisaferni, c *ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet, sed nec auxiliis nimis enixe juvandos; quippe non immemorem esse debere, alienam esse victoriam, non suam instruere, & eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur.* Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimento & enervatione, quam tamen ut pote Monarchiæ totius Cor, potissimum sanguine abundare oporteret, ad dispertiendos per reliquas corporis partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima Politicæ Magistra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus solet firmare præsidiis. Si quod foris apud exteros consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intra ipsa illius viscera expenderet providentia pru-

a Tac. l.4. Hist.
b Tac. l.2. Hist.
c Trog. l.5.

prudens, in conservandis qua terra, qua mari exercitibus, in muniendis firmandisque milite castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ, & si quæ amitterentur, interioribus viribus facile recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immo ipsam evertere Carthaginem, quia omnes suas opes & vires intra Reipub. suæ viscera continebat.

§. Neque tamen hoc eo dico, quod persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis, & finitimis subsidio unquam sint, & argentum suppeditent; sed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, studeantque armis succurrere potius, quam opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accepit; armorum vero subsidia, ad eum, qui miserat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum est periculum, ne ipsi bello sese implicent, trahendo illud in statum suum proprium, aut ne amico hostes majores concilient; uti tum etiam, cum majorum est sumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, succurrere opibus, quam armis: nam ratio status omnino suadet, ut alterutra via finitimum Principem tueamur, quoties nostra cum illius fortuna conjuncta esse cernitur; siquidem majoris est prudentiæ intra alterius statum bellum sustinere, quam intra suamet viscera illud experiri. Sic olim a *fuit proprium populi Romani longe à domo bellare, & propugnaculis Imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere*, & debuissemus hoc discere à Republica illa, ne tantas nunc calamitates deplorare necesse esset. Ista politica magis, quam ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam susciperent protectionem: tametsi enim satis scirent, id absque sumptibus & defensionis suæ periculo fieri non posse, plus tamen ad utilitatem suam putabant interesse, si longe à finibus suis bella gererent. Confinia status vicini, Status proprii muri sunt, & ut tales omni cum vigilantia custodiendi.

a Cicero pro leg. Man.

SYMBOLVM XCII.

Etiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimium vicinæ in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas, ac destruunt, ob superstitem in iis b antipathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volucres reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipsius commissum fuit, titulo defensionis naturalis postea ut suum detinet. Principes inferiores subsidiis exteris Statuum suorum securitati prospicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immo & amico, & hosti in prædam cedunt. Nec minus ab illo peri-

b Plin. l. 10. c. 3. Æl. l. 9. c. 11. de animal.

periculi eſt ob confidentiam, quam ab iſthos propter odium. Cum animo ſecuri vivimus, abſque ullo metu aut præcavendi ſollicitudine, adeoque ſine ſuo damno pro libitu nos poteſt impetere. In ea ratione fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus ſuis læſiſſet, jubebat lapidibus a obrui, non vero ſylveſtrem taurum, quia à bove, utpote animali domeſtico, quo in laboribus quotidianis utimur, minus nobis metuimus. Amicitiæ & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facile obtinetur, quod viribus non

a *Si bos cornu percuſſerit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur.* Exod. 21. 28.

non poterat effici. Quam speciosis titulis tyrannidem suam velarunt Romani, dum aliarum Nationum populos in cives, socios & amicos suos asciscere dignati sunt. Albanos in suam introduxerunt Rempubl. & quos antea hostes habuerant, eos societatis communis voluerunt esse participes. Sabinos in jus civium admiserunt. Tanquam protectores conservatoresque libertatis ac privilegiorum, tanquam justitiæ universi orbis arbitri, à diversis implorati fuere Provinciis, ut eorum viribus contra suos hostes uterentur, & quæ seipsis eo usque penetrare nequivissent, ignorantia aliena longe lateque se dilatarunt. Initio quidem à Nationibus exteris magna cum tutela tributa non nisi modica exegerunt, & specie quadam virtutum moralium suas texerunt fraudes: & postquam illa Imperialis aquila alas suas supra tres orbis partes, Europam, Asiam & Africam latius expandisset, ambitione rostrum suum exacuit, & sævitiæ suæ prodidit ungues, protectione in tyrannidem versa. Expertæ tunc sunt Nationes exteræ, miseræ suam illusam fuisse confidentiam, & destructas potentiæ suæ plumas, sub alis illis oppressione tributorum ac libertatis, cum privilegiorum suorum jactura; cumque jam tyrannis invaluisset, nec convalescere potuēre, nec vires suas instaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, adinvenerunt Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollendam sensim Nationum distinctionem, & ut sola superesset Romana cum universali in omnes imperio. Hæc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis alis, multisque pennis*; ubi Septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plumæ ejus ungues erant. Quoties existimant homines sub alis se stare, & sub unguibus consistunt! quoties putant lilio se regi, & sub spinis hærent ac sentibus, ut non nisi pallio relicto inde possint emergere! Civitas Pisana jura sua & prætensiones, quas habebat adversus Rempublicam Florentinam, commiserat patrocinio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, specie libertatis Italiæ procurandæ. Ludovicus Sfortia contra nepotem suum Joannem Galeasum Francorum imploravit opem, & hi Mediolanensi statu exutum, captivum in Franciam abduxere. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quam caro sibi steterit, quamque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Treverensis Elector, & Grisones, num suam conservaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defensionis ac tutelæ in suum Statum admiserunt. Dicat Germania, quomodo nunc se habeat sub Suecorum patrocinio: divisis & dissolutis tam illustribus Provinciarum suarum circulis, quibus splen-

a. *Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis*. Ezech. 17. 7.

descebat, & sustentabatur diadema Cæsareum: defœdatis fulgentissimis civitatum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant: sublatis & confusis Statuum ordinibus: disturbata harmonia gubernationis politicæ: exspoliata & ad extremam inopiam redacta antiqua ejus Nobilitate. Dicat illud, inquam, Germania, sine omni nunc libertatis specie Provincia quæ optime illam tueri ac conservare antea noverat; conculcata, & flammis vastata ac ferro à Nationibus exteris; variorum Tyrannorum, qui demortuum Sueciæ Regem nunc repræsentant, exposita arbitrio: serva amicorum & hostium: suismet malis turbata tantopere, ut nec damna sua, nec emolumenta queat agnoscere. Ita Provinciis accidit, quæ secum ipsæ non satis conveniunt; & Principibus, qui extraneis utuntur viribus, præsertim si, qui eas mittit, stipendium non solvat: auxiliares enim copiæ pariter ac hostiles in illorum conspirant ruinam; quemadmodum civitatibus Græciæ contigit, quando a *Philippus Rex Macedonum libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter, victoresque subire regiam servitutem coëgit.* Gloria primum ad inferioris defensionem inflammat animum, & ambitio postea nihil sinit reliquum. Qui vires suas in alterius impendit gratiam, compensationem ab illo postulat. Provincia ipsa Principis potentioris suppetias ferentis amore capitur, existimantibus nimirum subditis, sub ejus dominatu se magis securos fore, magisque felices, absque timore & bellorum periculo, sine gravibus tributis, quæ Principes inferiores solent imponere, sine injuriis denique & offensionibus, quas communiter ab illis accipiunt. Nobiles præterea majori honori sibi ducunt, si illustriori serviant Domino, à quo ipsi honorentur, & qui plura habeat præmia ac munera, quæ dispertire possit. Omnes istæ considerationes tyrannidem, & usurpationem ferentis opem, aut defendentis promovent. Copiæ auxiliares ei parent potissimum, qui eas mittit, aut exsolvit stipendia & regiones in quas deducuntur, tractant velut alienas, confectoque bello cum hoste, in amicum movere necesse est; ut proinde consultius, & minoris videatur esse periculi, minusque sumptuosum Principi inferiori, amice cum potentiori transigere, quam armis auxiliaribus vincere. Quod sine his obtineri nequit, minus postea, ubi recesserint iterum, conservari poterit.

§. Periculum istud advocandi auxiliares copias tunc magis metuendum est, quando Princeps, à quo eæ mittuntur, aliam profitetur Religionem, aut ad Statum illum jus aliquod habet, vel obtendit saltem, aut si eundem sibi subjicere magni sit emolumenti, puta quia Statibus occupantis præbet transitum, aut obstruit hostibus. Atque timores

a Iustinus.

mores isti necessitate metiendi sunt, consideratis item conditione & moribus Principis: nam si sincero & generoso fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & existimatio, quam spes commodi & rationes Status; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domus Austriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat, ante, quam suo deesset *a* officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum observant hodie: nemo siquidem quisquam est, qui de eorum amicitia jure possit conqueri. Testes ejus rei sunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Constantia, Brisacum, propugnata armis Hispanicis, & restituta deinde, absque ullo ibidem relicto militari præsidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cum enim oppressa à Francis & Allobrogibus libertatem suam in Hispanorum posuisset arbitrio, fidelissime hi eam conservarunt, pluris nimirum amicitiam suam & fidei publicæ gloriam, quam dominatum æstimantes.

Quod si necessitas aliquando arma auxiliaria petere coëgerit, dicta pericula sequentibus conditionibus caveri poterunt: si curetur scilicet, ut ne copiæ alienæ majores sint, quam propriæ; ut cui veniunt subsidio, is suos iis Duces præficiat; ut non collocentur in præsidiis urbium; ut misceantur, dividanturque inter milites cæteros, & mox in hostem ducantur.

a *Tu cherub extentus, & protegens.* Ezech. 28. 4.

SYMBOLVM XCIII.

TYrrhenum mare expertum est sæpius pericula amicitiæ & societatis montis Vesuvii; at non semper damnis nostris sapere discimus: facile enim à vana aliqua confidentia persuaderi nobis sinimus, ea non iterum esse eventura. Iam pridem sapientissimus evasisset Mundus, si suismet experientiis edoceri se passus esset; sed temporis longinquitas eas rursum obliterat. Ita factum in gravissimis ruinis, quas per montis illius declivia solo intulerant incendia præterita, omnia opplendo cineribus, quos immisso paucis post annis aratro, in agrum denuo coloni converterunt. Evanuit damnorum memoria, aut certe nemo eam conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut merito eorundem metus debuisset esse perpetuus. Abdidit mons ille sub viridi suo pallio æstum & siccitatem interiorum suorum viscerum, & mare nihil suspicatum mali fœdus cum eo iniit, eumque strinxit undarum suarum brachiis, nulla habita ratione illius, quæ inter ambas istas Naturas intercedit, contrarietatis. verum dolosus ille mons sinistram suam intentionem pressit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intus

intus ille moliretur. Crevit inter utrumque communicatio per secretas & occultas quasdam vias, nec capere potuit vicinum mare, fictum illum amicum non nisi munimenta adversus se erigere, & subterraneos cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hac nostra ætate contigit) ignem admoverit. In supremo montis cacumine hiatus ingens & profundus sese aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ sub initium non nisi stricturæ quædam lucidiores, aut ignes festivi artificiales videbantur; at paucis post horis funesta fuere prodi-

prodigia, Contremuit sæpius vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter horrenda tonitrua incensas evomuit liquescentium metallorum indigestas materias, quæ in illius fervebant stomacho, & per montis declivia, ad instar torrentium igneorum, in circumjacentes agros sese effuderunt, donec in ipsum mare delaberentur, quod tam inopina hostilitate stupefactum, ad ipsum centrum cum aquis suis se recepit, seu metu aliquo factum id fuerit, seu astu, ad cogendas undas, quibus se tueretur: ruptis namque antiqui fœderis vinculis necesse erat, ut ad defensionem suam se compararet. Pugnarunt inter se ambo elementa, non sine trepidatione ipsius Naturæ metuentis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipsi aquarum fluctus à superiore hoste domiti: *ignis* enim (ut alicubi loquitur Spiritus Sanctus) a *in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviscebatur.* Pisces flammis innatantes extincti sunt. Tales semper habebunt effectus omnia similia fœdera, quæ disparis naturæ sunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui societatem cum infidelibus coïerit: nam cum nulla graviora sint odia, quam quæ ex Religionum diversitate oriuntur, fieri quidem potest, ut ea necessitas præsens dissimulet, quin tamen erumpant aliquando, nemo unquam impediet. Et quomodo, obsecro, conservari poterit inter illos amicitia, si unus alteri satis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus discrepant, etiam animis dissident; cumque creaturæ simus æterni illius & supremi Artificis, ferre non possumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona esset infidelium amicitia: Iustitia tamen divina non permittit, ut hostium suorum opera fines nostros consequamur, quin plerumque nos castigat per illam ipsam infidelem manum, quæ pactis subscripsit. Imperium, quod Constantinus Imperator in Orientem transtulit, pessum ivit per fœdera Palæologorum cum Turcis, Deo nimirum permittente, ut posteris correctionis esset exemplum, absque ulla tamen viva familiæ illius memoria. Quod si ob locorum distantiam, aut rerum conditionem per illos ipsos infideles castigatio fieri non possit, Deus ipse manum suam adhibet. Quas calamitates non perpessa est Francia, postquam Rex Franciscus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper. quam extrema necessitate ductus, fœdus cum Turca iniit, eumque in Europam evocavit? In supremo vitæ articulo errorem hunc suum agnovit, & detestatus est verbis gravissimis; quæ profecta à dolore Christiano pie interpretabimur, cum alias omnino hominis de animæ suæ salute desperantis videri possent. Sed & ab ejus Successoribus pœnam Deus repetiit, morte vio-

a Sap. 19. 19.

violenta & infelici eos tollendo è medio. Quod si ea severitate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorumque implorant auxilium, quid iis faciet, qui iisdem opem ferunt adversus Catholicos, & in caussa sunt, cur tantos illi progressus efficiant? Docet nos istud [a] Petri Secundi Regis Aragonii exemplum: favebat is Albigensium Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma sumpserat, centum millium hominum conflato exercitu, cum contra Catholici non nisi equites octingentos & mille pedites sub signis numerarent, & ab his tamen prælio victus occubuit. Simul ac Iudas Machabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam fine, ut sese contra Græcorum potentiam tueri posset) orbatur duorum Angelorum præsidio, qui ejus lateri assistebant, & contra hostium ictus tutabantur, interiit. Eandem pœnam, eademque ex caussa etiam dedere ejus fratres Ionathas & Simon, qui ei in Principatu successerant.

§ Nec sufficit semper excusatio defensionis naturalis: per enim raro omnes concurrunt conditiones & circumstantiæ, quæ ejusmodi fœdera cum Hæreticis faciant licita, & majoris sint ponderis, quam universale illud scandalum, & periculum opinionibus falsis veram inficiendi Religionem; siquidem eorum communio veneni instar est, quod facile alios corripit; cancer, qui celeriter serpit, ubi novitate & licentia capti fuerint [b] animi. Poterit quidem Politica divinis diffisa præsidiis, & in artibus humanis spem suam collocans, seipsam fallere, Deum non item, in cujus tribunali rationes meræ apparentes locũ non habent. Baasa Rex Israël urbem Rama (Benjamiticæ tribus ultimam in Regno Asa) communiebat, ejusque aditus sic claudebat, ut nemo Regnum illud tuto posset ingredi, aut inde [c] egredi: belli seges ea fuit inter ambos illos Reges, metuensque Asa fœdus Benadadi Regis Syriæ, quod cum Baasa fecerat? hoc egit primum, ut illud discinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipse iniit; [d] *quod cum audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum*; tametsi vero urgeret necessitas, & fœdus illud fieret non nisi studio defensionis naturalis, cujus mox optimus fuit effectus, displicuit tamen Deo, quod in illa potius, quam in auxilio divino suam collocasset fiduciam, misitque Hananum Prophetam, qui stultum ejus consilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella [e] minita-

[a] Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 2.

[b] *Sermo eorum ut cancer, serpit.* 2. Tim. 2. 17.

[c] *Anno autem trigesimo sexto Regni ejus, ascendit Baasa Rex Israël in Iudam, & murum circumdabat Ramæ, ut nullus tuto posset egredi, & ingredi de regno Asa.* 2. Paral. 16. 1.

[d] Ibid. v. 5.

[e] *Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ Regis exercitus de manu tua, &c. Stulte igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore adversum te bella consurgent.* 2. Paral. 16. v. 7. 9.

taretur, quæ reipsa deinde ecnere. Ex hoc ipso facile lligere licebit, quantum Dei fensam incurrerit regnum anciæ propter fœdera cum æreticis nunc inita, ad opimendam Austriacam Doum. Qua in re obtendere on potest titulum defensions naturalis in extrema necessitate, quia nulla prius lassitum injuria, & absque ulcaussa, cum omnibus illius ostibus fœdus sanxit, & belm ei intulit; foris extra Stas suos illud fovendo, eosque ilatando usurpatione injusta rovinciarum exterarum, & onsilio ac viribus Hæreticis œderatis assistendo, ut de opressis Catholicis triumphent; nterim ad tractatus pacis Coniam è Gallia venire nemo oluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hispaniarum suos illuc cum lena potestate Legatos ablegassent.

§. Nec sola fœdera cum Hæreticis, sed etiam militares suppetiæ illicitæ sunt. Exemplum illustre nobis præbent sacræ paginæ in Amasia Rege, qui cum certo pretio exercitum aliquem à filiis Israël conduxisset, jussit Deus, ut eum abs se dimitteret, eique exprobravit, quod non in Deo potius spem suam ac fiduciam *a* posuisset; & quia illico paruit, nulla habita ratione periculi aut impensarum, insignem ei victoriam contra hostes suos largitus est.

§. Illa fœdera cum Hæreticis licita sunt, quæ aut belli sopiendi, aut commerciorum exercendorum causa fiunt; quale fuit illud Isaaci cum *b* Abimelecho, & quod etiamnum viget Hispaniam inter & Angliam.

§. Inito semel cum Hæreticis fœdere, aliove pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adversetur, & jurisjurandi insuper sanctitate firmato, omnino servanda est fides publica; per ejusmodi enim Sacramentum Deus ipse in pactorum testem vocatur, & veluti sponsor promissi adimplendi utriusque partis consensu constituitur & arbiter, ut castiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit: & sane grave esset, eum mendacii testem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorumque est securitas, quam jurisjurandi religio, qua si ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ unquam firmæ induciæ, aut pax concludi possent. Verum, etsi nulla intercedit Sacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipsa veritate, fidelitate, & justitia oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Gentibus;

a O Rex ne egrediatur tecum exercitus Israël, non est enim Dominus cum Israël, & cunctis filiis Ephraim. Quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere. 2. Paral. 25. 7. & 8.

b Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus, ut non facias nobis quicquam mali. Gen. 26. 28.

bus; & ficut nemini Catholico licitum eft occidere, aut odiffe Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Iofua *a* Gabaonitis fidem fervavit; quod Deo tantopere placuit, ut victoriæ adverfus hoftes concedendæ cauffa ipfum etiam cæleftium orbium naturalium ordinem interturbare voluerit, obediendo voci Iofuæ, & fiftendo Solem in cœli medio, ut hoftium cædem tanto melius poffet profequi, & pacti obligationem *b* adi[mplere], & quia trecentis an[nis] poft Saul fœdus iftud vio[la]vit, punivit Deus Davide[m] *c* fame triennali.

a Iuravimus illis in nomine Domini Dei Iſraël, & idcirco non poſſumus eos contingere. Iof. 9. 19.

b *Stetit itaque Sol in medio cœli & non feſtinavit occumbere ſpa[tio] unius diei. Non fuit antea, nec poſt tam longa dies, obediente Domino [vo]ci hominis, & pugnante pro Iſraë[l].* Iof. 10. 13.

c *Facta eſt quoque fames in dieb[us] Davidis tribus annis jugiter: & co[n]ſuluit David oraculum Domini, dix[it]que Dominus: Propter Saul, & d[o]mum ejus ſanguinum, quia occi[dit] Gabaonitas.* 2. 21. 1.

SYMBOLVM XCIV.

QVando Sol in linea Æquinoctiali conftitutus, examen eft lancium libræ, lucem fuam quaquaverfum fpargit tanta cum juftitiæ æquitate, ut dies noctefque æquales faciat; non abfque omni tamen refpectu ad zonas viciniores, fuoque imperio magis fubjectas, quibus majorem vim lucis impertit, iis præfertim climatibus & parallelis, qui ab eo abfunt propius; & fi quæ forte Provincia caloris intemperiem experiatur fub zona torrida, ipfe ejus fitus in cauffa eft, non radii folares, quippe qui eodem tempore aliis ejufdem zonæ partibus benigniffimos fefe exhibent. Quod itaque Sol in linea Æquinoctiali efficit, tam illuftri cœli parte, ut non nemo exiftimet, Deum Optimum Maximum fuam in ea fixiffe fedem (fi tamen ejus immenfitas ullo certo loco definiri poteft.) Idem illud in orbe hoc infe[r]iori operatur Tiara Pontifi[-]cia, quæ ex Romana urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ fuæ lucis radiis univerfas Mundi Provincias collu[-]ftrat. Sol, inquam, eft in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis juftitiæ communicata fuit, ut ejufdem beneficio res omnes facræ veras fuas nancifcantur formas, abfque eo quod à vana aliqua opinionum impiarum umbra in dubium vocari poffint. Nulla tam polis propinqua eft Regio, quo nequicquam obftantibus frigoribus & tenebris ignorantiæ, fplendores illius non penetraverint. Tiara ifta lapis Lydius eft, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur: in illa tanquam in fuforio calice ab aliis fpuriis fegregantur metallis: figno illius monetario *Tau* confignatæ verum fuum pre[-]tium

tium valoremque inviolatum pertinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique complures ultro Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt, tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent; quod Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxiæ. Eæ vero, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum probari detrectant, plumbeæ sunt & stanneæ, quas tempus modicum atterit, consumitque, adeo ut vix ad quintam usque generationem (quemadmodum frequenti experientia compertum fuit) perveniant. Vna cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Esaiam Prophe-

phetam *a* olim prædicta, quæ suo dein robore spiritualem quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Christiano bilanx esse potuerit, & supremum eorundem tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis potentiam suam conservare student Pontifices, paterno illo suo affectu & benignitate Principes sibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium est, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potius, quam vis aut coactio. Quod si hæc aliquando immoderatior fuerit, effectus plane contrarios habuit: cœca enim est indignatio, & facillime in præceps ruit. Dignitas Pontificia inermis etiam, instructissimis exercitibus validior est. Occursus Leonis Papæ in habitu Pontificio tantum terrorem incussit Attilæ, ut pedem referret, & susceptam Romanæ urbis vastandæ cogitationem deponeret: si armis id attentasset, neutiquam fregisset animum hominis illius barbari. Vnicus Pastoris sibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus possunt, quam duri etiam silices. Rebellis fieret ovicula, si ex rigore agi cum illa oporteret; etsi enim Fidelium pietas dignitatem Pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus securitate factum est potius, quam ut iis uteretur, nisi ad conservandam Religionem Catholicam, & universale bonum Ecclesiæ ita opus esse videretur. Quando vero spreta ista hac consideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoscit illam ultra reverentia, immo ferire audet, non secus ac si foret temporalis; & si niti voluerit rationibus politicis, æstimabitur pro diademate Principis politici, non summi Pontificis, cujus imperium spirituali auctoritate sustentatur. Officium ejus pastorale non belli est, sed pacis: pedum obtusum superne incurvatum, ut conducat; non acutum, ut sauciet. b *Summus Pontifex Summus homo est*, adeoque *non æmulationi, non odio, non privatis adfectionibus*, quæ bellorum semper sunt incentiva, *obnoxius* esse debet: nam illud in summo Sacerdote etiam cœca Gentilitas exposcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, animos magis feriunt, quam ensis in corpora sæviat. Plus auctoritas valet, quam arma, ad componendas Principum lites: hi enim, si videant, eum suo fungi officio ex amore paterno, à passionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma sua ad illius pedes ultro deponunt. Experti id sunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales sese gesserunt. Qui uni alicui adhæret, se subtrahit alteri, & qui nec hujus est, nec illius, nullius est; Pontifices vero omnium esse debent: id quod in lege veteri indicabant ejus vestimenta, quæ

a *Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi*, Isa. 60. 5.

b Tac. l. 3. Annal.

quæ singulari contexta artificio totum terrarum orbem *a* exhibebant. Neutralitas crudelitatis genus quoddam est, cum præsertim, cum alienarum calamitatum non nisi otiosa spectatrix est. Si contendentibus inter se filiis pater immotus consisteret, merito illi imputaretur, si alter ab altero damnum acciperet: oportet, ut nunc amore, nunc severitate eos ab invicem distrahat, ponendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unius etiam caussæ patrocinetur, ut alter ad æquam compositionem adduci possit. Eodem quoque modo, si paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, si reverentiam sacrosanctæ ejus auctoritati debitam exsuant, nec ulla spes supersit, eos inter se conciliari posse, perutile fore videtur, si steterit pro parte magis æqua, & suos reflexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem Religionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem traducatur: qui enim tam hujus, quam illius caussam approbat, utrique cooperari censebitur. Atque in Italia magis, quam in ulla alia orbis parte illa Pontificum advigilantia opus est: nam si suum erga Francos affectum ita aperte semet prodiderint, ut hi subsidia illorum & favorem certo sperare habeant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre audebunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices, ut Hispaniæ magis sese addictos faventesque exhiberent, ad Franciam nimirum tanto melius cohibendam; quod si quis interdum ductus aliqua specie boni, aut affectu, aut utilitate propria & cautionis illius immemor secularibus armis usus fuit, & ab exteris popoſcit auxilia, magnis in Italia motibus ansam dedit; uti memorant Historici in vitis *b* Vrbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocæensis & Andium Comitem contra Manfredum, *c* utriusque Siciliæ Regem in subsidium evocavit; Nicolai Tertii, qui potentiæ Regis Caroli stimulatus invidia, imploravit opem Petri Regis Aragonii: Nicolai IV. qui cum Alphonso Rege Aragonio adversus Regem Iacobum fœdus iniit: Bonifacii Octavi, qui Iacobum Aragoniæ Regem lacessivit, & à Carolo Valoësio Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petiit suppetias; Eugenii Quarti, qui Andiensem fovit factionem adversus Alphonsum Regem Neapolitanum; Clementis V, qui Philippum Valoësium advocavit in auxilium contra Dynastam Procomitem Mediolanensem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Francisco Galliæ Rege fœdus pepigere adversus Carolum Quintum Imperatorum, ut Hispanos Italia ejicerent. Incommodum istud ex eo oritur, quod tantum Sedis Apostolicæ pondus sit, ut lancem, in quam conjecta fuerit, necesse sit plurimum de-

a *In vestis enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum.* Sap. 18. 24.

b Zurit. hist. Aragon.

c Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 13.

deprimi. Moverit forte ad ista memoratos Pontifices aliqua boni species, in aliquibus tamen intentioni eorundem minime respondit effectus.

Verum sicut Pontificii muneris est omnem adhibere curam, ut in quiete ac tranquillitate conserventur Principes, ita hi vicissim debent (tametsi nullum esset divinum præceptum, uti revera est) suos semper defigere oculos, Heliotropii ad instar, in Sole isto Tiaræ Pontificiæ, qui semper lucet, & nunquam occidit, in ejusque obedientia & tutela permanere. *a* Eam ob caussam filio suo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonsus Quintus Rex Aragonius fato jam concessurus, auctoritate Sedis Apostolicæ & Pontificum gratia nihil potius duceret, caveretque eos offendere, tametsi justissimam habere caussam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari solent, si suam adversus Pontifices tueri possint gravitatem. Iis sese submittere non vilitas animi est, sed religio; non auctoritatis jactura, sed honor. Venerationes à maximis etiam Principibus cum summa demissione iis exhibitæ, pia sunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut norint quantus rebus sacris habendus sit honos. Non illæ infamiam pariunt, sed insignem potius apud omnes laudem, ut nemo quisquam animi abjectionem interpretari audeat. *b* Ita Constantino Imperatori nemo vertit vitio, quod in Episcoporum concilio locum humilem occuparet, uti *c* nec Regi Ægicæ, cum in alio sacrorum Præsulum conventu Toleti celebrato in terram sese prosterneret. Oppositiones contra Pontifices nunquam è voto succedunt. Contentiones sunt, quæ nunquam bonum sortiuntur exitum. Ecquis rationem Principis temporalis à supremo Ecclesiæ capite separare poterit? ostensa, & auctoritas sacra, juncta sunt inter se, & in unum quasi coëunt. Quanto illa est gravior, tanto plus de dignitatis decoro detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam se tuetur. In Regnis alienis obedientes habet subditos, ubi vero bella his movere cœperit, refrigescit hominum pietas, & à conflictu armorum ad librorum devenitur prœlia, obedientia in dubium vocata; unde perturbata Religione immutantur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentia Sacerdotii *d* consistit, quæ caussa fuit, cur illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes se suaque tam prudenter moderari, ut ne quam summis Pontificibus offensæ dent occasionem. Fiet vero istud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sanctè inviolateque ejus privilegia, immunitates & jura

a Zurit. Ann. de Arag.
b Eusob. in vit. Const.
c Chron. Reg. Goth.
d *Honor Sacerdotii firmamentum potentiæ assumebatur.* Tacit. lib. 3. Hist.

jura obfervent, fua item propria, fi Pontificiis illis contraria non fint, animo forti & conftanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad Spirituale fubditorum emolumentum non conducat. Cum Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ cauffa in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo poftulabant Legati Pontificii, quo promitteret, nunquam fe contra Ecclefiæ jura facturum aliquid, ipfe vero refpondit, nihil fe in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii conftitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclefia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut exceffiffe propemodum videri poffit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines tranfiliantur: nam fixo femel pede, mox ut poffeffio defenditur, & paullatim itur longius; cujus principiis fi quis obftiterit, graviores inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis: qui Epifcopatum Cæfarauguftanum [a] Cardinali Aufiæ Dezpuchio contulerat, eo quod ab ipfo Rege, ut erat id temporis moribus ufurpatum, nominatus non effet. Quare in bona & Cognatos Cardinalis graffatus, pervicit tandem, ut is Pontificatu fe abdicaret, quem deinde Rex dedit Nepoti fuo Alphonfo, cui jam pridem fuerat deftinatus. Eadem contentio paullo poft de Turiafonenfi Ecclefia orta fuit, cui cum quidam fupremus judicii Præfes præficeretur Epifcopus, juffit eum illico renuntiare Infulæ; ni faceret, eum & cognatos ejus omnes è Regnis fuis ejectum iri minitabatur. Idem poftea fecit Ioannis Filius Rex Ferdinandus in Conchenfi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinquus illi Ecclefiæ dederat Præfulem: indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & abfque nominatione, dignitatem illam collatam, Hifpanos omnes Roma juffit egredi, ftatuitque ea fuper re, & alias ob cauffas Concilium cogere. Cumque deinde Pontifex Legatum mififfet; & hic in Hifpaniam ingreffus effet, reverti eum Rex juffit, graviter conqueftus, non tractari fe à fummo Pontifice, pro eo ac obediens Ecclefiæ Filius mereretur, vehementerque miratus, Legatum negotium iftud in fe fufcepiffe. At ille modefte refpondit, renuntiare fe Legati privilegiis, & Regis judicio acquiefcere; qua cum conditione, & bonis Cardinalis Hifpaniæ obfequiis admiffus fuit, omnifque controverfia compofita. Verum gravis cauffa fit oportet, aut naturalis defenfio, ut ejufmodi ufurpentur media; dignum quoque paterno Pontificum amore, minime iis anfam dare, fed benignitati femper ftudere, ad confervandam mutuam cum Principibus amicitiam; etfi enim duplicem

[a] Zur. Hift. Arag. Mar. Hift. Hifp. lib. 24. c. 16.

manu sua portet gladium, spiritualem nimirum & sæcularem, hic tamen per ipsos Imperatores & Reges, tanquam protectores defensoresque Ecclesiæ executioni mandari debet. a *Onde conviene* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *por razon derecha, que estos dos poderes sean siempre acordados, asi que cada uno dellos ayude de su parte al otro: ca el que desacordase, vernia contra el mandamiento de Dios, e avria por fuerza de menguar la fe, e la justicia, e non podria longamente durar la tierra en buen estado, ni en paz, si esto se fiziese.*

Facile equidem credo, fatis eam rem cordi esse omnibus iis, quotquot in suprema illa sede Deus collocavit; sed perturbant curam istam interdum aulici Romani, quorum unicum studium est, discordiarum spargere semina. Suscitat illas etiam Ministrorum quorundam ambitio, qui in summorum Pontificum gratiam insinuare se student, & præcipua mereri munia, cu[m] illa à Principibus independentia, immo & animi av[er]sione; varias excogitand[o] tiones ad denegandas grat[ias] quas petunt, & omnem cap[...] tando occasionem offenden[...] di illorum Legatos; atque u[t] forti videantur esse animo sub specie Religionis & ze[li] violenta suggerunt consilia quo fit, ut bona illa Ponti[fi]ces inter & Principes amici[tia] intepescat, non absque insig[ni] Reipublicæ Christianæ det[ri]mento, & refrigescat in ve[...] illius pietas, ob defectum [...] moris, qui arteriæ instar [...] fovet, calentesque conser[v...]

a Ant. Neb. hist. Hisp. c. 120.

SYMBOLUM XCV.

Inter vim & potentiam duorum contrariorum æquorum sese Isthmus tuetur, tanquam utriusque arbiter, non uni magis adhærens, quã alteri; unde fit, ut quod mare unum illi adimit, restituat alterum, & pugna utriusque æque potentis integer conservetur. Etenim si unius fluctus nimium intumescerent, & totam inundarent terram, terræ delerent dominium, & Isthmus esse desineret. Isthæc inter duas grandes potentias quasi neutralitas Petrum Asagram diu feliciter conservavit in Statu suo Albarracinensi, b in Castellæ & Aragoniæ confinibus sito: quilibet enim istorum Regum cav[...] sollicite, ne ille ab alter[o] primeretur, qua mutua [...] utrumque æmulatione S[...] ille libertatem suam ret[...] integram. Atque ex eo [...] ligere possent Allobr[...] Duces, quantum ad ip[...] securitatem intersit, si [...] munes se amicos am[...] Coronis Hispaniæ & F[...] præbeant, serventque [...] potestate ea propugn[...] quæ ingressum per Al[...] Italiam prohibere p[...] siquidem ea in re eoru[...] plitudo, conservatio, [...] citiæ necessitas consist[...] pterea quod Coronæ [...] que intersit quam plur[...]

b Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 16.

illi ab alterutra bonis suis
gantur. Hinc toties Hispa-
Duci Carolo Emmanuëli
nerunt subsidio, armisque
cuperarunt, quæ à Francis
ccupata fuerant. Tunc so-
im expediret Ducibus, com-
uni isti renuntiare amici-
æ, & uni certæ coronæ sese
djungere, quando altera ar-
morum vi Statibus illorum
dominari contenderet, &
præsertim Corona Francica:
hæc enim, si Hispanos Italia
ejiceret, tam fieret potens
(extenso jam suo dominatu
ab ultimis Oceani finibus us-
que ad terminos maris Medi-
terranei per Calabriam) ut
confusis Sabaudiæ & Pe-

demontii Statibus necesse foret, aut eos coronæ Francicæ uniri, aut subjectionem & servitutem subire intolerabilem; quam deinde universa etiam experiretur Italia, absque ulla spe seipsam in libertatem iterum vindicandi; Hispaniæ vero difficile admodum foret, deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quod tam longe absit in Italia. Periculum istud magna cum prudentia expendit Respublica Veneta, cum crescente Caroli VIII. Franciæ Regis potentia in Italia, novam fœderatorum decrevit unionem, quam sanctissimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit Providentia divina securitatem & conservationem Sedis Apostolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæresibus inficeretur, quæ in Germania nascituræ essent, provexit ultra ipsas etiam Alpes magnitudinem Domus Austriacæ, atque in Regno Neapolitano, Siciliæ, & Ducatu Mediolanensi stabilivit Monarchiam Hispanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi posset. Ut verò etiam Hispaniæ potentia intra suos contineretur terminos, & juribus successionis, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regem, ut pro sua conservatione necesse haberet subditorum sibi conciliare amorem ac benevolentiam, & alios æstimare Principes, conservando in illis justitiam, inter hos pacem, nulla belli data occasione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in discrimen adducit.

§. Istud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hispanica nonnulli servitutem existimant, cum præcipuum potius quietis, libertatis, & Religionis in illa momentum sit. Error ex eo nascitur, quod utilitatem ejus rei non satis agnoscant. Qui navigandi artem ignorat, & imam navem saburra aut lapidibus impletam videt, periculum inde eidem creari putat. At qui prudentius istud considerat, facile agnoscit, absque ejusmodi pondere navem inter undas diu salvam consistere non posse. Hoc utriusque Coronæ æquilibrium pro communi subditorum utilitate expendisse videtur Nicephorus, cum in hæc verba loquitur: a *Mirari mihi subit impervestigabilem Dei sapientiam, qui plane contraria uno fine conclusit. Nam cum duas adversarias potestates inter se committere statuit, nec alteri alteram subjicere, aut ingenio & virtute præstantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius consilia, & conatus evertat, & utrinque subditorum libertati consulatur, aut utrasque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & septa (quod ajunt) transilire audeat, veteresque Regnorum limites convellere.* Ad eundem quoque finem separavit inter se Providentia divina vires Regum Hispaniæ & Franciæ; interjiciendo altissimos Alpium muros, ne vicinitas forte, aut aditus facilitas bellum accenderet, magisque faveret Nationi Gallicæ si ea tam frequens portas illas haberet

a Niceph.

beret apertas ; quin & pro securitate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concredidit, qui cum Statibus suis inter Regem utrumque medius, eas aut clausas servaret, aut apertas, quoties necessitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei dispositionem agnovit Papa Clemens Octavus, & singulari cum prudentia effecit, ut Status Salusanus in Allobrogum Ducis potestatem deveniret. Ratio Status antiquissima ea fuit; eidem innitebatur Alphonsus Rex Neapolitanus, cum Mediolanensi Duci suaderet, ne civitatem Asti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, ajebat, Franci Italiæ bono pede in Italiam inferre cogitant, sed ut suæ eam ditioni subjiciant, prout in Genuensi expeditione tentari cœptum. Hujus consilii vim minime assecutus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinnarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus forte (nisi malitia fuerit) specie utilitatis, quam è Gallorum vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat: nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam forte eventurum erat, introduci aliud præsens, & omnino certum de Francis in Italiam admittendis; neque enim in una aliqua Provincia inter duas tam diversas oppositasque Nationes pax conservari poterit; nec aliud inde Italiæ fore commodum, quam quod serpentem in sinu aleret, à quo deinde pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quod Franci intra suos etiam limites consistentes ab altera Alpium parte, satis præsto sint semper, ut vocati in Italiam possint irruere, nec necesse sit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquatur arbitrio. Verum etsi Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic se continerent, nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longe eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros; uti reipsa experti sunt Ludovicus Sfortia, Castrucius Castrocani, aliique, qui illorum imploratunt auxilium, nullo alio fructu, quam quod iis accideret (sicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus, nimirum [a] *quoties isti concordes agebant, spernebatur Parthus: ubi vero dissensere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocabant accitus in partem, adversum omnes valescebat.* Quod si ista Francorum potentia Pinnarolam ea lege fuisset introducta, ut in ipsius Italiæ esset arbitrio eam aut in subsidium evocare, aut è suis finibus rursum dimittere, ubi sic expedire visum fuerit, habuisset sane consilium istud politicam aliquam rationẽ & speciem zeli boni publici; at nunc tempore minime opportuno eam intra ipsas Italiæ portas constituere, ut pro libitu, quoties aut ambitio, aut levitas suaserit, eam possit subingredi, atque

a Tacit. lib. 6. Annal.

atque ut ex isto metu Hispani, nunquam non in armis vigilent, deturque occasio, ut alii quoque Principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ulla quietis spe, non tam consilium fuit, quam proditio patriæ: neque enim erat aliud, quam exponere eam arbitrio Franciæ, & contra adimere Principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipsis Alpibus imperitabat.

§. In reliquis Italiæ Principatibus, qui inter ambas illas Coronas constituti non sunt, vim non habet ista Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium sibi habebunt obstrictam, uti Consul Quinctius dicebat, Ætholis persuasurus, ut in bello contra Regem Antiochum suscepto Romanis se *a* jungerent; & experti illud sunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansere neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen Pontificis iram mitigantes. Neutralitas semper admittenti exitiosa est, quam ob causam de Senensibus (qui neutralitate salutem quærentes misere periere) dixit Alphonsus Rex Neapolitanus, iis evenisse, quod accidere solet duobus unius ejusdemque domus inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo superne habitantem opplet; hic vero contra inferne commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quod neutrales esse voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit. Et quamdiu talem se gessit *b* Ludovicus XI. Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§. Ne porro falli se sinant Principes, opinando nimirum, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrio Hispaniæ Franciæque vires; nam revera aliqua opus est affectus ostensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiatur, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet, tueatur, & in Regno suo detineantur Franci, nec neutralitate forte, aut benevolentia alio invitentur. Et hoc ipsum tam certum est exploratumque, ut sola etiam affectus declaratio absque ullis aliis indiciis publicis pondus sit æquilibrii istarum bilancium, & argumentum sufficiens, cur ideo bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utriusque intra illius viscera contentione suam stabilire fortunam satagunt. Agnovit istud Carolus V. Imperator, quando ut Italiæ quietem restitueret, eas penitus exstinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat; una enim bilancium Franciæ, aut Hispaniæ plusculum onerata pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Respublicæ, Hispaniæ sese faventiores exhibuere, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique constituto æquilibrio, una cum Statibus suis optata quiete fruerentur; & si

a *Quippe sine dignitate præmium victoris eritis.* Liv. l. 35.

b Phil. Comin.

& si quis illud aliquando disturbavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuant melius fore, si contra utramque conspirent Coronam, & sibimet ipsi dominentur, aut in Respublicas divisi, aut certo aliquo capite constituto; verum cogitationes istæ, supposita Italiæ conditione, pro discursu sunt potius quam ut in effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minime desunt rationes, quibus facile quis ostendat, fieri non posse, ut Monarchia aliqua spiritualis conjuncta cum sæculari, satis se tueatur in potentia Principis alicujus electivi (devexa præsertim ætate, qua ordinarie omnes solent esse Pontifices) qui totus est in procuranda pace & tranquillitate Ecclesiastica, occupatus in negotiis spiritualibus, cinctus nepotibus & consanguineis, ut licet eorundem Statibus successionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia iisdem feuda distribuendo, in partes distracturus sit: accedit præterea cum plurimum alias Christianitati conducat, Pontifices communes esse omnium Patres absque dissidiis cum Principibus aliis, futurum ea ratione, ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Mediolanensem, Regna item Neapolitanum, & Siciliæ ambæ illæ sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facile impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos, aut separatæ, una per agrum Mediolanensem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam [illegible]ne alterutra forte auxiliares Germanorum, aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italia pedem figerent.

§. Quod si aliquis totius Italiæ Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo, quod ad formandam unamMonarchiam, Principes alios uni alicui reddere subditos, & Pontificem suo oporteret exuere imperio: nam si eo in statu, in quo nunc sunt, eos relinqueret (tametsi id foret cum aliqua clintelæ agnitione, aut fœdere) nullo modo sese tueri posset, quo porro fieret, ut Italia imperium istud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amissa sua libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Minus autem fieri poterit, ut Italia quieta persistat, si à diversis gubernetur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potius bellis mutuis intestinis ultro accersitis se conficient, uti sæculis retro præteritis accidit; siquidem Natio Italica tam

tam eſt generoſa, ut modum tenere haud ſciat, aut dominari vult abſolute, aut parere.

§. E quibus omnibus liquet, quam Italiæ neceſſaria ſit potentia aliqua peregrina, quæ oppoſita cæteris, nec inter illius Principes bellorum toleret motus, nec armis utatur alienis; quæ cauſſa eſt, cur ex eo tempore, quo in illam ingreſſa fuit Corona Hiſpanica, pace & tranquillitate fruita ſemper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas, quam ſecum adfert neceſſitas illa ad alterutram Coronam ſeſe adjungendi, movere poteſt Nationem Italicam, ut cum præſenti Statu ſe conformet, poſito præſertim, quod ſi quæ in Ducatu Mediolanenſi, & Regno Neapolitano ac Siciliæ fiat immutatio, id futurum ſit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ abſque aliarum interitu introduci ſolent; cumque alterutra è duabus illis Nationibus in Italia admittenda ſit, convenientiór utique pro illa erat Hiſpanica, ſiquidem ambæ iſtæ uni eidemque ſubſunt Climati, quod eas reddit ſimiliores in firmitate Religionis; in obſervatione juſtitiæ; in actionum gravitate: in fidelitate erga ſuos Principes; in conſtantia promiſſorum & fide publica; in modeſtia animorum, aliiſque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hiſpaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, ſed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quam ut ea conſervet, quæ juſto nunc titulo poſſidet, quippe qui majori cum Status emolumento Monarchiam ſuam extendere poſſit per vaſtiſſimas Africæ Provincias. Hanc regulam ſecutus eſt, & ſuis reliquit Succeſſoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum ſibi in Italia Imperatoris titulum generoſe reſpuit, dictitans nihil ſe in illa cupere, quam quod jure ad ſe pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes diſtrahatur. Teſtes ejus rei ſunt tot tamque variæ reſtitutæ urbes, abſque eo quod Rex Hiſpaniæ juri belli & compenſatione ſumptuum damnorumque uti voluerit, aut arma ſumere (quamdiu non urſit neceſſitas) ſive pro defenſione propria, ſive pro aliena conſervatione; uti reipſa experti ſunt Mantuani Duces. Quod ſi aliquando Nivernenſem bello aggreſſus eſt, non ideo factum, ut Caſalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, ſed ut Imperator juſtitiam adminiſtrare poſſet iis, qui jus aliquod in Status illos ſibi vendicabant: poſteaquam enim Dux Nivernenſis per Marchionem Mirabellanum Regiæ ſuæ Majeſtatis tutelam & conſenſum pro matrimonio filii ſui Ducis Retellani cum Principe Maria petiiſſet, utrumque obtinuit; ſed confecto negotio, Madritum mox nunciatum fuit artibus Comitis Eſtrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis conſtituto, nulla prius cum ſua

sua Majestate ea super re facta communicatione, contra ac Regem inter & Ducem convenerat. Vnde novitas ista, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem distulit inprimis, & novis deinde consultationibus ansam dedit, quibus sic visum, ut tunc quidem istis omnibus dissimulatis effectum suum gratia sortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verum cum Providentia divina ruinam urbis Domusque Mantuanæ ob Principum illius vitia, & illusa sæpius matrimonia disponeret, ad eundem istum finem eventus omnes dirigebat; atque adeo dum hæc in Hispania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernensis hostis, ut opitulante suo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille subodoratus, nonnisi inanem hunc titulum esse, ad introducenda in Italiam arma Gallica & media utriusque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonsalvo de Corduba Gubernatori Mediolanensi aperuit, ultro pollicitus, si armis suis sibi præsto foret, se Franciæ partes deserturum. Gonsalvus tempus sibi dari petiit, ut ea de re ad consilium referret in Hispaniam, vidensque illud à Duce denegari, & nisi eidem auxilio adesset, Alpium portas Francis patefactum iri, magisque perturbandam Italiam, suapte interim sponte cum eo transegit, sperans Espadini opera Casalo se potiturum, quo fieret (quemadmodum ipse ad suam Majestatem perscribebat) ut facilius deinde Imperator controversias in Montferrato & Mantuano Ducatu exortas posset componere. Atque hoc ipsum consilium effecit deinde, ut sua Majestas alteram etiam tutelæ executionem suspenderet, quantumvis alias pacem Italiæ cuperet; quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemque æmulationis caussam è medio tolleret, dedit in mandatis Gonsalvo de Corduba, ut si (quod certum habebarur) Casalum jam occupasset, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini tueretur, missis insuper litteris ejusdem tenoris, quas in tali casu ad suam Cæsaream Majestatem ipse destinaret. Verum cum tractatus ille minime succederet, absque Majestatis suæ jussu Casalum obsidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Susam advolaret, & Hispania præter opinionem bello implicaretur, palam protestata copias istas militares non nisi auxiliares esse Cæsaris, ut via justitiæ desideretur de juribus, quæ nonnulli in Monferrato & Ducatu Mantuano sibi competere affirmabant; Gonsalvus vero conditionem quam Dux Nivernensis illi offerebat, de nudando mœnibus Casalo, admittere nunquam voluit, ne cuipiam forte videretur, Majestatem suã privati commodi gratia potius, quam tranquillitatis publicæ motibus

bus illis sese immiscuisse. Hæc ipsissima rei veritas est, nota perpaucis, & à multis tamen per calumniam graviter injusteque traducta.

Deponant igitur Italiæ Principes ac Respublicæ inanes illas suspicionum umbras, certo sibi persuadentes, Hispaniam hoc solum spectare ac cupere, ut suam inter illos magnitudinem conservet, non ut eandem augeat, & locum dent veræ politicæ hujus meæ narrationis, siquidem amant Italiæ pacem: æmulationes enim illæ, quas multi sibi inaniter & absque fundamento imaginantur, gravissimorum motuum caussa sunt, cum nullum sit bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione, aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLVM XCVI.

VIctoria in bellis justis pacem ut finem spectat, ad hanc siquidem, & ad æquitatem hostem adducit, atque adeo illa magis erit gloriosa, quam minori cum damno ars largita fuerit, non armorum robur; illa, inquam, quæ minus pulvere & sanguine respersa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ sic obtinetur.

— a *Dulcis sine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Diis sacrificabant, bovem vero pro iis, quas ars & industria pepererat. Si ingenio ad Dei accedimus similitudinem, vires autem communes habemus cum belluis, gloriosius utique erit illo hostem vincere, ac istis. b *Lætior erat Tiberius, quia pacem sapientia firmaverat, quam si bellum per acies confecisset. Ingens victoria decus Agricolæ* c *citra Romanum sanguinem bellanti*, & Romanos vincenti. Quod sic victoria conservationem & augmentum Reipubl. ut finem præ oculis habet, melius stratagemate aut negotiatione is obtinebitur, quam armis. Pluris vita unius civis æstimari debet, quam multorum hostium interitus: unde Scipionem Africanum dicere solitum accepimus, *malle se unum servare civem, quam mille hostes occidere.* Quibus verbis postea tanquam symbolo suo usus fuit Marcus Antonius Pius Imperator, & recte id quidem: nam hostem superare Ducis militaris est officium: servare vero civem, Patris Patriæ. Non istud considerabat Vitellius Imperator, cum devicto Othone per cæsorum transiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hostium, gratior tamen civium.* Inhumana plane vox, quæ ne vulturem quidem deceret. Aliter Himilcon affectus fuit, qui licet magnas in Sicilia obtinuisset victorias, quia tamen milites quam plurimos desiderabat, quos lues in castris sustulerat, Carthaginem non triumphans ingressus fuit, sed pullata indutus veste, & amictu mancipii proprio, suam deinde domũ repetens, & nemini

a Horat.
b Tac. l. 2. Annal.
c Tac. in vita Agric.

mini quicquam locutus, sibi ipsi necem conscivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur esse potius, quam fortitudinis facinus. Plus in ea ferocitas obtinet, quam ratio. Ludovicus Duodecimus Franciæ Rex, cum intellexisset exercitum suum in prœlio ad Ravennam de hoste triumphasse, multis tamen amissis Ducibus & militibus, altum suspirans dixisse fertur: *O utinam prælio victus potius fuissem, & optimi mei Duces etiamnum viverent!* *Victorias ejusmodi Deus hostibus meis largiatur, in quibus victus evadit victor, victor autem victus abit.* Eam ob caussam boni prudentesque Du-

Duces, quantum fieri poteſt, acres conflictus & oppugnationes *a* devitant, majoriq; ſibi ducunt honori, ſi efficiant, ut hoſtis ultro ſe dedat, quam ſi viribus & armis eundem ſuperent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pactis & conditionibus in ſuam redegerat poteſtatem, & autumabant nonnulli ſatius futurum fuiſſe, ſi tanquam in campo victor, vi armata eandem occupaſſet, detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob damna videlicet, quæ facere illi poſſent ſi liberi dimitterentur; ipſe vero reſpondit; *Plus in pulverem pyrium, glandes, & tormentorum globos impendendum fuiſſet, quam periculum iſtud mereretur.* Egregia fortitudo eſt, quæ minori ſanguinis impenſa ad deditionem compellit; & bellum felix, quod miſerando & ignoſcendo *b* transigitur. c *Quanta pervicacia in hoſtem, tanta beneficentia adverſus ſupplices utendum.* Iſthanc animi generoſitatem hac noſtra ætate vix uſurpari videmus, quando magis ad explendam iram, quam ad fortitudinem exercendam, magis ad vaſtandum, quam ad vincendum armis concurritur. d *Ubi* urbibus exuſtis, vaſtatis Provinciis, incenſis ſpoliatiſque agris, ut in Germania & Burgundia fieri cernimus, *ſolitudinem faciunt, Pacem appellant.*

a *Dare in diſcrimen legiones haud imperatorium ratus*, Tac. lib. 2. Annal.

b *Bellorum egregios fines, quoties ignoſcendo tranſigatur*, Tacit. lib. 12. Annal.

c Idem ibid.

d Tacit. in vita Agric.

O ſævitiem barbaram, & ab omni ratione humana alienam, ipſimet Naturæ bellum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit ac ſuſtentat! Etiam arbores urbibus obſidione cinctis proximas ſuccidi vetant ſacræ paginæ, quia ligna ſunt, non homines, nec hoſtium numerum augere *e* poſſunt. Tantopere Deo diſplicet ſanguis in bello effuſus, ut quamvis adverſus Madianitas arma ſumere juſſiſſet, poſtea tamen etiam præceperit, ut quicunque aut hominem trucidaſſet, aut occiſum contigiſſet, dies ſeptem, extra *f* caſtra, luſtraretur. Æneas grande nefas putabat, res ſacras manibus contrectare ante, quam pura lympha eas abluiſſet:

Attrectare g *nefas, donec me*
flumine vivo
Abluero.

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abrumpunt. Etiam contra ipſamet arma, quia mortis ſunt inſtrumenta, hanc Deus indignationem oſtendit: ideo enim opinor, altaria è lapidibus rudibus, & impolitis, quos ferrum non tetigiſſet,

e *Quando obſederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non ſuccides arbores, de quibus quis veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem, quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium contra te augere numerum.* Deuteron. 20. v. 19.

f *Manete extra caſtra ſeptem diebus. Qui occiderit hominem, vel occiſum tetigerit, luſtrabitur die tertio & ſeptimo.* Numer. cap. 31. v. 9.

g Virgil.

tigiſſet, exſtrui præcepit; uti illud, quod erectum fuit, poſtquam populus Iſraëliticus Iordanem *a* tranſierat, aut illud Ioſuæ poſt reportatam ab *b* Haitis victoriam: ferrum enim belli materies eſt, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad ſacrificiorum ſuorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expreſſiſſe, cum prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & ſi fiat ſecus, ea pollutum *c* iri.

§. Verum effrænata gloriæ cupiditas rationibus iſtiuſmodi locum dare non ſolet, perinde quaſi famæ celebritas obtineri non poſſit, ubi nec virium robur ſeſe exſerit, nec ſanguis profunditur, qua eadem de cauſſa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ ſocios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonſus Tertius propterea ſolum in pugna ad Arcos cladem accepit, quod Legionenſium & Navarrorum adventum præſtolari noluiſſet; uti & Tillius in prœlio Lipſienſi, quod non exſpectaſſet Cæſareas copias. Qua in re egregie fallitur ambitio, ſiquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus eſt poſita, quam in eo, ut tutioribus quis uti norit conſiliis: nam illa à caſu pendent, hæc vero à prudentia. Sat cito victoriam obtinet, cui cum judicio proviſum eſt, ne *d* vincatur. Vrit ambitio, & ratio perturbata naturalem ſequitur impetum, ac ſemetipſam perdit. Plurimum ſubditi ſuo debent Principi, qui ſpretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conſervet, & auro argentóque victoriam obtineat. Meliori ſiquidem venit pretio, quæ pecunia, quam quæ ſanguine emitur. Et plerumque felicius ſecuriuſque haſtis aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parta ſemel victoria ob præteritorum caſuum varietatem ſuimet obliviſcitur; gloria evaneſcit; gaudio perturbatur; lætatur ſpoliis; acclamationibus fit confidentior; ſanguine profuſo hoſtem contemnit, & ſecura obdormiſcit, tunc præſertim, cum vigilare vel maxime eam oporteret, majoremque præ ſe ferre fortitudinem in ſemetipſa edomanda, quam in hoſte debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quam ab animi magnitudine proficiſci poteſt, & in triumphis de effectibus noſtris & paſſionibus caſus locum non habet. Decet igitur, ut poſt obtentam de hoſte victoriam, ſupremus militiæ Dux in ſemetipſum protinus deſcendat, ac prudenter fortiterque componat ſuorummet affectuum civiles motus: abſque hoc enim triumpho ne ipſa quidem de hoſte victoria ſatis ſecura foret. Ad ipſa

a *Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit.* Deut. 27. 5.

b *Tunc ædificavit Ioſua altare de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit.* Ioſ. 8. 31.

c *Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis de ſectis lapidibus, ſi enim levaveris cultrum ſuper eo, polluetur.* Exod. 20. 25.

d *Satis cito incipi victoriam ratus, ubi proviſum foret, ne vincerentur.* Tacit. lib. 2. Annal.

ſpolia & trophæa majori cum ſollicitudine vigilet: nam metus in periculo cuſtodias excubiaſque duplicat; qui vero extra illud verſari ſe exiſtimat, ſomno ſe dat: a *Ioſua non contraxit manum, quam in ſublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai.* Nulla eſt ſecuritas prœlium inter & victoriam. Deſperatio multa audet. Viliſſimum etiam animal, ſi vexetur, contra inſurgit. Alberto Archiduci carò ſtetit ad Neoportum experientia. Periculoſum eſſe ajebat Abnerus ad Ioabum, nimium ferro in hoſtem *b* ſævire. Ingenioſa præterea eſt ipſa calamitas, adeo ut ea preſſus hoſtis occaſione uti ſoleat, & in uno ſæpe momento amiſſa recuperet, hac ipſa ſua inconſtantia Fortunam deludens. Cum maxime ſplendet, vitrea eſt maxime, & citiſſime frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferri non debet, nec exiſtimare fieri non poſſe, ut victo rurſus in trophæum cedat. Eundem ſemper caſum præ oculis habeat, contemplando uno eodemque tempore ſub ærumnarum aquis demerſam palmam, quam triumphantem ſuſtulit; haud ſecus atque in palma præſentis Symboli videre licet, cujus adverſa ſpecies oculis ſubjicit, ad quem ſtatum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria poſſit reducere. Prudens iſthæc conſideratio in cauſſa fuit, cur ſponſus ſponſæ ſuæ oculos aquarum rivulis *c* comparet: in illis enim agnoſcitur & componitur animus, pro adverſis caſibus. Ingens gloriæ hoſtis proſperitas eſt, confidentia quippe virtutem ſocordem ac negligentem efficit, & ſuperbia periculum deſpicit. *d* *Acriore hodie diſciplina victi, quam victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium & contumaciam hebeſcunt.* Parta ſemel victoria victo ſæpe felicitatis, victori contra infortunii ſolet eſſe principium: hunc enim fortuna proſpera excœcat, ille adverſa emendare ſatagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, proſtrata interdum obtinent, & diſperſa hinc inde ſpolia: his enim militum alitur cupiditas, ſine diſciplina, ſine ordine; uti Sarmatis accidit, *e* *qui cupidine prædæ graves onere furcinarum, velut vincti cadebantur.* In Tarrenſi prœlio adverſus Regem Franciæ Carolum Octavum infeliciter, aut ancipiti ſaltem Marte pugnatum fuit, eo quod milites Itali citius, ac oportebat, ad impedimenta diripienda ſeſe effuderint. Ea propter Iudas Machabæus milites ſuos hortatus eſt, ut nemo quiſquam donec confectum eſſet prœlium, hoſtium ſpolia *f* tangeret.

Victoriæ pluris à progreſſibus,

a Ioſ. 8. 26.

b *Num uſque ad internecionem tuus mucro deſæviet? an ignoras, quod periculoſa ſit deſperatio?* 2. Reg. 2. 26.

c *Oculi ejus ſicut columba ſuper rivulos aquarum.* Cant. 5. 12.

d Tacit. l. 2. Hiſt.

e Idem lib. 2. Hiſt.

f *Sed ſtate nunc contra inimicos noſtros, & expugnate eos & ſumetis poſtea ſpolia ſecuri.* 1. Mach. 4. 18.

sibus,qui inde sperari possunt, quam à seipsis æstimandæ sunt, atque adeo excolere eas oportet, ut tanto uberiorem fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil est, quam armare hostem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in sterilitate relictis. Æque facile est fortunam assurgentem labi, ac difficile lapsam rursum erigere. Ob hanc casuum incertitudinem multis argumentis Senatui persuadere conatus est Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentas Germanico decreti executioni *a* darentur.

Verum tametsi perutile sit victorias persequi, ardor tamen ille tam securus, & absque omni sollicitudine esse non debet, ut pericula contemnat. Consulenda celeritas, sed cum prudentia, habita ratione temporis, loci & occasionis. Vtatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo sibi semper ante oculos consilium Theodorici Ostrogothorum Regis, quod super Germaniæ victoriis ad socerum suum Clodoveum scripsit in hunc sensum: b *In ejusmodi casibus eum audiat, qui majorem habet experientiam: Illa bella bene feliciterque mihi evenere, quæ cum animi modestia confeci: sæpe enim victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi blanditur Fortuna, qui minus superbia sese effert.* Hoc tam prudenti consilio minime hoc tempore usi sunt Franci, quin immo gravius jugum Germaniæ imposuere, quam unquam sustinuit: unde quam celerrime imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modestia & pietas, quando ob eversa elegantissima Syracusarum in Sicilia ædificia plorare visus est, quam virtus & gloria, ob easdem armis expugnatas, cum triumphans eam urbem ingrederetur. Gravius fortissimus ille Heros Tillius multorum corda sauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgensi profudit excidio, quam armis ipsis & ferro. Et licet Iosue exercitus sui ducibus præceperit, ut quinque Regum in pugna Gabaonitica captorum cervices pedibus *c* conculcarent; id tamen non ex superbia factum aut inani gloria, sed ut animos militibus suis adderet, metumque adimeret, quem de Gigantibus Chananæis *d* conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem conservando, & tributa leniendo, bis eosdem est vincere; una vice armis nimirum, altera benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis superandis. Nec pauciores generositati, quam viribus sese submisere.

a Ex-

a *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans.* Tacit. lib. 1. Annal.

b Cassiodorus.

c *Ite, & ponite pedes super colla Regum istorum.* Ios. 10. 24.

d *Nolite timere, nec paveatis, confortamini, & estote robusti: sic enim faciet Deus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.* Ios. 10. 25.

—— a *Expugnat nostram clementia gentem,*
Mars gravior sub pace latet.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effecere, & si earum aliquando obliti sunt, victorias sane perdifficiles habuerunt. Adversus victorem cruentum ipsa se armat desperatio.

b *Una salus victis, nullam sperare salutem.*

Fuere nonnulli, qui impie magis, quam prudenter pro majori securitate Nationem hostilem penitus exstirpandam dicerent; uti fecerunt Romani, Carthaginem, Numantiam & Corinthum evertentes, aut cogendam, ut alio commigraret. Consilium inhumanum prorsus ac barbarũ. Alii extinguendam esse Nobilitatem, propugnacula erigenda, arma eripienda. Verum tyrannis ista apud Nationes serviles; non apud eas, quibus indoles est generosior, locum habere poterit. Consul Cato, ut à quibusdam Hispaniæ populis ad fluvium Iberum esset tutior, arma iisdem sustulit; sed mox ea restituere oportuit: tantopere enim ea re exasperati fuere, ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxere vitam, quæ instrumentis careret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessariis.

a Claud.
b Virgil.

SYMBOLVM XCVII.

DEvicto Leone probe victoria uti noverat Hercules, pelle ejusdem suos vestiens humeros, ut tanto facilius monstra alia edomaret. Sic prorsus unius victoriæ spolia armant victorem, & potentiorem efficiunt; atque adeo victoriis suis uti debent Principes, ad vires suas deditione militum roborandas, & augendam Statuum suorum amplitudinem accessione urbium & castellorum, quæ armis suis expugnaverint. Regna omnia initio fuerunt exigua, acquirendo postea & conservando crevere. Iisdem ex causis, ex quibus bellum justum est & licitum, partorum quoque detentio justa efficitur ac licita. Spoliare, ut restituas, imprudens & sumptuosa levitas est. Nullum se accipere beneficium existimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, restitutione pacem se posse emere, & bellum sibi accersunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit, quod restituunt, contemptibiles, quia plerique animi vilitatem interpretantur, & si postea pœnitudine ducti, aut lacessiti illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majestas sua (ut invidiam omnem & bellum effugeret) in sedis Apostolicæ arbitrium consignaverat, qua deinde à Francis occupata, Status Mediolanensis in discrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit. Detentione eorum, quæ occupata

pata fuerunt, caſtigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibuſdam, ad obtinendam pacem, ubi neceſſitas poſtulaverit. Tempus ipſum & occaſio erudient Principes, quibus in caſibus retinere, aut reſtituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentia tamen, non ab ambitione æſtimanda ſunt, cujus cœca cupiditas iis ſæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eoſdem imminuit.

§. Solent Principes pacis tempore facile loca quædam munitiora è ſuis manibus dimittere, quod ingruente poſtea bello ſed ſerius deplorant. Neceſſitas præſens præteritam

teritam

teritam accusat liberalitatem. Nulla potentia tantum de se ipsa confidat, ut se non omnibus istis pro defensione sua indigere existimet. Non ungues suos aquila exuit, & si id faceret, mox reliquarum avium foret ludibrium: neque enim illam ut Reginam venerantur, ob ejus forte pulchritudinem, siquidem Pavo longe est elegantior, sed propter unguium robur. Majori in veneratione, magisque secura foret hodie in Italia auctoritas suæ Majestatis, si conservasset Statum Senensem, præsidium urbis Placentiæ, similiumque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit, ne restitutio quidem Status alicujus fieri debet, si cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

§. Non minoris incommodi est, bellum facere alteri, ac segniter armis uti. Ista corripere ad intentandos solum ictus, periculosum certamen est. Eductus è vagina gladius, nisi sanguine tingatur, cum rubore in eadem reconditur. Si hostem non feriat, in honorem proprium desævit. Ignis instrumentum est belli, qui eum in manu sua suspensum tenuerit, ab eodem consumetur. Nisi exercitus in hostili sustentetur solo, agros proprios atq; una semetipsum pessundat. Refrigescit & languet virtus, si occasiones desint, in quibus sese exserat, & spolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum suum in hostili terra hospitari voluit, a *ut præda ad virtutem incenderetur*. David extra Regni sui fines hostibus suis Philisthæis b ivit obviam; & Ioas Rex Israël venientem adversus se Amasiam Regem Iudæ intra suimet Regni limites aggressus est, & c cecidit. Bellum domi suæ diu ferre nequeunt subditi amicos pariter ac hostes sustentando: crescunt enim sumptus; deficiunt media, & augentur pericula. Quod si id fiat, ne hostis amplius irritetur, & ut tanto facilius ejus mitigetur animus, imprudens plane consilium est; neque enim hosti manifeste blandiri oportet. Si conquiescunt arma, non benignitatem & clementiam interpretatur, sed animi vecordiam, & spreta auctoritate, etiam potentissimi quique in discrimen veniunt. Carò Regi Hispaniarum Catholico stetit clementia, qua erga Carolum Sabaudiæ Ducem usus fuit. Bellum hic susceperat adversus Ferdinandum Ducem Mantuanum, juris antiquitus in Montferratum obtenti vindicandi caussa; Rex vero Philippus Tertius minime consultum ratus, ut pendente apud Cæsarem lite, armis illa decideretur controversia, & Principum duorum contentione Italiæ totius pax turbaretur, movit cū exercitu contra dictum Sabaudiæ Ducem & urbem Asti obsidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factu facillimū fuisset) sed ut armis minitando Du-

cem

a Tacit. lib. 4. Hist.

b *Venit ergo David in Baal Pharazim, & percussit eos ibi.* 2. Reg. 5. 20.

c *Ascenditque Ioas Rex Israël, & viderunt se, ipse & Amasias Rex Iuda in Bethsames oppido Iudæ. Percussusque est Iuda coram Israël.* 4. Reg. 14. 11.

cem ad pacem adduceret, id quōd reipsa obtinuit. E qua Regis moderatione majores deinde sumpsit animos, & contra, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud suscitans bellum magis sumptuosum, quam illud prius. Vnde factum, ut sua Majestas urbem Vercelli obsideret, quam tamen occupatam mox restituit; cumque sua Duci consilia feliciter succederent, inito Avenione cum Francis & Venetis fœdere, tertiùm Italiæ quietem perturbavit. Quæ bella omnia facile evitari potuissent, si mox in primo dimisisset, quod Hispaniæ arma prætendebant, etiamsi vel Status sui partem perdere debuisset. Qui semel potentiæ majori opponere sese ausus fuerit, amicus non erit, nisi spoliatum exutumque se viderit: ita Vocula ajebat ad tumultuantes Legiones, cum eas contra rebelles quasdam Franciæ Provincias *a* incitaret. Principes non ideo timentur, aut in veneratione sunt, quod ferire possint, sed quod ferire norint. Nemo eū invadit temere, qui contra vicissim audet aliquid. Omnia fere bella ex eo nascuntur fonte, quia qui impetitur, aut negligentior est, aut timidior. Non grave adit discrimen, qui adversus Principē pacis amantem arma corripit: quicquid enim evenerit, semper illa frui poterit. Eam ob rem immutanda videntur in Italia Hispanorum Principia; quæ communiter animis imprimunt, suam scilicet Majestatem adeo pacis amicam esse, ut quovis etiam pretio eam mercari parata sit. Illud equidem refert plurimum, si norint Principes, Majestatem suam sinceram semper cum illis & mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eorundem conservatione defensioneque decertaturam, nec quicquam intermissuram diligentiæ, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem possit conducere: sed & istud scire oportet, quod, si quis inique ejus se auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjurarit, caussamque dederit belli damnis ac sumptibus, vicissim Majestas sua satisfactionem ab eo repetitura sit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Iustitiæ tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum, qui sine caussa litem intentat alteri? Quis gladii sui vires non experietur in potente aliquo Principe; si absque suo damno id facere poterit?

§. Obtenta aliqua victoria spolia inter milites dispertiri debent, & peculiares deferri honores iis, qui fortes se & strenuos præ aliis gessere in pœlio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammetur facinora, & aliis exemplo sit. In eum finem Romani varias excogitarunt Coronas, torques, ovationes & triumphos. Saul post devictos Amalecitas arcum triumphalem sibimet *b* erexit. Neque vivis solum honores isti decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter in prœlio occubuerunt, co-

a *Nunc hostes, quia molle servitium: cum spoliati, exutique fuerint, amicos fore.* Tacit. l. 4. Hist.

b *Ex erexisset sibi fornicem triumphalem.* 1. Reg. 15. 12.

eorumque successoribus, quia vita sua & sanguine victoriam peperere. Magna obsequia Reipublicæ præstita compensari aliter nequeunt, quam memoria aliqua æterna; uti compensata fuere bene merita Ionathæ, cui erectum fuit *a* sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facile contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis sit. Propterea olim *b* *apud Hispanos bellicosam Gentē obelisci circum cujusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemisset.*

§. Cum vero Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi inprimis eas in acceptis referre debemus, eundemque obligare ad plures porro largiendas, non agendis solum gratiis & sacrificiis, sed spoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Israëlitæ post solutam Bethuliæ obsidionem, & cæsos *c* Assyrios; sicut & Iosue post reportatā ab Haitis victoriam, hostias pacificas *d* offerens, qua in re eximie semper liberales fuere Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsenti hac Monarchia remuneratus est.

a *Et statuit septem pyramidas, unam contra unam Patri & Matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrū quod fecit in Modin usq; in hunc diem.* 1. Mach. 13. 28. *b* Arist. l. 7. Polit. c. 2.

c *Omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas.* Iudith. 16. 22.

d *Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas.* Deut. 27. 6.

SYMBOLVM XCVIII.

MVltis in rebus bellum igni est simile, non solum, quia natura ejus est destruere, verum etiam, quia materie eadem, qua nutritur, si nimia ea sit, opprimi solet, & extingui. Bellum arma sustentant, sed si superiora ea sint, restinguunt illud, aut certe in pacem commutant. Quare qui hanc obtinere voluerit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi concludatur firmeturque sub clypeo. Isthoc muniri oportet brachiū, quod manum porrexerit (ut in præsenti exhibetur Symbolo) ad prehendendam pacis olivam. Clodoveus binas sibi optabat manus dexteras: unam armatam, qua Alarico resisteret; inermem alteram, quam pacis firmandæ causa Theodorico, qui inter utrumque se interponebat, posset porrigere. Ad bellum æque ac pacem parata sint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc consequi se posse, si manum dexteram inermem ostenderet, & alteram armis instructam non haberet. Istud Græci peculiari significabant hieroglyphico viri alicujus una manu hastam, altera caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata recte suc-

ſuccedere non poteſt, niſi comminatio haſtæ eam comitetur. Cum Athenienſes Eumolphus armis infeſtaret, præcedebat ſupremus eorum Dux, caduceum manu præferens, pone ſequebatur juventus armata, ut tam ad pacem, quam ad bellum paratum ſe oſtenderet. Rhodiis aliquando Conſtantinopolim legationem adornantibus, quidam tres ramos manu tenens Legati latus ſtipabat, eandem animi diſpoſitionem iiſdem innuens; quo alluſiſſe videtur Virgilius cum dixit:

a *Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.*

Etiam

a Virgil.

Etiam conclusa jam pace, non omnis armorum cura deponenda est: nam a *in victores victosque nunquam solida fides coalescit.* Vno eodemque die ad Casalum sæpius fidem dedisse fregisseque Francos vidimus, & abusos fuisse benignitate; qua Marchio de Sancta Cruce insignem victoriæ gloriam, quam situs melior, & majores copiæ certo illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractanda pace non minus animi libertate opus est, ac in bello suscipiendo gerendoque. Qui in illiusmodi tractatibus nimium suæ studuerit existimationi, & hostem calamo non secus atque armis superare voluerit, is scintillas sub cineribus reliquit abditas, unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ, quas cū Numantinis fecere Quintus Pompejus, & postea Consul Mancinus, effectu caruerunt hoc solo nomine, quod auctoritati & honori Romanæ Reipub. haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Asti inter Carolum Emmanuelē Sabaudiæ Ducem, & Marchionem de Hinojosa initæ, mox ruptæ fuerunt propter articulum eodem tempore exarmandi militem, contra suæ Majestatis existimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax secura esse non potest si nimium inæqualis *b* sit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Privernas quidam, quomodo pacem cives ejus servaturi essent; respondit: *c Si bonam dederitis, & fidam, & perpetuam; si malam, haud diuturnam* habebitis. *Nec credideris ullum populū, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quam necesse sit mansurum.* Nisi pax honesta, & parti utriq; conveniens fuerit, claudicabit transactio. Qui in ea suo magis studet commodo, infirmiorem eam reddit, & facile disrumpit postea.

§. Accepta aliqua clade aut damno, non illico pax facienda est, ubi occasio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppresso enim bene esse non poterit. Eam ob caussam post amissum Torense prœliū minime opportunum videbatur Alphonso Lusitaniæ Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace transigeret. Infirma pax est, quam minæ aut vis extorsere: nam honor & libertas nunquam adversus illam machinari desinunt.

§. Pacis tractatus non minores doli & stratagemata comitari solent, atque ipsummet bellum, *d* ut videre licuit in iis, quos finxit Rhadamistus, ut Mithridatē interimeret: solent enim simulanter introduci eo fine, ut interim actiones & consilia hostis explorentur, ut tempus suppetat ad erigenda propugnacula, ad obtinendas suppetias militares, & fœdera sancienda, ut hostiles vires consumantur, uniti invicē separentur, & spe pacis vigilantia aliorum languescat atque industria; interdum etiam pax omnino concluditur, ut novæ postea reparentur vires, inte

a Tac. lib. 2. Annal.

b *Bellum anceps, an pax inhonesta placeret, nec dubitatum de bello.* Tacit. l. 15. Annal.

c Tit. Liv. l. 8.

d Tacit. lib. 12. Annal.

impediantur consilia, & pax induciarum sit loco aut armistitii, ut ubi placuerit, arma resumi deinde possint, aut belli sedes transferri alio; quemadmodum fecere Franci, qui eo solo animo pacem Monsonensem pacti sunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax Ratisbonensis alium finem non habuit, quam exarmandi Cæsarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, soli quippe tres menses inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejusmodi casibus a *pace suspecta tutius bellum* est? nam pax ista non est *b* pax.

§. Paces perpetuæ esse debent: quales fuerunt omnes illæ, quas Deus *c* fecit. Ideo Scriptura sacra tractatus hujusmodi vocat Pacta salis, isthoc loquendi genere diuturnam eorum conservationem innuens. Princeps, qui pacem serio amat, & stabilire cogitat, etiam posteros suos ad eandem obstringere non vetetur. Pax brevis ad nihil prodest aliud, quam ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorũ secum adferunt: solum enim eas tantisper suspendunt, & spatium dant enses interim acuendi & lanceas. Earum remedio præscribuntur paulatim injustæ usurpationes, & redditur postea pax difficilior: ægre enim restituitur, quod longo tempore possessum fuit. Non reddidere Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum V Imperatorem, & Franciscum Franciæ Regem factæ; *e* uti agnovit Paulus III Pontifex.

§. Verum quando pax secura est, firma & honesta, nullum prudentius consilium, quam eandem amplecti, quantumvis victricia arma sint, aut magni sperentur progressus: varii enim sunt belli eventus, & felices successus facile in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui ante rogatus fuerat? f *Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria: illa in nostra, hac in Dei manu est*; & licet Sabinus dixerit: g *pacem & concordiam victis utilia, victoribus tantum pulchra esse*, solet tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere potest honestiorem, & progressus jam factos stabilire. Nullum tempus pro Pace commodius, quam post triumphatum in bello hostem. Iisdem aliisque de caussis simul ac Carthagine de Cannensi victoria fama percrebuit, suasit Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges postea & conditiones, quas dare iis voluit Scipio, admittere coacti sunt. In ipso armorum furore, quando Mars du-

a Tac. l. 4. Hist.

b *Dicentes, Pax, Pax: & non at Pax.* Ier. 6. 14.

c *Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum, post te in generationibus tuis, fœdere sempiterno.* Gen. 17. 7.

d *Dominus Deus Israel dedit Regnum David super Israel in sempiternum ipsi & filiis ejus in pactum salis.* Par. 13. 5.

e In bul. indict. Conc. Trid.

f Tit. Liv. Dec. 3. l. 1.

g Tacit. lib. 3. Hist.

dubius est & anceps, qui se pacis ostendit cupidum, imbecillum se fatetur, & hosti animum addit. Qui illam tunc prensat, minime obtinet. Virtus & generosæ mentis fortitudo efficacius eam suadent. Princeps pacem æstimet, illius tamen caussa nec injustitiam ullam committat, nec indigna toleret. Pacem cum vicino, si viribus ille superior sit, tutam ne reputet: inter infirmiorem enim & potentem ea esse non *a* potest. Continere se nescit ambitio, ubi spes fuerit aliquid adipiscendi; nec ei deerunt modestiæ & justitiæ *b* nomina, qui Status suos augere, & ad Monarchia reducere cogitat; nam qui jam illa potitur, hoc agit solum, ut sua fruatur amplitudine, absq; eo, quod aut invadat alienam, aut contra eã aliquid moliatur.

a *Quia inter innocentes, & validos falso quiescat.* Tacit. de more Germ.
b *Vbi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.* Ibid.

SYMBOLVM XCIX.

PORtus quietem non æstimat, qui tempestatem expertus non fuit. Nec pacis agnoscit dulcedinem, qui belli amaritudinem non gustavit. Vbi subiugata fuerit, tum primum rite agnoscitur ista bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samsonis ænigma de Leone occiso, in cujus deinde ore apes favos suos *c* concinnabant; confecto enim bello, pax emendi vendendiq; commercia restituit, manum aratro admovet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluentia oritur, ex hac vero divitiæ & opes, sine metu omni manus vagari incipiunt. Est itaque pax, Isaia *d* teste, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortalibus largitur, uti bellum malorum omnium maximum. Idcirco Ægyptii, ut pacem symbolice repræsentarent, Plutonem puerum depingebant, divitiarum Præsidem, lauro rosisque coronatum, ad significandas felicitates, quas una secum adfert. Pulchritudinem apud eundem Isaiam eam Deus appellat, quod in illa (tanquam inter flores) populus suus conquieturus *e* sit. Etiam res inanimæ pace lætantur. Quam læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quam bellæ urbes, quas exornavit ditavitque illius tranquillitas; contra, quam vastæ regiones, quas belli furor pertransiit! Vrbes, Castellaque Germania vix amplius in suis noscuntur cineribus, Burgundia viridem frontis suæ generosæ cæsariem tinctam sanguine & ambustas vestes, ante speciosas contuetur, seipsam nunc admirans. Nullus Naturæ hostis major ac bellum. Qui rerum omnium con-

c *Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac favus mellis.* Iudic. 14. 8.
d *Domine, dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.* Isa. 26. 12.
e *Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.* Isai. 32. 18.

conditatum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit *a* justitia. Metuunt, recondunt sese, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quod durante bello quædam in Patriæ Leges commisisset, dictitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, b *æque apud bonos miserum est occidere, quam perire.* In bello parentes suos sepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis vero tempore, filii parentes tumulo inferunt. c *In pace caussa, & merita spectantur: ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt.* In pace Nobilitas à plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parere cogitur. In illa con-

B b

a *Justitia & pax osculatæ sunt.* Psalm. 85. 11.

b Tacit. lib. 1. Hist.

c Idem lib. 1. Annal.

conservatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc usurpat dominia. Pax subditorum animos mitigat, & a *ad omne frangit servitium*, ac fideles efficit; bellum eosdem superbos reddit & inobedientes. Quam ob rem b *nihil aque Tiberium anxium habebat, quam ne composita* ab Augusto *turbarentur* in Imperio. Cum pace deliciæ crescunt & voluptates, & quanto eæ majores sunt, tanto magis imbelles & minus solliciti sunt c subditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeoque Tiberius omnes belli occasiones dissimulabat, ne cui alteri d illud committeret. Probe perspecta habebat incommoda illa & damna Pomponius Lætus, cum diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum suscipi debere. F. Marcianus isto utebatur symbolo: *Pax bello potior*; & merito illud quidem: bellum enim non nisi pacis tuendæ caussa utiliter geri potest. Solum istud bonum (uti diximus) monstrum illud infernale secum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Caracallæ Imperatoris. *Omnis in ferro salus*, & Principis, qui sola vi tueri se potest. e *Violentia nemo imperia continuit diu, moderata durant.* Dum gladius succinctus hæret lateri, nunquam periculum abest. Et tametsi triumphari possit, pax tamen modis omnibus amplectenda est: nulla etenim tam felix victoria, ut damna, quæ eam comitantur, majora non sint.

——— f *Pax optima rerum*
Quas homini novisse datum est, pax una triumphis
Innumeris potior.

Nulla victoria factas expensas satis compensat. Tam bellum est noxium, ut cum triumphat etiam, muros dejiciat; uti apud Romanos in usu erat.

§. Postquam igitur Principem inter pulverem & sanguinem deductum, in tranquillitate felicitateque pacis sic constituimus, nunc hortamur, ut eandem conservare, ejusque bonis frui studeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquam ad arma David veniebat, nisi lacessitus. Theodosius Imperator non quærebat bellum, sed reperiebat potius. Gloriosa & Principe digna cura, quæ circa pacem procurandam occupatur.

g *Cæsaris hæc virtus, & gloria Cæsaris hæc est*
Illa, qua vicit, condidit arma manu.

Nihil magis possessioni inimicum quam bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentiæ semina fovendo docet, ut belli materies suppetat, ubi commodum visum h fuerit. Nunquam non in bello versatur &

a Tacit. l. 2. Hist.
b Idem l. 2. Annal.
c *Quanto pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles,* Tacit. lib. 3. Annal.
d *Dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.* Tacit. lib. 4. Annal.
e Seneca.

f Sil. Ital.
g Propert.
h *Semina odiorum jacienda, & omne scelus externum habendum cum lætitia.* Tac. lib. 12. Annal.

& vivit, qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritus sancti consilium, qui pacem *a* inquirendam & persequendam suadet.

§. Conclusa semel pax jure humano divinoque fideliter servari debet, tametsi cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque hic distinctioni locus est inter unius & multorum imperium: Regnum enim & Respublica, in cujus commodum, cujusque fide transactum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensio efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtendere: nam si ideo fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque adeo turbaretur tranquillitas publica. Reprehensus fuit eo nomine Franciscus Galliæ Rex, quod contra quam in captivitate sua pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, adeoque ad eas stabiliendas opus est petere obsides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cum vero Princeps molestiis periculisque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet; in quem finem opus erit

b *Nutrire, e fecondar l' arti, e gl' ingegni,*
Celebrar giochi illustri, e pompe liete,
Librar con giusta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e proveder gli estremi.

Non absque omni sollicitudine tamen: facile enim iterum evenire potest, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare etsi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non eum moveant antiqua quædam numismata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, face scuta incendens: neque enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, propterea quod confecto jam bello, vel maxime necessarium sit conservare arma, ne quid violentia adversus pacem temere audeat. Solus Deus quando eam populo suo largitus est, arcum conterere potuit (ut Psalmista loquitur) & arma confringere, & scuta *c* igni comburere; ipse nimirum tanquam supremus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus non habet. Verum inter homines pax esse nequit, nisi violentiæ metus ambitionem coërceat. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensio adinvenit prius, quam offensio Prius aratrum mœniorum descripsit ambitum, quam plateæ urbesque disponerentur, & uno eodemque ferme tempore erecta sunt in agro tentoria militaria, & exstructæ

 ædes.

a Inquire pacem, & persequere eam. Psalm. 33. 15.

b Tass. c *Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburet igni.* Psalm. 46. 10.

ædes. Nunquam ſecura foret tranquillitas publica, niſi cura armata ejuſdem ſomnum cuſtodiat. Status armis deſtitutus ſuſcitat hoſtem, & bellum accerſit. Non perſonuiſſent Alpes tot tubarum campeſtrium clangore, ſi Status Mediolanenſis urbes validioribus munitionibus firmatæ fuiſſent. Antemurale veluti eſt Regnorum omnium Monarchiæ Hiſpanicæ, atque propter ſuammet ſecuritatem laborandum eſſet omnibus, ut Statum illum fortiorem redderent: ea enim ratione, & accedente maris potentia, Monarchia firma & inconcuſſa permaneret. Hominum animi, ſi vel etiam adamantini ſint, mœniorum defenſionem ſupplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza pleraſque Hiſpaniæ urbes nudaverat, Mauri eam invadere aggreſſi ſunt, ſublatis nimirum illis aggeribus, qui eorum incurſionibus uſque eo reſtiterant. Non tam curarum negligens fuit Auguſtus in ampliſſima illa, qua fruebatur, pace; quin reditus publicos inſtituit, & in ærario deponi juſſit, ut eſſet, quod in ſumptus militares, bello forte ingruente, ſuppeteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non inſtruantur animi, minus id fieri poterit, quando invaſionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis ſervandiſque fortunis, quam de defenſione ſollicitos. Nullum majus ſtratagema, quam Regnum aliquod otio ſuo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Vbivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occaſio in apertum protrahit, aut latere facit otium. Nec viros generoſiores in Græcia olim, & Romæ præterita dedere ſæcula, quam hodie naſcantur; verum tunc fortes ſe geſſerunt, quia dominandi cauſſa armis ſe exercitabant. Non animum ſuum Princeps deſpondeat ob ſubditorum ſuorum ignaviam: diſciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum ſuſtinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem deſiderat.

SYMBOLVM C.

BRevis eſt reſpiratio, quæ cunas inter & tumulum intercedit; brevis inquam, ſed quæ gravia adferre poſſit detrimenta, ſi male impendatur. Multis ſæculis Reſpublica aliqua unius momenti errorem deplorare ſolet. Ab illo imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum ſpatium virtus & prudentia erexerunt, uno ſæpe temporis puncto malum evertit conſilium: a *brevibus* quippe *momentis* rerum *ſummæ verti poteſt*. Quare in iſto vitæ theatro minime ſufficit ſtadium ſuum decurriſſe, niſi curſus ad finem uſque æqualis ſit. Non coronatur, niſi qui legitime ultimam mortis metam

a Tacit. lib. 5. Annal.

tam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; ſtructura famæ iis, qui poſtremi ſunt: hi ſi glorioſi non ſint, mox illa corruit, & oblivione ſepelitur. Cunæ non florent, donec tumulus effloruerit, & tunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum eſt ſpiritus, quæ ab illa lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitioſa aliqua ſenectute nunquam accidit, quin potius juventæ gloriam ea obliterat; uti Vitellio quondam eveniſſe *a* memini-

a *Ceſſeruntque prima poſtremis, & bona juventæ ſenectus flagitioſa oblitteravit.* Tacit. lib. 6. Annal.

minimus. Perfectiſſimi etiam penicilli aut ſcalpri ductus laudem non ferunt, ſi opus imperfectum manſerit. Si fragmenta in pretio habentur, non alia de cauſſa fit, quam quod ſtatuæ alicujus olim perfectæ particulæ ſint. Æmulatio, aut adulatio diverſas in vita actionibus formas tribuunt; at Fama, poſt obitum à paſſionibus iſtis libera, veras juſtaſque pronuntiat ſententias, quas poſteritatis tribunal *a* confirmat. Sat norunt nonnulli Principes, quantum interſit vitam virtutibus coronare, falluntur tamen in eo, quod exiſtiment, ſupplere ſe iſtud poſſe, ſi illas in Epitaphiis deſcriptas, aut repræſentatas in ſtatuis poſt ſe derelinquant, minime advertentes probro potius eſſe virtutibus, ſi eo modo mortuum comitentur, quem vivum comitatæ non fuerant, atque adeo ipſa prope indignari marmora, ſi fictas Principis alicujus tyranni laudes viſendas, legendaſque exhibeant: contra, ſponte ſua quaſi emolleſcere, ut tanto melius Principis alicujus boni in iis incidi poſſint glorioſa facinora, reducendo ſeſe poſtea ad duritiem priſtinam, ut ea æternitati conſecrent; quæ ipſa quoque interdum marmora ſuæ inſcribunt duritiæ. Epitaphii miraculoſi literæ fuere ſanguineæ illæ lacrymæ, ex ipſis lapidibus Legione ad altare S. Iſidori, ubi Sacerdos rem divinam facturus conſiſtere conſueverat, *b* octo diebus ante obitum Regis Alphonſi Sexti ex intervallo manantes, in ſignum communis omnium luctus; neque tamen lacrymæ illæ è lapidum juncturis, ſed ipſorum medio quaſi corde profluebant, non ſecus ac ſi tanti Regis luctuoſo obitu emolliti colliqueſcerent. Statua facinoroſi Principis, vitiorum ejus exemplar eſt, neque ullum marmor, aut æs tam ſolidum, quod tempori non ſenſim cedat: ſicut enim fabrica naturalis paulatim diſſolvitur, ita & per artem elaborata, adeoque ea ſola æterna eſt, quam efformant virtutes, intrinſeca & æterna animæ *c* immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quoad mundus perſeverat. Nullæ ſtatuæ magis perpetuæ, quam quas virtus & beneficium in exiſtimatione & grata hominum memoria elaborant; quod documentum Mecœnas Auguſto *d* dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hiſpania citerior templa ſibi erigeret, dictitans ea demum templa & effigies ſe exiſtimare, ſi ſui memoria in Reipub. animis *e* perennaret. Fortium Heroum

a *Suum cuique decus poſteritas rependit.* Tacit. lib. 4. Annal.

b Mar. Hiſt. Hiſp. l. 10. c. 7.

c *Ut vultus hominum, ita ſimulachra vultus imbecilla, ac mortalia ſunt; forma mentis æterna, quam tenere, &c. exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe moribus poſſis.* Tac. in vita Agric.

d *Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam ſine, beneficiendo autem alias tibi ſtatuas in ipſis hominum animis, nihil interitui obnoxias effice.* Mec. ad Auguſt.

e *Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ: nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur.* Tacit. lib. 4. Annal.

Heroum cineres in æternis applausus communis obeliscis conditi æternum perdurant, & licet igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quam hostilium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Ægidii Albornocii Assisiis Toletum deportatum fuit, & a *auxilio militari tuendum illud* Augusti, *ut sepultura* ejusdem *quieta foret.* Sed esto marmorum durities ærisque soliditas futura æquent sæcula, nescitur tamen postea, cujus caussa erecta illa *b* fuerint; ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet, obliteratis eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam isthic fuerant conditi.

Atque ex dictis satis nunc liquet, quantum suprema sua ætate conniti debeant Principes, ut ad gloriam eorum præteritam ultima quoque accedat, & utraque post obitum in hominum memoria æternum perennet; quem in finem ostendemus hic paucis quomodo erga seipsum, erga successores, & erga Status suos Princeps se gerere debeat.

§. Quod ad suammet personam attinet, scire Principem oportet, tanto imperium esse ferocius, minusque rationi subditum, quanto ipse ætate processerit longius: casus enim præteriti varias eum malitias edocent, & suspicionibus ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. c *Vetustate imperii* superbia *coalescit* atque *audacia*, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa suadet indigna contra Majestatis decorum, unde denique Persona ipsa in contemptum venit. Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquam conservare gravitatem, obliti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & se perdendi metus advigilant, ut caute prudenterque in omnibus procedatur: postea fatigatur ambitio, ut Princeps nec prosperis lætetur successibus, nec adversis *d* contristetur, cumque existimet, vitium gloriæ suæ mercedem esse, & laborum præmium, turpiter sese illi dedit: unde porro fit, ut Principes perpauci imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone sacræ testantur literæ. Similes nimirum in gubernando sunt statuæ illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus e *solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est.* Et tametsi Princeps sibi semper manere similis studeat, placere tamen omnibus non potest, si imperium ejus diuturnum sit: grave enim est subditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lætatur periculis; uti in Tiberii *f* imperio accidit. Si Princeps

 ceps

a Tacit. lib. 1. Annal.

b *Inter omnes eos non constat, à quibus factæ sint, justissimo casu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus.* Pli. l. 36. 12.

c Tacit. lib. 14. Annal.

d *Ipsum sane finem, & prosperis adversisque satiatum.* Tac. l. 3. Hist.

e Idem lib. 1. Histor.

f *Multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur.* Tac. l. 3. Annal.

ceps bonus sit, improbis odio est; si flagitiosus, & boni pariter, ac mali eum execrantur, & solum de successore *a* agitur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non potest non displicere summopere Principi, atque adeo in caussa est, cur suos oderit subditos, & pessime habeat. Pari passu, quo eum vires destituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia, & memoria eum deficiunt: b *quippe ut corpus, sic etiam mens suum habet senium*; cupiens vero sibi reservare tempus illud à curis & molestiis gubernationis liberum, se suaque Ministris suis committit, aut alicui sibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium sustineat. In quo casu omnes ii, qui nec gratia florent apud Principem, nec gubernationis aut præmiorum participes sunt, novum Dominum exoptant, & quoad possunt, procurant. Isti sunt principales scopuli, per quorum medium magna cum attentione navigandum est Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino despondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem suam & existimationem usque ad extremum vitæ spiritum egregie tuiti sunt; quemadmodum in Rege Philippo Secundo orbis universus admiratus fuit. Motus prudentis gubernationis usque ad ipsum mortis littus uniformis perseverat, eumque contra odium, & ætatis extremæ incommoda existimatio & fama præterita sustentant; ut Tiberius *c* in semetipso expertus est. Plurimum quoque ignoscitur & indulgetur senio, quod in ætate juvenili minime toleraretur; ut dicebat *d* Drusus. Verum cum grandes sint istæ tempestates, oportet ut Princeps constantia sese contra illas muniat, caveatque ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nam si alterius eum permittat arbitrio, ipse una & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cælestibus simile est, qui nunquam conquiescunt. Alium polum non admittit, nisi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & solatia laborum senectutis *e* petenda sunt Principi. Quod si ad eos ferendos vires fessæ jam ætatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solum esset: exterior enim apparentia in oculis cœci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, atque existimationem tuetur. Porro in isto casu

a *Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant.* Tac. lib. 1. Annal.

b Arist. lib. 2. Polit. c. 7.

c *Reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque fama, quam vi stare res suas.* Tacit. lib. 6. Annal.

d *Sane gravaretur aspectum civium senex Imperator, fessamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum?* Tacit. lib. 3. Annal.

e *Se tamen fortiora è complexu Reipublicæ petivisse*, Tacit. lib. 4. Annal.

casu tutius est, secretum trium virorum formare consilium; uti fecit Rex Philippus Secundus, quam uni soli se suaque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porro Princeps avaritiæ vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam deserit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certe facile conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalis *a* fuisset.

Præsentibus se accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes facile peccant, aut quia iis innutriti sunt, aut ex inani quadam gloria, aut quia mores novos imitari nequeunt; unde fit ut omnium incurrant odium. Abripi se sinunt humore illo melancholico, qui ex senii frigore nascitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti temporis illius, quod in ejusmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ se ferat æmulationem ratione Successoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Philippus Primus in Castellæ Regnis ei succederet. Tempus illud est, quo plerique novo Soli blandiuntur; & si quis ad id minus promptum se exhibuerit, artificium est potius, ut viri constantis nomen apud Successorem sibi comparet, & tanto pluris ab eo æstimetur; uti in Augusti *b* obitu observatum fuit.

Humanitate, æquitate justitiæ, clementia, & rerum copia amari se ab omnibus faciat, illudque sibi certo persuadeat, si bene præfuerit, & studia atque animos subditorum sibi conciliando bonam de se concitarit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi porro conservet, ingenerando in omnium animis sui amittendi metum, & retinendi desiderium.

§. Atque omnes istæ artes plus etiam poterunt, si in Imperio ille successerit, in quo Antecessor quodammodo renascatur, & perennis sit: nam etsi adoptatio legis quædam sit fictio, senex tamen videri desinit, qui alium adoptat; ut Galba ad Pisonem *c* dicebat. In successione omnem suam curam & industriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana est, ac putavit *d* Salomon. Anchora & fulcra Imperii sunt filii, & dominationis atque aulæ solatia. Optime id Augustus intellexit, cum liberis destitutus propinquiores adoptavit, ut velut columnæ essent, quibus Imperium *e* insisteret:

a *Constat potuisse conciliari animos, quantulacumque parci senis liberalitate.* Tacit. lib. 1. Hist.

b *Patres, Eques. Quanto quis illustrior, tanto magis falsi, ac festinantes, vultuque composito, ne læti excessu Principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationes miscebant.* Tacit. lib. 1. Annal.

c *Et audita adoptione desinam videri senex, quod nunc unum mihi objicitur.* Tacit. l. 1. Histor.

d *Rursus detestatus sum omnem industriam meam, quam sub sole studiosissime laboravi; habiturus hæredem post me.* Eccl. 2 18.

e *Quo pluribus munimentis insisteret.* Tacit. l. 1. Annal.

steret: a *Non Legiones enim, non classes, perinde firma Imperii munimenta, quam numerus filiorum.* Nulli amici majores, quam isti, & qui majori studio & æmulatione tyrannicis domesticorum & extraneorum machinationibus sese opponant. b *Prosperis* Principum *& alii fruuntur, adversa* & labores *ad junctissimos pertinent. Amici tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminuuntur, transferuntur, desinunt:* non item *sanguis cuique proprius*, qui licet in alium transfusus sit, manet tamen *indiscretus* inclinatione quadam secreta & naturali. Conservatio Principis etiam Consanguineorum salus est, illius errores ad hos quoq; pertinent, adeoque eos emendare satagunt: siquidem ipsorum plus interest, illos agnoscere, & confidentius etiam monere audent: uti Drusus faciebat, inquirens in ea, quæ Romæ in ejus Patre minus probarentur, ut ea c corrigeret. Atque hæ rationes excusare possunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatẽ tribuunt. Habet subditus in Principis filio, quem suis devinciat obsequiis, & d Patrem offendere metuit, qui filium potentiæ suæ & offensarum hæredem post se e derelinquit; in isto se Marcellus fundabat, cum f *suaderet Prisco, ne supra Principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, juvenum filiorum Patrem præceptis coërceret.* Spe Solis recens orientis facilius frigidiora tolerantur crepuscula, & segnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis trepidare incipit. Libertas disrumpere non audet servitutis catenam, cujus annulos in Successoribus continuari videt. Non perturbatur quies publica variis diffidentium studiis, quis in Successorem eligendus g sit: jam enim omnes norunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditurum; immo jam interim radices ac vires accepit Successor, amari & timeri se faciens; haud secus ac annosa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum sensim h substituatur.

Veruntamen si designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideo sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyses de suorummet filiorum habilitate non satis confisus, Deo novi Ducis populi Israëlitici electionem i commisit. In hoc Galba gloriabatur, quod bonum publicum suæ anteposuisset Familiæ, & aliquem ex Repub. in Successorem k elegisset.

a Tacit. lib. 4. Annal.

b Tacit. lib. 4. Hist.

c Idem ibid.

d *Virumque in laudem Drusi trahebatur ab eo, in urbe inter cœtus, & sermones hominum obversante secreta Patris mitigari.* Tacit. l. 3. Annal.

e *Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.* Eccl. 30. 6. f Tac. 4. Hist.

g *Intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multi destinandi.* Tacit. l. 2. Histor.

h *Ex arbore annosa, & trunco novam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices & vires accepit.* Tol. de Rep. l. 7. c. 4. n. 1.

i *Provideat Dominus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc.* Num. 27. 16.

k *Sed Augustus in domo successorem quæsivit; ego in Repub.* Tac. l. 1. Hist.

gisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps præstare potest; uti idem Galba ad Pisonem dixit, cum eundem in filium *a* adoptaret. Magnanimitatem suam ea in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magni seipsum æstimat, qui non nisi vitiis Successoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam sibi quærere studet: qua in re ipse Augustus peccavit, eam ob caussam Tiberium *b* eligens, nec advertens tamen, infamias aut glorias in imperio succedentis Antecessori tribui, qui ejusdem electioni cooperatus fuit.

Cura ista boni Successoris ex naturali parentum obligatione nascitur, in eamque omnem suam operam conferre debent: illi enim in filiis suis quodammodo perennes vivunt; & sane contra naturalem rationem foret, si aut imagini suæ præstantiæ inviderent, aut eam expolire negligerent; & licet magni alicujus & generosi Principis educatio, magna quoque creare soleat pericula domestica: siquidem *optimi c quoque mortalium, altißima cupiunt*, & sæpenumero anticipatis rationis & naturæ vinculis, lassentur filii tam diuturna Coronæ exspectatione, quodque deliciarum ac gloriæ tempus tantopere differatur; uti Rhadamisto in longa illa senecta patris sui Pharasmanis Regis Iberiæ *d* accidebat. Quamvis etiam Spiritus sancti monitum sit; *e* *Non des filio potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius*; his tamen non obstantibus, nihil operæ intermitti debet à patre, quo minus recte educetur filius, quæ altera Naturæ est obligatio: nec propter particulares aliquos casus spes omnis & confidentia abjicienda est. Nullus unquam Princeps magis filiorum arsit æmulatione, quam Tiberius, & ideo tamen Roma excessit, *f* *ut amoto Patre, Drusus munia consulatus solus impleret.*

At si forte etiam istis suspicionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium suum ad Status bellique negotia, non ad ea, quæ gratiam continent: illis enim prioribus non tantopere plausus captatur vulgi, quod liberali & benevolo filii ingenio facile capitur, quæ res patribus regnantibus plurimum *g* displicet. In negotia introduci poterit filius, non in subditorum animos. Prudens ea in re Augustus, quando Tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excusando, ea velut

a *Nunc eo necesßitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano poßit, quam bonum successorem, nec tua plus juventa, quam bonum Principem.* Tacit. l. 1. hist.

b *Ne Tiberium quidem caritate, aut Repub. cura successorum adscitum, sed quoniam adrogantiam, sævitiamque introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsivisse.* Tacit. l. 1. Hist.

c Idem l. 4. Annal.

d *Is modicum Iberiæ Regnum senecta patris detineri ferocius crebriusque jactabat.* Tac. l. 12.

e Eccl. 30. 11.

f Tacit. l. 3. Annal.

g *Displicere regnantibus civilia filiorum ingenia.* Tacit. lib. 2. Annal.

a exprobraret; & fama fuit, Tiberium *b* *ad ostendendam filii sui Drusi sævitiam, movendasque populi offensiones*, eidem concessisse, ut ludos spectaret gladiatorios, sicut & lætari solebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio, *c* oriretur. Verum artes istæ noxiæ magis sunt & minus sinceræ, quam integritatem paternam decent. Prudentius consilium est, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura sit & directio; uti fecit Vespasianus, qui filio suo Domitiano Præturam dedit, Mucianum vero laborum socium esse *d* voluit.

§. Quod si filius longioris vitæ patris impatiens tantos sumpserit animos, ut ambitiosa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes suas & animi vigorem occupet; qua de caussa Pharasmanes Iberiæ Rex filio suo Rhadamisto *e* Armeniæ occupandæ curam dedit. Vti vero ea cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus in ejusmodi casibus omnino opus est; ita curandum quoque, ut alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis cum potestate præest, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum præfecit exercitui, imperium ac potestas penes Proculum *f* mansit. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas destinasset, Pisonem Syriæ Legatum constituit, ut illius spes & consilia *g* coërceret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minus ista timenda sint pericula. Quod si tamen filii alicujus Natura tam inhumana esset & ferox, ut remedia recensita ad Patris securitatem minime sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex Philippus Secundus usus est adversus Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupuit Natura, attonita de suamet potentia hæsit Politica, & mundus inhorruit.

§. Quod si propter filii odium subditorum fidei diffisus fuerit, nullum solet esse oportunius remedium, quam si eum in aula & sub protectione alterius majoris Principis (dummodo nulla timenda sit æmulatio) educari faciat, cum quo deinde suam firmet amicitiam. His rationibus permotus

a *Quanquam honora oratione quædam de habitu, cultuque, & institutis ejus jecerat, quæ velut excusando exprobraret.* Tacit. l. 1. Annal.

b Idem ibid.

c *Lætabatur Tiberius, cum inter filios, & leges Senatus disceptaret.* Tac. l. 2. Annal.

d *Cæsar Domitianus Præturam cepit. Ejus nomen epistolis, edictisque proponebatur. Vis penes Mucianum erat.* Tacit. l. 4. Hist.

e *Igitur Pharasmanes juvenem potentiæ promptæ, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare.* Tacit. l. 12. Annal.

f *Profecto Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum Præfectum.* Tac. lib. 2. Hist.

g *Qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas.* Idem ibid.

motus Phrahates Parthorum Rex Filium suum Vononem in aula Augusti enutriri *a* voluit. Quamvis contrarius interdum inde oriatur effectus: nam postea subditi eum ut extraneum aspernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia *b* docuit.

§. In assignando filiis suis statu caute prudenterque procedat Princeps: interdum enim Regni alicujus incrementum id esse solet, interdum ruina potius, præsertim in filiis secundo genitis, qui natu majoribus communiter suam prærogativam invident, uti & in filiabus, si suismet nubant subditis, unde invidiæ nascuntur & æmulationes, ex his vero seditiones & bella civilia. Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano uxorem dare, propterea quòd *c* *immensum attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset*, *d* sed *Proculejum* potius, & *quosdam* alios *in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublicæ negotiis permixtos.*

In procuranda item tutela, & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentia & dexteritate patris opus est: nullus enim casus *e* insidiis ac periculis æque expositus est, ac ille; qua in re præsentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate sua pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpessi sunt calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huic magis tuto credi potest, raro tamen in fœminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quod multis desit illa animi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patruum cadat, aut Avunculum, strictissima etiam & solidissima sanguinis vincula disrumpere solet imperandi cupiditas. Si in Ministros cadat, unusquisque commodo suo privato studet potius, & inter ipsos oriuntur discordiæ. Subditi æqualium spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam status, & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam eligendo; in qua pupilli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam facile conspirare nequeant. In isto casu refert plurimum, ut quam primum ad negotia adhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela ac directio, & procuratio Status committi debent.

Nec illud solum Princeps studeat, ut Successorem securum reddat, & instruat, verum etiam ut casus novæ ejusdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in discri-

a *Partemque prolis, firmandæ amicitiæ, miserat: haud perinde nostri metu quam popularium fidei diffisus.* Tac. l. 2. Annal.

b *Quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernabantur.* Idem ib.

c Tac. lib. 4. Annal.

d Idem ibid.

e *Væ tibi terra, cujus Rex puer est.* Eccl. 10. 16.

mine versatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati solet Natura ob defectionem finium, vigoremque principiorum. In illa rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secus ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facile Successoris perit auctoritas, & varias contra se experitur machinationes ac *a* novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis suæ exitus tam quietus ac tranquillus sit, ut absque incommodis alius aliquis eidem queat succedere; & sicut, dum nautæ portum subeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli offensionisve cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova sanciendo, cum finitimis præsertim, ut pacem Statibus suis conciliet.

b *Do la matura età pregi men degni*
Non siano stabilir pace, e quiete,
Mantener sue Città frà l'arme, e i Regni
Di possente vicin tranquille, e chete.

a *Quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & nutantem adhuc Principem, precibus, vel armis adirent.* Tac. l. 1. Annal.
b Tass.

Dissimulet offensas, ut Tiberius fecit cum *c* Getulico, & Rex Philippus Secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis sepulcris suis jubent superstrui, qui pacis signum sit successoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteras consiliis & astu, non armis *d* regat. Gubernatores iisdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne forte illud concitent; uti Galbæ temporibus *e* factum. Subditorum animos & lites componat, injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exosas tollat, & eligat Ministros, prudentes, amantes concordiæ & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut pacatis hac ratione, formatisque ad quietem & mansuetudinem animis, eandem quoque de Successore sibi polliceantur subditi, neque res novas moliantur.

c *Multaque gratia mansit reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque fama quam vi stare res suas.* Tac. l. 6 Annal.
d *Consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere.* Tacit. lib. 5. Annal.
e *Hispaniæ præerat Cluvius Rufus vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus.* Tac. lib. 1. Histor.

SYMBOLUM CI.

MVlti insignes viri plurimum quà speculatione, quà experientia elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris sæculis opus fuit ad effingendũ Vas illud ex Ostro Regiũ, sed terreum tamen, non minus

nus fragile, quam reliqua, magisque, quam ullum aliud, casibus obnoxium, præsertim si Figulus è Machiavelli disciplina sit, unde omnia prodeunt contorta, & non nisi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quasi exemplar & normam posuit. Hactenus quidem Symbolis nostris illud egimus potissimum, ut purpuram istam excoleremus, cujus tela coccinea post breve temporis spatium iterum abit in cineres. A cunis suum sumpsit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parenthesis est, quam brevissima temporis clausula intra se complectitur. Nec facile dixerim; quæ felicior hora sit, illane, qua lucem hanc primum aspicimus oculis, an illa qua mortis

a immergimur tenebris: una enim principium, alter laborum finis est; & tametsi inter esse, & non esse multum intersit, illud tamen ad solam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis est, & morte perficitur. Naturalis est sepulcri horror, si tamen potentior in nobis esset ratio, quam vivendi appetitus, plurimum utique lætaremur, quando illi fieremus propinquiores; sicut lætantur, qui thesaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore b reconditas. Etenim in sepulcro anima verum æternæ quietis thesaurum reperit. Istud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphico illo sculptarum navium supra columnas, quibus Patris sui & fratrum c Mausoléa cingi jussit; innuens scilicet vitæ nostræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemq;, tum demum conquiescere, cum ad littus mortis appulsa fuerit. Et quid vita aliud est, quam perpetuus mortis timor? nihil siquidem est, quod diuturnam ejus durationem certo nobis polliceri possit. Multa signa mortis portendunt vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos rite designet. Florentissima etiam ætas, optima corporis constitutio, nec unam vitæ horam satis tuto præstare nobis possunt. Ipsum cor, quod in quietis loco est in hoc corporis horologio, præsentes quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem istam Naturę odium quisquam interpretari, sed favorem potius: nam si æque præfinitum esset moriendi tempus, ac nascendi, destruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam à recta ratione vitam homo duceret; atque adeo ne unicum quidem certum momentum ad respirandum illi dedit, sed contra potius in rebus omnibus indicia plurima posuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat florum suorum juventute, & canitie messium; aqua undarum fugacitate; aër ignibus, quos in momento succendit, & rursum extinguit; cælum in illo principe lumine, quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis nasci videt, & mori in obscuro Occidentis tumulo. Verum si mors malorum omnium malum extremum est, in felicitate poni debet, quod tam celeriter advolet. Quanto minus cunas inter & tumulum intercedit temporis, tanto minor laborum & ærumnarum cursus est. Propterea Iobus translatum se optabat de utero matris suæ ad d tumulum. Simul ac nascimur, constringimur vinculis, & vivimus postea curis e impliciti, nec melior ea in re nascendi conditio Principum, ac f cęterorum. Si in longæva vita humana

a *Melior est dies mortis, die nativitatis.* Eccl. 7. 2.

b *Quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cum invenerint sepulcrum.* Iob. 3. 21.

c *Circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas.* 1 Mach. 13. 29.

d *Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret! Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulū.* Iob. 10. 18.

e *In involumentis nutritus sum & curis magnis.* Sap. 7. 4.

f *Nemo enim ex Regibus aliud habuit nativitatis initium.* Ibid.

humana consisteret felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum enim foret, ullum animal felicius esse, quam hominem, in cujus obsequium illa omnia sunt *a* condita. Desiderium illud naturale, ut horæ celeriter transeant, argumento est, non esse tempus, quod humanam felicitatem constituat, alias enim in eo conquiesceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deest. In Principibus, quippe qui majoribus expositi sunt casibus, magis quam in ullis aliis experientia commonstrat, quod in longiori vita Fortuna periclitetur: hæc enim tam prosperis fatigatur, quam adversis. Fortunatus fuisset Ludovicus X I Franciæ Rex, si ante extremæ suæ ætatis calamitates, & miserias diem suum obiisset. Mare quoddam tempestuosum est omne Imperium, quod longiori vitæ decursu tranquillum conservari non potest. Qui vivit diutius, plura pericula tempestatesque experitur. Verum spectato fine & perfectione Naturæ, felix est vita diuturna, quando secundum Iobi testimonium matura ad sepulchrum pervenit, veluti frumentum ad *b* granarium, antequam senectus decrepita eam flaccescere faciat: tunc enim una cum tenebris mortis vitales refrigescunt spiritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum amplius moderari potest; nec visus perspicere cæli nubes, ventorum vias, & maris scopulos, nec auditus percipere Scyllæ & Charybdis latratus. In tantis Naturæ miseriis deest Principi constantia, & reductus sensuum humiditate ad ætatem puerilem, omnia persuaderi sibi patitur, & regi se sinit à malitia, quæ magis solers tunc est in iis, quos circum se habet, quique *minore* tunc *metu peccant, & majore* c *præmio.* Mulieres voluntati & arbitrio ejus dominantur, uti in Livia videre fuit, quæ d *senem Augustum devinxerat adeo, ut Nepotem unicum Agrippam Posthumum, in Insulam Planasiam projiceret:* immo ad talem redegit statum, ut qui ante totum orbem in pace conservare noverat, ne suam quidem postea Familiam sciret e regere. Vnde porro fit, ut Majestas irrisui & fastidio sit omnibus; cujus rei exemplum Galba *f* fuit. Nationes aliæ eum aspernantur & attentant aggredi; velut Arbanus Tiberio g factitabat. Perit Principis decrepiti auctoritas, & jussa spernuntur, quia non putantur ab illo proficisci; uti de Tiberii mandatis multi opina-

a *Ipsas omnes feras hominum causa factas natura fuisse necesse est.* Arist. lib. 1. Pol. c. 5.

b *Venies in sepulchrum tanquam frumentum maturum, quod in tempore messuerunt.* Iob. 5. 26. sec. LXX.

c *Cum apud infirmum, & credulum minore metu, & majore præmio peccaretur.* Tac. lib. 1. Hist.

d Tac. lib. 1. Annal.

e *Nulla in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seque & domum, & pacem sustentavit. Postquam provecta jam senectus ægro corpore fatigabatur, aderatque finis & spes novæ: pauci bona libertatis incassum disserere.* Ibid.

f *Ipsa ætas Galbæ & irrisui & fastidio erat.* Tac. lib. 1. Hist.

g *Senectutem Tiberii, ut inermem despiciens.* Tac. lib. 6. Annal.

a opinabantur. Populus illum execratur, quippe quem pro inutili habet instrumento, unde omnia manant gubernationis incommoda ac detrimenta; cùmque amor ex utilitate fere nascatur, & nutriatur spe, plerique parvi illum æstimant: nam multum largiri non potest, cui parum vitæ superest. Velut b *precarium ejus imperium, & brevi transiturum* habetur; uti Galba c accidit, & Ministri velut accipitres Norvvegiæ, ut diem lucrentur, mox ungues in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio divendentes, perinde ut ejusdem Imperatoris Galbæ liberti faciebant.

Cum igitur provecta ætas ad talem pervenerit statum, instructione Principi opus est, magis ut suam agnoscat inhabilitatem, & imperii onus in Successorem transferat, quam documentis ad illud continuandum. Ne falli se sinat ambitione, opinionem & plausum præteritum sibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, sed qualis modo sit, considerant. Nec sufficit aliis metum aliquando incussisse, nisi jam quoque timeri se quis faciat; uti nec bene olim gubernasse, si nunc rite præesse neque possit, neque nôrit: Imperium enim maris instar est, quod cadavera inutilia mox in littus ejicit. Princeps ab animæ forma æstimatur, qua jubet, imperat, punit, & præmiatur; quod si illa una cum ætate deficiat, perit existimatio, atque adeo prudentis erit agnoscere tempori. injurias & contemptum ætatis, & subducere se illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, satius est, Principem illis valedicere. Egregium facinus est, suammet agnoscere fragilitatem, & ultro etiam Majestatem deponere ante, quam mors violenter eam eripiat, ne dicatur sibi ignotus obiisse, qui vixit notus omnibus. Cogitet Regale suum sceptrum d herbæ illi, cui idem sceptri nomen est, esse simile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & si universus terræ globus vix puncti instar est ad cælum comparatus; quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licet amplissimum etiam fuerit, nihil inde, nisi solum e sepulcrum efferet; aut sicut Saladinus dicebat, indusium aliquod mortuale, nulla alia secum asportata f gloria. Non semper Reipublicæ vivere debet Princeps, sed tempus aliquod sibi quoque reservare, dando operam, ut sub vitæ occasum mortis horizon immunis & liber sit à vaporibus ambitionis, & à nubibus passionum atque affectuum; uti Sol in præsenti exhibet Symbolo, cui occasionem dedit sepulcrum Iosue, in quo simulacrum Solis erectum fuit, illo tamen discrimine, quod

a *Falsas literas, & Principe invito exitium domui ejus intendi clamitat.* Tac. lib. 5. Annal.

b Idem lib. 1. Hist.

c *Iam afferebant venalia cuncta, præponentes libertati. Servorum manus subitis avidæ, & tanquam apud senem festinantes.* Tac. l. 1. Hist.

d Theoph. l. de plant.

e *Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulcrum.* Iob. 17. 1.

f *Homo cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.* Psal. 48. 18.

quod ibi positus fuerit in memoriam stationis suæ, quam præstitit voci illius *a* obediendo: hic vero ad significandum, quod sicuti clarus serenusque solis obitus certum signum est mane sequenti iterum cum serenitate orituri; ita imperium, quod sancte & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli hujus efficacia in eodem successurus est. Rite vivere & mori etiam docet religiosus ille secessus Caroli V. Imperatoris, tam à curis publicis alieni, ut nunquam amplius de Monarchiæ suæ pristinæ statu sciscitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroica alias facinora ficto factoque, ad horuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (post spiritualia peracta exercitia) ingeniosis quibusdam artibus.

§. Quod si graves pertimescantur controversiæ, aut seditiones in ipsa Coronæ successione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi assistunt, ut mortem ejus secretam habeant, eamque, & quis rerum potiatur, uno eodemque divulgent tempore: in ejusmodi enim casibus populus juveni cuidam equo & nondum domito similis esse solet, qui nisi prius ephippio insternatur, quam illud videat, non admittit. Hac cum prudentia Livia Augusti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum *b* sufficeretur; uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipsa veneno sublati, tanta cum dissimulatione, ut eo etiam defuncto ejus nomine cogeretur Senatus, & fierent supplicationes pro ejusdem salute, tempusque suppeteret, ut interim de Neronis *c* successione ageretur.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & mœstitiæ signa cohibenda suadet: neque enim Spiritus sanctus ea ullo modo prohibet, quin consulit *d* potius. Abneri mortem universus deploravit populus, & David ipse funus illius usque ad sepulcrum prosecutus *e* est. Etsi enim non desint piæ quædam ac Christianæ considerationes, quæ solari nos possint; licet item certa quædam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita nascentem lacrymis prosequeretur, & vita defunctum efferret cum gaudio, hæ tamen omnes considerationes pro iis solum sunt, qui ad meliorem vitam transiere, non pro vivorum derelictione & solitudine. Etiam Christus Dominus Servator noster Lazarum à mortuis suscitaturus ad sepulcrum illius lacrymas *f* effundere visus est. Vltima hæc luctus indicia dolori & teneritudini naturalium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances sunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibusque æsti-

a *Steteruntque Sol, & Luna.* Iosue 10. 13.

b *Simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.* Tac. lib. 1. Annal.

c *Dum res firmando Neronis imperio componuntur.* Tac. l. 12. Annal.

d *Fili in mortuum produc lacrymas.* Eccles. 38. 16.

e *Plangite ante exequias Abner, porro David sequebatur feretrum.* 2 Reg. 3. 31.

f *Et lacrymatus est I E S V S.* Ioan. 11. 35.

æſtimari poteſt , in quanto apud populum fuerit pretio; obtuſæ item amoris & obedientiæ in ſubditis, quibus ſervitutis annuli magis in dies conſolidantur , & Succeſſori animus additur. Non oportet tamen ad luctum ſumptuoſum obſtringere populum,ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

§. Pompa funebris, Mauſolea magnifica , adornata ſtatuis & cælaturis magnorum ſumptuum , non mera Principum vanitas æſtimari debent , ſed generoſa quædam pietas potius , quæ ultimum deſignat humanæ Majeſtatis terminum , & magnificentia illa , qua honorantur , & aſſervantur eorum cineres , oſtendit cultum ac venerationem Majeſtati debitam : neque enim ſepulcra aliud ſunt, quam muta quædam hiſtoria proſapiæ a Regiæ. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis inſigni cum pompa & ſplendore celebratæ ſunt.

§. In privatorum exequiis magna vigilantia opus eſt , facile enim introducuntur ſuperſtitiones Religioni noxiæ, illuſa imaginatione ex eo , quod à defunctis aut ſperat , aut metuit ; quia vero etiam funerum ſumptus quotidiani ſunt , & ad multos pertinent , omnino moderari illos expedit : dolor enim & inanis gloria nimium augere eos ſolent. Plato ſepulcrorum fabricæ certum poſuit pretium; uti & Solon, & poſt eos Romani. Rex Philippus Secundus pragmaticam edidit ſanctionem , qu nimias exequiarum expenſa moderatur & corrigit, b *Para que* (verba ipſius ſunt) *lo qu ſe gaſta en vanas demonſtraciones , i apariencias, ſe gaſte, i diſtribuya en lo que es ſervicio d Deos , i aumento del culto divino, i bien de las animas de los difuntos.*

§. Vidit hucuſque Serenitas Veſtra nativitatem , mortem , & exequias Principis , quem iſta formant Symbola , hujus ædificii politici fabricæ quaſi coram aſſiſtens , à primo uſque ad ultimum illius lapidem ; atque ut nunc eadem Serenitas Veſtra omnia facilius recolat , operæ pretium exiſtimavi, aliquam quaſi ædificii totius ideam ſeu ſpeculum hic apponere,in quo illud repræſentetur , ſicut in minori major repræſentatur civitas. Erit iſte Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Veſtræ Avus , ſub cujus glorioſo imperio omnes pacis bellique artes floruerunt , & utriuſque Fortunæ tam proſperæ , quam adverſæ exempla vidimus. Infantia magni iſtius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & ſtudium in eo perficere nequiverunt, perfecit experientia , transacta in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat , relaxatio animi vigilantia. Affectibus ſuis dominabatur , magis dictamina ſecutus politica , quam naturales inclinationes , Deo magnitudinem ſuam in acceptis retulit, & gloriam è ſuis quæſivit facinoribus , non alienis Majorum. Imperium officii loco ha-

a *Quomodo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem abolevit, ſic partem memoriæ apud Scriptores retinent.* Tac. l.4. Annal.

b L.2. tit.5. l.5. comp.

habuit potius, quam successione partum. Regno celeritate & præsentia sua quietem reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentia; firmavit religione & justitia; conservavit amore & auctoritate; exornavit artibus; ditavit agrorum cultura & commerciis, & fundamentis atque institutis vere politicis æternaturam reliquit. Tam aulæ suæ, quam Regnorum Rex fuit; tam in illa, quam in his Oeconomus & Paterfamilias. Liberalitatem temperavit parsimonia, benignitatem auctoritate, modestiam gravitate, clementiam justitia. Animadvertendo in paucos comminatus est multis, & remunerando nonnullos omnium spes aluit. Offensis in personam suam admissis veniam dedit, non iis, quæ ad dignitatem Regiam pertinerent. Subditorum injurias, non secus ac sibi factas, ultus est: nam ut Patrem eorundem se gerebat. Statum potius, quam decorum periculo exposuit. Nec Fortuna prospera efferri se passus est, nec adversa dejici. In illa adversus hanc se communiebat; in hac vero sua elaborabat industria, ut ad illam rediret. Tempori ipse servivit, non contra ipsi tempus. Paruit necessitati, eaque opportune usus est, suæ eam utilitati accommodando. Amari se fecit, & metui. Ad dandas petentibus aures fuit facilis. Audiebat, ut sciret, & sciscitabatur, ut instrueretur. Non fidebat hostibus, & à suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat utilitas publica; cognatio, ratio Status; confidentia sollicita; diffidentia prudens; cautio, providentia; suspicio, circumspectio; malitia, defensio; dissimulatio, tutela. Neminem fallebat, fallebantur tamen alii verborum ipsius & tractatuum æquivocatione, quos tam dextre instituere noverat, ut (si malitiam prudentia superari necesse foret) expedire se nôsset absque eo, quod fidem publicam frangeret. Nec Majestatem illius mendacium fallere audebat, nec scientiam adulatio. Ministrorum utebatur opera, absque nimio tamen & privato erga eos affectu. Consilium eorundem admittebat, regi vero se ab iis minime patiebatur. Quod efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. Deliberabat diu, exequebatur celeriter. In iis, quæ facere constituerat, effectus prius innotescebant, quam causæ. Legatos suos sua celabat consilia; quoties cupiebat, ut ipsi suamet opinione decepti tanto efficacius contrariam aliis persuaderent. Diviso cum Regina imperio præesse, & Genero suo obedire noverat. Tributa pro necessitate imposuit, non ex cupiditate aut luxu. Quod urgente necessitate accepit ab Ecclesiis, eadem cessante iisdem restituit. Jurisdictionem Ecclesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam aulam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum suorum orbes per vices obiit. Pacem tractavit cum modestia & gravitate, bellumq; vi & astu prosecutus est. Nec belli captavit occasionem, nec pacem recusavit. Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus est, spoliis factus

fortior. Tantum negotiando, quantum armis suis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non attentabat gladio. In hoc magnitudinis suæ ponebat ostentationem, & gloriam suam in insigni exercitu. Bellis intra Regni sui fines semper coram adfuit. Quod jubebat, illud ipsum exequebatur. Sic fœdera sanciebat, ut arbiter maneret, non subditus. Nec victor sese nimium extulit, nec victus cecidit animo. Paces sub scuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus est sibi, in memoria tamen hominum tanquam nobilissimum Principum exemplar, & Regnorum suorum desiderio æternum perennaturus.

LAVS DEO.

IN OBITVM MAGNI POLITICI Et simul PII VIRI DIDACI SAAVEDRÆ FAXARDO, EQVITE, &c.

Qvo concitato proruis impetu
Præpes viator? mortis imaginem
Rimare vivam, cerne bustum! ad
Exuvias oculum reflecte!
En picta prostat compar aranea
Subacta leto vita vel innocens,
Nec mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libitinæ ademptum.
Nil jura plebi profuerit vagæ
Dixisse Regum? siccine gloria

Te vermis arrodet ſepultam?
Et putridum teget urna honorem!
Quid ergo Princeps aula favoribus
Suffulta ſpondes amplius? en ruis
Et te caſæ inſtar ruſticanæ
Mors humili tumulabit antro.

APPRO-

APPROBATIO

Admodum R. P. Fr. PETRI DE CVENCA & CARDENAS, *Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula, Lectoris jubilarii, Consilii Inquisitionis generalis in Hispania Qualificatoris, Catholicæ Majestatis Exercitus in Italia Vicarii Generalis, Religionis suæ tertiò Generalis, & Procuratoris Generalis, &c.*

EX commissione Sancti officii Symbola isthæc Politica perlustravi tam affabre elaborata, ut si cuipiam privilegium foret concedendum, quo opus à se conceptum orbi ederet sine censura aliena, ita ut authoris propria sufficeret, id huic operi certe donandum judicarem, ad exemplum optimi artificis Dei, qui ea, quæ creaverat singula, adprobavit universa, *vidit quippe cuncta quæ fecerat & erant valde bona.* Opus hoc siquidem tale est, quod authore ipso nec æquiorem potest habere censorem nec digniorem, etenim (ut inquit D. Ambrosius) *liber ipse per se loquitur.* In illo siquidem Ratio status tanta ornatur eruditione, tam sapientibus discernitur aphorismis, tam profundis elevatur sententiis, ut sicuti Corduba nobis Senecam datum Philosophum, ita Murcia hunc nobis natum Politicum gloriari possimus. Id unum doleo, quod eo frui priores nequiverint ætates, sic enim Carolus V. Imperator non indiguisset Comineo, Marcus Brutus Polybio, nec Augustus sensisset laborem in elucubranda proprio calamo Imperii narratione. Quod si maximum & supremum opus naturæ consistat in generatione Regis, & productione Principis, miscendo in ipsius generatione aurum, summæ scilicet perfectionis, rem curando, prout ajebat Plato, *quod natura intendens generare Regem, miscuit aurum,* hic liber sane naturam aliquatenus excedit, cum mundo morali progignat reges tam locupleti partu, ut cuivis vastissimæ liceat, Monarchiæ abundantes prospiciatur, ea cautela ac prudentia, ut & secura sit hoc partu nostra sancta fides, & sciendi appetentia expleatur, & labor censendi utrobique minuatur. Hoc itaque censendo præsentem librum egi ut nihil apud Authorem mererer, cum materiæ pulchritudo libertatem judicio non relinquat, quare pareo doctrinæ Magni Bernardi ajentis: *disce verecundia decorare fidem, reprimere præsumptionem.* Mediolani 20 Martii 1642.

F. PETRVS de CVENCA, Y CARDENAS.

CENSVRA.

A*Ttentâ relatione prædictâ admodum R. P. Mag. Fr.* Petri de la Cuenca, i Cardenas, *concedimus ut*

IMPRIMATVR.

Fr. *Basilius* Commiss. S. Offic. Mediolan.
Io. *Paulus Mazuchellus* pro Eminentiss. D. Cardin. Archiep.
Comes *Majoragius* pro Excellentiss. Senatu.

ORDO

ORDO
TOTIVS OPERIS,
SIVE
SYMBOLORVM
in eo contentorum
ELENCHVS.

Principis Educatio.

Quomodo in actionibus suis Princeps sese gerere debeat.

Cc XX. *Noverit*

Qualem deceat esse Principem in Subditos & Exteros.

Quo pacto Princeps erga Ministros se gerere debeat.

LIII. In

Qualem se Princeps in regimine Regnorum & Statuum suorum exhibere debeat.

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps se gerere debeat.

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

Quid agendum Principi in Senectute.

FINIS.

0 — 8 — 6

